PETRE
SĂLCUDEANU

CINA CEA DE TAINĂ

CARTEA ROMÂNEASCĂ

PETRE SĂLCUDEANU

CINA CEA DE TAINĂ

PETRE SĂLCUDEANU

CINA CEA DE TAINĂ

roman

CARTEA ROMÂNEASCĂ
1984

PETRE SĂLCUDEANU

CINA CEA DE TAINĂ

roman

CARTEA ROMÂNEASCĂ
1984

Coperta de Al. Szatmary

1

De ce nu-l lăsau în pace ?! Ar fi putut să nu-i stînjenească fericirea lăuntrică de mărimea unei gărgărițe, cu giulgiul aripilor desfăcut în evantai, gata să-și ia zborul din culcușul cald al unei amintiri ce se consuma aievea, de-a dreptul sub ochii lui. Voi să tragă o înjurătură. Chiar o și trase, altfel gărgărița nu și-ar fi adunat țesătura de borangic negru sub cupele gelatinoase, pictate pe deasupra cu un roșu violent și puncte...

Nu-i spusese că o să vină la el. N-avuseseră nici o înțelegere. Cu toate astea inima îi spunea că, după felul cum îl urîse cu o zi înainte, nu s-ar fi cuvenit să nu-l urască și a doua zi. Se uitase prin fereastra murdară a topitoriei și urmărise șirul de femei ieșit din secția de miezuri, chipuri negre, mai ales la nasuri și la guri, de atîta praf și nisip, dar ce conta acum praful, cînd numai la doi pași, în corpul sanitar, ferestrele începeau să se aburească din cauza dușurilor cu apa fierbinte și poate și a rîsului lor de femei apucate ?! El mai avea de stat două ceasuri bune, două ceasuri și un sfert, după cum arăta orologiul de pe turnul din mijlocul atelierelor. Un orologiu tîmpit. Unul normal ar fi mers după dorințele lui, s-ar fi mișcat cu totul altfel, limba mare ar fi luat-o razna într-o învîrtire de titirez, iar limba mică, schiloadă și neputincioasă, s-ar fi ținut în spatele celeilalte. Deodată s-ar fi făcut ora trei.

Intrau în schimbul doi celelalte fete ; pe cea înaltă, cu pieptul mare, cu tocurile de la pantofi ascuțiți ca niște ace... Fir-ar să fie, stătea de vorbă cu Lovica ! Lovica încă își mai ștergea obrazul ud și cald cu basmaua de culoare...

De ce încetase să se mai șteargă și rămăsese cu mîna ridicată în sus, apoi la rîsul celeilalte se uitase atît de urît spre topitoria lor ? Simți un gol la stomac, apoi își zise că ar săruta pămîntul dacă acel gol s-ar preface într-o durere mare, secătuitoare, o durere cum mai avusese el odată în copilărie. Nici urmă de durere ! Dar golul de la stomac era gol, ceva cu totul aparte, chiar dacă nu se putea numi durere. Era o durere acolo fără să-i poată zice așa, poate chiar ceva mai periculos decît chinurile de demult, în urma cărora fuseseră obligați să-i scoată bucata de maț. Își aduse aminte cum îi arătase doctorul cîrnatul roșu scos din el, nici nu semăna a cîrnat, a castravete, așa îi zisese doctorul. Mai trebuiau cîteva zile și alcătuirea ciudată tăiată din el ar fi crăpat de plină ce era de mizerie ! Exact în acel loc, unde își avea tăietura cicatrizată și învîrtoșată de trecerea timpului, simțea golul ivit din senin la vederea Lovicăi și a celeilalte. Burta avea brusc nevoie ca mațul scos odinioară să fie băgat la loc și Aurel se pipăi la pîntec cuprins de o mare spaimă. Poate în copilărie restul de intestin să nu-i fi fost de trebuință, dar acum, acum s-ar fi cuvenit să fie la locul lui, altfel nu i-ar fi simțit lipsa atît de cumplit !

Doar n-oi fi îndrăgostit, ce dracu ! își zise el negăsind altă explicație pentru golul ce se umfla în el ca un balon.

— Ce-i, mă Aurele, ce-ai la mijloc, de ce te ții așa de curea?! Ori te-a apucat foamea, numai că pînă la masă mai sînt trei ore, că și mie mi-e foame ! Sau poate nu mîncarea să fie de vină ! Iar nu ți-ai făcut treburile acasă și vrei să furi din cele opt ore de muncă o jumătate, fire-ai să fii de chiulangiu, că și ieri te-a durut pe la ceasul ăsta !...

— Meștere, eu cred că-i ceva, adică e altceva decît ce-a fost ieri, mă spintecă așa la mijloc ! Nu mi-e foame și nici chestia aia nu e, de mi-ai zis-o, eu pe dumneata nu te mint, dumneata care-mi ești și tată și mamă...

Achim îi făcu semn cu mîna și, după ce lăsă în grija ajutorului de meșter cuptorul cu fiertura înroșită, îl trase pe Aurel spre cabina de sub macara, locul lui de meșter și de veghe, de unde putea privi la tot ce se petrece în atelier. Aurel începu să tremure, acum golul se îngreuna, intrase în el ceva pămîntos, poate chiar cîteva kilograme de nisip fin, lipicios și greoi, nisip din care Lovica făcea miezuri pentru lagărele de la locomotive.

Da, numai nisip putea fi ! Și gura îi mirosea a nisip umed, iar cînd își trecu măselele unele peste altele, auzi scrîșnetul cuarțului, făina de nisip, dacă ar fi vrut ar fi putut-o aduna cu limba. Începu să tremure...

— Ești galben, mă Aurele, ce-ai pățit ? se sperie Achim, paloarea de pe chipul prietenului său nu era o paloare făcută, putea să deosebească o gălbeneală mincinoasă, a unuia dornic să-și ia la ore fixe porția de drojdie, de a altuia, fără pofte ascunse de beţivan.

— Să nu fie apendicita, meștere, în partea asta mă doare, mă doare rău, dar de ce să te mint, nu e așa o durere, e altceva, mă seacă pînă la inimă și-mi vine să plîng, eu, om în toată firea!

Aurel se șterse la ochi, sub pleoapele cu genele mari, ca de femeie, apăruseră cîteva bobițe albe și o ureche, cea din dreapta, începu să se miște într-un fel curios, încît Achim se întrebă dacă fostul lui ucenic nu-i într-adevăr grav bolnav. Și pe el îl duruse odată acolo la mijloc, să tot fi fost un an de atunci, o văzuse pe Florica strînsă în brațe, la bal, de un altul, și ei îi plăcuse strînsoarea, era clar, doar nu era prost să nu înțeleagă ! Brusc îl apucase golul acela de la stomac. Îi zisese atunci celuilalt că dacă o mai strînge la dans...

O tîmpenie ! își spuse Achim grăbit ca să alunge asemănarea dintre durerea lui, pornită din gelozie și a lui Aurel care era cu totul altfel de durere.

— Aurele, acu o săptămînă m-am uitat la tine cînd ai dansat cu Lovica, apoi te-am privit cînd a strîns-o de mijloc Dobrin. Te-ai înroșit ca o fată mare...

— Meștere, eu...

— Și după două zile am auzit cu urechile mele cum fetele de la miezuri își rîdeau de tine, că tu erai la rînd cu nu știu ce listă. Lovica a zis că o să te încerce ea întîi să vadă dacă ești bun de ceva...

— Meștere, eu... bîigui Aurel înroșit în pometi.

— Tu știi, cum să nu știi ?! Lovica e soru-mea, dar să nu te lași prins de ea, ascultă ce-ți spun, e rea de muscă și nestatornică, or eu vreau să fac din tine om, ai auzit ?

— Meștere ! și Aurel din nou se îngălbeni.

Golul plin cu nisip de la stomac se făcu și mai greu, începu să-l ardă, parcă avea în măruntaie fiertură din cuptor. Achim se sperie cînd îi văzu fața năclăită de sudoare.

— Du-te acasă, stai întins o jumătate de ceas și, dacă te ține tot așa, mergi la doctor. Da eu zic că n-ai nici pe dracu, îți trece ! Mă Aurele, tu nu ești îndrăgostit ? se trezi brusc Achim întrebîndu-l și Aurel rămase cu gura deschisă, habar n-avea ce-i aia de i-o spusese Achim, la femei fusese, dar de îndrăgostit... Hai că m-am prostit și eu, pun niște întrebări... Leonte, mai aruncă niște var în cuptorul trei, două lopeți, nu vezi că și-a schimbat topitura culoarea ? tună Achim prin ușa deschisă spre un om cu gît de barză, mișcător și lung, încît îți venea greu să crezi că nuiaua de piele e în stare să țină un cap mare, ca o oală.

Din ceața Brîului Alb apăru casa cu două caturi. La ultimul, sub acoperiș, locuia Aurel. Achim îi făcuse rost de cămăruța de la mansardă, era casa Tincuței, bărbatul ei lucra la Aprovizionare, era mai mare ca ea cu vreo douăzeci de ani și Achim își zise că n-ar fi rău ca mucosul de Aurel să-i fie sub ochi, să nu se apuce de prostii. Tincuța era prietenă cu Florica, îi dădea zilnic raportul...

O pală albă șterse cu umezeala ei fereastra măruntă, acoperită cu o perdea de tifon. El, Aurel, legase tifonul pe-o sfoară deasupra pervazului de sus, să nu se uite vecina de pe partea cealaltă a străzii, doamne, ce curioasă mai era ! Numai că tifonul lipsea acum de la geam, căzuse sau Tincuța, fără voia lui, îi luase perdeaua la spălat...

Ceața se risipi cu totul, acum casa era chiar sub ochii lui, în fața bordeiului. Prin ușa de brad, dată în lături, văzu fereastra pe jumătate deschisă. Deci cineva nu numai că-i luase perdeaua de tifon, dar îi și lăsase geamul dat în lături. Și Aurel, ținîndu-se cu mîinile de burtă, se apropie de casă ars pe dinăuntru de aceeași durere, poate chiar mai aprigă ca la început. De ce-i amintise Achim de Lovica și, dacă-i amintise, de ce-i trecuse prin cap nenorocitul de bal, unde Dobrin o învăluise cu mîinile lui vînjoase, o vîrîse aproape în el ?! Trupul subțire i se pierduse între reverele hainei lui de duminecă, largă și descheiată, ca să i se vadă nasturii de la cămașă, nasturi albi, de sidef. Dacă pînă și frate-său zicea despre ea că e o apucată. Se cădea să țină seama de sfatul lui. Îi zisese Achim că-i face el rost de o fată, nu bogată, dar nici lipită pămîntului de săracă, una din Dămăroaia, cu casă și grădină. Acolo voia să-și facă și el un

apartament, după ce avea să se însoare cu Florica. Florica era venetică, nu putuse veni din Moldova cu casa în spate, alungată de foame și necazuri în București. Se jurase să-l asculte pe Achim, era mai mare ca el, și pe urmă Achim îl adusese la ateliere, avusese grijă de el și-l făcuse... Numai că Lovica nu era așa cum zisese el, de asta era sigur, poate că Achim avea în vedere pe altcineva pentru Lovica, pe unul cu casă în Dămăroaia, așa cum spusese despre...

Tincuța nu era acasă, lacătul mare și uns, să nu ruginească, era închis lîngă clanță, deci nu ea îi deschisese fereastra. La început alergă pe scările de lemn ce duceau spre pod, apoi, cînd auzi o ușă deschizîndu-se la primul cat, își zise că n-are nici un rost să alerge ca un bezmetic. Nu mai alergă. Urcă treaptă cu treaptă, încet, din ce în ce mai încet, întrebîndu-se dacă Lovica avusese timp să ajungă la el. Nu, n-avusese, cum să aibă ? ! Pe urmă, de ce să vină și, mai ales, cum să intre, nu-i arătase locul, cu o zi înainte, unde ascunsese cheia. Ori ea-l văzuse, fără ca el să i-l arate. A fost așa, o joacă, s-au prostit amîndoi, iar vorbele spuse nu le-a scos din suflet, numai din gură, vorbe de om care vrea într-un fel să-i mulțumească femeii iubite, fără însă să-și ia vreo obligație.

Cheia era la locul ei, deasupra ușii, printre resturile de zidărie și praf, și faptul că era acolo îl făcu să-și simtă gura și mai amară și uscată, iar golul din stomac începu să-l înjunghie în măruntaie.

O asemenea greață nu mai simțise decît la moși. Se urcase cu Lovica în învîrtitoarea cu scaune, el se așezase în scaunul din spate. Ea n-avusese cum să-și dea seama că îl apucase un rău de moarte.

Vîrî cheia în spațiul ei, dar nu mai apucă să o învîrtă în broască, ușa se deschise singură și ce văzu ? ! Doamne, ce îi fu dat să vadă ! Așezată pe marginea patului, Lovica se uita cu dușmănie la el, îmbrăcată numai în tifonul luat de la fereastră și de la ușă, iar pe cap își pusese coroniță din foi de dafin. El mesteca foi de dafin, să nu miroasă a tutun. Achim îl învățase șmecheria. În poala tifonului, de sub care se vedea un picior dezgolit, un pantof de femeie, cu tocul cui, de culoare violetă, îl privea și el speriat. Aurel simți că leșină. Dacă Lovica găsise un pantof, însemna că și cel de-al doilea fusese dat în vileag.

Ca o adeverire, femeia îl scoase de sub pat și pe stîngul. Lovica se încălță în pantofii mari și scîlciați ai celeilalte femei și Aurel își aduse aminte cine fusese femeia. Sută la sută bănuia și Lovica.

— Îi arăt eu ei ! spuse Lovica și rîzînd se învîrti de cîteva ori ca tifonul să-și ridice faldurile tăiate.

Îi tăiase perdeaua de la fereastră și ușă, își făcuse din ele rochie de mireasă, iar coroniță gălbuie...

— Hai, nu-ți fie frică, nu-ți fac nimic ! zise ea și, după ce-i dădu cămașa jos, se strîmbă la el. Să știi că la ateliere sînt dușuri și pentru bărbați, nu numai pentru femei. Îi fi și tu născut în luna mai, ca Achim, nici lui nu-i place să se spele...

Începu din nou să se învîrtă, ca și cum el nici n-ar fi fost de față. Aurel își reveni în fire doar în clipa cînd îi văzu glezna, cu labele mici ale picioarelor, pierzîndu-se în pantofii celeilalte, cea trasă la sorți, așa cum fusese tras de fete și el. Pantofii erau mari, dacă se gîndea bine, îi veneau și lui, nu-i trecuse prin cap să facă încercarea, nici nu-l dusese mintea să-i ascundă undeva. Îi zvîrlise sub pat cu gînd ca, într-o zi, să-i dea fetei înapoi...

Uite, nu ieșise așa ! Dar ailaltă cu ce-o fi plecat încălțată ? se întrebă el abia acum. Se pilise în seara cu pricina, puțin îi păsase atunci cum plecase femeia de la el din casă...

Tifonul nici nu mai era tifon, era ca o sticlă bine ștearsă, se vedea totul prin el. Mai întîi Aurel descoperi picioarele pînă la genunchi. În viața lui nu se uitase la picioarele unei femei, tot timpul îi umblase mintea la partea lor ascunsă de sub fuste sau rochii. Partea lăsată vederii era doar așa, ca să fie, partea mișcătoare a trupului, n-avea în dragoste nici un amestec. Cu toate astea, acum, la partea aceea arcuită a picioarelor se uita, și Lovica, de afurisită ce era, numai fusele și le lăsa, prin învîrtelile ei, vederii. Mîinile și le ținea ca niște căușe deasupra sînilor, poate de rușine. Erau și ei dezgoliți sub tifonul deslînat și rupt, dar Aurel nici nu voi să se uite spre piept, el nu privea decît pantofii ca niște bocanci și picioruşele Lovicăi ce înotau în ei. Poate Lovica dinadins îi încălțase, ca el să facă, dacă era deștept, o cît de mică comparație. Nu compara nimic Aurel...

— La opt am întîlnire cu unul de la sculărie, spuse ea, are casă în Dămăroaia, cum vrea Achim !

Și el tăcu, și de-abia atunci înțelese că ghemul de la stomac făcut între timp ca un balon era gata să pleznească, iar dacă exploda însemna că între pocnetul lui și vorbele ei era o legătură directă. Cînd înțelese că era așa, un nod amar i se urcă în gît.

— Tu chiar plîngi, Auraș ! se miră ea rîzînd.

Și oprindu-se din învîrtit, își luă mîinile de la sînii dați în lături, ca și cum ar fi fost certați între ei și își duse palmele la gură, să nu i se vadă buzele întinse peste măsură și gura mare. Așa îi spusese unul că Lovica ar fi drăguță, dacă n-ar avea buzele subțiri și gura așa de mare.

— Te ur... te urăsc să știi, te urăsc ! reuși el pînă la urmă să spună aprigele cuvinte.

Dar Lovica nici nu se sinchisi de spusele lui, rîse mai departe legănîndu-și trupul, apoi, ca să-și bată și mai tare joc de el, se lăsă cu genunchii pe podeaua acoperită cu un preș învîrstat. Își luă palmele de la gură...

— Hai, urăște-mă, peste trei ceasuri se face opt și... Că ieri mi-ai plăcut cum m-ai urît ! și Lovica din nou rîse, de data asta lăsîndu-și capul pe spate, fără să-și mai acopere gura hulpavă, cu dinții mărunți, de pisică.

— Te urăsc ! repetă el și, luînd-o în brațe, o trînti pe divan.

O urî îndelung, pînă ce tavanul începu să se clatine și numai cînd picioarele divanului pocniră în putreziciunea lor și ei doi ajunseră pe podea, Lovica înțelese că legănatul era în ea. Se urîră mai departe pe scîndura tare cu țepii mărunți din pricina multului spălat cu leșie. De data asta liniștit, fără să-și mai audă răsuflările. Numai ochii larg deschiși, înmărmuriți, fixîndu-se unii pe alții într-o spaimă de neînțeles, încercau să ghicească ce se petrecuse în adîncul lor și dincolo de ei, mai departe, în suflet, deoarece acolo în suflet se petrecuse ceva...

Adormiră îmbrățișați, acoperiți cu rochia ei de mireasă, făcută în bătaie de joc din tifonul ferestrei și al ușii, cu ochii deschiși, de oboseală nici ochii nu-și mai putură închide pleoapele.

Din toropeala unui nou clătinat, pornit de data asta dintr-o altă ură, nu-i scoase decît strigătul de jos, din curte. Era strigătul lui Achim și, dacă el striga, însemna că după cîteva minute are să fie sus să vadă ce s-a întîmplat cu el...

Aurel nu mai apucă decît să-şi tragă pantalonii în grabă şi să-şi ia cămaşa pe el, iar Lovica, înciudată şi plictisită, cedă insistenţelor lui şi se vîrî în lada în care îşi ţinea albiturile şi puţina avere. Dulap n-avea.

— Ce-i, meştere ? întrebă Aurel din pragul uşii, dar Achim nu se mulţumi să-i răspundă, îl dădu calm la o parte, intră în încăpere cercetînd-o îndelung.

— La tine nu-i nimeni ?

— Nu, meştere ! răspunse Aurel şi Achim nu se mulţumi cu atît, ridică patul şi, văzînd că are două picioare rupte şi sub el nu se află nimeni, dădu din cap fără să fie mulţumit.

— Da tu aşa dormi, pe-o rînă ? ! se auzi din nou interogaţia meşterului şi Aurel îndreptă picioarele dormezei şi, ca să fie sigur că n-are să se încline din nou, îi propti marginea cu valiza de lemn aflată lîngă fereastră.

Numai într-un tîrziu şi după o lungă tăcere observă Achim pantofii violeţi lîngă lighean. Luînd unul în mîini, îl privi îndelung.

— Văd că şcoala mea ţi-a prins bine, ai dat de gust, cred că toată secţia de sculărie a trecut prin asta ! mai zise el şi aruncă pantoful la locul de unde îl luase. Aurele, continuă Achim, peste o oră trebuie să fim amîndoi undeva, s-ar putea să ne lăsăm meseria asta de topitori şi nituitori. În vremurile astea grele se cere de la noi altceva şi, cum eu sînt comunist şi tu nu eşti, se cade să gîndesc şi pentru tine. Da ce, mă, tu dormi fără izmene ? se revoltă Achim, cînd Aurel se aşeză pe dormeză şi, prin şliţul neîncheiat al pantalonilor, meşterul îi văzu goliciunea. Înţeleg că nu te mai doare nimic, înseamnă că de la burtă a pornit, ce-ai mîncat ieri de-ai făcut pe tine, izmenele din curte ale tale sînt, aşa-i ? Să nu mai mănînci la cantină cîteva zile, gestionarul e în anchetă, bandit sadea, am auzit că v-a dat să mîncaţi...

Achim se opri, nu voia să-i spună lui Aurel ce anume mîncase el la cantină cu o zi înainte, din moment ce acum se simţea bine, însemna că necazul trecuse.

— Aurele, eu dau o fugă pînă la Florica, ea mi-e ca şi nevastă, se cade să-i spun, cu toate că e secret, aşa mi-a zis tovarăşul cu care am vorbit. Pînă nu se aprobă dosarele trebuie să tac din gură, dar ei se cuvine să-i zic, nu-i aşa, cu ea o să mă însor într-o săptămînă, două, de casă în Dămăroaia nu mai am trebuinţă, nici tu, Aurele.

Achim avu o clipă de tristeţe în glas.

— Mă, tu eşti chiar singur ?

— Singur, meştere ! răspunse Aurel şi se ridică de pe dormeză.

Îşi îmbumbă nasturii de la pantaloni, apoi îşi vîrî cămaşa ieşită de sub curea, la spate.

— Şi eu ce trebuie să fac, meştere ? ! Cu mine cum rămîne ? ! Înţeleg că eu nu trebuie să ştiu nimic, ce şi cum...

— Aurele, eu la început am vrut să zic nu, da ca membru de partid nu puteam, mă băiete, şi cum mai trebuie să recrutez cîţiva, m-am gîndit la tine, la cine era să mă gîndesc ? De ce să nu te bucuri tu de viaţă şi de un salar mai bun, de ce să nu fii tu ofiţer, că dacă noi ăştia buni şi cinstiţi ne dăm deoparte, se află alţii, n-ai grijă, doritori să poarte galoane pe umeri şi cizme de piele fără tălpi de lemn ! Pe urmă duşmanul ce crezi că urmăreşte acu la o lună după naţionalizare ? Să pună el mîna pe putere... Să se vîre el în... Adică de ce el, tu-i mama care l-a făcut, că ne-a mîncat tinereţurile şi l-au împuşcat pe tata care era muncitor şi m-a făcut şi pe mine !

Era clar, Achim era ameţit...

— Tovarăşe maior, simulează ! Ascultaţi ce vă spun, ne urăşte şi simulează, e conştient şi ne prosteşte, aţi auzit adineauri, a vorbit de ură şi de mansardă şi de... Tovarăşe maior...

— Te urăsc, Aurele, te urăsc ! se auzi ca dintr-o mare depărtare vocea Lovicăi şi chipul lui Achim pieri.

Numai capul îi mai rămăsese din tot trupul şi capul vorbea singur. Adică buzele se mişcau, dar vocea îi pierise şi el înţelese după lipsa vocii că ceva s-a întîmplat. Cînd se privi şi nu se mai văzu, îşi zise că marea oboseală era de vină, şi Giurgea, cu întrebările lui şi, mai ales, Iosulică, aşezat într-un colţ, cu ochii vineţi, ca hipermanganatul...

2

Visul nu era vis, nici coşmar nu era ; pe frunte nu i se vedea nici urmă de încordare, nici sudoarea nu-l năpădise, aşa cum se întîmplă cu cel nevoit să suporte marile încăierări ale întune-

ricului dinlăuntru. Vedea şi trăia aievea fiecare mişcare, fiecare gînd al celuilalt, mai bine zis ale celorlalţi, deoarece erau mulţi, şi pe unii nici măcar nu-i văzuse de luni de zile.

— Ce facem, tovarăşe căpitan ? Nicicum nu se trezeşte, şopti un ofiţer aflat alături de patul lui Aurel Rogozea.

Dar Aurel Rogozea nu-l auzise pe ofiţer, ofiţerul vorbise în capul lui, ca şi cum el şi-ar fi adresat întrebarea, deci el era în acelaşi timp şi sublocotenent şi căpitan, fără ca ambele figuri să se topească într-una ; atît căpitanul, cît şi celălalt, omul mărunt de statură, care vorbise adresîndu-se superiorului, îşi aveau chipurile lor, gîndurile lor, stările lor cu totul aparte în acea clipă în care el, Aurel Rogozea, credea că are coşmaruri. Nu, nu era vorba de aşa ceva. Căpitanul din capul lui Aurel îşi şterse transpiraţia de pe frunte şi privi la celălalt individ cu faţa tumefiată, supărat că se mai găseau oameni să piardă timpul cu un deţinut a cărui soartă era pecetluită.

— Tovarăşul colonel aşteaptă completul de judecată, tovarăşe căpitan, ştiţi, pînă şi sentinţa, mai spuse sublocotenentul, strîngînd în mînă o hîrtie care de fapt era chiar sentinţa.

Şi Rogozea, în închipuirea lui nepămînteană, citi acolo propria lui condamnare pentru trădare de ţară şi încercare de trecere la duşman...

Pe uşă intră un militar îmbrăcat în halat alb, boţit la mijloc şi cu pete roşii, cu reverele scrobite, adică numai unul, celălalt era şi el mototolit, şi Aurel Rogozea nu înţelese de ce îşi pusese în ziua aceea halatul, ca să-şi facă sieşi o vizită. Ca să se lămurească voi să-l chestioneze pe căpitan, în vreme ce acesta îşi scotea chipiul năclăit în interior de sudoare : nu mai avu cînd.

— Putem să-i facem o injecţie dacă simulează. Părerea mea este însă că... dar tovarăşul maior zice, şi tribunalul militar nu mai poate aştepta...

Apoi Aurel Rogozea îi scoase pe cei trei din minte, cum ai scoate un dinte din gură, cu durere, cu imensă durere, fără anestezie, dinte care întruchipa pe cei trei la un loc, medic, sublocotenent şi căpitan, da, acest căpitan al cărui nume îl interesa, căpitanul Achim, Ieronim Achim... Şi pentru că îi elimină pe ei, starea lăuntrică îi aduse în faţă un alt personaj ; parcă era la un teatru în care un singur interpret trebuia, pe neştiute şi

fără să se dea de gol în fața publicului, să le dea viață celorlalți, dar să-i interpreteze în așa fel ca și cum ființa lui s-ar fi topit pe deplin și total în a celuilalt, atît de deplin, încît plînsul, plînsul real al lui Ieronim să nu poată fi pus sub semnul întrebării. Căpitanul, doctorul și sublocotenentul, nervos și nemulțumit, de parcă el, sau de el trebuia să depindă și judecata și condamnarea, erau acum undeva în spatele cortinei, niște simple măști, manechine obișnuite, lipsite de suflare, dar care, neîndoios, aveau să mai fie însuflețite, și pe lîngă cele trei manechine, abia scoase din scena închipuirii, mai erau și altele, și Aurel Rogozea, aruncînd trupurile inerte în dreapta și-n stînga, se opri îndelung asupra unuia, un chip ce semăna cu al lui, chipul lui Liviu Rogozea, așa cum era îmbrăcat în haina de piele, haină scurtă, cu trei bumbi negri, de os, cu pantaloni țărănești, de fapt niște cioareci. Li se povestise, înainte de a intra în dispozitiv, că dușmanii ce-și făcuseră culcuș în vîrful muntelui puteau fi îmbrăcați și așa. Nu-l văzuse pe fratele lui, nu i-l arătaseră, deși se afla nici la o mie de pași, haina de piele și cioarecii, albi cîndva, de dimie, acum murdari, legați peste bocancii cu căpută, de fabricație străină, i se păreau firești pentru acel rol, și Aurel Rogozea intră în hainele lui Liviu, fără strîngere de inimă, ca și cum ar fi intrat în propriile lui haine, și nu numai în îmbrăcăminte, dar și în suflet, altfel n-ar fi început să dea acelor veșminte viață din propria-i viață. Ciudat, cu toate că vorbea și se purta ca fratele său, sufletul, incapabil să se schimbe, rămînea pe mai departe al lui, deci nu avea forța să urle că era împrumutat altcuiva, îl judeca aspru că se dăruise unui străin fie și pentru un timp limitat, tot așa cum și pînă atunci se dăruise sublocotenentului bătăios și celorlalți doi, care, acum, tăceau și ascultau ca niște subalterni oarecare.

Își trecu mîna peste țepii bărbii și se așeză pe scaunul de lemn cu trei picioare, unul fusese lovit de un glonț ricoșat și fusese rupt. Liviu Rogozea se priponi de masă, neștiind de ce scaunul voia să se aplece pe-o parte, și, numai după ce înțelese adevărul, își lăsă o fesă mai spre stînga și astfel scaunul încălecat își domoli clătinările și el își putu scoate din traista atîrnată lîngă porthart bucata de pîine și restul de slănină nemîncat de dimineață.

— Deci să nu-i facem o injecție, tovarășe...

— Tovarășe căpitan, tovarășul colonel mi-a zis...

— Ia mai du-te-n... cu colonelul tău cu tot, da' de unde pînă unde, băga-te-aș în..., îmi dai tu dispoziție ? ! se zborși Ieronim Achim.

Dar numai pentru o clipă, atît cît Liviu Rogozea avu nevoie să-și monteze un încărcător în automat. Vîrî un cartuș pe țeavă, trase piedica, așeză arma la îndemînă, cum la îndemînă îi erau și cuțitul și pîinea și bucata de slănină, și lui Liviu îi păru rău că de lîngă bucatele vechi, cu iz ademenitor, de parcă erau din propria lui copilărie, lipsea ceapa, ceapa roșie, ca o inimă de căprioară, care umplea de primăvara pînă toamna cu mirosul ascuțit tinda și casa mare. Lipsa acelei cepe bulbucate și roșii îl făcu să-și arunce o privire pe podea, spre locul unde începea să pornească din perete firul de telefon, negru ca o rîmă prelungă. Și cînd văzu capul omului rezemat nefiresc de perete, cu un ochi închis și cu altul deschis, făcu o asociație ciudată între lipsa de ceapă și ochiul căscat, cu corneea făcută din învelișuri subțiri, roșietice. Lăsă bucata de slănină neatinsă pe masă. Unde mai văzuse acel ochi de veghe, cu pleoapa retrasă spre margini, partea de sus, iar cea de jos vîrîtă sub rotundul ochiului, nu, n-o văzuse nicăieri, nu aparținea acel ochi nicicui, era un ochi ca oricare altul și, ca să nu-l mai vadă, Liviu își întinse vîrful bocancului și încercă să aplece pleoapa nesupusă, obraznică, în comparație cu cealaltă, de la ochiul stîng, acum închisă cuminte pentru vecie. Nu reuși. Pleoapa se lăsă cîteva secunde, atît cît îi trebui bocancului s-o aplece și cît avu nevoie ca el să se retragă, apoi pielița, cu genele rare și mîncate de conjunctivită, alunecă domol și umed la loc, ca o șopîrlă intrată într-o hibernare definitivă. Liviu își răsuci scaunul spre telefon și mîncă mai departe, de data asta mirosul de slănină dispărîndu-i cu totul, mirosul dominant și sîcîitor al cepei roșii făcîndu-și loc în încăperea postului de jandarmi, neschimbat din vremea adolescenței. La aducerea-aminte a vremurilor trecute avu iarăși o tresărire, în acest post fusese bătut taică-său pentru că în timpul războiului îl ascunsese, prin pădurile din preajmă, pe Iosulică Goldștein, băiatul băcanului, un roșcovan spirtos la minte, pe care și el, Liviu, îl bătuse de cîteva ori la școală pentru dege-

tul ridicat mereu în sus, de parcă degetul, din clipa intrării în clasă, se agăța singur de tavan. Liviu rîse, da, era chiar înaintea plecării la armată, pentru două oi taică-său fusese în stare să-și pună viața la mezat, viața lui și a copiilor. Ceapa roșie ce ținea loc de ochi nu voia să-și unească foițele de deasupra, decent, așa cum le-ar fi stat bine unor pleoape, și, ca să nu le mai vadă despicătura, Liviu, fără să ochească, trase un cartuș, unul singur, și numai cînd auzi zgomot de sticlă spartă și văzu bucăți din albușul înroșit lovind fereastra, se ridică brusc de pe scaun. Ochiul era de sticlă, acum în locul lui nu se mai vedea nimic, ochiul acela era al lui Drăghia, Ion Drăghia, fusese și cu el coleg, numai cîțiva ani, Drăghia se lăsase de școală ca să se apuce de altceva și uite că acum...

— Trezește-te, Auraș dragă, trezește-te !

Și la aceste cuvinte, Aurel Rogozea avu o scurtă zvîcnire, ca și cum cineva în stal îi huiduia replica celuilalt personaj, proaspăt intrat în scenă ; femeia păzită la ușa infirmeriei de un soldat cu fața aspră de om supărat că nu își primise tainul în ziua aceea. Da, era ea, Lovica, nevasta lui, cum de o uitase atîta vreme ? Aurel, în închipuirea lui, voi să se miște, să-și apropie cotul de mîna așezată cuminte la marginea pernei, dar Lovica se retrase ușor, mîna era de fum, nu din carne, de fapt mîna ei nu mai exista, și Aurel fu fericit că în curînd...

— Am venit să depun mărturie, Aurel, să te condamne, uite că sînt lîngă tine, eu pot depune mărturie că tu...

— Tu ești Drăghia, măi tovarășe Drăghia, tu ești ?

— Eu sînt, da' cine dracu să fie ? ! răspunse Liviu Rogozea fără să poată înghiți ultimul dumicat din pricina adevăratului Drăghia cu ochiul lui de sticlă spart și împrăștiat în cele patru părți ale încăperii.

— Se vede fum pe la voi, auzi, tovarășe Drăghia, de ce se vede fum în partea voastră ?

— S-a aprins fînarul lui Rogozea, acum am venit de acolo, minți Liviu și, fără grabă, își băgă merindea în traistă și își așeză automatul în poziție de tragere...

— Bine, măi tovarășe Drăghia, că tovarășul plutonier era...

Liviu trînti receptorul în furcă. Puțin îl interesa îngrijorarea plutonierului de la centrul de comună de unde telefonase ne-

pricopsitul de soldat că peste deal se vede fum negru. Dar de ce spusese că arde șura lui Rogozea ? Șura lor, împărțită în două, o parte pentru boi și vaci și cealaltă pentru cai, cu adăpostul de la mijloc pentru car și căruță, arunca spre înalt un fum negru de parcă n-ar fi ars niște bîrne și fîn, ci un depozit de țiței. De ce era fumul așa de negru ? se întreba Liviu și se opri sub tulpina unui brad fără să țină seamă că era chemat, scuturat chiar, de haina de piele. Nu auzea nici zgomotul făcut de împușcăturile tot mai puternice, semn că urmăritorii erau undeva pe aproape ; puțin îl interesau acele împușcături, pe el îl interesa de ce fumul era negru, și Liviu, punîndu-și binoclul la ochi, își apropie de priviri imaginea fumegîndă și prin ea îl zări în curte, cu o găleată în mînă, pe taică-său, încercînd să stingă pălălaia. „Cine i-o fi dat foc ?“ se întrebă Liviu ; cu siguranță că numai unul de-al lor, unul ce nu știa că acolo era căminul părintesc, sau unul de-al celorlalți, care, între timp, auzise că el, Liviu, coborîse în sat. În afară de bătrîni, nimeni nu știa de existența lui, și taică-său nu era chiar atît de prost să bată toba la alții că fiul înșcolat se ascundea în munți, după ce tot satul aflase că era mort încă din patruzeci și patru. Doar el cu ochii lui își văzuse scris numele pe cruce alături de numele mamei sale, numele mamei fiind săpat în cruce mai proaspăt. Și pe urmă de ce-l îngropase în același mormînt, ea, care-i lăsase la vîrstă fragedă și fugise cu un mărginean, ca, în clipa cînd își simțise propriul sfîrșit, să ceară să fie adusă în satul ei... Acolo îl înmormîntaseră și pe el, mai bine zis hîrtia venită de la regiment, trupul zăcîndu-i undeva printre străini. Liviu Rogozea fusese dat mort, ca exact în clipa cînd...

3

La un birou semioval, mai mult o masă, rotunjită înspre înăuntru, se afla Iosulică Goldștein, președintele tribunalului militar, un tribunal alcătuit în grabă, cum toate erau făcute în grabă ; la un pas de dușmanul cuibărit în munți nici nu putea

fi altfel. Iosulică își apăsa mîna dreaptă cu mîna stîngă și își privea perii roșii de pe buricele degetelor și pistruii deși, prea deși ca să fie numai pistrui ; erau pete de aceeași culoare ca și pistruii, dar, la o cercetare mai atentă, îți dădeai seama că ficatul era de vină, și nu numai ficatul era bolnav, ci și ochii, galbeni și ei, și fața învelită în aceeași ceară spre urechi, galben-vineție.

În fața biroului, în cîteva bănci de școală, ședeau nemișcați și înghesuiți Ieronim Achim și ceilalți membri ai tribunalului militar ; de fapt numai el stătea țeapăn, strîns cu de-a sila de cele două chingi de lemn, cea din față și cea din spate. Și el se uita la mîinile lui Iosulică, mîini de copil, galbene, că de gălbenare era bolnav Iosulică, deși nu voia să recunoască în ruptul capului. Ieronim Achim zîmbi de șmecheria lui Iosulică cu boala, o boală pe care o vedea toată lumea, dar pe care nimeni nu voia și nu avea curajul să i-o numească. Colonelul se încăpățînase să judece cu toată gălbenarea, și ofițerul, grăbit, cu ochii fixați în ochii superiorului — de teamă să nu existe în sclipirile obosite vreo dorință nemărturisită pe care el, sublocotenentul Dobrin, să n-o înțeleagă — agita mereu dosarul ținut sub braț, un dosar doldora de hîrtii, o mapă care împărțea cu dărnicie termene de viață. Lui Aurel Rogozea îi fu greu ca, în același timp, să se preschimbe cînd în unul, cînd în altul, dar pînă la urmă reuși, în întunecimea minții totul era posibil. Se miră chiar de ușurința cu care trecea de la biroul unde se afla Iosulică în banca unde sta înghesuit Achim. Apoi elimină aceste treceri grăbite ; într-o fracțiune de secundă umbrele celor vii căpătară stabilitate și el avu chef să se ascundă școlărește în sufletul lui Achim, în sufletul lui Ieronim Achim.

Ce bine se simțise la ateliere, acolo unde se cunoscuseră, Achim meșter și el ucenic la cazangerie, și ce fericit fusese cînd în secția lor venise un om îmbrăcat în haină de piele, care, vreme îndelungată, se sfătui cu Achim și cu alți meșteri ca el. Și după ce omul acela stătuse de vorbă cu Achim, Ieronim venise la el și-i spusese că-i ordin ca de a doua zi să devină amîndoi militari, unul de-a gata căpitan, și el, Aurel Rogozea, de-a dreptul sublocotenent, și la gîndul epoleților și al hainelor strălucitoare, socotise că propunerea era căzută din cer... Făcuse instrucție

împreună cu Achim, instrucție de soldat, indiferent de gradele lor, și mai mare peste ei fusese maiorul Giurgea, ofițer de carieră, care îi mustruluise, zicînd că n-o să iasă din ei militari niciodată. Acum Giurgea se afla în spatele sublocotenentului Dobrin, posac, cu gîtul înșurubat adînc între gulerul mantăii și umăr...

— Deci, tovarășe Achim, dumneata susții că inculpatul Aurel Rogozea nu este vinovat de...

— De trădare de țară și omor armat ! aminti sublocotenentul Dobrin, intuind exact ceea ce voise să spună și nu spusese colonelul din pricina gălbenării.

Achim se răsuci într-o parte ca să nu-l mai jeneze la stomac scîndura tăioasă a băncii și, preocupat, își privi îndelung mîinile butucănoase, fără bătături, și Ieronim nu reținu din cuvintele colonelului și completarea sublocotenentului decît un singur lucru : că întrebarea îi era pusă lui, altfel nu l-ar fi privit cu toții într-un anumit fel, așa cum sînt priviți oamenii care trebuie neapărat, indiferent de starea lor sufletească, să dea un răspuns. În loc să răspundă, Ieronim își căuta fostele bătături. Găsi restul uneia chiar sub buricul degetului mic, o bătătură de mult îngropată sub epidermă, ca un bănuț galben sau ca un început de pinten rămas nedezvoltat, și de la pintenul galben și de la bătătura ce încetase să mai fie bătătură gîndul îi veni iar la Aurel Rogozea și la întrebarea pusă cuminte de Iosulică și adăugită zgomotos de sublocotenentul Dobrin, emoționat și transpirat atunci cînd înțelese că își încălcase îndatoririle și își permisese să întrerupă un superior.

Ieronim zîmbi, acesta era răspunsul lui, și, ca printr-un nor de fum, trecu într-o altă vîrstă și în altă vreme, și în vîrsta aceea și în vremea de demult se văzu cu Aurel de mînă, aproape tîrîndu-l spre un loc anume, de pierzanie, cum îi spusese tînărul meșter ca să bage frica în ucenic. Mergeau pe o stradă întunecată, cu felinare roșii din loc în loc, și în spatele felinarelor se zăreau curți lungi, cu case la fel de lungi și cu uși înguste, și ușile se închideau și se deschideau, și cînd se deschideau, se auzea lichidul plescăind pe pămîntul băltit și zgomotul făcut de apa de la cișmeaua din curte cînd începea să șiroiască spumoasă în ligheanul de tablă zincată. Spre un asemenea loc îl tîra Ieronim Achim pe Aurel Rogozea în acea vreme de demult, de demult si nu prea din moment ce Ieronim, făcînd socoteala

pe degetele lui butucănoase de la ambele mîini, înțelese că numai două degete îi lipseau ca să numească exact numărul anilor care-i despărțeau pe ei, pe amîndoi, de acea vreme. Și cînd Aurel ajunse în curte, începu să tremure, și atunci Achim îl înjură și îi spuse că nu voia să devină ca toți ăilalți ucenici, un... ; las', că știa el foarte bine ce însemna cuvîntul, să nu spună că nu ; dacă nu recunoaște, o să-l lase acolo singur în curtea lungă și cu toate ușile înguste deschise. În fața fiecărei uși Aurel văzu fete de toate vîrstele, unele chiar copile și altele chiar femei, și pentru că el se încăpățîna să se smulgă din mîna lui Achim, acesta îi dădu drumul. Ca să nu fie furat, Aurel se refugie în apropierea cișmelei, și fetele începură să rîdă, pînă ce una ocrotitoare veni lîngă el și, fără să-i adreseze nici un cuvînt, se așeză direct pe pămînt și își trase cuminte fusta peste genunchii mari și osoși. Aurel îi fu recunoscător femeii pentru blîndețea ei...

— Cum putea Aurel să fie trădător ? spuse Achim și zîmbi, uitîndu-se din nou la bătătura galbenă, și în clipa aceea bătătura lui semăna cu părul acelei fete ce se așezase lîngă cișmea, în timp ce Achim...

Așa îl făcuse bărbat pe Aurel, și de atunci ucenicul îl socotea pe meșter mai mult decît tată, tată care îl aruncase în lume și care își legase lumea de lumea lui...

— Tovarășe căpitan, se auzi Achim strigat de sublocotenentul Dobrin, și abia în clipa aceea Achim înțelese exact unde se află, dar pentru că Iosulică își apăsa cu un deget, în fața unui ciob de oglindă, pleoapa de jos, ca și cum ar fi vrut să vadă dacă galbenul murdar nu s-a strîns și în șănțulețul dintre pleoapă și cornee, rîse.

— Tovarășe Achim, auzi de data asta vocea ușor pițigăiată a colonelului, o voce pe două voci, de parcă colonelul ar fi fost la cumpăna vîrstelor și oscila în a-și alege vocea și timbrul definitiv, eu îl cunosc pe inculpatul Rogozea Aurel din copilărie, adică sînt mai mare ca el doar cu patru ani, îi cunosc și familia ; pe Liviu Rogozea și pe tatăl lor, pe Alixandru Rogozea, care... dar ce importanță are... mai zise Iosulică și își trase pleoapa de la celălalt ochi și se tulbură de ceea ce văzu în ciobul de oglindă. Adică dumneata nu știai, tovarășe Achim, că Rogozea mai are un frate ?...

— Știam, tovarășe colonel, cum să nu știu ? ! spuse Achim și își privi iar bătătura și avu un ușor zîmbet, deoarece la vede-

rea ei își reaminti de femeia aproape roșcată. Ce blînd și înțelegător se purtase cu Aurel. În una mie nouă sute treizeci și șapte m-am întîlnit cu el în tren, călătorea fără bilet, fugise de acasă, și conductorul a vrut, tovarășe colonel, să-l dea jos în gară la Teiuș, venise chiar un jandarm, fugise de acasă să vadă marea... Am plătit eu amenda și biletul, eram cu chef, veneam de la o nuntă, știți, omul la băutură se crede mai bun și uneori chiar este, în orice caz, eu eram bun în acel ceas, și dacă conductorul și jandarmul nu i-ar fi dat drumul, făceam moarte de om. Cînd m-am trezit, l-am văzut că doarme pe umărul meu... Ce era să fac ? L-am luat cu mine și l-am dus acasă. Eram neînsurat, trăiam cu Florica, dar nu mă însurasem cu ea, pentru că voiam să-mi fac casa mea în Dămăroaia, dacă ați auzit de cartierul ăsta, tovarășe colonel...

— Dă-l dracului de cartier ! spuse Iosulică plictisit și își privi din nou pistruii de pe mîini și, nemulțumit de cum arătau, își trase mînecile de la veston ca să-și acopere degetele de copil, lungi, galbene și slabe.

— Tovarășe președinte, ținu să precizeze sublocotenentul Dobrin, vreau să vă amintesc că...

— Ce să-mi amintești ? Sublocotenent Dobrin, dumneata erai în obiectiv cînd s-a întîmplat să dezerteze.

— Eram, tovarășe colonel, eu de fapt l-am prins...

— Erați prieteni buni, din cîte îmi amintesc, orele libere le petreceați împreună.

— În fața datoriei, tovarășe colonel, se scuză parcă Dobrin, nu există prietenie...

— Înțeleg, înțeleg, în fața datoriei, continuă după o mică pauză colonelul Iosulică, dar chiar în fața datoriei nu te bucuri de trădarea unui prieten, trădarea, nu-i așa, te întristează din partea oricui ar veni.

Aurel Rogozea zîmbi, era dat dracului acest Iosulică, care, în copilărie, scuipa cel mai departe, de fapt și gălbeneala, își zise Aurel, cuprins brusc de o veselie pe care și-o explica prin trecerea pentru o clipă în altă viață, aceea a copilăriei, tot de la scuipat i se trăgea, îi era mereu frică de microbi și scuipa întruna, chiar în front scuipa, de teamă să nu se contamineze. Îl moștenise pe taică-său, pe Samuel Goldștein. Bătrînul așezase în fața casei o troacă lungă în care se vedea din drum cîrpa de lînă îmbibată cu hipermanganat, ca musafirii și, deopotrivă, mușteriii să nu-i aducă în casă și în băcănie microbi. Și Samuel scuipase

la fel, pînă într-o zi, cînd încetase să mai scuipe. Coborîse din munți, unde îl ascunsese Alixandru Rogozea ; trecuseră luni de zile și el n-avusese cum să se spele, dăduse doar o fugă în sat să-și clătească mîinile în soluție de hipermanganat, și cu mîinile în apa vînătă l-au prins jandarmii. Atunci Samuel, de teamă să nu fie deportat, și-a tăiat venele de la mîini, apoi, temător, le-a vîrît în soluția cu hipermanganat, convins pînă în ultima clipă că microbii n-au cum să-i pătrundă în sînge și de acolo în măruntaie.

— Tovarășe căpitan, Aurel Rogozea simulează, asta e părerea mea, spuse sublocotenentul Dobrin.

Și atunci, Achim, aflat în infirmeria închisorii, se uită cu tristețe la sublocotenent și-l întrebă :

— De ce crezi, tovarășe Dobrin, că s-ar preface ?

Achim îi făcu semn medicului, iar acesta, grăbit să îndeplinească ordinul și, mai ales dorind să se convingă dacă sublocotenentul Dobrin avea sau nu dreptate, îl înțepă pe Aurel Rogozea în mai multe locuri, și cînd văzu că bolnavul nu tresare, înfipse acul adînc în mușchiul dintre gît și omoplat și lui Achim i se păru că medicul înfige acul cu plăcere. Nu se mai putu abține și smulse singur acul și îl aruncă într-o tăviță de pe masă.

— Știți, acolo este nervul cel mai...

— Ești liber, doctore, spuse Ieronim Achim.

Și doctorul dispăru și dispărură și curioșii de lîngă trupul lui Rogozea, aflat într-o stare pe care nimeni n-o putea defini, deoarece, în afară de cîteva lovituri și urechea ruptă, n-avea nici o altă rană care să-l fi adus în halul în care era.

— Deci, tovarășe Achim, dumneata l-ai cunoscut din...

— Din acel tren, tovarășe colonel, cu toate că știu că într-o asemenea instanță amănuntele nu contează, ele nu fac parte din...

4

Liviu Rogozea se uită prin binoclu spre șura părintească ce ardea în vîlvătăi, și cînd îl văzu pe bătrîn resemnat, un nod i se puse în gît. Nu făcu nici o încercare să și-l alunge, cu toate

că învățase, ca nimeni altul, să-și ascundă durerea și mai ales să nu se lase, orice s-ar fi întîmplat, ademenit de ea.

Așa cum stătea, rezemat de trunchiul copacului, Aurel se apropie de el, se apropie mult, fiind sigur că Liviu n-are cum să-l simtă, și, cînd fu numai la un pas, trecu în ființa lui și cîtăva vreme de acolo, din proaspătul lăcaș în care abia intrase, își contemplă fratele și se bucură de statura lui nu prea mare, dar vînjoasă, de umerii largi și, mai ales, de privirile tăioase, cu ușoare adumbriri...

— Ce faci, Liviule, eu sînt fratele tău, Aurel, fratele geamăn, nu mă recunoști, nici nu ai cum, am crescut de cînd nu ne-am văzut, spuse Aurel, voind să glumească, deoarece Liviu n-avea cum să-l vadă.

Și nici cînd se răsuci spre cel ce-i pusese întrebarea, aflat și el tot acolo, nu avu sentimentul că în el erau de fapt doi oameni, cu două inimi, cu bătăile alandala, motiv pentru care le putu deosebi, una bătea repede, temătoare, cea a lui Aurel, inimă neobișnuită cu încercările greului, inimă nefăcută să moară, și Liviu voi să-și mîngîie fratele, dar Aurel îi refuză mîngîierile. Fără acea povară frățească, Liviu se simți infinit mai ușor. Pînă atunci, pînă în momentul cînd fratele mai mic cu două ceasuri dispăruse ca o fluturare din el, se simțise ca în pîntecele propriei lui mame, numai că acolo, în pîntece, nu era singur, era cu fratele lui, geamăn la răsuflare și la dureri, la mîncarea lichidă, suptă de ei direct prin mațele buricelor, și locul acela strîmt îl făcu pe Liviu să dea din mîini și din picioare ca și cum după socoteala lui pîntecele umflat ar fi trebuit să fie numai al lui și o clipă chiar voi să-l strîngă pe celălalt de gît ca să-și cîștige de la început spațiul dorit. Acum era din nou ușor, Aurel pierise omorît de el sau murise din naștere, în orice caz prezența lui nu-i mai apăsa nici tîmplele și nici inima înghesuită pentru o vreme, acum era în largul lui, și fiind așa, iar se uită cu mîhnire omenească spre șura din curtea lor și la pălălaia tot mai roșie în înserare. Avu din nou o strîngere de inimă, ciudată și ea, deoarece de mult nu mai știuse ce-i aceea durere, durere netrupească, durere nu a oricui, numai și numai a ta.

— Deci n-ai murit, Liviule, auzi Rogozea întrebarea venită din tufișul prin care trecuse glonțul rupînd crăcile, și Liviu nu

se temu de glonțul întîmplător, ci de acea întrebare și mai ales de spaima că fratele lui iar va intra în el pe căile ocolite, știute doar de el.

Se grăbi să răspundă ca să scape de obsesia acelui sentiment dublu, de mîhnire pentru șura părintească și de spaimă pentru intrusul de Aurel aflat undeva pe munte, în cine știe ce tufiș, cu automatul trăgînd la întîmplare ca să scape de frica morții. Poate întrebarea venise tocmai de la glontele lui, și Liviu răspunse că n-a murit, că e acolo și că nu va urca la ai săi pînă nu va ști cine a pus foc șurii și, mai ales, pînă nu va afla răspuns la întrebarea : de ce nu-i sărea nimeni bătrînului în ajutor la acest necaz ? Știa doar din copilărie că la un foc tot satul aleargă să fie celui aflat în izbeliște de folos, un foc pornit la unul putea foarte ușor să treacă la șura sau casa vecinului, însă iată, șura lor ardea și nimeni nu venise în ajutor, și atunci Liviu, cu pași de pisică, se strecură prin pădure, dar nu spre Muntele Înalt, cum se aștepta celălalt camarad, aflat în spatele lui, ci spre casa părintească. Frunzele udate de ploaia pornită de dimineață erau încă umede, tăiau obrazul, dar Liviu nu ținea seamă de loviturile crengilor, nici de zgîrieturile smeurișului înalt în acea porțiune de munte dezgolită, cunoscută încă din vremea cînd tremura de frica vreunui moș martin sau din cauza vreunui șarpe cu capul colorat; nu ținea seama decît de focul cu limbi roșii, dispărut acum aproape cu totul. Și fuga lui Liviu se opri, înțelegînd și el inutilitatea gestului pe care voise să-l facă. Din dreapta se auzeau împușcături răzlețe, semn că ai lui se ascunseseră în tunelurile săpate la rădăcina trunchiurilor de copaci acoperite meșteșugit ; cei ce trăgeau cu automatele nu erau de-ai lui, din tot grupul numai el era dotat cu un automat asemănător, și știa după răpăit că trăgătorii făceau parte din unitățile trimise împotriva lor. Nu pierdu multă vreme ca să-și găsească un culcuș în acel smeuriș : îl făcuse chiar el, ajutat de Folosea. Culcușul se afla la rădăcina unui brad tăiat cu cîțiva ani în urmă ; sub țesătura deasă și uscată a rădăcinilor apa pătrundea greu, iar patul scobit într-o latură a grotei i se păru lui Liviu mai mult decît odihnitor. Cu o lovitură de cuțit tăie capul unei vipere apărute brusc la lumina lanternei de buzunar și, ca să scape de priveliștea zvîrcolirilor ei Liviu călcă trupul încolăcit de convulsii de cîteva ori pînă ce din el nu mai rămase

decît un boţ de ţărînă umedă. Capul ager mai încercă disperat să-şi înfigă colţii îndoiţi ca nişte lănci, şi Liviu, la lumina aceleiaşi lanterne, vîrî lama de-a latul în gura căscată, şi capul cu ochii larg deschişi îşi vărsă prin găurile dinţilor licoarea otrăvitoare pe lama cuţitului. Numai după aceea capul încetă să se mişte, dar Liviu, cu auzul lui fin, mai înregistră încă multă vreme scrîşnetul osului pe fierul pumnalului. Îndepărtă cadavrul şi înfipse de cîteva ori arma albă în pămînt, apoi o şterse ca pe un obiect oarecare de un crac al pantalonului şi o vîrî în teaca de la cingătoare. Verifică intrarea în ascunziş, trase cîteva crăci groase deasupra, crăci de care erau legaţi meşteşugit snopi de frunze uscate, ca ochiul străin să nu poată bănui ce se ascunde în spatele lor, şi, mulţumit, se aşeză în scobitura ca un sicriu a pămîntului, încercînd să adoarmă. Nu putu dormi. Şura părintească îi mai stăruia încă în minte aşa cum o văzuse din acest smeuriş ; şi acum îi trosneau în urechi lemnele rupte căzute peste strînsura de dedesubt, şi trosnetul acela al flăcărilor, treptat, se transformă într-un zgomot real ; pe deasupra lui umbla cineva.

— Pe aici l-am văzut, pe cuvînt, tovarăşe sublocotenent, auzi Liviu o voce chiar la un pas de gura lui.

Şi cîtva timp îşi ţinu răsuflarea, nu pentru că i-ar fi fost frică, nu-i era teamă de nimic — şi ca să-şi dovedească lui însuşi că nu-şi pierduse din antrenament, se uită la ceasul fosforescent. Un minut şi optzeci de secunde, atîta ţinuse aerul în el, timp destul de bun, doar cu zece secunde mai puţin ca în perioada de antrenament intens. Cu încetineală, fără să intre în panică din pricina zgomotului de afară, dădu drumul aerului din plămîni. Concentrat asupra plămînilor, uită că ei îi presaseră măruntaiele. Îşi auzi propriul vînt ieşit din pantaloni.

— Grigoraş, ce, nu mai poţi să-ţi ţii frica în tine, fire-ai al dracului ? ! auzi Liviu o voce ce-i amintea de cineva.

— Nu, să trăiţi, tovarăşe sublocotenent, cum mi-aş permite, cu toate că aveţi dreptate, mi-e frică... Am acasă patru copii, tovarăşe sublocotenent, sînt om bătrîn, să mă iertaţi, frică mi-e, dar cum să...

— Şi-atunci ce pute, caporal Grigoraş, ori poate m-am scăpat eu şi nu ştiu, nu mai am ţinere de minte ce fac în pantaloni ! auzi Liviu aceeaşi voce cunoscută, de data asta arţăgoasă.

— Și mie îmi pute, tovarășe sublocotenent, sau poate tot frica să...

— Ia-o în jos, caporal, viu și eu îndată... Vreau să aflu ce-a ars în sat, știi doar că...

Și Liviu simți ceva umed la gît și, bănuind de unde putea veni printre crengi apa caldă, se trase mai spre peretele din fundul bîrlogului și se șterse pe față. Cînd urmele de pași se pierdură în smeuriș, Liviu se ridică. Se așeză din nou pe butucul ce ținea loc de scaun și își curăță mîinile umede de pantaloni, un dor ciudat intrîndu-i pe nesimțite în suflet. „Două mari greșeli pe ziua de azi", își zise Liviu și, dacă prima putea să-l coste viața, a doua era mai periculoasă, era capabilă să-i supună sufletul, or, el știa că fără suflet era în stare de orice, dar cu sufletul, mereu prezent în el ca o ființă vie, nu mai era bun de nimic. Nu, nu era bine să se lase subjugat de amintiri, amintirile muriseră odată cu el atunci, demult, și, indiferent că dorise sau nu să ajungă acolo unde ajunsese, adică aici, la marginea satului său... Liviu își duse o mînă la nas. Mirosul era iute, miros de urină ieșită dintr-un om fricos, toată viața așa fusese Aurel, fricos, gîndi Liviu despre fratele său și se încruntă amintindu-și anii copilăriei, cînd Aurel plîngea de fiecare dată cînd îl vedea pe Liviu scăldîndu-se în iazul de la moara de apă, de teamă să nu se înece. După asemenea spaime, Aurel adormea noaptea cu el de gît, să nu vină cineva să-l fure. Alixandru, bătrînul, era mereu pe drumuri ; nu-i păsa că pierdea o săptămînă cîștigînd un leu, efortul nu conta, conta numai rezultatul lui, și foloasele acestui efort erau atît de mici, încît Liviu, nu o dată se întrebase dacă în realitate desele plecări nu aveau de fapt alt înțeles, cîștigul fiind doar motivul cu care voia să-și împace copiii. Era aproape sigur Liviu că dacă ar fi ieșit din bîrlog, Aurel, de frică, l-ar fi putut lichida. Uite a treia greșeală, numai că această posibilă greșeală ținea de datele hîrtiei, nu de realitate. Fricoșii sînt capabili de acte de curaj necugetate, frica este superioară rațiunii, rațiunea are nevoie de un control înainte de a întreprinde ceva. „Ar fi tras oare Aurel ?" se întrebă din nou Liviu și, drept răspuns, pe frunte îi apăru o perdea subțire, apoasă, la fel de urît mirositoare ca și urina lui Aurel.

5

Iosulică Goldștein schimbă locurile ; nu-i plăcea să stea singur la biroul împrovizat, cu maiorul Giurgea, căpitanul Ieronim Achim și sublocotenentul Dobrin în față ; le ordonă să treacă ei la birou, și cînd Iosulică se văzu singur în banca de școală, pe locul lui Achim, zîmbi fericit pînă în clipa cînd își aduse aminte că nu-i bine să te așezi pe locul altuia, te puteai molipsi de cine știe ce boală. Și atunci Iosulică își mută fundul mic și rotund alături, privindu-i ironic pe cei trei cum stăteau ca niște berze, pe podiumul unde se afla biroul prea impunător pentru o cameră obișnuită de clasă. N-avea de unde să știe că biroul fusese rechiziționat pentru el, ca și băncile. Le aduseseră pe cele mai bune, și, într-adevăr, cea în care stătea el, președintele tribunalului militar, era modest scrijelită și numai pe alocuri pătată de cerneală. Sigur, lumina de la fereastră era de vină pentru gălbeneala lui exagerată în acea zi, altfel Achim, Giurgea și Dobrin n-ar fi fost și ei galbeni. Cînd Iosulică privi prin geamul fără perdele, văzu soarele aflat într-un lan de floarea-soarelui, și se întrebă ce-o fi căutînd astrul ceresc acolo.

— Ce crezi dumneata, tovarășe maior ? întrebă brusc colonelul, supărat că soarele, în scurgerea lui, se apropia galben și viclean din nou de el.

— Socotesc că sînteți un președinte de paie și un colonel de paie, tovarășe colonel, spuse Giurgea, roșu la față și cu buzele tremurînde.

— Asta o gîndești doar, tovarășe maior, răspunse Iosulică zîmbind vesel, așa gîndești, dar n-ai curajul s-o spui, uite și eu gîndesc ceva despre dumneata, și cum o să scap de gălbenarea asta, o să-ți arăt eu ce înseamnă să fii ofițer de paie, așa cum crezi...

Dar nici Iosulică nu spuse deschis ceea ce gîndea ; se mulțumi doar să rîdă mărunt, arătîndu-și dinții mărunți și galbeni din pricina gălbenării.

— Tovarășe colonel, în armată sentimentele subalternilor nu contează, unde am ajunge dacă fiecare ar raționa conform sentimentelor ? Armata s-ar duce dracului, așa să știți ! Și, în general, nu înțeleg ce fel de tribunal este acesta, cu inculpatul

lipsă, stăm și tăifăsuim și așteptăm ca el să se trezească... Pentru mine este clar ! A vrut să omoare și a trecut armat de partea dușmanului... Acesta este adevărul, restul sînt simple formalități.

— Stai, stai, tovarășe maior, n-o lua chiar așa, îi fi mătăluță ofițer de carieră, dar nici noi... Adică cum să condamnăm așa ? ! Sîntem în vreme de pace, nu există nici o stare de urgență, așa că vezi mata... Pe urmă, acest Aurel Rogozea a fost muncitor, uite, tovarășul Achim poate să confirme.

— Tovarășul Achim mai bine...

— Mai bine ce ? repetă Achim.

Era cu gîndul la curtea aceea din cartierul bucureștean, unde fusese cu Aurel cu ani în urmă, dar întrebarea o prinsese totuși și o repetase pe un ton autoritar...

— Din respect pentru armată n-am fost de acord cu el, tovarășe colonel. Și-a adus în dispozitiv și familia și, odată cu soția lui Achim, a venit și nevasta lui Aurel. Aici totuși e front, chiar dacă sîntem în timp de pace. Am spus-o de atîtea ori, cu patru regimente am fi înconjurat munții și le-am fi venit de hac, și Giurgea se scotoci prin buzunare după țigări, dar după ce le găsi, se mulțumi să se uite la ele, brusc colonelul se prinse cu mîna de ficat la mirosul fumului imaginar, deoarece Giurgea nici măcar nu-și aprinsese țigara.

— Tovarășe maior, dumneata ai copii ?

— Un adevărat militar n-are nevoie, tovarășe Achim, uiți că am făcut tot frontul și într-o parte și în alta, că am făcut școala de ofițeri, că...

— Deci n-ai copii, nici regină n-ai...

— Ce fel de regină ? întrebă uluit Giurgea.

— Nevastă, că nevasta-i regină, a mea așa a fost, și dumneata ar fi trebuit să fii cel puțin un rege ca s-o fi putut opri pe Florica să vină în dispozitiv...

Giurgea se uită la Iosulică, dar acesta era cu gîndul la gălbenare, încercînd să afle cum de luase boala, că numai de la altul o putuse lua ; era vegetarian, nu avea obiceiul să consume nici un fel de băutură alcoolică. Se dusese cu cîteva zile înainte la medic, îl găsise la patul lui Aurel, și-i propusese ca temă de cercetare ipoteza că gălbenarea lui este infecțioasă. Dar medicul îi arătă degetul mare printre arătător și mijlociu și atunci Iosulică supărat se întoarse în sala de judecată, adică aici unde se afla acum.

— Eu sînt de partea tovarășului maior, se oțărî Dobrin, și Iosulică zîmbi în sinea lui pentru aerele pe care și le dădea sublocotenentul, cu toate că avea aceeași vîrstă ca și el, Iosulică, și s-ar fi cuvenit din respect pentru grad să nu-și manifeste neîntrebat atitudinea...

— Eu sînt pentru copii, spuse Ieronim Achim.

— Pentru ce copii ? întrebă și Iosulică, surprins de remarca lui Achim.

— Adică de ce patru regimente ? Să ne macine legionarii cum vor ?

— De ce aceste patru regimente să nu facă copii, o droaie de copii, alte zece regimente de copii, care să se bucure de viață, să fie și ei la rîndul lor părinți și bunici și să moară împăcați că n-au trăit pe acest pămînt de pomană ? Care-i rostul omului dacă nu să facă copii ? mai spuse Achim și rîse la ideea lui.

Și zîmbi chiar Iosulică, deși n-avea nici un copil și nici n-avea de gînd să facă, avea oroare de împerecheri, sursă de microbi. Cu toate astea, rîsul sănătos și numărul mare de copii de care vorbise Achim îl impresionară în mod plăcut, și la el acasă fuseseră mulți, voise Samuel să se bucure de viața lor și chiar se bucurase. Și Iosulică își aminti cum îi așeza bătrînul la masa mare, cum le cerceta la toți mîinile, să vadă dacă sînt spălate, și cum îl lăsa pe cîte unul nemîncat cînd descoperea sub unghii resturi de negreală, infecție sigură.

Și dacă or fi existînd și microbi neinfecțioși, se întrebă Iosulică, și își propuse să citească ceva articole legate de această părere a lui. Ar fi fost formidabil să poți pune zece milioane de microbi neinfecțioși să se lupte cu alte zece milioane de microbi infecțioși și, bineînțeles, primii să-i bată pe aceștia din urmă.

Da, da, Achim avea dreptate, își zise Iosulică după ce ieșiseră cu toții din sala de ședințe, prost aerisită și jilavă, în mijlocul satului. Și Achim Ieronim, ca și cum ar fi vrut să dovedească că avea dreptate în privința necesității ca bărbații să facă copii, le arătă, rînduiți ca la paradă, fiecare într-o poziție ciudată, așa cum îi prinsese neființa, șirul de soldați și de civili morți. Șirul începea cu Drăghia, colegul de școală al lui Liviu. El se nimerise în ziua aceea, ca ajutor de notar, să fie de serviciu. Se întreba Drăghia, așa cum stătea cu ochiul din dreapta căscat de glontele ce trecuse prin irisul și corneea de sticlă, de

ce acceptase să țină locul notarului, doar nu era rîndul lui la primărie, era rîndul notarului. Cu toate astea notarul venise decuseară să-l roage să-i țină locul, că el are o treabă urgentă în orașul învecinat. Chiar, de ce venise notarul?... Ori poate notarul știa ce avea să se întîmple a doua zi, își spuse Drăghia, și, de ciudă, voi să plîngă, dar prin găvanele goale lacrimile nu puteau ieși, înghețaseră, și Aurel, în somnul lui evocator, voi să-i închidă pleoapa urîtă, dar se tăie la buricul degetului în resturile de sticlă, și atunci și-l duse la gură să-și sugă sîngele, să nu-l vadă Iosulică și să creadă că pe acolo pot intra microbii aducători de moarte.

— Priviți-i, tovarășe colonel, ăsta e caporalul Grigoraș, are acasă patru copii, îl știu pentru că a făcut parte din regimentul meu, pe fiecare îl cunosc, cu necazurile și durerile lui, începu să se laude Achim.

Și la fiecare mort se oprea, îi spunea numele, și mortul repeta spusele căpitanului, apoi căpitanul închidea ochii mortului dacă putea, dacă nu, mortul rămînea cu ei deschiși. Și, lucru de mirare, majoritatea bărbaților erau cu ochii deschiși și cu gurile întredeschise, ca și cum ar fi vrut în acel ceas de înserare și pace să întrebe de ce anume trebuiseră ei să moară, de ce ei și nu alții.

— Da, da, repetă Iosulică, toți erau foarte buni pentru a face copii, uite cel de colo, cum îl cheamă, căpitan Achim, cel cu lacrima la ochi, uite, dom'le, ăsta care parcă plînge și acum, exact, ai arătat bine cu mîna...

— E de lîngă Sibiu, mărginean, el cunoștea cel mai bine munții, are acasă șase fete și patru băieți și mai avea de gînd...

— Ei, dă-o dracului, căpitane, nici așa, copii, copii, înțeleg, dar nici în halul ăsta, doar mai trebuie omul să și muncească pe ogoare, nu numai să se înmulțească, trebuie să și construim, înțeleg, tata a făcut-o, că era habotnic, la noi cu religia nu te joci, dar el ce Dumnezeu făcea cu atîtea fete, deși, dacă stau bine și mă gîndesc, fără fete bărbații n-ar putea face nimic, adăugă Iosulică, retractînd în forul lui intim dezlănțuirea nefirească împotriva fetelor, mai ales că lui fetele îi erau indiferente.

În copilărie nu-i plăcuse să se înhaite cu copiii satului. Prefera să stea în cotețul iepurilor, după părerea lui iepurii reprezentau în natură puritatea și curățenia. Și nu se simțise umilit cînd odată chiar fu împroșcat cu cîteva ghiulele minuscule cu

miros de iarbă jilavă. Scuipase proiectilul cum ar fi scuipat un sîmbure de cireașă și citise mai departe problema aceea care îl interesa, despre stafia care bîntuia în capul unora Europa. Și el se și vedea cu cap de stafie chemînd oamenii la o viață mai bună.

— Pe mine nu m-a întrebat nimeni cînd am venit în dispozitiv cîți au dreptul să moară și cîți nu. O victorie nu se măsoară în morți.

— Dar în ce se măsoară ? întrebă Achim întrerupîndu-l pe Giurgea, care mărșăluia pe lîngă capul morților împrăștiind, fără să vrea, peste ochii lor deschiși o perdea subțire de praf, motiv pentru care ochii celor morți începură să semene între ei, avînd aceeași culoare.

— Eu am fost trimis să scap țara de bandiți cu orice preț.

— Parcă eu nu vreau să scap țara de bandiți, dar de ce cu atîtea sacrificii ? Uităm, continuă Achim, că în locul lor puteam fi și noi, galoanele n-au nici un drept să ne ferească de ceea ce noi nu-i ferim pe alții, tovarășe maior.

— Am să fac un raport la centru, eu nu mai pot conduce un batalion în condițiile în care subordonații îmi răstălmăcesc ordinele și au un punct de vedere sentimental asupra lucrurilor.

— Interesant, remarcă Iosulică, nu înțeleg, tovarășe maior, de ce ții dumneata atît de mult să ne sacrificăm, cînd pot exista și alte metode de a pune mîna pe acești bandiți înverșunați ?

— Poate aveți dumneavoastră vreo soluție, se interesă Giurgea și rîse sarcastic și, din greșeală, fu cît pe-aci să dea peste o babă care-și plîngea mortul la căpătîi, și pe care el în focul discuției, nu avusese vreme s-o bage de seamă.

— În orice caz, trebuie să ne gîndim, spuse Iosulică, și își cercetă din nou ochii în ciobul de oglindă scos din buzunar și rămase mirat cînd în locul ochilor văzu unul singur, de culoarea lunii. Cînd își întoarse privirile spre cer, într-adevăr, luna îl privi galbenă, cu o gălbeneală aparte încît el rămase uluit.

— Tovarășe colonel, vreau, cu permisiunea dumneavoastră, să fac remarca, da, adică să raportez că acești oameni au murit, cred că nu greșesc, pentru că au fost conduși la luptă cu neîndemînare, aș zice, de sublocotenentul Aurel Rogozea. Camionul lui cu soldați a ajuns primul, eu în cel de al doilea, fiind obligat să rămîn pe drum din pricina unei pene de motor.

Am ajuns deci peste o oră, și în loc ca sublocotenentul Rogozea să aștepte să ne coordonăm acțiunile, a plecat la atac singur, doar cu compania lui.

— Este știut, tovarășe colonel, că în banda de legionari aflată în munți se află și localnici, și aceștia cunosc toate cărările, așa că... așa că... i-au luat pe ai noștri ca din oală.

— Cîți morți din partea lor ? întrebă colonelul.

Dobrin se uită la căpitan și căpitanul la maior, iar acesta neștiind ce să spună, ridică din umeri.

— S-au dus țăranii să-i caute, spuse el și își vîrî capul între umerii lați, lăsînd să-i apară pe față, pe lîngă galbenul lunii, o altă gălbeneală, de care își dădu seama numai Achim, aflat lîngă el.

— Deci și camionul cu compania sublocotenentului Dobrin și celelalte patru au ajuns cu o oră și jumătate întîrziere, repetă Iosulică și scuipă spre picioarele unui mort, mai mult să alunge bîzîitul unei gîngănii obraznice de culoare verde. Din anumite raționamente, nu voi să definească culoarea mustei și se mărgini să mai scuipe o dată. Musca pieri sub saliva gălbuie, și Iosulică, uitîndu-se cum se frămîntă vietatea în țărînă, o călcă delicat cu vîrful cizmei, temător să nu țîșnească din burta verde, în sus, milioanele de microbi aflate acolo...

— Primul camion a avut pana la podul de peste rîu. Celelalte n-au putut trece, camioane vechi, tovarășe colonel... Nu vreau să iau apărarea nici a tovarășului maior, nici a sublocotenentului Dobrin, dar și eu aș fi fost în aceeași situație dacă tovarășul Giurgea nu m-ar fi consemnat la domiciliu, adică dacă nu mi-ar fi dat un arest la domiciliu pentru că Florica a îndrăznit să vină din proprie inițiativă în dispozitiv... Numai cînd am auzit șuieratul gloanțelor și al brandurilor am înțeles, tovarășe colonel, că-i de oaie și, trecînd peste regulament, am alergat cu o motocicletă de ocazie spre zona aceasta... La pod am dat de camioane... Sigur, eu socot că bine a făcut sublocotenentul Rogozea că a pornit la atac... dacă reușea să-i învăluiască...

— Să mergem la școală, în fond treaba noastră este să-l judecăm, spuse Iosulică.

6

Prin ferestrele satului se vedeau lumînări arzînd, se auzeau bocete răzleţe, strigăte de durere ; nu începea bine un ţipăt, că de la altă casă pornea un altul. Da, asta era mama lui Drăghia, ea ţipa aşa de înalt, o cunoscuse de copil şi ştia că femeii îi place să cînte şi ţipătul ei şi acum semăna a cîntec. Soldaţii morţi fuseseră căraţi, nu toţi, numai un camion din cele cinci funcţiona, aşa că în piaţă, sub privirile şterse şi reci ale lunii, grămada de soldaţi care mai rămăsese era păzită de un soldat, şi viu în acel soldat era numai ţigara care ardea în gura lui încleştată. Atunci cînd voi s-o scoată ca să arunce fumul intrat în plămîni, ţigara se rupse, şi soldatul, ca să nu-şi mai descleşteze fălcile, mestecă tutunul şi numai într-un tîrziu, din pricina greţii, aruncă din el resturile chiştocului şi nimicul mîncat în ziua aceea.

Liviu Rogozea privea printre ostreţele unui gard la ferestrele luminate, la cadavrele rămase în praf. Camionul valid avea să se întoarcă. Fără să vrea, simţi în măruntaie zvîrcolirea străină a celui care îl readusese acolo viu, ca la o reconstituire. Străinul din el, nefiind altul decît fratele său, îi plimbă ochii peste soldaţii morţi şi nu se mulţumi numai să-l oblige să se uite, dar într-un răgaz pe care soldatul de pază şi-l luase ca să-şi spele la fîntînă maţele întoarse pe dos, îi ceru să se apropie de ei, să-i privească cu atenţie ; toţi erau tineri, mai mult nişte copii, asta putuse aduna armata după războiul pustiitor.

— Iată de ce n-am putut, iată pentru ce... încercă să explice omul cuibărit în sufletul lui, dorind să-şi anticipeze viitoarele purtări, şi Liviu privi calm şi fără tresăriri la trupurile nemişcate, aşezate cuminţi ca la o paradă a morţilor în ziua de apoi, cînd Dumnezeu trebuia să vie cu subalternii să oficieze învierea în funcţie de păcatele fiecăruia ; ăştia de pe urmă avuseseră păcate mai multe de vreme ce bunul Dumnezeu...

Liviu auzi zgomot de paşi, era cu siguranţă santinela. Nu se temu de ea. Îşi scoase din buzunar bricheta de vînt şi aprinse la capetele morţilor lumînările stinse de boarea rece şi aspră a serii. Şi numai cînd soldatul avu o clipă de ezitare el se ridică, ca un om al locului, şi fără teamă, se îndepărtă, neînţelegînd cum putuseră ai lui să...

— De frică, de frică, zise Liviu şi, dintr-odată, înţelese că această frică, mai devreme sau mai tîrziu, avea să-i coste, şi pe ei vieţile.

Nu, nu primiseră ordin să omoare, primiseră ordin să aştepte o zi anumită, cînd... Pînă atunci, acte de sabotaj, şi omoruri doar cînd nu se putea altfel, pe cînd acum... Era la cîteva sute de metri de şura părintească. Se simţea în aer mirosul de ars şi de năpîrlit, cu siguranţă că arsese şi porcul aflat lîngă şură, nici pe el bătrînul Alixandru nu avusese vreme să-l salveze. Vru să grăbească paşii, dar, în noapte, se auzi iar ţipătul cîntat, ţipătul mamei lui Drăghia, şi Liviu îşi simţi picioarele moleşite. Apoi o curiozitate care nu era a lui şi care însemna încă o greşeală în acea zi îl făcu să se salte pe un stîlp al porţii şi să privească în interiorul unei case. Aşezat într-un sicriu, învelit în şterguri ţesute în alb şi negru, Drăghia zîmbea din ochiul lui deschis, senin la chip, privegheat de maică-sa, singură în acea încăpere. Bocetul era un bocet lumesc, nu venea din nici un bocet ştiut, era un cîntec ritmat, născut atunci din inima îndurerată a femeii, grijulie la alegerea vorbelor, să nu semene între ele. Şi sufletul ei îi da ascultare şi la cuvinte, altfel Liviu nu şi-ar fi simţit şira spinării furnicată de bocetul-blestem, deoarece mai mult blestem era decît bocet. Saveta se oprea din cînd în cînd ca să-şi dea drumul ropotului de lacrimi, apoi blestema iar munţii, arătînd cu mîna spre ei, îl blestema şi pe notar, învoit chiar în ziua aceea. Blestemul la adresa notarului era şi mai aprig, altfel Saveta nu l-ar fi repetat de cîteva ori. Apoi cîntecul încetă, şi Liviu fu cît pe-aci să cadă de pe stîlpul nu prea gros al porţii ; femeia îşi săruta copilul pe buze : le săruta şi le ştergea cu palma, apoi iar le săruta. Ochii lui Drăghia erau plini de lacrimi, de lacrimile mamei sale, şi pînă şi găvanul gol plîngea. Umplut de lacrimi, părea omenesc acel căuş de rană, izvor lichid, prelins pe obraz, încet, cu o durere ascunsă. Femeia stinse trei lumînări din patru ca să rămînă flacăra vie numai la una, şi, aşezîndu-se pe scaun lîngă mort, începu să vorbească cu el. Drăghia îi răspundea cu vocea lui, Saveta schimbîndu-şi intonaţiile cînd la rînd se afla pentru răspuns fiul ei.

— Şi mîine cine o să ducă vacile la păşune, dragul mamii, că eu de notar nu vreau să aud ?

— Nici să nu te duci la el, mamă, că dacă nu era el, eu nu mueam, du-te la vărul dumitale, la unchiul Rogozea, el e să-

ritor şi e din neamul nostru, eu aşa gîndesc, mamă, spuse Drăghia pe o voce joasă, autoritară, bărbătească, şi îşi mai vărsă din găvanul-căuş o lacrimă roşietică pe obrazul şi aşa vîrstat de prea mult roşu.

— Că nu trebuia să te duci tu la şcoli, să ajungi ajutor de notar, dragul mamii, ce ţi-o trăbuit ţie şcoală, că acum n-ai fi mort !

— Acum ce să mai vorbim, mamă, asta a fost, mi-a plăcut şcoala, şi dacă mai trăiam, aş fi terminat-o, că acum copiii săraci au înlesniri la şcoală, nu e ca atunci... Da' dumneata să nu rămîi singură, mamă, că tata nu e prizonier, aşa cum crezi dumneata, tata e mort, aşa cum sînt şi eu. Eşti încă tînără şi ai nevoie de sprijin.

— Nu, dragul mamii, eu năframă albă n-am să-mi mai pun pe cap, eu numai neagră am să port, ca să vă pot jeli pe amîndoi. Că dacă ai mai fi avut fraţi... Mult aş fi dat să mai fi rămas, dar şi pe tine te-am făcut greu, şi după tine n-a fost să rămîn. Că taică-tău, de necaz, nu o dată m-a suduit, crezînd că eu nu vreau, da' eu nu puteam şi eu n-aveam cum să-i spui, că o femeie e femeie şi în faţa bărbatului nu poate zice tot ce-ar vrea. Pentru asta cred eu că s-o şi încurcat cu Floarea lui Diacu, o vrut să mai facă unul şi cu ea, o vrut adică să-mi facă în ciudă, şi aia o făcut unul, seamănă cu tine, cu toate că niciodată nu ţi-am spus şi nici ea n-a vrut să recunoască că l-a adus pe lume nu cu al ei.

— Nu cred, mamă, tata nu te putea înşela şi nici frate după tată nu cred să am.

— Ce ştii tu, dragul mamii, ce-i între bărbat şi nevastă, numai ei ştiu cum a fost, aşa că tu nu te încontra cu mine, acuma îi totuna pentru tine dacă-i aşa cum zic eu sau nu, îşi reveni femeia din acest dialog purtat pe două voci, dar rostit numai de ea. Şi cînd înţelese că vorbea cu un mort, se puse iar pe plîns, pînă ce găvanele lui Drăghia, secătuite între timp, se umplură din nou de lacrimi.

Liviu Rogozea coborî uşurel de pe pociumbul gardului, un fost trunchi viu de salcîm cu un an înainte, rămas numai stîlp de cînd Drăghia îl tăiase de la coroană ca să fie ceea ce de fapt rămăsese acum, un simplu stîlp de gard, şi, strîngîndu-şi automatul la piept, se uită în stînga şi-n dreapta. Pe uliţă nu era nimeni. Undeva lătra un cîine a pustiu, iar din pădure cucuvelele îşi însoţeau zborurile printre trunchiuri cu chemări stranii. Sau poate erau apelurile lui Folosea, care nu ştia ce se întîm-

plase. Rogozea stătu o clipă locului, pitit în umbra deasă a unui tei, pînă ce înţelese că strigătul de pasăre răpitoare era al camaradului său. Liviu grăbi paşii ; avea sentimentul că stă pe loc, cu toate că aproape fugea. Vedea poarta mare sculptată de la casa părintească, cu şindrila deasupra roasă, şi, pe alocuri, cu capetele mîncate de putregai. Parcă nu înainta deloc ; distanţa între el şi poartă se mărea, şi atunci Liviu fugi şi mai tare, crezînd că ochii sînt de vină, şi ca să se convingă dacă are sau nu dreptate, se opri, apoi alergă din nou, dar distanţa dintre el şi casa părintească rămînea aceeaşi. Cineva luase parcă poarta de lemn de stejar în spate şi fugea în acelaşi ritm cu el, îndepărtîndu-se : asta pînă în clipa cînd îşi rezemă capul transpirat de scîndura porţii şi mîna se încleştă pe mînerul zăvorului ; numai atunci înţelese că nici el, nici poarta nu se mişcaseră, fugise în locul lui şi al porţii altceva, dar ce anume nu ştia. Apăsă cu putere pe clanţă avînd sentimentul că dacă nu procedează aşa, poarta, sau el, iar o ia din loc ; nu, poarta acum stătea cuminte ; se deschise în scîrţîitul ei uniform, ştiut de cînd lumea, şi Liviu rezemă pe dinăuntru dreptunghiul de scîndură prin care intrase şi privi la şura părintească. Nu mai rămăseseră din ea decît doi pociumbi, de fapt trunchiurile a doi paltini verzi, pe rădăcinile cărora bătrînul Rogozea îşi clădise grajdul : îi dăruise atîta viaţă cît le era dat paltinilor să trăiască, şi ei trăiseră mult şi ar mai fi trăit de trei ori pe atît dacă nu veneau pustiitoarele flăcări. Odată setea de a-şi vedea de aproape casa unde se născuse şi acareturile potolită, se întrebă unde o fi taică-său, şi numai cînd se pregăti să intre în tindă, îl zări în stînga, stînd pe grămada de bălegar rînduită în pătrat, şi rămase trăznit la auzul gîlgîitului ; taică-său se cinstea de unul singur dintr-o sticlă. Numai tîrziu îl observă pe Liviu şi atunci avu impresia că acolo se află o arătare, o umbră din fumul abia împrăştiat, altfel nu s-ar fi şters de cîteva ori la ochi cu dosul mînecii de la cămaşa de cînepă.

— De ce-ai venit ? se auzi într-un tîrziu glasul stins al bătrînului. Alene, fără să se clatine şi fără să renunţe la sticlă, bătrînul se îndreptă spre casă, privind cu spaimă în jur.

Tinda era aceeaşi, nimic nu se schimbase, doar cuptorul de cărămidă se mai strîmbase din pricina greutăţilor de deasupra. Şi Liviu stătu cu fruntea aplecată să nu se lovească de grinzile roşcate de afumătură şi timp. De fapt nu se petrecuseră înnoiri

nici în această încăpere, se schimbase doar înţelegerea lui asupra dimensiunilor... Cînd ajunse la acest gînd, îşi înălţă fruntea şi de pe perete îl privi sever chipul mărit al maică-si ; aceasta era noutatea, niciodată chipul ei nu fusese atîrnat pe perete. Pesemne taică-său comandase desenul după o fotografie, şi portretul, de ocazie, prea roşu în obraji la lumina opaiţului ce ardea ca o candelă, îl făcu pe Liviu să-l înţeleagă altfel pe bătrîn şi nu i se mai păru ciudat că dorise ca fosta nevastă să fie îngropată în locul de veci al Rogozenilor, mai aproape de fosta ei casă şi de fostul bărbat. Nici plecările lui multe, ale bătrînului, nu-i mai păreau lui Liviu de neexplicat. Treptat, furia de odinioară că era lăsat cu Aurel i se topi cînd înţelese că taică-său nu încetase nici o clipă s-o iubească pe maică-sa, altfel portretul n-ar fi mărturisit simplu tulburarea de odinioară şi nici mormîntul n-ar fi fost proaspăt îngrijit şi cu flori de romaniţă pe el.

— De ce-ai venit ? Era mai bine să nu vii, spuse bătrînul oftînd şi-i întinse lui Liviu sticla.

Dar acesta nu bău din prima clipă. Numai după ce Alixandru insistă, Liviu duse glaja la gură şi sorbi adînc, de cîteva ori. Sticla se înjumătăţise.

— Era mai bine să te fi ştiut mort, dragul tatii, mai bine să te fi ştiut mort, şopti el cu sfială în faţa groaznicelor cuvinte abia pronunţate.

— După cum vezi, n-am murit, tată, sînt viu, un fel de viu pe care dumneata n-ai să-l înţelegi niciodată. Ţi-aş putea explica, dar ce să-ţi explic, ce mai poate fi explicat acum ?

Alixandru îşi ridică ochii de pe gîtul sticlei. Mustăţile mari, cea din dreapta pîrjolită şi mai scurtă era ridicată, aşa cum rămăseseră perii de la arsură, cea stîngă lungă şi terminată în spic atîrna în jos, şi bătrînul tot dădea cu colţul buzelor să-i prindă vîrful fără să reuşească...

— Mai bine mureai, spuse din nou bătrînul. Aşa o ruşine... aşa o durere pe capul meu...

Liviu se aşeză pe laviţă, în faţa tatălui său, fu nemulţumit de cum şedea şi se trase din faţa ferestrei mai spre colţul camerei şi cîtva timp îşi rezemă bărbia în ţeava automatului. Înţelese ce simplu era să ajungă acolo unde dorise taică-său. O simplă apăsare pe trăgaci, şi glontele ieşit prin ţeastă s-ar fi înfipt în grinda de deasupra. Liviu privi grinda şi se miră cînd

văzu în ea deasupra capului o gaură, probabil un fost nod căzut din lemn între timp. Gîndul venise în el calm, dar tot așa precum venise, se și duse, ca o abureală, ca un vînt. De ce să-i facă plăcere acestui bătrîn care îi dorea moartea, și Liviu îl privi pe Alixandru atent, de la cingătoare în sus, apoi de la cingătoare în jos, știind din experiență că orice fel de ridicătură ascundea un obiect care te putea duce la moarte.

Nu-i fusese niciodată drag acest părinte, trăind numai pentru el, trăind din greu, dar fără nici un folos, mai mult păgubaș cînd se apuca de cîte o afacere, și toată viața doar de afaceri se ocupase din lipsă de pămînt. Ar fi vrut să alunge din minte ziua cînd Iosulică Goldștein îl povățuise să fugă în munți : se putea scăpa de război și cu prețul unei vaci, dar ceea ce își putea permite odrasla lui Samuel nu-și putea permite el. Iosulică era amenințat de deportare, nu de front, dar el însemna să-și trădeze patria dacă ar fi acceptat să fugă. Or, patria era dincolo de el. Chiar, ce era patria ? se întrebă Liviu, uitînd cu desăvîrșire pentru ce venise și, simțindu-se dintr-odată străin și de casa în care crescuse și de acest om ce-l adusese prin trupul maică-si pe lume... Iosulică fugise în munți, nu mai auzise de el de-atunci, nici nu mai avusese cum. El căzuse prizonier, căzuse cu greu, rămăsese singurul în viață din plutonul comandat de unul ce își dăduse duhul după primul atac ; apoi căzuseră toți, pe rînd, și în clipa cînd își răsucise capul de la pușca mitralieră spre spate, înțelese că în afară de el nu mai era nimeni viu. Măcinase cu pușca lui mulți soldați, nu trebuia decît să se uite la cîțiva centimetri peste vizor ca să vadă trupurile răsucite ale celor împușcați. Atunci descoperi că din frica lui de război și de moarte nu mai rămăsese nimic, moartea era un act ce trebuia mai devreme sau mai tîrziu îndeplinit, și cum știa că nu-i mai era hărăzit să trăiască, îi era indiferent că moare. Auzise printr-un difuzor o voce care solicita ca unitatea să se predea, altfel vor fi trecuți prin foc și sabie, și Liviu își înșurubă și mai bine pușca-mitralieră în umăr, după ce schimbase banda cu cartușe. Deci el era luat drept o unitate. Atunci se chema să lupte ca o unitate. Amplasamentul era bun, greu de descoperit în tufișurile din liziera pădurii. Ca să inducă în eroare pe inamic, trăgea din cînd în cînd rafale scurte și printre crengile arborilor să se creadă că, într-adevăr, erau mulți.

— Tată, cine a dat foc la șură ? întrebă Liviu, dar în loc de răspuns, bătrînul își aplecă fruntea pînă ce atinse cu ea dopul de la sticla de țuică, apoi pe sticlă se văzură curgînd lacrimile. Liviu nu-l mai înghesui cu întrebările.

7

Aurel Rogozea deschise ochii și privi în jur. Camera albă, cu un scaun lîngă pat, cu ușa de metal prin care se vedea spațiul pentru vizor, îl făcu să înțeleagă că era singur, ca la început, că toate figurile care-i populaseră mintea fuseseră simple închipuiri, rodul sufletului bolnav și al trupului supus la prea multe încercări ; nu, nu chiar toate muriseră, așa cum i se arătaseră în lumea lui întunecată de dincolo, altfel ușa nu s-ar fi deschis și înăuntru n-ar fi intrat maiorul Giurgea, galben la față, cu gulerul de la manta descheiat, semn că pînă și el, disciplina întruchipată, era măcinat de întrebări. Ce fel de întrebări ? Niciodată omul acesta nu-l iubise, nici pe el, nici pe Achim, și, în general, socotise că cei veniți în armata nouă nu erau decît niște întîmplători. Giurgea avea dreptate, își zise Aurel Rogozea, încercînd să-și închidă ochii și regretînd starea de acum, de trezie. Ar fi preferat să intre în cealaltă, dar în spatele lui Giurgea îl văzu pe medicul militar, sublocotenentul cu ochii apoși, distant și tot timpul încrîncenat, și cînd simți degetele mirosind a alcool cercetîndu-i ochii, înțelese că nu putea să-i facă să creadă pe ceilalți că intrase din nou în somnul adînc, de moarte.

— E conștient, tovarășe maior, auzi Aurel.

Și pentru că verdictul în privința stării de moment fusese dat, își întredeschise pleoapele și-l văzu pe Giurgea aplecat deasupra patului.

— Domnule Rogozea, știu că nu-ți sînt apropiat, o știu de mult, dar în acest moment nu este vorba de dragoste, este vorba de adevăr, și adevărul în privința dumitale îmi e necunoscut. Știi ce-a hotărît tribunalul militar. Dacă recursul va fi respins astăzi, atunci mîine dimineață... Am nevoie de adevăr, domnule Rogozea, numai adevărul te mai poate salva. Nu în fața tri-

bunalului, în faţa lui nu te mai poate salva nimeni, în faţa conştiinţei de militar, şi această conştiinţă trează o întruchipez în acest moment critic eu. Nu l-am simpatizat nici pe Ieronim Achim, o ştii la fel de bine ca şi mine, şi asta din respect pentru ceea ce trebuie să reprezinte armata, armata noastră de totdeauna, indiferent de vremurile de restriştе prin care a trecut sau va mai trece. Armata nu este o joacă de copii, domnule Rogozea, armata este întruchiparea... dar de cinstea lui Achim nu m-am îndoit, cu toate că n-am apucat să-i spun acest lucru niciodată... Poate faptul că v-aţi cucerit gradele de la o zi la alta să-mi fi stîrnit această neîncredere faţă de voi sau... Noi am muncit, domnule Rogozea, ca să ajungem ofiţeri, am muncit din greu, armata este o meserie, nu politică, aşa cum v-aţi închipuit, politică din pricina căreia... Unde v-a dus pe amîndoi şi mai ales pe dumneata această falsă înţelegere a ceea ce înseamnă armata ?... Unde ?...

— Cine e nevastă-mea, asta să-mi spui mie, domnule maior... ori, poate, cineva dintre ai noştri...

— Dintre ai noştri, repetă Giurgea şi îşi deschise vestonul atît cît să nu se vadă prea tare gulerul de la cămaşa aspră. Adică dumneata te socoţi dintre ai noştri... Nu te contrazic, în fond n-am să te contrazic cu nimic, dar absolut cu nimic, îmi este indiferent ce-mi spui, dar ce-o să-mi spui să ştii că va atîrna greu în judecata mea, în felul meu de a gîndi despre voi, despre aceştia care aţi intrat în armată şi aţi trădat-o.

— N-am trădat-o, domnule maior, n-am trădat-o. Şi nici să nu-ţi închipui că mi-e teamă de moarte. De ce să-mi fie teamă ? Ce mi-a mai rămas mie în viaţă ca să nu doresc să mor ?... N-am nevoie de nici o absolvire din partea nimănui. Adevărul, atît cît îl cunosc, îmi aparţine, numai pe nevastă-mea nu ştiu cine... Dacă aş şti, poate mi-ar fi mai lesne de înţeles de ce m-aţi declarat... de ce mă credeţi... Eu care...

— Iar a intrat în comă, tovarăşe maior, v-am spus...

— Mi-ai spus, mi-ai spus, se zborşi maiorul, supărat că starea lui Aurel Rogozea nu-i permitea să afle adevărul la care el ţinea atît de mult.

— Îmi pare rău, domnule Rogozea, îmi pare rău, spuse maiorul şi se retrase după ce îl salută cu o uşoară înclinare din cap.

Dar exact în clipa cînd maiorul se îndrepta spre ușă, apărură la liziera pădurii ce da spre Muntele Înalt, Iosulică Goldștein, sublocotenentul Dobrin, maiorul Giurgea și Achim Ieronim. Căruța scheletică aștepta, cu țiganul pe capră, la vreo două sute de metri depărtare de locul spre care se îndreptau, și se îndreptau spre acel loc posomorîți de graba sublocotenentului ce se afla mereu în frunte. Iosulică era plictisit de această anchetă în aer liber ; în capul lui lucrurile erau aproximativ clare și era sigur că pe cele cîteva fapte existente un adaos de teorie pură ar fi fost suficient pentru a le clarifica definitiv. În plus, și nenorocita de gălbenare. Își scoase ciobul de oglindă și, după ce ordonă pe loc repaos, de parcă ar fi avut de-a face cu niște simpli soldați de trupă, se uită în oglinda de cristal și, cu un deget înmănușat, ca să nu se infecteze, își trase pleoapa de la ochiul stîng. Era la fel de galbenă, ba parcă puțin mai vineție spre dreapta. Ca să verifice dacă a intervenit vreo schimbare în bine sau în rău, se dădu în spatele unui boschet și urină pe ramurile verzi ; la vederea culorii aproape roșii, transpiră și își spuse că partea aceea vineție se explica perfect prin lichidul cu mult mai tulbure ca de dimineață... Și Iosulică în loc să se sperie, se bucură pentru diagnosticul pe care și-l pusese singur.

— Aici, stimați tovarăși, spuse el, pe aici am urcat în munți în patruzeci și unu. Aici, în acest loc, m-am despărțit de amicul Liviu Rogozea, care și-a continuat drumul, pe această potecă, spre oraș, ca să fie încorporat. Mergea pe front. De multe ori m-am întrebat ce s-ar fi întîmplat dacă aș fi fost pus în situația de a pleca și eu. Vă pot răspunde cu certitudine că aș fi fugit, pentru că patria, patria este un bun prescris genetic individului, un simțămînt înregimentat în sînge, ceea ce, stimați tovarăși, cu... L-am sfătuit să vină cu mine. M-a refuzat, nu voia să trădeze. Pe cine să trădeze ? l-am întrebat și, drept răspuns, a venit la mine, mi s-a uitat în ochi și, cred că dacă nu m-aș fi îndepărtat... Nu mi-au plăcut niciodată fanaticii, cei care văd într-o abstracție o părticică concretă a existenței lor.

— Tovarășe colonel, se înserează și ar fi bine... interveni sublocotenentul Dobrin, luînd poziție de drepți.

— Te rog, te rog, pentru asta am și venit, spuse Iosulică și privi nu spre locul unde arăta sublocotenentul Dobrin, un luminiș ca oricare altul, înconjurat de cîteva tufe de alun, ci mai în

spate, ferit de poala muntelui, de patru brazi dispuși și ei, ca la armată, într-un rînd drept.

— Tovarăși, aici, în acest loc, l-am prins, da, aici am dat peste el prima dată... Era după atacul nereușit, în care trei sferturi din compania lui fusese nimicită de inamic...

— Ce fel de inamic ? întrebă Achim.

— De dușmani, specifică Dobrin, de legionari.

— Așa, așa, ce-i tot dai cu inamicul !

— În această poiană eram eu și cu caporalul, cu caporalul... Știți, a murit între timp... deci eram cu patrula în acest loc cînd am auzit în tufiș o respirație... Cînd m-am uitat mai atent, am văzut printre crengi un vîrf de opincă și atunci am fost sigur că nu poate fi decît un bandit. Am îndreptat automatul spre tufiș, în timp ce oamenii mei din patrulă supravegheau liziera, ca să nu avem surprize din acea parte. Și cînd mă uit mai bine, cine credeți că iese din pădure îmbrăcat țărănește, cu cioareci și suman, în opinci, așa cum v-am spus, dar cu automatul în mînă ?. Aurel Rogozea. Am rămas trăznit, stimați tovarăși, și poate acest moment de buimăceală să mă fi făcut să-mi pierd cumpătul, să-mi pierd atenția. A început să rîdă, și atunci, raportez respectuos, am început să rîd și eu, pînă cînd am înțeles din felul cum era îmbrăcat altceva și asprimea mea din priviri l-a făcut să se năpustească spre mine. Era cu mult mai puternic, m-a doborît dintr-o lovitură de pumn, iar patrula a somat-o să-și arunce armele. În clipa aceea m-am ridicat și, pe la spate, l-am lovit cu patul automatului în cap. Deci în acest loc.

— Înțeleg că din acest loc a vrut, poate, să plece în misiune, spuse Achim.

— Cum în misiune ? întrebă Dobrin, contrariat de afirmația căpitanului.

— Tovarășe colonel, în ziua aceea nu erați aici, mi se pare erați plecat la un tribunal din... După întîmplarea cu plutonul, dealtfel am fost cu toții și am văzut morții, Aurel n-a mai avut somn și nici om nu mai era. Locuiam împreună, adică în aceeași casă, el ocupa o cameră, eu, că fusesem însurat, două, aici în dispozitiv, știe tovarășul Giurgea. Am încercat să-l fac să înțeleagă că n-avea nici o vină că muriseră atîția din pluton, și din partea ălora muriseră, așa că...

— Tovarășe căpitan, iar ne oprim la sentimente, iar povestim povești, se amestecă Giurgea, care se uita întruna la cer, temător că are să se înșereze și n-aveau cu ei spre apărare

decît un pistol ; și Giurgea, ca să se convingă, se uită la cingătoarea lui Achim... da, pistolul era acolo.

— Principale sînt faptele, așa cum am zis, spuse Dobrin. A vrut să fugă la dușman ? A vrut. Pentru asta sîntem aici, să reconstituim nu ceea ce spune tovarășul căpitan, care l-a inițiat în tinerețe... lasă, lasă, tovarășe Achim, că noi toate le știm... dacă ți-ai vedea dosarul...

— Ei, nu mai spune ? ! Chiar am un dosar așa de important încît merită să fie văzut ?

— Tovarăși, tovarăși, interveni Iosulică, care mesteca între dinții mărunți și galbeni un sîmbure de alună atunci scos din carapacea verde cu ajutorul a două pietre, semn că în poieniță cineva mai mîncase alune — se vedeau resturile lîngă pietrele verzi întrebuințate și de Iosulică. Sigur, sigur, faptele, dar faptele în sine nu înseamnă mare lucru, faptele nu pot fi rupte de întregul de simțăminte care au stat la baza trădării. Dacă inculpatul ar fi aici de față, ne-ar fi cu mult mai simplu, l-am pune să povestească ce s-a întîmplat. Ca să se rupă de noi, de o armată care l-a făcut gradat din prima zi trebuie că s-a petrecut ceva important. Nu-mi vine să cred. Nu-i așa, tovarășe Achim ? Ce, eu am fost făcut colonel pentru marile mele merite militare ? Dacă vreți să știți, nici nu știu să trag cu pistolul, dealtfel am șapte dioptrii, și cum nu se găsesc lentile... Cred că din această cauză și gălbenarea... Dar să revin. O acțiune nu se face fără un demers interior. Aurel Rogozea era comunist, un comunist verificat și răsverificat. De ce-a vrut să fugă ? Care a fost mobilul interior ? Sigur, faptele, pînă la urmă, își au partea lor de greutate, dar nu toată greutatea... Poate ne spune tovarășul Achim ce s-a întîmplat.

Iosulică se întoarse, dar Achim nu mai era în poieniță.

Partea din creierul lui Aurel ocupată să preia chipul și personalitatea căpitanului suferise un spasm, Ieronim se înjumătăți întîi și, cîtăva vreme, umblă printre ceilalți înjumătățit, apoi, spre satisfacția lui Dobrin, singurul care urmărea metamorfoza superiorului în nimic, dispărură picioarele cu bocancii grei și apoși de transpirație și odată cu dispariția bocancilor aerul se primeni și Iosulică avu un moment de relaxare și își spuse ca pentru sine : „Uite, nici nu mi-am dat seama ce aer curat plutește în jur". Jumătatea de trup, de la mijloc în sus, se mai învîrti ca o nălucă, încercînd, cu o singură mînă, să prindă cîteva alune înfrățite ; creanga se lăsa trasă de degetele

noduroase spre piept, dar Achim nu mai avu cu ce să le rupă, cealaltă mînă nu voia să iasă din nefiinţă, rămăsese mai departe invizibilă, şi, de necaz, lui Achim aproape că îi dădură lacrimile. Numai atunci, în acel moment, înţelese că rămăsese un sfert de om, restul de trei sferturi dispăruse, şi alunele, trase cu cracă cu tot, în zadar aşteptau să fie rupte. Achim de ţinut putea ţine craca cu o mînă, dar de cules alunele n-avea cu ce. Aruncă o jumătate de înjurătură, cuvintele înjumătăţite pe diagonală îşi pierdură însă sensul, şi, la acest talmeş-balmeş verbal, Iosulică catadicsi să se răsucească spre tufa ce-i scăpase pînă atunci vederii. Rupse cu mîna dreaptă alunele ţinute de Achim cu mîna stîngă, şi Ieronim, supărat că era deposedat de bunul său, dădu drumul crăcii, şi Iosulică, uşurel, aşa cum era în greutate, fu ridicat de coarda vînjoasă în sus. Se convinse că, de fapt, nu el ţinuse craca. Se supără. Îl căută pe Achim din priviri şi, cum nu-l văzu, îşi zise că lui Ieronim nu-i ardea probabil, la acea oră să dea explicaţii în legătură cu Aurel. Într-adevăr, se înserase şi în plus alunele, ajunse în stomacul gol, îi făcură rău şi simţi material cum se îndreaptă durerea spre ficat, punctul slab unde îşi dădeau întîlnire suferinţele şi toate necazurile lui. Bătu aerul cu mîna şi se porni spre căruţă fără să înţeleagă de ce era şi ea costelivă şi înjumătăţită ; în afară de el şi de un cal, care trăgea de o jumătate de rudă, tăiată cu o precizie uimitoare din cealaltă, nu mai era nimeni. Luă jumătatea de hăţ şi, priponindu-şi un picior pe scîndura din faţă, îndemnă trăpaşul din dreapta la pas. Nu se miră cînd auzi fornăit şi în partea stîngă a hamului ce nu se mai vedea. semn că acolo, în umbră, trebuia să fie cel de-al doilea cal, şi lîngă el, căruţaşul.

8

Bătrînul Rogozea mai trase un gît de ţuică, apoi împrăştie o parte din lichidul încins din gură în palmă şi cu palma îşi frecă obrazul stîng prins de arşiţa focului. Alixandru se strîmbă de durere, o mustaţă, cea scurtă, i se scurtă şi mai mult din

pricina usturimii şi el se mulţumi să tacă la aceeaşi întrebare pusă a doua oară de fiul său.

— Cine a dat foc la şură, tată ?...

— Cine putea să dea ? răspunse Alixandru într-un tîrziu.

Şi Liviu, privindu-l atent, mai ales zîmbetul ascuns din dosul buzelor chinuite de arsura ţuicii, întinsă peste arsura flăcărilor, întui de fapt răspunsul : „Ai voştri, cine putea să-mi dea ?", trebuia să sune verdictul, dar Liviu citise din acel zîmbet şi altceva, că Alixandru dăduse foc ca să poată povesti curioşilor şi propria lui pătimire, în cazul că cineva ar fi aflat de existenţa lui acolo în munţi. Pentru asta n-a luat foc nici casa, îşi mărturisi Liviu ; cînd intrase în tindă, simţise că de pe paiele acoperişului se preling pe gît picături de apă, cu toate că nu plouase în ziua aceea. Deci Alixandru, prevăzător, udase acoperişul şi singur apoi dăduse foc şurii.

— Tată, să ştii că nu eu l-am omorît pe al lui Drăghia şi...

— Nu puteai să rămîi pe acolo pe unde-ai fost ? interveni bătrînul, nelăsîndu-l pe Liviu să-şi ducă gîndul pînă la capăt.

Şi la această repetată dorinţă care în ochii proprii însemna tot moarte, Liviu avu o uşoară încrîncenare şi nu-i lipsi mult să-l înjure pe bătrîn pentru minciuna cu şura, minciună din pricina căreia se afla aici, riscîndu-şi viaţa.

— Nu ţi-e foame ? auzi Liviu de la o mare depărtare, şi pentru că nu răspunse, Alixandru se duse în tindă şi veni de acolo, la scurt timp, cu o pită mare, cu o halcă de slănină şi cu o ceapă roşie, aşa cum o văzuse Liviu în ochiul lui Drăghia.

Mîncarea adusă, fără cuţit şi fără sare, însemna cu totul altceva, acest altceva era dorinţa ascunsă a bătrînului ca Liviu să-şi ia merindea în traistă şi să se ducă unde o vedea cu ochii.

— N-am nevoie de mîncare, tată. Aurel unde e ?. Iscoadele noastre spun că ar fi militar şi ar acţiona în zonă.

— E militar, dar...

— Ce dar ? ! insistă Liviu fără să-l slăbească din ochi.

— El nu ştie că eşti în munţi, nu i-am spus.

— Bine ai făcut. Numai dacă-l vezi, zi-i din partea mea să fugă. Altfel au să-l împuşte.

— De ce să-l împuşte, ce-a făcut el ca să-l împuşte ? Pe tine, dragul tatii...

— Şi pe el l-ar împuşca, tată, nu numai pe mine, ascultă ce-ţi spun, şi în zadar ai... dar Liviu se opri, nevoind să dea în vileag gîndul în privinţa adevăraţilor incendiatori ai şurii.

Alixandru se apucă să învelească într-o ştergură bucatele, apoi pe la jumătatea împachetatului se opri. Luă de pe perete o carte poştală în care se vedea chipul Maicii Preciste şi o aşează cu grijă lîngă pîine, să nu se păteze de grăsime, nici să împrumute mirosul de ceapă, dar pînă la urmă renunţă la împachetat şi rămase aşa, cu mîinile întinse pe masă, cu degetele, butucănoase şi umflate spre burice, răşchirate. Apoi, ca şi cum o mînă ar fi vrut să pipăie ceva, începu să tremure încet, degetele căpătară mers pe faţa aspră de masă şi atinseră mîna lui Liviu, aflată pe ştergura albă.

— Dragul tatii, tu să ajungi să omori oameni! Pentru mine tot copilul meu ai rămas, tot Liviu cel drag, pentru care mi-am...

Se opri, voise să spună că pentru el şi-a mîncat tinereţurile, dar i se părea necuviincios să facă o asemenea mărturisire faţă de un om ce încetase de mult să mai fie tînăr. Părul albit la tîmple şi rărit la creştet, barba mai mult albă decît negrie îl făcură să înţeleagă că pruncul trecuse prin multe şi nu se cădea să pună în cumpănă dragostea părintească, pe celălalt talger fiind marile încercări prin care trecuse cel ce odinioară fusese mîndria lui. Şi, uitîndu-se pătrunzător la Liviu, îl văzu mic, mic de-o şchioapă, aşa venise cu cununa pe cap la crîşmă, ca să-i spună că luase, Doamne, nici măcar nu-şi mai aducea aminte ce premiu ! Apoi anii de liceu, ani care-l făcuseră de fapt... Ce-l făcuseră ? şi Alixandru se opri din nou, socotind nevolnică încercarea de a se justifica mereu în faţa acestui om, trup din trupul lui, şi pentru că nu-şi putea spune durerea, strînse tare în mîna lui mîna lui Liviu.

— Ce-ar fi să te dai, Liviule dragă ? Dacă n-ai omorît pe nimeni... dacă... Te-ai întoarce, ţi-ai găta şcoala, ai fi om la casa ta... Să nu crezi că n-am dat cu nasul prin locurile voastre. Am găsit şi nişte sălaşuri mai vechi. Nu-i de tine, dragul tatii, nu-i de tine, şi pe urmă ce-am cîştiga, hai să zicem că săraci am fost, şi acum cel mai găzdău dintre tăţi a ajuns mai sărac decît mine. Atunci ce-am cîştiga ? Cel puţin a' lui Pantea nu mai trece pe drum cu burta pe sus ca o umbrelă, să-l vadă satul cît e el de avut şi îndestulat. Cer de la mine lînă de oaie, cu toate că eu n-am oi, cer ei şi altele, dar mă descurc, vînd ceapă, că de ceapă n-au nevoie, şi cartofi şi fîn, şi cumpăr ouă şi lînă şi carne şi le dau, dau şi tac, şi numai eu ştiu de ce tac. De cînd a fost omul ăla de sus la mine şi mi-a spus că eşti viu, nu mai zic nimic, dar acum, că te-ai încumetat să vii să mă vezi, sufletul de tată

îmi zice că vinile tale nu-s mari, că Ionu Firii din Bularca e în munte de patru ani și niciodată n-a dat pe la ai săi. Înțeleg că e nelegiuit. Dacă te-ai da legat, dragul tatii...

Liviu se ridică în picioare. Scoase dintr-un buzunar un teanc de bani și-i lăsă pe masă.

— Nu vreau, Liviule, lumea știe că n-am de unde... Și pe urmă unul o lăsat bani făcuți.

— Aștia nu-s făcuți, tată... Ascunde-i și cheltuiește-i cu socoteală. Și nu uita de Aurel. Eu am făcut tot ce-am putut să nu fiu văzut, dar cine știe, dacă se află, ascultă de la mine, pe Aurel îl împușcă, și dacă mă prind, nici eu nu am altă scăpare...

Alixandru își retrase mîna aspră de pe mîna băiatului ; aspră era și mîna lui Liviu, și cîtăva vreme tată și fiu se priviră adînc în ochi, fără să-și zică nimic, simțind, fiecare în parte, că dovezile celuilalt n-au fost convingătoare pentru a ajunge amîndoi la aceeași hotărîre. Dar ce dorea de fapt Liviu ? Uitase cu desăvîrșire ce-i spusese Alixandru. Cum să se dea legat ? Bătrînul era un naiv, nu înțelegea consecințele unui asemenea comportament, și pe urmă simțea în sinea lui, în acel adînc dat omului să fie de-a pururi numai al său, că n-avea forță nici să se dea legat, nici să... Avu o ușoară tresărire. Parcă își regăsise un prieten amintindu-și de scena abia întreruptă în memorie cine știe de ce amănunt : da, acolo pe colină, pe front cînd măcinase oameni cu pușca-mitralieră și cînd unul îl somase să se predea... Liviu nu uitase nici acum acel apel disperat al omului care le cerea să renunțe la luptă ; vocea suna însă în intonațiile ei ascunse a îndemn să nu facă acest pas nelegiuit, nu, mai bine să lupte pînă la capăt. Acest pînă la capăt îl făcuse pe Liviu să nu ridice mîinile în sus, acel sens ascuns al limbii ce nu putea fi dezlegat de către cei ce-l puseseră pe interpret să-i anunțe ultimatumul îl determinase să țină degetul crispat pe trăgaci, deoarece apelul anunța că dacă în termen de o jumătate de oră nu vor arunca armele... Ei, atunci ? Pe acel atunci îl așteptase Liviu, totdeauna fusese bucuros de întîlnirea cu acel „atunci" pe care nu voia să-l traducă în înțelesurile lui adevărate, dar pe care îl intuia foarte bine. Oare cum o fi arătînd acel „atunci" ? Întrebare chinuitoare de copil, de cînd se uitase prima dată la cer și înțelesese înaintea multora că dacă el moare, toate lucrurile aveau să rămînă așa cum erau, el era doar trecător în această lume pe care o descoperise numai a sa. Nu, al lui nu era nimic. Acolo, pe culme, cu pușca-mitralieră

trăsese glonț cu glonț, economicos, apoi rafale scurte, apoi altele prelungi. Văzuse cum oamenii mor de gloanțele pornite de la el și nici atunci nu pricepu durerea. Își scosese capul din ascunziș și pe dată, pe la urechi, îi trecuseră plumbii nevăzuți și nu-i fusese frică. De fapt niciodată nu știuse ce-i frica.

Se uită la Alixandru cum stătea încruntat, cu mîinile priponite pe sticla de țuică, și își aminti cum îl lăsase taică-său noaptea la sălaș, în munte, numai pe el, cîinele și cele patruzeci de oi. Nu avea mai mult de 12 ani. Fusese aspru Alixandru cu el și nemilos, dar poate tocmai din lipsa de sensibilitate a bătrînului să fi moștenit lipsa de frică sau poate... da, mai mult ca sigur așa era... Venise lupul la stînă, era o lupoaică mare, și cîinele de frică se băgase cu coada în spuza caldă și el ieșise cu bîta, singur, fără teamă și nu se lăsase pînă ce nu ajunsese lupul din urmă. Din cînd în cînd lupoaica lăsa oaia din gură și se repezea la el, întîmpinată de fiecare dată de bîta noduroasă... Liviu urcase pînă sub fuiorul alb de zăpadă, acolo unde lupoaica își avea culcușul, și pînă la urmă o biruise, lovind-o fără milă în moalele capului. Își luase oaia și vreme de cîteva ceasuri o tîrîse de coadă pînă ajunsese la stînă. Numai că acolo nimic nu mai era viu. Oile erau hăcuite, parte duse în pădure, altele trăgeau să moară mușcate aprig de haita ce dăduse stînei tîrcoale în lipsa lui. Pînă și cîinele îl privea de lîngă focul stins cu ochii sticloși ; se bătuse și murise și el acolo, singur și fără stăpîn. De zeci de ori își adusese aminte de această scenă și mai ales de spusele lui Alixandru cînd urcase dimineața la sălaș : „De ce n-ai murit tu mai bine ? !“ îi zisese cînd văzuse masacrul și pe el întreg și nevătămat. Nici nu-i spusese vreodată cum s-au petrecut lucrurile, Alixandru nu l-ar fi crezut, și, pe urmă, ce rost ar fi avut să se justifice... Își terminase cartușele, nu mai avea cu ce trage, și, aprinzîndu-și o țigară, se ridicase din avanpost cu mîinile la ceafă și se predase. Ar fi dorit să-l puște în timp ce se îndrepta spre inamic, dar nu auzi nici un glonte și nici nu voi să răspundă interpretului unde se afla unitatea și, mai ales, ce avea de gînd. Un singur ofițer înțelesese că el, Liviu Rogozea, ținuse în loc cu o pușcă-mitralieră un regiment întreg pentru cîteva ore și tot acest ofițer îl scăpase de la moarte trimițîndu-l sub escortă într-un sector special...

— Tată, spune-i lui Aurel ce ți-am zis, se simți dator Liviu să-și repete rugămintea și, fără să se atingă de hrană, ieși din

tindă și păși alene spre poartă, ca și cum fusese trimis undeva cu de-a sila.

— Sau poate te lași răpus, sunară din urmă cuvintele bătrînului.

Și la aceste vorbe cu totul noi și cu înțelesuri la care nu se gîndise pînă atunci, Liviu se întoarse mirat. Își îndreptă automatul în așa fel ca trăgaciul să-i fie la îndemînă și, o clipă, se gîndi dacă n-ar fi bine să apese, așa, în joacă, să-i dea glontelui o simplă sugestie. Nu-și duse gîndul pînă la capăt. Scuipă așa cum își amintea că-i plăcea lui Iosulică să scuipe în copilărie și tinerețe și ieși în drum. Parcă fusese într-o casă străină. Satul era pustiu. Încetaseră și bocetele. Doar lumînările din fereastra lui Drăghia se vedeau strălucind, și umbrele lor, prin fereastră, se întindeau lungi și subțiri ca niște trestii, tăind drumul pietruit și plin de resturi de fîn. Sări într-o curte împrejmuită cu gard înalt, dar fără nici o construcție pe ea, și, de acolo, urcă spre poala muntelui, palma de loc străbătînd-o încet, fără teamă că l-ar fi putut vedea cineva. De departe, din pădure, glasul de cucuvea al lui Folosea se auzea ca de la o mare depărtare, și Liviu se orientă după zgomot și o luă mult la stînga pe sub liziera pădurii. Din nou avu senzația că pomii fug odată cu el ; pînă la stejarul bătrîn de peste două sute de ani, al lui Ciocan, mai erau cîteva sute de metri ; cu toate astea trunchiul gros, ce nu putea fi cuprins de îmbrățișarea a doi oameni, nu se lăsa vederii. Cînd apărea, cînd, viu parcă, o lua la goană, ca și cum ar fi vrut să-l ademenească pe Liviu într-o capcană. Sub razele lunii coborî dintr-un brad o veveriță cu coada ridicată în sus și cîtăva vreme, săltată în două picioare, se uită spre el. Liviu se opri. Dacă veverița a coborît pe noapte din culcuș, ceva a mînat-o de acolo, ori... Nu, de data asta nu putea fi nici un ori. Se dădu un pas înapoi. Veverița stătea înlemnită, ca și cum i-ar fi cerșit ajutorul, și Liviu, înțelegîndu-i spaima, se uită împrejur, voind să dea de dușmanul de temut al nopții, o cucuvea, numai ea hoțea pe întuneric și se deda la ospățuri calde. Nu, nu era bufnița de vină, și nici rîsul. O pisică sălbatică coborî unduindu-se printre crengi ; vîntul bătea dinspre ea, așa că nici motanul și nici veverița nu-i simțiseră prezența. Numai cînd motanul voi să sară de la capătul unei crăci deasupra veveriței, Liviu își reveni din consternare. Puse mîna pe automat, dar în-

ţelese că gestul ar fi fost necugetat şi atunci aşteptă clipa supremă a saltului, şi atacul se produse înainte de a-şi termina gîndul ; pisica prinse veverița de gît, şi cîtva timp veverița încercă să se elibereze din gheare, fără să reuşească, apoi înlemni brusc cu o zvîcnire puternică a picioarelor din faţă. Liviu auzi osul rupt la ceafa veveriței. Ultimele zvîrcoliri motanul le savură încordat, ca să poată interveni în orice moment. Nu mai fu nevoie. Veverița se mai smuci o dată, ca şi cum ar fi vrut să sară, dar saltul ei se mistui doar în închipuirea ei de-o clipă, şi rămase lungită, cu părul cafeniu de pe burtă umbrit şi plin de sînge. Motanul încercă de cîteva ori cu laba cadavrul şi, cînd se convinse că în trupul ce începea să se răcească nu mai există viaţă, se aşeză lîngă el şi căscînd obosit începu să toarcă. Brusc îşi ciuli urechile şi, apucînd veverița, voi să urce într-un pom. Liviu nu mai văzu decît refacerea saltului înapoi, spre pămînt, cu veverița cu tot, şi vag în urechi îi pocni ceva albicios şi uşor ca un balon de săpun. Nu căzu dintr-odată. Avu vreme să-l vadă în faţă pe Aurel, cu automatul îndreptat spre el, urmat îndeaproape de o făptură asemănătoare lui, dar de reţinut nu-l reţinu decît pe el, faţa lui plină de spaimă şi, dincolo de ea, bucuria ascunsă că cel ce... Liviu înţelese. Dar în acea ultimă clipă ar fi vrut să ştie dacă Aurel îl recunoscuse înainte de a-l împuşca sau nu. Stătuse mai bine de cinci minute în luminiş, sub razele albe ale astrului nopţii, imposibil ca insul ce trăsese să nu-l fi văzut... Tocmai atunci între ei şi cel ce trimisese glonţul se interpuse motanul cu vînatul şi glontele uşor amortizat îl lovise apoi pe el în dreptul inimii. Ea încetase să mai bată. Deci acel „atunci" venise, îşi spuse el, ca o trăire de dincolo de moarte, şi se miră că între inima ce încetase să bată şi ochii deschişi diferenţa de-o clipă îi mai putuse da irisului putinţa să vadă ce se afla în faţa lui.

„Uite că mor, de fapt am murit", îşi spuse el şi aşteptă marea întîlnire cu EA, dar în locul linţoliului negru îl văzu pe Aurel la un pas şi-i simţi ca o ultimă încercare pămînteasă ţeava pistolului în piept. Atunci căzu şi se bucură că odată cu el se năruia şi lumea în propria ei moarte.

— Tovarăşe sublocotenent, tovarăşe... auzi Aurel strigătul caporalului ce-l însoţea.

9

Dădură de el în spatele șopronului de scîndură din curtea crîșmei ; acolo se dusese după ce băuse, ca apa, un kilogram de monopol. Căzuse în fund și așa îl găsiră, chircit, pe jumătate stînd în șezut, pe jumătate rezemat de scîndura cenușie, umedă, și nimeni nu putea spune cu precizie dacă dîrele negre de sub ochi erau urmele unor lacrimi uscate de mult sau simple urme de degete slinoase. Mîinile îi erau pline de jeg de parcă, înainte de a cădea, Aurel Rogozea căutase ceva deosebit de important în glodul în care se prăbușise. Îl luaseră pe sus, apoi, legat de mîini și de picioare, îl aruncaseră într-o căruță. Automatul îi fusese smuls, și sublocotenentul Dobrin îl ținea acum la el, pe umăr, ca pe un trofeu cîștigat de la cine știe ce dușman de seamă.

— De ce m-ai legat, Dobrine ? întrebă Aurel cu un singur ochi deschis, celălalt nevoind să-și arate albul de sub pleoapele grele și umflate.

— Așa am primit ordin, spuse Dobrin și, ochind însemnele decorațiilor, murdărite și ele, pe pieptul lui Rogozea, cu o zvîcnire a mîinii stîngi le smulse și, odată cu ele, se rupse și bucata de stofă kaki, coaptă de transpirație.

— De ce mi le-ai luat, Dobrine, de ce, ce-am făcut ?

— Știi tu ce-ai făcut, zise Dobrin și se uită la însemnele frumos colorate.

Da, erau șase însemne, rodul a trei răni grave și a șase lupte acolo în munți, în alți munți decît aceștia unde se aflau acum. Aurel își închise singurul ochi, o roșeață îi pîlpîi în obraji ca un foc ce stătea gata să răsară dintr-o spuză cenușie-vînătă, apoi flăcările țîșniră din el vioaie : și în clipa aceea, Aurel îl trase pe Dobrin de centură, așa cum era legat, apoi se răsuci și-l îndesă cu picioarele în pîntece. Caporalul opri caii, sări din căruță, încercînd în vreun fel să-i despartă pe cei doi ; coborîse la timp, pentru că un cal speriat se smuci aprig, căruța se îndreptă spre șanț și, cu roata din față ajunsă în groapă, se răsturnă, fără însă să-i țintuiască pe cei doi dedesubt. Aurel și Dobrin se aflau la un metru depărtare, se băteau în fața caporalului, care nu știa ce să facă, să fugă după caii care tîrau că-

ruța sau să întreprindă ceva pentru... Nu, nu, cum o să se amestece el între ofițeri ? Dobrin reuși să ajungă deasupra, să-i înfrîngă puterea picioarelor și a mîinilor legate. Cu patul automatului rezemat de gîtul lui Aurel apăsă pînă ce ochii acestuia ieșiră din orbite.

— Tovarășe sublocotenent, îl omorîți, tovarășe !... striga caporalul și, uitînd că are în fața lui un gradat, se repezi la Dobrin și-i luă automatul.

— De ce mi-ai luat decorațiile, de ce ? bolmoji Aurel și, cu ultima fărîmă de vlagă, se aruncă iar asupra lui Dobrin.

Acesta îl întîmpină cu un vîrf de cizmă aruncat cu toată forța în stomac, și Aurel vărsă din el tot monopolul băut cu o seară înainte.

— L-ai împușcat ca să nu putem afla de la el legăturile tale cu... spuse Dobrin cu ură, în timp ce, împreună cu caporalul, sălta căruța din șanț.

— Ești martor, caporal, că el m-a atacat... ești martor...

— Tovarășe sublocotenent, de ce, de ce, doar erați prieteni ?...

— Ești martor că el m-a atacat primul, ceru din nou Dobrin.

Și caporalul Grigoraș, drept răspuns, își șterse sudoarea de pe frunte cu cascheta, și așa udă de transpirație, cu dungi albe și galbene în partea de jos din cauza sărăturii.

— Ești martor, Grigoraș, dacă nu vrei să recunoști...

— Ce să recunosc, tovarășe sublocotenent, că, dacă nu vă luam automatul, îl omorați ? Și pe urmă, tovarășe sublocotenent, l-ai degradat, cu ce drept i-ai luat decorațiile și automatul ? Tovarășul căpitan a zis să-l găsim, doar eram de față, băga-te-aș unde știu eu, tovarășe sublocotenent, că parcă nu mi-am dat seama că decorațiile alea te-au scos din minți, și nu de ieri, de azi ? !...

— Adică mă înjuri, caporal ?

— Eu, pe dumneata ? Ce, ai martori, tovarășe sublocotenent ? Că de cînd ai venit aici, am înțeles că ești șmecher de București. Adică vrei ca eu să-ți fiu martor... Decorațiile alea cîștigate cu cinste v-au orbit, că parcă nu vedeam cum vă bucurați de pana aia de motor, ce, parcă eu nu m-am bucurat ? ! Și eu m-am bucurat, tovarășe Dobrin, că doar am patru copii. Că

dacă aș fi avut patru clase primare, acu eu eram sublocotenent. Am să mă duc la tovarășul căpitan și am să-i spun că de fapt nici n-ai patru clase, ci numai trei, adică nu eu eram cu sindicatul acolo la noi, ori o fi fost mă-ta în locul meu, și ea...

— Caporal Grigoraș, îți ordon !

— Tu mie îmi ordoni, tu, cu ce drept, mă, și fă numai așa să se audă ceva, că te împușc, auzi ? Că parcă atunci cu motorul nu ți-am citit bucuria prostească în ochi, adică te bucurai că Rogozea era singur cu compania, în vreme ce tu ridicai din umeri că n-aveai nici o vină ? ! Și el se bătea și tu te bucurai, și ca să nu te mai bucuri, m-am dus în compania lui Aurel, ca să mor, în timp ce ție îți era sortit să rămîi în viață ? ! Eu nu-s martor, Dobrine, ori tovarășe sublocotenent, că tot așa ești tu tovarăș cu mine cum sînt eu cu Dumnezeu, Doamne iartă-mă... Eu nu-s martor... dar căpitanului o să-i spui că i-ai luat lui Rogozea decorațiile și arma fără nici un ordin scris !

Căruța se puse în mișcare, Aurel întinse mîinile spre Dobrin, și acesta, înțelegînd, îi desfăcu lanțul de care atîrna un lacăt greu de fierar.

— Și picioarele ? întrebă Dobrin, opărit că se lăsase dus o clipă de porniri rele.

Aurel nu dădu din cap. Îi era indiferent dacă celălalt îi desfăcea sau nu picioarele. Dobrin deznodă frînghia, și cum Aurel era moleșit de băutură, nu numai că nu se împotrivi, dar singur își întinse picioarele, crezînd că Dobrin nu făcea altceva decît ceea ce primise poruncă.

— Pe frate-tău l-au aruncat sătenii în curte la voi. L-au spînzurat de un roșcovar să-l vadă lumea. De la noi or căzut... și Dobrin tăcu.

Aurel știa foarte bine cîți căzuseră dintre ai lui, doar el luptase acolo pe munte, nu altul.

— S-ar putea să se trezească, tovarășe maior, auziți-l cum geme, ăsta e semn că...

— Eu merg la tribunal, nu se poate ține ședința fără mine, spuse Giurgea și ieși, lăsîndu-l pe Aurel Rogozea întins pe pat, cu gemetele alea ale lui, gemete de muribund...

— Tovarășe maior, tovarășe maior, veniți, vă rog ! strigă doctorul pe coridor.

Și Giurgea se întoarse și urmări degetul medicului care arăta sub o pleoapă a bolnavului cîteva lacrimi care se scurgeau sub bărbie.

— Are o trăire puternică, tovarăşe maior, e inconştient, dar, de fapt...

— Dar, de fapt ?... repetă întrebarea Giurgea şi, scuipînd ca Iosulică, se grăbi să iasă din rezerva albă.

Tribunalul, în frunte cu Iosulică, era în faţa curţii lui Rogozea. Acolo se găsea şi Giurgea, cu gîtul lui de taur înfipt între umerii largi, ca o buturugă tăiată prea de jos. Mai în spate era Ieronim Achim, încruntat şi cu ţigara, ce nu voia să se fumeze, în gură, iar mai în spate, vînăt la ochi şi la nas, sublocotenentul Dobrin, cu nelipsita-i geantă plină de documente sub braţ. Nimeni nu băga în seamă tribunalul militar, de parcă nici n-ar fi existat, de parcă nici unul dintre gradaţii aceia n-ar fi avut chip şi înfăţişare. Oamenii, îngrămădiţi să vadă spînzuratul treceau peste ei, Iosulică, din greşeală, chiar îl scuipă pe unul, — da, era nevasta lui Niculae a lui Gogolea, cel care luase mereu pe datorie de la ei şi nu le dăduse banii înapoi niciodată, pe ea o scuipase, dar femeia nici nu văzuse udătura ce o plesnise peste bocancul plin de praf. Aflaseră că unul dintre bandiţi era copilul lui Alixandru, copilul cel înşcolat şi dat dispărut în timpul războiului, el înviase din morţi şi venise în sat să se răfuiască... De ce să se răfuiască, ce îi făcuse lui satul atît de rău că trebuise să-i omoare pe cei ce stătuseră pînă seara tîrziu în piaţă ? Sau nu era Liviu ? Nici nu putea fi el, lumea doar îl cunoştea, el plecase să lupte pentru patrie, ca, dintr-odată, cum ziceau gurile ce ştiau tot, să apară din cealaltă parte de lume, sub chip de duşman. Legat cu o frînghie de cînepă, Liviu atîrna de un roşcovar, de craca lui cea mai de jos şi cea mai puternică, se legăna uşor sub îndoitura crăcii, ca şi cum voia să încerce rezistenţa lemnului sădit de taică-său la naşterea lui. Trebuia să sădească un stejar sau cel puţin un tei, dar Alixandru, de bucurie că avea feciori gemeni, se pilise şi scosese de la marginea pădurii un puiet venit la îndemînă şi-l pusese lîngă gard, ca la nevoie să-i poată da şi altă întrebuinţare. Uite că adevărata întrebuinţare şi-o oferise roşcovarul acum, şi Alixandru nu gemu la loviturile Savetei lui Drăghia, lovituri grele date cu o bîtă pe unde apuca, pentru moartea copilului ei, ca şi cum moartea lui Liviu, pentru Alixandru, n-ar fi fost tot moarte.

— S-ar putea să nu fie el, doar eu l-am cunoscut, şi pe urmă nu cred, pur şi... spuse Iosulică şi se apropie pe nesimţite de spînzurat, ca să-l observe mai în voie.

Liviu Rogozea nici nu părea mort, faţa îi era senină, ochii albaştri larg deschişi ; ştreangul nu mai putuse să facă nimic după ce glontele îi intrase direct în inimă, bine ochit şi bine tras, cum constată chiar Giurgea, fascinat de găurica mică din cămaşă, abia vizibilă, cu contururile înroşite de sînge. Numai cînd vîntul îl răsuci pe Liviu cu spatele spre ei, Iosulică se cutremură de gaura cît pumnul pe unde ieşise plumbul, parcă nu ieşise pe acolo un simplu glonţ, ci mai multe, de o curăţenie exemplară, deoarece în afară de ruptura cămăşii şi a scurtei de piele, şi aici sîngele lipsea cu desăvîrşire. Curios, unde s-o fi dus atîta sînge, pe unde a curs, doar era normal să curgă, şopti Iosulică şi se apropie, convins că din pricina miopiei nu vede el ceea ce alţii, cu siguranţă, erau în stare să vadă. Nu, sîngele dispăruse, rana era spălată sau aşa fusese de la început. Atunci Iosulică învîrti cadavrul cu mîna ca să-i dispară din faţă privelişlea înspăimîntătoare. Îl iscodi din nou pe Liviu, zăbovind asupra feţei, şi dădu din cap neconvins ; Liviu acesta spînzurat nu semăna cu Liviu de care se despărţise cînd fugise, ajutat de Alixandru, în munţi.

— Nu, nu e el, şopti Iosulică.

Şi la aceste cuvinte, Dobrin veni cu geanta în faţa mortului, îi desfăcu clapele printr-un clinchet aproape duios şi-i arătă colonelului legitimaţia lui Rogozea, unde se vedeau clar fotografia acestuia şi numele.

— Nici un dubiu, tovarăşe colonel, îmi permit să raportez că nici un dubiu, permiteţi-mi...

— Ce să-ţi permit, sublocotenent Dobrin ? Ori mă crezi un tîmpit ?... Am şi eu dubiile mele, eu l-am cunoscut mai bine, dumneata l-ai cunoscut pe Aurel Rogozea la cazangerie, eu l-am cunoscut pe Liviu aici, am fost colegi, înţelegi, eu l-am învăţat cum să fumeze, ori dumneata te pomeneşti că n-ai fumat în viaţa dumitale mătase de porumb şi nici nu ştii ce...

— Tovarăşe colonel, dacă îmi permiteţi, eu nu fumez...

— Şi nici să ţi-o iei la ţară nu ştii, spuse Iosulică încrîncenat, şi pentru că Dobrin nu înţelese, se apropie de urechea lui şi, stropindu-l uşurel cu salivă, în bătaie de joc pentru neştiinţa acestuia, îi suflă în ea ca şi cum i-ar fi spus o taină.

— Am înţeles acum, tovarăşe colonel.

— A înţeles, tovarăşe colonel, acuma în sfîrşit a înţeles, spuse Achim rîzînd.

— Seamănă, sigur că seamănă, seamănă din toate punctele de vedere, şi la înălţime, şi la... dar, cu toate astea, am dubii, sublocotenente, eu am fost educat să am dubii clare pînă la certitudine, dar certitudinea...

Sublocotenentul Dobrin împrăştie grăbit curioşii, temător că pînă la urmă Liviu Rogozea n-are să fie Liviu Rogozea, şi, ajuns în curte, îl luă pe Alixandru, aşa cum era, plin de sînge, şi-l duse în faţa colonelului...

— Tovarăşul colonel are îndoieli că fiul dumitale ar fi... Este Liviu Rogozea cel spînzurat sau nu este ? întrebă Dobrin.

Şi după ce bătrînul confirmă din cap, sublocotenentul îl împinse pe Alixandru între consătenii lui, ca aceştia să-l ciomăgească mai departe.

— Cine se mai agaţă de el, îl împuşc pe loc, înţelegeţi, animalelor ? ! Vă stimez ura şi durerea, dar şi amărăciunea lui e durere, chiar dacă e altfel, şi pentru noi nu înseamnă... şi Iosulică luă de la cingătoarea lui Achim pistolul şi trase un cartuş în aer.

„Ce zgomot la un simplu cartuş", spuse Iosulică transpirat şi mirat de recul. Nu trăsese în viaţa lui cu un nagan.

Oamenii îl lăsară pe bătrîn uitîndu-se în stînga şi în dreapta, să vadă de unde se pornise glonţul şi cine era omul care strigase la ei cu un accent hazliu, da, îl recunoşteau acum, era fiul lui Samuel, birtaşul şi proprietarul magazinului de coloniale, cel care dăduse bani partidului şi făcuse din casa lui... aşa ziceau oamenii. Alixandru fu adus din nou în faţa cadavrului, şi Iosulică îi spuse bătrînului, aşezîndu-i mîna lui pistruiată şi galbenă pe spate :

— Nene Alixandre, ăsta nu-i Liviu, pe cuvînt, doar mata trebuie să-l ştii mai bine ca mine ! Eu m-am despărţit de el acum... ce să zic, doar dumneata m-ai ascuns în munţi. Dară ce importanţă are cum şi cînd m-am despărţit, după mine are aerul lui Liviu, are tot ce avea celălalt, dar nu-i el...

— E el, domnule Iosulică, doar că s-a mai împlinit, e el, a fost mai acu vreo zece ore la mine, după ce mi-a ars şura, că ai lor mi-or dat foc la şură.

Iosulică îl privi pe Liviu din nou şi dădu din umeri cu neîncredere.

— Nu avea el vreun semn mai distinctiv, ceva mai al lui, pe care să-l ştii, un semn particular, cum ar zice sublocotenen-

tul Dobrin, care vrea cu orice preț ca Liviu ăsta al dumitale să fie într-adevăr al dumitale ?

— E el, domnule Iosulică, acuma de ce mă băgați în... Mi-a vorbit de frate-său și mi-a zis să-i zic să fugă în munți, că altfel îl împușcă și...

— Vedeți, tovarășe colonel, dacă propriul lui tată... se amestecă grăbit sublocotenentul Dobrin, temător ca nu cumva Alixandru să se răzgîndească.

— Nene Alixandre, n-am să uit ziua aceea cînd ne-am despărțit în poiana... dar ce importanță are ce poiană ? ! M-a înjurat de mamă cînd i-am propus să fugim amîndoi în munți, doar dumneata ne-ai pregătit sălașul, acolo unde îți țineai vara oile, sub... De ce mă-sa mă bag în asemenea amănunte, nu știu, se supără brusc Iosulică pe el însuși. După ce m-a înjurat, a rîs și și-a cerut iertare, și țin minte că vîrful caninului îi era rupt, cum să nu țin eu minte așa ceva, doar eu i l-am rupt, și n-ai venit dumneata la tata să-i ceri două găini pentru dintele...

— Am venit, domn Iosulică, dar el e Liviu, copilul meu. Cine să-l știe dacă nu eu, mai zise el și se uită cu atenție la dintele din gura deschisă a lui Liviu. Dintele era întreg. Ridică din umeri și zîmbi : El e, domn Iosulică, acu degeaba vrei dumneata, pentru binele pe care ți l-am făcut dumitale și lui Samuel, nu trebe, că lumea-i rea și pe urmă... Tot e mort, dacă ar mai fi viu, aș înțelege...

Dobrin își mută geanta din mîna dreaptă sub brațul stîng, își scoase batista din buzunarul dinlăuntru al vestonului și își șterse nasul ; mirosea a ars, a porc pîrjolit și a cîrpe carbonizate, și gîndul că un porc putuse arde de viu îl făcu să transpire abundent și acum sublocotenentul se ștergea temeinic sub cozorocul de culoare neagră și în dosul gulerului de la veston.

— Tovarășe colonel, eu îmi permit să raportez, adică vreau să vă spun o părere. Nu e bine să spuneți așa, față de toată lumea, că l-ați cunoscut și că așa și pe dincolo, că n-ar fi el. Adică de ce n-ar fi el, cine putea fi alt Rogozea venit de acolo de la dușman ? Dacă Liviu Rogozea e fratele lui Aurel, lucrurile se simplifică, au mai fost cazuri din astea. Mielușei și la o adică s-au dovedit... Poate prin Aurel prindem o întreagă rețea, și dumneavoastră știți mai bine decît mine ce înseamnă pentru centru dacă noi descoperim...

Iosulică scuipă în dreapta, în stînga scuipase în ziua aceea de peste cincizeci de ori, făcuse scurtă la gît în partea stîngă de atîta întors capul ; acum spre partea dreaptă se întorcea cu mult mai uşor. Nu, nu voise să-l scuipe pe Dobrin, n-avea nici cel mai elementar dispreţ pentru propunerea ca Liviu Rogozea, cel atîrnat de craca de salcîm, să fie Liviu Rogozea cel adevărat, într-adevăr lucrurile s-ar fi simplificat dacă ar fi fost aşa, dar caninul nu-i dădea linişte, era piatra lui de încercare, şi din curiozitate se duse la cadavru şi, cu vîrful galben al unghiei, deschise buzele lăsate între timp în jos. Privi cu atenţie sporită caninul din dreapta. Da, caninul era întreg. Se retrase. Oamenii, după atîta ură adunată în ei, îl priveau acum şi pe colonel fără căldură : prea se amesteca în simţămintele lor, şi pe urmă ei îl urau pe Liviu, nu-l batjocoreau, aşa cum făcea omul acela pistruiat, băiatul lui Samuel, care devenise atît de mare la partid, apoi la armată. Gestul făcut, de a ridica buza lui Liviu în sus, îi nemulţumi pe ţărani şi Iosulică simţi repulsia lor cînd voi să se ducă din nou la cadavru să ridice buza în cealaltă parte a gurii, deoarece nu-şi mai amintea exact care dintre canini fusese rupt. Şi pe urmă cadavrul se învîrtise din cauza vîntului de cîteva ori şi el degeaba încerca, de acolo de unde se afla, să înţeleagă care era partea dreaptă a lui Liviu şi care stînga ; îşi luă ca punct de plecare dreapta lui, or, cadavrul avea dreapta lui pe stînga, şi pînă la urmă Iosulică se plictisi şi îşi zise că poate sublocotenentul Dobrin avea dreptate. Ce-ar fi făcut lumea dacă ar fi aflat că Liviu acesta nu era Liviu cel adevărat ? Nemulţumirea s-ar fi întors împotriva lor, incapabili să-l prindă pe adevăratul Rogozea. Dacă exista un Rogozea fals, de ce n-ar fi existat şi unul adevărat, şi la această încurcătură de maţe Iosulică se scărpină la ceafă, dar nici gestul nu-l putu convinge că Liviu cel spînzurat era cel adevărat. Ar fi trebuit să caute în dosarul lui Liviu Rogozea, acolo trebuia să scrie grupa de sînge, în cazul că i-au făcut-o înainte de a pleca pe front, şi o simplă comparaţie... De ce ţinea el ca Liviu spînzuratul să nu fie fiul lui Alixandru ? Exista un bun-simţ în toate şi el întrecea măsura cu aceste dubii care nu foloseau nimănui şi în egală măsură nici lui de vreme ce sublocotenentul Dobrin... Şi pe urmă de ce atîta tevatură. Unde să găsească dosarul lui Liviu, regimentul lui fusese distrus, iar parte din el, cu arhive cu tot, căzuse în mîna duş-

manului. Poate lîngă dosar va... Tot ce se poate ca dintele lipsă înspre vîrf nici să nu fi fost rupt așa de tare, să fi fost în momentul despărțirii doar o simplă iluzie optică... Și dacă totuși ! Atunci Aurel... Prea se aruncase acest tinerel înainte, prea voise să fie viteaz ; uite, el, Iosulică Goldștein, cît e el de colonel, nici nu visase să aibă atîtea decorații cît... Da, mai mult ca sigur, omul atîrnat care își arăta mulțimii spatele cu gaura oribilă nu era altul decît Liviu cel adevărat, altfel Alixandru nu l-ar fi recunoscut.

— Tovarășe colonel, mai stăm mult aici ? întrebă Giurgea răsucindu-și capul în trunchiul gîtului, ca și cum acolo ar fi existat un sistem aparte de înșurubare. Nu suport cadavrele, nu mi-au plăcut niciodată. Sfidez moartea, pot... dar cadavrele... Văd că aveți îndoieli, vi le citesc în priviri, și pe urmă controlul, dar în cazul acesta se pune întrebarea cum de-au aflat, cum au știut, cine i-a informat, și asemănarea, tovarășe colonel, cu asemănarea ce facem, se vede clar, nu ?... Dacă tatăl lui, singurul în măsură să știe ce și cum, că doar el l-a zămislit, susține... În același timp, îmi dau seama, tovarășe colonel, ce ar însemna să nu fie cel adevărat, atunci condamnarea lui Aurel Rogozea, vă dați seama în ce situație penibilă ne punem noi, noi, în primul rînd. Cred că din pricina gălbenării. E o boală care dă uneori... Poate ar trebui consultat medicul, un psihiatru, mie mi se pare de-a dreptul hazliu că v-ați putut îndoi... mai ales că tatăl său...

Iosulică nu-l mai auzi pe Giurgea. Se tot întreba ce-l reține să nu se ducă la mort și să-i ridice puțin, doar cît o jumătate de deget, buza în partea stîngă, să se convingă. Desigur, o tîmpenie, își zise el și se întoarse grăbit, făcîndu-i pe ceilalți componenți ai tribunalului militar să alerge după el.

10

Degradarea se făcuse în fața restului companiei : el se afla în mijlocul careului, în dreapta soldații pe care îi comandase, în stînga regimentul lui Achim Ieronim, prezent și el la acest spectacol pregătit cu tot dichisul de Giurgea. Achim era curios

să vadă cum va decurge ceremonia, pentru o clipă uitase că în joc era prietenul său. Dacă ar fi fost după el, și ar fi fost convins de necesitatea acelui spectacol, atunci ar fi făcut-o simplu, așa cum ar fi scos din strung o piesă de care nu mai avea nevoie, dar aici... Avea și armata partea ei veselă, și Achim rîse cînd își aduse aminte că jocul lui preferat în copilărie fusese de-a hoții și vardiștii, de-a războiul, el și pe vremea aceea fiind „căpitan de oaste".

Soldații aveau bocancii văcsuiți, vestoanele călcate sub saltele ; cu o seară înainte toți primiseră ordin să-și pună hainele la dungă și trupa se conformase, neștiind ce avea să se întîmple. Nici acum, așezată în careu, n-avea habar care era scopul acelei adunări solemne ; poate venea de la centru vreun șef mai mare sau poate începuse... Ce să înceapă ? Nu li se pomenise nimic de război, și apoi războiul... Dar oare ceea ce făceau ei nu era tot război ? Caporalul Pintilie își opri gîndurile din mersul lor. Își inspectă din priviri soldații, atîția cîți mai rămăseseră, cei mai încercați în lupte, cei mai rebegiți, dar nici unul cu burtă, așa cum arătau soldații lui Giurgea, plini de grăsime sub piele și livizi de atîta stat prin dormitoare. „Uite compania... dar unde o fi sublocotenentul ?" își zise Pintilie, și în aceeași clipă, între doi soldați înarmați, apăru Aurel, îmbrăcat ferches, cu decorațiile lustruite prinse pe piept, nu însemnele pe care i le smulsese Dobrin. Pînă și galoanele fuseseră înlocuite cu altele strălucitoare, iar aței de care erau prinse fuseseră pe jumătate tăiate, ca, la smulgere, să nu opună prea multă rezistență. Centura era slăbită în cataramă, cuiul din mijloc tăiat, ca descătărămarea să se poată face simplu. Repetiția lui Giurgea se dovedise folositoare, atît galoanele, decorațiile, cît și centura se lăsară ușor smulse. Greșiseră puțin protocolul, sau poate îl greșiseră mai mult, Giurgea uitase să țină mica prelegere, fără de care cei adunați acolo nu înțeleseseră nimic, și atunci, chinuit de o tuse ivită din senin, citi cele cîteva rînduri pe care le migălise îndelung, ca să fie cît mai aspre și să servească de exemplu. Deci era dușman de clasă infiltrat, frate cu banditul împușcat, da, împușcat chiar de el, ca să ascundă în... da, să ascundă, spusese Giurgea, și, drept răspuns la cuvintele lui, Aurel tuși adînc. Giurgea nu se intimidă că îl apucase tusea și, cu toate că Aurel se smulse dintre cei doi, îndreptîndu-se spre cazarmă ; cu toate că soldații de pază

alergară după el, nu mai fu chip să fie adus înapoi, dăduse strechea în el, nu se lăsă nici tîrît. Numai cînd Achim strigă la Giurgea să se termine cu acel bîlci, soldaţii îl lăsară în pace, neînţelegînd ce fel de armată era aceea în care un căpitan îşi putea permite să strige la un maior, şi încă pe un asemenea ton.

— Ai să răspunzi, tovarăşe căpitan, ai să răspunzi, tribunalul militar... da, da, şi pe dumneata...

Dar Ieronim nu luă aminte la strigătele ascuţite ale maiorului. Ţinîndu-l de braţ pe Aurel, se îndreptă cu el spre beciul de unde îl scoseseră. În faţa uşii apărură, ca din senin, doi soldaţi înarmaţi, şi Achim nu ştiu dacă era arestat numai Aurel sau îl arestaseră şi pe el.

— Aurele, spune-mi mie... de ce te încăpăţînezi, de ce nu-mi spui ?... Peste mine nu pot trece, înţelegi, înţelegi, măi băiete ?

Aurel se uită la căpitan, şi acesta, intuindu-i dorinţa, îi aprinse o ţigară din ţigările lui „Naţionale", şi Aurel sorbi otrava albastră cu nesaţ şi, nesătul, se feri să arunce fumul din gură ; peste cel vechi şi înnegrit trase altul proaspăt, şi cînd îşi descleştă plămînii, ieşi un fum negru ca un nor de gudron.

— Achime, n-am ştiut că e fratele meu. Numai asta nu pot să-mi iert. Şi dacă nu mi-am tras un glonte în cap imediat, asta e pentru că n-am ştiut.

Achim se plimbă prin celula fără pat, se uită la paiele umede aşezate într-un colţ, la butoiul prea înalt dacă te gîndeai că trebuia să te urci pe el de voiai să-l foloseşti.

— Mi-aş fi zburat creierii, Achime ! Eu, să trag în fratele meu... Cum poţi să crezi ?... În fratele meu ? ! şi Aurel se trînti într-un colţ şi de acolo îl privi cu ochii sălbăticiţi pe Achim, care continua să stea lîngă butoi. Achime, dacă nu mă crezi, dă-mi pistolul tău, mă pot lichida... da, vă pot scăpa pe toţi, şi-l bag şi pe Giurgea în p... mă-si de măgar dacă crede...

Achim se întoarse spre Aurel, îşi încătărămă şi mai bine pistolul, îl trase mai spre spate, ca să nu-i poată fi luat la un eventual atac, cu toate că Aurel n-ar fi fost în stare. „Mai ştii ce e şi ce nu în stare ?" îşi zise el, fără să priceapă de ce Aurel pune atîta pe suflet moartea unui duşman, chiar dacă acesta era fratele lui.

— Aurele, aici nu-i vorba că tu l-ai omorît, aici e vorba de cu totul altceva, măi flăcău ! Tu lucrezi unde lucrezi şi fratele

tău făcea parte din gruparea legionară de sus. Nu pricepi legătura ?

Aurel își încruntă fruntea îngustă... Nu pricepea legătura.

— Ce contează, Achime, acum unde lucrez eu, vezi bine că n-am să mai lucrez, și pe urmă... Tu m-ai convins să vin. Mă întorc înapoi, cu toate că... Cum o să mă mai uit eu la lume dat afară din armată și cum o să se uite lumea la mine ? Tata, Achime, ce-o să zică tata ?

— Măi omule, tu ești nebun și nu înțelegi că te așteaptă tribunalul militar. Nu-ți dai seama că sentința nu poate fi în aceste condiții decît una, ce ți-a trebuit să-l scuipi pe Giurgea, ce ți-a trebuit să te isterizezi, dacă n-ar fi existat convingerea că ai știut de existența lui Liviu și n-ai spus, crezi că ar fi făcut circul de azi cu tine ? În ochii lor ești un trădător, atîta tot, mai mult, consideră că de moartea lui Liviu tu ești de vină.

— Adică eu sînt trădător, spuse Aurel fără să înțeleagă exact consecințele acelui termen aplicat de el doar altora.

Rezemă peretele ud și nu mai luă aminte la Achim, parcă nici n-ar fi fost.

— Aurele, tu unde ești cu capul ?

— Tu ce crezi, Achime, tu ce crezi despre mine ? întrebă Aurel și îl duru întîrzierea cu care prietenul său îi dădu răspunsul.

— Faptele, faptele, Aurele, pentru ei faptele contează, nu părerea mea. Și, pe urmă, chiar n-ai știut că e în viață ?...

Aurel se uită vreme îndelungată la Achim, apoi rămase nemișcat, privind undeva în gol...

— Adică așa, Achime, și tu...

— Ți-am spus că nu le pasă de ce cred eu. Dar de lăsat să știi că eu nu te las, orice s-ar întîmpla, orice-ar face cu mine. Eu pentru tine îmi pun la bătaie...

— Înainte de a pleca pe front, stăteam cu frate-meu în fața porții, tata nu era acasă, se dusese să facă sălașul în munți pentru Iosulică și pentru Liviu, bătrînul era convins că fiul lui are să fugă de armată. Ce bine ar fi făcut dacă fugea. Stăteam în fața porții și plîngeam, aveam anii lui și plîngeam, eram mobilizat pe loc, făceam proiectile la ateliere, da, și ca să nu mai plîng, mi-a tras o palmă. Tot timpul m-am gîndit la palma aceea, el niciodată nu mă bătuse, întotdeauna m-a apărat. Și

atunci, dintr-odată... Ani de zile m-a chinuit întrebarea. De ce m-a pălmuit ? Știi de ce m-a pălmuit, Achime ? Ca să mă despart de el mai ușor, ca să nu-mi fie greu... Am înțeles ieri acest lucru, ieri, cînd l-am văzut. Pe căi ocolite m-am dus atunci la gară, am trecut peste doi munți ca să ajung înaintea lui, voiam să văd dacă are să fugă, așa cum mi-a zis tata, eu nu credeam, dar voiam să mă conving. Și cînd am dat cu ochii de el în gară, am înțeles. Am înțeles ceva ce nu pot să-ți spun, Achime. Mi-ar mai trebui un cap ca să pot explica exact ce am simțit, și nici acum n-am capul acela de împrumut, cu o altă minte mai înaltă, cum era a lui, numai un asemenea cap ar putea da în vileag, Achime, ce era în sufletul meu. Și eu... Nu pot să cred că eu am tras în Liviu, cu toate că l-am văzut. Un om care putea să fugă și n-a fugit, un om care putea să scape de front și n-a vrut, ca să se ducă în el, în focul lui ucigător, nu putea, Achime, nu putea trăda.

— Și, cu toate astea, Aurele, a putut. Dacă în felul acesta vrei să te aperi în fața tribunalului, atunci n-ai nici o scăpare.

— Ce tribunal ? Dar ce-am făcut ? Spune-mi tu, ce-am făcut ? Că l-am scuipat pe Giurgea ?... De fapt, dacă vrei să știi, nici nu l-am scuipat pe el, mi-am scuipat nenorocita mea de viață. Asta am scuipat-o. Și pentru asta era nevoie de un tribunal ?

— Aurele, tu chiar nu pricepi ?

— Ce să pricep ?

— Aurel Rogozea ,adică tu, sublocotenent la Interne, ai împușcat un legionar care era fratele tău, pe acest frate îl cheamă Liviu Rogozea, fratele geamăn. Aurel Rogozea, cînd a fost încadrat în armată și cînd a intrat în partid, n-a spus că mai are un frate în Apus.

— Am spus că am avut unul și-a murit în Est. Doar știi foarte bine, și ție ți-am povestit de atîtea ori, dar oare asta contează la tine, asta ? Adică e mai important decît că eu mi-am slujit țara ? Tu așa crezi ?... Și pe urmă, din Est, cum a ajuns în Apus ?

— Tu ești sănătos la minte, Aurele ? Vreau să știu pentru cine să-mi pun pielea la bătaie.

— Tu să nu ți-o pui pentru nimeni, Achime, dacă nici tu n-ai încredere. Spune-i Lovicăi să se ducă la București, atîta să-i spui.

— Am să-i spun, Aurele, numai că dacă n-ar fi soră-mea, te-aș minți dacă aș zice că are să plece. Înseamnă că n-o cunoști, Aurele, n-o cunoști.

Achim se depărtă de butoiul de care stătuse rezemat pînă atunci și bătu în ușa de metal cu grilajul în partea de sus lustruit și îndoit de cîte mîini se prinseseră de el. Un soldat îi deschise și Achim dădu din cap, adică pe el nu... Aurel își trase paiele ude sub șezut, tremura. Avea fără îndoială febră, altfel nu l-ar fi simțit pe doctor lîngă el fără să aibă putința să deschidă ochii. Chiar, de ce nu-i putea deschide ? Era pe deplin conștient, asta era senzația lui, auzea fiecare mișcare, fiecare șoaptă, și, cu toate astea... De ce stătea Giurgea acolo ? Ce-l chinuia de ținea cu orice preț să afle adevărul, nu pentru el, pentru propria lui înțelegere despre cinste, doar, nu-i așa, în civilie cinstea n-avea nevoie de trup pentru gîndul ce i se înfiripase atunci în creier, pentru gîndul lui nu exista nici celulă, nici infirmerie, nu exista nici pază înarmată. Gîndul e ca un fulg, și el fulg era în răgazul de-o clipă cînd se hotărîse să se ducă să-l vadă cu ochii lui pe Liviu și ajunsese tocmai cînd bătrînul Alixandru îl priponi de gard, cu ajutorul unei sfori ca să nu se mai învîrtească ca o morișcă din cauza vîntului. Liviu se opri din legănat și din învîrtit. Doar din cînd în cînd vîntul încerca să-l smulgă acelei inerții, dar sfoara îl ținea ca într-un clește, și atunci Liviu parcă luneca pe o gheață nevăzută și se opintea să nu cadă pe spate. Nu era singur bătrînul. Lîngă el, legată sub bărbie cu broboada neagră, Saveta lui Drăghia. Se uita prostită la gaura din spate, nu-i venea să creadă că un glonte...

— Mi-o spus, Savetă, mi-o spus cînd a plecat de aici că nu el, numai ochiul i l-a spart... Că zicea Iosulică că-i altul, cum să nu fie el, cînd mi-o povestit, că doar aseară mi-o povestit.

— Au fost prieteni, Alixandre, doar știi cum învățau amîndoi în șură și furau ouăle de sub găini ca să le bea crude, că, de, mintea altfel trudește hrănită cu ouă. Numai că acum ce-o să mă fac, Alixandre, ce-o să mă fac singură ? ! strigă Saveta, și din gîtlejul ei iar răsună acel țipăt de spaimă, țipăt de pasăre rănită, gata să se prăbușească.

De data asta Saveta nu-l mai bocea pe Drăghia, pe băiatul ei cu ochi de sticlă, îl bocea pe Liviu, altfel nu s-ar fi apropiat de el și nu și-ar fi lipit fruntea de genunchiul lui țeapăn, așa cum îl prinsese moartea. Saveta îi lăuda mortului înfățișarea, ceea ce nu făcuse cu propriul copil, și în glasul ei suna cumplita

amărăciune că Liviu se dusese prin părți străine de lume ca să se întoarcă apoi acasă, să-i oropsească pe ai săi.

— Nu i-a oropsit, tu, Savetă, îi răspunse grăbit Alixandru, cu ce i-o oropsit ? Că în vreme ce mă plimbam și el era în cameră și stătea pe scaun, m-am uitat la arma lui și la țeavă, că doar eu sînt bărbat și știu ce-i frontul, el cu arma aia n-a tras în... nu putea trage în nimeni, țeava altfel ar fi arătat...

„Și acum eu și Alixandru ce ne facem, că amîndoi am rămas ai nimănui", sună mai departe bocetul Savetei, și Alixandru n-o luă în seamă ; într-un horn de tablă înfipse o lumînare, ca să n-o stingă vîntul, și cu capul descoperit se așeză în genunchi în fața lui Liviu și se uită la el, în vreme ce Saveta plîngea și țipa strigătul ei, țipăt ce se putea auzi pe toată valea Muntelui Înalt.

Aurel nu-l lua în seamă pe Alixandru și n-o auzea pe Saveta : ei nici nu existau, nici frînghia de care era agățat Liviu nu exista, numai Liviu era viu, cu spărtura neomenească din coaste, și se mira că glontele făcuse la ieșire o asemenea gaură. Chiar, de ce era gaura la ieșire așa de mare ? Doar el trăsese cu un cartuș obișnuit. Dacă nu i-ar fi fost frică de mișcarea ciudată din luminiș, de înfruntarea dintre cele două vietăți observate doar după ce apăsase pe trăgaci, Liviu poate n-ar fi fost mort, dar Aurel nu simți părere de rău pentru moartea fratelui său, tot așa cum nu simțea nici pentru el vreo durere. Numa trupul poate fi supus durerii, or, el acolo nu era cu trupul. Se uită îndelung și adînc la Liviu, îl înconjură de cîteva ori, mirîndu-se că nu-l băga în seamă nici Alixandru, nici Saveta, peste picioarele căreia trecuse de cîteva ori, apoi se opri și sărută mîna fratelui de cîteva ori, cerîndu-și iertare.

— Măi Alixandre, întrebă Saveta, oprită brusc din țipătul de pasăre, n-ai auzit oarece vorbă, parcă cineva își cere iertare de la răposatul ?

— Eu mi-am cerut iertare în gînd, Savetă...

— În gînd ? Dacă ai cerut în gînd, cum de am auzit, că gîndurile nu se aud, spuse ea și, temătoare, se dădu un pas în lături de lîngă Alixandru.

— În gînd, Savetă, repetă Alixandru, dar speriat se ridică și el și se dădu la o parte de lîngă mort : auzise limpede acea iertăciune, însoțită de mișcarea mîinii lui Liviu, de parcă cineva i-ar fi mîngîiat palma...

Ce palmă mare avea Liviu, se miră Alixandru, şi, ca să mai prindă puteri, se duse în tindă şi veni de acolo cu sticla de ţuică, pe care i-o întinse Savetei.

— Bea, Savetă, şi pentru al tău, şi pentru al meu...

Bău zdravăn femeia, de cîteva ori, bău gîlgîind, încît lui Alixandru îi păru rău că nu adusese cu el şi un păhărel, ca să poată măsura ţuica, dar pînă la urmă îşi zise că măcar acum n-ar trebui să fie zgîrcit. Luă sticla şi n-o lăsă de la gură pînă ce pălinca nu se înjumătăţi din ea. Aşeză sticla lîngă el, la îndemînă. Ţuica era bună, durerea parcă îi mai trecuse. Şi Saveta, în loc să bocească, o trase de pe bocet pe un cîntec lumesc, trist, dar lumesc, cu vorbe făcute atunci, şi Alixandru înţelese din spusele ei ocolite că femeia n-ar fi avut nimic împotrivă dacă ei doi, rămaşi singuri la bătrîneţe, s-ar fi împreunat, să-şi trăiască în pace anii ce le-au mai rămas.

— Nu, Savetă, zise Alixandru cu voce înceată, sînt bătrîn şi nu mai am chef de nimic.

— Da, Aurel, am uitat, şopti Saveta, spunînd parcă o rugăciune de taină.

Şi Aurel, la şoaptele ei, voi să-şi ridice fruntea, însă gaura roşie din spatele lui Liviu îi căzu iar în faţa ochilor, şi la durerea acelei găuri simţi în dreptul inimii o împunsătură nemiloasă. Îşi prinse pieptul, acolo unde îi erau de obicei agăţate însemnele decoraţiilor, şi, cu un gest brutal, voi să le smulgă : toate erau rodul fricii lui, dorinţei de a omorî frica, din pricina ei pornea sau cerea să pornească primul la atac, toată viaţa se luptase cu ea, şi de această teamă nu era nimeni răspunzător decît Liviu. Căuta undeva în adîncul sufletului un motiv pornit din alt timp, cel de demult, ca să-şi justifice glontele tras cu o seară înainte, dar, în afară de firave aduceri-aminte, nu găsi nimic. Îi lăsă pe Saveta şi Alixandru, ameţiţi, la picioarele mortului, şi se uni cu trupul stingher, plin de năduşeală, din încăperea infirmeriei, propriul lui trup vlăguit şi sătul de viaţă.

11

Aşteptă pînă căzu noaptea deasă, ca o ploaie de funingine, peste ferestrele cazărmii. Toată după-masa Giurgea nu-l lăsase o clipă în pace ; voia să ştie pentru ce anume şi-a ucis fratele

şi, cu toate că auzise răspunsul de o sută de ori, maiorul nu se enerva că-l aude şi pentru a o suta şi una oară. Aurel se uita la maiorul echipat ca la paradă şi, o clipă, încercă să-i găsească acelei uniforme un cît de mic cusur, ar fi dorit, din tot sufletul, să dea peste o neglijenţă care să-l scadă pe maior în ochii lui, dar oricît se chinui, oricît îşi purtă privirile de la cizme pînă la chipiu, defectul nu se lăsă descoperit, şi atunci Aurel se strînse în el, temător pentru atîta perfecţiune cazonă.

Nimeni nu-i putea scoate lui Giurgea din cap că uciderea lui Liviu nu fusese un act premeditat ; dacă nu l-ar fi împuşcat Aurel, caporalul Pintilie l-ar fi rănit doar sau l-ar fi luat prizonier, da, da' tocmai asta voia să ascundă Aurel, relaţiile cu omul paraşutat în munţi. Mort, cum se afla, Liviu nu mai valora două parale. De ce-l omorîse ? De ce nu-l prinsese viu ? Consultul sumar, dar elocvent, al medicului regimentului dovedise cu claritate că glontele percutase trupul legionarului de la o distanţă mai mică de zece metri, or, dacă ajungi la o asemenea distanţă, înseamnă că n-ai pus preţ pe viaţa celuilalt ci pe moartea lui. Îl stima pe Aurel pentru felul cum reuşea să se prefacă, pentru paloarea de pe chip, pentru buzele tremurînde, pentru neliniştea sinceră. Avea experienţă, ştia cînd un om minte sau spune adevărul, cu singura deosebire că, în acest caz particular, sub înfăţişarea cinstită se ascundea de fapt... Nu, nu, cu vorba bună n-avea să ajungă nicăieri, numai un om călit în şcoli speciale putea să se apere atît de firesc, aproape nefiresc de firesc, şi Giurgea zîmbi la acest joc de cuvinte ce exprima de fapt sincera lui credinţă în privinţa dublului joc făcut de Aurel. Şi, ca să se convingă că era aşa, îi însoţi cîtva timp starea de semiinconştienţă, o stare ce se putea muta în moarte definitivă sau într-o trezie de moment. Dar Aurel nici măcar nu se clinti, şi atunci Giurgea, fiind sigur că e tras pe sfoară, îi pîndi pleoapele, mişcarea înceată a globurilor de sub ele ; nu se mulţumi să privească doar, la vîrsta lui vederea îl putea înşela, şi ca să nu fie surprins, se uită cîtva timp la grilajul din uşă, şi numai după ce auzi paşii santinelei spre capătul coridorului, îşi scoase lupa din buzunar şi urmări prin dioptriile ei nervurile pleoapelor şi zbaterea vie din spatele lor. Da, globurile se mişcau încet, rotaţia lor nu era o invenţie a lui, ca militar de carieră nu-şi putea îngădui să mintă, instinctele de ordine şi disciplină trebuiau şi erau într-adevăr precise. Convins că Aurel se prefăcea, înţepă cu un ac pulpa piciorului ;

în afară de mușchiul care zvîcnise singur, rupt de rest, ca o reacție izolată, organismul nu tresări la durere, așa cum ar fi dorit maiorul. Părîndu-i rău că era neîncrezător, se ridică în poziție de drepți și bagă rușinat lentila ovală la locul obișnuit dinlăuntrul vestonului. Nu, aici trebuia să acționeze altcineva, aici numai Cotoban era bun, și Giurgea, eliberat ca de o grea povară, bătu în ușă de trei ori, așa cum fusese consemnul, și cînd apăru santinela, îi făcu acesteia un semn semnificativ. Soldatul, speriat, își mușcă buzele și transmise ordinul sergentului aflat la celălalt capăt al subsolului. Sosi Cotoban, vechi specialist în asemenea gen de îndeletniciri, și Giurgea, oprit iarăși lîngă Aurel, se uită la plutonierul-major cum se dezbracă și se sperie cînd văzu pe pielea lui sute de canari, de diferite culori, tatuați în poziții ciudate. Cînd mușchii puternici tresăreau sub piele, canarii zburau unul împotriva celuilalt, se băteau sau făceau dragoste, și era suficient ca plutonierul să-și strîngă fălcile, ca mulțimea de vietăți să pară vii. Cotoban scoase cîteva sunete ca să-l înveselească pe maior, apoi își adună instrumentele cu care venise. Giurgea se întoarse cu spatele, să nu mai vadă canarii, acum minusculi, simple păsări colibri din cauza efortului pe care îl făcea plutonierul. Nu se auzi nici un geamăt.

— Îți arăt eu !... spuse Cotoban și ridică din umeri, voind prin aceasta să-i dovedească maiorului că n-avea nici o putere asupra „obiectului", pe trei sferturi mort, el era eficient împotriva „obiecților" vii, de la morți nu putea scoate nimic, nu-i putea înspăimînta, nici n-avea forța magică bună să dea rezultate imediate ca în fața celor teferi.

Giurgea lăsă o mînă în jos. Plutonierul înțelese că fusese deranjat de pomană. Maiorul ieși din încăpere obosit peste măsură, nereușitele îl secătuiau, ca și cum vitalitatea îi era hrănită numai din succese, și nu se mai uită în urmă, ca să-l vadă pe iubitorul de canari cum își adună ustensilele trebuincioase scoaterii adevărului din oameni.

— Nu v-am rupt nimic, tovarășe locotenent, spuse plutonierul la urechea omului căzut ca un sac, sînteți dușman de-al nostru. Giurgea, dacă ar da Dumnezeu să ajungă între roți, l-aș face arșice, parcă numai el știe ce-i aceea militărie, băga-l-aș... „Vino, mîndro-n deal la vie"... Să știi că nu-ți vorbesc ca să-mi dai vreun răspuns și nici să te provoc, bolmoji Cotoban, și, atîr-

nîndu-şi uneltele de spate, ieşi scăpînd din gîtlej ţipătul de pasăre aflată în pericol, ca deţinuţii din celelalte celule să-l audă.

Aurel îşi reveni cu greu din toropeală ; la început îşi întinse o mînă, ca să se convingă că o poate mişca, şi cînd văzu că muşchii răspund comenzilor, că, în afară de o durere surdă la umăr, nu-l supără nimic, căpătă curaj şi repetă mişcarea şi cu cealaltă mînă, apoi cu ambele picioare. Mai ales picioarele trebuiau să-i fie tefere, gîndul lui ascuns se cuibărise în ele, picioarele preluaseră conducerea trupului, şi Aurel se pomeni umblînd prin celulă atent la fiecare zgomot.

Achim îl găsi sprijinit cu capul de butoiul-tinetă. Chipul îi era abătut şi prin pleoapele întredeschise Aurel înţelese că nici lui Ieronim nu-i era uşor.

— Ce-i, Achime, întrebă Aurel Rogozea, te-au lămurit că sînt duşman, nu-i aşa, să nu mă minţi, să nu mă... Un singur lucru te rog, orice s-ar întîmpla, ori... să ai încredere în mine, n-am fost şi nu sînt un... capul lui Aurel căzu, acum avea nevoie de odihnă, şi Aurel moţăi sub veghea lui Achim, aşezat lîngă butoi şi fumînd în voie.

— Nu mi-e simplu nici mie, Aurele, nu mi-e simplu deloc. Cred că nici eu nu sînt făcut pentru armată. Uite, aici sub butoi îţi las un pistol. E al meu. Nu l-am furat. Să-l foloseşti numai în caz de nevoie, dacă nu poţi, trage-ţi un glonte în gură, Iosulică zice că glontele tras în gură ar fi cel mai sigur...

— Înseamnă că nu-i crezi, Achime, că eşti convins de nevinovăţia mea. Nu sînt vinovat decît pentru un lucru. Pentru mulţimea de soldaţi pieriţi din dorinţa de a termina odată cu legionarii. Şi cealaltă mare vină pe care o recunosc, moartea fratelui meu. De mult ţi-aş fi ascultat sfatul pe care mi l-ai dat. Mi l-ai dat acum, dar îl aveai în minte din clipa aflării veştii, nu mă pot despărţi de această lume aşa, oricum, pentru fapta mea se cade să plătesc; numai suferinţa e în stare să spele în faţa sufletului vina ce o port. Şi spune-i Lovicăi că orice ar fi, la o zi, două să treacă pe la sălajul bătrînului, şi dacă vrea şi crede în mine, să nu mă înşele şi să nu mă părăsească. De mine să nu-i fie ruşine...

— I le poţi spune tu singur, Aurele, zise Achim.

Şi chiar în clipa rostirii acelor vorbe se auziră pe coridorul subsolului paşi grei de bocanci cu blachiuri şi ţinte şi nişte paşi moi, şi acei paşi moi, ca o aripă ce se opinteşte în aer să se

înalţe, îl făcură pe Aurel să tremure. Cheia se învîrti în broască şi Lovica, fără să fie înspăimîntată de halul în care-şi vedea bărbatul, călcă peste paie şi nu se uită la Achim cînd acesta se strecură pe lîngă ea, în coridorul întunecos. Aurel zîmbi, şi femeia îi răspunse la zîmbet atît cît putu. Bucuros de această vizită neaşteptată, Aurel o prinse pe Lovica de mînă, simţind în suflet o căldură neobişnuită. Părul femeii era strîns la spate în conci, aşa cum şi-l strîng femeile bătrîne, dar acest dichis, în loc s-o îmbătrînească, o întinerea. Aurel se miră de frumuseţea ei, neînţelegînd de ce suferinţa lui nu reuşise să o copleşească...

— Tu să nu-i spui tot lui Achim, chiar dacă ţi-e prieten şi mie frate, adevărul numai mie să mi-l spui dacă ai alt adevăr de spus în afara celui ştiut de mine. Şi adevărul meu îmi zice că... Şi Lovica nu mai continuă, restul cuvintelor se topi în mîngîierea mîinii ei. Aurel înţelese că ea singură îl crede nevinovat.

Îşi dezlipi din nou pleoapele strînse una în alta. Se uită la femeia aşezată pe paie, la ochii ei verzi, la bluza umflată nefiresc spre cele două părţi ale pieptului ; ţîţele ei de capră, îşi zise Aurel zîmbind, şi ea îşi furişă privirea în privirea lui şi împreună cu privirile lui ajunse acolo unde se uitase bărbatul, şi Lovica, fără un gînd anume, îşi îndreptă spatele...

— Achim a fost obligat să mă trimită înapoi la Bucureşti, dar pe mine nu mă poate trimite unul ca el. Am să mă mut la tata-socru, cu toate că nu mi-e drag. Nu-s eu de vină că mă socoteşte orăşeancă şi că tu meritai altă soţie. Mi-a zis că toate necazurile de la mine ţi se trag, că dacă nu eram eu şi Achim, tu rămîneai acasă să-ţi vezi de plug. Nu-mi pasă ce crede el... Mi-am adus lucrurile şi nu le-a aruncat în stradă, aşa cum m-a ameninţat. Ăsta e semn bun. Sînt însărcinată, Aurele, zise ea, am vrut să-ţi spun alaltăieri, dar ai plecat grăbit. Îţi dau vestea acum, ca să înţelegi că trebuie să trăieşti pentru copilul tău dacă nu pentru tine şi mine.

Aurel se uită la pîntecele ei, apoi îl pipăi cu mîna, şi sub palmă simţi un fior necunoscut, şi acea mişcare a pîntecului îi dădu tărie de parcă cineva i-ar fi strecurat în sînge o nouă viaţă.

— Pintilie intră la rînd, zise ea cînd auzi şoapte pe coridorul întunecos. Şi Lovica, fără să-i mai pese de nimic, se duse la grilajul uşii, atîrnă de el şurţa învîrstată, apoi, dezbrăcîndu-se din mers, se aşeză lîngă el.

Vorbiră îndelung, apoi între vorbe urmară tăceri nesfîrșite, întrerupte din cînd în cînd doar de fluieratul lui Pintilie, semn că era acolo și veghea și cît timp veghea el tovarășul sublocotenent putea fi liniștit. Mîinile femeii miroseau a ceapă, făcuse în ziua aceea Lovica tocană de ceapă cu mămăligă ; tata-socru nu mai avea dinți, și mămăliga era... Ce frumos miroseau mîinile ei a ceapă, și cu toate că Aurel știa că multă vreme n-are să se mai poată atinge de femeia lui, o îndepărtă ușor, ca să-i poată vedea în liniște ochii codați, șmechерești, așa cum își aminti că-i spusese la balul unde se cunoscuseră. După bal venise la el și i se dăduse simplu, ca și cum acest lucru îl făcuseră amîndoi de cînd lumea, și acolo, în patul mansardei, pricepu că trupul firav și fierbinte are să fie marea lui dragoste. „Cîți bărbați ai mai avut înaintea mea ?“ întrebase atunci, uitînd că în aceeași clipă îi înflorise gîndul năstrușnic de a o lua de nevastă. Lovica se uită la mîna dreaptă, urîțită de atîta trudă ; înciudată, o ascunse la spate, apoi, ridicînd mîna stîngă, numără trei degete și arătă cu capul spre el ridicînd cel de-al patrulea deget, arătătorul, și arătătorul era strîmb la vîrf și cu unghia tocită pînă la carne. „Am mîini urîte, de la miezuri, nisipul și funinginea mănîncă unghiile și pielea“. Ea își ascunse mîinile la spate și se uită pe fereastra mansardei, să prindă ivirea lunii. „Să știi că nu m-am culcat cu tine din dragoste“, spuse ea. Și, tot din plictiseală sau comoditate, după schimbul de a doua zi, veni la el acasă neîndemnată și nechemată și o găsi în vîrful patului, abia acoperită, mai mult ca să-l amețească cu țîțele ei, cu sfîrcurile neobișnuit de mari, așa cum nu mai văzuse. O conduse în noaptea aceea pînă la ferestrele casei lui Achim, și acolo, în întunericul de smoală, îl trase în grajdul caprelor — caprele lui Achim — și-l iubi, dar de data asta altfel, așa încît Aurel ieșise de acolo nu numai cu dureri aprige în șale, dar și stors ca o cîrpă. Într-o altă zi Lovica apăruse înaintea lui, îmbrăcată mireasă ; o găteală din ceea ce găsise în camera lui Aurel, un voal dintr-o cîrpă de tifon agățată în dreptunghiul ușii, ca vara să nu pătrundă muștele, niște pantofi cu tocuri uitați de o femeie, și Aurel n-avea de unde să știe că tocmai pantofii aceia o făcuseră pe Lovica să-l joace între degetele ei slabe, mîncate de nisip și substanțe corozive. „Aștia sînt ai curvei ăleia de la aprovizionare, ea s-a lăudat că pune mîna pe tine, și ca să-mi dovedească, și-a lăsat pantofii

scîlciaţi la tine... A cîştigat monopolul... Şi eu am făcut pariu că mă mărit cu tine, şi orice ai face, tot al meu ai să fii ; şi pentru minciunile mele, am să te slujesc cu credinţă, Aurele", spuse ea scoţîndu-şi cîte un pantof din picior, şi aruncîndu-l pe fereastra deschisă a mansardei. „Hai mai repede, că la şase ne aşteaptă popa la cununie, martoră e aia cu pantofii şi Gică de la topitorie, cu ea şi cu el am făcut pariul şi vreau să-l cîştig..." „Şi dacă?" întrebă el pierit, gîndindu-se la Achim. „Ai să vezi, nu va fi nici un dacă", spuse ea şi Aurel pricepu din nou că femeia asta va fi prima lui dragoste şi singura iubire...

Lovica se ridică de lîngă el... Pe coridor se auzi altfel de fluierat, şi femeia, netulburată de acel semnal, se duse la grilajul metalic al uşii, îşi luă şurţa privindu-l pe Aurel adînc în ochi, îşi vîrî ciorapii în buzunarul şorţului şi, încălţîndu-şi pantofii de-a-npicioarelea, se apropie din nou de el : Aurel simţi pe obraji umezeala lacrimilor pe care nu avu cum să le vadă. Becul pocni în tavan. Lovica scoase un mic strigăt de spaimă, apoi bătu în uşă de trei ori, semn că voia să iasă. Afară cerul se găurise de atîtea stele.

12

Lovica îşi duse lucrurile la tata-socru, la Alixandru Rogozea, îmbătrînit în cîteva zile cum nu îmbătrînise în douăzeci de ani ; bătrîneţe pe dinăuntru, nu pe dinafară. Se stingea surpîndu-se în el ; părul, sur pe la tîmple, în loc să albească, se înnegrise, de parcă Alixandru s-ar fi dat cu funingine. Negrul părului o făcu pe Lovica să rămînă cu puţinul bagaj în poartă, neştiind dacă socrul s-a aiurit cănindu-şi podoaba de pe creştet sau avea de-a face cu alt Alixandru, născut peste noapte, cu zbîrcituri pe obraz, mici rotocoale ce duceau undeva spre afund, cel mai adînc stăruindu-i pe frunte ; acolo se vedea limpede cum un capăt al cercului se înfigea sub piele, ca un cui de parcă voia să spargă ţeasta. Lovica se miră că nu vede ţîşnind fuiorul de sînge din gaura strecurată spre adînc. Bătrînul nu se clinti de lîngă poartă, mai bine zis de sub creanga de care fusese atîrnat Liviu ; din toată spînzurarea nu se mai vedea decît rosătura albă pe coaja maronie-verde. Alixandru se uita la ro-

sătura crengii uimit, trecîndu-şi din cînd în cînd propria lui mînă peste gîtul zbîrcit, cu mărul lui Adam ieşit ca un ciot.

— De acolo a fost agăţat, Lovică, de craca asta, se pomeni bătrînul povestind.

Şi Lovica ascultă curioasă ; nu avusese cînd să-l vadă pe Liviu atîrnînd de craca roşcovarului ; de la oraş pînă în satul socrului era cale lungă, şi, pe urmă, de ce să privească un om împuşcat şi spînzurat ?

— ...Rosătura îi aşa mare că o bătut vîntul şi l-o tot răsucit şi degeaba l-am agăţat cu sfoară de picior, tot s-o rotit, şi numai după ce o căzut, că trupul s-o rupt de cap, numai atunci mi-or dat voie să-l iau. Atunci vîntul a încetat ca la un semn, valea n-o mai sunat, s-o desfăcut de pădure, că numai în pădure bătea vîntul, aici jos la noi nu, cu toate că de fel la noi bate şi.. Nu mi-or dat voie să-l îngrop în cimitir, l-or dus sub deal, unde aruncăm gunoaiele şi le ardem toamna şi primăvara, l-or îngropat, şi de acolo l-am scos şi l-am dus la cimitir şi l-am pus sub pămînt, alături de maică-sa care l-a făcut, că şi ăleia i-a plăcut fuga de lume. Acu sînt împreună, şi cu tăte că de la miliţie or aflat ce-am făcut, nu mi-au zis nimic. Nu ţi-e foame ? întrebă brusc bătrînul.

Dar de clintit nu se clinti de sub cracă şi nici nu făcu vreun gest că ar dori să-i ia femeii bagajul din mînă. Se uita la valiza din carton scorojit şi-i povestea mai departe de Liviu, ca şi cum Liviu s-ar fi aflat în valiza pe care şi-o cumpărase Aurel într-o vară cînd venise de la Bucureşti în concediu şi voise să ia ochii oamenilor cu închizătorile lucioase...

— ...Şi l-am îngropat fără cap, capul nu i l-am găsit, decît a doua zi. L-am văzut printre gunoaie, cu un lemn în mînă, pe Iosulică al lui Samuel, îl căuta şi el pe Liviu, adică nu-mi căuta feciorul, el voia să vadă cum arată un dinte. Cînd am aflat ce căuta, m-am bucurat că n-a... Auzi, prostul, să nu creadă că...

— Tată-socru', eu am venit să stau la dumneata, spuse Lovica şi, fără să ţină seamă că bătrînul îi stătea în faţă, îl dădu cu valiza la o parte şi intră în curte.

Se opri speriată. Curtea era plină de toate măscăriile, de la ouă clocite pînă la iepuri şi pui morţi; lîngă intrarea principală văzu chiar un cap de şarpe cu dinţii ascuţiţi săltaţi spre cerul pe care voise să-l muşte.

— Da' ce-i aici, tată-socru' ? întrebă Lovica şi simţi cum pîntecele îi tresaltă dureros de atîta greaţă.

— Oamenii... Că oamenii au dat în el în vreme ce era spînzurat, oamenii, că și oamenii au suferința lor, Lovică, cu toate că Liviu n-o tras în nimeni, zise bătrînul, neștiind dacă Liviu a tras sau nu căci el nici țeava automatului n-o văzuse ruginită, așa cum încercase să-i convingă pe săteni...

Lovica intră în bucătăria de vară, își așează valiza pe cuptor, apoi se schimbă, ca să nu-și murdărească singura rochie bună pe care o avea. Ieși în curte. Se uită la șoprul unde altădată bătrînul își ținea uneltele, dar în locul lui nu văzu decît o grămadă de bîrne arse și nu-l întrebă pe Alixandru ce se întîmplase, vedea doar cu ochii ei. Privelișteа neagră și mirosind încă pe dedesubt a încins o făcu să simtă din nou fulgerarea dureroasă de la mijloc, o înțepătură care, dincolo de durere, era duioasă și numai a ei. Ochi toporul din colțul casei și, îmbrîncindu-l pe Alixandru de sub roșcovar, se aburcă pe stîlpul gardului și de acolo, cu lama ascuțită, se înverșună să taie craca groasă de care fusese atîrnat Liviu. Bătrînul nici n-o opri, nici n-o ajută. Zdruncinat de toate cele întîmplate, voia întîi să înțeleagă ce urmărea femeia străină de curtea și avutul lui încercînd să taie craca, singura vie, singura care-i putea aduce aminte de Liviu. Și pe urmă ce mai avea el să arate oamenilor din cel ce fusese băiatul lui dacă nu craca de roșcovar care acum pîrîi sub greutatea Lovicăi, spînzurată de ea cu mîinile, să se rupă mai iute ?

— Pune-o pe foc, tată-socru', amintirile urîte trebuie băgate pe foc, și nu te mai holba la mine ! Și de ce-l căinezi numai pe el și nu-l căinezi și pe Aurel ? Fără nici o vină șade la dos, ori el nu ți-a fost copil ? Că parcă nu știu c-ai făcut tot ce ți-a stat în putință să-și ia lumea-n cap, să se ducă unde o vedea cu ochii ? Și s-o dus, că Aurel nu-i omul să le înghită nemestecate... Nimeni nu l-o obligat pe Liviu să vină să omoare oameni, că dacă stau bine și mă gîndesc, s-or purtat cu dumneata mătăsos, eu, în locul lor...

— Spurcato ! spuse sec bătrînul și, fără să fie rugat, lovi cu toporul craca abia despicată de trunchi și o dărăbuți cum ar fi mărunțit un dușman.

Lovica se uită la omul care continua să muște pămîntul cu toporul ; craca era tăiată de mult și ea îl lăsă în plata Domnului, văzîndu-și de-ale ei, adică de curățatul curții, să nu mai arate ca o ladă de gunoi... Veni la poartă al lui Culiță, și lui

îi murise un frate, nu murise împușcat, așa cum striga, murise căzînd de pe pod ; voise să fugă cînd auzise primele împușcături, dar ce importanță avea cum murise, din vreme ce sfîrșitul îi venise tot din pricina lor. Culiță avea un topor în mînă și, de după poartă, îl tot amenința pe Alixandru, neîndrăznind nici să intre, nici să plece, mai mult aţîța uliţa și oamenii. Ar fi intrat mai ușor dacă alături de el ar mai fi fost cîțiva, dar sătenii își vedeau de ale lor, neștiind încă bine dacă trebuie să-i plîngă mai mult pe cei omorîți de legionari sau pe cei găsiți în pădure, și ei de prin comuna lor și din satele vecine. Lovica ieși la poartă și, dintr-o smucitură, îi luă lui Culiță toporul și, fără să scoată o vorbă, ca o nebună, îl ridică în sus. Culiță o luă la fugă, tot așa cum o luase frate-său, și tot ca el căzu cînd ajunse pe pod, în apa repede, cu deosebirea că el avusese noroc și căzuse de-a latul și nu în cap, ca celălalt...

— Hai să facem curat, tată-socru', spuse Lovica, încă dușmănoasă față de tot și de toate, și, cu o greață pe care și-o birui cu greu, adună gunoaiele.

Alixandru o ascultă și le cără singur în valea ce trecea pe la poarta lor, învolburată. Lovica se opri ; tocmai scăpase de ultimele gunoaie rămase pe marginea podului și privi spre coama dezgolită a muntelui, acolo unde, sub poala cerului, se vedea, ca într-o altă lume, șura de vară a lui Alixandru, șură de lemn, acoperită cu șindrilă, adăpost la vreme rea pentru oameni și animale.

De ce o rugase Aurel să treacă în fiecare zi pe acolo ? Ce avea de gînd ? Lăsă întrebarea în plata Domnului, nici nu-și dădu seama pentru ce o începuse. Ca după o mare oboseală, își luă coșul de nuiele, plin pe fund de bălegar, și se duse în fața porții. Locul de unde tăiase craca era umed, roșcovarul plin de vigoare lăsa să se prelingă prin rana albă surplusul de sevă și seva semăna a altceva. Lovica, o clipă, încercă straniul sentiment că prin locul hăcuit cu securea curgea sîngele celui mort. De ce o rugase Aurel să treacă în fiecare zi ? se întrebă din nou. Dacă el o rugase, nu mai trebuia să se întrebe, omul care o făcuse fericită — bărbatul cu care se măritase dintr-un pariu pe două sticle de bere — era acum soțul ei, și pe soțul ei se cădea să-l asculte. Simți cum o năpădesc sudorile, și numai lovitura de dedesubtul pîntecelui o făcu să revină la realitate și să se apuce de treaba începută.

— Lovică-fată, fata tatii, își îndulci Alixandru vocea, înainte de a muri, Liviu mi-o zis să-l întîlnesc pe Aurel și să-i spun : dacă află ăștia că-i în munți, îl pușcă, așa mi-a zis...

— Adică ce ți-o zis ? întrebă Lovica, înrăită de aduceri-aminte și pornită pe arțag din cauza dodiilor în care vorbea Alixandru.

— Să fugă, asta o zis, și bătrînul se uită în sus spre cer și spre vîrful muntelui acoperit de o ceață neagră și grea.

— N-are el de ce fugi, se pomeni comentînd Lovica, de ce să fugă, ce-o făcut el rău, el totdeauna a fost cu oamenii săraci, de ce să fugă acolo unde a fost Liviu, el n-are ce căuta la ei, mai spuse ea și se mira de ce pune în zisele ei atîta înverșunare și ură, încît o clipă îi veni să-l lovească pe bătrîn, pentru Liviu al lui, care îi stricase viața ei și a lui Aurel.

Cîtăva vreme Alixandru se arătă ascultător. Înțelegea din priviri porunca femeii abia intrate în viața și în casa lui — niciodată n-o numise altfel decît casa lui — așteptînd răgazul cînd ea va începe să-i spună de ce se mutase la el, de ce tocmai acum, doar prilejuri avusese și altădată, de ce tocmai în ziua aceea grea, nespus de grea, pe care voia s-o trăiască singur. Că un gînd ascuns o îndemnase pe pirpiria de Lovica să vină la el, era limpede, altfel nu și-ar fi luat și valiza. Minutele treceau și ea nu dădea nici un semn că ar fi vrut să se destăinuiască. Spaima că noru-sa se-ncvartiruise definitiv în casa lui, îl făcu să-și încetinească mișcările, să devină mai puțin vioi și harnic. Strînsul grăbit i se păru nelalocul lui ; de ce atîta grabă, de ce să nu vadă oamenii ce-i făcuseră și apoi să se căineze, că ziua căinței trebuia să sosească. Alixandru își luă din dosul ușii sticla de pălincă ; mai era un sfert tulbure pe fund, mici bobițe galbene amestecate cu lichidul se spărgeau ca niște balonașe de săpun, dînd întregii licori o culoare gălbuie. După ce privi și scutură tăria, Alixandru dădu pe gît o dușcă. Femeia se uită la bătrîn și, fără să-i pese de ochii speriați, luă sticla și o vărsă deasupra gunoiului, ca și cum porția aceea de băutură i s-ar fi cuvenit și putea, ca o stăpînă, să hotărască soarta ei.

— Spurcată, mai zise bătrînul, dar mult mai încet, aproape în șoaptă, cu toate astea ea îl auzise și nu se sfii să-l facă să înțeleagă că auzise.

— Băutura la durere nu ajută, tată-socru', prostește, și prostia cere apoi altă prostie. Ți-am spus că Aurel e la dos, că n-a știut că are un frate legionar, și dumneata nici n-ai tresărit, nici nu te-ai întristat măcar, atît cît te-a întristat tăiatul crengii de care a atîrnat un mort. Uite, te întreb încă o dată, Aurel nu ți-e copil ?

Alixandru luă sticla de pe gunoi, o șterse cu mîneca de la cămașă ; în clipa aceea și sticla goală i se părea un cîștig față de pierderea suferită. Lăsă să treacă timp lung pînă ce se hotărî să răspundă...

— Lumea zice... lumea zice... Dă-o-n foc de lume ! se pomeni el adunînd spusele satului, fără să mărturisească de fapt ce zicea lumea. Lovica nu-l mai înghesui cu întrebarea, așa cum îi era obiceiul.

Alixandru semăna cu Aurel. Nici pe el nu-l înghesuia Lovica atunci cînd voia să spună ceva și din motive necunoscute își amîna răspunsurile. După un anumit răgaz continua tot el. Într-adevăr, așa procedă și bătrînul : foindu-se în jurul roșcovarului, își duse începutul de gînd pînă la capăt :

— Că Aurel... Că el adică.. dar eu nu cred... Cum să Aurel... adică cum să-și omoare el fratele, eu cred că Aurel nici din greșeală ? !...

Deci asta îl rodea pe Alixandru, pentru asta nu întrebase nimic de Aurel și nici nu se arătase supărat pentru locul unde se afla acum !... Dumnezeu vede și pedepsește, își zisese bătrînul în sinea lui după ce aflase unde fugise copilul, apoi îi păruse rău pentru bucuria ascunsă. Tăcerea Lovicăi era un semn că ceea ce spunea satul...

— Te iei și dumneata după toți. Adică chiar dacă ar fi tras, Aurel știa în cine trage ? Și, pe urmă, tată-socru', de ce nu mă întrebi pe mine ce-aș fi făcut în locul lui ? Să zicem că Aurel a apăsat pe trăgaci, cu toate că eu în așa ceva nu pot să cred. Adică m-aș fi lăsat omorît de un nu știu cine ?... Adică să fi murit el numai ca să trăiască celălalt ? El știa că Liviu e mort, de unde să-i treacă prin minte că e viu, și Lovica își șterse saliva din colțul gurii, ivită din supărare, că vorbele nu-i puteau curge ca un șuvoi, fără întreruperi, așa cum le simțea.

Ea ar fi tras în Liviu chiar dacă ar fi știut cine e, asta ar fi vrut să zică, dar se opri la timp, și pentru că nu putuse spune ce gîndea, preferase tăcerea.

— Lumea-i rea, Lovică fată... lumea asta.

— Că dacă-ţi era ficior cu adevărat, nu-i lăsa pe ai lui să-ţi ardă strînsura, zise Lovica şi arătă spre locul mistuit de pîrjol.

Bătrînul aruncă sticla din nou pe gunoi ; nu voise să-i spună Lovicăi adevărul şi-l durea că făcuse cu mîna lui o prostie, o prostie cît el de mare, de vreme ce arderea şurii nu îl mai putea ajuta cu nimic.

— Lumea asta, Lovică... Lumea asta, repetă Alixandru, gîndind adînc despre această lume şi neputînd spune nimic despre ea. Că dacă Aurel... nu l-aş ierta niciodată, aşa să ştii, că pentru mine amîndoi...

— Amîndoi, îl îngînă Lovica, că parcă nu ştiu cum te duceai şi-i lăsai... Că ibovnicele...

— Tu să nu... auzi ? ! Că tu... Ce ibovnice ? ! se zborşi bătrînul. Ce ştii tu ? ! Stat-ai tu vreodată o noapte în ploaie s-o aştepţi, pe ea, femeia care era a mea, că de despărţit eu nu m-am despărţit. Şi ea ieşea cu el ori de la el, şi eu pîndeam şi plîngeam şi mă rugam de ea în genunchi să vină la copii. Şi tu îi dai cu ibovnicele. Că am avut şi din alea, nu zic nu. De amărăciune unde să se ducă omul ? Şi nu mă judeca tu pe mine, că nu eu am venit la averea ta, auzit-ai ? ! Că eu acum... Că eu...

Alixandru se întoarse brusc, se crezu lovit la umăr, dar cînd văzu că Lovica era departe şi nu avusese cine să-l atingă, scuipă în sîn şi îşi făcu o cruce mare cu faţa spre răsărit, locul de unde simţea o boare caldă, ca o răsuflare, cu toate că în faţa lui nu era nici umbră de om.

13

— Milităria, milităria, şopti Giurgea ţeapăn, încheiat regulamentar la gît, la gîtul lui scurt ca o osie de car, pe care capul rotund se învîrtea ca o roată neunsă cînd spre Ieronim, cînd spre Iosulică, ultimul căutînd cu plictis ceva în gunoiul de la marginea satului.

— Ce-i cu milităria ? întrebă Iosulică.

Urechile lui bune prinseseră din zbor cuvintele lui Giurgea, aruncate ca pe o suferinţă personală, ca pe o durere ce

apăsa doar pe umerii lui mari şi pe picioarele scurte, bine legate de trunchi.

Iosulică îşi duse batista la nas, apoi îşi trase şi mai bine mănuşile de piele pe degete, ca nu cumva vreun microb — şi microbi erau acolo cu miliardele — să-i ajungă la epiderma pistruiată şi păzită ca un lucru de preţ.

— Ei, ce-i cu milităria, tovarăşe maior ? Sigur, nu scrie în nici un regulament că eu, colonel, trebuie să caut, să mă conving, după dumneata milităria e doar aşa... Dacă tot ai început, îmi spui şi mie ce-i aia militărie în concepţia dumitale ? Odată mi-ai zis : faptele. Or, eu asta şi caut, faptele.

Giurgea nu răspunse, credea că e de prisos şi aproape necuviincios să vorbească despre militărie şi mai ales despre armată — deoarece el prin militărie înţelegea armata — în acel loc de unde izuri ascunse de putreziciuni ajungeau pînă la nas într-o formă volatilizată, deci incomparabil mai puternică decît mirosurile obişnuite.

— Înţelegi, tovarăşe maior, că eu am dubii.. da, am dubii, şi dacă am dubii...

Iosulică nu mai putu suporta valul de căldură putredă ce ieşea ca o ceaţă din gunoiul adunat la marginea satului şi unde fusese îngropat Liviu Rogozea. Ceilalţi morţi adunaţi de prin pădure fuseseră duşi cu un camion şi înmormîntaţi într-o groapă comună, numai Liviu... Oamenii voiseră aşa, şi dacă satul... îşi zise Iosulică, neînţelegînd nici el de ce trebuise neapărat ca Liviu să fie îngropat în gunoi.

— Tovarăşe colonel, interveni sublocotenentul Dobrin, mereu în spatele superiorului, ca un grefier de nădejde, dornic să prindă din zbor fiecare ordin, chiar nerostit, îmi permit să raportez că banditul... banditul a fost îngropat mai la nord, şi subofiţerul arătă nordul ca şi cum colonelul n-ar fi ştiut unde se află. În sat se spune că noaptea a fost dezgropat, dar fără... autorizaţie şi fără... şi Dobrin îşi arătă propriul lui cap, fără el, cu toate că noi n-am verificat.

— Dintele, nu am somn din pricina acelui dinte, vă jur că numai el... Cred că şi gălbenarea asta tîmpită evoluează într-un sens cu totul nedorit din cauza lui. Înţelegeţi că l-am cunoscut foarte bine, că am fumat amîndoi mătase de porumb şi am prăjit cartofi furaţi în spuza focurilor de noapte. Domnilor, aveţi habar ce înseamnă o noapte de iulie într-o căpiţă de fîn ? Cred

că în căpiţele de fîn mi-am desăvîrşit îndoctrinarea, da, da, nu zîmbiţi, vă rog. Liviu păzea cele două vaci ale lor şi cele şase ale noastre şi eu stăteam în căpiţă, mă uitam la cer şi citeam. Cînd venea vremea prînzului, îi povesteam ce citisem... Domnilor... înţelegea perfect şi avea o viziune asupra lumii asemănătoare cu a mea.. Cu toate că de fiecare dată zîmbea într-un fel al lui cînd îi ceream o opţiune clară asupra fenomenelor...

— Tovarăşe colonel, acum din nou aţi luat-o spre sud, pe cînd mortul a fost... spre nord...

— Şi ce-ai cu mine, sublocotenent, dacă mie îmi place sudul ? Uite, vreau să caut spre sud, spuse Iosulică şi se uită la Ieronim şi Giurgea cum fumau liniştiţi, aşezaţi pe un tăpşan verde la o oarecare distanţă de imensa grămadă de gunoi strînsă de generaţii întregi de ţărani trecuţi în nefiinţă sau rămaşi în viaţă în satul ce se distingea clar din ceaţa dimineţii.

Supărat că nu găsea nimic, Iosulică începu să scurme resturile cu încăpăţînare; i se vedea vîrful ascuţit al bastonului cum tremura pînă ce reuşea să ia contact cu pămîntul ; nu se lăsă din căutat decît în clipa cînd dădu peste un ciob de oglindă. Atunci se opri şi, mirat, luă sticla lucioasă şi se privi în ea, mai întîi la un ochi, apoi, cu ajutorul unui deget scos din mănuşă, sub pleoapa celuilalt. Galbenul se făcuse şi mai galben, şi Iosulică, speriat şi convins că starea acelei zile se datora milioanelor de microbi, fugi din mijlocul grămezii şi respiră uşurat cînd ajunse lîngă Ieronim şi Giurgea. Îşi desfăcu batista udă, un amestec de apă şi hipermanganat, şi ca să nu poarte cu el o posibilă sursă de infecţie, aruncă batista în gunoiul de unde abia ieşise.

— Tovarăşe colonel, eu am impresia, spuse Giurgea luînd poziţie de drepţi, că Ieronim, adică tovarăşul Achim, are o părere ciudată despre armată. Dealtfel, din discuţia pe care am avut-o şi din citirea dosarului personal, tovarăşul Achim apare ca parte subiectiv interesată în procesul numitului Aurel Rogozea... Ştiţi, cum să nu ştiţi, că Lovica este sora tovarăşului Ieronim ! ?

— Ştiu, ştiu, şi ce-ai vrea să fac dacă ştiu ?... Ai vreo plîngere pipăibilă împotriva căpitanului ? Ai sau n-ai ?

— Eu personal am, tovarăşe colonel, interveni Achim şi se ridică de pe iarbă fără să arunce însă firul ţinut şi pînă atunci în colţul gurii. Într-adevăr, tovarăşul maior are dreptate. Aş vrea

să fiu înlocuit în acest tribunal. Sora mea este căsătorită cu el și, pe urmă, eu nu cred că... Adică Aurel, după mine, nu este trădător. Asta-i !

— Tribunalul va hotărî ce este și ce nu este ! se supără Iosulică și se plezni, cu bățul, cu care căutase prin gunoaie, de carîmbul cizmei. Se minună de zgomotul făcut de toba întinsă a pielii și, ca să se convingă că zgomotul e autentic, se mai lovi o dată... Sublocotenent Dobrin, din piesele de la dosar reiese că după ce l-ai prins pe sublocotenentul Aurel Rogozea ai declarat că acesta a vrut să fugă la dușman. De unde ai tras această concluzie și pe ce bază ți-ai întocmit raportul ?

Sublocotenentul caută febril în mapa cu hîrtii ; lucru ciudat, toate hîrtiile erau albe, și Iosulică, mirat și el de priveliștea albă din dosar, mătură foițele cu bățul murdar de gunoi și hîrtiile se împrăștiară pe tăpșanul verde.

— Tovarășe colonel... cineva... Aici era scris... Vedeți, dușmanul este gata oricînd să compromită...

— Ți-am pus o întrebare, tovarășe sublocotenent, și aștept !

— Îmi permit să raportez că felul cum era îmbrăcat sublocotenentul și arma luată de la soldatul pe care l-a lovit sînt toate la un loc probe care prin ele însele acuză, tovarășe colonel. Îmi permit să mai adaug că Aurel Rogozea nu putea evada din căruță, căruța cu care trebuia să fie transportat pînă la gară, dacă cineva nu-l ajuta. Eu cred că și caporalul Pintilie este amestecat.

— După dumneata, întreaga armată este amestecată, spuse Iosulică, fără să-și termine fraza, ocupat să-și cureță vîrful bastonului de hîrtiile albe căzute din mapă pe care, după ce le înțepa cu vîrful metalic, le introducea, pe fiecare în parte, în dosarul deschis din mîinile lui Dobrin.

— Tovarășe colonel, eu sînt muncitor...

— Muncitor, muncitor, îl ironiză Iosulică dar în primul rînd ești căpitan și, după cîte văd prin ochelarii ăștia beliți, ai grade de căpitan și eu de colonel și te rog să stai drepți în fața mea. Are dreptate Giurgea, asta nu-i armată. Dacă tu ești muncitor, eu ce sînt ? Eu, fiul lui Samuel băcanul, ce mama dracului sînt eu, că, în afară de liceu și două semestre de facultate, n-am făcut altceva nimic ?! Îi tot dați cu muncitorii, parcă intelectualii în revoluție ar fi niște rahați ! Știți voi cine au fost Lenin, Troțki, Lunacearski ? pot să vi-l dau exemplu și pe Buharin, știți

voi ce-au fost ? Şi, cu toate astea, în diferite etape, au condus revoluţia bolşevică !

— Tovarăşe colonel, eu sînt muncitor, repetă cu încăpăţînare Achim, eu îl cunosc pe Aurel Rogozea.

— Eu, eu, numai atîta ştiţi să spuneţi, dar că a vrut să fugă este un fapt iar că a fost prins, cu un automat de la soldatul care-l escorta, iarăşi e un fapt. Cu ce probe pot eu lupta împotriva colegului vostru Dobrin, care ar împuşca-o şi pe maică-sa ? Dă-mi probe, tovarăşe Achim. Eu le caut, vezi bine, deocamdată fără rezultat, dar le caut, totuşi, pe cînd dumneata... îl luă Iosulică oficial pe Achim, care, cine ştie de ce, îşi scosese pistolul şi-l aruncase la picioarele lui Dobrin.

— Hai, trage, hai, de ce nu-l ridici să tragi, sau poate vrei să trag eu, numai ca să te conving că Aurel n-a vrut să fugă ?! Trage, repetă Achim, şi faţa lui galbenă şi pămîntie se încreţi din pricina lipsei de sînge.

— Tovarăşe colonel, sînteţi martori, tovarăşe maior... spuse Dobrin şi luă grăbit pistolul aruncat de Achim la pămînt. Eu, în afara ordinului, nu trag. Eu nu trag, aşa cum crede el. Şi nici n-am nimic cu Aurel Rogozea. Nu l-am invidiat pentru decoraţii şi nici că a fost citat pe atîtea ordine de zi... Eu l-am prins înarmat şi îmbrăcat în haine de cioban.

— Da, l-ai prins, şi cînd omul a vrut să-ţi explice, l-ai atins la mir, spuse Achim şi smulse pistolul din mîna lui Dobrin şi-l vîrî din nou la cingătoare. Nici măcar n-ai avut răbdare să spună ce avea de spus, de fapt cred că intenţiona...

— Vedeţi, vedeţi. Tovarăşul căpitan e subiectiv, nu mă poate crede pe mine, care am acţionat conform regulamentului...

— Poftim, poftim, asta-i armată ?! spuse Giurgea şi se ridică de pe iarbă, scîrbit de scena abia petrecută sub ochii lui. Dacă ar fi după mine, v-aş scoate pe amîndoi din rîndurile armatei, imediat, ca să puteţi spune după aceea liniştiţi că sînteţi muncitori... Eu sînt militar, şi sufletul mi-e de militar, aşa să ştiţi, şi nu socot că denumirea de muncitor e mai presus de cea de soldat.

Giurgea se opri, nu voia să-i facă pe plac lui Iosulică, mai ales gălbenării acestuia ; era aproape convins că dacă-i face pe plac, fiul lui Samuel are să se vindece, are să piardă culoarea aceea, şi el n-avea nici un motiv special ca Iosulică să şi-o piardă. Ce amestec de zarzavaturi, îşi zise în sine Giurgea, nemulţumit. Ce încredere putea avea el în Iosulică, după părerea

lui dezertor și acum, din moment ce fugise în munți și nu plecase pe front, și, în loc să fie pus la zid, căpătase peste noapte. galoane ? Ce încredere putea avea în colonel, de unde să fie sigur că la greu nu va da din nou bir cu fugiții ?...

Achim se plictisi de sporovăiala fără sens și se așeză din nou pe iarbă, cu gîndurile numai la ale lui. Îi venea să o dea dracului de armată, cu toate legile ei prea severe, o armată care nu înțelegea că acum, după război, tinerii sînt datori să facă copii, să nu moară prin munți numai pentru că mintea închistată a unor comandanți nu găsea soluții simple și eficace fără atîtea jertfe. Gîndul la copii îl făcu să se gîndească la propria lui soartă și pe dată se întristă. Totul pe lume cere suferință, își zise Achim, transpirat că trebuise să iasă pentru o fărîmă de secundă din frămîntările lui obișnuite. Dar și suferința aduce bucurie, continuă tot el, și se sperie cînd se duse în dosul unui pom și înțelese că n-avea ce prinde cu mîna. La cazangerie, cînd îi treceau prin cap fel și fel de gînduri aiurite, lovea de cîteva ori cu barosul într-un cazan și zgomotul asurzitor de clopot spart îl făcea să țipe de durere și, odată cu durerea, gîndurile o luau și ele razna, ca un stol de vrăbii gonite de tunetul glonțului. Dar acum ce să facă, cum să lovească și unde să lovească și mai ales pe cine ? Dinadins își scosese pistolul, ca să facă ceva cu el ; îl socotise un fel de baros cu care își putea încheia socotelile, ale lui, și necazurile pricinuite de alții. Odată scos, pistolul i se păru un flecușteț cu care n-ar fi putut face nici atît zgomot cît să sperie musca verde, uscată pe cozorocul chipiului lui Iosulică. S-ar fi dus cît ar fi văzut cu ochii dacă nu l-ar fi știut pe Aurel acolo unde era, cu amărăciunea lui și cu durerea lui. Ar fi dorit ca Aurel să înțeleagă că nici lui nu-i era ușor. Așa cum pe ei îi făcuseră peste noapte ofițeri, tot așa se născuseră peste noapte alte înțelegeri despre relațiile dintre oameni. O asemenea înțelegere ciudată era judecata aspră pentru faptul că Aurel nu știuse nimic de fratele lui, devenit între timp legionar. Adică cu ce era de vină Aurel ? Nu, nu putea să-l lase pe Aurel singur, se cădea să-l ajute, de vreme ce avea deplină încredere în cinstea lui. Se uită la Iosulică cum încerca cu mănușa albă, cu vîrfurile ei vinete din pricina hipermanganatului, să-și încheie butonul la veston ; băiatul lui Samuel îi deveni drag pentru dubiile lui. Nu mai scuipă în dreapta, dimpotrivă, își înghiți saliva dintr-un soi de respect față de colonelul care brusc se înjumătățise. Achim rîse de acea privelițte a

trupului rămas pe jumătate, cu musca verde atîrnată de cozorocul tăiat și el în două. Încetă să mai rîdă cînd se convinse că și mîna lui dreaptă lipsea cu desăvîrșire. Cînd se privi mai atent, se văzu pe din două, ca Iosulică, în timp ce Dobrin și Giurgea erau întregi. Dar, curios, Giurgea nu-l vedea pe el așa cum se vedea singur, îl vedea ca la început, altfel n-ar fi rămas impasibil, cu tot regulamentul cazon, ar fi căscat măcar gura de mirare. Așa cum era, fără un picior și fără jumătate din trup, Achim se ridică, și abia atunci se întrebă cum are să umble, deoarece... Zîmbi și se pierdu cu totul în imaginația bolnavă a celui care-l crease și a cărui minte intra mai adînc în întuneric.

14

Îl scoseseră din celulă spre seară ; Aurel se miră că aleseseră o asemenea oră pentru reconstituire, pînă la urmă își zise că nu e treaba lui să se lege de oră, treaba lui era să nu crîcnească și să îndeplinească ordinele superiorilor, și superiori erau mulți dacă te gîndeai că el era singurul inferior. Sublocotenentul Dobrin personal supraveghea să fie îmbrăcat la fel ca în ziua cînd îl prinsese lîngă lăstăriș. La ieșirea din celulă îl inspectă cu luare-aminte, ceva i se păru în neregulă, și atunci își scoase un carnet unde avea obiceiul să-și noteze convorbirile și toate amănuntele dorite să nu ia calea uitării. În acel carnet cu foi în pătrățele albastre, un fost caiet de aritmetică, redus cu foarfeca la dimensiunile buzunarului interior al vestonului, văzu scris că pe data de... Aurel Rogozea avusese legat la gît un arnici albastru ca să-i țină cămașa strînsă sub omușor, or, acum sfoara colorată lipsea. Dobrin opri convoiul format din două căruțe și căută singur o bucată de sfoară identică și pînă la urmă găsi. I-o legă lui Aurel aproape cu dragoste la locul unde fusese cealaltă și numai după ce înnegri o opincă albită între timp la gurgui îl lăsă să se urce în căruța pe a cărei capră era așezat caporalul Pintilie... „De ce l-o fi luat tocmai pe Pintilie ?“ se întrebă Dobrin ; acum era tîrziu să mai schimbe ceva, căruța din față o luase de mult înainte, în ea erau Achim, cine știe de ce mai vesel în ziua aceea, maiorul Giurgea și un alt capo-

ral, care ţinea hăţurile cu pricepere de cunoscător. De Iosulică îi era teamă lui Dobrin, altfel l-ar fi schimbat pe caporalul Pintilie, dacă i-ar fi stat în putere ; Da, l-ar fi băgat la dos pe caporal tocmai pentru această amiciţie prea bătătoare la ochi între un ofiţer şi un subordonat, desigur motivul fiind unul şi acelaşi, legătura de sînge dintre Aurel şi fratele lui... Pintilie era şi soldat de pază, şi Dobrin din nou se miră pentru uşurinţa cu care Achim alcătuise echipa pentru reconstituire. Vru să-i spună lui Iosulică acest gînd care îl făcu să transpire ; cu siguranţă că Iosulică i-ar fi rîs în nas şi ar fi scuipat spre dreapta, deoarece pe stînga sta Aurel, cu mîinile legate cu o frînghie pentru cai. Noroc că îl legase singur, aşa că din acest punct de vedere nu-i era teamă de nimic. Aurel Rogozea nu era un luptător şi nici un sfarmă-piatră, ca să se teamă că legătura cu două noduri are să cedeze unei încercări de evadare. Chiar, de ce-i trecea lui prin cap un asemenea gînd răzvrătit? Şi pentru că n-avea timp să-l comenteze, şi-l trecu în carnet, sub privirile lui Aurel, care cu greu putu să silabisească ce era scris acolo. Privirile deţinutului se aprinseră brusc, ceea ce scrisese sublocotenentul Dobrin nici măcar nu-i trecuse prin cap. Încercase o dată, şi încercarea rămăsese fără rezultat ; adică cu un rezultat prost, altfel nu s-ar fi aflat aici în căruţă şi dus spre o reconstituire fidelă, cum sunase ordinul clar al celor de la oraş, reconstituire după care trebuia degrabă trimis la centru, pentru cercetări minuţioase. Sublocotenentul Dobrin surprinse privirea rea din ochii lui Aurel şi, temîndu-se de propriile lui cuvinte scrise, închise carneţelul, fără însă să poată opri fulgerarea privirilor lui Aurel, brusc încreţit la faţă. Dobrin se uită din nou la noduri, la funia care trecea de două ori peste încheieturile mîinilor deţinutului, apoi la brîul de piele al acestuia : şi ceva gros ce se părea că se află sub cămaşă şi sub şerparul lui Aurel îi atrase luarea-aminte. Îşi fixă privirile adînc în acel loc ridicat de sub brîu, dar chiar în acel moment Iosulică scuipă zgomotos în stînga şi Dobrin se sperie, de parcă pe lîngă el ar fi trecut un glonţ.

— Tovarăşe Aurel, adică ce paştele mă-si, de ce nu-ţi spun eu pe nume, simplu, Aurel, doar ne cunoaştem, mai ţii minte cînd voi vă făceaţi turte din noroi cu scuipat la mijloc şi eu veneam ca un catîr bătrîn şi vi le terciuiam cu piciorul ? Pe atunci credeam că numai enervînd oamenii îi poţi aduce în starea de revoltă din care se poate naşte revoluţia...

Tu aveai vreo zece şi eu peste cincisprezece ani... Adică de ce să nu-ţi spun pe nume, cînd... ca să nu mai vorbim de faptul că taică-tău şi-a riscat viaţa pentru un comunist ca mine şi pentru încă vreo patru derbedei izraeliţi cu care m-am ascuns în munţi ? Mă interesează să ştiu de ce ai vrut să fugi la ei, altă variantă pînă acum nu există în privinţa motivului. Eu, de exemplu, în locul tău, aş fi declarat sus şi tare că n-am vrut să fug, dimpotrivă, că am dorit să ajung deghizat la legionari, să mă încadrez în rîndurile lor, şi pe urmă... Am tot stat şi m-am gîndit, cu toate că eu nu sînt un practician al revoluţiei, ci un teoretician, cu înclinaţii pragmatice, că ai fi avut o legendă splendidă... Adică să fiu pe înţeles, fuga ta ar fi fost credibilă, deoarece fratele tău se afla sus la legionari. Cu toate astea, ai tăcut mîlc, n-ai vrut să declari nimic şi am înţeles în această tăcere a ta o motivaţie mai profundă. Nu-ţi ascund că am rămas şi eu la convingerea sublocotenentului Dobrin. Pintilie, se adresă el caporalului de pe capră, n-ai milă de caii ăia ? Nu vezi că sînt numai o spumă ?

— Tovarăşul sublocotenent mi-a zis la plecare că... se înserează, tovarăşe colonel.

— Se vede că ai fost sărăntoc şi n-ai avut acasă cai de vreme ce pe aceştia ai regimentului îi omori. Îţi ordon să mîni mai încet !

— Înţeles, tovarăşe colonel, dar să ştiţi că de copil eu numai cai mi-am dorit !

— Deci, cum ziceam, Aurel, legal, sublocotenentul Dobrin are dreptate, şi Iosulică se uită la Dobrin, ca să-i vadă obrajii înroşiţi de plăcere. Dar dincolo de lege este tăcerea ta, şi tăcerea este tot un fel de declaraţie ; or, eu aş vrea să ştiu, în folosul cui ? Văd că n-au fost duioşi cu tine, duioşia n-are ce căuta în armată. Te-au cam şifonat. Dar să lăsăm asta, la fel de bine te puteau pune la zid, faptele, Aurele, faptele erau împotriva ta, cu toate astea te-am scăpat de glonţ, deoarece pe mine nu mă interesează să omor şaptezeci de kilograme de carne fără să am certitudinea utilităţii distrugerii lor. Vreau să mă conving, înţelegi ? În locul meu, Giurgea ar fi simplificat lucrurile, dar să lăsăm asta, şi dacă poţi, spune-mi de ce-ai făcut-o, un motiv dincolo de simpla încercare de a fugi a existat, să nu-mi spui că nu-i aşa.

— Ce să vă spun, domnule colonel ? N-am ce spune. Şi, pe urmă, să zicem că aş spune ceva, după cele întîmplate, cine mi-ar da crezare ? Sublocotenentul Dobrin ? Mie acum mi-e totuna ce-o să fie cu mine. Vreau doar să vă zic că l-aş fi preferat pe Giurgea în locul dumneavoastră. Adică aş fi preferat glonţul şi pentru mine şi pentru altul dacă ar fi fost în locul meu. Şi eu concep armata ca Dobrin.

— Un rahat, asta concepi tu, tu ai făcut ce-ai făcut din disperare, de asta ai vrut să fugi, dintr-un sentiment de culpă faţă de propria ta conştiinţă ! Îţi dai seama ce interesant ar fi pentru mine şi ce folositor pentru tine aflarea adevărului ? Deoarece spusele mele sînt simple supoziţii.

Caii mergeau agale, cea de a doua căruţă o luase înaintea primei, Achim avea crampe, şi caporalul de pe capră trăsese pe dreapta ca să-i facă loc căpitanului să coboare. Nu prea departe se zărea liziera pădurii, nu marginea de care ei aveau nevoie, alta. Dar ce importanţă avea că era alta, îşi zise caporalul şi se şterse sub guler cu o batistă murdară, lui de pădure îi era frică, oriunde s-ar fi aflat această pădure. Aurel îşi duse mîinile legate la faţă, voia să se şteargă de un fir de puf venit de aiurea şi lipit de saliva din colţul drept al gurii. Reuşi, cu toate că funia îl lovi la buza de sus, şi aşa umflată şi vînătă.

— Vrei o ţigară, Aurele ?

— Vreau, domnule colonel.

— Am ajuns... spuse Iosulică, scoţînd din buzunar pachetul de „Naţionale", şi Rogozea se miră cînd colonelul îi vîrî în gură o ţigară cu capătul vineţiu din pricina hipermanganatului. Ştii, pentru microbi, spuse Iosulică, deşi în mod normal fumul i-ar omorî, dar fumul, începu el să explice, pînă ajunge la chiştoc, îşi pierde din eficienţă, or, tocmai partea introdusă în gură devine vulnerabilă. Sublocotenent Dobrin, desfă-i mîinile. Dobrin se încruntă, voi să protesteze, dar privirea calmă şi ironică a lui Aurel, care se uita la el pieziş, îl făcu să îndeplinească ordinul fără să crîcnească, spunîndu-şi însă că imediat ce va avea ocazia va consemna în carnet acest ordin tîmpit, ca să se poată vedea cine îl dăduse.

Îl legase uşor şi îl dezlega greu, nodurile se umeziseră ; el le umezise cu apă, ca firul de cînepă să se înfoaie şi nodul făcut la uscat să nu mai poată fi desfăcut. De unde era să ştie că tocmai el trebuia să-l desfacă ? Prinse nodul cu dinţii...

— Dacă v-aș fi spus tovarășe, nu mi-ați fi permis, ce tovarăș mai pot fi eu, și pe urmă ce tovarăș mai puteți fi dumneavoastră cu mine după tot tratamentul la care m-ați supus ?... zise Aurel. Stau așa și mă gîndesc că dacă aș avea putința să...

Și Aurel rîse și se uită ca un bezmetic spre munți, în timp ce sublocotenentul Dobrin se opri la cel de-al doilea nod, neștiind dacă mai trebuie să continue sau nu. Focul de la brichetă dus de mîna lui Iosulică sub țigara lui Aurel era un semn că ordinul era ordin și trebuia îndeplinit, și Dobrin, aproape plîngînd de ciudă că avea un grad atît de mizer încît era dator să îndeplinească ordinele unui colonel care tot atît era de priceput în meserie cum ar fi fost la zburat, își continuă treaba folosind mai mult dinții, lați și tăioși, decît degetele boante și îngroșate de îndeletniciri cerute de meseria lui deloc ușoară.

— ...La asta mă gîndesc acum, după toate cele pătimite, dar în ziua aia, pe care vrem s-o întoarcem în ziua de azi, nici prin cap nu mi-a trecut să fug. Eram înnebunit, domnule colonel, de morții din compania mea, voiam să mă răzbun, cu toate că nici nu știam cum... Nu-mi amintesc pe cine am dezbrăcat, că de dezbrăcat am dezbrăcat pe cineva, pare-se un cioban din satul meu, l-am amenințat cu arma că dacă nu... trag, și aș fi tras, atît eram de aprins la minte. Nu vedeam decît ochii morți ai soldaților, ochii plînși ai mamelor și nevestelor, ochii copiilor... nu-i așa, domnule colonel, că o asemenea tulburare te poate înnebuni? Pe mine m-a înnebunit... Am luat automatul omului de gardă de la poartă, i-am ars una după ceafă și l-am lăsat lat, și cu automatul... Numai ajuns la marginea pădurii mi-am dat seama că planul meu de bătaie nu depășea liziera și acolo m-am oprit să-l continui...

— Oare numai ochii celor morți, Aurele ? Eu nu sînt un fin psiholog, dar atît cît sînt, am sentimentul că în spatele atîtor ochi te urmăreau numai doi, cei ai fratelui tău, să nu-mi spui că nu-i așa...

— Parcă eu v-am spus că nu-i așa ? zise Aurel și, privindu-și mîinile dezlegate, rosătura ajunsă la sînge, se încruntă și își scoase grăbit țigara fumată pe sfert, cu scrumul ca un limbric mișcător răsucit în sus. Știu că aveți în vedere, știu, poate iar vreți să faceți vreo legătură... numai că la mine legăturile nu țin... Eu nu cred că am tras în el. Și, cu toate astea, mă întreb cine a tras, doar Pintilie e aici pe capră și el spune că nici nu

și-a scos arma de pe umăr... Atunci rămîne că eu am tras, am tras de frică, mi s-a mai întîmplat, era acolo o vietate a pădurii și cu ochii la ea n-am văzut ce era în spate... dar nu asta contează, domnule colonel... contează că era fratele meu și, cu toate că dumneata o să-mi spui că într-o revoluție nu există frați... uite, eu asta n-o cred sau n-am fost născut să fiu făcut să cred. Dumneata nu știi ce-a însemnat Liviu pentru mine. De unde să știi, cu toate că nu puține lucruri ți-au ajuns la urechi, că doar în sat ai locuit cu noi, indiferent că noi credeam că nu trăiești decît cu cărțile dumitale... Stau și acum și mă gîndesc la ochii ăia aleși de dumneata din numărul mare de ochi care m-au urmărit și mă urmăresc și poate să ai și dumneata dreptate, eu de unde să știu ? Eu știu doar atît, că dacă în clipa aceea nu-mi venea gîndul să fug, îmi trăgeam un glonte în cap, și cu siguranță că mi l-aș fi tras dacă celălalt gînd al suferinței, viu și acum în mine, nu m-ar fi înghiontit să fug. Am fugit pînă la marginea pădurii... Pînă acolo știam că trebuie să ajung... ca să-i răzbun pe soldați, ca să-mi plătesc cu o alt fel de moarte vina... Sau era în mine dorința aia a lui Achim de a-i scăpa pe oameni de la atîtea jertfe, cînd rostul nostru este altul. Și acum îmi aduc aminte cînd m-a dus Achim prima dată la femei ; m-a oprit în mijlocul curții și a întrebat-o pe una dacă e sănătoasă sau nu, că eu sînt copil și trebuie să cresc și să fac copii sănătoși... Adică chestia asta cu copiii nu-i de-acum, asta la el e de mult, de după război, cînd a văzut că în fabrică apăreau tot mai multe femei, tot mai multe femei care n-aveau pe nimeni pe lume decît pe ele. Aveau ele o listă, o făcuse una de la cazangerie ; umbla cu tocuri înalte și avea un piept cît capul sublocotenentului Dobrin, adică ce zic eu, cît două capete de-ale lui, și un fund... Și aia făcea lista pentru sîmbăta, cu cele doritoare de iubire și doritoare erau multe, și pe urmă venea la mine, la Țîncu, că așa-mi spunea, și eu dădeam mia de lei ăluia care le putea face sîmbăta seara fericite după un pahar de vinars... Vezi dumneata, domnule colonel, doar tatăl dumitale a fost crîșmar, și dumneata ești om cu carte și nu te-ai întrebat niciodată de ce crîșma era totdeauna seara plină și alteori și ziua, cu toate că țăranul nostru nu-i bețiv. Simte omul nevoia să-și omoare necazul, dar nu singur, asta ar fi beție dacă o face singur, el vrea să fie cu tovarășii lui, crezînd că fiind cu ei își poate împărți suferința aia a lui pe care n-o scoate niciodată pe gură, ca și suferința mea... Ce să-ți spun

eu de suferința mea, domnule colonel... poate e ca a fetei ăleia cu tocuri înalte, pe care o credeam o stricată ; era de-ajuns să te uiți la ea ca să crezi că e o desfrînată. Mie mi-a venit rîndul pe listă, așa a căzut tragerea la sorți, eu eram de rînd și la țuică și la dragoste, și femeile m-au îndopat înainte bine cu carne și cu delicatesuri, ca să nu mă fac de rușine, și ce crezi ?... Era fată mare aia, cu tocuri înalte, domnule colonel, și după ce n-a mai fost, a început să plîngă, proasta, că la treizeci de ani își pierduse cinstea pe care nu i-o știa nimeni, că numai de cinstită n-o credeau. Ei, și cinstea mea nu mi se citește pe frunte, domnule colonel, poate o am și eu și nu vreau s-o dau în vileag, poate fostul meu prieten Dobrin se chinuie cum să ajungă mai repede la unitate și să scrie în carnețelul lui tot ce-a auzit de la mine și de la dumneavoastră, deoarece el nu face deosebire, pentru el nu sînt decît prieteni și dușmani, or, eu de-acum sînt dușman. Nu mi-au plăcut niciodată turnătorii, domnule colonel.

— Tovarășe colonel, vă raportez respectuos...

— Ce raportezi, sublocotenente ?

— Nu permit să fiu insultat de un dușman, de un bandit care... care, se sufocă Dobrin, negăsindu-și cuvintele. A declarat față de martori că dacă ar putea, ar fugi la inamic din cauză...

— Din cauză că nu mi-am închipuit că zilele astea vor naște niște oameni ca tine, Dobrine. De ce nu recunoști că ai ținut prietenia ca să mă poți trece în carnetul tău, fiecare discuție ai trecut-o acolo, eu nu zic că n-ai scris-o cinstit, dar stau și te întreb de ce, cu ce scop ? Nu zic că trebuie să ne purtăm cu dușmanul cu mănuși, dar tu încă în timp ce eram prieteni mă socoteai, în sufletul tău, dușman, și nu numai pe mine...

— Aurel, Aurel, te previn că fiecare vorbă poate constitui un act de acuzare în fața tribunalului.

— Și nu-i totuna ? Mai poate acest ultim act de acuzare, cum îi zici dumneata, domnule colonel, să schimbe hotărîrea luată din pricina celuilalt act ?...

— Tovarășe colonel, vă rog să-l legăm, eu nu-mi mai iau răspunderea pentru el.

— Cine ți-a cerut, sublocotenent, să-ți iei răspunderea, cine?! țipă Iosulică, și lui Aurel, care nu-l mai auzise pe colonel țipînd pînă atunci, aproape îi veni să rîdă. Vocea colonelului, normală cînd discuta, acum, la strigăt, se subțiase, parcă Iosulică s-ar

fi pregătit să sară pragul cunoașterii spre bărbăție și vocea stătea în cumpănă, neștiind încă ce timbru să-și aleagă. Cine, cine? se lamentă Iosulică în continuare și, surprins de acel ton nou pentru coardele sale vocale, respiră adînc și după respirația profundă glasul se preschimbă. Ce mai, sîntem sentimentali, noi, fiii lui Avraam, Aurel, sentimentali... Stau uneori și mă întreb de ce mie nu mi-e rușine să mă numesc Iosulică și altora le e, că mai acu cîteva zile tovarășul Gruia, chiar tovarășul Iţic, mi-a zis că nu sînt comunist și patriot român dacă nu-mi schimb numele. Adică de ce să-mi schimb eu numele meu frumos, nu-i așa că-i frumos, Aurele ?...

— Știu eu, domnule colonel, dacă e frumos ?... Eu m-am obișnuit cu el, cu toate că, drept să fiu, lumea v-a iubit în sat, deși Samuel, după cum zicea tata, nu lungea țuica decît cu un sfert față de Libermann din Bularca.

— Ei, Libermann era un mare șmecher. I-am zis tatei încă de pe atunci că dacă nu-i deștept și n-are în vedere istoria, istoria nouă, ce are să vină, are să-l dea cu cracii în sus, și el m-a ascultat, pe nesimțite a devenit un comunist mai convins decît mine. Și-atunci cum să nu fiu eu sentimental cu tine, Aurel, cu toate că tovarășii mi-au zis clar că nu-mi dau mai mult de o săptămînă ca să lichidez afacerea asta, sînt încă atîția dușmani ce trebuie judecați... Adică tu ești o afacere, Aurel, o afacere care trebuie lichidată, spuse Iosulică și-i trase lui Aurel cu ochiul înainte de a scuipa proiectilul galben spre dreapta, adică prin stînga lui Dobrin, care se feri de pasta lipicioasă ca de un cartuș dum-dum. Eu puteam să închei afacerea de mult, adică de cîteva zile ; nu pot, simt că ceva e în neregulă, și cînd unul ca mine simte... Stau în ultima vreme și mă întreb, uite-așa mă năpădește acest gînd al neființei cu totul și cu totul deosebit, și încerc să-l desfac în componentele lui și ajung la concluzia că de fapt moartea e ca un umblet, ca o naștere, un urlet la ieșirea definitivă din acest cerc în care ne zbatem năpăstuindu-ne ca niște ființe grăbite spre involuție, după ce cîndva, înainte cu milioane și milioane de ani, oamenii au ajuns după mine la punctul suprem al dezvoltării... Că de ce adică totul să fie trecător în lume, trecător nu în sensul clipei, în cel mai profund, al întregului, adică de ce să fim numai noi, speța

umană, în evoluție, cînd totul coboară spre punctul de plecare ?.... Deci omenirea a luat-o cu curul în jos, Aurele dragă, ascultă ce-ți spune Iosulică, fiul lui Goldștein, și atunci mă întreb, în această lume mică și cuprinsă de ciudățenii, de ce să închei eu o afacere așa de rapid cum cer cei de la centru, de parcă fără tine ciudățeniile ar dispărea ? Crezi că dacă l-aș împușca pe sublocotenentul Dobrin, ca să zic așa, lumea ar scăpa de mizerii ? N-ar scăpa, te asigur. Eu știu și ce a gîndit sublocotenentul Dobrin, cu toate că are să nege, a gîndit că eu sînt tot atît de bun pentru meseria asta cum sînt pentru zburat, și dacă el o să întrebe de unde pînă unde zburatul, că prima lui părere n-o să o nege, am să-i zic că după ce s-a uitat cu scîrbă la galoanele mele, a privit barza aia care se pregătește să treacă munții ca Vlaicu, și atunci i-am ghicit și prima părere și comparația din care s-a născut. Și mai știu că voia să scoată carnetul din buzunar și să scrie ceea ce gîndește, i-am văzut zvîcnirea palmei și a umărului și privirea care însoțește de obicei un asemenea gest. Toată chestia este de ce, Aurele ? De ce...

— De ce vă faceți atîtea probleme, domnule colonel... Arma vă e la îndemînă, iar din partea mea n-o să aveți nici un regret... Ce mă întristează la nebunie, domnule colonel, auzindu-vă, este că în sinea mea sînt mai aproape de sublocotenentul Dobrin decît de dumneavoastră, cred că alergăm deasupra lucrurilor ; ceva s-a rupt în mine și s-a rupt pentru că era țesut slab, de ocazie, or, mama nimic n-a țesut în viața ei de ocazie. Ea țesea temeinic și iubea temeinic. Am stat în celula aia împuțită, în care m-a băgat sublocotenentul Dobrin, zile întregi, și mă întrebam, cînd Cotoban mă lăsa de la șmotru să mă gîndesc, ce ușor sînt de schimbat oamenii ăștia care nu mai sînt... nici una, nici alta. Eu nu sînt nici țăran, nici muncitor, și n-am nici adîncimea gîndului dumitale, domnule colonel... Că dacă n-o aveați nici dumneavoastră, m-ați fi lichidat de mult, adică ați fi ajuns la starea mea de negîndire, cînd îți pierzi credința în ceva, la prima bătaie cumplită dată de cei în care, pînă nu te-au bătut, ai crezut. Dar oare noi n-am bătut pe alții, parcă eu n-am bătut ? Ne lăsăm luați de val, domnule colonel ; dacă nu mă ducea cu valul lui căpitanul Achim, acum nu eram aici să vă explic de ce sînt mai aproape de moartea mea, adică de sublocotenentul Dobrin, și de ce nu sînt alături de dumneavoastră.

Pentru mine, Aurel, cel de ieri, aţi vorbit ca un duşman, pentru Aurel, cel de azi, de neînţeles...

Iosulică rîse, Dobrin, încruntat pînă atunci, rîse şi el, arătîndu-şi numai o parte de gură, partea în care dintele din faţă era mai lat şi mai strălucitor decît celălalt aflat în bătaia tutunului de „Naţionale".

— Tovarăşe colonel, aşa cum mergem, n-o să mai facem nici o reconstituire. Uitaţi-vă, vă rog, la căruţă... Căpitanul Achim s-a ascuns după o tufă de alun, adică şi dumnealui...

— Ce insinuezi, sublocotenente ?...

— Eu, nimic, numai că zic, tovarăşe colonel, dacă aveţi timp să ascultaţi pe toţi duşmanii, să mă ascultaţi şi pe mine. Simt că banditul de Aurel Rogozea mustește ceva în capul lui, care azi, aşa cum a zis, nu mai e capul lui de ieri, capul ăsta de azi mustește ceva, mie meseria mi-o spune. Că dinadins am scris pe carneţel ce am scris, ca să văd dacă se uită, dacă ideea mea de acolo dintre rînduri îi aprinde flacăra ideii lui aflate în cap, şi am văzut că a aprins-o. Mie mi-e dragă meseria asta, tovarăşe colonel, eu nu pot să spun nici ca dumneavoastră, nici ca banditul de Aurel, care zice că a intrat în armata asta pentru că era cu mintea nu ştiu unde. Şi pentru că mi-e dragă, nu vreau să fac greşeli care pe urmă să mă coste. Adică de ce să plătesc eu pentru prostia lui ? De ce să-mi ratez eu cariera, eu, care n-am avut norocul de la început să fiu făcut căpitan ? Că dacă mă luau numai cu o lună înainte, acum eram direct maior, şi altfel aş fi discutat şi hotărît dacă aş fi fost. De ce să-l las dezlegat şi el cu capul lui pe deasupra să facă ceva ce faceţi de fapt şi dumneavoastră în adînc, tovarăşe colonel. După mine, nici nu v-aş ţine în armată ! Fiu de băcan şi...

— Şi ce, Dobrine, dă-i drumul, dragul meu, uite, că mi-ai devenit dintr-odată drag... Zi-i, băiete, şi ce, acest *şi ce* mă interesează...

— Dumneavoastră v-aţi bucura pe dinlăuntru dacă aţi şti că nu-l putem lichida. Că îmi pare rău... În ziua aceea eram în legitimă apărare şi aş fi fost cruţat de lege dacă l-aş fi împuşcat.

— Dacă împuşcai un duşman, care pînă mai ieri ţi-a fost prieten, nu-i aşa ? zise Iosulică şi îşi aprinse o ţigară vînătă la vîrf de hipermanganat.

— Un foc, tovarăşe colonel, spuse Dobrin galant şi, ridicîndu-se în picioare, reuşi cu greu să aprindă ţigara lui Iosulică. Că vedeţi dumneavoastră, tovarăşe colonel, şi prietenia asta are o margine, ca să mă exprim cum aţi zis dumneavoastră despre viaţă, are un vîrf, şi cînd a ajuns acolo, prietenia nu mai ştie ce să facă singură, ar avea nevoie de un sprijin, şi sprijinul acesta este ideologia, zic eu. Eu am altă credinţă în ideologie decît el, şi Dobrin arătă cu capul spre Aurel, care cine ştie de ce aruncă ţigara pe jumătate nefumată şi rămase cu privirile îndreptate spre munţii umbroşi, pe vîrfurile cărora se vedeau ciuperci albe de nori. Şi prietenia asta care era între noi s-a rupt, tovarăşe colonel. S-a rupt. Eu aş putea spune şi data şi ziua cînd s-a rupt, nu mi-e ruşine să recunosc, toate le am scrise, şi cele care-mi plac la alţii şi cele care nu-mi plac, acolo e memoria mea vie, şi nici nu ştie omul cînd eu îi pot aduce aminte de lucruri pe care el le-a uitat de mult. S-a rupt, ziceam, într-o zi, mai acum un an, tot aici în văgăuna asta spre care ne îndreptăm. Atunci teoria cu copiii lui Achim nu-l măcinase atît, nu prinsese cheag, cheag fals, zic eu, de vreme ce din proprie iniţiativă — tu să spui dacă mint cu ceva, inculpat ! se adresă el lui Aurel — a pornit să înconjoare o trupă de legionari. Eram în spatele lui, am văzut totul, am văzut cu ochii spaimei, deoarece în învălmăşeala aia de atunci am tras pînă mi s-a roşit ţeava automatului şi-am rămas fără cartuşe şi, ca să fiu acoperit, am mers în spatele lui, da, aşa a fost... Şi dintr-un tufiş a ridicat unul mîinile sus, unul de-al lor, dar un ţăran de-al nostru. Automatul îl avea pe spate cu ţeava întoarsă în jos, aşa că omul nici n-apucase să tragă şi voia să se predea, şi Aurel, ăsta care acum se gîndeşte la copiii lumii, a tras, a tras fără milă, şi nu un glonte, ca să-i fie ăluia destul, a tras în el toată încărcătura, încît se vedea prin ţăran ca printr-o fereastră. Cînd m-am apropiat, i-am văzut duşmanului o lacrimă, tovarăşe colonel, era lacrima suferinţei cînd îşi dăduse seama că n-are nici o scăpare, şi din clipa aceea prietenia mea cu Aurel s-a sfîrşit. Uite, eu nu-s uşă de biserică, meseria mea este grea, tovarăşe colonel, că dumneata dai ordin să aflu şi duşmanul nu se grăbeşte să spună ce-are pe suflet, are şi el ideologia lui, uneori e soldat şi el şi nu mai prost ca mine şi mai slab sufleteşte şi atunci încerc, şi de cele mai multe ori aflu, dar cu sete n-am lovit niciodată, tovarăşe colonel, n-am lovit... Că de ce credeţi că l-a ucis pe legionarul ăla ţăran care voise să ni

se predea, probabil un prăpădit, da, un prăpădit de prin părţile locului, pe care l-a apucat dorul de ai lui ? Păi l-a împuşcat ca, la interogatoriul meu, ăla să nu scape o vorbuliţă despre fratele lui, Liviu... Păi i-ar fi convenit lui să aflăm noi aşa ceva ? Nu i-ar fi convenit. Ţin minte că seara m-am dus la el în cameră, tovarăşe colonel. L-am găsit plîngînd, el zicea că-i plînge pe ai lui, pe morţii din companie, şi că de răzbunare trăsese în cel ce ne putea fi de folos viu şi nu mort. Ei, mai trebuia să-l şi cred, mai trebuia să-i înţeleg şi durerea aceea a lui mare, şi poate i-aş fi înţeles-o dacă exact în ziua aceea nu l-aş fi văzut privind spărtura pe care singur o făcuse în banditul de pe munte, în vreme ce spre morţii lui nici măcar nu s-a uitat. Atunci am înţeles că Aurel Rogozea poartă în suflet îndoieli, tovarăşe colonel, şi numai de atunci am început să notez fiecare discuţie cu el, caiete întregi am dacă vreţi şi fiecare caiet e plin de remuşcările lui născute din prea marele curaj de a ucide. Că are un curaj... Şi asta nu-i o minciună, tovarăşe colonel, cu toate că după mine şi curajul ăsta al lui e fals. Dacă m-aţi fi lăsat să scot de la el tainele acestor remuşcări şi ale acestui curaj, aş fi aflat izvoarele lor, credeţi-mă, dar aşa... Nu-i e ruşine, recunoaşte faţă de dumneavoastră, faţă de mine şi caporalul Pintilie, care... deci recunoaşte că ceva s-a frînt în el. Vă întreb de ce ? O singură dată l-a bătut taică-său, nea Alixandru, care numai blînd n-a fost ? Atunci, dacă l-a bătut regimul, de ce se plînge, regimul e mai presus decît un tată, regimul e totul pentru lumea asta, care din nimic ne-a făcut oameni. Cum să mă doară pe mine bătaia de părinte, unde dă tata creşte carne, aşa ziceau ai mei. Pe el l-a durut, dumnealui şi-a pierdut credinţa. Păi el şi-a pierdut-o de mult, tovarăşe colonel, şi dacă m-aţi lăsa după reconstituire să-i fac eu felul, ar mărturisi şi ce n-a făcut. Eu am propriile mele metode, tovarăşe colonel, spuse Dobrin, arătîndu-şi din nou dintele lat şi strălucitor, ţinîndu-l pe celălalt acoperit de buzele groase şi umede, ca să nu vadă colonelul că semăna la culoare cu dinţii lui.

Dintr-o zvîcnire Aurel fu peste el, îl strînse pe Dobrin de gît şi, cu bocancul fără şireturi, voi să-l apese la partea dureroasă dintre picioare, dar Dobrin era puternic ; ca să scape, se aruncă peste loitrea căruţei cu Aurel cu tot, şi acolo, în praful drumului, Aurel, mai slab, dar mai iute în mişcări, scoase de

la brîu un pistol, spre înmărmurirea lui Iosulică și a lui Dobrin, care, în loc să se sperie, rîse, că intuiția lui nu dăduse greș. Căruța din spate, cu Achim și Giurgea, venea grăbită în întîmpinarea primei, oprită în mijlocul drumului, dar Aurel nu aștepta. Trăgaciul plesni în capsă cartușul dolofan ; nu se auzi nici un urlet și nici o detunătură și atunci Aurel îl izbi pe Dobrin cu pistolul și din cîțiva metri ajunse la liziera pădurii. Cîtva timp se mai văzură crengile mișcîndu-se și cîteva alune prea coapte căzură pe iarba jilavă. Apoi totul se liniști.

— Vedeți, tovarășe colonel, vedeți ? ! Acum cine-i de vină pentru... Eu odată l-am prins cînd a vrut să fugă, iar dumneavoastră acum nici n-ați pus mîna pe pistol. Am să raportez, să știți, și poate o să-mi spuneți ce pază mai e și asta, cînd caporalul Pintilie, în loc să lase hățurile... Și poate îmi mai spuneți cine i-a dat pistolul, că doar în celulă nu i l-am putut da eu... Și Dobrin, apucat de o mînie turbată, se lăsă în genunchi în mijlocul drumului și începu să plîngă lovind la intervale neregulate praful și strigînd : L-am scăpat, l-am scăpat... dușmanul !

15

Veni acasă la Alixandru : unde să se ducă dacă nu la el, pe cine să-și verse amarul dacă nu pe tatăl lui Aurel, vinovat că adusese pe lume un asemenea dușman ? Poarta era închisă. Dobrin îndemnă un soldat să spargă zăvorul, și acesta, cu un cartuș bine țintit, făcu să sară fierăria în aer și ușa se deschise singură într-un scîrțîit ușor, de parcă asta și așteptase, să-l primească pe Dobrin și pe soldat și mai în spate pe caporalul Pintilie, adus să vadă și să înțeleagă.

— Aș fi putut să te dau pe mîna alor mei, Pintilie ! strigă Dobrin la omul gălbejit și cu mustățile țepoase, netunse de mult, ce tăcea mîlc și-l privea doar din cînd în cînd piezîș pe puțoiul de Dobrin, cum îi zicea în gînd, și care i-ar fi putut fi fecior. Dar insultele sublocotenentului, ca și amenințările nu făceau decît să-l închidă pe Pintilie și mai mult în el. Hai, Pintilie, hai, tovarășe caporal, că doar ți-a fost prieten, hai să te

văd la treabă, răscumpără-ţi prietenia asta cu un duşman, pînă nu...

— Pînă ce ? se mulţumi să întrebe Pintilie, calm, cu gura făcută pungă, de parcă ar fi fost obligat să mănînce oţetul cu lingura.

— Pînă ce am să te fac ca o scîndură, auzi ? ! spuse Dobrin cu răutate. Asta şi vreau, nu te bag la pîrnaie, nici altceva nu-ţi fac, mama cui te-a făcut de duşman, am să te frec să-ţi iasă ultimul gram de osînză din tine şi, piele şi os, am să te arăt trupei, să înveţe.

Pintilie nu zise nimic, îşi cumpăni automatul ca să-i fie la îndemînă şi păşi în urma soldatului şi a ofiţerului, cu o lene voită şi în acelaşi timp cu strîngere de inimă. Nu ştia ce are să urmeze. Din casă nu ieşi nimeni la zgomotul făcut de glonţ şi, spre surprinderea lui Dobrin, nici cîinele legat lîngă bucătăria de vară nu tresări la tunetul armei, cu toate că, vreme îndelungată, pe sub coama muntelui, dus de vîntul iute şi încins al toamnei, împuşcătura hălădui în voie. Stătea dulăul pe labele din faţă şi se uita atent la noii-veniţi, asta pînă ce în tîrnaţ îşi făcu apariţia Lovica, cu un lighean de rufe aburinde; în clipa aceea cîinele începu să schiaune. La un pas în urma ei se văzu şi Alixandru ; stătea în rama uşii cu pălăria trasă pe ochi, cu şerparul descheiat la patru curele şi legat numai la una, aşa cum se trezise de zgomotul făcut de împuşcătură. Lovica se apucă să întindă rufele pe sfoara prinsă de două cîrlige de-a lungul tîrnaţului ; n-avea ce întreba, de vreme ce Dobrin trăsese în poarta zăvorîtă, însemna că el trebuia să aibă primul cuvîntul, şi, deloc înfricoşată, se ridică pe vîrful picioarelor, să ajungă la sîrma ridicată deasupra staturii ei. Printre leţele tîrnaţului, Dobrin îi văzu picioarele subţiri cum se arcuiesc în efortul de a ţine ridicat trupul greu pentru ele. Şi sublocotenentul urmări linia lor şi dincolo de genunchi, fusta subţire a Lovicăi lipindu-se de trup într-o îmbrăţişare caldă. Îşi reveni din uitarea de sine, aţîţarea n-avea ce căuta în el în ceasul acela. Poate în timpul ăsta Aurel, sculat de la căldurică, ieşise pe undeva prin spate. Dobrin, făcînd un semn soldatului s-o ia prin dos, îl dădu pe Alixandru la o parte şi, cu talpa cizmei, împinse uşa cu putere, pînă ce o înţepeni de peretele lutos. În casă nu era nimeni, paturile erau făcute, doar o laviţă avea la unul din capete o pernă adîncită, semn că cel care stă-

tuse acolo fusese Alixandru. Din spate se auzi un fluierat ; pe partea cealaltă a casei nu era nici o ieşire. Podul era gol, şi Dobrin se bucură că era gol, de poduri îi era cel mai frică, niciodată nu ştiai ce glonte poate porni de după o slănină, ca să nu mai vorbim de sacii mari cu puf de gîscă puşi la păstrare între căpriori. Slăninile erau mici în podul lui Alixandru, porc nu tăiase nici de doi ani, îşi zise Dobrin răsucind automatul cînd într-o parte a podului, cînd în alta, gata pentru orice împotrivire, numai că împotrivirea nu venea de niciunde, o ştiuse de la început.

— Tămîie, spuse soldatul raportînd în felul lui că nu era de găsit cel căutat.

Şi Dobrin se mulţumi să dea din cap spre Pintilie, ca şi cum caporalul ar fi trebuit, dacă avea puţină înţelepciune, să înţeleagă că dacă ar fi pus mîna pe automat la timpul potrivit, în căruţă, acum n-ar fi trebuit să caute şi să se supună pericolului. Chiar, de ce venise Dobrin, se întrebă Pintilie, doar ştia şi el că Aurel nu era atît de prost să coboare acasă după ce fugise în munţi, şi atunci caporalul se întoarse spre picioarele ude ale Lovicăi. Nu, nu, Dobrin nu putea face aşa ceva. Ştia să-şi înfrîngă poftele, doar mai fuseseră în misiuni împreună, cum tot atît de bine le da frîu în ceasurile cînd nervii trebuiau lăsaţi în voie. Şi el înţelegea odihna nervilor.

— Afară din casă, strigă Dobrin, afară ! şi aprinzînd un chibrit, se apropie de streaşina de paie, îngrijorat că n-are să fie capabil să-şi ducă gestul pînă la capăt. Era în stare.

Pălălaia se întinse repede sub privirile molatice ale lui Alixandru, sculat prea iute din beţie ca să înţeleagă exact ce se petrece. Îşi dăduse singur foc la şură, acum îi dădeau foc la casă. Lovica nu protesta. Îşi strînse doar în grabă rufele puse la uscat, le aşeză în lighean şi de acolo fugi în mijlocul curţii. Nu scoase o vorbă şi-l împiedică pe Alixandru să se ducă la şopron după fusta atîrnată pe zid. N-avea nici un rost.

— De ce, Dobrine, de ce-ai făcut asta ? întrebă Lovica, scoţîndu-şi din gură un fir de păr rătăcit cine ştie cum din cocul bine strîns sub năframă.

— Ca să înţeleagă al tău, de acolo unde se află, că dacă nu coboară la vale, îl obligăm noi s-o facă.

Pe uliţă se auziră vociferări şi în curte îşi făcură apariţia Giurgea şi Achim. Pînă la postul de miliţie veniseră cu o ma-

şină. Fumul şi pălălaia îi făcură să înţeleagă restul. După ei oamenii intrară buluc, mai ales vecinii. Aveau în mîini găleţi cu apă, doreau să ajute la stins, şi în ochii unora dintre ei se citea nedumerirea că într-o perioadă de timp aşa de scurtă asupra lui Alixandru se abătuseră atîtea necazuri...

— Adică de ce, flăcău, ce ţi-a făcut omul ăsta, sau ţi-ai pierdut ruşinea în p... mă-ti, cînd ai ieşit, ruşinea s-a lovit cu buza de... şi-a rămas acolo ? ! strigă femeia lui Drăghia. Adică de ce, mă mucosule ? ! strigă ea din nou.

— Oameni buni, faceţi şir şi să încercăm... poate... mai strigă Achim, şi oamenii nu se aşteptară rugaţi.

Numai unul nu se lăsa dus de forfota generală. Stătea la marginea porţii mari cu găleata sub braţ şi fuma tacticos, urmărind cum oamenii îl înghionteau în mersul lor spre casă pe sublocotenentul care scăpase comanda din mînă.

— Tovarăşe căpitan, tovarăşe maior, eu răspund...

— Ce ţi-a făcut, mă, ce ţi-a făcut omul ăsta bătrîn şi ca vai de capul lui ? ! ţipă Saveta lui Drăghia.

Şi ţipătul ei se transformă în cîntec şi cîntecul în bocet şi bocetul multă vreme vui pe sub poala muntelui, purtat de vîntul cald, altfel fumul gros ce se ridica din paiele ude ale acoperişului nu s-ar fi dus tot în partea aceea răsucit ca un caier uriaş, zdrenţuit de pomii ce se iveau în cale.

— Ce-ai avut cu el, mă, ce-ai avut ? De ce sînteţi cîinoşi ? De ce sînteţi neoameni ?

— Tovarăşe căpitan, răspundeţi personal, şi Dobrin nu mai ştiu ce să spună, nici nu mai avea ce zice, deoarece înţelese că tot ce făcuse fusese din ură şi că între ura lui şi cea o lui Aurel, cînd împuşcase legionarul la marginea pădurii, nu era nici o diferenţă.

Noroc că ploaia din ajun intrase adînc în acoperiş, pălălaia era mai mult fum decît flacără vie. Nu arsese nici jumătate din partea din faţă a acoperişului, cînd peste vale se auzi un uruit de motor, apoi se văzu un punct ce crescu repejor şi din el se născu un avion care răspîndi peste sat sumedenie de fluturaşi albi ; afişe pe care scria că duşmanii comunişti, în ura lor faţă de oameni, omoară şi jefuiesc şi că poporul să nu aştepte, să pună mîna pe arme.

— Tovarăşe maior, respectuos...

Giurgea trecu pe lîngă Dobrin citind manifestul şi, sfidător, se uită la zecile de ţărani care se opriseră din treabă şi ci-

teau sau ascultau ceea ce citeau alţii de pe hîrtiile venite din cer. În cîteva clipe curtea lui Alixandru se goli ; nu mai rămăseseră decît el şi Lovica, Dobrin şi Pintilie, Giurgea şi Achim. Soldatul alerga ca un zănatec la ordinul lui Dobrin să strîngă de prin uliţe şi curţi hîrtiile care propovăduiau revolta.

— Asta nu-i armată. Am să-mi dau demisia, asta-i răzbunare prostească ! mai spuse Achim, şi Dobrin se încruntă la cele auzite, dar nu-şi scoase carnetul să noteze.

— Tovarăşe căpitan, lumea trebuie să vadă că noi nu tolerăm duşmanul. Sînt sigur că represaliile erau necesare, poate însă că metoda n-a fost cea mai bună.

— Am să ţi-o plătesc, Dobrine ! auzi sublocotenentul cuvintele şuierate ale Lovicăi, şi Achim se cutremură de încrîncenarea din voce, o încrîncenare pe care nu o ştiuse.

— Lovică, să-ţi faci bagajul şi să pleci din dispozitiv la Bucureşti, ai auzit ? spuse Achim, voind să facă pe autoritarul.

Dar la spusele lui, Lovica se puse pe rîs şi rîse multă vreme, încît cei rămaşi în curte nu ştiură dacă femeia rîde că a înnebunit sau că a găsit în vorbele fratelui ei înţelesuri care nu meritau altceva decît rîsul. Achim se uită încă o dată la ea, apoi, sigur în mişcări, începu să se dezbrace de hainele militare ; mai întîi îşi scoase cizmele şi pantalonii, apoi cureaua de la veston, şi numai după ce se privi îndelung, cu un zîmbet fugar, îşi lepădă mantaua şi vestonul. Cămaşa albă era cenuşie la gît, iar izmenele lungi erau legate la mijloc, în lipsa unui elastic, cu o sfoară de culoare neagră.

— Ia-le, Dobrine, dă-le altcuiva. Eu m-am lăsat de armată, eu nu mai vreau.

— Tovarăşe căpitan, tovarăşe căpitan, caporal, închide poarta ! Îţi ordon să păzeşti poarta, să nu intre cineva. Tovarăşe căpitan, un asemenea gest...

— Auzi ? Ce armată-i asta care oropseşte... Nu mai vreau, şi gata, nu mai vreau să fac parte din ea. Am depus jurămînt împotriva duşmanilor, nu împotriva alor noştri.

— Îmbracă-te, şi ai putea să te mai speli. Ori, dacă tot te-ai dezbrăcat, dă, tată-socru', o cămaşă de-a matale şi o izmană, că frăţiorul meu pute.

Alixandru nu se mişca de la locul lui. Rezema în continuare magazia unde fugise să ia furca, şi acum, trezit de spaimă, so-

cotea din priviri pagubele făcute de foc. Nu erau mari. Nici pe departe ca cele pricinuite de arderea şurii.

Toate rugăminţile lui Giurgea rămăseseră zadarnice. Achim nu voia să se îmbrace în haine militare şi pace, se plimba în lungul curţii în ţinuta lui caraghioasă, în timp ce Lovica întindea din nou rufele la uscat, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat.

— Tovarăşe Achim, asta înseamnă tribunal militar, înţeles ? strigă Giurgea, şi aceste cuvinte avură darul să-l trezească pe Achim la altă realitate.

Se privi mirat, de parcă în clipa aceea se descoperise îmbrăcat atît de sumar, şi, scuturîndu-şi hainele aruncate pe jos, se duse în casă şi, după cîtva timp, se întoarse în ogradă dichisit ca înainte. Ieşi glonţ din curtea lui Alixandru.

— Mai vin eu, şi dacă cumva îl adăpostiţi şi nu ne spuneţi nimic, să ştiţi că-i bai !

— Du-te, tată-socru, şi adă pălinca, îl sfătui Lovica, fără să ia aminte la ameninţările lui Dobrin.

Şi Alixandru grăbit veni din casă cu sticla pe jumătate goală şi femeia bău două gîturi bune şi numai după aceea întinse glaja socrului, care nici nu se mai uită la culoarea palincii, cum îi era obiceiul, înainte de a bea. Aruncă sticla goală de olanul fîntînii şi ea explodă ca o grenadă.

— Mama voastră de duşmani ! zise Dobrin şi ieşi în drum, unde lumea se adunase buluc, neştiind exact ce se petrecuse din nou în curtea lui Alixandru Rogozea.

— Cine ţi-a dat ordin ? Ordin trebuia să-ţi dau eu, ori eu nu ţi-am dat nici un ordin scris, ca să fii vandal.

— Ce să fiu ? întrebă Dobrin şi, surprins de termenul necunoscut, se opri în dreptul lui Giurgea, ca acesta să repete ofensa, deoarece ştia din proprie experienţă că de fiecare dată cînd se întîmpla să nu înţeleagă cîte un cuvînt acesta negreşit era batjocoritor.

— Ce ordin... ordin de la cine ?... Poate tovarăşul căpitan, mai adineauri dezbrăcat în izmene, să-mi dea mie ordin ce să fac, ce să fac cu cumnatu-său. Ce încredere să am într-un asemenea căpitan ? şi Dobrin, văzînd că nimeni nu se opreşte să-i explice mai pe larg cuvîntul necunoscut, se luă după ceilalţi, ca să-i ajungă din urmă.

— Aşa ne ridicăm oamenii împotrivă, aşa facem din oameni cinstiţi duşmani şi din duşmani ascunşi duşmani făţişi.

— Eu nu mai vreau să rămîn în armată, tovarăşe maior, eu diseară iau trenul şi plec înapoi la cazangerie, eu nu mai suport.

— Nu mai suportă, interveni Dobrin cu răutate, nu mai suportă să ia măsuri împotriva duşmanilor din familie, că parcă Lovica nu e duşmancă, nu ne-ar trage un glonte în ceafă dacă ar putea ? Aţi fost martori cum m-a ameninţat. De ce nu v-aţi uitat în ochii ei dacă nu mă credeţi !

— Tovarăşe căpitan, am să discut cu tovarăşul Iosulică comportamentul dumitale, asta îi dă apă la moară unuia ca Dobrin, de fapt toţi sînteţi nişte, nişte...

— Adică ce sîntem, adică noi sîntem proştii şi dumneavoastră deştepţii, deştepţi cu şcoli, păi dacă sînteţi voi atît de deştepţi, de ce n-aţi făcut voi revoluţie, de ce n-aţi pus voi mîna pe putere, nu v-a dat mîna sau n-aţi fost chiar atît de deştepţi pe cît vreţi să păreţi ? ! Adică de ce eu şi Achim sîntem proşti, sau poate îţi pute, tovarăşe maior, cuvîntul de muncitor, şi pentru asta ai aruncat altul, ăla de nu-l înţelesei.

Giurgea se opri. Pricepu că se aprinsese de pomană, că se descoperise tocmai el, care era împotriva pălăvrăgelii, şi uitase ce-i ordinea şi disciplina. Asta nu-i armată, mai zise el adresîndu-se sieşi, şi pentru prima dată îşi descheie gulerul de la manta, spre surprinderea lui Achim, care zîmbi la această abatere de la regulament, semn că ei, militarii făcuţi peste noapte, şi nu alţii, influenţaseră cu dezordinea lor interioară dezordinea lăuntrică a maiorului.

— Unii aruncă manifeste duşmănoase şi alţii iau apărarea duşmanului, da, a duşmanului, şi Dobrin luă o piatră de la marginea drumului şi aruncă după un dulău care îşi arăta colţii la deschizătura unei porţi.

— De unde s-a văzut fum ? întrebă Iosulică în timp ce venea în întîmpinarea lor cu o sticlă de hipermanganat în mînă. Ce s-a întîmplat ?

Nimeni nu răspunse, şi atunci Iosulică ridică din umeri şi-i întinse sticla lui Pintilie, ca să aibă grijă de ea.

— Tovarăşul Dobrin... la Alixandru Rogozea... dar eu cred, tovarăşe colonel, că sublocotenentul Dobrin a avut dreptate, spuse Pintilie cu greu şi cu oarecare teamă şi, necitind pe faţa lui Achim nici o reacţie potrivnică, se destinse la chip şi relată pe

larg. Am făcut o descindere, să trăiţi, şi ca să impresionăm, am dat foc la acoperiş, eu am dat, să trăiţi, dar ştiam că paiele sînt ude dedesubt, aşa că.... preluă vina sublocotenentului caporalul, motiv pentru care Dobrin îl privi cu bunăvoinţă.

După cîtva timp destăinuirea caporalului îi făcu plăcere, chiar o plăcere nespusă, iar Pintilie, căpătînd curaj, merse cu minciuna mai departe şi, apropiindu-se de Iosulică, îi raportă totul cu mîna dusă inutil la chipiu.

— Sînt gata să suport consecinţele, tovarăşe colonel, interveni Dobrin. Iniţiativa descinderii îmi aparţine. Am socotit că nu pot cere aprobarea unui căpitan ale cărui rude au ucis sau au intenţionat să ucidă oameni de-ai noştri, nu puteam să cer aprobare...

— Tovarăşe colonel, eu vreau să-mi dau demisia din armată, sublocotenentul Dobrin are dreptate, chiar dacă dreptatea lui îmi face greaţă.

— Drepţi, imediat drepţi, drepţi am zis la toată lumea ! şi Iosulică, vînăt de mînie, se uită la fiecare în parte, să vadă dacă poziţia de drepţi e regulamentară. Numai Pintilie nu-şi putea ţine picioarele unul lîngă altul, lipite, aşa cum suna înscrisul regulamentului, şi asta pe simplul motiv că era crăcănat. Drepţi am zis, culcat, drepţi, culcat !... Caporal, de ce nu-ţi ţii...

— Sînt strîmb din născare, tovarăşe colonel, sună replica tremurată a lui Pintilie.

Şi colonelul se uită la Giurgea cum stătea culcat, cu mîinile sprijinindu-şi trunchiul greu, exact cum cerea codul militar, în timp ce Achim şi Dobrin... Achim se trîntise la ordin pe burtă în praful drumului, cu ţigara turtită în gură ; nu mai avusese timp s-o scuipe.

— Toată lumea la arest două zile, executarea ! strigă Iosulică, dar în timp ce oamenii se uitau unii la alţii, înţelese că acolo unde erau ei nu putea fi vorba de arest, carcere nu existau.

— Eu vreau să ies din armată, tovarăşe colonel, eu cînd zic o vorbă, eu...

— Asta în momentul cînd... Asta înseamnă dezertare, căpitane, dezertare şi tribunal militar ! şi Iosulică îşi scoase mănuşile şi cu două degete prinse din buzunar ciobul de oglindă şi îşi privi ochii cu globurile galbene.

16

Giurgea se plimba prin camera dreptunghiulară ; de sute de ori o măsurase cu pasul greoi în lung și-n lat, cînd pe la picioarele lui Aurel, cînd pe lîngă cap, așteptînd ca sublocotenentul să-și revină, să se trezească din starea căreia nimeni nu-i putea da de capăt. Își avea întrebările lui înainte de a duce la sfîrșit o poruncă venită de sus, poruncă ce suna că Aurel Rogozea, dușman al poporului... Iosulică, gălbejitul de Iosulică, îi băgase îndoiala în suflet, numai el, cu căutările lui absurde, cu tribunalul imaginar din care făcuse nu o dată parte și din care mai făcea, fără voia lui, ca o poruncă supremă venită de undeva de dincolo de el. Apelase și la medicul regimentului, ceruse să-l ajute să scape de halucinațiile nocturne ; acesta îi dăduse niște hapuri, dar somnul greu nu-i împiedica sufletul s-o ia razna alături de ceilalți, mereu aceiași, cu toate că vii nu mai erau dintre ei decît el, Giurgea, și Aurel Rogozea, așezat acum în fața lui, într-o stare de trecere spre moarte. Visuri care-l făceau să se scoale dimineața palid și transpirat, cu cearcăne sub ochi, de parcă, într-adevăr, fusese obligat noapte de noapte să umble pe urmele lui Iosulică și Achim și să cerceteze cazul lui Aurel Rogozea de mult rezolvat dealtfel. Picioarele îl dureau din cauza efortului din noaptea trecută, cînd trupul fusese tîrît sub o altă închipuire pe coclauri în căutarea unui adevăr atît de limpede demonstrat de tribunalul militar. Atunci de unde peregrinările nocturne într-o alcătuire soldățească, din care nu lipsea nici Pintilie de mult mort la datorie, fără cruce și din cauza asta fără stare, mînînd noapte de noapte căruța morții... Aurel se mișcă în pat, soldatul din spatele ușii, auzind scîrțîitul plasei ruginite de sub saltea, luă poziție de drepți, Giurgea aproape îi simți încrîncenarea degetului pe trăgaciul zebeului cu care era înarmat.

— Aurele, Aurele... șopti Giurgea patern, cu o voce pe care nu și-o recunoștea.

O clipă chiar își ciuli urechile să audă dacă într-adevăr timbrul rugător semăna cu al lui, și cînd se convinse că în încăpere numai el putea vorbi, se înspăimîntă, vocea nu-i aparținea lui Giurgea cel de acum, era altă voce, vocea noptatică a celuilalt Giurgea, născut cine știe din a cărui poruncă. Se șterse la

frunte de transpirație și își dădu curaj, zicîndu-și că oboseala e de vină pentru toate aiurelile, și ca să-și dea o explicație, fu gata să accepte chiar ideea că și această dorință de a afla un adevăr era tot rodul unei sminteli, al unei voințe străine ce intrase în el sîcîindu-l pînă la nebunie. Aurel deschise ochii și se uită lung prin cameră, ocolindu-l pe Giurgea în mod voit, și cînd se convinse că nu era decît cu maiorul, întrebă cu o temere vădită pe chip :

— De ce nu sînteți la tribunal, cu Iosulică și Achim, că eu acum m-am despărțit de Pintilie și Dobrin, tribunalul și-a amînat lucrările pentru altă zi.

Aurel se trezi de-a binelea, privirile nu i se mai învîrtiră buimaci prin încăpere, statura lui Giurgea se constitui reală, și Aurel, înțelegînd că fusese pradă unui vis, întrebă calm și cu o supușenie de om plictisit de viață sau sfîrșit de prea multele ei întîmplări :

— De ce nu mă lași în pace, domnule maior, ce mai vrei de la mine ?

— Aurele, de ce tribunal vorbeai ? Parcă ai vorbit de un tribunal din care făceam și eu parte, doar știi că n-am participat decît la comisia de disciplină, la ce te referi ?

Aurel căscă ochii mari, după cît își aducea aminte nu se referise la nici un tribunal, Giurgea era pus pe invenții, și pentru că nu voia să-l contrazică, se mulțumi să ridice din umeri plictisit.

— N-am vorbit de nici un tribunal, domnule maior.

— Poate ai vorbit totuși, sau dacă n-ai vorbit, ai visat. M-ar interesa foarte mult, la ce fel de tribunal te refereai?

— Ce dorești de la mine, domnule maior ?... De fiecare dată cînd deschid ochii, te văd aici, nu-mi lași nici măcar o clipă de răgaz. De ce ?... Cunosc sentința. Uite, am să fac pe dracul în patru să mă ridic în picioare, pînă la zidul din curte nu-i o problemă, pot să fiu sprijinit, de ce țineți la formalități, adică de ce trebuie musai să merg pe picioarele mele ? Trebuie să executați o sentință, de ce nu o executați ?

Giurgea își trase scaunul bont mai aproape de pat și, privind spre ușă, se răsuci cu gîtul scurt spre bolnav, precaut ca discuția dintre ei doi să nu fie auzită de soldatul de pază.

— Aurel, toată noaptea am umblat pe coclauri cu Iosulică, Dobrin, Pintilie și Achim, știi, tribunalul din care fac și eu parte

şi care trebuie să cerceteze adevărul despre tine. Ceilalţi s-au dus să se culce, spuse Giurgea, şi de teamă că voia conştient să intre într-un rol pe care i-l hărăzeau doar nopţile adînci şi tulburi, privi din nou spre uşă, să se convingă că el, cel de acum, era treaz.

— Ce faci, Aurele, te-ai trezit ? îl întrebă Iosulică.

Giurgea, la auzul acelei voci, rămase înmărmurit, numai o clipă, pentru că Achim, văzîndu-i chipul palid, se duse grăbit la tineta din colţ şi veni de acolo cu sticla de apă, ascunsă în spatele vechiului butoi de bere.

— M-am trezit, domnule colonel, şi-mi pare nespus de rău că atunci, în ziua aceea, am fost obligat... gîndul ăla mi-a fost, să-l împuşc pe Dobrin şi să-mi trag după aceea un glonte în cap, adică în gură, aşa cum m-aţi învăţat încă de copil că... mai ţineţi minte cum ne strîngeaţi sub poala pădurii, domnule colonel, şi în schimbul ţigărilor furate ne arătaţi pistolul dumneavoastră revoluţionar, cu care voiaţi să schimbaţi lumea ? Şi aţi schimbat-o... Atunci, într-una din zilele copilăriei, ne-aţi spus că dacă vom fi mari şi ne vom dedica revoluţiei, decît să cădem pe mîna duşmanului, mai bine să ne sinucidem, şi dumneavoastră aţi dus pistolul la gură, apoi, căscînd-o, ne-aţi arătat că ţeava trebuie vîrîtă pînă aproape de omuşor, dar aşa ca să nu-l atingă, pentru că... Am încercat şi, într-adevăr, mi-am borît nu numai maţele, dar şi ţeava pistolului s-a umplut... Mi-au rămas de atunci în minte, domnule colonel, cuvintele dumneavoastră... Nu ştiam la ce duşman vă refereaţi. Ei bine, ăsta mi-a fost gîndul, să-l împuşc pe Dobrin şi să-mi trag un glonte în gură. Pistol, aşa cum aţi văzut, aveam. Mi-l dăduse Achim şi trebuie să mărturisesc că mi-a atras atenţia să nu-l folosesc împotriva alor mei, numai că, domnule colonel, uneori omul este adus într-o asemenea stare, încît nu mai ştie care sînt ai lui şi care... N-am vrut să fug... Dar după încercarea de a-l omorî pe Dobrin, nu mă mai puteam aştepta decît la plutonul de execuţie, or, aşa ceva nu-mi doream. Îmi spusese Lovica cu cîteva zile înainte că o să am un copil, se cădea să trăiesc pentru el, şi i-am promis şi ei că voi trăi. Am observat cum v-aţi dus mîna la şold după pistol, domnule colonel, omul în momentele cheie ale vieţii observă într-o fracţiune de secundă tot ce alţii, neaflaţi în pericol, n-au cum să bage de seamă, or, în pericol eram eu şi nu dumneavoastră, domnule colonel...

— Nu trebuia să fugi, Aurele, era a doua tentativă, de data asta reușită, pentru prima s-ar fi găsit circumstanțe atenuante, pentru a doua, însă...

— Și eu aș fi fugit în locul lui, se amestecă în discuție Achim, n-avea nici un drept să se lase. Tratamentul la care a fost supus...

— Tovarășe colonel, și Giurgea se postă în fața lui în poziție de drepți, dacă îmi permiteți, dumneavoastră sînteți mort, Achim la fel, singurul viu sînt eu și doresc ca, înainte de a muri, să aflu adevărul, domnule colonel, să-l las scris celor ce-mi vor duce memoria mai departe. Eu sînt militar, n-am nimic sentimental în mine în afară de oroarea de a condamna pe cineva fără probe suficiente, or, tocmai dumneavoastră ați pus faptele la îndoială, zise Giurgea și se uită în urmă fiind convins că cel ce trebuia să aibă grijă de memoria lui se afla acolo, așteptînd, pîndind. N-am nici o vină că nesiguranța a pus stăpînire pe mine, mai zise Giurgea și își desfăcu gulerul la veston ; îl strîngea, cu toate că între timp slăbise și pantalonii ajunseseră să-i cadă de pe el, altfel nu i-ar fi strîns cu cureaua la ultima gaură.

— Ce adevăr, domnule maior ? sări Aurel de la locul lui. Și dacă pînă atunci nu se putuse mișca, acum se ridică în șezut, apoi dintr-un salt coborî și se cocoță pe fostul butoi de bere.

Dobrin se înspăimîntă și, involuntar, își duse mîna la centură, dar piedica armei trasă la ușă de soldatul de pază îl liniști și se bucură că nu se dăduse în spectacol.

Aurel era acum în mîinile lor, nu mai avea nici o scăpare, sfîrșitul lui apropiat era rodul trudei lui de nopți și zile în șir, se cădea să nu exagereze în temeri ce nu-și mai aveau rost, instrucția fusese terminată, sentința semnată, iar recursul făcut de Giurgea... Ce mai conta recursul lui Giurgea, cînd nici Giurgea nu mai valora doi bani... Aurel își încheie cureaua. Toată vlaga se aciuise în picioarele subțiri, ca niște fuse, și picioarele umblau prin celula sanitară trecînd cu repeziciune pe lîngă cei adunați de Giurgea, cu toate că drept la un asemenea apel nu-l avea decît Dobrin, și apelul făcut nu ca acum, ziua, ci în orele tîrzii ale nopții.

— Deci vrei să știi, domnule maior, Adevărul ? și Aurel rîse într-un fel straniu.

Gingiile roșii și inflamate, vinete pe alocuri, cu dinții din față descărnați, se lăsară vederii, și ca să nu se întîmple

ceva cu dinţii şi gingiile, Aurel se duse la pat, luă de sub saltea un căţel de usturoi întrebuinţat pe jumătate şi începu să-şi frece gingiile în văzul tuturor.

— Nu-mi prea dau mîncare, de fapt la ce mi-ar mai folosi mîncarea ? În schimb, gingiile, închipuiţi-vă că am să mor fără gingii.

Rîse din nou, ideea că putea muri fără dinţi şi gingii îl speriase pînă în clipa cînd înţelese că odată cu moartea lui vor muri şi dinţii şi gingiile. Aurel, descumpănit, se încruntă, refuzînd lăuntric nu moartea, la care nici nu se prea gîndea, ci deteriorarea acelor părţi frecate cu usturoi. Aruncă usturoiul la tinetă şi privi cu luare-aminte cum se scufundă în zeama galbenă şi apoasă cu băşicuţe albe deasupra.

— Aţi fi putut să mă împuşcaţi, domnule colonel, Dobrin asta şi voise, să scoateţi dumneavoastră pistolul : pentru el era mai comod să poată raporta că m-a ucis altul, atunci ura s-ar fi putut linişti, ar fi adormit pentru o bucată de timp, pînă ce s-ar fi trezit din nou. Viaţa lui în afara morţii n-are nici un rost şi este suficient, domnule colonel, să-l priviţi ca să înţelegeţi. Niciodată nu m-am uitat la un om cu gîndul de a-i judeca lăuntrul după chipul dinafară ; cu toate astea, în ceea ce-l priveşte ,am făcut-o în momentul cînd am apăsat pe trăgaci ; m-am mirat că nu i-e teamă de moarte, nu i-am citit în ochi aşa ceva, apoi am înţeles că nu îi e frică de moarte pentru că n-are în el nimic viu. Uitaţi-vă la statura lui, la ochii gălbejiţi — o, domnule colonel, să nu-i comparaţi cu ai dumneavoastră, ai dumneavoastră sînt mistuiţi de boală, pe cînd ai lui se află în forma şi culoarea lor cea mai firească — la buzele mari, fără nici o linie, buze pe care nu le-a sărutat decît vreo muiere deşucheată, la urechile de liliac, şi veţi înţelege de ce nu poate fi viu şi nici cel adevărat, cel pe care l-am ştiut era altfel de Dobrin. În consecinţă, n-are de ce să-i fie frică de moarte, moartea o întruchipează el, şi cred şi acum, ca şi atunci cînd am fugit, că glontele din pistol n-a luat foc din teamă de chipul morţii aflat în faţa lui. Cred, domnule colonel, că sublocotenentul Dobrin n-a avut în viaţă nici o femeie, nici măcar una plătită nu l-a făcut fericit, hidoşenia interioară a ajuns să i se citească prea bine pe faţă ca să mai aibă cineva curaj să se apropie de el. Ţin minte că m-a dus tata la tîrg, să văd minunea lumii ; un om îmbrăcat elegant, cu cra-

vată şi cămaşă, dar care avea o limbă de bou şi deasupra frunţii două coarne, în plus o ureche păroasă care atîrna cum atîrnă la vite. M-am înspăimîntat şi am vrut să fug. Atunci m-a liniştit tata şi mi-a zis să nu fug niciodată de sufletele Domnului, el le-a hărăzit pe toate şi pedeapsa lor trebuie s-o purtăm şi noi. Era pe vremea cînd se căina adesea pentru fuga mamei şi poate că vorbele lui m-au convins că nu trebuie să-l alung de lîngă mine pe cel care n-avea nici un prieten şi care a ajuns, datorită vremurilor noi, sublocotenentul Dobrin. Ştiu de unde porneşte ura lui împotriva mea şi a oamenilor, îmi aduc aminte cînd ne-am dus la o casă deocheată, mai mergeam din cînd în cînd acolo cu Achim, la salariu. Una a fugit şi s-a ascuns în casă cînd Dobrin a zis că pe ea o vrea. Am asistat la umilirea lui în faţa uşii, în genunchi a rugat-o pe aia, promiţîndu-i că dacă-l lasă, o ia de nevastă, are s-o poarte în braţe ca pe o prinţesă. Spune, Dobrine, dacă nu-i adevărat. Spune ! Şi pentru rîsul meu de atunci şi pentru batjocura mea nu m-a iertat şi nu mă iartă nici acum. Nici eu n-am vrut să-l iert ; glontele care n-a luat foc era menit în mintea mea să distrugă o închipuire urîtă a copilăriei, chipul celui de la moşi. Puterea l-a făcut om, sigur de sine, ea a fost aceea care i-a ţinut loc de prietenie, de nevastă şi de copii. Cum să înţeleagă el omenia ? Cred că noaptea, sub pătură, simpla citire a carneţelelor îl face să simtă plăcerea pe care orice om sănătos şi zdravăn la cap şi la trup o are la întîlnirea cu femeia iubită. Carneţelele sînt iubirea lui. Hai, Dobrine, aburcă-ţi peste butoi, peste tineta asta spurcată, monstrul cu care te-a dăruit natura, ca să vă convingeţi că în meserii de răspundere n-au ce căuta decît oameni sănătoşi la minte şi la trup, capabili să iubească, să bea un şpriţ şi să cînte. N-am să te iert ; dacă glontele pornea, aveam satisfacţia că mor cu conştiinţa împăcată. Ce-i trebuie lui copii dacă poate lăsa copiii altora pe drumuri, plăcerea lui e să distrugă, nu să construiască, el nu poate zămisli nici în pîntecul femeii, nici în sufletele oamenilor. De ce credeţi că s-a dus, după fuga mea, la tata şi la Lovica, gîndul ascuns l-a dus, invidia şi dorinţa să pună mîna pe Lovica, poate, poate în marea ei durere o va umili siluind-o, mai ales că ştia cît de mult o iubesc. De ce era nevoie să fie batjocoriţi tata şi nevasta mea, cui i-a folosit această bat-

jocură dacă nu mie ? Trebuie să vă mărturisesc că după ce am văzut acoperişul arzînd şi pe nevastă-mea şi pe tata în curte, asta a fost dorinţa ce m-a ţinut în viaţă, să-l suprim, să omor moartea din acest om care din milă şi nu din altceva mi-a fost prieten.

— Deci te-ai dus la ăia din dorinţa de răzbunare, nu-i aşa ? întrebă Giurgea, uşor satisfăcut de ultimele destăinuiri ale lui Aurel Rogozea.

Dar Aurel nu răspunse la întrebare. Se ridică din pat şi, cînd îl văzu pe Giurgea stînd lîngă el pe marginea tăioasă de metal, îşi lăsă capul pe perna năclăită de sudoare.

— Ce vrei de la mine, domnule colonel ?

— Voiam să ştiu dacă în clipa cînd ai fugit doreai să te răzbuni pe cei de jos. Doar singur ai mărturisit că intenţionai să-l omori pe sublocotenentul Dobrin.

— Cine v-a spus asta, domnule maior ?

— Cum cine ? întrebă Giurgea şi, scuturîndu-se din toropeală, înţelese că de fapt în încăpere nu era nici urmă de colonel şi, cu toate astea, era sigur că numai cu o clipă înainte Iosulică Goldştein fusese acolo, împreună cu ceilalţi.

— Soldat, adu-mi, te rog, un pahar cu apă, spuse Giurgea şi, abia ţinîndu-se pe picioare, se îndreptă spre fereastra dreptunghiulară tăiată în uşa de metal.

17

Rătăcise zile în şir prin pădurea de foioase, fără mîncare ; doar apa băută la cîte un izvor îi mai întărea puterile să poată umbla pe colinele şi cărările de noapte ale vînatului, ştiute atît de bine. Nu voise să depăşească zona stejarului ; înălţimea de brazi falnici, de larişte şi molizi, cu trunchiurile groase şi mirosind a tămîie, îl înspăimînta, i se părea că adevărata trădare începe de la acea despărţire firească dintre păduri, marcată de Brîul Alb de piatră unde se opreau fagii mişcători şi de unde porneau spre înalt brazii cu întunecimea lor iscoditoare. Refu-

zase să urce între brazi ; ca un lup ce nu voia să încalce teritorii străine, se preumbla prin preajma Brîului Alb, apoi cobora din nou la stejarii bătrîni, ca şi cum avea cu ei o înţelegere de apărare şi numai sub bolta lor foşnitoare se simţea bine şi în siguranţă. Văzuse focul pus de cineva la casa bătrînească ; ograda se afla chiar în dreptul coamei pe care se afla, şi de acolo privise ca în palmă mişcarea de oameni veniţi să stingă pălălaia născută din ura lui Dobrin. Avusese de gînd să coboare, să se răfuiască odată pentru totdeauna cu el ; pînă la urmă renunţase dintr-un sentiment de neînţeles. Îi era străină ograda aceea, parcă aparţinea unui duşman, îi era indiferentă, totul i se păru altfel pînă ce o văzu ieşind din casă pe Lovica. Atunci nu mai avu ochi decît pentru ea. Stomacul parcă îi sări în sus, lovit de cineva cu ciomagul ; nu-l lovise nimeni, era propria lui mişcare din pricina foamei şi mai ales a durerii la vederea singurului om apropiat. Nu se putea ca Achim să nu le fi spus nimic, nu se putea ca Iosulică... Şi cînd înţelese că se putea foarte bine, o jale cumplită îl cuprinse şi spaima că dacă moare nimeni n-o să ştie nimic. Nimic din ce ? Chiar, de ce se gîndise la acest nimic, acum, cînd casa lor ardea şi ai lui erau în pericol ? Din cauza amărăciunii trecu Brîul Alb, trecu de fagi şi, odată ajuns între brazi, se simţi cu desăvîrşire într-o altă lume. Erau brazii lui, îi ştia şi pe ei din copilărie, le dăduse chiar nume, nume de fete. Cine ştie de ce, pe vremea aceea numai numele de fete se potriveau, în înţelegerea lui, falnicelor arătări verzi. Şi Aurel se opri lîngă Saveta. Era un brad de peste o sută de ani. Rogozea zîmbi cînd îşi aduse aminte că de fapt el dăduse pomilor numele celor mai cunoscute femei din sat, şi cum Saveta lui Drăghia le era vecină... Vîntul începu să bată dinspre dreapta şi, pe măsură ce urca muntele se făcea tot mai puternic. Aurel văzu trunchiurile groase cum se îndoiau la mijloc, semn că dacă vîntul avea să se înteţească, bradul are să se clatine şi de la mijloc în jos şi atunci nu mai avea nici o scăpare. Văzu vinele groase ale rădăcinilor cum tresăreau înspăimîntate sub verdele muşchiului aflat la încrengătura cu pămîntul. Aurel se ruga pentru Saveta să nu se prăbuşească. Nimeni n-ascultă de el. Molidul se răsuci în rădăcini, pocni din cele două frînghii groase cît un mijloc de om

cu care era ancorat în pămînt, apoi liniştit şi trist se culcă pe-o parte, scoţînd un muget stins. Pămîntul ţişni de la rădăcină ca în urma unei explozii mute, şi Aurel abia avu timp să se dea la o parte, să nu fie prins sub crengile umbroase. Se salvă în ultima clipă, fără să intre în panică. Dacă i-ar fi fost teamă, ar fi fost mort, clipa de nesiguranţă i-ar fi fost fatală. Din cîţiva paşi bine măsuraţi ieşi din îmbrăţişarea morţii şi nu se bucură. O vulpe fugi speriată din culcuşul aflat în apropiere şi Aurel instinctiv duse mîna la brîu. Numai tîrziu înţelese că n-avea pistol şi că vulpile nu sînt bune de mîncat. Şi pe urmă ce căuta vulpea la o asemenea altitudine ? Poate să fi fost altceva, cu toate că o văzuse bine : da, era ea, vulpea, alerga cu coada între picioare, ca şi cum i-ar fi fost teamă. Pînă la sălaş să tot fi rămas o oră de mers ; se îndreptă spre el socotind că dacă îl căutaseră acolo cei de jos o făcuseră cel puţin cu două zile înainte. Găsi un zmeuriş şi faţa i se împurpură de bucurie. Se aşeză între lujerii plini de ţepi şi îşi potoli foamea. Drumul i se părea acum o nimica toată. Ajunse spre seară ; soarele era ascuns după vîrful muntelui, dar razele roşietice împurpurau încă poiana, dîndu-i o aureolă aparte. Aurel pierdu minute în şir contemplînd minunea. Sălaşul era aşa cum îl ştiuse, ceva mai negru pe dinafară, cu acoperişul cîrpit în cîteva locuri cu şindrilă proaspătă, cu podul plin cu fîn. Ce se mişca în fînul aşezat din belşug în tîrnaţul singurei încăperi meşterite de tatăl său ? Aurel se apropie cu paşi de pisică. Poziţia nu i se păru convenabilă. Ca să nu fie observat, coborî cîteva sute de metri şi învălui poiana din cealaltă parte. De aici se vedea tîrnaţul ca în palmă şi Aurel privi la mişcările bărbatului cu pantalonii traşi de pe el pînă la cizme şi cu un picior dezgolit, ridicat spre tavan. Rezemat de perete, automatul îşi căsca ţeava spre cer. Aurel nu mai avu ochi pentru zgomotele ce se auzeau din fîn, tot mai gîfîite şi mai aprinse, ochii lui nu vedeau decît automatul. Ca şi cum ar fi fost propria lui armă. Se îndreptă spre ea neînţelegînd de ce nu fuge, de ce nu face un gest ca să grăbească apropierea de armă. Se trezi cu automatul în mînă. Cei doi îşi reveniră din toropeală numai cînd Aurel scoase un „hei“ domol, deloc sperios, mai mult o hîrjoneală verbală acum, cînd averea ce şi-o dorise era în mîinile sale.

„Cineva", auzi el o voce melodioasă, şi Aurel abia în clipa aceea văzu capul ieşind din fîn al femeii ce ţinuse pînă atunci în gură o batistă, ca să nu strige şi să se dea de gol. Bărbatul sări în lături ca muşcat de glonţ, uitînd să-şi încheie pantalonii, şi, ţinîndu-şi mîinile în sus, şopti cu spaimă:

— Cine eşti ?

— Mai nimenea, răspunse Aurel fără să-şi poată lua privirile de la fata care îşi trăgea fustele cu greu peste picioarele dolofane şi roşii.

Bărbatul îşi lăsă mîinile în jos, nedumerit de răspunsul omului aflat la marginea treptelor, şi se miră şi mai tare cînd Aurel îi aruncă automatul în braţe.

— Leagă-mă la ochi şi du-mă la ai tăi.

— Folosea, să nu tragi în el, Folosea ! zise femeia poruncitoare, şi Aurel, fără să ia aminte la ţeava îndreptată spre el, se aşează pe ultima scară.

— N-aveţi ceva de mîncare ? întrebă el, şi cînd se răsuci spre femeie, n-o mai recunoscu.

Peste fusta cu care o văzuse şi peste bluza albă care-i omora pieptul în strînsoare descoperi o leveleandră neagră de maică, iar în cap, peste coada ce pînă atunci se vînturase prin aer plină de fîn, Aurel zări un conci, iar deasupra lui, un potcap. Undeva departe se auzi toaca de vecernie a mînăstirii, şi Aurel, cînd văzu traista cu merindele aduse de maică, nu mai zise nimic. „La urma urmei..." îşi zise el, dar vorbele lunecară înăuntru, împreună cu bucata mare de slănină şi cu felia de pîine şi ceapă, toate înghiţite deodată.

— Cine eşti ? întrebă din nou cel pe care maica îl numise Folosea.

Aurel, după ce înghiţi greu, de parcă în gură ar fi avut o cîrpă gloduroasă, răspunse rîgîind din cauza bucăţilor de pîine prea mari, proaspete şi nemestecate :

— Fratele lui Liviu Rogozea...

Folosea abia schiţă un zîmbet.

— Ofiţerul ? întrebă el, şi Aurel dădu din cap că da, ofiţerul, şi ca Folosea să fie convins că-i aşa, mai repetă o dată numele.

Folosea băgă un cartuş pe ţeavă, dar Aurel nu se sperie ; puse pîinea şi creasta de slănină deoparte şi, scoţîndu-şi cămaşa de sub pantalonii legaţi cu o curea făcută din coajă de alun, îi

arătă celuilalt dungile, ceea ce mai rămăsese din truda lui Cotoban. Folosea se încruntă. Își puse automatul sub braț și-i făcu semn maicii cu capul.

— Dacă era altul și mă prindeau ?... Dacă mai urcai o sută de metri, îți rupeai fundul, voiai pe moale... Dacă mă prindea, dacă era unul de-al lor. Că mai ieri am văzut pe-aici patru.

— Poate mă căutau pe mine, spuse încet Aurel, și își reluă mîncatul, de data asta fără pofta de la început.

Bucatele înghițite în grabă îl făcură să transpire și durerea din beregată, unde coltucul de pîine refuza să lunece, îl chirci de mijloc.

— Bea, spuse maica și-i întinse clondirul scos de deasupra ușii.

Lichidul dublu rafinat împinse dopul de mîncare și Aurel respiră în voie.

— Și dacă nu ești fratele lui Liviu ? întrebă Folosea, și la această neîncredere Aurel ridică din umeri ; nu-i păsa dacă celălalt credea sau nu credea cine este. Dacă nu spui adevărul, au să te împuște. De fapt, oricine ai fi, eu zic mai bine să nu vii la noi, mai acu o lună...

— În altă parte n-am unde să mă duc, spuse Aurel și, strîngînd baierele traistei, i-o întinse maicii.

— I-am adus-o lui, și făcu cîțiva pași spre Folosea.

— Dacă nu vrei să mă duci, împușcă-mă... jos nu mă mai pot întoarce, spuse Aurel și se ridică în picioare.

Femeia îl privi pe Aurel, apoi pe Folosea și, luîndu-și coșulețul în care avea cîteva ciuperci și cam o oliță de afine negre, ca niște ochi de șoareci, se îndreptă spre umbra brazilor. Folosea n-o conduse și nici nu-i adresă vreun cuvînt. Aurel ridică iar din umeri și, frînt de oboseală, se duse în tîrnaț. De acolo se prinse cu mîna de o grindă și alunecă în podul plin cu fîn. În curînd se văzură în acoperiș cîteva șindrile desfăcute și Aurel privi zarea deschisă a poienii prin ochiul de lumină.

— Dacă nu mă iei, călătorie sprîncenată ! strigă Aurel din pod și peste cîteva minute se auzi sforăitul de om sfîrșit de oboseală.

Cînd se trezi, era întuneric beznă. Prin ochiul făcut în acoperiș cerul se vedea spuzit de stele, și Aurel, speriat că rămăsese atîta vreme singur și putea să fie prins, coborî în tîrnaț. Nu era nimeni. Nici urmă de Folosea. Traista cu merindele

aduse de maică era însă prinsă de uşă, şi Aurel, neavînd ce face, încercă din nou să mănînce. Nu putu. Îi atrase luarea-aminte luminiţa îndepărtată ce se vedea în locul ştiut de demult şi acel loc nu era altceva decît casa părintească. Ce făcea acum Lovica ? Cum aveau să se poarte cei de jos cu ea şi cu taică-său ? Gîndul îi fugi de la ai lui la el, la tot ce se întîmplase cu viaţa lui pînă atunci şi dacă pînă în clipa aceea îşi putea aminti de tot, ce avea să urmeze îi era cu desăvîrşire necunoscut. Parcă se afla în faţa unei prăpastii imense şi el obligat să se arunce în hăul negru. Acesta îi era viitorul, hăul cu adîncimea şi lipsa de speranţă. Gîndul îi pieri în aceeaşi clipă. O lovitură îi săgetă ceafa şi căzu moale. Se trezi spre ziuă şi cînd privi în sus nu văzu altceva decît nişte bîrne negre de fum. Încăperea semăna a bîrlog de vietate sălbatică. Doar vatra aşezată sub rădăcinile mari ale unui arbore ce nu se vedea aducea cît de cît a civilizaţie şi scîndura bătută pe două picioare în mijlocul bordeiului şi de ambele părţi laviţe prinse pe pari înfipţi în podeaua de lut. O mînă îi era legată de stîlpul priciului şi Aurel privi îndelung lanţul auriu, mai mult o bijuterie decît un lanţ, rezistent de vreme ce la încercările lui de a-şi smulge mîna nu făcu altceva decît să-şi zdrelească pînă aproape de os pielea şi carnea încheieturii. În bordei nu era nimeni. Simţi la gît ceva rigid, şi cînd se pipăi cu cealaltă mînă, înţelese că coaja groasă lipită de ţepii bărbii era sînge închegat. „De la lovitură", îşi spuse Aurel şi regretă că nu-i aplicase el lui Folosea acel tratament, deoarece era sigur că numai Folosea putuse fi, el şi cu cineva dintre ai lui... Îl loviseră ca să fie siguri, să nu vadă drumul pe care îl duceau. N-aveau încredere în el. Cum să aibă ? Chiar, ce prostie să-i treacă aşa ceva prin cap. El ar fi avut ? Deci drumul lui era încheiat, cei de la care fugise şi pe care intîm îi ura rămăseseră în urmă, acum se afla în cealaltă parte, cum s-ar zice, la ai lui, şi, cu toate astea... Deodată se înspăimîntă. Dacă cei de sus au aflat că el şi-a omorît fratele ? Fugise de jos nu atît pentru tratamentul la care fusese supus... Nu, nu pentru aceste dureri fugise. Fugise pentru Liviu, el îl mînase din urmă, moartea lui îi ceruse acest sacrificiu lipsit de limpezime de vreme ce pînă în ultimul moment zăbovise între cele două păduri. Voia să se răzbune pe moartea fratelui său pricinuită de el sau voia să piară altfel decît doreau cei de jos ? Mai mult ca sigur că aici trebuia căutat adevărul, îşi spuse Aurel...

În partea din față a bordeiului se deschise o ușă, un fel de chepeng, și zări chipul zîmbăreț al lui Folosea.

— Ești viu ? întrebă el și intră în încăpere, curbat de spate, să nu se lovească cu capul de tavan. N-am avut încotro. Trebuia întîi să anunț și apoi. Nu prea avem alimente și fiecare bucată împărțită... Pe urmă, ți-am mai spus, nu toți vin cu gîndurile cele mai curate. De unde să știu ?... Eu am fost camaradul lui Liviu, îl ajutam și-l păzeam în același timp. Ți-aș da un sfat, spre binele tău, mai bine să fim prieteni decît dușmani și pentru asta îți cer doar un singur lucru. În împuțiciunea de viață, maica Lucreția este singura mea mîngîiere. Nu te lega de viața mea și nici de a ei. În schimb, nu-ți pot promite nimic, dar absolut nimic. Aș vrea să înțelegi că dacă îmi vor zice să trag în tine, am să trag. Mi-am plătit datoria pentru automat atunci cînd ți-am zis să nu vii. Aș fi preferat de o mie de ori să nu te mai găsesc. N-ai vrut să fie așa.

— Unde era să mă duc ?... După ce l-au împușcat pe Liviu ai noștri, adăugă Aurel, mi-a trecut prin cap să fug la voi. Am fost prins și așteptam condamnarea. Acum... Acum n-aveți decît să mă condamnați voi,pentru mine e totuna...

— Adă-l sus, se auzi de afară o voce, și Folosea, cu o cheiță ținută într-un buzunar al curelii late de la brîu, deschise închizătoarea cătușelor aurii.

Aurel se ridică întîi în șezut, apoi privi cerul ce se vedea prin dreptunghiul bîrlogului. În poieniță nu se zărea nimic, în afară de o pînză ușoară de fum ce ieșea prin trunchiul unui brad imens, fum ce, odată ajuns la primele crengi, se împrăștia sub bolta verde, fără ca cineva să-și poată da seama, din orice parte s-ar fi uitat, că acolo în poieniță sau sub ea se afla un adăpost.

— Leagă-l la ochi ! sună o voce bărbătească, melodioasă, și Folosea scoase din buzunar o batistă mare de culoare neagră și-l legă pe Aurel strîns, încît durerea de la ceafă începu să-l săgete din nou.

— Aurel Rogozea, ai cinci minute ca să spui tot, cine te-a trimis aici, cu ce ordine ! Peste cinci minute, dacă nu vei mărturisi adevărul, te vom împușca.

Folosea îl duse pe Aurel la marginea unui trunchi de brad tînăr curățat anume de crăci pînă la un stat de om, ca Aurel să poată fi legat de el ; și într-adevăr Folosea îi trecu mîinile pe la spatele trunchiului și-l legă strîns cu o frînghie subțire,

atît de subțire încît o simți cum pătrunde în carne. Nu strigă de durere. Durerea era alta, mai mare și mai adîncă, și ea îl făcu să nu-și trădeze slăbiciunea.

— Aurel Rogozea, mai ai patru minute ca să spui adevărul, se auzi aceeași voce dublată la puțin timp de șușoteala lui Folosea, care îl implora să vorbească, altfel...

— Sînt fratele lui Liviu Rogozea, împușcat acum două săptămîni. Am fugit în timp ce eram dus la reconstituire pentru... și dintr-odată Aurel se încăpățînă. Doresc să mor, mai spuse el șoptit și nu-și dădu seama dacă țeava pistolului băgat în gură era opera lui Folosea sau a altcuiva, destul doar că simți exact cum simțise în copilărie gîdilitura rece a metalului ajuns în preajma omușorului și impulsul de la stomac își făcu repede datoria. Aurel se încovrigă de spate.

— Dezlegați-l la ochi, se auzi aceeași voce.

Pistolul se retrase din deschizătura gurii și Aurel văzu în fața lui patru bărbați, ținîndu-l sub observația lacomă a automatelor. Ar mai fi vrut să adauge ceva la cele spuse pînă atunci, dar încăpățînarea îl domina și Aurel se întrebă de unde această împotrivire mocnită cînd de fapt era vorba de viața lui, cînd mai rămăseseră doar cel mult trei minute și jumătate pînă la fluierul final. Aproape îi veni să rîdă cînd își aminti de ultimele cuvinte care de fapt semnificau mai mult încheierea unui meci decît sfîrșitul unei vieți, dar vorbele nespuse porniseră de la sine și el le mărturisise tot fără glas și acum se minuna de forma lor vioaie, total în contradicție cu acel moment ce, prin firea lucrurilor, trebuia să fie solemn. Ei, și ce-i dacă el îl desolemnizase ? Dar după veselia copilărească, trează doar într-o parte a creierului, cealaltă realitate deveni și mai evidentă. Voința nu-l ascultă, gura, cu toate că bolborosea în interior fapte și amănunte de viață despre el și Liviu, despre cum se purtaseră cu el cei de jos, refuza să se deschidă, și atunci Aurel neauzindu-se ridică din umeri, dorind să dovedească prin aceasta că de fapt... Că de fapt, ce ? Ceva se prăbuși în el. Ceva mai puternic și decît fuga de jos și dorința de a trăi ; o indiferență vecină cu moartea, soră bună cu ea, și Aurel, cînd auzi primul glonte, își zise că nu acesta este ultimul, altfel, înainte de a-l auzi, n-ar fi simțit arsura la tîmplă, și nici al doilea nu era ultimul, deoarece aceeași fierbințeală o simțise și la tîmpla stîngă. Al treilea avea să fie... și Aurel avu răgazul să și-l comande interior ; da, cel de-al treilea glonte avea să-l lovească în frunte, ca învelișul metalic al proiec-

tilului să-i dezghioace creştetul şi să lase luminii masa însîngerată care pînă atunci se numise creier. Nu mai auzi nici glontele şi nici nu-l duru arsura lui ; se prelungi, atîta cît îi îngăduia legătura de la mîini, în josul pomului, simţind cum vine glontele spre el, cu încetinitorul, cum se apropie înroşit la capăt de fruntea albă, cum el nu-şi mai poate stăpîni picioarele în tremurul lor ascuns...

18

Lovica îşi luă traista de pe masă. După o clipă de tăcere, îi zise supărată lui Alixandru :

— Nu mai bea, tată-socru', şi mai ales nu arunca vina pe morţi ca să poţi să te îmbeţi în fiecare zi. Aurel mi-a împuiat capul cu altfel de tată-socru şi-mi pare rău că dumneata nu eşti cum mi-a zis el.

Alixandru abia îşi ridică privirile, apoi le înmormîntă din nou în paharul nebăut ; de fapt se îmbăta din te miri ce şi Lovicăi pînă la urmă îi păru rău că-l certase pe bătrîn mai aspru decît s-ar fi cuvenit. Alixandru nu mîncase nimic de patru zile, nu reuşise să-l convingă nicicum, parcă voia să moară mai iute otrăvindu-se cu pălinca aspră de prună şi care chiorlăia ucigaşă în stomacul gol. Da, asta voia bătrînul, să moară, îşi spuse Lovica, şi dacă asta era voinţa lui, ea nu-l putea ajuta cu nimic, mai rău i-ar fi făcut oprindu-l ; cunoştea încăpăţînarea bătrînului, aşa cum îşi cunoştea propria ei încăpăţînare, şi ştia din proprie experienţă că încăpăţînaţii... Ea de cîte ori nu se încontrase din te miri ce ? Graba cu care ieşise din casă se domoli la vederea muntelui îmbrăcat în nori ; vîrful stîncos îşi ridicase poalele albe în cap şi Lovica zîmbi unei tăinuiri nedezvăluite.

— De ce vrei să mori, tată-socru ? întrebă ea ca şi cum l-ar fi întrebat despre starea vremii.

Şi Alixandru, după ce se uită la ea cu ochii urduroşi şi înroşiţi, îşi arătă gura ştirbă.

— De ce să mai trăiesc, tu fată ?... Numai că mă bate un gînd, de ce feciorul lui Samuel o tot căutat în gunoi, ştii tu ce.

Adică el a crezut și crede că Liviu nu era Liviu... Uite, tot stau și mă gîndesc și gîndindu-mă mă întreb cu ce drept pune el la îndoială... N-ai simțit nimic ? întrebă brusc Alixandru și spaima îl făcu să se îngălbenească.

— Ce să simt, tată-socru' ?

— Așa ca o trecere rece prin piele și oase, am mai simțit așa ceva cînd Liviu era spînzurat. Nu mă lăsa singur, Lovică dragă...

Era pentru prima dată că bătrînul Alixandru o numea „dragă" și femeia avu un moment de bucurie tîrzie pentru acel cuvînt cald venit din partea socrului după atîția ani de cînd își înfrățise viața cu băiatul lui. Se așeză din nou pe lavița curată, galbenă de atîta șurluit cu leșie, și se întrebă cum de reușea Alixandru să-și înlocuiască nevasta, deoarece știa din auzite și se convinsese de cînd locuia acolo că tatăl lui Aurel singur își deretica, singur își spăla rufele... Asta pînă cînd se mutase ea ; un soi de rușine bărbătească îl făcuse să nu mai puie tot atîta rîvnă, apoi, la cîteva zile după ce Lovica își legase o margine a rochiei de brîu, apucîndu-se să trebăluiască prin casă, Alixandru respirase ca după o mare încercare și nu-l mai zărise nimeni să pună mîna pe mătură.

— Iar a trecut umbra, eu zic să nu fie sufletul lui...

— Sufletul cui ? întrebă Lovica mirată de tresărirea bătrînului exact în clipa cînd și ea simți la umărul și mîna dreaptă o trecere rece, da, o trecere umbroasă fusese, altfel pielea dezgolită a mîinii de la cot în jos nu s-ar fi umplut cu buburuze...

— Liviu mă cheamă la el, mai spuse Alixandru, și Lovica, deși voise să rîdă, se mulțumi să se ridice și să se îndrepte spre ușă.

— Băutura, tată-socru', ea te ia cu răcoare și cu cald, mai ales că de atîtea zile n-ai băgat nimic în gură. Tot la Liviu ți-e capul, uitînd că din pricina lui am ajuns cu toții unde am ajuns.

— Unde am ajuns ? întrebă Alixandru încet, minunat și el că a ajuns undeva unde nu știa.

— Faci pe prostul, asta faci mata cu mine, tată-socru', și nu-i frumos... dacă vrei să mori pentru Liviu, n-ai decît, eu oprelişti nu-ți pun, dar de ce uiți că mai ai un copil, de ce uiți că la acest ceas Aurel ar putea fi la grea încercare, ori durerea lui văd că nu te doare ?...

Alixandru cumpăni sticla în mînă, voi s-o ducă la gură, dar, cine știe de ce, renunță.

— Ce știi tu, fată... Tu ai trăit cu ei ? Au fost copiii tăi ? Știi tu cum era unul și cum era altul ? Nu știi... Atunci de ce vorbești, poate o să ai și tu copii, nu unul, mai mulți, și ai să vezi singură...

— Știi ce, tată-socru', pe mine nu mă duci și pe urmă nu uita că și Aurel mi-a povestit despre viața de aici. Liviu semăna cu răposata, asta nu vrei să recunoști, din pricina asta ai ținut mai mult la el, l-ai cocoloșit cu de toate, în vreme ce din Aurel ai vrut să-ți faci o slugă. Crezi că de florile mărului Aurel și-a luat lumea în cap ? Am tot respectul pentru dragostea dumitale, asta ți-o spun pentru că mi-a fost dat și mie să știu ce-i aia.

— Tu să taci și să nu te amesteci, tu ești o venetică în viața noastră, că nu te-am avut dragă niciodată !....

— Păi sigur, tată-socru', pentru dumneata era mai simplu să scoți la lumină nedragostea față de Aurel, ca prin asta să rupi cu el și cu mine, dar în toți anii ăștia în care Liviu a lipsit...

— Am zis că tu să nu te amesteci. Ce-o făcut Aurel în toți anii ăștia, spune-mi, ce-o făcut ? De sute de ori au venit la mine pentru el și pentru Liviu, oamenii lui, și m-au întrebat fel și fel, de parcă eu eram vinovat pentru viața lor. Tu nu știi nimic despre dragostea părintelui față de copil... Că eu nu zic că Aurel nu lucra, dar o vorbă bună el n-a avut niciodată pentru mine, el nu era ca Liviu, cu toate că erau frați gemeni.

Lovica își atîrnă traista de un umăr, apoi iar o coborî, nemulțumită de cele auzite de la bătrîn...

— Pe Liviu l-ai trimis la școli, îl îmbrăcai cînd era mic ca pe o fată, cu panglici în păr, el era icoana mamei fugite de acasă cu altul, cu el ai vrut să-ți ostoiești necazurile și durerea, în timp ce Aurel... Nici nu ți-a păsat de el...

— Aurel o venit și o zis... Liviu n-ar fi făcut asta în vecii vecilor, să mă puie pe mine mai prejos numa ca să ajungă el acolo unde voia. Uite unde a ajuns... Cît de tare l-or iubit ai lui, s-a văzut, altfel nu și-ar fi luat... și nu s-ar fi dus la... Eu, Lovică, aproape îngînă Alixandru, nu mai am de ce trăi, și chiar dacă aș avea... Vor veni într-o zi să mă ridice, așa cum or făcut cu Neculai a' lui Gogolea, pentru că a ascuns o gîscă, o mai auzit cineva de atunci despre Nicolae ? N-a mai auzit nimeni... Așa n-o să mai auzi nici de mine. Și pe urmă socot că n-am de ce plăti pentru Aurel. E copilul meu, mă doare de ce s-o întîmplat, dar mă crezi că nu mai am puterea să-l am drag ? Ieri s-au jucat cu aprinderea casei, mîine n-au să se mai joace. Și

pe urmă eu ţi-aş da un sfat, nu te mai amesteca în trebile lui. El e dus dintre noi, ascultă ce-ţi spune tatăl lui, şi chiar dacă n-ar fi aşa... Du-te la oraşul tău şi vezi-ţi de ale tale, n-ai să-l mai poţi ajuta cu nimic, mai mult, ai să pătimeşti şi tu, aşa cum pătimesc eu...

— Şi dacă mie-mi spune inima că n-are nici o vină, dacă eu cred că nu e mort ? Adică cum poţi dumneata ca tată să-mi dai un asemenea sfat... sau poate nu-ţi convine că te opresc să bei şi să... Ce nevastă aş fi eu dacă în ceasul ăsta greu l-aş lăsa de unul singur, aşa cum de fapt l-ai lăsat toată viaţa dumneata ? Păi dumneata, tată-socru', dumneata nu eşti...

Lovica nu mai adăugă nimic. Picioarele subţiri dar muşchiuloase, încălţate în bocanci cu ţinte, se văzură cîtva timp păşind grăbite, apoi poarta fu trîntită şi Alixandru avu o scuturare la zgomotul făcut de clanţa mare, stricată, lovită în suportul de metal de glonte. „Uite că nici nu l-am întrebat care-i drumul cel mai scurt", îşi spuse Lovica, dar nu se întoarse să-i ceară bătrînului sfat pe unde s-o apuce ca să ajungă mai degrabă la sălaşul ce se zărea ca o jucărie în dreapta potecii ce şerpuia printre coroanele rare ale cerilor şi frasinilor. „O să merg tot în sus", îşi spuse Lovica, susul n-are decît un singur capăt, şi de acest capăt are să dea, dar pe măsură ce se afunda în pădure şi poteca devenea umedă şi abruptă, teama începu să-i dea tîrcoale ca o viperă pregătită să sară şi să muşte. Îşi încetini mersul, ştia de la Aurel că muntele cere pas molcom, altfel te doboară, nu-i bine să mergi nici prea repede şi nici prea încet, înaltul cere de la om mers ca în urma unui mort, mers cucernic, cu capul aplecat, muntelui nu-i place să-l iei în derîdere. Lovica, la aducerea-aminte a acestor sfaturi, zîmbi şi îşi pipăi pîntecul supt la mijloc... Urcuşul aşezat o linişti. Treptat, oboseala îi dispăru. Se opri o clipă într-un luminiş şi de acolo privi în jos spre sat, dar ridicătura pe care se afla era prea mică să observe casa de unde plecase. Nu se zărea decît turla bisericii şi mai la dreapta moara de apă. Lovica se uită tulburată la răsucirile mari şi uniforme ale roţii de lemn, la şuvoiul de apă ce curgea deasupra. De la distanţa de la care se afla apa, din pricina soarelui, i se părea ca o ruptură de oglindă şi oglindirile strălucitoare o abătură de la frica de codrul tot mai umbros şi sălbatic.

Se miră de împărţirea pădurilor, de fîşia goală trasă parcă împrejurul muntelui cu linia, şi zăbovi să privească stejarii

falnici, apoi la Brîul gol de piatră pictat cu iarbă aţoasă şi tufe pipernicite de troscoţel. Văzu în spate un jnepeniş mărunt, o ciută sau capră, şi se încruntă cînd înţelese că vieţuitoarea, cu toate că era speriată, cînd ajunse în dreptul brazilor, se feri să intre sub crengile lor. Lovica urmări animalul ce alerga bezmetic pe drumul dezgolit dintre păduri. Dacă ar fi avut o armă, îşi zise Lovica, dar gîndul îi zbură precum îi venise, şi, cumpănindu-şi mai bine traista cu de-ale gurii, se ridică de pe lespedea caldă de calcar cu părere de rău... Se îmbăiase înainte de plecare şi îşi strînsese părul în coc, aşa cum îi plăcea lui Aurel, dar acum părul o strîngea şi o clipă Lovica vru să-l sloboadă din împletitură. Uită de el. Se înroşi la gîndul că nu-şi schimbase albiturile ; obicei vechi, aceasta era marea ei plăcere, să şi le schimbe în fiecare zi în taină, ca o avere ce-i aparţinea numai ei. Zîmbi din nou cînd îşi aduse aminte cît de mîndră şi înţepată era ori de cîte ori stătea de vorbă cu cîte o surată la turnătorie, cînd ştia că în ziua aceea, spre deosebire de altele, ea era curată şi primenită.

„Două beri", spuse pentru sine Lovica, rîzînd acum de-a binelea, şi îşi pipăi pîntecul. Nici nu-şi dădu seama cum trecuse Brîul Alb şi cum o luase pe loc neumblat, fără poteci, cu suişuri abrupte şi cu brazi căzuţi la pămînt din pricina vîntoaselor aspre. Acum văzduhul era calm, un calm neobişnuit, şi cînd Lovica se opri să privească în vale, văzu la poale cum stejarii se clatină cumplit sub bătaia aprigă şi se sperie cînd înţelese că mai devreme sau mai tîrziu curentul puternic, iscat ca de obicei în văgăună, după ce avea să înconjoare muntele prin Brîul gol, avea să vină şi pe partea unde se afla acum ; ca o adeverire, molizii fremătară uşor în unduirea lor înaltă. Acum sălaşul se vedea bine, norul cenuşiu, rar ca un tifon, fu luat de o pală de vînt, şi cabana apăru în faţa privirilor albă pentru o clipă şi cenuşie apoi. Numai atunci înţelese cît de frică îi era cînd îşi pipăi fruntea fierbinte şi udă şi nu plecă mai departe pînă nu-şi răcori faţa cu batista proaspătă şi mirosind a levănţică, ţinută sub mîneca dreaptă de la bluză. Ceva pîrîi în spatele ei. Lovica privi speriată în jos, dar norul de puf de păpădie trecu peste trupul ei şi din pricina aburelii de leşie nu mai văzu nimic. O simplă părere, îşi spuse. Cine putea fi ? Vreo veveriţă rătăcită sau un popîndău a călcat peste vreun vreasc de grosimea unui pai şi urechile ei... Îşi băgă batista la loc şi urcă mai departe, aşezat, aşa cum o făcuse şi pînă atunci, cu grijă să nu-şi prici-

nuiască vreun rău. Își simți mîna atinsă de ceva și Lovica tresări. Nu, în jur nu era nimeni, dar, cu toate astea, sărutul rece îi stăruia în continuare pe dosul mîinii, ca și cum brațul i-ar fi fost atins de un giulgiu umed. Nu era pentru prima dată cînd i se întîmplase așa ceva ; de cînd Aurel al ei fusese închis și Liviu omorît. Chiar, cine putea trece așa pe lîngă ea ? Nu mai mult decît de dimineață, tata-socru o întrebase dacă n-a simțit... Simțise, cum să nu simtă, dar nu putea ști de unde venea acea atingere.

Numai acum pricepu de ce Aurel o rugase să urce în fiecare zi la sălaș ; adică el de-atunci știa că are să dezerteze. Lovica se încruntă și, o clipă, iar rămase locului, neînțelegînd de ce a fugit el de la ai lui. Un om nevinovat nu fuge, își zise ea, apoi aruncă din minte îndoielile și străfulgerările de mînie. Ar fi vrut să stea de vorbă cu Ieronim, el ar fi putut să-i spună mai mult, dar după ce aflase de fuga de sub escortă a lui Aurel, Ieronim nu voise să se întîlnească cu ea. Îl așteptase la poarta cazărmii ore în șir, dar sergentul de serviciu, în afară de niște mormăituri, nu era în stare să-i dea alte lămuriri. De ce-o făcuse Aurel, de ce fugise, atît doar voia să afle de la Ieronim sau de la altcineva, dar nici fratele ei nu se înghesuia s-o liniștească.

Acum cînd se gîndea la Aurel, nesăbuitele amănunte cu îmbrăcatul și pieptănatul, ce-i fulguiseră prin minte, i se părură rușinoase, nu numai nelalocul lor. Lovica înghiți în gol, cu amărăciune. Poate că Aurel nici nu mai era, poate în clipa aceea sufletul lui s-a topit, făcîndu-se una cu aerul și cerul, ducîndu-se acolo de unde a venit, pe aceleași căi neînțelese de ea și de nimeni. Și Lovica, la această părere, își învîrtoșă mersul, nevoind să creadă un asemenea adevăr. Dacă el îi zisese să urce, datoria ei de nevastă era să-i îndeplinească porunca, pentru asta îl iubea, să se supună voinței lui, pe urmă n-avea decît să-l judece de ce făcuse un asemenea pas sau de ce nu făcuse altul. Avu din nou senzația că pe urmele ei se strecoară cineva, și cînd văzu un brăduleț cu coroana nu prea mare tresărind din tulpină, fără ca vîntul să dea semne de întețire în celelalte coroane, tresări. Din instinct se prefăcu strîngînd afine, chiar în fața ei era o tufă cu crenguțele încărcate, și în timp ce culegea boabele negre cu miros acrișor, trase cu coada ochiului. Cum stătea aplecată, se uită printre propriile ei picioare, spațiu avea destul, urcușul era abrupt și în spatele ei

vedea ca în palmă. Nu, nu se zărea nimeni, dar, cu toate astea, Lovica, fără s-o fi învățat cineva, începu să fluiere, ca să capete curaj, și în același timp să dea omului aflat la pîndă de gîndit că ei nici prin minte nu-i trece că cineva o urmărește. Că era om, nu se mai îndoia. Nu mai urcă. O luă spre dreapta, spre tufele dese de afine, atentă în același timp la fiecare mișcare din jur, și numai într-un tîrziu înțelese că spaima îi nălucise că era urmărită. Făcu un ocol mare, aproape că îi plăcu acest joc de-a v-ați-ascunselea de una singură, și ajunse într-o altă poiană. În dreapta era sălașul lui Alixandru, și Lovica își spuse că dacă bătrînul ar avea un binoclu, acum s-ar putea uita spre ea și chiar îi păru rău că atunci cînd plecase nu-i spusese bătrînului să mai privească din cînd în cînd poienile mari pe unde avea să treacă, s-o vadă și la nevoie s-o păzească. Tot așa de bine omul cu binoclul o putea zări și de sus, de pe pisc, și Lovica își zise că dacă Aurel a ajuns acolo atunci cu siguranță că el îi veghează urcușul și la o adică îi poate sări în ajutor. Se mai liniști. Simți nevoia să îmbuce ceva și scoase din traistă cîteva bucăți de zahăr cubic ; nici ea nu știa de unde pînă unde plăcerea de a mînca zahăr cu pîine ; de cînd rămăsese gravidă, aceasta îi fusese mîncarea pe care o poftise. Ce bună era bucata pătrată de zahăr ; dacă i-ar fi oferit cineva zahăr tos sau pudră, nici nu s-ar fi uitat la el, pentru ea numai zahărul pătrat avea valoare. Își cumpărase un kilogram de zahăr cenușiu, tăiat egal. Lovica prinse bucata zgrunțuroasă și rupse din ea un sfert, apoi purtă zahărul spre ultimele măsele din partea dreaptă, spre cele bune, întregi, și cînd topea dulcele, rupea și cîte-o bucată de pîine, pe care o mesteca ca o rumegătoare, mult și liniștit, avînd cine știe de ce convingerea că fătul (numai făt putea să fie) are neapărat nevoie de dulce. Picioarele îi erau ușor crăcănate, cu tocurile bocancilor înfipte în iarba ațoasă, nu cumva să alunece la vale, și cînd auzi gîfîitul și plescăitul din buze, înainte de a-și da seama de unde vine, se uită spre golul lăsat de picioarele răschirate și brusc le strînse ca și cum între genunchii adunați și zgomotul auzit ar fi fost vreo legătură ; într-adevăr, cînd își ridică privirile de la picioarele strînse ca într-o menghină, văzu în fața ei doi bărbați, unul îmbrăcat în civil și altul militar, și civilul, deghizat în țăran, nu era altul decît Dobrin. De data asta Dobrin nu era cu Pintilie, așa cum îi lăsase jos, soldatul avea o mutră speriată, tot așa cum o avea și Dobrin, numai că nici pe departe soldatul nu

era așa urît ca sublocotenentul. Privirile tinere ale soldatului o arseseră, acum își dădea perfect de bine seama. Și Lovica dintr-un salt fu în picioare, dar tot dintr-un salt Dobrin fu lîngă ea și-o trînti la pămînt. Îi desfăcu picioarele cu forța brațelor, în timp ce cu gura o apăsa peste buzele încă dulci ; n-o săruta, o apăsa numai, și Lovica se miră de ce Dobrin, cu toată forța lui nu ajungea niciunde, stătea pe loc, se hîrjonea de unul singur, nevoind să pună stăpînire pe locul cuvenit unui bărbat, fără însă să-i dea drumul din cleștele de oțel al brațelor și picioarelor. Își vîrîse opincile pe sub picioarele ei, într-o răsucire de frînghie : nici vorbă să se poată desprinde, în timp ce ochii tulburi o priveau lacom. Ce voia omul ăsta ? se întrebă Lovica și într-o scăpărare văzu chipul soldatului cum se uita la ea cu gura căscată, sluțit de dorință. Numai că Dobrin, în afară de vînzoleală, nu dădea semne că are alte intenții. Își trase un picior de sub ea și o obligă în felul acesta să și-l salte pe al ei în sus, și atunci el rîse bucuros. Rîse mult și tîmp, cu un înțeles pe care nu-l pricepu.

Dobrin se ridică, își încheie cureaua de la pantaloni, apoi nasturii, își ridică cioarecii, făcînd mișcări largi din coapse, apoi se șterse la ceafă cu o batistă scoasă din buzunar. Lovica se ridică trăgîndu-și în jos fusta groasă de lînă, învîrstată cu maron la tiv și cu verde la brîu.

— Să-i spui, dacă te duci la al tău, ce ți-am făcut, zise el și rîse împreună cu soldatul și numai în clipa aceea Lovica văzu că tot timpul soldatul rămăsese în umbra unui trunchi de molid, neputînd fi văzut nici dinspre sat, nici de deasupra.

— Ce mi-ai făcut, porcule ? ! zise ea, știindu-se datoare cu un răspuns și topind în el tăgăduința faptului neîmplinit.

— Parcă el o să te creadă ?... Uite, eu nu te-aș crede dacă ai fi nevasta mea și unul mi-ar spune ce-a văzut.

Lovica se uită primprejur, ochi o piatră ascuțită și, furioasă, voi să lovească în Dobrin, dar mîna lui o prinse pe a ei în strînsoare și printr-o răsucire înceată, dar sigură, dureroasă, încît ea chițcăi, obligînd-o să lase piatra din mînă. Din pricina chinului, se întoarse mult spre el, într-o poziție în care gura se afla la cîțiva centimetri de gura lui. Lovica se înspăimîntă cînd îi văzu buzele tremurînde sub mustața umedă și galbenă de tutun și mai ales ochii adunați de încordare și poftă spre rădăcina nasului, dîndu-i feței o priveliște neomenească. Și o clipă avu credința că omul din fața ei nu era Dobrin.

— Să nu dai în mine, tîrfă, auzi ? În mine să nu dai... parcă nu știu...

Dobrin îi lăsă mîna din care piatra căzuse și coborî lîngă soldatul care stătea cu arma în poziție de tragere. De undeva de sus se porni spre vale un bolovan scăpat cine știe cum din culcușul de pămînt, și Dobrin, după ce privi piscul știut, se trase grăbit în umbra pădurii, apoi în salturi mari și încrucișate dispăru cu totul. Bolovanul în rostogolire trecu pe lîngă Lovica și izbi într-un zgomot surd bradul unde stătuse pînă atunci soldatul tînăr, ars de priveliștea oferită de picioarele ei desfăcute, și trunchiul se rupse în două, tăiat parcă de un obuz. Bolovanul spart din cauza bușelii se împrăștie stîrnind un praf alb, și pădurea care înregistrase lovitura continua să plîngă, trimițîndu-și în vale și spre înalt ecoul. Lovica privi în sus. Nu văzu decît o strălucire oarecare și, doborîtă sufletește de cele prin care trecuse, stătu locului îngîndurată. Nu pricepea ce voise Dobrin, ori încercase să o iubească și pînă la urmă înțelese că nu-i în stare, ori urmărise un gînd ascuns, de nedezlegat pentru ea... Acum ce-o să-i spună lui Aurel dacă l-o întîlni ? N-o să-i spună nimic sau o să-i spună rîzînd că piticul încercase dar nu l-au ținut puterile ; la acest ultim gînd Lovica se mai lumină, își culese de jos traista și puloverul. Transpirase de emoție și nervi și i se făcuse frig. Porni din nou spre sălaș așa cum îi poruncise Aurel, dar nu făcu zece pași cînd vîntul auzit în vale ajunse pînă la Brîul Alb și Lovica văzu cum prin acel cordon furtuna năvălește cu o furie nebună ; își duse mîna la ochi crezînd că praful și restul de ierburi și crengi uscate au să ajungă pînă la ea, dar furtuna nu depăși Brîul prin care alerga ca o herghelie de cai.

19

— Nu, domnule Giurgea, gloanțele nu m-au omorît, dacă m-ar fi omorît, nu mai eram aici, nu m-ați fi supus, din curiozitate, la acest ultim interogatoriu, după ce sentința a fost dată. Nici nu știu de ce vă povestesc, poate am intrat și eu în jocul dumneavoastră, poate acel adevăr de care ați amintit să mă fi

determinat să privesc lucrurile altfel... Poate lumea cîndva are să aibă totuşi nevoie de adevăr, de acel adevăr care-l face pe om să trăiască chiar şi după moarte... Nu m-au omorît... Uite semnele gloanţelor, din cei patru, doar trei au tras, şi au tras la mustaţă, cum s-ar zice, al patrulea stătea cu arma întinsă, aşa l-am văzut cînd m-am trezit din leşin, în urma unei găleţi cu apă aruncată în faţă. Voiau de la mine adevărul, dacă nu cumva eram trimis de jos să-i spionez şi apoi să-i dau gata legaţi organelor... şi multă vreme, în urma refuzului meu de a recunoaşte ceea ce doreau ei, am urmărit ţeava armei celui de-al patrulea legionar cum îmi fixează ochiul ; da, domnule Giurgea, în ochi voia să mă împuşte, nu ştiu de ce nu i-a convenit ochiul stîng, poate pentru că, aşa cum puteţi constata şi dumneavoastră, este mai mic, poate pentru asta şi-a îndreptat ţeava spre dreptul ; sînt militar, am urmat şi eu cursuri de tragere specială, şi eu îl puteam nimeri în acelaşi loc, la firul de iarbă, cum zicem noi, dar de tras, n-a tras, ordinul de tragere n-a venit din boschetul de unde porneau comenzile, fără să văd chipul celui ce le rostea. Mă credeţi sau nu mă credeţi, niciodată n-am văzut acel chip.

— Deci dumneata laşi să se înţeleagă că ai avut o înţelegere cu Achim, ai avut acordul lor... Mie poţi să-mi spui orice, numai un asemenea lucru să nu-mi ceri, să te cred... Nu te-a crezut şi nu te poate crede nimeni.

— Atunci de ce vreţi să ştiţi adevărul dacă adevărul meu nu vă interesează ?... Pe ce bază vreţi să ajungeţi la acel adevăr dacă eu, singurul rămas în viaţă...

Aurel voi să continue, dar încăpăţînarea îl făcu să tacă ; trăia interior ceea ce voia să povestească, mai ales partea de fapte la care nu asistase, dar adevărul acelei părţi numai unul putea fi, motivul în urma căruia fugise la cei de sus. I se părea plictisitoare încrîncenarea maiorului Giurgea de a încerca să-l disculpe în faţa viitorului dacă pentru prezent nu avea nici o înţelegere. Simţi o durere mare în dreptul inimii şi îşi zise că numai sufletul poate fi acolo, numai el poate durea într-o asemenea măsură, şi instinctiv îşi duse mîna în partea stîngă. Nu-i fu dat nici să-şi atingă sufletul, aşa cum dorise, nici să-l lege mai strîns de frîntura de viaţă, şi atunci se linişti ; o liniştе plăcută, în faţa lui se iviră din nou Iosulică şi Ieronim. Nu-l vedeau şi n-aveau cum să-l vadă, cu toate că era acolo, cu ei şi în ei, închipuirea bolnavă îi zămislise din nou, încercînd să scoată ceea ce nu ştia de la ei, ce nu aflase încă şi trebuia aflat.

— Uite ce, Achime, spuse Iosulică în timp ce-şi privea în ciobul de oglindă ochii deveniţi aproape negri din pricina gălbenării, nimeni pe lume n-o să-l creadă că n-a vrut să fugă la duşman. Aş putea să mă duc să intervin pentru el dar oriunde m-aş duce, în această vreme, de dragul meu nimeni n-are să-l ajute.

Achim se încheie la centura mantalei, o deschisese doar de decor, toată discuţia lor se ducea în pisoarul cazărmii, pe betonul ud şi cu mirosuri amestecate lîngă o ţeavă din care şiroiau prin zeci de găuri firişoarele de apă. Ei doi stăteau undeva la mijloc, să nu poată fi auziţi din orice parte s-ar fi aflat vreunul doritor să tragă cu urechea...

— Soarta lui e pecetluită, ascultă-mă pe mine, Achime...

— Tovarăşe colonel, eu nu cred, uite, eu nu cred, poţi să mă omori, eu pot să-ţi spun de unde i-a venit gîndul cel slab de a fugi, nu, nu pentru că a vrut să trădeze, un om ca Aurel nu poate trăda, el a vrut să ia pe cont propriu o acţiune pentru a salva... Nu-i pot găsi altă explicaţie, continuă Achim şi, neavînd ce face, îşi descheie centura la manta şi apoi o închise la loc, automat, de cîteva ori.

— Achime, ce spui ţine pentru tine, nu-ţi înrăutăţi propria situaţie. Nu există decît o singură verificare în stare să-l absolve ; fuga lui, de data asta o fugă reală, în folosul aceleiaşi cauze pe care tu o susţii... Deci el a vrut să treacă la duşman ca să-i poată pe urmă prinde mai uşor. Bine, fie cum zici... N-a reuşit, a fost prins, şi condamnarea lui... Îi înlesnim trecerea, aşa încît nimeni să nu ştie şi nimeni să nu afle ce gîndim noi acum... Am stat şi m-am frămîntat în fel şi chip, nu pot merge nicăieri să raportez, şi mă îndoiesc că dacă i-aş cere lui Aurel să se sacrifice, ar face-o.

Achim tuşi de cîteva ori, pe scările de beton se auziră paşi grăbiţi, şi cîtva timp soldatul intrat rămase năuc că în latrina rezervată trupei apăruseră două feţe atît de alese... Luă poziţie de drepţi şi alergă înapoi pe scări, sărind cîte trei trepte deodată.

— Am ajuns să speriem oamenii...

— Se pare, Achime, că oricît am lupta pentru democraţie... Ai văzut cum a fugit ? Şi asta pentru că eu sînt gradat şi el nu. Toată noaptea am stat şi m-am gîndit la Aurel, la noi şi la cei ce se află în munţi.

— Ce vreţi să spuneţi, tovarăşe colonel ?...

— Nimic, nimic, gîndeam aşa cu voce tare...

Ieşiră amîndoi în curtea cazărmii. Era cald, soarele se trecea încet, umbrele celor cîţiva pomi deveniseră albe, şi Iosulică, care privea umbrele, se întrebă de ce numai ele sînt albe în viziunea lui bolnavă, de ce oamenii...

— Noi îl putem verifica... continuă Iosulică agitat. Eşti rudă cu el, vag ai să-i dai de înţeles că-l poţi ajuta. La nevoie, fă-i rost şi de un pistol, bineînţeles cu gloanţe oarbe. Să nu-l faci să tragă concluzia că dorim asta, nici că am ales un moment favorabil fugii lui, un asemenea moment o să creăm însă şi pe urmă vom vedea dacă intră în planul nostru sau nu, dacă preferă să moară eroic sau să moară trădînd. Mă înţelegi, Achime ? Ştiu că-ţi cer un lucru foarte greu, dar eşti în stare în momentul de faţă să găseşti o altă soluţie din care ulterior el să rămînă, prin serviciul imens pe care îl va aduce patriei, un erou ? Sau te îndoieşti că poate fi loial, şi te temi că pînă la urmă se va înfrăţi cu ceilalţi ? Tu singur ai zis că nu crezi să fie trădător. N-ai zis aşa ?... Sau acum nu mai eşti convins ?

Achim îşi scoase o ţigară. Iosulică, grăbit, i-o udă la un capăt cu soluţie de hipermanganat ; Ieronim şi-o aprinse cu bricheta de vînt.

— Înţeleg din tăcerea ta că ai dubii, că nu mai eşti chiar atît de sigur de cinstea lui. Vezi, tovarăşe căpitan, în ce dilemă te-am pus ?... Eu, o simplă cunoştinţă de-a lui Aurel, fost prieten cu un duşman, Liviu Rogozea, îndatorat bătrînului Alixandru, aş zice, cu viaţa, eu am încredere în el.

— Aici nu-i vorba de încredere, tovarăşe colonel...

— De ce e vorba ? întrebă Iosulică şi aruncă scobitoarea albăstruie.

— Dacă trece, totuşi, la ei...

— Dacă trece la ei, spuse Iosulică zîmbind, înseamnă că conştiinţa noastră, a celor de aici, care l-am condamnat, este curată, iar el, oricum, acolo, sus, şanse prea mari de supravieţuire nu are. Totul este să-i creăm impresia că poate fugi şi pe urmă vedem în ce fel foloseşte fuga, iar dacă nu va trăda şi, la orice încercări l-ar supune cei de sus, va lupta pentru cauză, înseamnă că intuiţia noastră n-a dat greş.

— Adică dumneavoastră sincer credeţi că el e nevinovat ?

— Faptele, Achime, faptele, eu în afara faptelor n-am altă posibilitate de verificare, aici nu pot să nu fiu de acord cu Dobrin... Îţi dau şi ţie şi lui Aurel posibilitatea să vă susţineţi părerile pînă la capăt, sigur, în condiţiile discutate. Nu pot să-l acopăr, şi nici tu, pe faţă. Dacă se află sau face vreun gest care ne demască, sîntem pierduţi, Achime, şi pentru aşa ceva nu vreau să pier... Înţeles ?

Se plimbară încă multă vreme în tăcere, Achim avînd din ce în ce mai mult convingerea că propunerea lui Iosulică era şmecherească ; voia neapărat să se convingă dacă Aurel e cinstit sau nu, şi cum nu avea în acel moment altă posibilitate, apelase la vicieşugul ingenios din care cel ce trebuia să aleagă între trădare şi dragoste de patrie nu putea fi decît cel în cauză. Ştia că soluţii intermediare existau ; transferarea lui Aurel la Bucureşti, pe lîngă necazurile legate de viitoarele interogatorii, ar fi putut aduce şi lumină, scoţîndu-i la iveală nevinovăţia. Iosulică îşi privi capătul de ţigară vînăt, apoi capătul căzu de la sine, lovit parcă de cineva, şi colonelul se uită în urmă, să vadă cine-i stinsese chiştocul. În urma lui nu era nimeni, nimeni nu trecuse pe lîngă el, chiştocul căzuse singur sau mîinile prea nervoase nu fuseseră în stare să ţină restul de ţigară.

— Ciudat, spuse Iosulică, şi îl privi pe Achim mimînd indiferenţa.

— Ce e ciudat, tovarăşe colonel ?...

Iosulică tăcu, din moment ce căpitanul îi punea o asemenea întrebare, însemna că alte gînduri îl măcinau şi i se părea în acel moment de cumpănă jenant să-i vorbească de chiştoc, cînd în realitate era vorba de viaţa sau moartea unui om.

— Ştiu ce ţi-a trecut, Achime, prin cap. Vrei să-i mai oferi o şansă înainte de a fi de acord cu şansa pe care i-o acord eu, uitînd că nu i-o oferi tu, iar cei ce ar trebui să scoată la lumină adevărul de care tu nu te îndoieşti n-au în dosar alte fapte decît cele pe care le are Dobrin. Degeaba îi facem atîtea zile fripte sublocotenentului, dincolo de simpatia sau lipsa noastră de simpatie pentru el, rămîn tot faptele, şi ele, fără chipul urît al lui Dobrin, sînt imbatabile. Eu ştiu mai bine cine se ocupă astăzi de serviciul special, cine îl dirijează şi cine îl influenţează total. Dacă el m-a făcut pe mine colonel într-o seară, mai mult în glumă, ca să-şi bată joc de mine, să ştii că tot atît de bine poate

pune pe un colț de hîrtie un verdict în urma căruia nici de numele lui Aurel n-ai să mai auzi.

— Tovarășe Iosulică, eu vreau să ies din armată, nu-i pentru mine, eu am o meserie.

— Parcă eu nu am ? Nu-ți dai seama că a-ți da demisia dintr-un asemenea post este echivalent cu o trădare ? Primul aș fi demisionat eu, eu, care am fost făcut pentru generalizări teoretice, nu pentru bătut munții. Și pe urmă gălbenarea asta de unde crezi că mi-a venit ? A apărut din senin, ea este rodul efortului fizic, și Iosulică se opri, plictisit de argumentele pe care ar fi trebuit să le aducă.

Grăbit, își trase mănușile subțiri din piele de căprioară peste palmele de domnișoară ; tocmai treceau din nou pe lîngă lăzile de gunoi, și mirosul dur l-ar fi putut îmbolnăvi și mai rău. Își scoase batista și și-o duse la gură, dar transpirația își făcuse apariția pe frunte, și Iosulică avu din nou sentimentul că din neglijență a inhalat o porție zdravănă de microbi. Ajunseră lîngă cei doi pomi, acum deveniți roșii, de un roșu-vînăt, ca o prelungire a unui amestec de hipermanganat și vopsea violetă, și Iosulică respiră mai calm, albastrul îi mai tăie lipsa de dispoziție, și, grăbit, își luă batista de la nas.

— N-avem altă șansă, Achime, și nu-ți ascund că simt și o plăcere lăuntrică la felul cum va reacționa Aurel în fața propriilor noastre dileme.

— De ce s-a îmbrăcat țăran, de ce a luat automatul cu el ?

— De ce, de ce !... îl ironiză Iosulică. Răspunsul nici într-un caz nu-l vom căpăta acum, lasă-l să-și mai revină, și apoi...

— Și dacă va fugi la ei ? întrebă simplu Achim, cuprins brusc de o neliniște care-l făcu să-și poarte pașii mai iute prin curtea cazărmii.

— Atunci sufletește vei fi liniștit și tu, și eu... Nu vreau să-ți ascund un adevăr, cîteva zile l-am trecut sub tăcere, nu pot însă la infinit să fac abstracție de el. Acum patru zile am primit dispoziții să găsesc în dosarul tău legătura cu dușmanii poporului, cu frații Rogozea. Nu-i așa, este inadmisibil în concepția unora ca, din moment ce ei sînt dușmani, tu să nu fii. Două, trei săptămîni Dobrin va munci din greu pentru alcătuirea pieselor, dar pot să-ți spun de pe acum că va lucra atît de bine, încît se vor găsi nenumărați martori care să ateste și lucruri pe care nu le-ai

visat. Dragul meu, spuse Iosulică familiar, nu crezi că ar fi cazul să mergem și să facem o baie cu o concentrație modestă de hipermanganat ? Am certitudinea că aerul acestei cazărmi este plin de microbi.

— Domnule Rogozea, domnule Rogozea, îl imploră Giurgea pe Aurel, stînd pe marginea patului, ești dator să spui adevărul, în situația în care te afli, nimic nu se mai poate schimba, numai eu pot întîrzia actul solemn. De ce te încăpățînezi să nu vorbești ?... Dacă Iosulică și Achim ar fi luat singuri o asemenea hotărîre, nu văd în ce scop te-ar fi trimis în ghearele lupului.

Aurel deschise ochii. Pe fața maiorului putea citi un interes sincer față de soarta lui, cu toate că această soartă, așa cum singur Giurgea recunoscuse, nu mai putea fi schimbată. Neîndoios, acest ofițer de carieră, tăiat parcă din afeturi de tun, cu capul construit din cărămizi teutonice de cazarmă, simțea nevoia ca armata lui, draga lui armată, nici acum, nici în vecii vecilor să nu fie întinată cu fapte care s-o dezonoreze în vreun fel. Aurel zîmbi în sinea lui și dintr-odată aprigul ofițer care-i măcinase în vremea instrucției cu autoritatea exagerată îi deveni incomparabil mai apropiat.

— N-am de unde să știu exact, domnule maior... Achim mi-a adus soția în celulă, și înainte de a o aduce, mi-a lăsat, sub butoiul care ținea loc de tinetă, pistolul. Mi-a zis să nu-l întrebuințez decît la nevoie, atîta mi-a zis.

Giurgea nu mai știa ce să creadă. Ce motiv ar fi avut Aurel Rogozea să mintă ? După părerea lui, nici unul ; doar în cazul că voia să lase despre el o părere mai bună decît au avut-o cei care l-au cunoscut. Cine erau ei ? În afară de el, puțini mai trăiau, regimentul trecuse la alte unități, se dislocase, ca un nor după o furtună. Furtuna se consumase și ea, în munți se putea respira liber, munții, pădurile, dealurile și văile reveniseră celor ce le stăpîneau. Medicul regimentului rămas cu ei îi spusese că există cazuri, rare, ce-i drept, dar există, cînd oamenii trecuți prin încercări crîncene își imaginează o viață pe care nu au dus-o și fapte întîmplate cu ei doar în închipuire. Oare Aurel să fi fost într-o asemenea stare ?... Și pe urmă cum se poate ca Iosulică să-și fi luat o răspundere pe care n-a transmis-o mai departe ?

Giurgea se scărpina la bărbia colţoasă sub care pielea nu voia să îmbătrînească. Doctorul era cel care avea dreptate, îşi zise el. Aurel îşi închipuia din motive necunoscute o viaţă pe care n-o trăise aievea.

20

O găleată cu apă rece aruncată peste el îl trezi. Deschise ochii şi văzu deasupra coroana bogată a lariţei. Avu un zvîcnet din picioare şi, aşa cum era legat şi căzut, cu spatele rezemat de partea de jos a trunchiului de brad, începu să tremure ; retrăirea momentului ce-l aruncase în nefiinţă îl zdruncinase şi arma îndreptată spre ochiul drept... Dacă arma n-ar fi fost cu cătarea aţintită spre pupila mărită de groază, n-ar fi avut credinţa inevitabilului sfîrşit. Ţeava neagră, cu punctul de la mijloc gol, prin care, la o simplă apăsare pe trăgaci, trebuia să iasă cartuşul, îl făcu să-şi închidă pleoapa dreaptă ca şi cum armura ei firavă ar fi fost suficientă să oprească plumbul ; glontele s-ar fi lovit de pleoapă şi s-ar fi dislocat în miliarde de unităţi invizibile, scăpîndu-l de la moarte. Închipuirea salvatoare era rodul încercării prin care trecuse ; n-avea nici o scăpare şi, neavînd, se cuvenea să-şi înfrîngă spaima. Fricos fusese întotdeauna, şi îşi stăpînise teama făcînd sforţări nesăbuite de curaj. Avea nevoie de curaj să se domine, să fie din nou stăpîn pe simţămintele sale, şi, uitîndu-se la cătarea fixă, îndreptată spre el, se înălţă încet cu spatele sprijinit de trunchi, şi cînd ajunse în poziţia de la început, respiră adînc, ca şi cum îşi dusese trupul la o mare victorie. Nu-i păsa de dîrele de sînge devenite din nou calde după ce apa rece se scursese de pe faţă. Căldura, în cele trei puncte ale capului, unde pielea fusese atinsă, îi făcu bine, erau mîngîieri apropiate înaintea marii iubiri, şi iubirea era moartea. Numai pe ea o dorea, numai voinţei ei i se supunea. Moartea înstăpînită în el făcuse să nu-i fie groază de ea. Ar fi vrut să spună ceva, să înjure sau să-i scuipe, dar înţelese că gesturile erau de prisos ; organismul ar fi dorit o descătuşare în faţa acelui prea plin, şi Aurel înţelese că nu acolo era scăparea lui.

— N-am încredere în el, camarade Folosea, auzi Aurel trecîndu-i pe la ureche vorbele şoptite de cineva ; voi să se uite spre locul de unde porniseră, dar ţeava ţintuia ochiul, şi ochiul, înfipt în gaura neagră, brumărie, nu se putea mişca, aşa că Aurel nu-şi dădu seama cine pronunţase verdictul de neîncredere... Simţi că-l cuprinde ameţeala, apoi ameţeala îi trecu odată cu raza de soare intrată sub un nor ; şi pentru că nu mai văzu în apropierea lui decît un om, pe Folosea, îi ceru acestuia apă... Folosea intră într-un bordei. Veni de acolo cu o cană de aluminiu şi aşeză buza căniі pe buza lui inferioară şi Aurel simţi un gust răcoritor de borş.

— Ţine-te tare, nu te lăsa, auzi Aurel la ureche şi nu înţelese de ce neapărat trebuie să se ţină tare, pentru ce şi mai ales în folosul cui.

Îi intrase în cap, în scurta pauză dintre cele trei gloanţe trase măiestrit, că Achim îi dăduse de înţeles că are încredere în el, încredere pînă la capăt, şi în milionimile de secundă pînă la al patrulea glonţ îşi întări convingerea că nici Lovica nu venise în închisoare fără ştirea lui Iosulică. Nu, aici nu era vorba de Iosulică şi nici de Achim, nu era vorba nici măcar de Lovica, drumul şi-l alesese singur, fără să-şi dea seama, subconştientul se dovedise mai puternic, tot timpul se aflase sub puterea şi înrîurirea lui. Cu el fuseseră neomenoşi... Aşa ar fi procedat şi el, trădarea alor tăi doare incomparabil mai tare şi mai adînc şi durerea nu poate fi alinată decît tot prin durere. Şi drept răsplată, această trăire subconştientă a evadării acolo unde evadarea se putea transforma într-o adevărată trădare sau într-o adevărată iubire. Şi uitîndu-se prin ţeava strălucitoare prin care glontele avea să iasă învingător din ghintuiala de oţel, Aurel înţelese că există ceva deasupra oamenilor, că cei ce se nasc şi mor se nasc şi mor nu pentru a da neapărat răspuns semenilor, ci lor înşişi, omul rămînînd pînă şi în credinţa lui singur. Avea dreptate Achim, oamenii s-ar fi cuvenit să facă copii, iată rostul bărbaţilor, şi gîndul că Lovica purta în pîntece o altă faţă a existenţei lui îl făcu să regrete şi mai puţin ţeava îndreptată spre el. Îşi deschise pleoapa grea, umflată de sîngele scorojit, şi, desprinzîndu-şi buzele uscate, zise ca pentru el :

— N-am spus decît adevărul...

Nu-i ceruse nimeni în mod deosebit ca atunci, tocmai atunci, să scoată acele vorbe, dar ele avură menirea ca o mînă nevăzută

să nu se ridice în sus și, neridicîndu-se, țeava pușții se lăsă în jos și Aurel simți duhoarea de usturoi aproape de nas și cu greu înțelese că Folosea îi desfăcea mîinile din jurul trunchiului.

— Ai scăpat ca prin urechile acului, nici o clipă n-am crezut că au să te lase... Ți-am spus că e mai bine să nu vii... Prin asta datoria față de tine mi-am făcut-o, ți-am salvat viața, așa cum n-ai vrut tu să mi-o iei... De ce nu m-ai omorît, îți stătea la îndemînă ? mai zise Folosea în timp ce-l ducea pe Aurel la bordei, tîrîndu-l de lănțugul aurit.

Aurel tăcu, stătea întins pe patul acoperit cu frunze de stejar și cu crengi de brad.

— Faptul că n-ai tras, că m-ai lăsat viu, că, după o zi, te-am găsit tot acolo i-a făcut să vadă în încăpățînarea ta de a veni sus o cursă. Cu toate astea, nu-l înțeleg pe camaradul Blendea, de ce te-a lăsat în viață ?...

Folosea își mirosi mîinile mînjite de iod și, după ce își șterse palmele de cracii pantalonilor din lînă de capră, se duse la priciul lui așezat pe partea cealaltă a bordeiului. Puse bandajul cu care îl pansase pe Aurel pe o lădiță și, scoțînd de sub pat o traistă, înșiră pe princi o sumedenie de figurine. Numai tîrziu Aurel înțelese că închipuirile din lut încă nears o reprezentau pe maica Lucreția în diferite poziții, cînd cucernică, cînd cu picioarele dezgolite. Folosea, arătîndu-i-le pe rînd, îi dădu explicații bucuros de uluirea lui, apoi săpă cu briceagul sub prici și, scoțînd o bucată de lut cleios, se apucă să fabrice o altă maică. Principiile generale ale desenului fiindu-i cunoscute, mîinile modelau cu iuțeală coca, pînă în clipa cînd trebuia să-i dea sensul mișcării dorite, și atunci maica brusc căpăta expresie, viață și, ca să fie și mai elocventă, Folosea îi ridica un picior în sus. La atingerea acelui picior moale, Folosea nu mai rîse ; dimpotrivă, fruntea se umplu treptat de bobițe de sudoare, apoi bobițele se înfrățiră și, din zece, se făcu una, ca apoi apa să se prăvale la vale peste obrajii înroșiți de o plăcere pe care o consuma nervos, singur, în contact cu acel lut ce luase formele și căldura unei femei. Buza de jos începu să-i tremure, apoi dinții i se dezveliră, ochii din umbriți căpătară luciri stranii și, sub privirile aiurite ale lui Aurel, Folosea se descheie grăbit la cămașă ; nu-i mai păsa că nu era singur, plăcerea ajunsese la apogeu, și, ușor dat pe spate, cu ochii întredeschiși, tremură îndelung în fața acelui miez de pămînt. Aurel se uită cu o curiozitate copilărească la omul din fața lui, transportat pe alte tărî-

muri, apoi se întoarse, încet și fără zgomot, cu spatele, voind să-i ofere lui Folosea, la trezirea din beție, senzația că n-a avut martori la actul disperării lăuntrice. Aurel auzi cîtva timp respirația reținută a bărbatului așezat pe celălalt prici și stătu în aceeași poziție, cu spatele întors, pînă cînd intui, mai mult după fîșîitul cîrpei, că Folosea își împacheta figurinele, inclusiv ultima, în umezeala țesăturii unde le păstra prospețimea, și numai cînd rîsul, un rîs în cascade, se auzi de pe priciul vecin, se întoarse. Folosea scuipa în scîndura de deasupra lui în același loc cu o precizie uluitoare...

— Ne abrutizăm în anumite privințe, dar acuitatea simțurilor crește în proporție inversă, și un simț al meu, rod probabil al instinctului de conservare, mi-a spus de atunci, de cînd te-am întîlnit, că trișezi. Nu știu cum o fi acolo la voi, jos, acolo de unde ai venit, în acea instituție faimoasă din cîte am auzit, cu siguranță sînteți niște simpli executanți. Bieți oropsiți ai soartei, obligați prin însăși menirea voastră la răfuieli, uitînd că noi purtăm trează funcția vitală a națiunii. Adevărul trăiește din opoziție și deosebirea dintre voi, cei de jos, și noi, cei de sus stă în capacitatea de sacrificiu, nu din ordinul nu știu cui, ci dintr-o necesitate ce înseamnă convingere. Cu ce dracu să ne ocupăm aici dacă nu cu jocuri ale minții, în acest joc intrînd și tu pentru mine ? Și am să cîștig, chiar dacă acest cîștig m-ar putea costa foarte mult. Numai că bătrînul Folosea știe să-și achite nota la timp, odată verificată valabilitatea teoriei mele, pe urmă, o simplă apăsare pe trăgaci... Sînt suspicios, domnule Aurel Rogozea, să știi însă că suspiciunea mea nu va influența cîtuși de puțin suspiciunea celorlalți ; la ei pur și simplu este vorba de neîncredere și ei o rezolvă așa cum ai văzut, cu cruzimea necesară, cu forță, fără să-și pună inteligența la contribuție, ca și cum inteligența ar fi apendicele creierului și nu cea mai importantă calitate a lui. Procedeele lor sînt barbare... Suspiciunea are alte legi, ea îți poate provoca bucurii multiple, și dacă îți spun asta, e pentru că spatele întors a fost prima lecție pe care mi-ai dat-o, primul răspuns la o întrebare capitală, și dincolo de propria-mi plăcere, gestul reprezenta un test la care ai răspuns excelent. Înregimentarea acestui prim răspuns în clasificatorul meu duce de pe acum la succes sigur. Vrei să ne înșeli, domnule Aurel Rogozea, așa cum ne-a înșelat fratele dumitale, sau, ca să fiu mai precis, cum a vrut să ne înșele. Nu se poate ca acolo jos să nu fi învățat cum să trageți simultan,

adică din două gloanțe să nu se audă decît unul ; apăsarea pe trăgaci nu mai aparține de acum calculului, ci gestului reflex, educat admirabil în noi la o școală de antrenament de un prestigiu, în lumea celor de teapa noastră, nemaipomenit. Știu să trag intuind din priviri secunda cînd celălalt vrea să-și descarce sufletul cu primul plumb, pentru asta n-am putut fi lovit niciodată. Totdeauna, datorită acestei însușiri, am tras primul, și dacă îmi va fi dat să mor, numai un glonte rătăcit, venit la întîmplare, îmi poate încheia un destin ce nu-mi aparține mie decît prin înscrisul lui pe propria mea frunte. Am simțit acum cîteva săptămîni în ochii lui Liviu sentimentalismul care erodează voința. He, he, hî, hî, hî, poveste lungă !... și Folosea se ridică de pe prici.

Scoțînd de sub el o raniță confecționată din aceeași lînă de capră, se uită în interiorul ei. Înghiți bucățile de slănină cu poftă și numai la urmă mestecă îndelung felia de pîine, și Aurel se uită cu curiozitate la pîinea tăiată cu briceagul și înțelese că era de oraș, coaja subțire lăsa să se vadă dedesubt arsura uniformă pe care cuptoarele țărănești n-o lăsau de obicei. Deci cei de sus sau coborau ei înșiși pînă în orașul aflat la vreo douăzeci de kilometri, sau aveau susținători și acolo, și Aurel înregistră acest amănunt nu fără mirare, deoarece însemna că legăturile celor de sus erau mai mari decît își închipuiau cei de jos. Aurel se opri din iscodit, nu mai avea ce face cu propriile descoperiri, cu toate astea, urmări și bucata de slănină scoasă cu iuțeală din traistă și tot cu iuțeală vîrîtă înapoi, de parcă Folosea s-ar fi temut să fie văzută. Felia tăiată o băgă grăbit în gură. Aurel se ridică. Îi intrase un ac de brad între gulerul cămășii și piele, acum se străduia cu mîna liberă să-l scoată. Acul depășise partea de ceafă asudată, moale, se strecurase spre șira spinării odată cu transpirația, și Folosea, văzîndu-l cum se chinuie fără să ceară ajutorul, se duse la el și, neștiind ce caută, îi scoase cămașa din pantaloni. Se uită la pielea cu mulți negi de culoare neagră, alții gălbui, și într-un tîrziu zări acul de brad.

— Pîinea e de la oraș, slănina țărănească, dar, după cum e dispus țesutul de carne, pot să-ți spun și numele celui care v-a dat-o ; numai ai lui Gogolea fac asemenea slănină. Pe cîțiva dintre ei i-am arestat, sînt o turmă, nu m-aș mira ca unii să fi fugit aici.

— Faci din nou o greșeală crezînd că sinceritatea și spiritul de observație îți pot fi de folos. Nu, acum nimic nu-ți poate

fi de folos. Aș putea să continui zicîndu-ți că și felul cum am mîncat și ce am mîncat intra în verificare, dar dacă aș susține așa ceva, ar însemna să te mint. Și pentru că la voi libertatea n-are decît un singur mod de manifestare, este și mai evident că trimiterea ta aici are scopuri ascunse.

— Nu m-a trimis nimeni, spuse Aurel și se lăsă pe spate, avînd grijă să-și mute creanga de brad din locul unde s-ar fi cuvenit să fie perna. De fapt, puțin îmi pasă ce crezi, mai spuse Aurel, și nu-l refuză pe Folosea cînd acesta îi întinse o țigară gata aprinsă.

— Adică ai venit de bunăvoie și nesilit... dar de ce, te-am mai întrebat, de ce ?

— Ca să fiu sincer, nu știu de ce am ales această cale, în orice caz, dacă aș fi știut ce mă așteaptă, n-aș fi venit aici, locuri de ascunziș sînt în țara asta destule, și pe urmă puteam, dacă tot mi-ar fi ars să lupt, să caut bîrlogul nemulțumiților plecați de jos, nemulțumiții noștri, în orice caz mai aproape de noi decît nemulțumiții de genul vostru, care arborează libertatea, dar de fapt sînt simple instrumente ale nevoii de...

Folosea rîse și, culcat pe prici, se apucă să scuipe în tavan...

— Acum înțeleg de ce nu se prea înghesuie cei de jos să vină la voi, metodele de aici sînt incomparabil mai dure decît ale noastre, cu toate că nici ale noastre nu sînt scoase din cine știe ce cărți bisericești. Credeam că sînteți cu miile, acolo jos deseori ne făceam probleme cu numărul vostru, socoteam că numai încercuirea cu cîteva regimente ar fi dus la nimicirea voastră totală.

— Și de unde ai putut să tragi concluzia că nu sîntem atîția cîți ai crezut ?

— Simplu, spuse Aurel trăgînd cu nesaț fumul acriu din țigara umedă și stătută. După țigară, dacă te interesează. Asta e țigară de cel puțin un an, de unde deduc sau că nu aveți prea mulți fumători, cu toate că mira-m-aș ca la o asemenea călugărie să nu fie toți fumători, sau sînteți aprovizionați în dorul lelii. Cînd și cînd. Ce minunate ar fi știrile astea pentru cei de jos, spuse Aurel, și Folosea își schimbă înfățișarea, pielea feței se aspri și în colțurile buzelor îi apărură cîteva cute adînci. Ți le spun toate astea ca să nu mă crezi nici prost, nici un novice în meserie. Aș vrea chiar să-ți mărturisesc că mi-a fost dragă

îndeletnicirea de a prinde bandiți pînă în clipa cînd am fost socotit eu însumi unul dintre ei... Atunci...

— Ce-a fost atunci ?

— Nimic deosebit, spuse Aurel țintuind cu privirile priciul de deasupra lui. Nu-mi dau seama ce s-a petrecut, dar de petrecut s-a petrecut ceva. Poate într-o zi am să adun în mine motivele acestei plecări... Trebuie să înțelegi că nu mai aveam acolo nici o șansă... Aș fi dorit să mă întorc la uzină, dar drumul îmi era tăiat... Liviu mă condamna și dincolo de moarte, în două feluri, adică nu numai pentru că îmi era frate și fusese paraşutat, iar eu, neștiind am tras în el... cu toate că...

— Și ai venit aici să-l răzbuni și să scapi de imensul păcat de a-l fi omorît ! spuse Folosea și, cu un tăciune luat de jos, își făcu cercul țintei pe lemnul priciului de sus și se apucă cu osîrdie să-l împuște din nou cu ghiulele de salivă albă.

21

— Vedeți, stimați colegi ? spuse Iosulică, arătînd spre capul lui Liviu Rogozea și spre o fotografie mărită, așezată alături, o fotografie din copilărie, în care Liviu rîdea arătîndu-și dinții albi. Vedeți dintele acesta, din pricina căruia n-am avut somn atîtea zile ? Caninul mi-a torturat visele, dar nu mi le-a torturat în zadar. Eu am avut dreptate... caninul, după cum se vede din fotografie, a fost rupt, numai vîrful. Deci, caninul găsit de mine cu cap cu tot prin gunoaiele de la marginea văii atestă un dinte întreg, fără urmă de elemente străine... Adică, stimați tovarăși, ca să mă înțelegeți mai bine, ceea ce cu timpul ar fi putut deveni o carie n-a devenit, realitatea dovedește că nici nu poate fi vorba de așa ceva... Priviți și convingeți-vă.

Discuția avea loc într-o despărțitură a grajdului comunal, o încăpere zidită din piatră, unde pînă în urmă cu cîțiva ani își avea adăpost taurul obștii ; acum încăperea, rămasă goală, fusese transformată, prin grija lui Pintilie, într-un fel de morgă, unde colonelul Iosulică Goldștein își expunea descoperirile maiorului Giurgea, căpitanului Achim și sublocotenentului Dobrin.

Pintilie stătea cuminte la uşă, pe dinafară, şi păzea de privitorii indiscreţi, ce s-ar fi putut apropia de grajd, discuţiile pe care nu le înţelegea ale celor dinăuntru. I se părea lui Pintilie cam zdruncinat la minte băiatul mic al lui Samuel Goldştein, ajuns colonel Dumnezeu ştie cum ; odată îl surprinsese la poligon : Iosulică trăsese nu în ţintă, ci la vreo zece metri de ea, într-un gard... fusese cît pe-aci să-l ţintească pe el. Plecase de după gard, să nu-l vadă colonelul ; nu l-ar fi iertat pentru nimic în lume dacă ar fi ştiut că cineva străin îl asistă şi de atunci Pintilie îi dăduse dreptate lui Giurgea, armata nu e o jucărie, armata e...

Pintilie îşi trecu dosul unei mîneci peste fruntea înfierbîntată şi se mulţumi să-şi macine răspunsul nedat în el, la urma urmei de ce trebuia să ştie ce-i armata, armata era pentru el glasul superiorului, ordinul lui, asta era armata, şi Pintilie respiră uşurat cînd îşi putu însuşi adevărul şi formula cea mai simplă în privinţa definiţiei instituţiei pe care o slujea. Pintilie îşi văzu mai departe de plimbat prin faţa uşii grajdului, fără să ia aminte la vorbele auzite.

— Deci este limpede, repetă Iosulică pentru a nu ştiu cîta oară, cu acelaşi gabarit vocal reţinut, din care Pintilie nu auzi decît vocalele rostite mai cîntat, că putem să avem de-a face cu o dublură, un individ care şi-a însuşit perfect datele exterioare şi interioare ale lui Liviu Rogozea cel adevărat.

— Tovarăşe colonel... întră în discuţie, roşu la obraz, Dobrin. De ce vreţi dumneavoastră să-l scăpaţi cu orice preţ pe Aurel Rogozea, la ce ne foloseşte acest craniu care pute, tovarăşe colonel, dacă îmi spuneaţi mie, îl spălam şi pe dinăuntru şi pe dinafară, pe dinafară cu peria de haine, pe dinăuntru cu pompa de la bicicletă, numai o pompă cu apă poate intra prin miile de găurele... Adică de ce aveţi nevoie de un alt adevăr în locul celui la îndemînă oricui, simplu şi de neatacat ? Ne pierdem vremea, pur şi simplu, spuse sublocotenentul Dobrin şi-i întinse hîrtia colonelului s-o semneze. Constatările dumneavoastră, tovarăşe colonel... spuse Dobrin.

Iosulică dădu din cap, nu-i ardea să semneze nimic, semnarea ar fi însemnat încheierea unei constatări, or, el această constatare n-o încheiase. Iosulică se posomorî. Ar fi dorit ca îndoiala lui să stîrnească simpatie, să fie luată în seamă, fără a cheltui atîta energie să explice de ce era nevoie să se stabilească adevărul, dar sublocotenentul nu numai că nu se înfiora

de gradul ce-l purta pe umăr, era în stare să-i pună la îndoială propriile lui păreri, rodul unor nopți întregi de veghe.

Giurgea se apropie de craniul descărnat, intrat pe jumătate în putrefacție, bine dezinfectat în formol, apoi, la cererea expresă a lui Iosulică, injectat în părțile moi cu o soluție puternică de hipermanganat... Și numai cînd colonelul văzu capul lui Liviu vînăt, așa cum arăta sticluța lui în care își ținea medicamentele, încetă să-i mai fie frică de contaminare. Într-adevăr, ce-i trebuia acest craniu și adevărul legat de el, de ce se expunea feluritelor infecții, cînd era mult mai simplu să lase lucrurile să meargă de la sine ? Giurgea își apropie ochii de dintele aflat în discuție, apoi, nemulțumit că pierdea cîteva detalii ale caninului rupt la vîrf pe vremea copilăriei, își scoase ochelarii din buzunar ; îi era rușine să se afle că a ajuns la vîrsta ochelarilor și, pentru că un militar în concepția lui nu mai putea fi un adevărat militar cu ochelarii pe nas, refuza să-i folosească. Acum era însă cu totul altceva și, cu dioptriile puternice, urmări striațiile danturii și clătină din cap... Da, din acest punct de vedere, Iosulică avea dreptate sau, în sfîrșit, o dreptate parțială ; în orice caz, ceva s-a întîmplat între timp cu dintele lui Liviu, se vedea clar ca la lumina zilei că în copilărie caninul fusese scurtat cine știe datorită cărui fapt... Poate Liviu căzuse sau îl lovise cineva cu o piatră și dintele se rupsese decupînd o bucată de smalț cu pulpă cu tot, smalț și pulpă care acum, pe craniul cu un ochi deschis, parcă nemulțumit că nu era lăsat în pace să se odihnească în liniște, arăta întreg, deși o analiză, chiar și superficială, dovedea că nu fusese vorba de vreo plombă și nici de un dinte fals. Între caninul încriminat și celălalt nu era nici o diferență de culoare, iar sub gingia mîncată de putreziciune albul se continua în maxilar.

„Ce dracu îmi trebuie bătaia asta de cap ?“ se întrebă Iosulică. Nu pricepea nici el de unde nevoia imperioasă de a stabili un adevăr care, în ultimă instanță, nu valora mare lucru. Liviu Rogozea, dat dispărut în patruzeci și patru, murise cu adevărat acum, adică cu cîteva zile în urmă. Fratele lui se afla, după o încercare nereușită de a trece la dușman, închis într-o celulă și cu acte în regulă pentru a fi trimis mai departe la București, cu toate că sentința fără apel fusese dată de tribunalul militar al regimentului ; un fel de recurs nescris de nimeni și necerut de nimeni se insinuase singur în destinul lui Aurel, și cînd cen-

trul aflase că deținutul n-a făcut cerere de grațiere, imediat i s-a scris una din oficiu. Nu poți omorî un om dacă nu-i respingi și cererea de grațiere, or, respingerea nu se putea face oriunde. Iosulică se întrebă dacă nu cumva era și el subiectiv ; și așa cum nu se îndoia nici o clipă că Achim, rudă prin alianță, participa vădit sentimental la reconstituiri, tot așa, fiind vorba de rudele celui care-i salvase lui viața, se putea ca să dea și el dovadă de... lipsă de obiectivitate. Se uita la Achim Ieronim cum stătea pe marginea unei mese și privea la restul de cadavru, scîrbit de mirosul de formol și stupefiat că cineva putuse să aducă acolo, indiferent de motiv, capul desprins de trup, pe jumătate macerat de descompunere. Achim nu voia însă să-l contrazică pe Iosulică, încercarea lui de a stabili adevărul despre Liviu Rogozea era lăudabilă și adevărul putea pînă la urmă să aibă repercusiuni nu numai asupra lui Aurel. Ce nevoie avea ca adevărul descoperit de Iosulică să se răsfrîngă asupra lui ? se întrebă Achim ; nu se temea că are să fie dat afară din armată, mai devreme sau mai tîrziu oricum va fi dat, această dare afară și-o ceruse singur, și Ieronim se miră că, în ciuda morții, se afla aici, cu acest tribunal din care nu putea să fugă. Îl privi pe Iosulică îndelung, ca pe un prieten, cine știe din ce cauză pierdut, cu toate că mai era încă de față, și fiul lui Samuel Goldștein îi deveni mai puțin indiferent pentru strădania de a descoperi un adevăr de care nimeni nu avea nevoie. Cu toate astea, Iosulică era încăpățînat, nu voia să cedeze, adevărul în concepția lui trebuia aflat indiferent dacă cel în cauză era mort sau nu, adevărul și pămîntul au apărut odată, oamenii doar s-au reflectat în ele. Iosulică avu impresia că ochelarii rotunzi cu rama de fier unsuroasă pe lîngă urechi, cu cromul căzut spre rădăcina nasului, s-au aburit, semn al emoției. Numai că Iosulică nu plîngea ; nici n-avea cum să plîngă, ochii erau doar o copie a ochilor de altădată, o copie fidelă, atîta tot. Lui Achim îi păru rău pentru colonelul pirpiriu, măcinat de teama microbilor și incapabil să se teamă altfel de ceva, mereu cu o carte ferfenițită în buzunare, nemulțumit că trebuia să se ocupe de morți. Mult ar fi dat Achim să știe dacă Iosulică avusese de-a face cu vreo femeie ; cu siguranță că avusese, se zvonise chiar că ar fi fost căsătorit.

— Tovarășe colonel, tovarășe colonel, strigă Achim cînd înțelese că Iosulică se străduia să plîngă fără să reușească, de ce vă chinuiți, tovarășe colonel ?... Mă iertați, nu mi-am permis

să vă contrazic, dar dacă cercetarea asta este fără rost ? La început, cînd nu mi-am dat seama că sînt mort, mă ciugulea în carne un fel de teamă, noi nu mai sîntem, domnule colonel ; existăm doar datorită conştiinţei altuia sau altora, atîta cît a mai rămas din noi în ei, şi fără noi, ei nici n-ar şti cum ne cheamă. De ce nu ne-am odihni, domnule colonel, am avea dreptul, am trăit şi am murit cinstit. Nu mai vreau să-mi aduc aminte de nevastă-mea, cum m-a lăsat. Domnule colonel, şi pe urmă, dacă nu mai sîntem vii, mă întreb şi nu înţeleg, de ce vedem şi de ce simţim, de ce ne mai interesează cazul cumnatului meu, noi tot nu-i mai putem fi de folos.

— Te înşeli, căpitane, şi încheie-ţi gulerul, are dreptate Giurgea, n-am fost şi nu sînt un bun militar, şi în urma apostrofării, Achim luă poziţie de drepţi şi îşi încheie regulamentar gulerul cămăşii şi reverul prea răsfrînt al vestonului. Căpitane, de ce crezi că mă chinui să aflu acest nenorocit de adevăr ? Îţi închipui că numai el mă determină să bat coclaurile astea împuţite, umblînd după capete de cadavre şi alte mizerii omeneşti ? Mort fiind, nu pot scăpa de imaginea adevărului viu... Adineaori am simţit cum a trecut ceva pe lîngă mine ; o fluturare de viaţă mi-a atins mîna şi am tresărit, sînt sigur că între mine, cel mort, şi spiritul viu nedreptăţit al lui Liviu există o corelaţie perfectă. În cazul meu, sufletul s-a detaşat de trup, dar nu vrea să-şi disloce forma pînă ce nu-mi plătesc datoriile faţă de cei vii, şi pentru asta mă chinui şi ne vom chinui... Numai adevărul ne va da posibilitatea să ne topim în neantul în care am intrat doar cu trupul, uite, uite cum suflu, dacă suflarea mea ar fi moartă, nu s-ar vedea aburirea aerului în această lună de toamnă tîrzie, şi aburul cald al răsuflării este o dovadă că existăm şi atîta vreme cît sufletul nu vrea să se despartă de forma întruchipată, sîntem datori să căutăm şi să n-avem linişte. Ştiu, mi-ai surprins tristeţea din privirile oarbe, dacă ai fi fost mai inteligent, ţi-ai fi dat seama de ce sînt în această stare. Am ajuns la concluzia, dragul meu, că, mai presus de orice pe această lume, sîntem noi, totul este trecător, în afara principiilor de bază care l-au deosebit pe om în evoluţia lui de celelalte specii... Tot nu înţelegi ; ca să fiu mai concret, am să-ţi mărturisesc că aseară m-am dus la fosta nevastă. S-a

recăsătorit. Aş fi vrut să-i spun cîteva cuvinte, şi i le-am spus ; mi-am dat seama că este conştientă de prezenţa mea, dar nu avea puterea nici să mă vadă, nici să mă pipăie. Am fost martor apoi, fără voia mea şi fără voia ei, la o scenă firească între soţ şi soţie, numai că ea nu se culca cu el, ci cu mine, pot jura. Am făcut încercări disperate de a-l face pe Işcu Zolti să înţeleagă că femeia, în clipa aceea, mă îmbrăţişa pe mine, dar el, tîmpitul, n-a înţeles. Cine ştie de ce am retrăit scena şi am avut sentimentul înfiorător al singurătăţii omului în marea lui dragoste, dragostea fiind la fel de unică şi de neîmpărţit ca şi moartea.

— Astea sînt copilării, tovarăşe colonel... Şi, pe urmă, dumneata vrei să fii şi mort şi în acelaşi timp să fii şi viu, vrei să ai şi simţurile omului trăitor, nu numai înţelegerea despre cei rămaşi pe pămînt... Eu n-am acest orgoliu, tovarăşe colonel... Dacă n-ar fi fost adevărul ăsta de care ne-ai lipit pe toţi, îmi vedeam liniştit de somn, pentru mine viaţa s-a încheiat, indiferent de micile mele zbuciumări legate de ea.

— Nu eu te-am legat de acest adevăr, căpitane, de adevăr te-au legat însuşi adevărul şi cel care are nevoie cel mai mult de el, Aurel Rogozea. Uiţi că n-am intervenit la timp. Ştiu, crezi că aducerea acestui craniu şi amănuntele legate de el reprezintă o fixaţie de-a mea, da, am asemenea fixaţii. De tînăr nu fac altceva decît să mă întreb dacă adevărul nu este superior existenţei omeneşti şi mai ales de ce omul nu poate trăi fără el. În afara adevărului omul nu mai e om, e un suflet umblător, cum umblăm noi, într-o continuă tristeţe, şi asta pentru că am pierdut adevărul pe drum, l-am înghesuit ca pe un şcolar obraznic în colţ, am mers mai departe fără el, socotind legile întîmplătoare ale societăţii superioare lui. Uite că nu-i aşa, adevărul este veşnic, societăţile, trecătoare, ca şi omul, şi tihna noastră nu poate fi tihnă pînă ce acest adevăr nu iese la iveală... Aveam nevoie, dragul meu căpitan, de acest craniu, în el se află o parte din speranţa mea despre lume...

— Tovarăşe colonel, ce facem, începe să plouă ?! spuse Dobrin. Este al şaselea guturai pe care îl fac în treizeci de zile, de ce nu mergem la cazarmă, de ce aveţi nevoie să găsiţi un alt adevăr ? Mîine mama vine la parastasul meu şi nu vreau să fiu răcit.

22

Urcase şi a doua şi a treia zi ; sălaşul o întîmpinase gol, cu zăvorul pus de fiecare dată, firesc, aşa cum se pun zăvoarele de lemn. A patra zi, Lovica nu se mulţumi să se odihnească pe fînul cu miros de şoareci de cîmp, aşeză otava înfoiată şi înmiresmată ca şi cum ar fi aşezat-o pe un pat şi, vreme îndelungată, zăcu pe moalele afînat ţintuind tavanul printre bîrnele căruia se zărea acoperişul şi, prin şiţele crăpate, cerul de un albastru întunecat. Aurel nu venise la întîlnire ; de fapt, nici nu-i dăduse în vreun fel întîlnire, o rugase doar să urce, şi ea îl ascultase. De ce plecase Aurel ? Îşi mai pusese întrebarea, şi tot de atîtea ori rămăsese fără răspuns, adevărul o ocolea, şi poate nici nu avea nevoie de acest adevăr, avea nevoie de omul ei, sufletul îi spunea că bărbatul se află la necaz, şi o nevastă trebuie să fie lîngă soţ în asemenea clipe. Stătu în cumpănă, neştiind ce să facă. Era pentru a patra oară la sălaş şi, tot aşa cum venise, avea să se întoarcă, simţind pe urmele ei paşi de om ; pînă la Brîul Alb dintre păduri, de acolo paşii ce i se părea că o urmăresc se opreau. Cine ştie, poate le era şi lor teamă de Brîul care lega pădurea de stejar de cea de brazi sau poate teama nu era numai de pădure, ci de cei ce se aflau în ea, şi Lovica se întrebă ce l-o fi apucat pe Dobrin să se poarte atît de amestecat. Trîntită pe fîn, îşi reaminti de scena petrecută cu cîteva zile înainte, la forfoteala bărbatului deasupra ei, la minciuna pantalonilor deschişi, şi Lovica îşi mărturisi că la mijloc nu putuse fi decît netemeinicia masculului din el, ori poate ruşinea că era cu soldatul însoţitor să-l fi oprit de la dorinţa ascunsă. Seara, la întoarcere, se dusese la Achim, se dusese cu gînd să-i spună ce se întîmplase, dar la poarta cazărmii îl văzuse pe Dobrin, zîmbăreţ la început, temător mai apoi, şi poate i-ar fi spus lui Achim încercarea de siluire a sublocotenentului dacă Dobrin n-ar fi oprit-o din drum, prinzînd-o cu mîna de cot. Îi ceruse pe un ton aspru să nu-i spună căpitanului ce-i făcuse ; Aurel n-avea de cîştigat dacă avea să se plîngă, şi Lovica, după ce se smuci din strînsoare, înţelese că sfatul lui Dobrin nu era cel mai rău sfat de pe lume. Decît să nască îndoieli în Achim cu un lucru neîntîmplat, mai bine să tacă, şi tăcuse, cu toate că o pornire

femeiască şi nimic altceva o îndemnase să mărturisească. Pentru asta şi venise, să zică. Tăcuse totuşi. Achim o primise în cămăruţa ofiţerului de serviciu, el era de gardă în ziua aceea. Faţa lui Achim era pămîntie, pometii obrajilor, ascunşi altădată în rotundul obrazului, se ascuţiseră, şi Lovica înţelese că fratele ei suferă nu mai puţin decît ea. Se schimbase Achim, iar de cînd Aurel fugise, obrazul i se făcuse de pămînt şi ochii îi erau pămîntii. Pînă la urmă Lovica înţelese că fratele ei în întregime era de pămînt, mîinile zdravene şi butucănoase, cu pielea albă, se scorojiseră, lepădînd mătreaţa pămîntoasă ca o pulbere de făină asemănătoare prafului ridicat în urma mersului aşezat al roţilor de care. Venise la el să-l întrebe despre Aurel şi pricepuse că Achim ar fi dorit din partea ei alte noutăţi şi ea n-avea alte noutăţi să-i dea.

— De ce nu te duci acasă, Lovică ? întrebă ochind cu privirile ochiul de fereastră al camerei de gardă şi uşa nu prea bine închisă. Şi, pe urmă, ce cauţi la sălaş, de ce te duci în fiecare zi ? Dobrin e pe urmele tale, şi dacă el e pe urmele tale...

— Achime, tu l-ai îndemnat să fugă ? întrebă Lovica, şi întrebarea ei îl făcu pe Achim să-şi înnegureze uitătura şi mîinile ce se scămoşau stîrniră o perdea de fum în jurul lor. Parcă atunci le-ar fi scos dintr-o făină neagră. Poate i-ai zis tu ceva, din ziua cînd mi-ai dat poruncă să merg la el, am înţeles că puneţi ceva la cale, şi eu, ca nevastă, se cade să ştiu, Ieronime... Ieronim era numele de botez şi rar se întîmpla ca Lovica să-l numească aşa. Prefera să-l cheme pe numele de familie, aşa îl chemase, cît trăiseră şi bătrînii, Dumnezeu să-i ierte, ei dăduseră tonul şi firescul şi numele lucrurilor în casa lor. Atunci de ce m-ai făcut să mă duc la el, Ieronime, dacă ştiai ceva ce eu n-am ştiut şi nu ştiu, şi pe urmă de ce mi-a zis el în ziua aceea să urc la sălaş dacă între voi n-a existat o înţelegere anume ? Eu sînt nevasta lui, Ieronime, eu înaintea voastră se cuvine să ştiu.

— Ar fi bine să te duci acasă, Lovică, sau, dacă rămîi...

— Adică cum să mă duc acasă şi cum să rămîn ? întrebă femeia nedumerită de amestecul de cuvinte din care nu înţelegea mare lucru. Cum să merg şi în acelaşi timp să rămîn?

Adică de ce să plec, nu înţeleg, de vreme ce el mi-a zis să rămîn la tata-socru ?

— Nu ştiu nimic, Lovică, nimic nu ştiu, şopti Achim fără să se uite în ochii ei, cum s-ar fi cuvenit într-un moment de destăinuire ; privirile lui alergau cînd la fereastră, cînd la uşă, nemulţumite că cineva l-ar fi putut asculta.

Cine să-i asculte şi de ce ? se întrebă Lovica şi mătură aerul cu mîna, mîna trecută prin aer fiind pavăza împotriva propriului răspuns pe care nu şi-l dase. Îi era milă de fratele ei, de namila de om ajuns dintr-odată în sufletul ei atît de mic. Lumea de pe strada cazangeriei aşa şi vorbea, că nu-i era frate bun, se deosebeau în toate, de la statură pînă la culoarea ochilor şi alcătuirea urechilor, după unii semn de preţ. Lumea... Lumea era liberă să vorbească, de atunci de cînd vorbise lumea trecuse timp, muriseră ăl bătrîn şi aia bătrînă, rămăseseră ei doi. La ce bun să descopere dacă erau sau nu fraţi buni, dacă mamă-sa călcase pe de lături, şi pe urmă ce mare păcat era să calce pe de lături ?... Lovica ar fi băgat mîna în foc pentru cinstea maică-si, ar fi băgat-o oricînd, mamă-sa rămăsese pentru ea o neprihănită, chiar dacă Achim arăta ca o namilă străină înfăţişării neamului ei. La urma urmelor, e treaba lui că a crescut ca un plop, şi Lovica întinse mîna mică peste masă şi, fără să-i fie teamă de butucul de carne pămîntiu, cu oasele strînse ca în fiare, îi mîngîie degetul mare de la mîna dreaptă şi Ieronim tresări, de parcă cineva l-ar fi atins cu o sîrmă încărcată cu curent.

— Nu ştiu nimic, Lovică, spuse el, dar Lovica nu se lăsă convinsă, buzele tremurînde şi spaima din priviri, îl dădeau de gol, şi Lovica îşi retrase degetele transpirate de emoţie sub masă. Adică tu te duci la sălaş pentru Aurel, murmură ca pentru sine Achim, şi găuri din nou ferestrele cu privirile întunecate, parcă atunci scoase dintr-o mare mocirlă.

— Pentru ce crezi că mă duc ? se interesă Lovica.

Şi după ce Achim o ţintui cu pupilele reci şi băltoase, ea roşi, aşa roşea întotdeauna, numai pe jumătate, pe jumătate roşi şi de data asta, fără un motiv anume. Nu roşise de ruşine, roşise pentru altceva, pentru ce se putuse întîmpla cu Dobrin şi nu se întîmplase, pentru ce nu se petrecuse n-avea rost să roşească, cu toate astea, para din pometi îi dădea de veste că

Achim la obrajii aprinşi se uită. Lovica simţi nevoia să se pipăie şi, după ce se pipăi, Achim strînse din buze şi ridică palma grea asupra ei.

— Să nu dai, auzi el şoapta vorbelor ei.

Şi poate dacă ea ar fi ţipat sau l-ar fi rugat, el ar fi dat fără milă, o mai bătuse în tinereţe pentru apucăturile deşucheate, ea însă şoptise acum cuvintele, şi le şoptise atît de rece şi convinsă că n-are să lovească, încît palma ridicată rămăsese la jumătatea obrazului şi de acolo căzu pe masă ca o aripă ruptă din umăr. Masa subţire pîrîi sub căzătura de carne moale şi pămîntie la culoare.

— Credeam că vii să-mi spui, să te plîngi că ţi-a... şi cînd colo vrei să mă tragi pe mine de limbă, nu te-ai gîndit că poate bărbatul tău atunci era supus la caznele iadului, ori poate era omorît ori poate...

— Ori poate ce ? întrebă Lovica şi un gînd îi răsări în mintea înrăită de purtarea fratelui ei. Adică şi ţie îţi pare rău de ce s-a putut întîmpla cu el, şi dacă-ţi pare rău, înseamnă că ştiai ceva, Achime, ori poate ştii mai multe şi, în loc să-mi zici, vrei să dai în mine pentru ce n-a făcut Dobrin...

— Ce n-a făcut ? întrebă Achim abia mestecînd cuvintele cleioase, ce n-a făcut ? Adică recunoşti că tu ai vrut şi el n-a făcut, recunoşti, ai, căzătură ? !...

Lovica îl privi neştiind dacă trebuie să se teamă sau nu, o clipă teama îi înflori în ochi, Achim se montă şi mai mult simţind de partea cealaltă slăbiciune...

— Nu numai că m-ai făcut pe mine de rîs, l-ai făcut întîi pe el, cu toate că...

— Cu toate că ce ? repetă Lovica în felul ei de a repeta întrebările, nu atît de dragul lor sau pentru că n-ar fi priceput, întrebările îi dădeau răgaz să se gîndească la ce ar putea inventa Achim în continuare. Şi Lovica aproape că-i ghici gîndurile... Adică pentru că m-am culcat cu el înseamnă că sînt mai puţin duşmancă, nu-i aşa, dragă frate, şi tu eşti fericit că, întinzîndu-mă cu un neculcat, te-am scăpat, cît am putut, şi pe tine de necazuri... Numai azi ai aflat, numai azi ţi-ai găsit timp pentru mine, altfel n-ai fi stat de vorbă, altfel eram numai o duşmancă, numai nevasta bărbatului meu, încurcîndu-mă cu

neîncurcatul ăla de Dobrin, sînt puţin şi a lui, şi a lui fiind, înseamnă că pavăza mea te acoperă şi pe tine... La ceva nu te-ai gîndit, Ieronime, de ce a vrut să se păteze el pe el, de vreme ce tu socoteşti că prin el pedeapsa ce ar putea cădea asupra ta ar fi mai mică, de ce crezi oare că a ţinut să se ştie ce n-a făcut, dar a încercat cu gîndul şi cu mîinile să facă, pentru că, pînă la faptă, de la mîini şi gînd, e cale lungă ? Nu te uita pe fereastră, nu mi-e teamă nici de vorbele mele, nici de faptele mele, şi mîna asupra mea să n-o ridici, că ar putea să ţi se usuce, că orice mînă care dă fără dreptate...

— La toată lumea s-a lăudat, spumegă Achim, şi dacă el spune că tu l-ai tras cu de-a sila, eu asta o cred, pe el pot să nu-l cred în stare, dar că tu eşti capabilă... Doamne, cu cine ăi fi semănînd, că mama era o sfîntă...

— Şi tu eşti un monah, Achime, mi-a spus nevastă-ta înainte de a te lăsa, că ei tot i-ai povestit, mi-a spus şi de cîte ori ai dat pe de lături, numai de ce te-a lăsat nu mi-a spus, adică aşa ai cucerit-o pe ea în tinereţe, cu cinstea ; eu l-am cucerit pe Aurel cu altceva, el pe mine tot aşa, şi Lovica îşi ridică pe sub masă ciorapul la un picior ; îi plesnise guma, abia se mai ţinea în cîteva fire, şi ciorapul lucios şi alunecos o lua mereu la vale, dezgolindu-i pulpele subţiri şi vînjoase.

— Dacă află Aurel, te omoară, Lovică, aşa să ştii ! De mîna mea poţi să scapi, de a lui...

Lovica se uită adînc la Ieronim, la ochii lui pămîntoşi şi reci, şi bruma de simpatie că era fratele ei, sprijin şi reazem la nevoie, îi pieri, însuşi numele de frate îi suna străin, ca şi cum între ei n-ar fi fost decît masa pătrată de lemn, fără suflet. Simţea că Ieronim are ceva pe inimă, o simţea fără ca acesta să i-o spună, şi teama lui o ghici Lovica ; nu era altceva decît frica pentru propria lui poziţie acolo în armată, a lui şi numai a lui. Nu putea să creadă că Aurel e un duşman, nicicum nu putea s-o creadă, dar nici n-avea siguranţa că n-ar putea fi, şi din această amestecare de sentimente biruitor rămăsese cel care-l măcina acum şi care-i zicea că, deşi dorise să iasă din armată, armata se dovedea mai tare decît dorinţa lui.

— Adică tu vrei să spui că el a încercat să te violeze ? întrebă în şoaptă Achim, şi pentru că Lovica simţi că un răspuns legat de adevărul petrecut între Brîiele de pădure nu i-ar

fi convenit, se mulțumi să zîmbească și să tacă. Deci nu el a vrut să te aibă, nu el. Lovică, dacă el a încercat, să știi că-i spun tovarășului colonel, numai că și colonelul...

— Numai că și colonelul s-ar putea întreba ce am căutat eu acolo, între păduri, și ar putea și el să creadă că drumul meu avea alt rost decît cel firesc, la care l-ați împins tu și Iosulică pe Aurel, și prin el pe mine... Nu știți... Oare de ce-mi răcesc gura de pomană, Ieronime, tu n-ai încredere în el cum n-ai încredere în mine, și din două neîncrederi vrei să scoți altceva, și acest altceva nu înseamnă liniște... Atunci la ce bun încercarea ta de a ști un adevăr care te întristează, pentru că dacă eu ți-aș spune că Dobrin nu numai că nu mi-a făcut nimic, dar de la început nu i-a trecut prin cap să-mi facă, tu tot nu m-ai crede... A făcut ce-a făcut de ochii lumii, pentru asta a făcut, dar care lume, n-am de unde să știu, între cele două Brîie nu prea a fost lume, în afară de un soldat, care mi-ar fi făcut felul, nici o grijă, ăla nu era un neputincios, ca Dobrin, și Lovica avu în priviri o scurtă strălucire, ca și cum în verdele irisului o coadă verde de șarpe ar fi pleznit cu înfrigurare luciul orbitor și lucios al ochiului.

Afară se văzu agitîndu-se un soldat, soldatul de pază la intrarea în cazarmă, și la puțin timp ușa se deschise și în prag apăru întîi o cîrpă cîndva albă, vînătă acum din pricina hipermanganatului, și Lovica se miră cînd îl observă pe Iosulică ștergîndu-și cizmele, cu căputa subțire ca o mănușă și cu pingelele la fel de subțiri. Cine știe de ce-i rămăseseră Lovicăi ochii la cizmele de copil, prin lipsa lor de bărbăție, parcă erau niște cizme de femeie. Unde, Doamne, mai văzuse așa cizme ? Și pînă la urmă își aduse aminte și rîse în sine, altfel nu-i dădea mîna : la circ. Acolo un călăreț avusese cizmele la fel, poate puțin mai încrețite ; ale călărețului semănau la încheietură cu niște armonici, pe cînd cizmele lui Iosulică erau ca o dantelă. Și la acest cuvînt Lovica își opri rîsul dinlăuntru ; dantelele... Iosulică nici n-o băgă în seamă ; cu grabă scoase din buzunar un plic roz, din el o bucată de hîrtie și un praf de culoare albă, și atît hîrtia cît și praful zăcură neatinse cîtva timp, pînă ce Iosulică se încumetă să zică ceva. De fapt, tăcerea de pînă atunci pornea de la confirmarea unui adevăr bănuit de mult, încă de la vederea pentru întîiași dată a cadavrului, așa

cum fusese găsit lîngă cele două fiare ale pădurii, ucise şi ele de acelaşi glonţ năpăstuitor ; deci bănuiala era confirmată, un tehnician dentar şi un laborant îşi dăduseră pe petecul de hîrtie avizul că vîrful caninului nu era adăugat, nu era o plombă meşteşugit pusă de cei de unde venise Liviu, era smalţ şi pulpă din caninul adevărat, ori, caninul adevărat, cel din fotografie, era rupt la vîrf.

— Atunci al cui e ? întrebă Ieronim, şi faţa lui pămîntie deveni şi mai neagră, ca şi cum această descoperire ultimă a colonelului nu i-ar fi plăcut.

— Asta mă întreb şi eu, dragul meu căpitan... şi cuvîntul „dragă", cuvînt de împrumut şi utilizat doar pentru a-şi manifesta marea bucurie, sună străin în gura lui, aproape ca o glumă. Foarte mult aş da să ştiu şi eu şi mai ales să ştiu de ce l-au ales tocmai pe Liviu... În orice caz, paraşutarea lor în această zonă nu mai e întîmplătoare.

— Şi dacă este o simplă părere, domnule colonel ?... Vedeţi, nici Alixandru nu crede în ceea ce spuneţi, nimeni nu crede, pînă şi Saveta lui Drăghia, după ce l-a căutat pe Liviu într-un anumit loc, a spus că e el, singură a declarat şi a confirmat, doar eraţi de faţă... Adică, domnule colonel, dacă în materie de dinţi mai pot exista dubii...

Colonelul bătu aerul cu mîna, argumentul lui Achim, vesel, pentru că îl încurcase pe colonel, nu putea să nu fie luat în seamă şi, cu toate astea, nici celălalt, al Savetei, nu era de lepădat, cu toate că era convins de adevărul lui şi nu de celelalte. Analiza nu putea greşi, analiza se baza pe date ştiinţifice, pe cînd celălalt adevăr... Iosulică îşi ţuguie buzele şi, numai după ce îşi strînse precipitat praful şi odată cu el hîrtia şi plicul, o zări pe Lovica. O clipă rămase înmărmurit că era acolo. Chiar se temu cînd o văzu şi numai după ce mirarea îi trecu o recunoscu pe deplin ; pînă atunci o confundase nici el nu ştia cu cine...

— Nu vrea să-mi spună dacă a ştiut, deşi cred că el n-a fost străin, cum n-aţi fost nici dumneavoastră, spuse Lovica.

— Adevărul, Lovică, adevărul, numai el contează, restul sînt simple speculaţii... Şi dacă acest adevăr, descoperit de mine,

este cel real, atunci înseamnă că cei aflați în munți și cei care i-au trimis aici sînt incomparabil mai bine pregătiți decît credeam, înseamnă că au crescut un Liviu Rogozea nou, și l-au crescut atît de bine, încît numai întîmplarea, această mică întîmplare, amintirea mea, nebăgată în seamă de alții, l-a putut identifica. Îți dai seama ? Puteau să trimită pe altcineva, cu toate astea, l-au trimis pe el... Pentru asta cineva a trebuit să culeagă date exacte despre adevăratul Liviu Rogozea și despre familia lui. Aflînd unde lucrează unul din frați, înțelegi raționamentul meu, Lovică, numai după ce-au aflat unde lucrează fratele lui, l-au creat pe Liviu cel fals cu scopuri nu lesne de înțeles. Înseamnă că, mai devreme sau mai tîrziu, tot ar fi luat legătură cu Aurel, dacă cumva n-au și luat-o, și poate acesta să fie motivul adevărat al fugii lui. Atunci ce mai contează dacă eu știam sau nu știam despre intențiile lui, cu toate că aș vrea să te asigur că n-am știut nici eu, nici Achim. Aurel Rogozea se află singur cu conștiința lui și numai singur poate hotărî dacă ne e prieten sau dușman...

— Dușman, Aurel... și Lovica își bătu palmele mici cu degetele umede, de parcă atunci și-ar fi scos mîinile din albia de rufe. Ați știut, ați știut, anume l-ați trimis, și vă e frică să recunoașteți, și vă e frică să recunoașteți, pentru că n-aveți încredere în el, nu știți dacă a rămas cel ce-a fost sau între timp a devenit altul. Dar oricum ar fi, el tot al meu rămîne, și tu, Achime, să nu te mai temi că am să te caut, n-am să te mai caut, tu rămîi cu hipermanganatul ăsta, uită-te la fața ta, a căpătat culoarea ștergătorului de picioare. Lovica se ridică, își luă traista de pe marginea scaunului și plecă mototolind în bătaie de joc cîrpa vînătă de pe prag cu ghetele, pînă ce văzu fața lui Iosulică învinețindu-se.

Îl găsi pe Alixandru bătîndu-și geamurile în scînduri ; cu o noapte în urmă un geam dinspre stradă fusese spart, iar a doua zi văzu scris pe gard cu păcură : „Aici stă familia unui dușman". Ca să șteargă scrisul, Alixandru trebui să vopsească tot gardul cu catran, și gardul arăta acum mai frumos și mai negru ca oricînd... Sticla de țuică nu lipsea de pe pragul tinzii, și Lovica nu se sfii s-o ducă la gură ; era adevărat, deci, cînd bea de unul singur, bătrînul bea țuică mai bună, țuica din sticlă de asemeni era o dovadă, și cînd Lovica bău al doilea gît,

Alixandru nemulțumit se dădu jos de pe scară și veni la femeie cu ochii aprinși.

— Ce-ai făcut, Lovică, ai dat de vreo urmă, schimbă el vorba molatec cînd văzu că noru-sa nu făcuse prăpăd așa cum crezuse. Lovica așează cuminte sticla la un pas, și bătrînul, ca un cîine credincios, se așează lîngă ea, trăgînd cu ochiul la dunga mărgelată dinlăuntru. Apoi bătrînul tremură și i se păru nefiresc să tremure ; ziua de toamnă era dulceagă, cu soarele destul de cald. Alixandru, cu privirile spre pîntecul femeii, se duse fără grabă în tindă. Luă de pe sfoară, pus la aerisit, un cojoc înflorat, cojocul neveste-si ; de două ori pe an îl întindea la soare, în tinda largă, să nu se coșcovească pielea și mai ales să-i vadă cusăturile ce-i aduceau aminte de atîtea. Așează cojocelul cusut cu arnici roșu, verde, negru și galben pe spatele femeii, și Lovica privi adînc în ochii bărbatului, neînțelegînd de unde la el atîta duioșie, doar știa din spusele lui Aurel că Alixandru nu fusese duios decît cu amintirea fostei neveste, cu mormîntul, singurul de care avea grijă, cum nu avusese vreodată grijă de cineva viu. Alixandru își mută scara pe partea tîrnațului din lemn înflorat ; niște inimi de lemn decupate în scîndură, tăiate simetric și într-o ordine descrescîndă dădeau balconului lung ceva aparte, căldură tainică ce nu se prea potrivea cu inima lui Alixandru, așa credea lumea. Lumea... ce știa lumea ce-i în sufletul lui ?... Pînă în ziua cînd aflase de la Saveta lui Drăghia că noru-sa e grea, în fiecare zi se ducea la grinda din grajd, pusă de la început țeapănă, ca la nevoie să se poată folosi de ea, și Alixandru cu trecerea anilor vedea în grindă mai mult un prieten. De cînd îi murise nevasta, o unsese cu ulei de in, ca lemnul să nu se fărîmițeze de cari și să rămînă cornos și puternic. Se petrecuse în lumea drepților și Liviu, și Alixandru pregătise frînghia, aceeași cu care fusese atîrnat fiul lui ; o păstra la loc umbros, cum o dezlegase atunci, după ce capul fiului său se rupsese de trup. Și iată că Saveta, cu semnele ei, îi spusese că nu-i nici o îndoială că Lovica e dospită, și din clipa aceea bătrînul Rogozea nu se mai simți singur și al nimănui, din acea clipă își zise că frînghia și grinda mai au de așteptat, un om ca el era în stare să crească un nepot, să-l facă mare și să fie liniștit de pe urma muncii dacă părinții nu fu-

seseră în stare să-l crească. Nu putea fi vorba ca Dobrin să aibă vreun amestec ; Dobrin, dacă era adevărat ce se auzea prin sat, nu putea așa de iute să-i facă mijlocul să se ridice, poate că și vorbele despre noru-sa erau simple vorbe, cu toate că de cînd o văzuse la început, înțelesese de ce s-a topit copilul lui după ea și de ce se puteau îndrăgosti și alții. Ochii de culoarea ierbii cu umbriri ascunse și cu sclipiri jucăușe, nestatornici și înnegurați spre margini de pînza deasă a genelor, erau ochi nestăpîniți, așa îi avusese și nevastă-sa, și nestăpînită fusese și ea, cu toate astea... Alixandru se apucă să bată o altă scîndură la geamul de lîngă tîrnaț, și Lovica, urmărind mișcarea ciocanului, văzu în fața șurii sau i se păru că vede un pat de copil cioplit grosolan. Nu-l văzuse pînă atunci sau nu-l băgase în seamă, mai mult ca sigur nu-l băgase în seamă, de unde pînă unde să fi scos Alixandru patul și mai ales de ce, doar el n-avea de unde să știe ?... Lovica se uită spre mijlocul ei și rămase liniștită, singurul nasture neîncheiat la spate n-avusese cum să fie observat, și pe urmă avea și ea dreptul să se îngrașe, ca tot omul, și uite că se îngrășase. Patul era făcut de Alixandru, nu-l răbdase inima și se semnase pe o speteză de-a lui, și Lovica, mîngîind netedul lemnului în care fuseseră legănați Liviu și Aurel, se gîndi cine știe la ce și un nod amar i se opri în gît. Dar nodul îi fu alungat de altceva, de o umbră rece care-i trecu pe lîngă pîntece, o umbră de gheață, altfel înăuntru n-ar fi simțit o zbatere grăbită și dureroasă, zbaterea copilului înfrigurat de trecerea străină prin preajma culcușului său. Lovica privi în jur ; nu se vedea nimeni, loviturile ciocanului se răriseră pentru un timp, acum porniseră din nou și mai grăbite. „Doamne, ce-o fi ?“ spuse Lovica și o înfiorare necunoscută, alta decît cele știute pînă atunci, o făcu să tremure. Fugi de lîngă pat și nu se opri decît la marginea tîrnațului, pe scări, adică exact pe locul unde stătuse pînă atunci bătrînul, și Alixandru, îngrijorat pentru paloarea de pe obraz și mai ales pentru fuga neînțeleasă de lîngă patul anume scos ca să dezlege ghicitoarea Savetei, se așează lîngă Lovica.

— Nu-i mort, Lovică, mie-mi spune inima că nu-i mort, și pentru prima dată în viața ei femeia își lăsă capul pe umărul socrului și-i simți mirosul de fîn amestecat cu cel de transpirație, așa cum transpira și Aurel cînd nu putea să-și alunge frica din suflet.

23

Zgomotul și vocile repezite veneau de pe coridor ; la început Aurel crezuse că voiau să-l ridice pe sîmbetistul de caraulă, Lungea, cel care refuzase să ia arma în mînă și să pornească la atac, pînă la urmă înțelese că nu despre el era vorba, ultima dată cînd se trezise, tot așa auzise zgomote ciudate și avusese impresia că motivul era tot soldatul Lungea, ca mai apoi să se convingă că Giurgea se opunea ca Rogozea să fie scos din infirmeria-celulă unde zăcea, nici el nu știa de cînd... Giurgea nu se putu răţoi multă vreme, ușa fu dată în lături cu forță, așa cum o dăduse și el, Aurel, nu o dată la percheziţiile de noapte ; la fel fusese trîntită acum de un ofițer spătos, străin de regimentul lui după glas, altfel și-ar fi dat seama cine e. Auzea perfect ce se petrece în jur, dar de văzut nu vedea nimic, uneori și urechile refuzau să ia aminte la forfota de afară ; secunde în șir, urechea stîngă nu înregistra decît un țiuit prelung de lăcustă, parcă era în toiul verii, și pe o cracă din creier lăcusta verde își freca aripioarele transparente de nervurile de fierăstrău ale picioarelor și în ureche zgomotul metalic îi spărgea timpanul, în timp ce urechea dreaptă era invadată de gîlgîituri întrerupte. Ofițerul solid, speriat de priveliște, își înghiți saliva la vederea trupului aflat în nemișcare pe patul de campanie, cu un ochi orb, deschis spre el, ca o interogare inutilă.

— Poftiți, luați-l ! strigă Giurgea, pregătindu-se să semneze hîrtia, dar ofițerul dădu din cap, își permise chiar să scoată chipiul și să-și șteargă fruntea transpirată.

Era limpede, Aurel Rogozea nu putea fi transportat, era inuman să duci un om cu un ochi deschis spre curtea interioară, să-l legi de stîlpul de care urma să fie executat. Nu, era imposibil să-l poți lega, și ofițerul, ca să fie sigur că nu poate fi înșelat, se duse la pat, îl luă în brațe pe Aurel și încercă să-l țină în picioare, proptindu-l de propriul său trup, devenit stîlp de încercare, dar Aurel se învălui în jurul gradatului spătos ; neavînd conștiința trează, nu putea avea nici forța să-și comande reflexele. Se săturase și el de atîta stat în pat, de atîtea întrebări inutile, ar fi vrut să se încheie odată acel capitol neînțeles al vieții și, cu o voce pe care nu și-o auzi, își comandă forță și tărie să stea pentru un minut pe picioarele lui, ca ofițerul să

poată spune că e bun de dus în curtea interioară. Cu toate că își auzi în creierul devenit coroană de prun cuvintele șoptite în urechea dreaptă, creierul nu voi să reacționeze și în locul ordinului pe care ar fi trebuit să-l dea mușchilor, lăcusta își frecă mai departe fierăstraiele picioarelor, și atunci ofițerul zări sub ochiul muribundului, roșu ca un amurg de soare, cu corneea învinețită de sînge, cum curg lacrimi de neputință, în timp ce celălalt ochi, închis, părea un ochi mort, tovarășe maior, cum își permise să spună ofițerul, adresîndu-se lui Giurgea, convins că nu putea fi vorba de nici o execuție în ziua aceea, indiferent de insistențele centrului. Renunțaseră să-l mai ducă la București pentru interogatorii suplimentare, ceva se schimbase și pe acolo pe la centru, nu mai aveau timp pentru orice, or, el, Aurel Rogozea, era un „orice" în graba de a lichida dosarele vechi. Ofițerul și cei doi soldați veniți în ajutor dispărură pe ușa deschisă, și Giurgea, transpirat, cu ceafa groasă și roșie, albă doar în adîncul cutelor păroase, se mulțumi să se șteargă pe față cu o cîrpă luată de lîngă chiuvetă ; în ultimul timp nu mai avusese vreme să meargă acasă să se schimbe, să-și ia batiste, dormise mai mult pe apucate, pe unde putuse. Împreună cu Pintilie și alți doi caporali, răsfoise întreaga arhivă a ultimelor luni, arhiva secretă a regimentului, în speranța că va da de o hîrtie care să ateste adevărul celor susținute de Aurel, anume că Iosulică și Ieronim știuseră de fuga lui de-a doua, dar căutările se dovediră zadarnice, așa că Giurgea puse din nou mărturisirile lui Aurel pe seama stării lui grave. Giurgea nu se lăsă intimidat de neșansa de a găsi hîrtiile pe care Iosulică și Achim ar fi trebuit să le scrie, dacă într-adevăr avuseseră de gînd să-l trimită de bunăvoie pe Aurel acolo sus, în schimb, dădu de o hîrtie pătată cu sînge și spartă de un cartuș, o hîrtie prin care Achim era solicitat să vină între Brîie, la piatra albă, să se întîlnească cu Folosea, pentru a stabili condițiile de predare, cei de sus nemaivoind să lupte și să îndure necazurile izolării și hărțuielii celor de jos. Nu știuse niciodată de această hîrtie, cu toate că era cazul să știe ; hîrtia probabil fusese primită de Achim după ce-l scoseseră din armată, deci nici el și nici armata nu mai aveau unul față de altul obligații reciproce, cu toate astea, hîrtia fusese găsită de Pintilie în arhiva lui Dobrin și pe ea era scris *ultrasecret*. De ce *ultrasecret* din moment ce Achim nu mai era căpitan și moartea lui se produsese în timp ce era civil ? Ce era cu hîrtia aceea, cine o scri-

sese şi de ce voiseră să-l ademenească acolo între Brîie pe Achim, loc unde mai apoi fusese descoperit mort. Şi mai găsise Giurgea un raport, un raport nesemnat, mai mult o notiţă, cum că Achim, după a doua rănire gravă, fusese operat şi... O glumă a cuiva, îşi zise Giurgea mototolind raportul scris ca o informare anonimă de vreme ce nimeni nu-şi lua răspunderea sub semnătură. De ce se dusese Achim la locul de întîlnire ? reveni Giurgea la problema fundamentală. Dacă Iosulică ştia de scrisoarea primită de Achim, de ce-l lăsase să se urce la moarte sigură ? Ochiul deschis, înroşit din pricina vaselor de sînge sparte, tremură ca în urma unei adieri molcome de vînt, şi Giurgea, temător că are să piardă momentul de luciditate al muribundului, se grăbi să-şi tragă scaunul lîngă pat şi să-şi apropie urechea de răsuflarea caldă a lui Aurel.

— Îţi mulţumesc, domnule maior, îţi mulţumesc că nu m-ai lăsat... Am auzit totul prin urechea stîngă, urechea dreaptă are ceva în ea, un bîzîit de avion îmi sparge tot timpul timpanul, dar prin cealaltă am auzit cum m-aţi apărat, cu toate că de văzut n-am putut vedea nimic... Ştiu că trebuie să mor şi aş dori din tot sufletul să se termine odată acest calvar, dar înainte aş vrea să ştiu ce s-a întîmplat cu Lovica, poate cineva a omorît-o. Cine, domnule maior ? întrebă Aurel, dar Giurgea se mulţumi să ridice din umeri. Sînt sigur că au omorît-o, domnule maior, ştiu cu precizie, altfel mama lui Dobrin n-ar fi venit la mine să-mi spună că totul se plăteşte pe lumea asta...

Urmă o pauză lungă, poate prea lungă pentru nerăbdarea lui Aurel, dar Giurgea nu cunoştea amănunte şi pe urmă el trebuia să afle veştile de care avea nevoie, nu-şi putea pierde vremea cu adevăruri mărunte. Cînd te duci pe front, ştii pentru ce te duci, adică fiecare individ conştient, dincolo de ordin, are întipărit în memorie motivul temeinic care-l face să se deosebească de un simplu combatant : fiecare soldat se dăruie altfel dacă dincolo de voinţa superiorilor lucrează şi propria conştiinţă, or, în virtutea acestui patriotism etern, care-l face pe om să fie superior ordinelor, ar fi vrut să ştie ce se petrecuse cu Aurel, şi numai povestea întreagă putea să facă lumină în dezordinea faptelor din cauza cărora trebuia să fie împuşcat.

— N-am găsit nici un document care să ateste, domnule Rogozea, că Iosulică sau Achim ar fi premeditat în vreun fel fuga...

Crede-mă, am căutat cu disperare, cu sincera dorință de a găsi un indiciu cît de mic în folosul dumitale... N-am găsit... Nici din acest punct de vedere armata nu e pusă la punct. În armată, cuvîntul scris ar trebui să fie singura lege. Vezi, domnule Rogozea, organic, simt nevoia să-ți iau apărarea, dar nu pot... Un asemenea document în arhivă nu există sau a dispărut, stau însă și mă întreb de ce să dispară, cine ar fi avut vreun interes ? Încearcă și concentrează-te, adu-ți bine aminte, ura de moment și nemulțumirea pentru tot ce s-a întîmplat, nu ele te-au determinat să fugi ? Poate Iosulică nici n-a fost amestecat, și în egală măsură, Achim. Și conștiința lor are nevoie de adevăr, domnule Rogozea, chiar dacă conștiința lor a părăsit de mult trupurile... În curînd are să-l părăsească și pe al dumitale și ar fi cazul să-ți aduci aminte.

— De ce, domnule maior ?... vorbi Aurel ca dintr-un mare adînc. V-am povestit credința mea despre domnul colonel și Achim. În credința mea știau că trebuie să fug. Or, credința nu are nevoie de acte, cum eu n-am nevoie de adevărul dumitale, și te-aș sfătui să nu mai pierzi timpul cu hîrțoagele regimentului. Ce rost au ele ? Pot mărturisi prin ce-am trecut ?. Pot reconstitui suferința unui om, nu atît legată de ei, de felul cum s-au purtat, nici de dumneavoastră, ci de mine, pentru că omul, oriunde ar fi, este singur, domnule maior. Și pe urmă ce importanță ar fi avut niște hîrtii ? Ce importanță putea avea pentru mine ordinul lor, în cazul că ar fi existat un asemenea ordin ? M-ar fi putut împiedica ordinele astea să nu fac ce vreau, să nu acționez așa cum mi-ar fi dictat sufletul ? Puteam să plec cu ele cu tot în altă parte sau puteam foarte bine să le zic la amîndoi, bine, mulțumesc, pentru sfaturile rostite sau nerostite, și să-mi iau tălpășița. Viața omului este dată o singură dată și omul trebuie să știe ce să facă cu ea. Mai ales în timp de pace... Domnule maior, ca să fiu sincer, cînd am ajuns între Brîie, cum zicem noi locului aceluia de despărțire dintre păduri, un loc unde se desparte nu pădurea, ci viața, nu m-am gîndit nici la patriotism, nici la copiii lui Achim, copiii țării, cum le zicea el. N-aveam în mine decît ură și venin și o durere mare că pistolul lăsat sub butoi era un pistol măsluit, nu se putea face cu el nimic. Dacă în clipa aceea aș fi avut la mine un tun, cu tunul aș fi tras în cazarmă și în dumneavoastră toți, domnule maior, și asta nu pentru suferințele fizice la care am fost supus, pot să jur că nu, ci pentru cu totul altceva, pentru lipsa

de încredere, pentru uşurinţa cu care dintr-un prieten facem un duşman, şi durerea asta a neîncrederii m-a durut cel mai rău dintre toate... Ai să rîzi, domnule maior, sînt sigur că ai să rîzi, în adevărul acela despre mine, la care dumneata ţii aşa de mult, povestea mea are să arunce un bob de neghină şi nu unul de grîu curat, aşa cum ai fi vrut, deoarece oamenii totdeauna vor altceva de la semenii lor... Simt în dumneata nevoia de a mă reabilita moral, de a mă reabilita în faţa dumitale, asta vrei, mai uşor m-ai trimite la moarte dacă ai şti că în conştiinţa mea au trudit lucruri împotriva acestei condamnări pe care eu o socot dreaptă, domnule maior, mă auzi ? dreaptă... Eu nu mă plîng şi nici nu protestez. La noi lucrurile sînt făcute din bucăţi, or, aceste bucăţi, pe care nici dumneata, nici altcineva nu le poate lega, mă condamnă. A avut grijă de mine unul Folosea, cu el locuiam în bordei, el mă ducea afară să-mi fac treburile, el îmi aducea de mîncare, într-un cuvînt, el era stăpînul şi servitoarea mea, domnule maior, pentru că şi servitoare a fost. Era om cu carte, avea două facultăţi şi nici o avere, deci n-avea ce să cîştige, nici ce apăra, în afara idealului său, şi idealul ăsta al lui era să nu-i fure nimeni borşul... da, domnule maior, borşul...

Aurel Rogozea se opri, se întîmplase ceva cu propria lui gură ; nu-şi dădea seama de ce limba, întreagă pînă atunci, se micşorase, îşi putea da seama după cealaltă jumătate, rămasă întreagă. Dealtfel, şi gura se înjumătăţise şi Aurel privea la propria lui mutilare oglindită în ochelarii lui Giurgea. Maiorul nu-şi dădea seama de această schimbare, stătea liniştit pe scaunul de lîngă pat, aşteptînd să audă de la Aurel de ce lupta Folosea. Era dornic să afle acest adevăr, legat de celălalt, nu atît pentru că îl interesa cazul Folosea, Folosea nu-l interesa deloc, legionarul se topise în neant, de parcă nici n-ar fi fost, putrezea undeva, rătăcit de restul cadavrelor cine ştie pe unde prin pădure, pierdut sau ţinînd încă de cald fiarelor nopţii. Îl interesa pentru ceea ce ar fi putut explica propriei lui conştiinţe despre adevăratele motive ce-l îndemnaseră pe Aurel să se poarte cum se purtase, pentru asta ar fi vrut ceva din viaţa celuilalt, dar Aurel încetase să mai vorbească. Imaginile însă despre Folosea şi despre viaţa lor îi stăruiau nu numai în minte, ci şi în ochi, şi o clipă Aurel avu sentimentul că maiorul, privindu-le, este în stare să înţeleagă şi se cruci cînd îl văzu aprobînd din cap spuse pe care el, Aurel, nu le rostise.

Folosea se așezase pe prici, așa cum era, încălțat, cu cizme cu talpa groasă, de cauciuc, zimțată, să nu lunece, gîndi Aurel, dorindu-și rapid o explicație, și, cu capul pe ramura de brad deasupra căreia se afla un prosop în loc de pernă, privi mănunchiul de chei adus de mîna dreaptă în față, și după ce Folosea căută una anume, se uită în colțul bordeiului unde se vedea o canistră albă de aluminiu închisă cu două lacăte de mărimi și culori diferite. Se liniști cînd văzu încuietorile intacte și își așeză cheile lîngă el. Aurel urmări multă vreme cheile lucioase, cu osebire una de dimensiuni minuscule, cheia de la cuietoarea lui aurită. Nu înțelese imediat de ce urmărise cheia cu pricina, în fond nu avea de gînd să evadeze, dar mîna lui dreaptă, legată de unul din stîlpii priciului cu lanțul aurit, fără acea cheie, era o mînă inutilă ; cheia și belciugul reprezentau un tot de care depindea starea lui de acum sau o alta în care se putea socoti liber. Or, din moment ce cheia era la Folosea și belciugul prins de mîna lui, n-avea de înțeles decît un singur lucru, soarta încă nu îi era pecetluită.

— Ai suportat destul de bine încercarea... așa îi spunem noi aici, încercarea lui Blendea. Eram obligat să-ți spun dinainte ce au de gînd cu tine, și dacă vrei să mă crezi, le-am dat de înțeles că ești la curent cu toate amănuntele. Poate te întrebi de ce anume se cădea să-ți spun, cînd, în mod normal, trebuia scontat pe surpriză, pe surpriza în fața acelui pluton de execuție, un pluton real, după cum ți-ai putut da seama, și Folosea zîmbind privi spre rănile adînci de pe fruntea lui Aurel — urmele gloanțelor ce trecuseră și mușcaseră din carne vie. Știi de ce rîd ?... Mă uit la semnele de bună purtare, da, într-adevăr, de bună purtare, și mă gîndesc ce s-ar fi întîmplat dacă te-aș fi anunțat ce are să te aștepte... Atunci, cu siguranță ai fi făcut tot ce ți-ar fi stat în putință să te păstrezi calm, să nu te miști de la locul supliciului nici cu un centimetru ; încercarea lui Blendea vă este doar cunoscută, să nu-mi spui că nu știai despre ea, evident, fără să cunoști curiozitățile ei, nu puțini de la voi au primit cel de-al patrulea glonț pentru că erau educați să rabde și făceau la locul execuției eforturi supraomenești să se domine, neștiind că autodominarea îi ducea la moarte. N-am vrut să te pun în gardă, cu toate că, așa cum ți-am spus, i-am anunțat că te informasem despre ce va urma, nu-i așa, ce frumos sună cuvîntul informat !

Aurel auzise vag, jos, de „încercarea" la care erau supuși cei ce erau trimiși să se infiltreze sau cei ce urcaseră munții din proprie inițiativă ; odată dăduse peste unul de-al lor cu „încercarea lui Blendea" înscrisă pe chipul îngrozit ; trei cartușe dispuse în cruce, cum erau și ale lui, și al patrulea, ca un obuz, lăsînd să se vadă locul inimii, prin care puteai băga pumnul.

— Și eu m-am dominat, spuse calm Aurel, după cum vezi, gloanțele n-au luat-o pe de lături, zise el, neînțelegînd de ce Folosea nu se supusese unui ordin, iar dacă nu i-l transmisese, de ce ținea acum să-i facă pustiul de bine să-i reediteze spaima peste care trecuse.

— Tu nu te-ai dominat, tu voiai să mori, asta era limpede pentru oricine, altfel, te păștea cel de-al patrulea glonte, un cartuș cu încărcătură specială, de asemenea cartușe mă ocup eu, și Folosea scoase de sub pat un coș de papură și răsturnă pe lutul bătătorit al podelii conținutul : cartușe gata fabricate, prese și cutii cu alice grele și praf de pușcă. La prima vedere ți se pare că-i un simplu cartuș de vînătoare, continuă Folosea, umezindu-și abundent buzele cu limba. Poftim, ia-l și uită-te !

Și Aurel prinse cu mîna stîngă cartușul, dar neputîndu-l cerceta ca lumea, Folosea se simți obligat să-i desfacă legătura aurită de la mîini, și atunci Aurel demontă cartușul în părțile lui componente ; rămase mirat nedescoperind nimic deosebit față de un proiectil de vînătoare obișnuit.

— Nu-i așa că n-ai priceput nimic ? Fiecare alice explodează, aproape patruzeci de proiectile dum-dum, de calibru și forță diferite, se sparg în același timp. Gaura pe care o lasă este impresionantă. Trebuie să-ți mărturisesc că de la primele experiențe numărul curioșilor, dornici să ne tragă pe sfoară, s-a micșorat simțitor. Cînd te-am urmărit legat de stîlp, am pus un pariu cu mine însumi, un pariu pe care l-am pierdut ; mi-am trecut din această cauză un pachet de țigări din buzunarul drept în buzunarul stîng și te asigur că timp de o săptămînă n-am să bag țigară în gură, eu, care sînt un fumător înrăit... Eram convins cum sînt și acum că te-au trimis cei de sub platou ; am și acum în minte această convingere, cu toate că Blendea a fost de altă părere. El rămîne cu părerea lui, eu cu a mea, deși a mea nu i-o poate în nici un fel influența pe a lui.

— Ce s-ar fi întîmplat cu mine dacă mă mișcam, dacă nu cădeam ? spuse Aurel și strînse din buze dureros, voind să renască acel moment de pierdere cînd lunecase în josul stîlpului.

— Nu e greu în fața morții să-l judeci pe cel ce se desparte de viață, mai ales cînd știi că o simplă greșeală îl poate costa totul. Acum o lună a venit unul de la voi, strecurat, cum îi zicem aici, avea o legendă admirabilă, cu toate că nici pe departe nu semăna cu a ta, dar în fața încercării lui Blendea, n-a rezistat, se vedea de la o poștă cum se strofloacă să nu se miște, semn pentru noi că era instruit în acest sens. Nici n-a clipit, nici n-a închis ochii la primele trei cartușe, iar forța celui de-al patrulea, pe care nu-l mai aștepta, i-a rămas întipărită în ochii prea rapid înveseliți de încheierea, după credința lui, cu succes a acelei încercări. Ochii căscați au fost semnul convingerii noastre în privința adevăratului motiv al venirii lui pe munte.

— De ce nu mi-ai spus, dacă aveai ordin ? întrebă Aurel, curios de răspunsul lui Folosea și Folosea, în loc să-i răspundă imediat, rîse, apoi, după ce se potoli, îl legă pe Aurel la loc de pociumbul priciului cu lanțul aurit. Verifică închizătoarea.

— E de aur veritabil, spuse Folosea, fără să dea curs primei întrebări. Un moft de-al lui Blendea, aici toți au mofturi, dacă l-ai vedea îmbrăcat și te-ai uita la nasturii și cuietorile lui de la cizme, vei înțelege de ce și acest lănțug e de aur. Crezi că acum doarme ?... Nu, te-ai înșela amarnic, stă și se gîndește ce să facă cu tine, pentru el era mult mai bine dacă nu răspundeai la apelul interior, numai de morți nu-i e frică, și n-ar primi pe nimeni aici sus dacă n-ar avea instrucțiuni clare în acest sens. Tremură de groază că cineva străin ar putea să-l omoare fără să se poată apăra.

— Te-am întrebat ceva, insistă Aurel.

Și Folosea, culegînd de pe jos o grămadă de alice răsturnate din cutie, îl fixă brutal, fără nici un motiv aparent.

— Ți-am spus că am pus un pariu cu mine, un pariu pe care nu ți-l pot explica în detalii, el există dincolo de celălalt, rezumat la valoarea unui pachet de țigări. Pe acela l-am pierdut, pe celălalt, însă, nu.

Folosea, supărat, luă o alice de mărimea unui ochi de șoarece și o aruncă sub scorbura unui stejar de afară. Întîi se cutremurară rădăcinile puternice ale stejarului, apoi tulpina însăși se înfioră de suflu, și numai la urmă Aurel înțelese că nu mai

aude din pricina exploziei. Folosea căscă gura de cîteva ori, își învîrti cu forța mușchilor maxilarul inferior, apoi cel superior, pînă ce auzul îi reveni la normal. Aurel îl imită. Nu mai rămăsese în urechi decît o durere surdă. Treptat, auzi rîsul curat al lui Folosea...

— Pentru asta am făcut-o, ca să nu aud în tine patruzeci de bubuituri asemănătoare, spuse el. Ți-am citit și eu în ochi dorința de a muri, și știu și de ce trăiești cu credința reală că tu l-ai ucis pe Liviu. În clipa aceea n-am fost sigur că dorința de moarte pornește de aici, ea era superioară ordinelor primite de jos, de la ai tăi... Și pe urmă puteai la sălaș să mă omori cînd m-ai surprins cu superba mea maică și faptul că nu m-ai omorît iar a fost pentru Folosea un semn. Vezi cîte semne deodată ? Dar, dincolo de aceste semne, aș vrea să-mi explici un alt semn, timp pentru ce trebuia să se întîmple și nu s-a întîmplat mai există, n-au intrat zilele în sac, mai putem discuta... Nu te duci la Blendea să mă torni că nu te-am pus la curent cu amănuntele invenției lui ? Un adevărat trimis, după cele aflate, s-ar duce, ar primi nota zece pentru loialitate. Nu te-aș sfătui să te duci... În primul rînd, nu te-ar crede, în al doilea, prea deschisul tău devotament ar suna în urechile lui ca o sentință, și atunci n-ai mai avea scăpare.

Folosea luă din traistă unul din cartușele faimoase și i-l arătă din nou lui Aurel...

— Nici nu mi-a trecut prin cap să mă duc, și asta nu pentru că vreau să primesc nota zece de la tine, nu doream, simplu, așa cum în clipa de față nu doresc nimic. Îmi dau seama că fiecare cuvînt pe care-l scot capătă în capul tău fel și fel de înțelesuri. Fac ceva pe înțelesurile date vorbelor mele, mi-e egal ce crezi despre ele și mai ales despre mine. Ca să fiu drept, nici nu știu de ce am venit aici, că de plecat, era clar, trebuia să plec... Poate teama de moarte, moartea lor, cu mult mai apropiată de mine și mai neîndurătoare decît moartea voastră, deși omul numai cu o moarte este dator. Dacă rămîneam cuminte la locul meu, aș fi făcut niște ani de închisoare, legile jos sînt la fel de severe ca și aici, și, culmea, am crezut în necesitatea lor, numai legile severe ne pot păzi de fel și fel de surprize. Poate aș fi rămas, ți-am mai spus, sau dacă nu ți-am spus, m-am gîndit ; nu tratamentul aspru m-a făcut să-mi iau lumea în cap, ci pră-

pastia care s-a căscat brusc în mintea mea simplă. Atîta vreme cît m-am ştiut curat ca lacrima, cu dosarul fără nici o pată, puteam acţiona şi acţionam în voie, convins că purtările dure nu cereau în vreun fel explicaţie ; simplul *ţel,* cuvînt miraculos pe care ni-l aruncam deseori în obraz, acolo, jos, era suficient pentru a-mi justifica faţă de duşman orice purtare. Apoi, dintr-odată, Liviu, sentimentul că l-am împuşcat. Nici nu-ţi dai seama ce vîlvă a făcut cazul în cazarmă, mai apoi în orăşel, devenisem, după cum vezi, un caz complicat de duşman, cu care ortacii de luptă n-avuseseră de-a face pînă atunci. Le-am dat un pretext pentru o nouă exigenţă şi, te asigur, această exigenţă lucrează jos cu o forţă înzecită.

Folosea se puse din nou pe rîs. Aurel se întrerupse brusc din povestit. Nu spusese nimic demn de luat în răspăr, cu toate astea, Folosea se hlizea, ridicat pe prici în capul oaselor, şi nu se întrerupse decît în clipa cînd deschise cele două lacăte de la bidonul de aluminiu. Luă de pe o poliţă o cană de tablă şi, cu ajutorul ei, scoase din canistră un lichid albicios, ce se prelinse în două şuviţe pe margine, şi-l bău cu poftă, în sorbituri mărunte. Din cînd în cînd Folosea îşi închidea ochii, plăcerea acelei băuturi părea a fi deosebită, pînă şi culoarea feţei i se schimbă, din arămie se făcu galben-violetă. Privi în interiorul cănii, şi cînd se convinse că a mai rămas ceva pe fund, îşi înfrînă pofta de a înghiţi şi ultimele picături. Ca şi cum i-ar fi făcut lui Aurel un favor deosebit, se apropie şi-i întinse cana de campanie. Aurel se uită în cană, lichidul tulbure nu putea fi decît o băutură alcoolică fermentată rudimentar, aici sus, la altitudinea de aproape o mie cinci sute de metri. Gustul oţeţit îi schimbă însă părerea şi, pentru că Folosea băuse înaintea lui, nu se temu şi dădu peste cap puţinul lichid aflat acolo. Rămase uluit. Băutura nu era altceva decît o bragă obişnuită, aşa cum băuse pe străzile Bucureştiului, nu, nu era bragă, era borş, şi încă un borş de calitate îndoielnică. Folosea se uita la el cu ochii măriţi, aşteptînd verdictul, îşi scotea mereu vîrful limbii printre buzele devenite şi mai palide şi mai subţiri, dar Aurel nu ştia ce trebuia să spună.

— Nu-i aşa că e formidabil ? se lansă Folosea în aprecieri.

Şi Aurel, paralizat de remarcă, înclină din cap, desigur, borşul nu putea fi decît formidabil. Închise lacătele, le verifică minuţios şi, aprinzîndu-şi o ţigară, rîse din nou.

— Tu știi ce e dorul de țară ? Te asigur că nu știi... Tu nu știi, ca dealtfel toți ai voștri, decît niște precepte, vorbe pe care vă munciți să le transformați în fapte, fără să reușiți. Nu-ți vine să crezi, nu-i așa ? Nu te obligă nimeni. Nici în pariu nu intră această parte de povestire, reală ca și existența ta aici, ca și moartea care, mai devreme sau mai tîrziu, ne va paște inevitabil pe amîndoi. Sau tu ești nemuritor ? Ei bine, borșul, borșul mi-a ostoit dorul. Tu n-ai de unde să știi ce înseamnă dorul, tu nu știi și n-ai decît vagi sentimente despre o orînduire pe care, dacă ai fi cunoscut-o, n-ai fi ajuns în acest rai montan unde, din cînd în cînd, trebuie să suporți și „țeapa" lui Blendea dacă vrei să nu-l apuce brusc melancolia și istericalele. De ce-ai fugit ? Sau de ce-ai venit aici ? Îți citesc pe chip haosul sentimentelor din tine, ele ți-au făcut din cap baniță, baniță goală, evident, deoarece materia cu care ai umplut-o îți era străină, și asta ai dovedit-o singur alegînd subconștient această cale a protestului, deoarece, dragul meu, numai protestul intim te-a aruncat în brațele noastre. Nu-i așa că mă crezi ? Că acest sentimentalism și credința în cinstea ta îți fac bine... dar să lăsăm explicațiile pentru mai tîrziu, cu toate că marea zi se apropie, de trei ani ne spune Blendea că această zi se apropie, și simte și el cum simt și eu că, dimpotrivă, se îndepărtează. Vino cu mine, spuse Folosea.

Și, cu cheița de aceeași culoare ca și cătușele, desfăcu lanțul galben de la mîna lui Aurel. Îl trase aproape cu forța spre el, apoi, cum ar fi dus un animal la adăpat, ieși din bordeiul întunecos. Numai ajuns la aer curat Aurel înțelese cîtă putreziciune era în încăperea din care abia ieșiseră, dar nu avu prea multă vreme de meditat. Folosea îl tîra într-un loc anume, temător să nu dea cu ochii de altcineva.

— Nu ne vede nimeni... Bordeiele trupei se schimbă în fiecare zi. Blendea, din acest punct de vedere, e un mare strateg, spuse Folosea.

Cînd ajunseră în apropierea unui stejar uriaș, pe o scăriță bătută direct în trunchi, Folosea începu să urce, și Aurel, automat, după el. Între crengi se aflau cîteva scînduri ancorate solid, și Aurel, numai cînd ajunse cu picioarele pe ele, înțelese că observatorul era folosit pentru a se privi în vale. Valea se

deschidea în fața ochilor ca o pînză cenușie, ca un lac uriaș din care răsăreau, din loc în loc, vîrfurile răzlețe ale pinilor...

— Spune-mi ce vezi acolo, arătă Folosea cu mîna spre un loc anume, și Aurel, oricît se aplecă spre acel loc, nu văzu mare lucru.

Brîul lat, ca o cingătoare uriașă ce despărțea muntele în două, se vedea clar ; Aurel putu observa chiar un iepure cocoțat pe un vîrf de mușuroi, dar tot ce era dincolo de Brîu plutea într-o ceață deasă, compactă, pastă de gelatină.

— Nu vezi nimic, nu-i așa, sau poate tu vezi, tu, care abia ai venit de acolo, vezi, pe tine natura te-a înzestrat cu o dragoste superioară, pe care ți-o poți manifesta și vizual ! glumi cinic Folosea și își mușcă buza de jos, pe care și așa se vedeau lăcașurile lipsite de sînge ale dinților din față... De ani de zile nu văd nimic, deși sînt în țara mea, de ani de zile urc aici cu convingerea că într-o zi am să zăresc ce e dincolo... Am trecut cu piciorul peste Brîu nu o dată, am putut delimita cele două părți ale muntelui cu piciorul, dar nu cu piciorul vrea omul să vadă, natura l-a înzestrat pe individ cu cele mai sensibile și reale organe de percepere, și aceste organe sînt ăștia, spuse el și aproape îi vîrî lui Aurel două degete în ochii larg deschiși.

„Nu, nu e normal", își spuse Aurel și transpiră, cuprins de teamă. Ochii lui Folosea se holbau spre valea inaccesibilă vederii, cu toate că aproape o putea pipăi cu mîna, atît era de aproape ; n-ar fi trebuit decît să sară din acel stejar falnic, ca după cîțiva zeci de metri de prăpastie să nimerească în lințoliul de gelatină sub care se ascundea... Oare ce se ascundea ? Tot pădurea se ascundea, acea pădure pe care o văzuse și el cînd se strecurase pe acolo temător să depășească Brîul Alb, unde speciile de arbori încetau să se mai împreune din pricina unei ciudățenii a naturii... „Cu toate că natura era de vină", își zise Aurel trăgînd cu coada ochiului spre Brîul prin care fîșii groase de ceață se plimbau agale într-o încercare molcomă de a împrejmui muntele.

— Vezi, acolo undeva m-am născut eu, spuse Folosea simplu și, fără să mai piardă timpul, îl împinse pe Aurel spre scărița solidă prinsă cu piroane în stejar. Am omorît doi oameni pentru că au vrut să-mi fure tărîța pentru borș, spuse Folosea cînd ajunseră sub coroana uriașă a stejarului. Așa că te previn, să nu încerci nici tu să furi.

24

În peştera de sub munte îşi instalase Dobrin noua arhivă de dosare, dosare active, cum le zicea el, mişcate continuu de zeci de soldaţi după nişte legi cunoscute numai sublocotenentului. Peştera avea cîţiva kilometri sub muntele de calcar : de fapt, nimeni nu ştia prea bine unde se termină şi nici nu exista vreun înscris în privinţa distanţei ce trebuia adăugată la lungimea reală din cauza potecilor ce plecau din galeria principală şi se pierdeau undeva sub grotele uriaşe, stăpînite doar de lilieci. Dosarele erau rînduite frumos pe suporturi de metal ; Dobrin personal făcuse planurile cu cîţiva ingineri genişti şi, cu toate că rămăsese la acel grad umilitor, importanţa în faţa trupei şi a ofiţerilor îi crescuse considerabil de cînd centrul aprobase propunerea lui scrisă de a constitui un creier al dosarelor atît de necesar compartimentului special al armatei. Da, „special", asta era noua titulatură dată de Dobrin serviciului constituit de el, nomenclatură răspîndită rapid, cuvîntul în sine avînd dulceţuri aparte. Pentru a-i face pe alţii să memoreze definitiv noul serviciu şi menirea lui, la fiecare secundă Dobrin utiliza cuvîntul „special", ca un adaos creat anume spre a-i însoţi celelalte cuvinte din care îşi alcătuia propoziţiile. Îi invitase pe Achim, Giurgea şi Iosulică în noul sediu, să le citească consternarea faţă de ordinea instaurată în peştera uriaşă, din care stalactitele şi stalagmitele fuseseră tăiate, ca rafturile să poată fi înălţate cît mai sus. Achim rămase perplex cînd văzu în grota mare, cine ştie de ce denumită de Dobrin „grota proceselor", dosarele legate cu şnururi şi aranjate de zeci de soldaţi, fiecare avînd în mîini mănuşi albe ca să nu păteze în vreun fel cartonul aflat pe inventar şi a cărui valoare se ridica... „Numai dosarele costă..." ţinu Dobrin să explice celor trei, ca să-i intimideze, voind în acelaşi timp, printr-o simplă comparaţie, să lase să se înţeleagă celelalte valori cu mult mai importante aflate în interiorul cartoanelor. Un stol de lilieci dădu năvală în grota mare, luminată feeric, şi speriat se răspîndi spre interior, prin galeriile tot mai obscure. Două generatoare de curent se auzeau duduind în interiorul muntelui, şi Dobrin, ca să şteargă uluiala de pe chipul lui Iosulică, strigă aproape :

— Lumina, de acolo vine lumina, şi clipi complice, frecîndu-şi mîinile de bucurie.

La ieşirea din grota mare se deschideau cinci galerii de dimensiuni reduse ca lăţime, dar impresionante ca înălţime ; probabil un rîu subteran, cu milioane de ani în urmă, săpase pe tăcute în calcarul moale şi croise acele văi rămase acum ca nişte culoare înalte. Ca drumul prin ele să nu fie alunecos şi oaspeţii să păţească ceva, Dobrin dădu ordin ca sub rafturi să se construiască un trotuar de lemn. Achim, la început temător să nu lunece, înţelese că teama era de prisos. Scîndurile pe care călca erau groase şi ridurile lăsate în ele de circular ajutau talpa cizmelor să se proptească bine în şanţurile lor umede. Mici cărucioare de metal, acţionate manual pe nişte şine luate de la o linie ferată forestieră, treceau fără zgomot, purtînd în ele dosarele aflate pe rol sau altele ieşite din circuit. Soldaţi instruiţi de Dobrin împingeau cărucioarele într-o solemnitate de preoţi.

— Aici, aici, spuse Dobrin zîmbind vag, se află, dar nu se pierdu în explicaţii, dîndu-şi seama că însoţitorii lui, la vederea stîlpilor înfipţi în calcarul betonat, vor înţelege singuri că de ei aveau să fie legaţi cei ce trebuiau să plătească cu propria lor piele trădarea, intenţia sau chiar gîndul trădării. Iar aici, poftiţi la stînga, mai bine cu vagonetul, vom parcurge exact opt sute nouăzeci şi cinci de metri, spuse Dobrin şi, ca să arate celorlalţi ce aveau de făcut, se urcă primul, chemîndu-i pe musafiri să se aşeze pe cele două scînduri dispuse paralel.

Doi soldaţi încovoiaţi de spate împinseră de vagonet, la început cu opinteli, apoi mai uşor, semn că linia cobora într-o pantă lină, apoi gîfîielile soldaţilor se auziră din nou, spre insatisfacţia lui Iosulică, care le simţea respiraţia şi îi era teamă de microbii ce se puteau răspîndi în culoarul îngust prin care treceau spre o ţintă necunoscută. După o jumătate de oră ajunseră la o altă bifurcaţie de galerii şi spectacolul ce se deschidea în faţa privirilor se dovedi impresionant. Sute de oameni, pe scări de lemn, se roteau în jurul bolţii uriaşe ce se pierdea în înalt ; urcau cu nişte coşuri de papură, în timp ce prin mijlocul galeriei, pe nişte scripeţi ce scîrţîiau molcom, coborau şi se ridicau găleţi din care se putea lesne vedea sterilul scos din galeria laterală a muntelui.

— Aşa vom ajunge la ei... S-a cercetat şi măsurat înălţimea grotei pe verticală ; aproape opt sute de metri, ceea ce înseamnă că dacă săpăm în ritmul ăsta trei luni... şi Dobrin rîse gros, lă-

sînd să se înţeleagă ce se întîmplă dacă se face un mic tunel lateral. Ajungem direct în cuibul lor, evitînd capcanele şi cursele de tot felul... Spărgînd muntele, dăm şi de tunelurile ascunse, şi Dobrin îşi duse un deget la buze, ca şi cum i-ar fi fost teamă de ceea ce spusese cu propria lui gură. Achime, îl numi el simplu pe căpitan, de acum oamenii noştri vor face copii, nu vor mai muri ca proştii, numai că pînă am ajuns la această soluţie simplă şi ingenioasă, ne-au trebuit timp şi bani. Dobrin îşi luă degetul de la gură şi-l înşurubă la una din tîmple, marcînd în acest fel locul ce trebuia să semnifice uriaşa cantitate de creier necesară pentru a putea izvorî din el o asemenea idee.

Achim îşi şterse fruntea transpirată cu dosul mînecii de la veston, spre nemulţumirea lui Giurgea, care se încruntă fără succes însă ; Achim, deşi îi văzu cutele de la frunte, nu se sfii să-şi continue ştersul cu palma butucănoasă...

— Şi cînd le-aţi făcut pe toate astea, Dobrine ? se minună sincer Achim, privind roată, ca şi cum ar fi vrut cu privirile să marcheze acel spaţiu uriaş, plin de cotloane, de galerii mai mari şi mai mici, maldărele de dosare, aflate toate sub împărăţia unui singur om.

— În timp ce voi eraţi morţi, numai tovarăşul Giurgea mai e încă viu, şi Dobrin apăsă pe cuvîntul *încă* într-un anumit fel, cu convingerea că acea graniţă între viaţă şi moarte poate lesne fi trecută de maior.

— Tovarăşe colonel... spuse Achim şi se opri, nemaiştiind cum şi cu ce să continue.

Nici colonelul Iosulică nu era în apele lui, era consternat de tot ceea ce se lăsa vederii şi i-ar fi părut rău să rămînă acolo, în pămîntul cleios şi plin de apă al mormîntului, fără să vadă cum evoluaseră lucrurile în lipsa lui, şi ele evoluaseră spectaculos...

— Vreau să ştiţi, tovarăşe colonel, că eu n-am fost de acord cu aceste investiţii uriaşe... vedeţi şi dumneavoastră ce sume... Eu sînt pentru armată, ordine şi disciplină, dar pe căile convingerii, eu nu...

— Ce nu, tovarăşe Giurgea, că multă vreme n-o să-ţi mai spun tovarăşe... Adică parcă eu nu ştiu că n-ai fost de acord ?... Mai bine zis de ce nu spui dumneata, tovarăşe maior, că ai fost împotrivă şi ai făcut zeci de memorii, şi Dobrin, brutal, apăsă

pe două butoane dispuse unul lîngă altul pe masa de beton cenuşiu aflată între el şi ceilalţi trei.

Nici nu-şi dăduse seama Achim cum şi cînd ajunseseră în faţa acelei mese uriaşe, luminată de jos, ca simpla hîrtie a dosarului, aşezată pe luciul sticlei, să poată fi văzută în acelaşi timp şi de deasupra şi de dedesubt. Pe galeria cu numărul patru înscris pe frontispiciu apăru un coş purtat cu repeziciune de un mecanism şi Dobrin nu avu altceva de făcut decît să oprească liftul minuscul din care scoase un dosar voluminos şi grăbit împrăştie pe masă multele memorii scrise de Giurgea şi trimise la superiori pentru a împiedica construcţia subpămînteană, „hidoasă şi păgubitoare prin menirea ei", cum suna o propoziţiune, citată cu vădită plăcere de Dobrin.

— Poftim, tovarăşe maior, ori dumneata ţi-ai închipuit că hîrtiile nu ajung la mine, că ai putinţa să comunici cu superiorii prin intermediul altora ? ! De acum înainte totul va trece pe aici, prin acest laborator al purificării... mai ţii minte, Achime, la topitorie, şobolanul ăla pe care l-a prins Aurel şi pe care eu l-am azvîrlit în oala cu fontă topită, bucata aia de metal care purta pe ea grăsimea de forma unui animal ?

— Ce vrei să zici, sublocotenent ? se amestecă în discuţie Iosulică şi, spre deosebire de felul lui obişnuit de a vorbi pe două voci, nici una dintre ele maturizată, acum vocea îi era gravă şi adîncă, încît Dobrin pentru prima oară realiză cu adevărat că se iţea în faţa superiorului său.

Şi atunci se sperie... Nu pentru mult timp, deoarece lîngă el auzi vocea maică-si, care-l ruga să se scoale, că e bătrînă şi n-are cine s-o ajute să împartă coliva. Dobrin, cuprins de o dragoste uitată undeva în fosta lui tinereţe, făcu eforturi supraomeneşti să se ridice. Era conştient, era limpede, toată povestea cu peştera, ţinută în el ca o supremă dorinţă, se făcuse nevăzută, fusese un vis, trează era doar mama lui stînd acolo, lîngă mormîntul ostăşesc, şi efortul lui de a reînvia, ca femeia să se bucure de sprijinul lui. Era doar tînăr, dacă făcea o socoteală sumară, nici nu împlinise încă patruzeci de ani, era în depline forţe, putea trudi pentru el şi ea, pentru binele ţării, dar ce nu poate face un om la patruzeci de ani... Pămîntul de deasupra se mişcă, şi Amalia simţi forfota dinlăuntru. Îşi făcu cruce, era gata-gata să scape coliva din mînă. Şi pentru că nu putea ieşi, Dobrin îşi zise că are să facă acest efort altă dată, acum era mai bine să se uite la maică-sa şi la puţinele

bătrîne care o însoţeau la parastasul de patruzeci de zile. Ar fi vrut să-i spună femeii aceleia puţintele la trup, ca o pasăre, că asemenea obiceiuri lui îi erau străine, dar de teamă să nu fie auzit, privi cu atenţie pe după copacii cimitirului, crezînd că se află ascuns cineva dintre ai lui, venit cu însărcinare anume să vadă şi să audă, dar pomii erau pleoştiţi de căldură, în spatele lor nu se vedea nimeni, şi atunci Dobrin se întrebă, nu fără o oarecare mirare, de ce dintre cei mulţi cu care trudise nici unul nu-şi dorise la acel ceas de grea cumpănă pentru mama lui s-o însoţească la locul lui de veşnică odihnă.

— Dragul mamei, ce frumos erai tu şi cum te-ai dus, auzi Dobrin vocea limpede a mamei sale şi, de jenă, îşi duse o mînă la ochi ; el, şi frumuseţea !

Rîse înfundat, să nu strice momentul solemn al împărţirii colivei peste mormînt, colivă stropită cu vin roşu, da, căpşunică, se simţea de la o poştă mirosul puternic şi ademenitor al vinului amestecat cu nuca şi praful de vanilie. Niciodată n-o privise pe mama lui cu atîta atenţie şi se întrebă, nu fără oarecare pizmă, cum putuse femeia aceea frumoasă, înjumătăţită acum de bătrîneţe şi necazuri, să facă o pocitanie de băiat ca el, că doar pocitanie fusese, asta era limpede. „Te pomeneşti că nici nu eram atît de urît, poate eram în felul meu atrăgător şi nu mi-am dat seama". Şi amintindu-şi cum îl căutase Lovica acasă, se înroşi de adevărul posibil rostit de femeia slabă, ca o arătare, cu ochii ei neobişnuit de mari şi frumoşi. Dobrin se încruntă. N-ar fi stricat să se intereseze mai îndeaproape, doar posibilităţile îi erau la îndemînă, poate că mama lui greşise, din ea şi din tatăl lui, cam băutor, ce-i drept, dar chipeş altfel, ieşise el. Şi cum ieşise ? Observă ciorapul negru de la piciorul stîng răsucit, maică-sa nu avusese probabil timp de ciorapi, trecuse de vîrsta cînd o mai puteau interesa amănuntele, pe ea o interesa acum plînsul acelei femei, aproape necunoscută, îmbrăcată în negru ; stătea undeva lîngă crucea de lemn de stejar, în picioare avea nişte tenişi daţi în grabă cu negru, şi negrul de cretă îi murdărise într-o parte pulpa frumoasă. Era o străină, numai o clipă avusese senzaţia că o ştie, că o mai văzuse undeva, şi mama lui Dobrin, liniştită, îi întinse credincioasei, pe o bucată de hîrtie, o lingură de colivă. Dobrin o recunoscuse într-un tîrziu, îi simţise prin pămînt căldura picioarelor, şi de acolo, din locul unde se afla, văzu şi altceva decît ceea

ce puteau observa cei ce mestecau boabele de grîu bine fierte ; privelişte a de sub picioarele uşor desfăcute : Înlemni, era ea, o cunoscuse la paisprezece ani, locuia la capătul străzii, era cu douăzeci de ani mai mare ca el şi măritată cu unul în vîrstă, de la aprovizionare. Ea îl învăţase să iubească, îşi luase aproape rolul de mamă în dragoste, şi tot ea îi dăduse de înţeles că la sărutat trebuie să-ţi apropii buzele cu încetineală de melc... Uite că nu uitase această povaţă de care nu prea ţinuse seamă, femeile cu care avusese de-a face mai apoi nu prea avuseseră timp de sărutat. De ce venise Tinca la parastas, doar trecuse de la ultima lor întîlnire atîta vreme şi Dobrin, începu să transpire abundent ; un miros dulce de nefiinţă se împrăştie în jur şi se cutremură la ideea că Tinca îl iubise cu adevărat. Cu siguranţă numai acesta putea fi motivul, fusese deci iubit fără să-şi dea seama, cum nu pricepuse pe vremea aceea nici plînsul ei după fiecare prăbuşire, da, aşa-i zicea ea dragostei, prăbuşire. Dobrin încercă să-i facă un semn, ar fi dorit-o mai la dreapta lui, să-i simtă căldura piciorului pe mîna dată într-o parte, aşa cum i se răsturnase cînd îl îngropaseră în ziua aceea cînd plouase torenţial. Degetele lui Dobrin încercau să se prindă de coşciugul de stejar, dar nu reuşi s-o facă pe Tinca atentă la dorinţa lui. Îşi răsuci capul greu spre stînga, din partea stîngă îi putea vedea cel puţin o parte din faţă, şi Tinca nu arăta nici bătrînă şi nici urîtă. Cum de nu-l uitase, cum de venise la parastas, un om străin dacă nu iubeşte nu vine atît de departe la o simplă aducere-aminte, ori poate ea tocmai la această întîlnire cu amintirile venise? Simţi pe pămîntul zgrunţuros, în care erau înfipte cîteva rădăcini de flori pe jumătate uscate, lacrima fierbinte a femeii şi surprinse uitătura rece a mamei lui ; Amalia nu ştia de ce plînge Tinca şi ei nu-i convenea să-i spună celeilalte că nu era doritoare să verse lacrimi. Umezeala îi ajunse pe obraz şi Dobrin se topi acolo, în adînc, de atîta tristeţe şi bucurie totodată. Fusese iubit, el Dobrin, fusese iubit, nu mai era nici o îndoială. Voi să alunge năluca îmbrăcată în negru, ea venise acolo trimisă de cine ştie ce duşman, venise cu gînduri ascunse, să-i topească sufletul şi să-l învrăjbească prin neliniştea ce avea de acum să-l urmărească tot timpul.

— Pleacă, femeie, de aici, ce-ai dumneata cu pruncul meu ? auzi Dobrin vocea Amaliei, care intuise pericolul şi-i lua apărarea.

Așa ar fi spus și el dacă era sus, dacă ar fi fost în viață, faptul însă că în locul său maică-sa rostise aceleași cuvinte nu-i plăcu, ar fi vrut ca de acolo să plece femeia care-l făcuse, nu dragostea nebăgată nici de el în seamă. Ar fi vrut s-o implore pe ființa mică la trup, cu ciorapii trași, peste picioarele subțiri, cu neglijență, să-l lase cu Tinca și, ca să se facă auzit, lovi în capacul coșciugului. Doamne, cum îi mai bubuia lemnul lovit în urechi ! Apoi uită de toate. Nu-și mai aminti decît de seara de iarnă, da, iarnă fusese atunci, n-avea cum să uite anotimpul, înghețase de frig pînă la Tincuța. Plecase la ea proaspăt îmbăiat, maică-sa îl făcuse să se spele și nici nu-l întrebase unde se duce, cu toate că ar fi fost cazul să-i spună că în cămașă și pulover ar fi putut să răcească. Nu-l întrebase și nici nu răcise, pînă la colțul străzii nu erau decît cel mult două sute de metri, și după frigul de afară, căldura din patul Tincăi i se păru un frig și mai mare, și femeia nu rîse de el, de spaima lui, de fiecare dată alta, mai adîncă și mai neomenoasă și prin asta cu atît mai atrăgătoare. Femeia era spaimă pentru el și el venise acolo ca s-o înfrîngă în patul cu miros de coada-șoricelului și mentă. Cît de bine îi făcuse caldul Tincăi, pînă în clipa cînd mîngîierile i se părură dinainte gîndite, și atunci Dobrin o întrebă de unde învățase toate lucrurile minunate, și în loc de răspuns, Tinca rîse și-i mușcă cu iuțeală de șopîrlă colțul buzei, acolo unde ele se pierd una în alta. De ce o gonea mama lui pe Tinca, își zise el, uitînd unde se află. Voi să ridice capacul de deasupra ; simți prin deschizătura dintre cele două lăzi de lemn, cum pătrund în interior mărunte firișoare de țărînă umedă, și numai atunci realiză că sufletul lui încremenit undeva în neant, despărțit cu greu de lume, îi mai dădea trăiri pe care trupul nu le putea îndeplini. Plînse fără lacrimi ; înțelese că și lacrimile nu mai erau posibile la un suflet ce nu se mai putea uni cu trupul din care plecase, și în momentul cînd ajunse la această convingere, se liniști, sufletul zbură în sus, spre necunoscutele lui căi, în timp ce mama lui Dobrin nu numai că nu mai insistă ca Tinca să părăsească cimitirul, dar își scoase inelul de aur și i-l întinse femeii, cu înțelegerea omului cu păreri de rău că nu-i niciodată prea tîrziu să-ți plătești o datorie.

— Te-ai măritat, Tincă ? întrebă Amalia, ungîndu-și cu salivă locul de unde scosese cu greu verigheta.

— Nu m-am măritat, madam Dobrin... După ce-a murit Ilie... cine să mă ia...

25

Iosulică Goldștein ieși din camera în care își avea dormitorul ; ura acea încăpere cît o sală de spital și de fiecare dată cînd o părăsea avea sentimentul că-i făcea încăperii în ciudă. „Iată, eu ies și tu rămîi, tu rămîi mai departe"... cu patul acesta nenorocit de campanie, cu noptiera fără un picior, cu ligheanul albastru de atîta praf de hipermanganat, intrat în porii smalțului, cu oala de noapte, parte integrantă din inventarul acelei hardughii în care ar fi putut să doarmă o sută de soldați. Ordinul sunase însă precis ca în acea hardughie să doarmă el, șeful unității speciale și președintele tribunalului militar, cadru prețios, așa cum prețioase erau și dosarele lui Dobrin, încuiate în dulapurile de metal cu șapte lacăte. Iosulică nu ieșise din încăperea atît de disprețuită singur, ieșise cu o valijoară de carton, jupuită pe la colțuri, legată la mijloc cu două curele noi, curele cu catarame de bronz lustruit. Era fericit Iosulică în ziua aceea. Părăsi dormitorul fără sentimentul obișnuit de pușcăriaș scăpat dintr-o celulă a morții ; îl părăsi cu bunăvoință și, ca să marcheze această nouă stare, scuipă spre stînga, exact în locul unde se afla oala de noapte, la piciorul din spate al patului, și văzînd precizia cu care țintise mijlocul oalei, mai scuipă o dată, și rezultatul, spre satisfacția lui, fu același. Avea dubii Iosulică, din pricina lor era atît de fericit. Certitudinile prea mari sau definitive îi dădeau o senzație de spaimă, nu credea în adevăruri absolute, și de fiecare dată cînd îl auzea pe Dobrin sau pe Giurgea rostindu-și judecățile, fără pic de îndoială, simțea că pămîntul se clatină sub el, îndoiala lăuntrică luînd în acele clipe proporții cosmice. Fusese nefericit din ziua cînd fusese obligat să conducă ancheta lui Aurel Rogozea ; nefericirea venise din rapoartele prea clare, prea sigure de ele. Din copilărie îl enervase tabla înmulțirii pentru că nu se găsise nimeni s-o conteste. Știa foarte bine că doi ori doi fac patru, dar aproape vedea verde în fața ochilor că nu fac opt ; adică de ce neapărat să facă patru, din pricina unei convenții, cînd cealaltă convenție, nedescoperită încă, dar de a cărei existență era sigur, putea să ducă la alt rezultat. Și nemulțumirea că lumea se supunea orbește unei reguli care, dincolo de accepțiunea generală, putea fi de o falsitate fără margini, îl determina să ridice degetele în sus, și învățătorul, știindu-i meteahna, îl lăsa să plece. Și acum Iosulică

pleca, de data asta cu o valiză strînsă sub braţ ; pleca parcă din ora de matematică, fără să ceară voie cuiva, voia era în el, el îşi era pînă la un punct singur stăpîn. Ar fi putut să se bucure de îndoiala lui în dormitorul aflat în exclusivitate la dispoziţia sa, dar oficierea bucuriei acolo unde zeci de ochi l-ar fi putut vedea prin ferestrele mari, i-ar fi stricat intim secunda supremă de linişte şi reculegere, da, secunda aceea dumnezeiască ce-i lumina sufletul şi deopotrivă mintea. Obişnuinţa era mai mare decît teama de a fi suspectat, şi cum odinioară la orele de matematică se ducea în grădina şcolii, aflată în spatele magaziei de lemne, şi acum se îndreptă spre colţul din dreapta al cazărmii. Curtea era pustie, santinelele de gardă luau poziţie de drepţi la vederea lui, semn pentru Iosulică Goldştein că trebuie să calce cît mai firesc spre acel loc de refugiu şi cît mai calm cu putinţă. Îşi micşoră paşii dominat de aceeaşi bucurie a îndoielii. Îşi găsi cămăruţa de sub popotă neatinsă. Iosulică se simţea în siguranţă între pereţii strîmţi, cum fusese şi în camera unde se născuse şi trăise atîţia ani, dormind în paturile suprapuse zece copii, claie peste grămadă, fete şi băieţi laolaltă. Ducea dorul unei asemenea încăperi, şi pînă la urmă acest colţ liniştit, această încăpere de unu pe unu cu zăvor pe dinăuntru, pus de Pintilie la ordinul său, îi dădea plăcerea cea mare ; aici venea să-şi adune gîndurile, aici medita adînc asupra mişcării lumii în neorînduiala ei socială şi tot aici îşi lua marile hotărîri ale vieţii. De data asta era vorba de o bucurie. De mult nu mai avusese revelaţia îndoielii, tot timpul trăise în certitudini periculoase în care nu credea deloc, şi un asemenea dubiu copleşitor pentru minte se cerea înconjurat cu toată smerenia de care era în stare. Pînă la uşa verde merse calm, ca şi cînd scopul acelui drum nu putea să fie decît unul obişnuit. Febra începu în momentul cînd se văzu singur. Trase zăvorul cu grijă, ţinîndu-şi limba scoasă şi prinsă pentru mai mare siguranţă între dinţi, şi numai cînd se văzu închis din toate părţile, se descălţă, îşi dezbrăcă vestonul, scoase cravata, cizmele femeieşti, lăsînd să se vadă ciorapii rupţi la vîrf şi la călcîie, şi, galben ca un mort, se aşeză în genunchi în faţa valizei. Desfăcu curelele, apoi, cu o cheiţă introdusă în broască, provocă un mic ţipăt metalic în fierul broaştei. Cu religiozitate ridică încet capacul. Din valijoară scoase cu grijă un covor lat de cîteva palme, cu o inimă la mijloc. Îl atîrnă de perete în cuiele bătute de demult, apoi îşi lipi

fruntea de cartea de rugăciuni, cu coperţile negre. Umerii şi pieptul lui Iosulică tremurau caraghios ; avea nişte umeri mici şi un piept scofîlcit, intrat între coaste, iar golurile dintre clavicule se lăsau şi se ridicau la intervale egale, de parcă înăuntru ar fi avut nişte pungi cu aer ce doreau să scape de apăsarea toracelui. Se lamentă mult Iosulică din cauza acelei bucurii a îndoielii. Aşa cum stătea aplecat peste valijoară, un soi de altar al unei sinagogi în miniatură, părea nu un colonel de care putea depinde viaţa sau moartea cuiva, ci un copil neajutorat, dezbrăcat de orgolii şi galoane, un suflet chinuit, dăruit acelei credinţe a îndoielii adînc înstăpînită în el. Îndoiala îi venise de la cercetarea caninului alb. Din prima clipă înţelese că plutea un semn de întrebare în privinţa adevăratei identităţi a lui Liviu Rogozea şi tot din acel moment avusese bucuria lăuntrică a nesiguranţei. În cele cîteva zile de cînd începuse să aibă îndoieli se schimbase aproape cu desăvîrşire ; nu mai trecea încruntat pe lîngă oameni. Se pomenise cu o zi înainte, de amiază, cînd căldura soarelui, puternică, îl lovise în moalele capului, salutînd un sergent, şi nu numai că nu se supără de această falsă subordonare, dar îl linişti cu propria lui mînă pe subofiţerul năucit de spaimă ; da, el, Iosulică, de cîteva zile era altfel. Simţise nevoia în acea dimineaţă să se ducă la duşul comun şi să se spele, obicei rar întîlnit la el ; era născut în mai şi reţinuse de la Rachela, maică-sa, că cei veniţi pe lume într-o asemenea lună fac alergie la apă, şi cu toate că nu prea ştia atunci ce înseamnă alergia, pricepuse exact sensul bolii şi încetase să mai facă baie. Organismul îi ceruse în ziua aceea să se supună unei îngrijiri trupeşti aparte ; se frecă zdravăn cu peria de curăţat cizmele, aspră, din păr de mistreţ, confecţionată de unul din fraţii lui, devenit peste noapte director la o cooperativă de perii. La picioare propria lui forţă nu-i fu suficientă, şi Pintilie, înghiţindu-şi scuipatul, îi frecă labele pînă ce le aduse la o stare convenabilă. Nemaipomenită era îndoiala, şi ce legi ciudate o guvernează, îşi zise Iosulică, cuprins de o pioşenie aparte, şi, în timp ce-şi rostea rugăciunea ca semn de mulţumire pentru noua sa stare, se gîndi dacă totuşi n-a fost prea blînd cu ciobanul judecat cu o zi înainte, a cărui legătură cu banditii era aproape dovedită. Îi dăduse numai douăzeci şi cinci de ani de puşcărie. „ Ar fi timpul să-mi nuanţez şi sentinţele,. îşi spuse Iosulică cu voce tare, în timp ce săruta cu fruntea covorul. Între cifrele zece şi douăzeci şi cinci, pot exista la fel

de bine și alte cifre, să zicem nouă ani și trei ani, în fond oamenii nu pot fi grupați atît de perfect după vina lor încît să merite aceeași pedeapsă." Îndoiala îl făcuse fericit și mai bun. Era aproape om, întregit și purificat datorită acelei moșteniri adînci reintrate în drepturile ei ; îndoiala, sfînta îndoială. Și pentru că era dominat de ea, începu să fabuleze cu repeziciune, cu toate că vorbele ce-i ieșeau din gură n-aveau nimic comun cu gîndurile lui, deoarece gîndea cu totul altceva, gîndurile erau la Liviu și Aurel Rogozea, iar vorbele erau simple versețuri pe care mai mult le batjocorea în loc să le cînte. Deci Liviu Rogozea cel împușcat putea foarte bine să nu fie Liviu Rogozea cel adevărat, iar în acest caz soarta lui Aurel... Nu, nu, Aurel trebuia să afle acest adevăr dacă era real și nu o simplă presupunere, trebuia să afle neapărat, atunci sufletul lui s-ar fi simțit altfel. Iosulică se auzi strigat. „Cineva a avut nevoie de mine, își mărturisi el, tot așa cum acum în clipa aceasta și eu am nevoie de mine, își zise, și cum eu sînt mai important decît cel care mă caută și decît rugăciunile mele, n-am să mă mișc de aici, din acest loc binecuvîntat", și Iosulică se aplecă și mai mult spre cartea de rugăciuni. Uitase un cuvînt din cîntecul talmudic, iar o lentilă a ochelarilor era înfiorător de pătată, așa că, neînțelegînd cuvîntul, preferă să-și scoată ochelarii și să-și apropie tiparul aproape șters cît mai la îndemîna ochilor. Cînd îl citi, sări în sus de bucurie, cuvîntul uitat și redescoperit nu era altul decît cel pe care îl înnobila în acel loc strîmt, de reculegere : *îndoiala.* Și *îndoială* era scris cu litere mari, cu toate că în verset nu el avea importanța covîrșitoare, ci altul, *adevărul,* scris însă cu literă obișnuită, ca și cum sensul lui era departe ca valoare de celălalt. Începu să se încalțe, zicîndu-și că în ziua aceea, deși erau prevăzute... Se auzi din nou strigat, și, gîndindu-se că putea fi vreun mesaj din partea mai-marelui cazărmii, își strînse covorașul, nu înainte de a-i săruta într-un colț mătasea ; și numai după ce legă valiza la loc cu curelele, numai după ce prinse cuietorile și băgă cheița în broască, își luă vestonul. Ieși cu valiza sub braț, cu același pas măsurat, lăuntric purificat de propriile îndoieli, întoarse la locul de baștină de unde plecaseră din pricina prea multelor certitudini. Era Dobrin, el îl strigase ; îl căuta și acum din priviri undeva în partea depozitelor de furaje. „De ce m-o fi căutînd acolo, tîmpitul, doar știe foarte bine că fac alergie la fîn !" și Iosulică, temător, își scoase din buzunar

batista impregnată cu hipermanganat, dar cînd o văzu, în loc să se folosească de ea, rîse. Era o copilărie pînă la urmă şi hipermanganatul. Şi Dobrin i se păru mai altfel în acea zi, urîţenia chipului era mai puţin accentuată ; Iosulică zîmbi cînd îi ghici, sub marginile vestonului, pantalonii ridicaţi nefiresc în dreptul nasturilor. Dobrin se apropie mai puţin curbat de spate ca de obicei, aproape obraznic de drept, într-un pas trufaş, şi nici nu luă poziţie în faţa colonelului. Altădată ar fi tăcut pur şi simplu, lăsînd nasul, un admirabil barometru al stărilor lăuntrice, să se înroşească la vîrf, semn pentru interlocutor că este cazul sau să devină umil sau să se care, în caz contrar, cu tonul cel mai calm din lume, Iosulică... Ştiau cu toţii ce însemna roşeala nasului, şi Dobrin se infatuase tocmai din cauza lui ; în clipa aceea vedea nasul colonelului alb, cu vinişoarele gălbui nedilatate, adică un nas ca toate nasurile, calm şi plin de bunătate pînă la concesie, concluzie care-l făcu să uite că nasul lui Iosulică avea şi obiceiul să se schimbe la culoare şi cu repeziciune încă. De data asta organul olfactiv nici nu se umflă, nici nu-şi schimbă galbenul-murdar, doar ochii deveniră mai luminoşi, şi peste galbenul de totdeauna se aşeză altul, plin de compasiune. Lui Iosulică îi era milă de Dobrin. Nu încercase de mult acest sentiment faţă de oameni, îi era milă doar de animale, faţă de ele avea o înţelegere adîncă ; erau necuvîntătoare, or ca o necuvîntătoare să te priceapă, se cade să-i oferi un plus de afecţiune. Un om este om chiar şi atunci cînd se află pe scara evoluţiei aproape de un patruped, şi Iosulică se întrebă dacă mila ascunsă şi totuşi afişată pe chip nu e rezultatul asimilării înfăţişării lui Dobrin cu a altcuiva, cu a unui cîine hăituit, de exemplu... da, da, aşa şi semăna Dobrin în clipa aceea, cu toate că se străduia să pară mai sigur pe el ca de obicei.

— Tovarăşe colonel, începu Dobrin confidenţial, răsucindu-şi capul spre stînga, spre urechea galbenă, enormă.

Dar în aceeaşi clipă văzu valijoara şi strălucirea cuietorilor, care îi înăspriră privirile şi îl puseră pe gînduri. Într-o secundă, timp în care Iosulică nici nu bănuia ce-i putea trece sublocotenentului prin cap, analiză zece variante posibile şi rămase la una singură, cea mai apropiată de adevăr ; Iosulică păstra în interior cine ştie ce hîrtii secrete, scoase din arhiva specială, cu scopul de a distruge acuzaţiile adunate cu atîta trudă împotriva mulţilor duşmani din familia Rogozea. Da, cu siguranţă,

numai despre documentele secrete, legate de Liviu şi Aurel, putea fi vorba, Iosulică doar i le ceruse. Ce putea să facă în faţa unui colonel el ca simplu subordonat ? Numai în clipa cînd Iosulică, bănuindu-i suspiciunea, îi întinse valijoara, Dobrin, fîstîcit, se înroşi ; dacă Iosulică avusese intenţia să facă dispărute nişte documente, atunci lucrurile erau grave. Deveni brusc umil, nasul lui Iosulică dădea semne vădite de înroşire, şi nu oriunde, ci în zona cea mai periculoasă. Dacă i-ar fi aprobat centrul memoriul privind importanţa arhivelor şi a depozitelor secrete, alta ar fi fost situaţia, o asemenea iniţiativă nu putea să nu-l proiecteze în faţa superiorilor într-o altă lumină, altul i-ar fi fost destinul dacă s-ar fi înţeles, sus, valoarea propunerii lui ; găsise chiar peştera, cheltuise destulă energie, el şi cîţiva deţinuţi, ingineri topografi, ca să întocmească planurile pe care apoi le semnase singur... Din moment ce Iosulică îi dădea valiza...

— Tovarăşe colonel... spuse Dobrin.

Şi paşii îi deveniră şi ei subalterni, călcau copilăreşte pe lîngă cei ai colonelului, şi Dobrin aproape icni de ciudă că trebuie să se poarte atît de mieros cu acest împuţit ; da, aşa şi era, aflase totul despre el şi ai lui, şi tocmai pentru că aflase, îl ura pe Iosulică cu sinceritate. Iosulică era însă curat pe linie de dosar, cu toată crîşma pe care o avuseseră părinţii lui.

— Ce-i, Dobrine ? întrebă Iosulică, degajat, şi buna dispoziţie îi reveni, nasul îşi pierdu culoarea de turnesol.

— Tovarăşe colonel... şi Dobrin, neştiind ce să facă cu valijoara, ca să-şi poată deschide dosarul de carton, se fîstîci, şi pentru că îi era jenă să aşeze valiza jos, dînd în acest fel întîietate dosarului, şi cum nici să nu deschidă mapa nu putea, transpiră abundent şi vorbi cu repeziciune. Anume îi pusese Iosulică valijoara sub braţ, să-l umilească, să nu-şi poată arăta documentele lui. A patra oară a urcat muntele, tovarăşe colonel, de două ori am urmărit-o personal, de alte două dăţi o patrulă. La cine se ducea ea pe munte, orăşancă get-beget, tovarăşe colonel, dacă nu să se întîlnească cu Aurel Rogozea, cu numitul Aurel Rogozea, vă rog să mă iertaţi, tovarăşe colonel ? ! Dobrin suferea vizibil pentru lucrurile afirmate : Nu e nici o îndoială că Lovica e o duşmancă înrăită, o vîndută... şi cînd rosti cuvîntul vîndută, Dobrin tremură de plăcere.

Iosulică păşea repede, alerga aproape, şi Dobrin, mic de statură, fulgerîndu-l din priviri pe un subofiţer de gardă care

zîmbea printr-o fereastră din pricina călcatului său caraghios, se ţinea după colonel în acelaşi ritm.

— ...Poftiţi, tovarăşe colonel, poftiţi... spuse Dobrin, arătînd spre o uşă dată în lături, dublată de o alta de metal, făcută din bare groase de fier, uşă pe care Dobrin voi s-o împingă cu piciorul, fără însă să reuşească.

Şi pentru că nu reuşi, izbi cu cizma în ea pînă ce un soldat înarmat veni cu un vraf de chei şi deschise pe dinăuntru cele trei lacăte enorme şi un belciug de siguranţă prins deasupra, acolo unde nimeni nu şi-ar fi putut închipui că se mai află o închizătoare. Uşa se dădu în lături scîrţîind, şi numai după ce Iosulică se văzu pe coridorul întunecos, cu uşi de fier la tot pasul, cu inscripţii din ce în ce mai severe şi cu grilajuri tot mai groase, înţelese de unde venea certitudinea lui Dobrin. Deschiseră o uşă spre stînga, şi Dobrin, fericit, aşeză valijoara pe birou...

— Parcă aţi avea o avere înăuntru, tovarăşe colonel, he, he, he ! rîse el alb, exact pe porţiunea buzelor, deoarece nici un muşchi al feţei nu-i însoţi rîsul.

— Sublocotenent, de ce m-ai adus aici ? întrebă Iosulică şi îşi scoase chipiul de pe cap, aiurit de zecile de dosare legate cu şnururi negre, rînduite pe nişte rafturi sărăcăcioase şi pline de praf.

— Dumneavoastră m-aţi condus aici, zise Dobrin şi, ca să nu piardă prilejul, deschise dosarul ce-l purtase tot timpul cu el. Iată dovezile, tovarăşe colonel, declaraţiile şi harta cu drumurile pe unde a urcat şi locurile unde a poposit... În condiţiile acestea, căpitanul Achim, tovarăşe colonel...

— Ce-i cu căpitanul Achim ? întrebă Iosulică şi trase valijoara mai aproape şi o şterse, ca şi cum mîinile şi vestonul lui Dobrin o pîngăriseră prin atingere.

— De fapt, el a vrut să plece din armată, avem martori că şi-a aruncat haina militară şi a venit în civil în faţa dumneavoastră, adică a venit în izmene, tovarăşe colonel. Eu nu pot să nu-i dau dreptate maiorului Giurgea, sîntem o armată, şi încă una specială, şi la ultimul cuvînt Dobrin îşi linse buzele. Vă miraţi, mai spuse tot el cînd observă curiozitatea de pe faţa lui Iosulică la tot ce vedea în jur. Singur am făcut, tovarăşe colonel, poate puneţi o vorbă bună la tovarăşul ministru, am auzit, he, he, he, că sînteţi cunoştinţe apropiate, şi Dobrin nu-şi

duse gîndul mai departe, știind că Iosulică va înțelege exact la ce anume se referă el.

Nu mai fusese Iosulică în acel loc ; cînd avea nevoie de un dosar, îl cerea pur și simplu în dormitorul lui uriaș, și nu uita, ba chiar își aducea perfect de bine aminte, Dobrin îl refuzase o dată elegant să-l ducă în sanctuarul lui, loc unde de cele mai multe ori se trăgea o linie și se încheia un destin.

— Și pe urmă, tovarășe colonel, cercetările dumneavoastră... Nici nu știți ce atmosferă lasă asupra cadrelor, cînd trupa vede că ditamai un colonel are îndoieli... Adică dumneavoastră vă îndoiți de documentele noastre, de munca noastră ? Nu-i bine, tovarășe colonel, nu-i bine deloc... Dumneavoastră ar trebui să ne dați exemplu de fermitate, un colonel, nu-i așa, trebuie să fie cu mult mai ferm decît un sublocotenent.

— Poate am să pun o vorbă bună pentru proiectul ăla, Dobrine, răspunse la un loc pentru toate întrebările și convingerile sublocotenentului.

Și Dobrin, brusc, căzu într-o adorație totală, și numai o forță interioară curioasă îl reținu să nu meargă la fiul lui Samuel și să-i sărute mîna. Gestul și primise comanda, dar Dobrin, tot atît de repede, pe cît voise să apară de umil, se opri ; cu siguranță că lui Iosulică îi era frică de el, numai așa se putea explica generozitatea lui de moment. Mijindu-și ochii, se uită la valijoara pe care Iosulică o luă strîns sub braț.

„Ce-o fi cu el ? se întrebă Dobrin, sau vrea să-l scape pe Achim, sau i s-a întîmplat ceva în viața personală. Oricum, e cazul să cercetez", își zise el și se bucură dinainte la gîndul că, odată cu plecarea lui Iosulică, are să pună patru oameni să-l urmărească. Da, nu-i era drag colonelul, nici nu avea de ce, era limpede acum, mai mult ca oricînd, că nu era străin de a doua evadare a lui Aurel Rogozea. Tot el luase măsurile de urgență pentru a-l apăra ținîndu-l în celula-infirmerie, își zise și se uită la un raft cu destule locuri goale printre dosarele învelite în negru, unde se afla recolta de cînd exista secția lui „specială". Într-un asemenea raft l-ar fi dorit pe Iosulică, legat într-un dosar, înjumătățit, din cea mai proastă hîrtie, cu un șnur învechit, poate chiar cu șireturile negre și murdare de la bocancii scîlciați cu care umbla ; da, cel mai bine cu șireturile, își zise Dobrin satisfăcut și se uită insistent la raftul cu dosare negre, căutînd un loc jignitor, cît mai jignitor cu putință, unde să-l

așeze pe vecie pe fiul lui Samuel. Dar pînă atunci, pînă în ziua aceea memorabilă, se cerea să adune dovezi, hîrtii și hîrtioare. Și Dobrin, după ce ochise locul gol, strîmt și insignifiant, dintre două dosare rezolvate, un loc cu osebire rușinos, îl obligă pe Iosulică să privească și el acel spațiu degradant, și Iosulică se uită fără să înțeleagă de ce subloconentul insistase cu privirile în acel perimetru. Privind și neînțelegînd nimic, Iosulică pricepu pînă la urmă altceva. Și o clipă, în locul bucuriei provocate de îndoiala dobîndită în acea zi, o nouă certitudine îi bătea la poarta minții, și pentru o secundă fu obligat să o accepte. Numai pentru o clipă, deoarece, trăgînd apoi aer în piept, își reveni și, cu un glas cînd glumeț, cînd serios, îi spuse lui Dobrin :

— Două zile arest în carcera numărul doi, pentru insubordonare !

Și Dobrin, după ce auzi sentința, rîse, neștiind dacă Iosulică glumea sau nu, pînă ce nasul colonelului își căpătă culoarea de rac ; în clipa aceea înțelese că ordinul era ordin.

— De ce, tovarășe colonel, de ce ? întrebă pe jumătate subaltern și pe jumătate furios Dobrin.

Dar răspunsul vădit aspru îl făcu să rămînă cu gura deschisă și să ia poziția de drepți :

— Patru zile de arest, continuă Iosulică după o oarecare reflecție, și Dobrin își strînse buzele groase într-un clămpănit lipicios, înțelegînd că sărise peste cal și își dăduse importanță. Dar în același timp fu fericit, colonelului îi era frică, pronunțase o sentință ca să se convingă că era mai mare în grad. Și Dobrin își mărturisi că Iosulică are să plătească cele patru zile de carceră din plin. Ar trebui să te dau definitiv afară ! se opri brusc Iosulică, neștiind nici el de ce, într-o asemenea zi importantă, sărbătorită cu tot dichisul, își pierdea firea. Nu sîntem serviciu special în serviciu special, ar fi cazul să înțelegi și, pînă nu-i prea tîrziu, să-ți intre bine în cap că nici un dosar nu poate fi rezolvat fără mine.

— Uitați, tovarășe colonel, că serviciul operativ primește indicații și sarcini de la o vreme pe o altă linie, și numai din respect pentru dumneavoastră mă duc la carceră, dar insubordonarea de care vorbiți și pe care n-am înțeles-o... Știu ce v-a supărat, atitudinea mea intransigentă față de Achim și sora lui, soția dușmanului Aurel Rogozea, ea v-a făcut să-mi dați zilele amintite

de arest. Bine, fie, aş putea să mă adresez generalului. Nu, n-am s-o fac...

— Şase zile carceră ! tună pe un timbru de bas Iosulică şi privi în jur, să se convingă dacă vocea altuia nu rostise prin a lui aceleaşi cuvinte.

Pînă şi Dobrin se sperie de vocea incomparabil mai dură decît de numărul de zile ordonate să fie executate la carceră, fără o bucată de pîine. Bine că Iosulică nu amintise nimic de apă, are să-i spună lui Pintilie cîte zile are voie să bea şi cîte nu ; în fond era obligat singur, cum suna ordinul, să-şi comande pedeapsa, şi avea să şi-o comande cu toată asprimea. Iosulică îşi luă valijoara sub braţ şi ieşi. Pintilie se înfăţişă grăbit şi rămase năuc cînd îl văzu pe sublocotenent că-şi aşază centura şi pistolul pe masă.

— Şase zile arest, carcera numărul unu, executarea ! strigă, şi Pintilie nu numai că se postă în spatele sublocotenentului, dar îl şi împinse cu vîrful baionetei spre ieşire, loc unde doi soldaţi barau uşa, neştiind dacă se cuvine să-l lase pe şeful lor arestat sau nu.

Dobrin înclină din cap, semn că totul era în ordine, şi ieşi în soarele orbitor al acelei amiezi, privind cu bucurie fereastra dormitorului lui Iosulică. Da, colonelul era acolo şi îşi zicea în sinea lui, stînd în spatele perdelei şi urmărindu-l nu fără teamă pe Dobrin, că şi îndoielile prea mari sînt la fel de tiranice ca şi certitudinile.

26

Prin uşa deschisă a bordeiului, Aurel se uita la stejarul uriaş unde Folosea îşi avea observatorul. Era spre seară. Prin Brîul dintre cele două păduri se auzea vîntul şuierînd. Se întrebă de ce în copilărie, şi mai apoi în tinereţe, nu auzise niciodată strigătul disperat al muntelui ce-şi chema palele de vînt în jurul piscului. Deasupra erau ei, rupţi de rest, de acel gol, ca o centură albă între două trupuri ce nu se mai pot

lega între ele. Trecuse şi altădată prin acel spaţiu lipsit de vegetaţie ; existase şi pe vremea copilăriei, dar atunci îl trecea sigur de el, fără dureri de cap, era un Brîu ciudat şi atîta tot. Vîntul îl născuse din iureşul lui, măcinînd tot ce-i ieşise în cale, la început brazii şi stejarii falnici, pe urmă jnepenii ce se încăpăţînau să-şi ţină rădăcinile adînc înfipte între stîncile golaşe. Vîntul desăvîrşise pustiul. Pe o porţiune de cîteva sute de metri lăţime, între păduri, se înstăpîni golul alb prin care vîntoasa se prăbuşea în linsuri mari, ocolind muntele, luînd-o apoi razna, mai departe, în vîrtecuşuri din ce în ce mai mici. Din locul unde se afla, cocoţat pe prici, putea privi în vale nestingherit. Adăpostul era tăiat la rădăcina unui stejar, se afla în pantă abruptă, şi prin tăietura uşii Brîul se zărea ca o rană largă, legat de marginea celeilalte păduri ce ducea în jos. Oricît se căzni Aurel să vadă primii arbori din celălalt ţinut al muntelui, nu văzu decît o ceaţă deasă, aceeaşi ceaţă ce-l întîmpinase şi înainte, cînd Folosea îl dusese pe craca cea mai de sus a observatorului, voind să-i arate ceea ce nu se lăsa vederii. În observator Folosea se răsucea purtîndu-şi ocheanul în direcţii diferite. Ocheanul se mişca încet, cu plictiseala vădită a celui ce se uita prin el, pînă cînd Folosea îi stabili claritatea într-un anumit punct, şi Aurel, curios, privi spre partea dreaptă a povîrnişului, voind să observe ceea ce părea că-l interesează atît de mult pe Folosea. Coborîşul era însă prea abrupt şi nu putea să-şi dea seama ce descoperise camaradul său de bordei. Brusc, Folosea lăsă binoclul să-i atîrne în curele de grumazul trunchios, de alături luă un aparat de fotografiat cu un sistem complicat de lentile dispuse pe o ţeavă şi de cîteva ori apăsă pe declanşator. Ce fotografiase ? De multe ori încercase Aurel să surprindă componentele aparatului, atunci cînd pe prici Folosea îl demonta ca să-l cureţe ; pînă la urmă curiozitatea se măcinase în sine, era de prisos, socotea inutil să memoreze un mecanism pentru *ai lui*, cînd de fapt *ai lui* nu mai existau. Din spatele uşii se văzu mai întîi o mînă, apoi un picior, la scurt timp Aurel zări o jumătate de trup, apoi trupul întreg al unui om scund, temător, în acelaşi timp cu sclipiri ciudate în priviri. Şi cînd voi să protesteze că era brutalizat lacătul mare de la cazanul de borş, omul îmbrăcat ţărăneşte, cu un calm desăvîrşit, scoase din buzunarul de la piept un cuţit cu lama îngustă, şi Aurel, înainte de a auzi vîjîitul aerului, simţi în lemnul de care îi era legată mîna tremurul fibrei. Lama de oţel intrase adînc

în stîlp. Aurel amuți. Cîteva clipe nu făcu altceva decît să privească cuțitul de o formă ciudată, asemănător unei baionete căreia o mînă îi cioplise măiestrit prăsele de lemn, bătute în nituri de aramă roșie. La marginea mînerului Aurel zări o inimioară și în mijloc încrustată litera I, tăiată incomparabil mai fără talent în lemn decît liniile inimii. Lacătul era deschis, și cel mare și cel mic, și omul, după ce privi o dată spre observator, spre clătinările crengilor din pricina greutății lui Folosea, ridică cu iuțeală capacul, apoi, îndelung, mirosi interiorul canistrei în care Folosea îți ținea borșul. Privirile hoțului nu erau simple priviri ; cînd omul scund dar vînjos, cu niște umeri lați făcuți parcă dintr-un trunchi, veni grăbit să-și smulgă cuțitul, Aurel îi privi ochii, și ochii aveau căutări hămesite, de lup înfometat, ori de nebun. Vîrî dintr-o mișcare lama în tocul de lemn al prăselelor, privi iar la lichidul din interior, în timp ce fruntea i se încărca de broboane mari de sudoare. S-ar fi cuvenit ca măcar acum cana să fie afundată cu iuțeală în butoiașul de aluminiu ; nimic din graba așteptată nu se petrecu, cana de deasupra lădiței fu luată cu grijă, ștearsă la buze, și numai după aceea fu lăsată în canistră încet, de parcă cel ce voia să se înfrupte din lichidul mîlos, acrișor, cu gust de fructă amețită de putregai, avea tot timpul la dispoziție, nu era un simplu hoț, prin firea meseriei obligat să fie precis în mișcări. Mîinile omului tremurau, nu mai aveau nimic din mîinile de la început, simple labe de răufăcător, așa cum își închipuise Aurel. Păreau atît de comune, încît semănau cu mîinile tatălui său, chiar mai mari și mai bătucite decît ale lui Alixandru. Cana fu scoasă cu grabă, însă graba mișcării se frînse cînd cutia de aluminiu se opri la gura omului. Și, cu ochii adunați la rădăcina nasului, hoțul privi îndelung și numai pe urmă își închise pleoapele. Sorbi prelung fără să respire, lăsă lichidul să intre în stomac fără înghițituri și gîtul îi rămase neted, cu osul lui Adam cutremurat de spaima nemișcării la care era supus. Numai într-un tîrziu își deschise ochii.

— Domnule, să știi că...

— P... mă-ti-i domn, se auzi o voce de bas, și Aurel, înțelegînd că a greșit, se corectă rapid, trăgîndu-și involuntar mîna dreaptă sprijinită pînă atunci cu lanț cu tot de parul de lemn de care era legată.

— Camarade, borşul...

— Cu p... mă-ti eşti camarad, răspunse omul de data asta ceva mai calm, poate şi pentru că rodul furtului se afla de acum în pîntecul supt.

— Atunci cum p... mă-ti să-ţi spun ? se pomeni întrebînd Aurel aproape jovial şi îi fu imediat frică.

La întrebarea injurioasă hoţul aproape luă poziţie de drepţi, devenind dintr-odată subaltern.

— Îo sînt Ionu Firii din Bularca, spuse el şi, voind să ducă iar aluminiul la gură, se opri, gestul fiind anulat de un alt gînd.

Veni la priciul pe care se afla Aurel, îi întinse acestuia cana cu restul de lichid şi-l îndemnă din priviri. Aurel bău. Ochii i se înceţoşară fără nici un motiv, sau motivul fusese în înghiţitura aceea acrişoară cu miros de poamă coaptă. Îşi aduse aminte cum pregătea Saveta lui Drăghia borşul, cum ducea tot satul tărîţe la ea, nu orice fel de tărîţe, tărîţe mari, de la moara de apă, ferească Dumnezeu să-i fi dus cineva tărîţe de la moara cu valţuri, Saveta le arunca în drum, nici măcar la găini nu le dădea, pas să mai mergi atunci la ea după borş. Cumpărau borş prin interpuşi cele care voiseră s-o păcălească pe Saveta cu moara lor domnească. Pe-atunci borşul era simplu borş, acum... Acum ce-o fi cu borşul ăsta, şi Aurel sorbi ultimele picături, apoi îşi şterse ochii împăienjeniţi. De ce se moleşise ? De frică, îi fusese frică de vorbele injurioase şi de posibila reacţie a ţăranului de lîngă el, cu faţa cioplită la fel de grosolan ca şi litera din mijlocul inimii de la prăselele cuţitului. Ionu Firii nu-i făcu nimic, îl privi cu respect pentru starea aceea omenească.

— Adică şi voi aveţi slăbiciuni, adică şi voi... spuse el.

Şi, grăbit, cînd văzu în ciobul de oglindă, prins pe perete, observatorul lui Folosea mişcîndu-se, închise lacătele, şterse cu mîneca hainei capacul, linse marginile cănii de aluminiu, apoi, scoţînd încă o dată cuţitul, i-l arătă lui Aurel, în timp ce gura, înfiorător de roşie şi de ştirbă, îl sfredeli cu gaura ei ca o rană. Aurel simţi că-l apucă greaţa amintindu-şi că băuse după acea gură putredă, în urma căreia mirosul mai persista încă. Putreziciunea nu venise deci de la încălţările arătoase ale omului, încălţări pe la dungi umede de asudătura dinlăuntru. Uşa bordeiului, alcătuită din scînduri grosolane, de mărimea unei jumătăţi de om, ca la nevoie să poată fi repede ascunsă de privirile dinafară cu cîteva crengi aşezate în faţă, se lovi de pămîntul

din spate cu putere. O țîțînă plesni lovită parcă de glonț, și Aurel, cu urechile aduse înainte, voi să prindă în copăile lor zumzetul ce se pornise în pădure. Îi fu frică.

Frica îl făcuse, de copil, să-și miște urechile, să le comande unghiul și înclinarea. Cu timpul urechile începură să facă parte din meserie. Avea un auz fin de lup, așa îi spusese Achim odată, și el se simți fericit, ca și cum aprecierea venise cine știe de la cine. Din clipa aceea nu se mai feri să-și arate jocul urechilor, spre hazul colegilor de dormitor. Un haz repede curmat cînd ei înțeleseră că Aurel poate auzi cea mai mică șoaptă. Făcuseră și pariuri. Cei ce avuseseră dubii pierduseră. Nimeni nu mai îndrăznea în dormitorul ofițerilor să vorbească.

Zumzetul pornit din partea cealaltă a muntelui fusese mai mic decît o șoaptă. Nu era singurul care-l auzise. Spre buza prăpastiei, văzu un pîlc de oameni îmbrăcați în sumane. Ședeau pe tăpșanul îngust aflat între două colțuri de stînci. Semănau între ei. Sumanele groase de dimie aveau aceeași culoare, și Aurel înțelese că cei adunați acolo erau țărani ! Bun cunoscător al locurilor, îi localiză într-un anumit spațiu geografic, doar în patru sate existînd obiceiul ca bărbații să poarte sumane de lînă groasă de oaie, dată la piuă, de culoare maron, cu brîie negre la poale. Ce căutau acolo ? Acum își aducea și mai bine aminte. Erau mocani. După împroprietărire, jumătate din satul Bularca, socotit sat de chiaburi, fusese mutat în ținuturile netede din sudul țării și în loc fuseseră aduși și împroprietăriți din pămînturile rămase fără stăpîn mocani cu straiele lor aparte. Veniseră și înainte, an de an, de prin munți, să lucreze la stîne sau la recoltatul grîului și porumbului ori la alte munci, satul Bularca fiind sat de oameni avuți. De ce fugiseră aici mocanii ? Mînia se stinse în Aurel. Nici ea nu mai avea sens. Adică de ce să-i urască acum pe acești mocani ? În numele cărui adevăr ? Zumzetul se prefăcu în vînt, și atunci Ionu Firii, aflat între țăranii așezați pe tăpșan, se uită scurt spre ușă și își arătă din nou gura ca o rană. Zîmbiră și ceilalți privind spre același loc ; parcă erau frați gemeni așa cum erau îmbrăcați, cu pometii obrajilor ridicați în afară și cu bărbiile puternice ca niște muchii de topor. De ce priveau spre el ? Zumzetul era de fapt vîntul, vîntul pornit brusc între cele două părți de munte. Vîntul îi bucurase pe acei răzvrătiți. Vîntul care începuse să cînte, și acum, prinși doi cîte doi, săreau în sus, tăcuți, atingîndu-și în zbor opincile sau izmenele largi, țesute

din același material gros de lînă. Jucau, cu zîmbetele tîmpe, cusute anapoda pe gurile știrbe, cu dinții măcinați de boli ascunse. Și cu cît vîntul bătea mai tare, cu atît țopăiau mai nervos și mai solemn, de data asta pe chipurile lor fiind împietrită orice mișcare a feței. Doar Ionu Firii continua să zîmbească, ascunzînd în el cine știe ce taină. Jocul în doi se sparse. Cu mîinile în brîu, unul după altul, mocanii făcură o roată și cîtva timp țopăiră uniform, din ce în ce mai sălbatic, strîngînd roata și desfăcînd-o. Cine era țăranul mic de statură, tînăr, cu mustața abia mijită ? se întrebă Aurel pentru a nu știu cîta oară, cu toate că de la început voise să alunge întrebarea venită în minte ca o simplă curiozitate. Ca s-o alunge, Aurel se întoarse cu spatele, oferindu-și privirilor doar peretele de lut, prin care rădăcinile stejarului continuau să crească neprietenos în căutare de hrană umedă. Un păianjen cu burta și spatele negre, cu o cruce albă pe partea bombată, își țesea cu repeziciune plasa strălucitoare în lumina difuză ce răzbătea de afară. Aurel îi urmări truda exactă cu înfiorare. Mai avea un fir de dus în sus, și agățat, ca un alpinist, de un fir de rezervă, urca cu celălalt dibaci spre rădăcinile de care voia să-l lege. Aurel îi rupse firul cu degetul, și atunci păianjenul, stînd o clipă locului și neînțelegînd ce se petrecuse cu mătasea ruptă, își reluă truda de la capăt, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Încăpățînarea vietății îl enervă. Cu o opinteală a aceluiași deget strică jumătate din plasă, curios să vadă ce va face insecta. Păianjenul încercă să repare stricăciunea. Numai că plasa, de data asta, nu mai arăta atît de perfectă. Pe alocuri țesătura era spartă, iar cîteva fire rămăseseră nelegate. Aurel mai strică o dată împletitura fină, acum dezordonat închegată, și păianjenul, parcă înțelegînd inutilitatea muncii, se duse spre un fir rămas intact, se prinse de el și nu făcu nici un gest de apărare cînd un alt păianjen de dimensiuni mult mai mici, cu spatele alb, veni și își înfipse alcătuirea în formă de gură în pîntecul său mare și negru. În cîteva minute din păianjenul victimă nu mai rămăseseră decît picioarele atîrnate inutil de firul de care fuseseră prinse.

— Ha, ha, ha ! auzi Aurel în spatele lui și, speriat de priveliștea la care asistase, se întoarse spre ușă.

Erau mocanii. Cine știe de cînd veniseră acolo, la ușa bordeiului, și-l priveau, sfioși, stînd turcește pe picioarele puternice ascunse sub rochiile de dimie. Tînărul blond cu mustața

abia mijită stătea lîngă Ionu Firii din Bularca, şi meşterea, cu ajutorul unui briceag, din lemn alb de paltin, un jug pentru vite, cum observă Aurel mirat de îndeletnicirea tînărului, acolo unde nu erau vite şi nici pămînt de arat.

— Dacă nu vă e cu supărare, domnişorule, nu-i aşa că dumneavoastră m-aţi bătut şi pe mine şi pe tata ? spuse tînărul roşu la faţă de nesiguranţa cu care îl întrebase pe Aurel. Ori poate n-ai fost dumneata, şi atunci să-mi fie cu iertăciune, mai spuse el şi se opri din cioplit.

— Nu, n-am fost eu, răspunse mecanic Aurel, şi în timp ce cuvintele ieşeau bolborosite, faţa i se încruntă, voind parcă să dea tînărului altfel de răspuns.

— Ba dumneata ai fost, nu te supăra, domnişorule, că tăt aşa, acolo în pivniţă, v-am văzut cum vi se mişcau urechile, că eu tot la urechi m-am uitat, cu tăte că dumneata mă băteai cu guma aia ca un cîrnat, şi mocanul rîse satisfăcut de comparaţia lui şi grăbit îşi reluă îndeletnicirea.

Ceilalţi, găsind gluma reuşită, rîseră şi mai tare.

— Io-s Vasîlie a' lui Gogolea, mai spuse ţăranul.

Şi văzînd că Aurel Rogozea tace, îşi strînse buzele, nemulţumit. Poate dăduse greş cu întrebarea...

— N-o fi dumnealui, Vasîlie.

— Ba dumnealui e, urechile îmi spun, că eu rîdeam de urechi şi dumnealui mă bătea, spuse Vasîlie, dar de data asta chipul lui nu mai avea nimic sfios, nici nu i se mai putea citi pe buzele uscate vreun zîmbet. Faţa îi era colţuroasă şi rea.

— Da' di ci ti-o bătut, mă, al lui Gogolea, că voi de totdeauna aţi fost suciţi, că şi la munte eraţi la fel, mai ai dracului ca ăilalţi ? !

— Poate o fluierat în biserică, spuse Ionu Firii şi, vesel că reuşise să pronunţe o propoziţiune întreagă, rîse cu poftă, arătîndu-şi gaura vînătă a gurii.

— O murit Lionel, fratele ăl mai mic, că noi sîntem mulţi, că eu îs aici, şi Lionel a murit atunci, şi dumnealui domnişorul, spuse Vasîlie arătînd cu bărbia spre Aurel, o venit cu primarul, cu Căcălici Spiridon, şi preceptorul, ori cum îi zîce acum, după cota de carne, şi noi eram la pomană, că pe Lionel numa că l-am dus la groapă, şi tata şi fraţii n-au vrut să se ridice de la masă, şi nici să le dea cota n-au vrut, că nu aveau de unde, şi dumnealui, domnişorul, cu cîrnatul ăla de

gumă, o umblat prin cratiţă şi o văzut că la pomană am avut carne şi s-o făcut foc pe noi şi o zis că sîntem duşmani. Dumnealui, domnişorul, l-o prins pe tata de guler şi o vrut să-l ia cu el, şi eu am sărit să-i iau apărarea, că eram cel mai mic, adică sub optsprezece eram pe-atunci, că amu am nouăsprezece, şi ştiam că de ăi mici nu se prea leagă. Da' de mine s-o legat dumnealui, şi poate că de aia m-o bătut, că eu mă uitam ca prostul la urechi şi rîdeam şi dumnealui nu pricepea de ce rîd. Pînă dimineaţa pe tăţi ne-o luat... Da' o fost bun cu noi, că mama ne-o putut aduce mîncarea de la pomană şi am avut ce băga în burtă două zile, că după aia, pe drum spre oraş eu am fugit, adică am vrut să mă duc acasă, că mama era singură, şi numa cînd dumnealui, domnişorul, o tras cu puşca şi am auzit glonţul pe la urechi, am înţeles că la o adică trag şi în ăia care n-au optsprezece. Mama m-o învăţat să nu-l las pe tata la ceartă, să mă bag eu, că-s mic şi pe mine nu mă ia nimeni în seamă... Uite că m-o luat, mai spuse Vasîlie şi rîse. M-am ascuns în căpiţa cu fîn, şi cînd am văzut că mă caută vreo zece soldaţi, am fugit în munţi şi o dat de mine Ionu Firii din Bularca, dumnealui, aşa-i, Ioane ? şi m-o adus aici mai mult mort decît viu. Aşa-i, domnişorule ?

Aurel nu mai avu timp să răspundă. Cineva în spatele bordeiului fluierase şi mocanii se ridicară brusc şi părăsiră uşa. Vasîlie se întoarse după cîtva timp şi zise :

— Apăi dacă dumneata l-ai omorît pe tata, cu mîna mea te spintec, domnişorule, rogu-te să nu-ţi fie cu supărare, comentă tînărul şi se duse undeva în pădure, cu jugul din lemn de paltin ţinut în spate.

Vasîlie a' lui Gogolea venise parcă din altă lume, dintr-o lume pe care Aurel nu voia să şi-o mai amintească. Cu siguranţă nici n-ar fi urcat dacă ar fi avut cel mai mic indiciu că aici are să dea de Vasîlie sau de alţii ca el. Îşi aducea perfect de bine aminte de tînărul abia plecat, în ochii căruia citise, pe lîngă domoalele vorbe, şi dorinţa de a ucide, de a-l ucide pe el. Povestea lui Vasîlie era adevărată şi nu tocmai, adică moartea lui Lionel fusese reală, ca şi pomana, dar cel mai tînăr din familia lui Gogolea uitase să spună că sub căpiţa de fîn găsiseră două gîşte tăiate şi patru saci de grîu. Ascunse de cine ? Şi pentru cine ? Aurel Rogozea vru să-şi ducă argumentele mai departe, voind să justifice prin ele măsura aspră, dar ceea ce atunci i se păruse o unel-

tire împotriva regimului, acum vina se subţiase simţitor, şi Aurel înţelese că adevărul cu arma în mînă este un adevăr grăbit. Fuseseră transferaţi de la închisoarea raională undeva în Deltă, la stuf, parte din ei la canal, şi tîrziu, prin Dobrin, dus în delegaţie pentru nişte dosare în acelaşi loc, aflase că trei fraţi încercaseră să fugă; era spre iarnă şi organele de ordine îi găsiseră pe cei trei îmbrăţişaţi şi înghеţaţi în apele lucioase ale unui canal. Se pierduseră în imensitatea albă şi îi apucase înghеţul. Rîsese atunci cînd Dobrin îi povestise că de fapt sub gheaţă cei trei nu mai aveau decît oasele dezgolite, carnea fiind mîncată de răpitorii bălţii. Rîsese pentru o clipă, era la cantină, aşa-i zicea acum la popotă, cantină, şi în faţă, pe o farfurie, avusese o bucată de ştiucă.

27

Timp de o săptămînă pe Alixandru Rogozea nu reuşise nimeni să-l mişte de pe prispă. La început, Lovica refuzase să coboare în pivniţa de sub şopron, să-i aducă ţuică, apoi, cînd văzuse că bătrînul nici nu mănîncă, nici nu bea, trecuse peste firea ei şi coborî la butoiul de dud, unde bătrînul îşi ţinea pălinca ; butoiul suna a gol şi, oricît îl răsuci, nu reuşi să scoată din el nimic. Se golise butoiul şi, odată cu el, ceva se golise şi în bătrînul Alixandru. Din grajd, singura vacă se uita prin uşa deschisă spre tîrnaţul unde şedea stăpînul ; de trei zile nimeni nu-i dăduse de mîncare, şi cînd Lovica o văzu ca dintr-o întîmplare, avu credinţa că nu vaca gemea, ci viţelul dinlăuntrul ei, lăsat ca o desagă grea aproape de podeaua grajdului. Lovica se năpusti asupra bătrînului cu vorbe de ocară, dar, văzînd că nici aşa nu-l scoate din muţenia lui, luă biciul, împletit în opt, prins de peretele tîrnaţului într-un cui, şi începu să dea în bătrîn, la început numai pe spate, ca în joacă, apoi, văzînd că Alixandru nu protestează, lovi orbeşte pe unde apucă. Nici sub ploaia de lovituri bătrînul nu se clinti. Parcă era bătut în cuie.

— Ce-i, socrule, ce-i cu dumneata ? se pomeni întrebînd Lovica, cuprinsă de nelinişte — ultimele lovituri fusese încredinţată că-l loviseră pe Alixandru peste ochi şi îi fu teamă că-i luase, cu plesnitura, lumina, altfel ochii n-ar fi sîngerat.

Nici la apelul duios bătrînul nu vru să vorbească. Se mulțumi doar să-și șteargă fruntea de sudoare cu mîneca largă a cămășii și nu se învioră decît în clipa cînd pe poartă apăru Saveta lui Drăghia cu sticla de țuică ; o țuică ca un abur, albicioasă și cu bobițe negre la fund. Alixandru se dezmetici din toropeală, bău zdravăn de cîteva ori, se strîmbă din pricina puturoșeniei țuicii și se puse pe cîntat, cu o voce egală, ca un martir împăcat cu cele lumești, aflat înaintea clipei celei de pe urmă. Saveta lui Drăghia se așeză și ea pe pragul de lemn și-i ținu isonul, mai scăpînd din cînd în cînd printre cuvintele popești și „curva dracului", ultimele vorbe adresate Lovicăi, aiurită de tot ce vedea. Abia acum înțelese că-și bătuse socrul, nici ea nu știa cum de ajunsese la acel gest socotit acum umilitor. Dacă bătrînul ar fi reacționat în vreun fel, s-ar fi oprit, n-ar fi dat ca o apucată ; de fapt dăduse pentru privirile vacii din grajd, ea o făcuse furioasă. Aducîndu-și aminte de vacă, Lovica îi lăsă pe cei doi în plata Domnului și se duse în fînar. Luă un braț de otavă rămasă din mai an și intră cu ea pe ușa larg deschisă, dar, speriată, scăpă paiele din mînă. Culcată pe-o parte, vaca lăsa să se scurgă din ea, îmbrăcat într-o spumă de sînge, o vietate roșie. Făta. Lovica începu să plîngă. Cu o smucitură, Saveta lui Drăghia voi s-o dea deoparte. Nu reuși, era beată, cum beat era și Alixandru, altfel n-ar fi rîs amîndoi de ceea ce vedeau, ducînd cînd unul, cînd altul sticla la gură.

— Uite, Dumnezeu ți-o luat doi copii și ți-o dat un vițel ! spuse Saveta bătrînului, și Lovica, nemaiputînd suporta rîsul lor, îi împinse pe ușă afară.

Nu-i păsă că cei doi căzură unul peste altul și, după ce închise ușa cu zăvorul de lemn, se așeză în genunchi, prinse vietatea pe jumătate ieșită din pîntecul vacii cu mîinile și trase de ea, așa cum o văzuse pe țața Irina din Grand, moașa, trăgînd de copii cînd se încăpățînau să nu iasă la lumina zilei. Vaca mugi de cîteva ori cînd se văzu eliberată de durere. Lovica luă un șomoiog de paie, șterse vițelul pe coapse ; vițelul părea mort, Nu dădu nici un semn de viață, pînă cînd vaca, răsucită, începu să-l lingă pe burtă, la locul buricului, — atunci vițelul intră în lumea vie printr-un căscat și, după căscat, se ridică pe picioarele de gumă și căută cu gura umedă ugerul plin de lapte al mamei. Sfîrșită, Lovica se așeză pe brațul de fîn adus dinainte și privi la vițel. Fără să vrea își duse mîna la pîntecul rotunjit nu îndeajuns față de cît ar fi dorit. Simți lăuntric ceva cald și plăcut

și, închizîndu-și ochii, se rezemă de ușă desfăcîndu-și picioarele. Vîntul care se lovea de ea, trecînd pe sub scîndurile tăiate neuniform în partea de jos, era ca o palmă caldă, mîngîietoare. Nu-și dădu seama cît zăcuse în acea stare aparte. Cînd se ridică și deschise ușa grajdului, nu-l mai văzu nici pe Alixandru, nici pe Saveta. Așeză fînul în iesle, ajută viţelul să prindă ţîţa grea de lapte și ieși în curte. De la poartă se auzea același cîntec îngînat de cei doi mai înainte și Lovica mirată se îndreptă într-acolo. Nu văzuse pînă atunci scîndura albă, geluită frumos, bătută în salcîmul de care fusese atîrnat Liviu. Poate n-o văzuse din pricina înălţimii la care era bătută sau bătrînul o prinsese acolo cu sîrmă în vreme ce era închisă în grajd, acum nu mai conta cine și cînd bătuse scîndura, conta ce scria pe ea cu dohot negru. Lovica se luă cu mîinile de cap cînd dădu cu privirile de rîndurile mîzgălite ca trecătorii să vadă și să se minuneze : „Aici a fost omorît Liviu de dușmani, și Drăghia a fost omorît". Nu mai fusese loc pe scîndură și pentru alte vorbe, așa se putea înţelege că și Drăghia fusese, ca și Liviu, omorît de aceiași răufăcători, dar asta nu-i supăra pe cei doi îndrăgostiţi ce stăteau pe banca de sub roșcovar, cîntînd cuprinși de o cumplită beţie. Lovica, cu un topor, dădu scîndura jos. Saveta și Alixandru nu protestară, erau cu totul absenţi, sau poate nici nu înţelegeau ce se petrece deasupra capului lor. Se întoarse în casă. Își puse apă la încălzit, se spălă bine pînă la jumătatea trupului, masîndu-și îndelung sînii dolofani și dureroși, și, în sinea ei, se bucură pentru cei doi pepenași grei pînă și la mers, niște pere ca vai de capul lor înainte de a fi însărcinată. Numai după ce își schimbă și albiturile, se întrebă de unde pînă unde graba aceea a primenelii ; n-avea de mers nicăieri și, cu toate astea, cineva o îndemnase să se spele și să se facă frumoasă, altfel acest gînd n-ar fi prins-o cu un chibrit în mînă pe care se vedeau resturile unui ruj. Capacul galben al rujului era acolo, lîngă ea, pe masă. Dacă se îmbrăcase, însemna că trebuie să se gate pînă la capăt, gîndul lăuntric are s-o îndemne apoi pe ce cale să umble și pe cine să caute, nu o dată în tinereţe i se întîmplase așa și se trezea bătînd la ușa lui Aurel fără ca înainte cu o clipă să fi știut încotro o apucă. Zîmbi la aducerea-aminte. Pînă și bătrînul, în beţia lui, nu scrisese pe tăbliţă că Aurel era mort, scrisese numai despre Liviu, deci nici el nu credea în zvonul răspîndit prin comună și nici sufletul ei nu era măcinat de asemenea temeri. Mirosul

de ruj îi plăcu, cu toate că avea în el ceva rînced, şi, ca să-i simtă şi mai bine aromele, îşi trecu o buză peste alta. Culoarea se uniformizase, un roşu care dădea spre vînăt ; Lovica ar fi dorit să fie numai roşu, dar alt ruj nu avea, şi atunci, doritoare să se convingă de adevărata culoare, suflă în oglinda de pe perete, apoi o şterse cu o batistă. Vînătul aproape dispăruse.

Numai cînd trecu de poteca şerpuitoare, printre copacii cu semne tot mai vădite de toamnă, înţelese că nu se îmbrăcase pentru Aurel. S-ar fi cuvenit să urce muntele şi azi, era zi de duminică, poate că într-o asemenea zi bărbatul ei ar fi văzut-o urcînd agale poteca dintre cele două Brîie şi i-ar fi dat un semn. Dar semnul îi spusese altceva sau poate nici nu era semnul lui, era semnul dinlăuntru, ca o adiere rece şi cutremurătoare, semnul acela bănuit de oameni în clipele de mari emoţii, şi nu orice fel de emoţii. Lovica îşi simţi obrajii calzi. Nu era un gînd de ruşine, gîndul ascuns, un mic ghem cu puteri nebănuite, ce-i obliga picioarele să se mişte iute şi inima să bată anapoda. O simţea la ceafă şi-n creştet, numai cînd bătea aşa socotea că inima o lua razna. Lovica se înfricoşă de atîta plăcere. Se opri şi privi printre doi stejari porniţi din aceeaşi rădăcină ca un crac de praştie, dar de fapt complet separaţi, supăraţi în adînc unul pe altul de vreme ce de la creştere începuseră să se despartă, luînd-o unul spre dreapta şi altul spre stînga, într-o duşmănie nemărturisită ; în depărtare, pe suişul muntelui, se vedea Brîul Alb, ca un chimir curat, de duminică, legînd strîns mijlocul muntelui, adunîndu-l la un loc şi despărţindu-l în acelaşi timp. Pe Brîu nu se zărea nici o arătare. De fapt, se oprise nu atît să vadă, pînă acolo sus, numai cu ochii liberi, tot n-ar fi văzut nimic. Atunci de ce se oprise ? Ridică din umeri. N-avea să coboare Aurel la sălaş tocmai în acea zi, duminica era duminică şi pentru el şi pentru cei unde se afla, şi numai după ce se linişti, înţelese că de fapt depăşise şi schitul maicilor, unde un popă bătrîn, după glas nu putea fi decît Ambrozie, ţinea slujbă mîrîită, în vreme ce doi soldaţi, mîncînd seminţe, cu capetele descoperite, păzeau intrarea. Deci nici biserica nu era de vină pentru graba ei şi, mai ales, pentru rochia albă cu volănaşe şi cu gulerul dantelat. Nu, strigătul dinlăuntru nu spre biserică îi pornise paşii. Ieşise soarele de sub un nor, şi razele lui puternice, strecurate printre două crăci umbroase, o loviră în pîntece cu căldura lor, şi Lovica tresări, scoţînd un ţipăt. Numai că ţipătul nu era de spaimă, nici vorbă, o altă înfiorare, şi mai adîncă, o

făcu să se oprească, apoi să pornească mai departe la drum şi mai sigură pe ea, ca şi cînd de mult ar fi ştiut unde avea de mers. Nu ştia. Se lăsa dusă, călăuza fiind în ea, o ducea de mînă. Lovica îşi văzu mîna depărtată de trup, semn că cineva o ţinea de palmă, altfel n-ar fi observat în căuşul cu liniile atît de amestecate urme de sudoare ; ea nu asuda oricînd, asuda numai cînd o ţinea cineva de mînă şi cînd acel cineva îi plăcea. Se şterse cu batista scoasă dintr-o mînecă, pînă ce liniile palmei, închise la culoare, deveniră mai puţin strălucitoare, şi numai după aceea porni mai departe. Îl zări, la nici o sută de paşi, pe Achim, fratele ei, îmbrăcat civil, nebărbierit ; ce caraghios i se părea matahala de om îmbrăcat în albastru, ea, care fusese obişnuită să-l vadă ani de zile numai în kaki. Dar nu se grăbi să-l ajungă şi nici el nu se îndemnă să-i alerge în întîmpinare. Poate nici n-o văzuse, şi Lovica se înfurie, ca şi cum Achim dinadins voise să n-o vadă. Auzise despre el în ultimele zile că îşi împrăştia agoniseala pe la creşele de copii, la orfelinatul din tîrgul apropiat, şi Lovica se întrebă dacă atunci, cu doi ani în urmă, zvonurile legate de el nu erau adevărate... Nu, nu puteau să fie adevărate, Florica îl lăsase şi se încurcase cu altul, nu pornea de la zvon, despărţirea lor pornea de la slujba lui ; femeia se măritase cu Achim să trăiască în doi, nu de una singură. De fapt, Florica nici nu era pentru el, o cunoscuse foarte bine, lucraseră împreună, era o mironosiţă... Atunci... Nimerise tot aşa, fără să-şi dea seama, în casa lor, la acel început de toamnă, uite că toate lucrurile importante din viaţă se petrecuseră toamna, acum tot toamnă era... Şi spre acel sfîrşit de august nimerise în casa lui Achim şi, în timp ce el stătea în pat, palid la faţă, învăluit în aburii fumului de ţigară, Florica, cu o încetineală voită, îşi făcea bagajul, şi el, Achim, nu scosese o vorbă s-o oprească. Încercase de atunci nu o dată să-l întrebe pe fratele ei de ce o lăsase pe Florica să plece, de ce nu făcuse un gest de împotrivire, nevasta lui, după mişcări, asta aşteptase, dar Achim preferase să-şi mai aprindă o ţigară, să fie ocupat şi cu mîinile şi cu gura, să nu poată bolborosi acel cuvînt atît de aşteptat de femeia cu care îşi petrecuse atîţia ani din viaţă... Ce se întîmplase după ce Achim fusese rănit pe munte, pentru că după rana aceea se schimbase atît de mult şi începuse să iubească copiii într-un fel aparte. Şi tot de atunci începuse să bea, pe furate, nu ca omul doritor să-şi vorbească bucuria sau supărarea, el îşi vorbea alături de băutură numai

durerea, altfel nu s-ar fi ferit, n-ar fi băut în singurătate. Oare de ce acum și nu într-o altă zi, într-o zi de lucru, să zicem, își amintea de metehnele ascunse ale lui Ieronim Achim, și, mai ales, de ce simțea c-o fură o undă de duioșie, aproape de dragoste maternă ? Nu se știuse niciodată slabă de suflet și nici n-o aruncau duioșiile din casă, cum zicea deseori moașa, uite, iarăși își aduse aminte de moașă... O luă la stînga, cu toate că dorința ei ar fi fost ca pe ulicioara din dreptul casei Savetei lui Drăghia să-i iasă înainte lui Achim, dar în loc să o poarte pașii într-acolo, picioarele se învîrtiră în loc ca la militărie și porniră cu de la sine putere în partea opusă... La ce se gîndise ? Da, la Achim, la fratele ei... Auzise că l-au dat afară din armată, dar nu întrebase, să se convingă dacă este adevărat sau nu, preferase să nu întrebe pe nimeni și cu atît mai puțin pe el, pe Achim. De ce să-l întrebe ? Ca să arunce vina pe ea, din cauza măritișului cu Aurel îl dăduseră, dacă într-adevăr îl dăduseră afară din armată... Din cînd în cînd oamenii întorceau capul ; devenise mai interesantă cu Aurel al ei fugit, înainte nimeni nu-i dăduse vreo importanță, cu toate că din prima clipă dorise să nu treacă neobservată prin orășelul de zonă, orășel închis, consemnat, cum îi spusese Aurel, ca nimeni să nu-l poată părăsi și nimeni să nu poată intra în el fără hîrtie... Totdeauna îi plăcuse să fie băgată în seamă, asta era plăcerea ei, să-i facă pe bărbați să întoarcă cu grabă capul, ea, care nu era o frumoasă în comparație cu altele. Și acum se uitau, dar în privirile oamenilor nu citi admirație, ci altceva, un soi de mulțumire tăinuită, ca atunci cînd ai aflat că dușmanului tău cel mai apropiat i s-au curmat zilele. Asta era durerea oamenilor, moartea lui Aurel, și o clipă Lovica, turbată de această descoperire, se opri cu mîinile în șolduri și, pentru că bărbatul care trecuse pe lîngă ea cu zîmbetul ascuns sub buzele strînse se îndepărtase între timp, se legă de o femeie care o privise în trecere, așa cum se privesc femeile între ele...

— Ce te uiți așa, ori ți-am luat ciorba din blid, fire-ai a dracului să fii, că acum îmi bag mîinile în capul tău ? !... Tu, ce rău ți-a făcut Aurel de mă usturi cu ochii, de parcă ți-aș fi omorît iubirea, dacă ai știut vreodată ce înseamnă a iubi, că mă uit la tine și se vede de la o poștă că de culcat te-ai culcat ca o vacă dusă la montă, dar de iubit n-ai iubit niciodată...

Femeia certată se uită în urmă, neștiind la cine strigă străina, și, cînd înțelese că în ulița pustie nu erau decît ele două, își

făcu o cruce grăbită. Ducîndu-și mîinile la urechi, fugi spre curtea bisericii. N-o văzuse în viața ei, credea că are de-a face cu o smintită, și se puse din nou pe fugă văzînd că în spatele ei slăbănoaga, sulemenită, face încercări s-o ajungă din urmă. Lovica se desprinse de gardul bisericii unde se oprise să spună cuvintele veninoase și își văzu de drum, nu înainte de a se bucura de un gînd năstrușnic. Ce ar fi fost să se ducă la biserică și, dîndu-l pe popă la o parte, să strige lumii adunate acolo că Aurel nu fugise la dușman, că Aurel al ei a fost toată viața cinstit... Ultimul cuvînt o făcu însă să înghită în gol, cinstea cea mai de preț era în capul ei aceea nespusă nimănui, dar gîndită ; ce bărbat e ăla care nu mai dă pe de lături ? Chiar, o înșelase vreodată Aurel ? se întrebă și nu avu deloc convingerea că n-o înșelase. Ce făcuse el vreme de aproape doi ani de cînd se afla aici, mereu acoperit de misiuni care mai de care de speriat, făcînd o meserie despre care nu-i spusese niciodată o vorbă, în locuri unde prin puterea lui ar fi putut duce la pat orice muiere ? „Doamne, Doamne, se certă Lovica, el, poate acolo unde se află... și eu... Adică asta trebuie să-mi treacă mie prin cap acuma, gînduri de înșelătorie din partea lui, cînd, săracul, poate nici nu mai e în viață ? Ba cum să nu fie ? !“ o întoarse tot ea, imediat, ca să nu-i dea putință celuilalt gînd să se înfiripe și să ajungă singură la concluzia că, într-adevăr, Aurel putea fi mort. Nici nu-și dădu seama cum ajunse pe strada lăturalnică unde nu mai fusese decît o singură dată cu Aurel și, cu toate că atunci fusese seara și nu putuse vedea prea multe amănunte, dintr-o ochire înțelese că fațada cu două ochiuri rotunde la pod și cu o singură fereastră zăbrelită la drum era casa unde locuia Dobrin cu maică-sa. Bătrîna venise la el, trecînd peste lege, așa cum venise și ea, Lovica, cu toate că și ei îi era interzis să-și urmeze bărbatul, numai că mama lui Dobrin îi era mamă și nu nevastă și pe urmă ea nu mai voise cu nici un preț să rămînă departe de el. Prin fereastră se vedea o lumină pîlpîindă ; era candela prinsă de peretele din dreapta, ea lumina cu mici întreruperi, dar Lovica, după ce se convinse că, într-adevăr, era vorba de candelă, o lăsă în plata Domnului și intră în curte ca și cum ar fi intrat la ea acasă. Un cîine-lup, mare și negru, cu belciugul lunecînd pe o sîrmă de trecere prin fața ambelor uși ale casei, sări din coteț cu gînduri rele ; nu se născuse însă dihania de care Lovicăi să-i fie frică și

zîmbi cînd, uitîndu-se mai atent, înțelese că era vorba de o cățea. Dobrin totdeauna își lua cățele, erau mai deștepte, așa îi spusese la prima lor vizită, trăgînd-o pe Didi după el înspre șură, ca nu cumva să-i muște. Lovica o gîdilă fără teamă între urechi, ca și cum n-ar fi fost vorba de un cîine străin. În ziua cînd fusese scoasă la reformă, Dobrin trecuse întîmplător prin spatele cazărmii. Didi, bănuind ce-o așteaptă, se gudură la picioarele lui. Pistolul îndreptat spre ceafa animalului intră, la cererea lui Dobrin, în teaca de piele, și patrupedul hărăzit morții redeveni liber, în curtea lui Dobrin, singurul de la care primea de mîncare. De două ori o găsise Dobrin mai mult moartă decît vie ; fusese în misiune și lipsise de acasă două săptămîni ; Didi îl așteptase, cu carnea putrezită lîngă coteț, i-o aruncase mama lui Dobrin, dar Didi nu se atinsese de ea. Avea Didi față de stăpîn aceeași dragoste pe care o avea el față de maică-sa, o dragoste fără opreliști din moment ce și acum Dobrin, așezat în genunchi pe podea, îi spăla maică-si cu grijă picioarele în lighean ; i se umflaseră femeii picioarele de bătrînețe. Lovica zîmbi la scena aceea de familie. Bărbatul nici n-o băgă în seamă, dacă ar fi lătrat cîinele, ar fi fost altceva, dar cîinele îi lingea acum mîna la încheietură, acolo unde crema cu care se unsese din belșug nu intrase toată în piele, și Lovica se cutremură la atingerea limbii aspre și calde. Ușa camerei din față era deschisă. Toată casa nu avea decît două camere, o curte nu prea mare și un gard înalt de doi metri, cu sîrmă ghimpată pe deasupra, ca străinii ori trecătorii întîmplători să nu poată sări înăuntru. În ușă se vedeau prinse patru zăvoare ; Lovica își duse o mînă la gură, neștiind că Dobrin e atît de fricos. Cînd fusese prima dată, ușa nu avusese decît două, celelalte, de dată mai recentă, erau nichelate și mai groase, încă o dată mai groase ca primele închizători. Trecu pragul. Didi se așeză cu labele dinainte pe prima treaptă, urmărind mișcările femeii. Cine știe de ce n-o lătrase și se purtase cu ea cum numai cu stăpînul avea obiceiul. Lovica, după ce păși în încăpere, rămase surprinsă de ordinea din locuință. Deci acel cineva necunoscut din conștiința ei aici îi mînase pașii ; nu știuse exact unde are de mers, sau știuse de la început și nu voise să recunoască, sau nu fusese altceva decît gîndul adevărat, ascuns într-o taină a sufletului de unde o diriguia ce să facă. Nu se miră și nici nu roși că se afla acolo. Rușinea de pe munte, atunci cînd prin felul de a se purta Dobrin o batjocorise mai rău decît dacă

i-ar fi făcut ceva, o îndemnase la acest drum încheiat acum. În cămăruță domnea un dichis feminin. Lovica inventarie rapid patul acoperit cu o cuvertură cu broderie la margini, peste care se odihneau cîteva perne albe, avînd fiecare cîte un monogram de altă culoare, roz peste alb ; D-ul stîngaci fiind cusut cu ață roz. Un dulap scund era așezat într-un colț, și la o trecere grăbită, Lovica observă că toată mobila avea dimensiuni mai mici decît cea normală ; poate mobilierul să fi fost făcut după statura lui Dobrin, înghesuită și ea, își zise Lovica și își duse o palmă la gură, să nu rîdă. Pînă și cele două scaune aveau spătarele mai joase decît scaunele văzute în camera din față, unde fuseseră invitați prima oară. Atunci Dobrin le arătase încăperea de afară, fără să-i poftească înăuntru.

Se auzi apa aruncată din lighean în curte, Dobrin o aruncase, dar nu-i trecu prin cap să se uite spre pragul încălecat de cîine, dacă s-ar fi uitat... Lovica auzi cum Dobrin îi citea mamei lui dintr-o carte de rugăciuni, numai de rugăciuni putea fi după cuvinte : „Și în noaptea aceea voi trece prin țara Egipetului și voi ucide pe toți întîi-născuții, de la om pînă la dobitoc, și voi judeca pe toți dumnezeii Egipetului, căci eu sînt domnul"... Lovica auzi o respirație șuierătoare, deseori întreruptă, apoi aproape continuă, semn că mama lui Dobrin adormise. Nu se feri ; curiozitatea era mai mare decît teama că are să fie văzută și, făcînd un pas spre pragul încăperii, îl văzu pe Dobrin stînd tot în genunchi, chinuindu-se să tragă ciorapii groși de lînă de pe picioarele descărnate.

— Dragă mamă, dragă mamă... se auzi de undeva de departe, și Lovica se retrase în cea de a doua cameră, cuprinsă de neliniște.

Becul chior de la marginea patului tremură de cîteva ori, apoi sclipi puternic și, în fracțiunea de secundă cînd lumina deveni orbitoare, Lovica zări sub pat ceva ce aducea a picior de om și, cu greu, își înăbuși un țipăt. Primul impuls fu acela de a fugi. Întoarse capul și, văzînd ochii fosforescenți ai cățelei îndreptați spre același spațiu unde făcuse descoperirea, prinse curaj și ridică cuvertura. Acum se vedea bine, arătarea de sub pat nu era om, numai forma lui migălită în lut arăta așa, și, după prima spaimă, Lovica privi mai cu atenție. Era fără îndoială un corp de femeie sculptat la dimensiunile reale, cu pîntecul supt și cu coastele vizibile, cu brațele subțiri și prelungi sprijinite de pămînt, ca și cum femeia de sub pat ar fi așteptat

ceva, altfel n-ar fi stat într-o rugăciune a chemării. Lovica din nou își simți vinele de la cap zvîcnind, și arătarea de lut, cu degetele de la picioare înroșite, acolo unde ar fi trebuit să fie unghiile, nu i se mai păru hidoasă ca la început. Apoi înlemni. Urmări din nou linia picioarelor curbate și, instinctiv, își prinse propriile picioare în palmele calde și, fără să vrea, urmări cu ele linia pulpelor, în timp ce privirile făceau același lucru pe lutul de sub pat. Erau picioarele ei și într-o parte și în alta. Ochii i se măriră cînd se uită la sîni. În locul lor nu se vedeau decît două găuri, bine rotunjite în interior, și Lovica, ducîndu-și mîinile la piept, se cutremură. Cățeaua o lăsă să se strecoare pe lîngă ea, lingîndu-i în trecere încheietura unui picior, și Lovica nici nu-l mai văzu pe Dobrin cum o poartă pe maică-sa adormită spre patul desfăcut.

28

Iosulică Goldștein era beat, își permisese să vină la serviciu în acea zi amețit de-a binelea, el care nu se cherchelise în viața lui. Giurgea își făcea cruci după cruci, roșu la față și cu tensiunea ajunsă la punctul critic, și ca să se convingă că este așa, și-o luă singur, privind cu atenție sîngele cum se zbate prin vena groasă și noduroasă, obturată de elasticul roșu, necruțător. Maxima depășise douăzeci și patru, și cum să nu depășească această cifră, cînd Iosulică, tovarășul Iosulică, cum îi plăcea să i se spună, cînta bezmetic, ceva mai mult decît încîlcit, un cîntec ce nu avea nimic comun cu armata. Puțin îi păsa lui Iosulică de părerea maiorului, el cînta mai departe, ridicînd o mînă înmănușată în sus, ca și cum voia să arate soarelui acelei zile că degetele pline de hipermanganat nu-l mai înspăimîntau și nici de microbi nu mai avea teamă... „Dacă am îndoieli, înseamnă că gîndesc, că mintea mea împuțită încă n-a murit, vino, fată, să te...", și Iosulică cu toată amețeala, înțelese că gîndea infinit mai poetic decît își închipuise, gîndea chiar prostii, altfel fata ce se strecurase printre ei, fără să-și dea seama de existența lor, n-ar fi tresărit ; un fior ascuns și rece îi atinse mîna și pulpa piciorului și, cu toate că se uita speriată în jur, nu văzu țipenie de om, și atunci, crezînd că pișcătura se datora cine știe cărei gîze, își

permise să-şi ridice fusta groasă de lînă şi Iosulică se minună de piciorul alb, un alb de porţelan, cu vinişoare şi mai albe peste albul pielii. Fata nu văzu nici urmă de insectă şi atunci îşi ridică fusta şi mai sus, şi Giurgea simţi că i se urcă tot sîngele la cap. Achim nici nu-i băga în seamă, era cu gîndul la ale lui, nu-i păsa nici de cîntecul lui Iosulică, nici de tensiunea maiorului Giurgea, lui îi păsa de Pintilie, de amărîtul de Pintilie, obligat prin gradul lui mărunt să îndeplinească ordinele sublocotenentului, în ziua aceea mai tăcut şi mai îngîndurat ca de obicei. Făcuse Dobrin un memoriu de aproape o sută de pagini, prin care argumenta superiorilor necesitatea înfiinţării în peştera de sub munte a unei arhive model, unică în felul ei, şi construirea unui tunel pe verticală, de unde apoi să se mineze partea superioară a muntelui. Prin aruncarea în aer a acestei părţi...

„Dacă am îndoieli multiple, gîndurile or să zburde..." „Ce idiot, îşi zise Dobrin, uite pe cine fac ăştia colonei, pe toţi nenorociţii, dar Dobrin se opri la timp şi, trecînd prin faţa lui Iosulică, îşi bombă pieptul, ca să fie cît mai milităros şi ţinuta să pară cît mai impecabilă. Iosulică nici nu-l băgă în seamă, nu vedea decît dosarul voluminos de sub braţul lui Dobrin, Dobrin exista prin acel dosar, el nu cunoştea bucuria îndoielii, el nu ştia decît tristeţea certitudinii. Giurgea era amărît, acum, după ce tensiunea îi scăzuse cu două linii bune, şi, ca să se convingă că nu se autoliniştise de pomană, îşi jugulă din nou vena, de data asta şi mai necruţător, cu degetul mare, butucănos. Exact cu trei linii îi scăzuse, şi Giurgea, după ce se înseninâ, deveni brusc supărat ; îl lăsase pe Aurel singur în celulă tocmai cînd avusese senzaţia că bolnavul era dispus să-i comunice lucruri importante. Nu se putea trăi în lume fără adevărul militar, numai adevărul militar îl interesa pe el, celelalte se subordonau meseriei grele şi pline de neajunsuri, el nu era un Iosulică, pus în grad peste noapte, el reprezenta armata de totdeauna, şi Giurgea, îmbătoşat că era reprezentantul ei, se uită la Dobrin şi nu se simţi în apele lui cînd văzu dosarul mişcîndu-se spre stînga, semn că ceafa groasă se rotise spre dreapta, împreună cu capul, adică exact spre locul unde se găsea el. Deci adevărul trebuia aflat pentru buna rînduială a armatei, nu pentru persoana lui; el nu era decît un militar de carieră oricînd posibil de înlăturat, aşa cum dealtfel auzise, da, aşa se zvonea, că vor fi scoşi, nu peste mult timp, din regimentul lui, toţi militarii de carieră. „De ce n-au făcut-o pînă acum ?"

își zise Giurgea, dar renunță să-și dea singur răspunsul, în armată orice era posibil, și un adevărat militar, odată ce a depus jurămîntul de credință, trebuie să asculte și să se supună la ordin, chiar la ordinul propriei sale destituiri. Era limpede ca lumina zilei că săptămînile, din acest punct de vedere, îi erau numărate, și tocmai pentru că erau așa, se cuvenea să-și pună definitiv la punct hîrtiile legate de Aurel Rogozea, hîrtii ce aveau să constituie peste timp actul hotărîtor al comportamentului său. Pentru asta îi păruse rău că părăsise spitalul, de fapt nici nu era spital, nici infirmerie nu puteau fi socotite cele două celule aflate la subsolul unde era încarcerat Aurel dintr-o teamă superstițioasă a lui Dobrin ca deținutul să nu fugă. El, Giurgea, nu se temea de fuga lui Rogozea, el se temea de altceva ; Dobrin, cu toate că nu era decît sublocotenent, își permitea să întreprindă acțiuni pe cont propriu, ceea ce lui, ca vechi ostaș, i se părea strigător la cer. Uite cum îl privește cu coada ochiului pe superiorul său, pe Iosulică, și dacă Iosulică nu era militar, în orice caz era un intelectual, de asta Giurgea era convins, altfel n-ar fi pronunțat din nou propoziținea aceea în latină peste care el, în școala militară, trecuse cu ușurință, așa cum cu ușurință treceau istoricii peste daci, diminuîndu-le importanța în formarea poporului român. „*Dubito, ergo cogito,* auzi, domnule, ce-i trece hipermanganatului prin cap !... Sigur, îi convine, își zise Giurgea și simți din nou tensiunea ridicîndu-se, lui îi convine, repetă, respirînd adînc, ca să împingă sîngele de la cap spre picioare, în timp ce eu mărșăluiam pe front, el stătea ascuns și a învățat, s-a instruit, băga-l-aș în dubitoul lui !“ Giurgea, rușinat de pornirea plină de invidie, simți nevoia să se apropie de Iosulică.

— Îmi cer scuze, domnule colonel, raportează maiorul Giurgea Traian, și numai cînd Iosulică își închise pleoapele, Giurgea se încumetă să-și lase mîna de la chipiu.

— Pentru ce îți ceri scuze, tovarășe maior, după cîte îmi amintesc... și Iosulică, ridică o mînă în sus și rămase cu ea așa, nefiind în stare să-și ducă fraza pînă la capăt.

— Am gîndit necuviincios, domnule colonel, mi-am permis... și Giurgea, pătruns de cuvintele mărturisite, simți cum tensiunea i-a scăzut aproape la normal. Da, domnule colonel, v-am înjurat în gînd pentru *dubito* și ce-ați mai zis după aceea...

Dobrin se opri locului numai ochi și urechi, cu mîna apăsîndu-și creionul de la buzunarul vestonului, în timp ce Achim

scuipă într-o parte, scîrbit de atîta cinste. Iosulică înclină din cap, ducîndu-şi mîinile la spate, era surprins de mărturisirea lui Giurgea şi ar fi comentat-o mai profund dacă nu i-ar fi fost teamă că vorbele au să i se împleticească. Îşi scoase gîtul lung şi subţire din gulerul vestonului larg şi, prietenește, îl bătu pe Giurgea pe umăr, cu mîna ridicată în sus, cea cu care nu ştiuse ce să facă pînă atunci.

— Şi dacă-mi permiteţi, domnule colonel, să am o atitudine... cum să spun, aş vrea să vă întreb de ce nu mă ajutaţi... să stabilim... Aurel Rogozea pe dumneavoastră vă interesează mai puţin decît celălalt Rogozea, Liviu, dacă îmi permiteţi, şi Giurgea din nou avu impresia că ceva îi plesneşte la tîmpla dreaptă.

— Adevărul, adevărul este relativ, tovarăşe maior, relativ ca hipermanganatul, şi Iosulică, văzînd în apropiere un cot al pîrîului ce venea din sat, cu partea din mijloc destul de curată, se opri şi, ca şi cînd ar fi primit un ordin interior, se îndreptă spre o mică ieşitură din albie şi se spălă abundent pe faţă şi gît, mai ales pe ceafă, uitînd cu desăvîrşire de posibilitatea infestării. Adevărul, deci, adevărul, şopti el după ce îşi scutură părul galben-roşcat, subţire şi bolnăvicios, cu rădăcinile vinete, adevărul vă interesează, adevărul lui Aurel Rogozea... Crezi că pe mine nu mă interesează, tovarăşe maior ? Cum să nu mă intereseze ? şi Iosulică înţelese că jumătate din plăcerea vinului băut cu cîteva ore înainte s-a topit, o grea luciditate făcîndu-l să se încrunte şi să miroasă aerul greu în care se simţea fumul focurilor de toamnă, fum dens, cu iz putred.

Numai Achim simţea fumul altfel, pentru el fumul era o plăcere, şi Pintilie îi văzu nările cum freamătă ca la roibii care simt după un drum lung apropierea de casă.

— Nu există adevăr, tovarăşe maior, nu există, totul este relativ pe lumea asta, cum relativi sîntem şi noi... Umblăm după adevăr şi-l silim să se apropie de noi din nevoia de liniştire sufletească, din credinţa că, punînd mîna pe unul, ne absolvim de vina altui adevăr mai puternic nerezolvat. Cîţi oameni ai omorît pe front ? Să nu-mi spui că n-ai omorît, suma tuturor gloanţelor îndreptate spre inamic, împărţite în mod egal între cei ce execută operaţiunea şi cei ce o comandă, tot moarte se cheamă, deci te întreb cîţi oameni ai omorît, altfel n-ai fi primit atîtea decoraţii, ale căror însemne văd că le porţi cu mîndrie pe piept... Deci morţii te-au făcut erou, nu-i aşa, n-ai remuşcări ca ostaş şi nici nu trebuie să ai... În schimb, cum te-ai simţit

acum o lună, cînd am asistat împreună la... cum îl chema, căpitane Achim ? strigă Iosulică, simţind că ultimii aburi de beţie se topesc ; aproape îi simţea cum ies fuior după fuior prin ochi şi urechi. Avu chiar senzaţia reală a existenţei lor cînd în faţa privirilor apăru o pîclă cu miros de vin oţeţit.

— Gavrilă Generalu, tovarăşe colonel, răspunse Dobrin bucuros, după ce, cu iuţeală de cunoscător, deschise dosarul şi privi cîtva timp în interiorul lui.

— De ce a fost înlăturat, sublocotenent Dobrin ? interogă mai departe colonelul Iosulică şi ţintui un deget vînăt spre sublocotenent, oprindu-l în felul acesta din mers.

— A susţinut cauza duşmănoasă a unor mocani care n-au vrut să dea cote, tovarăşe colonel, mai bine zis, după ce a făcut toate încercările să-i ajute şi n-a putut, într-o noapte, cu de la sine putere, le-a dat drumul, şi ei, bineînţeles... ca nişte duşmani ce erau, au fugit. Dobrin arătă spre muntele al cărui vîrf de la Brîu în sus nu se vedea din pricina norului alb, ca o căciulă de puf.

— Şi care este adevărul, au fost sau nu duşmani ? întrebă Iosulică. Şi dacă nu, de ce Gavrilă Generalu a fost socotit duşman ?

Dobrin se uită la Giurgea, şi pentru că maiorul tăcea şi nu voia să dea nici o explicaţie, îşi închise cu precauţie dosarul şi răspunse :

— Unor duşmani numai un duşman le putea da drumul, spuse Dobrin şi luă poziţie de drepţi.

— Vezi, tovarăşe maior, acesta este adevărul lui Dobrin, un adevăr posibil în această perioadă grea în care trăim. Un fals adevăr, după mine. A plecat proslăvind partidul, dar nu cuvintele m-au impresionat, tovarăşe maior, deşi n-am întîlnit în cariera mea decît doi farseuri în faţa morţii, Gavrilă nu era unul dintre aceştia, cum am zis, nu cuvintele mi-au dat credinţa greşelii, ci tonul lor, el a strigat acele cuvinte ca un stăpîn, tovarăşe maior, nu ca o victimă, nu ca un condamnat, a strigat ca şi cum şi-ar fi chemat familia la masă sau la somn. Ei bine, ce făceam dacă strigam „stai", ce făceam cu adevărul lui Dobrin, real şi el pînă la un punct, ce mă făceam cu sentinţa, doar sentinţa n-a dat-o nici Dobrin, nici eu, ci un întreg complet de judecată. Într-o lume relativă, tovarăşe maior, considerată de noi veşnică în neprefacerile ei, totul este relativ, chiar şi adevărurile mari. Lumea, de cînd există, se zbate pen-

tru adevăr, şi tot de cînd există lumea, adevărul a fost de partea victorioşilor... Or, noi sîntem victorioşi.

Giurgea luă din nou poziţie de drepţi. Iosulică se temu că mintea maiorului din nou a gîndit ceva nepermis, şi colonelul se întrebă ce s-ar întîmpla dacă omenirea ar descoperi un aparat cu ajutorul căruia s-ar putea afla ce gîndeşte fiecare dintre supuşii unei ordini ; cu siguranţă s-ar institui o dictatură asupra ceea ce natura a creat mai sublim, raţiunea, totul s-ar întoarce la starea primară sau, cine ştie...

— Tovarăşe maior, vă scuz de la început, nu mai e nevoie, spuse Iosulică şi simţi în aer că plutesc mii de microbi, aveau un gust ciudat, un amestec de acru şi dulce, ceva în orice caz ce semăna a putrefacţie. O clipă avu sentimentul că ei toţi la un loc constituie fermentul acelei descompuneri şi că hipermanganatul folosit nu avea asupra acestui ferment nici o putere.

— Nu, domnule colonel, acum nu despre scuze este vorba, n-am gîndit nimic jignitor la adresa superiorului meu, dimpotrivă, dacă mi-aţi permite, aş spune că am toată stima şi consideraţia pentru dumneavoastră, adică pentru mintea cu care v-a dăruit natura, dar tocmai pornind de la această stimă, am sentimentul că nu vorbiţi ca un victorios, n-aveţi credinţa deţinerii acelui adevăr relativ al victoriosului, dacă sînteţi un victorios, atunci vă număraţi printre cei care judecă victoria ca pe o înfrîngere.

Iosulică se opri. Se răsuci de cîteva ori, ca şi cum ar fi fost un titirez şi cineva îi dirijase prin efortul degetelor rotaţiile în jurul axei, da, fusese o simplă axă, altfel ar fi ameţit rotindu-se fără sens, căutînd un punct de sprijin de care să se agaţe. Îl surprinsese afirmaţia lui Giurgea, îl crezuse rudimentar, în ciuda impozanţei lui militare, îl crezuse un mecanism grosolan al unei necesităţi istorice, şi, cînd colo, maiorul se dovedea şi un fin psiholog. Auzi, calitatea adevărurilor legate de...

— Desigur, desigur, rosti Iosulică cu voce tare. Pentru că nu ştia ce să mai spună, îşi scoase ciobul de oglindă şi îşi privi pleoapa de la ochiul stîng. Se înfioră cînd o văzu atît de galbenă, un galben ce se transforma în albastru.

— Vedeţi, domnule colonel, simţi nevoia Giurgea să continue, noi nu trăim numai pentru azi, trăim pentru totdeauna în memoria celor care vin după noi... cazul lui Gavrilă Generalu nu m-a impresionat, nu era cazul meu, nu eu l-am judecat şi condamnat. Pe cînd Aurel Rogozea.. Mîine cineva ne-ar putea

întreba, desigur eu mă refer la acel mîine istoric, ei bine, față de acest viitor vreau să am responsabilitățile mele, să nu le duc în mormînt pe ale altora, mai ales că eu cred în lumea de dincolo, domnule colonel, eu m-am născut cu credința în suflet și am să mor cu ea. Nu pot fi de acord cu procedeul sublocotenentului Dobrin, care își închipuie că răspunderea celui mai puternic este și cea mai dreaptă. A ars dosarul inculpatului Gavrilă Generalu pentru simplul motiv că nu mai are spațiu de depozitare... Ei bine, mîine cine va mai ști despre acest dosar ? Cine va mai putea pleda la tribunalul viitorului acest caz, să presupunem, nu îndeajuns de elucidat de tribunalul militar al zilelor noastre ? La judecata de apoi nu vreau să fiu decît cu păcatele mele...

Iosulică privi la maior costiș. Era pentru prima dată cînd Giurgea își permitea să fie atît de deschis, să abordeze chestiuni ce ieșeau din sfera strict cazonă. Ce se întîmplase cu maiorul, a cărui cameră — i-o spusese sublocotenentul Dobrin — mai purta pe un perete portretul regelui, cu toate că regele abdicase. Îl chestionase atunci pe Giurgea, și acesta îi spusese că nu-l dezlegase nimeni de acel jurămînt și că între jurămîntul vechi și cel nou nu erau deosebiri esențiale din moment ce patria era aceeași și limba pe care o vorbeau semenii născuți în ea nu se schimbase cu nimic. Iosulică nu voise să intre în amănunte, în acele amănunte... Giurgea n-ar fi priceput, și pentru că tot trebuia să scape de acești militari de carieră, Iosulică își zise că era lipsit de sens să-i țină lecții despre clasa muncitoare, despre menirea ei istorică, despre legile universale care guvernează dialectic mișcarea lumii, mișcare în care intrau și forțele primordiale, printre care se afla și Giurgea, cu primitivismul lui cu tot. Un om la peste cincizeci de ani nu mai putea fi schimbat... dar uite... Cu toate acestea, firea lui, a lui Iosulică, mereu întrebătoare, deschisese canale și spre gîndirea celuilalt, și colonelul strîmbă din buze cînd se gîndi că unui adevărat colonel, unui colonel de carieră, Giurgea n-ar fi îndrăznit niciodată să-i spună asemenea adevăruri relative, da, da, se prea putea ca Giurgea să aibă dreptate, milităria era o profesie.

— Tovarășe maior, își adună Iosulică gîndurile, ziceai mai adineauri că nu rostesc adevărul ca un învingător... Mă crezi că de atunci numai la această formulă mă gîndesc, la sensul ei adînc, cu toate că dumneata nu i-ai dat decît valoarea de suprafață ? Știi de ce mi-am permis să fiu fericit azi, tovarășe

maior ? O fericire copilărească, recunosc, sporită cu mijloace jenante pentru un om ca mine, dar, ce să-i faci, omul recurge în momentele de interes maxim ale vieţii la mijloacele aflate cel mai la îndemînă ; de ce să nu recunosc că vinul adus de căpitanul Achim a avut un gust dumnezeiesc... Mă macină îndoielile, tovarăşe maior, îndoieli adînci şi amare... Stăteam pe tăpşan, pe tăpşan şedeam, Achime, nu-i aşa ? îl chestionă el pe omul în civil, cu pungi vineţii sub ochii apoşi şi întrebători.

Şi numai într-un tîrziu Achim înţelese că întrebarea îi fusese pusă lui. Înclină din cap.

— Lucrurile nu sînt chiar aşa de clare nici în privinţa lui Liviu Rogozea, nici a lui Aurel, continuă Iosulică, ca să nu mai vorbesc de alţii, uite, de Generalu, să zicem. Cred că, în goana de-a ajunge ţelul spre care tindem, nu ne uităm la trepte şi mai ales la ce se află pe ele, călcăm, mergem înainte, cu fruntea sus, fără umilinţa ţăranului care calcă uitîndu-se în pămînt, pămîntul care-i dă hrana cea de toate zilele...

— Adică ce vrei să spui, Iosulică ? îl luă Achim pe colonel direct, fără nici un apelativ, era civil, hainele militare le predase de mult, aşa că n-avea nici un rost să-şi ducă mîna la un chipiu ce nu-l mai avea. Adică vrei să spui, mă, al lui Goldştein, că Liviu nu era vinovat, că Generalu era uşă de biserică ?... Eu l-am arestat pe Gavrilă Generalu, doar ştii foarte bine, eu l-am arestat, cu Aurel... de ce nu spui asta, că doar pe-aici te tot învîrţi ?... Gavrilă era cumnatul unuia dintre mocani, da, asta era, al lui Vasîlie Gogolea, dacă nu mă înşel, şi cum să mă înşel, că doar de la casa lui Neculae Gogolea l-am ridicat.

Dobrin se puse pe rîs, apoi, brusc, amuţi. Rîsul i se păru straniu, nu rîsese în viaţa lui decît o singură dată, în şcoală, toată viaţa umblase încruntat. După ce oamenii începuseră să-l întrebe de ce nu rîde, îşi făcuse din a nu rîde o lege. Acum uitase consemnul interior, îşi întinsese nepermis de mult buzele peste dinţii mari şi puternici, şi Iosulică se minună la vederea albului imaculat ; cu dinţii rînjiţi, Dobrin era incomparabil mai agreabil. Albul dispăru sub negrul buzelor ; Dobrin se uită în dosar, ca şi cum şi-ar fi acordat singur, pentru gestul necugetat de a rîde, pedeapsa maximă pe ziua aceea.

— Cînd e vorba de altul, chestia cu cumnăţia merge, dar Achim uită că şi el e cumnat cu Aurel... Adică de ce Generalu să fie duşman numai că era cumnat cu... şi el, Achim, să nu fie duşman, eu de mult am zis că şi Achim e duşman, că şi el a

procedat tot ca Generalu, că doar nu eu şi nici tovarăşul colonel nu i-am dat drumul lui Aurel, numai Achim l-a putut ajuta...

— Poftim, tovarăşe maior, poftim, poftim de te înţelege cu el... facem ce facem şi tot la scări ajungem, şi noi tot cu capul pe sus... Sublocotenent Dobrin, vreau să-ţi pun o întrebare, te rog să-mi răspunzi deschis şi cinstit, dealtfel sînt convins că ai să procedezi aşa, de ce îl tîrîi pe căpitanul Achim după noi, cu paza la spate, doar căpitanul Achim nu-i duşman.

Dobrin se încruntă, privi cîteva secunde în şir la Achim, apoi duritatea trăsăturilor se înmuie şi în locul ridurilor multe de pe frunte se scobi unul singur, adînc şi apos din pricina transpiraţiei.

— Dracul ştie, tovarăşe colonel, ce-i şi cu mine şi în general ce-i cu noi ! Dacă e să fiu sincer, mai cu plăcere îi suspectez pe oamenii cu care am muncit şi lîngă care am fost gata să-mi dau viaţa, că uneori mă întreb şi eu de unde această patimă, dacă vreţi să mă credeţi, acum, că Generalu este mort, milă mi-a fost de el cînd l-am văzut lîngă zid, uitîndu-se la unghia de la degetul mic, ştiţi, avea o unghie mai lungă la degetul ăla, cu unghia aia ne dispreţuia pe noi cînd se scobea în ureche şi în nas. Dobrin privi şi el la unghia lui de la degetul mic şi se bucură cînd văzu că se ridicase peste buric mai bine de o jumătate de centimetru. Îmi era milă de unghia aia a lui, şi dacă vreţi să ştiţi, am închis ochii cînd a tras plutonul în el, dar de căpitanul Achim, care mi-a fost meşter, adică am lucrat împreună şi m-a ajutat... Cît am lucrat, Achime, împreună ?

— Patru ani, răspunse automat Achim, prieteneşte, ca şi cum spusele sublocotenentului nu-l deranjaseră nici pînă atunci şi n-aveau să-l deranjeze nici în continuare.

— Uite, pe căpitanul Achim aş avea plăcerea să-l împuşc eu, de unde plăcerea asta, tovarăşe colonel, nici să mă omorîţi nu ştiu ! Că nu-i port ranchiună, în atelier doar de cîteva ori m-a bătut, dar de bătut îl bătea şi pe Aurel, aşa că... De ce te-oi fi urînd eu, Achime, dar aşa, din tot sufletul ? Poate spui tu, că eu habar nu am !

— De prost ce eşti, d-asta ! răspunse Achim jovial. Crezi că tot socialismul se sprijină pe picioarele tale strîmbe şi pe fruntea ta teşită...

— Vedeţi, tovarăşe colonel, şi aşa, civil, fără nici o putere, mă dispreţuieşte, păi cum să nu-l urăsc, cum să nu fie el pentru mine şi pentru regim un duşman înrăit ? Păi din cauza asta îl

port după noi, tovarăşe colonel, că fiind un timp în tribunal cu noi, a aflat prea multe secrete. După mine, toţi cei care au făcut parte din tribunal, odată ieşiţi din el, ar trebui lichidaţi, ca să nu ne toarne. Păi nu ? Uite aşa am să-l port după noi, unde mergem îl tîrăsc, să vadă duşmanul din el că noi mergem înainte. Vrei, Achime, o ţigară ? întrebă Dobrin.

Şi, cu ciudă, îi întinse tarţa. Achim luă din tarţa o „Naţională" şi văzu tarţa cum tremură, semn că sublocotenentul n-a uitat că a fost ucenic şi că meseria de ciocănar obligă la respect.

— Măi, Dobrine, tot am vrut să te întreb, după ce-ai plecat de la ateliere, pe front, ai lipsit mai bine de patru ani, pe unde ai umblat, mă, de nu ne-ai dat nici o veste ? Uiţi, fire-ai al dracului, că maică-ta pe la poartea mea şi-a făcut veacul, n-avea o bucată de pîine, şi acum mă faci duşman pe mine ? Păi eu îţi sucesc gîtul, fire-ai să fii de neom — şi Achim, fără să ţină cont de baioneta lui Pintilie, se repezi la Dobrin şi-l buşi la pămînt, apoi, încet, îl strînse de gît, pînă ce acesta îşi scoase limba vînătă printre dinţii mari şi apoşi, înspumaţi la vîrfuri.

— Poftim militărie, asta-i militărie ? ! zise Giurgea şi, prinzîndu-l pe Achim de gulerul hainei, îl ridică de pe trupul chircit şi asudat al lui Dobrin.

— N-a fost aşa, Iosulică, mă jur pe tata şi pe mama, ăsta nu-i caracterul lui Dobrin cel adevărat, tovarăşe colonel, îşi reveni Achim şi aproape luă poziţie de drepţi, speriat că putuse să-l sugrume pe sublocotenent, doar am lucrat cu el, avea caş la gură, dacă dumneata zici că Liviu nu e Liviu, atunci şi eu pot pune rămăşag că pe Dobrin ăsta l-a trimis printre noi nu Partidul, l-a trimis un duşman mai înrăit. Cine te-a trimis, Dobrine ? S-a întîmplat ceva cu el, tovarăşe colonel, poate te-ai prostit, Dobrine, şi nu-ţi dai seama, poate... Numai un doctor ar putea zice ce are, tovarăşe colonel, omul ăsta ar fi în stare s-o omoare şi pe maică-sa, băga-l-aş unde ştiu eu...

Dobrin se ridică de la pămînt, totul putea concepe, numai să nu se lege cineva de maică-sa : scoase pistolul de la cingătoare, acolo îl ţinea, fără teacă, fără înveliş, se simţea bine cu răceala lui lîngă şira spinării, unde mîna stîngă, neînchipuit de iute, putea să dea de el. Într-o secundă pistolul fu îndreptat împotriva lui Achim.

— Mă, tu să nu mă înjuri de mamă, că fac moarte de om, şi să nu mă tot iscodeşti unde am fost, ce-am făcut, numai un

dușman întreabă atît, or, tu ești dușman pînă în măduva oaselor !

Iosulică voi să-i ia pistolul, dar cînd încercă să pună mîna pe armă, observă că mîinile i-au dispărut din cot, apoi, treptat, se făcură nevăzute și de acolo în sus.

— Poftim militărie, se joacă de-a v-ați-ascunselea ! mormăi stupefiat de tot ce văzuse Giurgea, fără să-și dea seama că numai o jumătate de gură rostea cuvintele, cealaltă jumătate dispăruse cu cap cu tot.

Lui Achim i se făcu rău cînd înțelese că maiorul, de neputință, plînge cu un singur ochi.

29

Erau stabiliți de mult și mai aveau de gînd să stea, de vreme ce și-au ridicat și closet din scîndură, gîndi Aurel, aflat dincolo de ușa ce închipuia veceul așezat între două buze de piatră. Ridicîndu-se o clipă, privi prin gaura în formă de inimă, tăiată în scîndurile-scaun, și se cutremură cînd văzu adîncimea prăpastiei de dedesubt. Folosea îl păzea de la cîțiva metri, de data asta nu avea automatul cu el, doar pistolul îl ținea la îndemînă, înfipt lîngă cataramă. Dacă ar fi stat mai aproape, l-ar fi putut lovi cu ușa grosolană de stejar, o singură izbitură ar fi fost în stare să dărîme pe cel mai puternic om, dar la acest gînd, Aurel zîmbi, unde să fugă și, mai ales, de ce ? Cele două suporturi din bușteni groși, pe care era așezat closetul, aveau capetele abia îngropate în pămînt, Aurel înțelese că la nevoie toată șandramaua putea fi cu ușurință răsturnată în prăpastie, fără ca cineva să-și dea seama ce a fost înainte acolo. Și, gîndindu-se din nou la prăpastie, se ridică, își încheie brăcinarii, fixînd gaura în formă de inimă. După inimioara de pe cuțitul zvîrlit de Ionul Firii din Bularca în bordei era sigur că numai el putea fi autorul ei. Și aici se vedea un I sculptat grosolan spre capătul de sus al capacului. Privi îndelung la orificiul sub care se deschidea un adevărat abis, și la ideea venită în minte se liniști dintr-o dată. La cazangerie, cu ocazia unei greve, vreo cinci fuseseră închiși într-o cămăruță a direcției, era și el printre cei înghesuiți de jandarmi acolo. Achim îi sugerase ca el, prîslea,

să fugă pe fereastră şi Aurel reuşise să fugă. Îşi cîntări trupul subţire cu muşchii flexibili şi duri, rod al zecilor de antrenamente din care mila dispăruse de mult, şi înţelese că ar putea evada, de data asta nu era vorba de fuga de atunci, atunci se strecurase prin fereastră, să anunţe muncitorii de la secţia sculărie, acum voia să plece definitiv din viaţă ; fundul prăpastiei se zărea doar ca o umbră întunecată. Se lăsă copleşit de această speranţă a evadării, îl cuprinse, cum te cuprinde somnul, pe nesimţite ; Aurel nu făcu nimic să i se împotrivească.

— Ce faci, Aurele ? îl întrebă de afară, pe un ton blajin, Folosea.

Aurel se trezi din starea lui, avu chiar timpul să privească printre ostreţele uşii, şi-l văzu pe Folosea cioplind. Nu, nu cioplea, amesteca pămînt galben cu mîinile puternice iar din cînd în cînd, scuipa în el, ca să-i dea mai multă elasticitate.

— Hai, ajunge pe ziua de azi, zise el, nu fă prostii, gaura e prea mică. Aurel ieşi docil, amîndoi urmăriţi prin binoclu de omul de pază de la observator.

Ajunşi în bordei, Aurel se trînti pe prici. Prin uşa deschisă privi în vale ; Brîul Alb era acoperit de ceaţă, în jos nu se mai vedea nimic, nici măcar turla bisericii, zărită de atîtea ori de aici în anii copilăriei. Pînă şi prăpastia unde voise să moară şi-o amintea Aurel, trecuse cu oile pe lîngă ea, şi de fiecare dată o ocolise ; într-o primăvară îi căzuse acolo o mioară. Numai după cîteva minute auzise trupul buşindu-se de stîncile ascuţite, trapezuri de granit, ca nişte furci ieşite din alte stînci pe fundul prăpastiei uriaşe.

— Vrei să te speli ? îl întrebă Folosea, şi Aurel îşi închise pleoapele.

În partea dreaptă, dincolo de observator, se deschidea un fel de poiană cu o scobitură înăuntru. Numai cînd văzu cum ţîşneşte apa dintr-un scoc de lemn, înţelese că acolo sus, în vîrful muntelui, în căldarea secată altădată, se afla un iaz, altfel lichidul vijelios nu s-ar fi vărsat din abundenţă printre stînci, ca o mică cascadă de care nu ştiuse în anii de demult. Deci aici îşi aveau ascunzătoarea principală, îşi zise Aurel, cu toate că în afară de mocani şi de bordeiul în care zăcea, în afară de cei cîţiva oameni care se perindau la observator, nu văzuse pe nimeni. Sau poate sălaşul era în altă parte, şi aici, în această zonă, erau doar depozitele sau... Niciodată cît fusese jos nu-şi închipuise că în acel loc s-ar fi putut ascunde ei, era mai mult ca

sigur că adăposturile se găseau în partea stîngă a muntelui, acolo unde intrările și ieșirile de pe coamă se puteau face din ambele părți ale versantului prin peșteri adînci, pe cînd aici... Se dezbrăcă din nou, gol pușcă. Dintr-un portmoneu, de la buzunarul din spate al pantalonilor, Folosea scoase, învelit în ziar, o bucățică de săpun, și Aurel, înțelegînd că săpunul era rar nu se dădu cu el decît pe față și la subțiori ; în rest, se spălă cu pămînt argilos, nu era prima dată cînd se curăța așa. Nu se sinchisea de goliciune în fața omului ce-l păzea. Lipsa de jenă o înregistră firesc ; slăbiciunea și decăderea erau de vină, încercarea de renunțare definitivă la luptă ce putea însemna dacă nu decădere, i-ar fi spus Achim dacă s-ar fi aflat de față, și Aurel scuipă la gîndul bătăii pe care i-ar fi tras-o fostul maistru la încercarea lașă de a ieși din viață pe ușa din dos. De ce zîmbea Folosea cînd se uita la el, cînd îi măsura coapsele și linia alungită a picioarelor ? Lănțișorul de aur zornăria cu un sunet de clopoțel lovindu-se mereu de pietre în timp ce se spăla. Un clinchet ce-i revenea obsesiv în urechi. De ce acum, mai mult ca altădată, îi auzea clinchetul, se întrebă Aurel și, ca să alunge privirile întrebătoare ale lui Folosea, se băgă sub cascada înspumată. În apa densă nu se mai zări decît umbra lui.

— Să nu-ți treacă prin minte să te înec, spuse mai mult în glumă Folosea, în vreme ce mîinile încălzeau mai departe pasta tot mai moale de pămînt.

Aurel îl auzi ca prin vis. Nu rîse. Fusese învățat, la nevoie, să se suprime și într-un lighean cu apă. Îl învățaseră de toate. Cel puțin douăzeci de posibilități de a-și lua viața fără armă de foc. Era suficient să inspire apă în plămîni de cîteva ori, cu o voință de fier, apă rece de munte ; Folosea nu l-ar fi putut salva, sau Folosea era la fel de bine instruit și cunoștea antidotul acelei posibile asfixieri...

— Dacă voiai cu adevărat să te sinucizi, să știi că nu era nevoie să te ascunzi în closet. Nu-mi vine să cred că nu cunoșteai locurile, că nu știai de această prăpastie folosită de noi pentru ca, la nevoie, să ne putem ascunde în afundurile ei. Dedesubt, la vreo două sute de metri, curge un pîrîiaș. El taie versantul. Cred că nu e cazul să-ți dau lecții de topografie. Cunoști geografia muntelui mai bine ca mine, cu toate că mă îndoiesc că i-ați judecat, așa cum am făcut-o noi, toate șansele și neșansele. Pentru noi muntele înseamnă casă. Trebuie să știi cîte ferestre și intrări are. Pentru voi muntele este doar un lăcaș

pentru dușman, ha, ha... ha... uite, mă feresc să explic cuvîntul care v-a scos pe voi, acolo jos, de atîtea ori din minți... Deci, dacă voiai cu adevărat să-ți curmi zilele, puteai foarte bine să alergi de lîngă mine direct în prăpastie, n-aș fi avut timp să scot pistolul, și pe urmă la ce bun să-l scot ? N-aș fi făcut altceva decît să-ți ușurez alunecarea în gol. De ce să te fi oprit ? Nu o dată m-am uitat și eu în prăpastie. La început m-a apucat amețeala, apoi curiozitatea, pînă la urmă am încercat un soi de plăcere privind hăul fără fund. Ai văzut ce-a fost în stare să facă un firicel de apă ? Oare în cît timp ? se întrebă Folosea, uitîndu-se peste versant. O clipă lutul rămase nemișcat în mîinile păroase. Șterge-te cu cămașa, n-am altceva, spuse el și se apucă din nou să amestece lutul, cînd Aurel ieși de sub jetul de apă. Și pe urmă, dacă dorești sincer să te suprimi, să știi că te pot ajuta ; Folosea își scoase pistolul de la brîu. Uneori și mie mi-a trecut prin cap, și te-aș minți dacă aș zice că nu-mi mai trece. Are și rezistența umană o limită, dar de fiecare dată trec peste această limită. Știi de ce ? Vreau să văd ce-i dincolo de acest Brîu Alb, după cum vezi, sînt destul de modest... Se pare că omul are, dintre toate animalele, instinctul de conservare cel mai dezvoltat. Ți-aș putea da zeci de exemple din lumea simplă a viețuitoarelor care se suprimă fără a-și supune conștiința la siluiri metafizice. Ajunse la constrîngere, preferă moartea decît o detenție oarecare. Actul constrîngerii le repugnă infinit mai puternic decît oamenilor. Noi suportăm orice. Nu-i așa ?... Deci înțeleg că ai vrut să mă duci... Sau m-ai crezut un prost gata să alerge imediat la șef, să-i spună că Aurel Rogozea este de-al nostru pentru simplul motiv că a intenționat în forul lui intim să se ducă în lumea drepților. Nu, Folosea n-are să facă asta. Am făcut un rămășag cu mine însumi, nu cu ei, și Folosea arătă cu capul spre observator, că n-ai venit aici cu gînduri cinstite. N-am să întreprind nimic nici ca să-mi dovedești contrariul și nici să-ți ușurez sarcina venirii tale.

Aurel se îmbrăcă. Ce putea să-i răspundă lui Folosea ? Că voise sincer să moară ? Că ideea morții îi venise atunci pe loc, la acel amestec de imagini : prăpastie, inimioară, closet, toate legate la un loc și imposibil de înlăturat vreuna din ele, ca întregul gîndit, privind dorința de a muri, să nu se spulbere ?

— Te macini, te macini, remarcă Folosea și, plictisit de lutul lui, acum moale ca o cocă, îl înveli într-o batistă udă, apoi îl vîrî într-o taşcă de piele atîrnată de spate. Nu ești în stare

să-ți aduni gîndurile, nici să-ți judeci intenția, intenție prostească și incredibilă, firește... Doar e la mintea cocoșului că prin gaura tăiată de Ionu Firii poate cădea în prăpastie un copil, nu un om... ori, noi aici n-avem copii. Mi-aș permite să-ți acord un dram de încredere ca să-ți poți echilibra șubrezenia la care ți-a ajuns cumpătul, căci de cumpăt e vorba pînă la urmă... Nu știi exact încă de partea cui ești, și pentru că n-ai fost în stare să-ți oferi cu claritate una din părți, ți-a trecut prin cap să mori degradant, și ca să nu fie obligat să amintească încă o dată locul unde voise Aurel să moară, arătă cu degetul bont într-acolo... Pentru mine, este limpede că trișezi, nu în așa măsură încît să nu-ți acord și circumstanțe atenuante... E clar, jos s-a petrecut ceva cu tine, dincolo de simpla moarte a lui Liviu. Dealtfel, la momentul cuvenit, am să-ți vorbesc despre el, îl cunosc, în orice caz, cu mult mai bine decît l-ai cunoscut tu, cu toate că i-ai fost frate. Frații în general se știu puțin între ei. Un soi de răzvrătire a hormonilor porniți din aceeași tabără îi determină pe frați nu o dată să se aibă ca dușmanii... Natura, dragul meu, natura și aici luptă împotriva greșelii ei inițiale de a ne fi adus pe lume... Că ne-a adus din greșeală, pentru mine e limpede.

Undeva la înălțime, dincolo de pătura groasă de nori, se auzi un uruit de avion, întîi îl auzi Aurel, apoi Folosea ; cîtva timp amîndoi priviră cerul, ca și cum ar fi vrut să străpungă dunele negre de nori.

— E pentru noi, spuse Folosea după un timp, cînd se convinse că avionul se rotea în jurul muntelui. Primim semnale pe verticală într-un careu cunoscut dinainte, pentru asta nici nu ne-ați putut localiza, nici pe ei, nici pe noi.

— Eu nu sînt de la transmisiuni, zise Aurel și ridică din umeri.

— Știu că nu ești, dar nu mă îndoiesc că ești familiarizat cu aparatura de diversiune ; dacă în tehnică sînt slabi, în schimb cunoștințele instructorilor voștri sînt bine puse la punct, le știu din proprie experiență... Nu ne-ați putut prinde și nici n-o să puteți, pentru că știința acestor școli pe care le-ați urmat și voi a evoluat între timp. Destinul a dorit ca drumurile noastre să se despartă. Pînă unde, nu ți-aș putea spune. Hai să-ți dau un borș... dacă mureai, aș fi avut o cană în plus, așa... De fapt, cineva mă fură, mi-am dat seama după semnul pus pe lacăt, mă

fură, ai văzut și nu mi-ai spus nimic.... Ți-a fost teamă de represalii, și pe urmă, ți-ai făcut socoteala că, tăcînd, îi poți avea de partea ta iar, la nevoie, cu ajutorul lor, vei putea fugi. Dacă am să-l prind pe unul că-mi fură din borș, îl omor, spuse Folosea urcînd dealul.

Aurel văzu cum din pădure se înalță printre stejari o antenă telescopică cu vîrful în formă de stea. Avionul continua să se rotească deasupra norilor.

— Poate te întrebi de ce-ți spun toate astea, de ce am încredere în tine ? Oare chiar din pricina încrederii ți le spun ?... Sîntem două animale de pradă, incapabile să se suporte decît în această stare ostilă... Dar nu ostilitatea mă face să fiu vorbăreț cu lucruri pe care ai voștri le-ar considera mari secrete. Rahat ! Nu-i nici un secret... Aparatura de emisie-recepție este atît de perfecționată, încît v-ar trebui luni de zile să o puteți descifra. Or, la cîteva luni o schimbăm cu alta mai pusă la punct...

— Nemții v-au trimis ? întrebă copilărește Aurel și își mușcă buza, dîndu-și seama că la o asemenea întrebare numai un răspuns loial nu putea primi.

— Naivi, naivi, răspunse Folosea și deschise larg ușa bordeiului, ca interiorul să se primenească cu aer.

Lacătele de la bidonul de aluminiu fură desfăcute cu două cheițe diferite ; Folosea, cu un bețișor, măsură adîncimea lichidului, apoi se uită la însemnul alb de pe scoarță.

— Azi n-au furat... Vor fura mîine, mîine am să-i prind, și dacă-i prind... Folosea își strînse fălcile puternice, încît mușchii duri ai feței se întinseră de la ureche pînă sub bărbie. Un mit și borșul ăsta. De fapt, nici nu știu de ce mi-a trebuit. Mi se pare că sînt mai puțin străin, sînt mai acasă cu el. Mă deranjează pînă și sentimentul tău ascuns că sînt un trădător. Adică voi așa credeți, că nemții ne-au trimis... Cald, cald, dar numai atît... Îți mai aduci aminte de joc ? Pînă la fierbinte e o cale atît de lungă... Am trecut linia frontului pentru că n-am vrut să lupt, motivul adevărat acesta a fost, cu toate că motivul l-am împănat ulterior cu substraturi politice... Nu, nu, să nu te temi, nu le-am spus că sînt din tabăra fascistă... M-a salvat de glonte statura mea, faptul că știam la perfecție limba germană și o rupeam binișor în englezește. Într-o jumătate de an, urmînd un curs intensiv de paisprezece ore pe zi, am învățat-o pe asta din urmă în așa fel, încît, supus

la o seamă de teste, în fața unor englezi care nu știau cine sîntem, n-au bănuit că nu mă născusem în scumpa și adorata lor insulă... Aveam de mîncare, tot ce doream, tot ce pofteam, și asta în perioada cînd sute de mii de oameni mureau de foame... Văd că te miri... Chiar că ai de ce te mira... N-ai să știi niciodată de cine-am fost trimiși. Nu știu nici eu. Sînt convins că jos, la voi, lumea se împarte numai în frați și dușmani... dar oare frații sînt întotdeauna frați și dușmanii numai dușmani ?... N-ai avut niciodată ocazia să vezi cum fraternizează dușmanii împotriva fraților și cum se dezbină frații din interese superioare pentru a ataca un dușman invizibil ?... Dorința de dominație face uneori din cel mai apropiat prieten cel mai înverșunat ticălos. Deci cine sînt eu ? Trebuie să recunoști că te-am încurcat într-o asemenea măsură, încît abia acum ar fi timpul să te sinucizi... Numai că acest gest n-ai să-l mai faci, te asigur... Nu pentru că aș fi eu mai atent cu tine. Ai să fii singur atent... Deci ghici ghicitoarea mea, cine m-a trimis și ce urmăresc ? Ți-am cunoscut fratele, am fost parașutat fără să știu unde, plicul cu sarcina ce o aveam de îndeplinit se afla la comandantul nostru, care a fost împușcat imediat ce am atins pămîntul. De unde știau cei ce ne-au prins că el e comandantul ? Poate îmi spui tu, eu n-am de unde ști. Ceilalți, am fost duși la un centru unde ne-am bucurat de aceeași îngrijire din toate punctele de vedere... Ne aflam într-o altă țară, dar metodele de instruire, cu unele deosebiri, erau aceleași... Atît doar că instructorii vorbeau nemțește... Contactul cu lumea dinafară era tăiat. După un alt an, am fost din nou duși pe un aerodrom, un avion fără nici un însemn ne-a băgat în burta lui și am ajuns aici. Mi-am dat seama că mă aflam în România numai după cum erau trase clopotele la mănăstirea din vale; au ortodocșii noștri un stil aparte de a bate clopotele. După intensitatea și melodia lor, am înțeles că e o mănăstire de maici. Din clipa aceea mi-am pus în gînd să trăiesc cu o maică... Și-acum fii tare, vreau să-ți dau lovitura de grație ! Numai eu și Liviu am fost parașutați, iar misiunea mea a fost ca după ce ia primul contact cu ai săi, să-l împușc, l-am și împușcat după două săptămîni. Bea din borș, el este patria mea pierdută, dacă am avut cîndva o patrie. Bea, nu-ți da ochii peste cap, n-ajută la nimic.

30

De cînd plecase Florica de la el, Achim încetase să mai doarmă la gazdă ; plătea chiria ca și înainte, o chirie de formă, femeia era bună-bucuroasă că putea spune că locuiește la ea un ofițer, o lăsau în pace și cu cotele și cu altele. Prefera cazarma, se simțea în apele lui în patul din încăperea mare rezervată trupei ; nimeni nu reușise să-l mute de acolo cu toate insistențele lui Iosulică. Nu era prima insubordonare, își zise Achim, în ultima vreme tot mai mult își simțea nervii fierbînd cu toate că nu numai nervii erau de vină pentru prostiile pe care le făcea. Uite, chestia cu Dobrin, ce era dacă nu prostie ? Și ce-i trebuise în ziua aceea să se dezbrace ca un beţiv oarecare în curtea lui Alixandru, să țipe în gura mare că nu mai are nevoie de armată, că putea trăi și fără ea !

Așa cum stătea în pat, întins pe pătura cazonă, cu bocancii murdari de multele drumuri făcute în ultimul timp, Achim scoase un oftat adînc — mai mult un răget, altfel fereastra din apropiere n-ar fi tremurat la timbrul puternic al vocii sale. Pintilie, aflat lîngă ușă, își vîrî capul să vadă ce s-a întîmplat, apoi, speriat, și-l retrase.

— Măi Pintilie, caporal Pintilie ! tună Achim fără să-și scoată mîinile de sub ceafă și Pintilie intră grăbit și se opri în fața ușii închise pe dinăuntru cu grijă.

— Să trăiți, tovarășe căpitan, eu pot să aștept. Văd că sînteți în gînduri și cînd omul nu e în apele lui nu-i bine să...

— Ai o țigară, Pintilie ? întrebă mai dulceag Achim.

Îi era lene să se caute în veston, pe urmă țigările lui Pintilie erau mai bune, le fabrica singur ; foi de tutun rupte cu mîna și apoi răsucite în foiță gălbuie de degetele sale butucănoase, pricepute atunci cînd era vorba de o asemenea îndeletnicire.

Pintilie alergă în trap pînă la patul căpitanului, bucuros că era chemat ; își scoase tarța și, ca Achim să nu mai piardă vremea, aprinse el țigara și o vîrî între buzele celui aflat într-o grea supărare pe patul de campanie.

— De ce-ai venit, Pintilie, că dacă ai deschis ușa, ai venit pentru ceva, nu ? îl chestionă el blînd, după ce trase cîteva fumuri, unul după altul, fără să atingă țigara cu degetele aflate în continuare încleștate sub ceafa groasă, plină cu noduri.

Pintilie se fîstîci, se uită în stînga și-n dreapta, voi să ocolească patul, apoi figura i se înăspri ca și cum un gînd anume pusese stăpînire pe celelalte, ieșind biruitor. Fața, congestionată, își reveni la normal ; doar o pleoapă se zbătea încă neputincioasă sub ochiul drept, semn că teama era încă în trup, nu murise cu desăvîrșire. Se așeză pe celălalt pat, aflat, ca să nu se confunde cu celelalte ale trupei, la o oarecare distanță. Calm, își aprinse și el o țigară.

— Tovarășe căpitan, să știți că pentru ce-ați făcut cu sublocotenentul Dobrin eu v-aș fi pus în discuție... Numai că Grigoraș a murit, atunci cu atacul cotei... și mie mi-e frică să vă pun.

Și Pintilie luă din nou temător poziția de drepți, fără să-și lase țigara din mînă.

— Culcat, drepți, culcat, drepți ! tună Achim și, scuipînd țigara pînă în mijlocul încăperii, sări în sus și privi la caporalul care în aplecările lui își atingea fruntea de chiștocul cu jarul roz. Pe loc repaus ! comandă Achim și Pintilie rămase culcat în aceeași poziție incomodă în care îl surprinsese ultimul ordin.

— Nici cotizația nu v-ați mai plătit-o de un an jumătate...

— Și tu ți-ai plătit-o, caporal ?

— Nu mi-am plătit-o, tovarășe căpitan, spuse Pintilie încercînd să-și ferească obrazul de fumul ce se ridica de pe podeaua de lemn direct spre ochii lui. Că dumneavoastră erați cu cotizația, nu eu, eu eram mai mare, că eu îl ajutam pe Grigoraș, care era secretar...

— Bine, mă, și nu puteai să spui ca omul, de la început, pentru ce-ai venit ? Scoală, ia-ți țigara, păcat să se piardă asemenea chiștoc, faci niște țigări dumnezeiești ! și Achim se duse singur și-și ridică jumătatea de „personală", cum își denumea Pintilie marca țigărilor lui. Deci, mă Pintilie, pe linie de partid tu ești mai mare ca mine în grad, după cîte înțeleg. După Grigoraș, tu ai rămas un fel de secretar...

— Sînt mai mare, tovarășe căpitan, și tocmai asta e că sînt mai mare și nu pot face nimic, că uite, cum deschisei gura, cum

m-aţi pus la podea... Că pe mine nu asta mă doare cu drepţi, culcaţi, omului nu-i strică să se mai mişte, dar camera care ţinea loc de sediu ne-a fost luată peste noapte, tovarăşul Dobrin şi-a pus în ea o parte din arhivă, carnetele stau închise în seif ca nu cumva în timpul vreunei acţiuni să cadă la duşmani şi să le multiplice, şi-atunci facem ce ne taie capul, cum aţi făcut dumneavoastră şi în curtea lui Alixandru şi cu sublocotenentul Dobrin... Numai el îşi plăteşte cotizaţia, tovarăşe căpitan, fără să vreau am fost martor cum a deschis dulapul de fier şi a căutat printre carnetele roşii şi, după ce şi l-a luat pe al lui, a pus banii în dulap, apoi a semnat în carnet, cu toate că după Grigoraş numai eu aveam dreptul să semnez sau dumneavoastră, cînd eu eram în misiune... Se cade că el e la punct şi noi nu, şi pe urmă, tovarăşe căpitan, spuse Pintilie pe nerăsuflate, ca şi cum i-ar fi fost teamă să nu fie oprit, înainte, cînd se lua o hotărîre pe cine să... sau pe cine nu... ne adunam, cu toate că tovarăşul colonel de fiecare dată cînd îl convocam scuipa pe lîngă mine şi zicea că dacă în faţa fiecărei acţiuni stăm şi hotărîm în şedinţe... Adică dacă partidul ne-a pus aici, tovarăşe căpitan, de ce uităm că sîntem membrii de partid ? !...

Pintilie trase puternic aer pe nări, îşi încheiase discursul, ce avusese de zis spusese, fără ocolişuri prea mari, cu Achim se putea vorbi, numai de formă era aspru, altfel...

Achim căută în lada de sub pat, numai o mînă o vîrî în ea, ştia locul unde se află obiectul căutat şi obiectul ieşi la lumină sub forma unei sticle, nu orice fel de sticlă, una cu trei laturi, cu dop de metal ; o primise de ziua lui de la Aurel, plină cu o ţuică de prună ce-ţi ardea gura, nu alta ! Achim se strîmbă numai cînd mirosi aerul, el era pentru o băutură mai moale, — ţuică de vorbit ! Asta primită de la Aurel nu se putea bea cu ţîrîita, ori o rădeai dintr-odată, ori te lăsai păgubaş. Achim bău singur, două înghiţituri bune, apoi încă una, ca să fie fără soţ, de sufletul celor duşi, şi numai pe urmă îl îmbie pe Pintilie.

— Eu nu-mi permit să beau în faţa unui căpitan, tovarăşe Achim, eu...

— Dar să mă pui la punct ca pe un mucos oarecare din pricina cotizaţiei, mă pui, ai ? Îţi ordon, bea, trei gîturi, două pentru tine şi unul pentru Aurel, aşa am băut şi eu, pentru el şi ăilalţi care nu vor mai bea în vecii vecilor...

Pintilie duse sticla la gură, pentru el pălinca era un lichid oarecare, nu se strîmba şi nici nu-l ardea la măruntaie, el era învăţat cu tăria de copil, cînd îl ducea maică-sa la arat îi băga într-o cîrpă pîine înmuiată în pălincă, să doarmă şi s-o lase pe ea să trudească ; şi el dormea şi ea lucra. Pintilie mai dădu o duşcă şi pentru femeia care-l adusese pe lume.

— Ce şedinţe făceam altădată, Pintilie, ce şedinţe ! Tu n-ai de unde să ştii, tu eşti caporal şi în materie de vechime în partid, după vechime eu ar trebui să fiu mareşal ; ce şedinţe. Schimbam patru tramvaie şi pe urmă luam două înapoi, spre drumul de unde plecasem, să nu ne ia cineva urma. Într-o pivniţă din Dămăroaia ţineam şedinţele de partid şi hotăram cum să schimbăm lumea şi ce să facem cu ea. N-aveam carnete, Pintilie, carnetele ne erau în inimă, cu toate că plăteam şi atunci cotizaţii şi unul a fost filat pe drumul de întoarcere, după şedinţă, şi pentru că era fricos şi ştia că dacă au să-l prindă n-are să poată suporta chinurile şi-a zburat creierii, a înţeles că e încercuit şi n-are scăpare. Dă sticla încoace să beau şi pentru Ilarie, că aşa l-a chemat pe ortacul de şi-a luat viaţa, că era fricos.

Achim luă sticla şi bău îndelung în gîlgîituri mărunte, se vedea că ţuica era tare pentru el. Se îngălbeni la chip şi limba îi deveni cleioasă, nu se mai mişca la fel ca înainte şi nici vorbele nu-i mai erau curgătoare.

— Stai lîngă mine, Pintilie, uite aici să stai, lîngă căpitanul Achim, că şi mie mi-a trecut prin cap să-i spun lui Iosulică ce mi-ai zis tu, dar ori am uitat ori n-am avut putere sau mi-a fost frică, una din trei, eu cred că mi-a fost frică de gradul lui, de aia nu i-am cerut cotizaţia... Doamne, ce şedinţe am mai făcut după eliberare, prima a durat treizeci şi cinci de ore, atît eram de fericiţi încît nu ne venea să ne mai despărţim, inventam mereu cîte altceva la ordinea de zi. Încăperea unde eram adunaţi se înnegrise de fum de ţigară, chipurile ne pluteau ca prin ceaţă şi, cînd au vrut să-l facă pe unul dintre noi ministru, ne-am opus, Pintilie, noi membrii de partid, şi partidul n-a avut ce face, a pus pe altul, că organizaţia era o forţă, nu un... Acum... Acuma la un membru de partid mai mic în grad îi e frică de un membru de partid mai mare, cum de exemplu ţi-a fost ţie frică de mine. Spune drept, ţi-a fost frică ?

Şi Achim îi întinse sticla şi nu se supără cînd Pintilie întîi bău şi abia pe urmă îi răspunse :

— Frică, tovarășe căpitan, frică mare, că înainte de a veni aici am tras patru porții din sticla mea, că și eu am una, tot din asta, și tot Aurel mi-a dat-o, că el a găsit sticlele goale sub un brad, sticle de la dușman, dar frumoase sticle... Numai că eu zic, tovarășe Achim, că e rău dacă trebuie să bem ca să ne spunem ce avem pe suflet, înseamnă că o să ajungem niște beți, vă dați seama cît ar fi trebuit să beau dacă mă duceam direct la tovarășul colonel, care are patru grade peste dumneavoastră. Că am ajuns de fiecare face ce vrea, nimeni nu mai controlează pe nimeni, cel mare hotărăște și noi executăm orbește, am început să închidem comuniști, tovarășe Achim...

Pintilie așează respectuos sticla între el și căpitan ; Achim se încruntase, semn că ultimele spuse ale caporalului nu-i erau pe plac.

— Pintilie, să știi că și printre comuniști sînt dușmani strecurați, strecurați da... se dau comuniști și ei de fapt... Eu am o teorie, Pintilie, decît să scape un dușman alături de un nevinovat, mai bine să crape și nevinovatul și dușmanul, și atunci te întreb eu ce facem cu teoria asta care nu-i a mea și nici a lui Iosulică, deși el mi-a vîrît-o în cap, așa a auzit-o și el de la alții mai mari ca el, cum ziceam, atunci ce facem cu teoria asta în ședința de partid, că acolo eu de acord cu ea n-aș putea fi ? !... Că în ședință există o democrație, nu, există o disciplină, tu singur ai venit și m-ai certat, cu toate că am să plătesc pentru ce-am făcut în curtea lui Alixandru și cu nenorocitul ăla de Dobrin... Pintilie, eu l-am cunoscut pe Dobrin, degeaba zice Iosulică Goldștein că Liviu nu e Liviu, după mine Liviu cel mort a fost Liviu cel viu, și Aurel mi-a zis asta, dar Dobrin, bag mîna în foc, Dobrin ăsta de la noi nu e Dobrin cu care am lucrat în fabrică, eu pot să pun pariu, numai că n-am cu cine pune... Ăsta e rău, Pintilie, rău și ranchiunos, parcă anume se luptă să bage zîzanie între noi, să ne facă să ne dușmănim și să ne omorîm ca proștii...

Pintilie înghiți în gol, nodul lui Adam lunecă greoi în sus ; ceea ce-i spunea căpitanul i se părea o glumă de om amețit, acum îi părea rău că acceptase să bea ; dacă n-ar fi băut, nici căpitanul nu și-ar fi luat avînt ; sticla se înjumătățise...

— Cum să nu fie el cel adevărat, tovarășe căpitan ? ! Păi dacă n-ar fi adevărat, și-ar plăti el cotizația de unul singur ? Că de plătit și-a plătit-o, am văzut cu ochii mei... Adică cine să fie dacă nu el...

Achim ridică din umeri, se ameți se, nu-i mai păsa nici cine era Dobrin, nici cine era Pintilie, altfel n-ar fi ridicat o mînă în sus în semn că, la urma urmei, îi era indiferent de toți și de toate.

— Buba e în altă parte, Pintilie, buba e acolo că ceva nu mai e în ordine, asta e, că am început să ne frecăm între noi ca roțile de moară, numai că roțile de la moară fărîmițează porumb sau grîu, iar roțile noastre ne fărîmițează sufletele, că eu în suflet tot ce-am fost am rămas, Pintilie...

Ușa de la dormitor se dădu puternic de perete și în rama ei se văzu statura muntoasă a lui Giurgea ; sub braț avea nelipsita-i geantă jerpelită în care își ținea hîrtiile. De cînd cineva îi umblase în dulap nu mai avea încredere decît în servieta lui, pe care o purta cu el chiar și în misiune. Giurgea rămase perplex cînd îi văzu pe cei doi așezați unul lîngă altul, nici caporalul și nici căpitanul nedînd vreun semn că ar intenționa să-l salute.

— Ce-i asta, domnule căpitan, caporal, drepți ! se auzi vocea lui Giurgea și gîtul i se îndesă și mai tare între omoplații largi cînd văzu că Achim își așează o mînă pe umărul lui Pintilie, ca acesta să nu îndeplinească ordinul abia primit.

— Tovarășe maior, dumneavoastră sînteți membru de partid ? Nu sînteți, doar eu știu. Noi doi sîntem și ținem o ședință importantă, or partidul este mai presus de gradul dumneavoastră. Dacă vreți, noi n-avem nimic împotrivă, vă putem invita, noi ținem ședințe și cu invitați, dacă vrem, așa-i, Pintilie?

Pintilie înclină din cap, el nu se ameți se și îi era teamă de ce avea să se întîmple ; pînă la urmă purtarea lui Achim avea s-o plătească el, de asta era sigur, gradele mari știau să se împace între ele.

— Poftiți, poftiți ! îl chemă Achim pe maior făcîndu-i semn cu mîna. Pintilie, adică tovarășul Pintilie, îl înlocuiește pe Grigoraș, care a murit. Grigoraș era secretar și Pintilie adjunct, și acum adjunctul... El pe linie de partid e mai mare și decît mine

și decît dumneata, tovarășe maior, să trăiți, și Achim, trezit la altă realitate, se ridică și luă poziție de drepți.

— Caporal, trei zile carceră și dumneata, domnule căpitan, să ieși imediat la raport, vă arăt eu ședințe...

— Ce ți-am spus, Pintilie, uite și tu cît valorează o ședință, cît prețuiește în ochii tovarășului maior, cu toate că dumnealui, dacă n-o prețuiește, ar trebui s-o respecte, dar nici de respectat n-o respectă, că...

Pintilie ieși spășit, bătînd podeaua cu piciorul cînd trecu prin fața maiorului. Banii de cotizație îi zornăiau în buzunar — cincizeci de bani era cotizația, avea solda mică — și aproape că-i veni să plîngă din pricina umilinței la care fusese supus. Nu se duse la ofițerul de servici ca să fie încarcerat, așa cum sunase ordinul, se îndreptă grăbit spre clădirea în care se afla poșta regimentului. Luă un mandat poștal și scrise pe el apăsat, cu litere citețe, să se înțeleagă : Comitetului Central, cotizație cincizeci de bani de la caporalul Pintilie Dudău. Puse banii pe tejgheaua aflată la înălțimea coatelor și, fără să mai privească în urmă, fără să mai răspundă chemărilor subofițerului aflat pe post de funcționar poștal, se duse la Dobrin și-i transmise ordinul de încarcerare transmis de maiorul Giurgea.

— N-am timp, Pintilie, nu auzi că sînt chemat la tribunalul militar ? Chiar Iosulică în persoană mă cheamă.

Într-adevăr, Pintilie auzi ca dintr-o mare depărtare chemările repetate ale colonelului.

— Eu zic să vii și tu cu mine, lasă-l pe Giurgea în mă-sa, tot îl scoatem noi în cîteva săptămîni la reformă, cu toate că nu ți-ar strica nici ție douăzeci de zile arest la carceră, fără pîine, numai cu apă, mama ta de dușman, că uneori ca un dușman te porți...

Pintilie luă poziție de drepți, vorbele lui Dobrin sunaseră mai mult decît o amenințare. Dar cînd Pintilie privi spre sublocotenent, nu-i mai văzu decît bombeul unei cizme ; apoi dispăru și acest amănunt. Caporalul, speriat, luă parte la propria lui dispariție ; mai întîi nu-și mai văzu picioarele, pe urmă mîna stîngă, viu în el nu mai rămăsese decît o monedă de cinci bani, singura aflată în buzunarul mantalei, singura ce nu voise să dispară odată cu el în somnul său adînc.

31

Cotoban își făcea treaba calm, meticulos, cu încetineală, ca și cum ar fi fost nevoit să scrie o epistolă complicată și trebuia să-și cumpănească cît mai bine cuvintele ; cu singura deosebire că hîrtia era acum un om, creionul, un instrument metalic, numai el rămăsese același slujitor devotat, obligat să scoată de la „obiect" adevărul și numai adevărul. Treaba lui era să miște acest adevăr în capul inculpatului cum ai mișca un car împotmolit pînă la osii în noroi, forța și mijloacele lui erau datoare să urnească acest car singur, rareori cu ajutorul „obiectului" nesimțitor. Canarii de pe pielea asudată și învîrtoșată de colacii de mușchi zburau răsfirați pe spatele arcuit, pînă cînd Cotoban se apleca, atunci stolul se strîngea pe pîntece, dispărea sub cuiburile de mușchi într-o înlănțuire erotică, și cînd le vedea ciocurile galbene prinzîndu-se ca într-o îmbrățișare, trăgea cu cleștele pînă ce canarii de pe burtă începeau să transpire. Din dragoste pentru canari își alesese meseria, altfel se iubeau pe pîntecul lui păsările cînd „obiectul" țipa.

Nu putea lucra oriunde, de cîteva ori refuzase să se supună ordinelor din pricina condițiilor necorespunzătoare ; ura beciurile și camerele improvizate, îi plăceau spațiile largi, îmbrăcate în faianță albă, și neapărat într-un colț al camerei să se afle un arbust exotic, atunci era sigur că nu va fi părăsit de canarii tatuați pe toate părțile trupului. Și acum avea un lămîi pe partea dreaptă a încăperii albe. Deasupra chiuvetei se vedeau două flori de ochiul boului, una avea cîteva petale rupte, și ochiul cu bumbul din mijloc auriu îți lăsa impresia că strecoară pe sub petalele lipsă lacrimi albastre. Un scaun se afla la cîțiva pași de Cotoban, scaunul era gol, doar chipiul era prins de o margine, și după cozorocul vinețiu din pricina hipermanganatului, era lesne de presupus că stăpînul nu putea fi decît Iosulică. Zăbovise o clipă și plecase. „Obiectul" lui Cotoban nu era încălzit, iar Iosulică nu putea suporta pregătirile minuțioase sub ochii speriați ai omului, care habar n-avea ce are să se întîmple cu el.

— Daţi-mi carnetul de partid, daţi-mi carnetul de partid! auzi Iosulică pe omul care se încrîncenase pînă atunci să nu strige.

Cotoban, neînţelegînd de ce „obiectul" dorea atît de tare carnetul de carton de culoare roşie, ridică din umeri şi se uită spre uşa cu geamul acoperit cu perdeluţe, pe unde abia ieşise comandantul. Iosulică reapăru în încăperea mare şi abia acum o descoperi cu adevărat; sentimentul cu care părăsise camera de „stors" dispăruse cu desăvîrşire, cearceaful alb aruncat peste omul legat de scaunul de stejar ascunsese imaginea chinuită de suferinţă şi, fără privirea aiurită, Iosulică putu respira în voie. Era tot un obicei al lui Cotoban să-şi acopere „obiectele" în timpul cînd cel ce lua interogatoriul intra în stabilimentul lui : „Obiectul" nu trebuia să vadă chipul cu care avea să vorbească şi, neştiind ce se putea petrece în continuare cu el, era dispus mai uşor să spună adevărul. Pe Iosulică îl interesa acest Piper Vasile după numele înscris în dosarul pe care îl ţinea pe genunchi. Dosarul venise din arhiva lui Dobrin, or, era ştiut că Dobrin, cu toate că era tipicar în materie de ordine, avea şi lipsuri grave. I-adevărat, lega fiecare dosar în panglici de culori diferite, uşor de găsit şi recunoscut, în schimb, în arhiva lui mişunau şoarecii, mai nou, o specie albă de şobolani. Iosulică ura aceste animale purtătoare de microbi. Ştersese cu vată îmbibată în hipermanganat faţa dosarului, şi din această pricină murdărise panglica albă cu care fusese legat cartonul în cruce, semn, după acel alb, secret intim al lui Dobrin, că sufletul aflat între coperţi nu fusese pînă atunci condamnat şi nici cercetat de mîinile dibace ale lui Cotoban. Deci Piper era pacient nou, îşi zise Iosulică şi, aşa cum era acoperit cu cearceaful bine călcat, cu urmele fierului vizibile încă, deţinutul, aflat sub albul imaculat, i se păru mai puţin chinuit. O pată, ba nu, două, roşii, ca nişte mici năsturei, apăruseră prin albul de in. Cotoban îşi muşcă buza supărat pe „obiectul" care nu-şi putuse ţine mîinile cu grijă, ascunse, să nu murdărească truda lui atît de dificilă. Singur îşi spăla cearceafurile, cu leşie de cenuşă şi apă de ploaie.

Sub cearceaful alb se văzu o mişcare înceată a capului şi în partea de sus apăru o altă mică pată roşie, semn că „obiec-

tul“ își dusese unul din degete la fruntea năclăită de sudoare. Se auzi un sughiț, apoi altul. Iosulică desprinse pînă la urmă un zgomot a cărui proveniență n-o putu descifra și atunci Cotoban, ca să se facă înțeles, își udă un deget în gură, apoi își făcu cu el două dungi umede sub ochi... da, într-adevăr, deținutul plîngea într-un fel reținut, plîngea cu rușine că trebuia să plîngă.

— Nu se poate să nu-l fi cunoscut pe Liviu Rogozea și mai ales nu se poate ca dușmanul să nu te fi ajutat de vreme ce ai ajuns activist de partid. Poate voiai să devii chiar secretar și, la nevoie, cu alți dușmani, să pui mîna pe putere, să distrugi statul nostru...

— Tovarășe... se auzi vocea stinsă de sub cearceaf... Vreau carnetul de partid, e carnetul meu, vă rog, dați-mi-l, numai carnetul îl vreau...

Iosulică se uită la Cotoban și ridică din umeri. Plutonierul nu avea obiceiul să se amestece dincolo de simplele și importantele lui atribuții ; la ridicarea din umeri a colonelului își aplecă fruntea urmărind pata ce se întindea pe cearceaf în sus, acolo unde se afla fruntea deținutului...

— Vrei carnetul, bine, ți-l dau, dar nu înainte de a spune adevărul, numai adevărul îți poate da bucuria de a avea în mîini, în mîinile dumitale murdare...

Iosulică se opri. Tot mai mult înțelegea că pledoaria lui cobora în materie de interogatoriu la nivelul lui Dobrin ; într-adevăr cele cîteva adjective folosite nu-i aparțineau și nici stilul topicii nu era al lui, era de împrumut. Iosulică își șterse fruntea la fel de transpirată ca a deținutului... Simți că i se face din nou rău, de data asta răul nu venea de la stomac, crampele în partea stîngă îi încetaseră, răul îi venea dintr-o zonă nedefinită a organismului, un rău ce aducea mai mult a tristețe, și nu orice fel de tristețe, ci una adîncă. Ce avea el cu acest Piper Vasile ? Deschise dosarul cu coperta vînătă și se uită la multele hîrtii adunate, un întreg roman, și Iosulică se minună de cîtă trudă se pierduse pentru alcătuirea acelor hîrtii care, dintr-odată, încetaseră să mai aibă pentru el importanță. Deschise carnetul de partid, prins de un referat

oarecare, şi Iosulică cercetă cu amănunţime chipul de pe poza carnetului. Cine ştie de ce zăbovi asupra ochilor, ochi întrebători, purtînd în ei o stranie mirare. Piper Vasile era membru de partid din treizeci şi nouă. Ar fi dorit să închidă acel carnet, să nu mai vadă fotografia din care doi ochi blînzi continuau să-l cerceteze într-un fel aparte. Iosulică, recapitulînd cuvintele folosite, înţelese încă o dată că nu era făcut pentru aşa ceva. Stătuse pînă dimineaţa şi citise *Critica raţiunii pure,* se desfătase înţelegînd cît de adînci pot fi cuvintele cînd sînt alcătuite de minţi mari, şi iată că de la altitudinea acelei plăceri coborîse în laboratorul lui Cotoban, obligat să-l interogheze pe Piper Vasile. Singurul motiv adevărat, aşa cum reieşea din dosar, motiv verificabil, era acela că Piper stătuse de două ori de vorbă cu Alixandru Rogozea, o dată la sediul judeţenei şi a doua oară pe stradă, argument suficient pentru oamenii lui Dobrin să pună mîna pe el. Hotărît, se spunea în dosar, Piper era duşman, un duşman înrăit, strecurat în partid... Şi dacă nu era duşman ? se întrebă Iosulică şi, ridicîndu-se de pe scaun, se apropie de cearceaful alb. Cu o smucitură, îl trase de pe chipul omului. Ochii bulbucaţi ai lui Piper îl priveau cu aceeaşi mirare văzută pe fotografia din carnet, cu singura deosebire că aceşti ochi holbaţi erau nişte ochi de mort. Iosulică se uită la Cotoban. Nici el nu putu descleşta mîna omului ale cărei degete pline de sînge se înfipseseră adînc în beregată, atît de adînc, încît degetul mare străpunsese cu unghia teafără cartilajul prin care ultimele resturi de aer ieşeau făcînd bulbuci roşii, ca nişte baloane de săpun colorate.

— S-a omorît, spuse simplu Cotoban, în timp ce citeaţi dosarul, el şi-a dus mîna la gît... Era duşman, tovarăşe colonel, pot pune mîna în foc, înainte de război am avut un caz similar. Poftiţi, uitaţi-vă la muşchiul mîinii, nu acolo, aici, tovarăşe colonel, muşchi de fier, cu un asemenea muşchi putea doborî şi un bou, aşa că moartea a survenit la comandă. Chestia cu carnetul de partid era, aşa, o chestie de sanchi, să ne atragă atenţia, să vă cîştige cu sufletul de partea lui, timp în care şi-a făcut felul.

Cotoban, dezolat, își strînse uneltele. După buzele aflate într-o continuă mișcare, Iosulică intui că printre ele plutonierul a scos una din acele înjurături neverosimil de lungi, un soi de înjurie autocritică, din care reieșea toată nemulțumirea lui pentru cele întîmplate. Iată încă o dovadă că nu era pregătit pentru o asemenea meserie, își zise Iosulică, și privi plin de admirație la Piper, la mîna puternică înfiptă ca o gheară de pradă în beregata stîlcită din pricina strînsorii.

— Cotoban, spuse Iosulică calm și se așeză pe scaunul alăturat, lîngă scaunul lui Piper.

Își scoase mantaua, cu migala omului gata să se ducă la culcare, și cu aceeași încetineală își așeză vestonul pe spătar. Își descheie nasturele de la mîneca dreaptă a cămășii, o suflecă cu greutate mirat că nu era prea curată la manșetă, apoi își cercetă unghiile de la mînă. O alese pe cea de la degetul arătător, pe ea o considera cea mai importantă, cea mai vinovată, deci singura care trebuia să suporte împreună cu el pedeapsa acelei nereușite, deoarece și Iosulică era acum convins că Piper se sinucisese nu din teamă, nici în semn de protest, ci din nevoia de a păstra și duce cu el în neființă nu numai ceea ce putea ști despre Rogozea, ci, mai ales, ceea ce știa despre el. Cotoban înțelese ce voia colonelul doar în clipa cînd acesta își stropi degetul cu hipermanganat și îl întinse apoi spre el. Pentru că era incapabil să-și maltrateze superiorul, făcu un pas înapoi, dînd din cap ca un copil gata să-și ceară iertare. Iosulică nu-i dădu însă timp să-și îmbrace cămașa. Scoase pistolul din toc, și Cotoban, după glontele care îi trecu pe la ureche, înțelese că fiul lui Goldștein nu glumește. După ce își masă vîrful urechii atins mai mult de suflu și de căldura glontelui decît de proiectil, cînd se convinse că picătura de sînge era rodul unei zgîrieturi, se bucură copilărește și, cu toate că nu-și afișă bucuria pentru îndeletnicirea ce avea să urmeze, simți cum canarii prin ciripitul lor îl dau de gol. Îl văzuse pe colonel cum ieșise de două ori pe coridor nesuportînd durerile lui Piper, îi auzise icnetul din gît. După zgomot, ar fi putut inventaria și ce mîncase în ziua aceea la cantina ofițerilor ; fasole albă, auzise cum boabele nedigerate se loviseră de pardoseala dură de gresie, și acum același colonel, cu perciunii roșii, tunși scurt, înfri-

coșat de moarte pentru hotărîrea luată, făcea cu pistolul minuscul pe grozavul, în așteptarea durerii. Refuza să-și recunoască intim teama, dar tot intim Cotoban îl disprețuia pe Iosulică și era sigur că după primele încercări are să-l vadă leșinînd. Ca să fie sigur că-l va putea deștepta la timp, își luă lîngă el o căldare cu apă rece, și buzele lui Iosulică se strînseră la vederea lichidului, neînțelegînd, în starea de emoție, la ce-i putea fi de folos plutonierului apa. Iosulică nici nu simți cum i se leagă mîinile și nu înțelese că i-a fost luat pistolul decît în clipa cînd îl văzu pe masă, lîngă dosarul lui Piper ; își pierdu în acel moment din siguranță și chiar voi să suspende ordinul, era de-a dreptul caraghios să se supună cu de la sine dorință unui tratament barbar. Buzele i se deschiseră pentru a rosti acel „stai" autoritar, dar doi canari, unul de culoare albastră și altul roz, îi atraseră brusc atenția, apoi, cuprins de un soi de nebunie, începu să-i numere și pe ceilalți. Își făcu repede o socoteală, la ce suferințe se supusese plutonierul lăsîndu-se înțepat de zeci de mi de ori, ca amestecul de culori să se difuzeze sub piele ; uită să mai ordone... Nici nu mai avea cînd, o durere ascuțită îi trecu din deget spre cot și de acolo direct în umăr. Inima începu să-i bată nebunește iar degetul mic de la piciorul stîng îl chinui îndelung, ca și cum toată ura lui Cotoban și toată durerea s-ar fi concentrat acolo, la picior. Cei doi canari își uniseră ciocurile, împinși de mușchii pectorali, Iosulică nu mai avea ochi decît pentru ei ; degetul nu-l mai durea, durerea era undeva dincolo de durere, un alt spațiu, necunoscut pînă atunci, al durerii, îi răscolea trupul, și Iosulică înțelese că Piper se putuse sinucide nu numai pentru că ar fi avut ceva de ascuns, ci și din groaza de a suporta năpustindu-se asupra lui forța uriașă a durerii. Nu se mai gîndea la ce face Cotoban, avea sentimentul că i se smulge nu o unghie, ci o sută, fiecare în parte, cu cantitatea de suferință cîntărită separat, apoi adunată toată la un loc. Din nou îi veni în minte *Critica rațiunii pure* și nu înțelese de ce lămuririle la tot chinul, ordonat de propria-i rațiune, trebuia, din nevoia de echilibru, să-l găsească într-o carte. Nu i se scotea de fapt o unghie, i se scoteau măruntaiele, Iosulică avu impresia că în acel moment prin de-

getul însîngerat îi iese intestinul gros, neînchipuit de lung, altfel durerea n-ar fi fost continuă şi cu atît mai chinuitoare cu cît se simţea incapabil în numele rămăşagului intim s-o suporte. Nu, Piper nu se sinucisese pentru că era duşman, acum era sigur, certitudinea că voise să moară ca să ducă cu el în nefiinţă marile secrete pe care le deţinea dispăruse, în locul ei venind, ca un tăvălug, îndoiala. Nu făcuse nici o şcoală de spionaj, nici nu-l cunoscuse pe Liviu Rogozea, cu atît mai puţin îl salvase pe acesta de la moarte, toate însemnările din dosar erau opera lui Dobrin. De ce trebuise să sufere ca un animal ca să ajungă la această convingere simplă, era de-ajuns să se uite la stilul referatului, la punctuaţie, cu toate că textul era bătut la maşină, ca să înţeleagă că pentru sublocotenent fuseseră suficiente cele două întîlniri ale lui Piper cu Alixandru Rogozea, ca mintea plină de ură a lui Dobrin să inventeze restul. Ultimul măruntai ieşise odată cu capătul însîngerat al unghiei ; nu ştiuse că o unghie se ascunde atît de adînc în trup. O privi ca pe un corp apropiat şi drag, niciodată nu dăduse vreo importanţă unghiilor, de cele mai multe ori le rodea fără să-şi dea seama, era un rău necesar al mîinilor şi al corpului omenesc, de abia acum căpătaseră valoare prin suferinţa la care fusese supus. Iosulică lăcrimă cînd văzu că acea parte intimă este aruncată ca o murdărie oarecare la coşul de gunoi, lîngă celelalte două unghii, cu mult mai curate şi îngrijite, ale lui Piper Vasile. Canarii lui Cotoban se potoliseră, nu se mai agitau ; erau şi ei consternaţi de calmul lui Iosulică, alb ca varul la faţă, dar mulţumit că suferinţa nu-i scosese pe gură nici un strigăt, tot aşa cum nu strigase nici Piper. Oare de ce plînsese Piper înainte de a se sugruma ? se întrebă Iosulică şi, grăbit, îşi vîrî degetul într-o soluţie de hipermanganat, de teamă ca rana deschisă şi înfiorătoare la vedere să nu se infecteze.

— Tovarăşe colonel, aveţi toată stima mea, toată, tovarăşe colonel, spuse Cotoban, într-o poziţie de drepţi caraghioasă, de subaltern dărîmat sufleteşte de forţa mult prea mare a celuilalt, forţă în care nu crezuse deloc. Aveţi toată stima mea, tovarăşe colonel... toată, şi n-am să spun la nimeni, vă promit, spuse Cotoban în momentul cînd Iosulică îşi luă pis-

tolul de pe masă și ochii măriți de durere fugiseră spre unul din canarii de pe pîntecele lui Cotoban ; cel albastru, masculul, tatuat sub burtă cu însemnul omenesc al bărbăției, să nu existe nici un dubiu în privința sexului. Dar ochii rătăciți ai lui Iosulică își reveniră la normal, pistolul pe care degetul bont se crispase pe trăgaci fu vîrît în tocul de piele.

— Am toată stima pentru dumneavoastră, tovarășe colonel, și Cotoban se lăsă în genunchi. Voi să sărute mîna pe care singur o maltratase cu plăcere, cu încetineala cinicului ce știe incomparabil mai multe despre victimă, despre părțile lui slabe, așteptînd clipă de clipă ca șubrezenia ascunsă să iasă la lumină.

Uite că nu ieșise nimic din Iosulică în afară de unghia vînătă, cu vîrful murdar pe dedesubt, și Cotoban, într-un moment de neatenție, se uită în coșul de gunoi ca să se convingă că nu era vorba la mijloc de o minciună, unghia era unghie, în toată legea, lipită de carne pe toate porțiunile, nu era o unghie bolnavă, lovită cîndva cu un obiect dur, acum legată de țesut superficial. Nu, unghia lui Iosulică, după membrana sîngerie și mai ales după ațele albe, resturi de carne încă aburinde, era o unghie adevărată și, cînd nu mai avu nici o îndoială, simți cum canarii de pe spate, cei așezați simetric pe lîngă șira spinării, bat din aripi, temători pentru propriul lor viitor. Iosulică își scoase sticla de hipermanganat din buzunar fără un scop precis ; scopul era ascuns, scoaterea sticlei fiind acum doar o obișnuință, dar nu de hipermanganat avea nevoie, de cu totul altceva : cuprins de furie, aruncă sticla de perete și urmări nu atît spaima de pe chipul cu nas de cioc al lui Cotoban, ci propria repulsie față de acel lichid, prieten nedespărțit pînă atunci, obișnuința vîrîtă în suflet de Samuel bătrînul, din teamă nu atît pentru boală, cît pentru viața copiilor lui. Ochi pe masă sticla de spirt medicinal, cu lichidul violet. Iosulică, de durere, puse mîna stîngă pe ea și bău jumătate de conținut fără greață și fără opinteli, cu convingerea că bea un lichid izbăvitor. Cotoban începu să tremure privind mereu acea mînă stîngă tot mai aproape de tocul pistolului, tot mai jucăușă acum după ce nebunul de colonel băgase în el jumătate de litru de otravă, otravă cu care el își

dezinfecta instrumentele la care ţinea mai mult decît la canarul galben, al doilea ca reuşită dintre sutele de vietăţi înaripate tatuate pe corp. Iosulică ieşi din încăpere. Spirtul, în afara unei călduri oarecare, nu-l ameţise. Călca drept ca un învingător şi, o clipă, Iosulică se întrebă dacă era totuşi anormal, dacă aburii unei nebunii dulci nu puseseră mai demult stăpînire pe el, acum nebunia nefăcînd altceva decît să intre statornic în drepturile ei. Trecu prin curtea cazărmii, mai milităros ca de obicei, îşi încheie ultimul nasture de la manta, îşi îndreptă chipiul ca să stea rigid, ca pe un cap de manechin, aşa cum stătea pe scăfîrlia lui Dobrin, ultimul urmărindu-i acum mersul, din dosul perdelelor negre ale arhivei. Iosulică ajunse pe coridorul unde se afla încăperea transformată în dormitor. Paşii sunau zgomotos pe cimentul grosolan, dar el nu-i auzea, aşa cum nu răspundea la saluturile milităroase ale ofiţerilor cu care se încrucişa. Mîna cu degetul bandajat şi-o ţinea în buzunar, în timp ce cu cealaltă deschise uşa zăvorîtă. O închise cu cheia pe dinăuntru şi, fără să mai ia drumul locului obişnuit, cum făcea de fiecare dată cînd voia să se roage, îşi dezfăcu valijoara scoasă din lada de campanie — lemn masiv de stejar, legat în corniere de metal — şi, fără să-i pese de durere, îşi prinse covoraşul de capacul lăzii mari. Cu cartea în mîinile tremurînde începu să se roage.

— Îţi mulţumesc, tată, în supuşenia ta de martir ai sădit, de fapt, suflete tari, spuse Iosulică după ce cîntă în gînd un verset talmudic. Numai după ce închise cartea, cuprins de o forţă lăuntrică şi mai mare, descoperi că cineva îi umblase în valijoară.

Fotografia tatălui său şi a Rachelei, ţinută cu sfinţenie în carte, era acum pe fundul valizei, întoarsă cu spatele spre el. Iosulică fu sigur că acel cartonaş nu-i scăpase lui dintre filele cărţii sfinte. Se încruntă. Închise valijoara la loc, nu înainte de a săruta covoraşul şi volumul cu coperţile slinoase, închise şi capacul lăzii mari şi abia apoi privi la praful de lîngă ladă, praf de pămînt cenuşiu, pe care îl cernea în fiecare zi lîngă pat ori de cîte ori părăsea încăperea. Da, se vedea clar, un bocanc îşi lăsase amprentele în colbul de ceramică, un bocanc al cărui blacheu căzuse la vîrf, lăsînd să se vadă doar urmele proeminente a două capete de cuie. Iosulică se aşeză pe pat, îşi descălţă

cizma și măsură cu ea urma de pe podea. Nu, nu era vorba de cizma lui, cu toate că și lui blacheul îi căzuse cu vreo două zile în urmă. Ei și, își zise el. Abia în clipa cînd își băgă piciorul în cizmă, simți durerea neomenească a degetului maltratat ; trîntit pe spate, îmbrăcat cum era, intră cu toată fruntea într-un stol de canari, și canarii se repezeau ca niște păsări de pradă să-i devoreze trupul firav.

32

Era înspăimîntată Lovica. Ultimele două nopți nici nu putuse dormi, cu toate că trupul îi era cuprins de o oboseală neobișnuită. Simțea fizic cum oasele coapselor se lărgesc, cum ceva nevăzut din adîncul pîntecelui se proptește cu forță neomenească în șolduri. Acea întindere de carne și oase o sperie la început, apoi, după ce înțelese, urmări închipuirea din capul ei ca și cum s-ar fi petrecut aievea ; nu se mai sperie. Era pradă unui coșmar treaz ; șoldurile erau la locul lor, unduitoare, nu se lățise, dimpotrivă, așa cum stătea goală în fața oglinzii, cu rochia ridicată pînă sub gît, să se poată vedea mai bine, avu senzația că se subțiase, numai pîntecele se ridicase, nu mult, atît cît să-i scoată în relief fîșiile de piele întinsă, trudă a măruntei făpturi dinlăuntru. Se blestema pentru curiozitatea de a se fi dus la Dobrin, numai un gînd rău, nebunesc o putuse mîna într-acolo, și orgoliul de femeie rănită ; uite că plata era incomparabil mai mare decît își închipuise. Pămîntul roșcat, așezat sub pat și care, nu mai avea nici o îndoială, înfățișa trupul ei, așa cum rămăsese pe munte, mirată de felul ciudat cum se purtase Dobrin, da, acel trup îl migălise el în pămînt, dar nu trupul de humă o făcea să asude noaptea, ci locurile goale unde ar fi trebuit să fie sînii. Lovica, lăsîndu-și rochia în jos, își prinse în căușul palmelor ridicăturile împietrite de sarcină, cu sfîrcurile mărite și calde, și, atingînd un loc dureros, scoase un țipăt, nici ea nu știa, de mirare sau durere. Se spălă pe obraz cu apă neîncepută, își vîrî sub tăietura rochiei, între sîni, un fir de busuioc, scos de la grindă, busuioc sfințit, acolo la grinda afumată își ținea Alixandru busuiocul trecut

prin apa celui din urmă botezat, Aurel Rogozea. Întărită de gîndul bun își schimbă încălțările și ieși în curte. Undeva, pe uliță, se auzea cîntecul Savetei lui Drăghia și behăitul de om beat al lui Alixandru ; aproape că nu mai umblau decît așa, împreună, nu se sfiau să primească cîte un ban sau o bucată de pîine de la cei care mai ieri voiseră să-l omoare pe Alixandru pentru tot ce făcuseră feciorii lui. Uitarea își intrase în drepturile ei, și necazurile vieții îi făcuseră pe oameni mai îngăduitori ; Alixandru deseori lăcrima cînd vedea în palmă odihnindu-se cîte o monedă asudată, dată de cîte unul ce se jurase nu cu mult timp în urmă să-i fie dușman pînă la moarte. Lovica își legă broboada sub bărbie, așa cum făceau femeile locului ; bărbatul îi era dat dispărut, cum sînt dați dispăruți ostașii pe front, și femeile lor, fără a-i boci, se pregătesc de o așteptare lungă, uneori pentru totdeauna. Era aproape sigură că acest dar al beției și nebuneala lui Alixandru sînt făcute, nu porneau dintr-o scrîntează a durerii, mai mult dintr-o durere calculată, așa voia să scape de răfuiala lumii și mai ales de răfuiala celor unde, pînă nu demult, lucrase Aurel. Nu-l iubise satul nici pînă la aflarea veștii despre Liviu, iar după moartea lui, ura se îndoi, apoi se fărîmiță, ca pînă la urmă să nu mai rămînă din ea decît o mirare. Și el profită de această mirare, își spuse Lovica, iar ca scrînteala să pară și mai adevărată, o luase de partea lui și pe Saveta, ori, Saveta îl luase pe el, Dumnezeu să știe, își mărturisi Lovica, și cu traista în care își puse cîteva merinde trecu podețul din fața porții. În loc să meargă pe drumul mare, tăie poiana din față și pe o potecă știută numai de ea se afundă în pădure. Nu, n-avea de gînd acum, la apusul soarelui, să urce muntele cețos, cu Brîul lui Alb, plin de vînturi nemiloase, pe acest drum ascuns avea de gînd să se ducă în altă parte, să-și ogoiască sufletul, să-l spele de păcate mai vechi și să-l cureță de altele mai noi ce-i trecuseră prin minte. Era limpede, îl avea pe dracul în sînge, nu o dată îi spusese maică-sa că vai de omul care avea să-și încurce zilele cu ea, ajunsese să-i dea dreptate, își dorise un bărbat și, avîndu-l, mintea nu i se cuminți se, cu toate că trupul, martor îi era Dumnezeu, nu călcase niciodată pînă acolo unde o purtase dorința. Se întunecă brusc ; soarele se ascunse după munte și spatele masivului sălbatic își trimisese umbra, grăbit,

ca un potop de ploaie cernită ; Lovica iuți pașii. De cînd tot umbla singură, se obișnuise să nu-i mai fie frică, copilul aflat în pîntece o însoțea pretutindeni, și ea vedea în el nu un făt oarecare, ci un adevărat flăcău, capabil oricînd să iasă din culcușul cald, să se avînte, să o apere pe cea care se pregătea să-i dea viață. Lovica se simți prinsă de mînă ; la început se înspăimîntă de acea strînsoare jilavă, lichidă aproape, apoi își zise că atingerea de aripă nu poate fi decît sufletul celui aflat sub coaste, sufletul copilului ce se pregătea pentru viață, acum, cînd ea trăia mai mult în frici și dureri nemărturisite. Oare cum are să fie copilul ei, mereu supus la caznele gîndurilor celor de afară ? Avea să fie ori un copil cu prea mult suflet, ori cu un bolovan în loc de inimă, străin de cea mai mică alinare. Se auzi clopotul mînăstirii din apropiere ; o singură bătaie, ca un semn, ca o prevestire, un dangăt scurt, șoptit și înfrigurat, și Lovica își strînse pe ea zăbunul lui Alixandru, luat anume ca să pară pentru trecătorii întîmplători mai puțin femeie. Păsările serii își începură zborul spre cuiburi ; numai mierla cu penele negre, strălucitoare, cu ciocul galben întîrzia să se afunde în adîncul întunecat al codrului ; cîntecul ei avea nu numai unduirile obișnuite, ci și altele noi, se apropia plecarea înaintea anotimpului alb și păreri de rău că rămîne locului îi încercau glasul și o obligau la rămasuri de bine întîrziate, acolo pe poteca pustie de munte. Se zăreau lumînările prin ușa deschisă a bisericii și umbletul fără zgomot al femeilor în negru, cele mai multe dintre ele bătrîne ; mînăstirea nu mai avea decît paisprezece maici, opt dintre ele abia își purtau pașii, în frunte cu maica stareță. Nu era prima oară cînd Lovica venea la mînăstire, în ultima vreme, de cînd Aurel plecase dintre ai lui, cam tot la două zile, sub umbra serii, își făcea apariția la poarta mare de stejar, prinsă în drugi grei de fier ; în afară de zilele de rugăciune, poarta era închisă ; Lovica lovi cu o piatră în întăritura de fier, ca maica de zi s-o audă din lăcașul de lîngă zid, s-o lase înlăuntru. Numai că de data asta nu-i deschise nimeni ; poate n-o auzise maica de serviciu ori cine știe ce treburi or fi purtat-o prin alte părți, și Lovica, supărată că era lăsată să aștepte, bătu cu piatra în zăvor. Zăvorul zdrăngăni ca un clopot. O ușiță în poartă se deschise, atît cît să

se poată vedea prin ea un obraz, şi un chip aspru o privi cu ochi umbriţi de nemulţumire. N-o mai văzuse Lovica pe maica aceea tînără, încruntată, niciodată şi ochii ei de tăciune, nemiloşi şi totodată iscoditori, erau departe de ochii blînzi aşteptaţi să apară în rama ferestruicii. Era limpede, n-o lăsau să intre. Făcuse tot drumul de pomană. Maica stareţă trăgea să moară, părintele Ambrozie se ruga în bisericuţa bolniţei pentru ea, şi Lovica, într-o clipă de linişte, cînd viersul mierlelor se stinse în pădure, auzi glasul răguşit şi sîsîit al părintelui, singurul în drept să slujească la altar. De ce se uitase femeia din spatele porţii atît de insistent şi aparte totodată, ca şi cum ar fi cunoscut-o ? Clipitul grăbit din ochi şi mirarea pleoapelor o încredinţară pe Lovica de ceea ce bănuise pînă atunci ; maica ştia că e nevasta lui Aurel. Unde o văzuse, o văzuse poate la rugăciunile de seară, dar atunci de unde aflase cine e ? Zîmbi îndepărtîndu-se, nu puţine erau femeile din sat care veneau la mînăstire pentru spovedanie ; nu mai aveau încredere în preotul sătesc, un duhovnic tînăr, din zisele oamenilor, aflat bine cu puterea, altfel nu s-ar fi dus la şedinţele de la sfat. Mînăstirea păstra mai bine păcatele altora decît preotul Dionis, uneori el nu le păstra deloc, dovada era că într-o noapte oamenii de ordine, în frunte cu Aurelul ei, răscoliseră o claie de fîn şi găsiseră îngropat sub ea un vagon de grîu, or, Ghicu lui Onofrei se jurase că nu vorbise cu nimeni în afară de nevastă-sa, iar nevastă-sa, temătoare de Cel-de-Sus, nu se spovedise în acea zi decît lui Dionis. De atunci mînăstirea era plină de mireni veniţi nu numai din satul apropiat, ci şi de peste şapte sate. Ea, Lovica, venise din apropiere. Uite, îşi zise ea... şi încrîncenată se duse sub un brad uriaş, cu gînd să se odihnească, drumul fusese nu atît de lung, pe cît de spăimos. Acum supărarea o făcuse să nu-i mai fie teamă de sunetele greu de deslușit ale pădurii şi nici nu-şi dădu seama cum adormise strînsă in zăbunul lui Alixandru, cu traista în care avea puţinele bucate sub cap. Întîi o sperie un licurici, apoi, cînd îi văzu perechea în iarba înaltă, le urmări mersul încet, sclipirea domoală şi o apucă un dor nemăsurat de Aurel. Nu ştiuse că ţine atît la el, că era gata să se ducă pînă la capătul pămîntului numai să afle o veste. Nu-i păsa că veştile puteau s-o întristeze, numai veşti

să afle, că e viu, că odată şi odată tot se va întoarce acasă. Nici n-o mai interesa că fugise sau nu, era totuna de vreme ce nu mai răsufla lîngă ea, lipsa lui era ca plecarea într-o altă lume. Mierla se puse din nou pe cîntat şi, în adîncul codrului, luminat ca ziua de razele unei luni pline, îi răspunse o privighetoare. Lovica sări ca arsă la trilurile neînchipuit de frumoase. Cine se mai oprise s-o asculte, că de oprit se oprise, auzise doar paşi, aşa cum îşi auzise inima speriată de acel mers prin pădure la vreme tîrzie. Numai cîntecul înfrînase acel mers şi, ca dovadă că era aşa, Lovica auzi din nou picioarele furişate. După călcătură înţelese că era vorba de o femeie. Învăţase multe de la Aurel. Îl speriase într-o seară, îi spusese că dacă nu stă de vorbă cu ea, să nu-şi facă nici o problemă, îl va înşela sigur, şi Aurel, neavînd alt subiect la îndemînă, îi dăduse poveţe din meseria lui ; una din aceste învăţături fu deosebirea dintre un mers de bărbat şi altul de femeie, dintre un mers firesc şi altul furişat, şi cînd avea s-audă un mers furişat, însemna că cel în cauză n-avea sufletul curat. Cine n-avea sufletul curat de data asta ? se întrebă Lovica, şi numai după cîteva secunde dezlegă taina. Pe lîngă cărăruia pe care venise se strecura printre pomi o femeie în negru, cu o traistă cumpănită pe umăr ca o desagă. Mierla cîntă din nou şi din nou privighetoarea îi răspunse în felul ei. Da. Era maica de la uşă, cea care se uitase piezîş, şi atunci Lovica îşi zise că Aurel al ei avea dreptate ; nu-i fu greu s-o urmărească. Maica era cu mult mai înaltă, avea în picioare bocanci cu talpă de gumă, talpă din roţi de cauciuc. Pentru Lovica fu al doilea semn că femeia în negru se pregătise pentru drum lung şi noroios, că avea de gînd să urce printre stînci, numai la stînci erau buni bocancii cu talpa groasă şi zimţată. Aronu lui Clop făcea în sat asemenea pingeli. Lovica îşi zise că n-ar strica să-şi pingelească şi ea bocancii, poate Aronu lui Clop putea să-i spună cîte ceva de maica ce îşi purta cu grabă picioarele în faţa ei, la vreo cincizeci de metri. Călugăriţa se opri. Lovica înlemni, apoi, cînd maica porni, făcu pasul stîng în acelaşi timp cu stîngul femeii din faţă şi se bucură pentru toate lucrurile învăţate de la Aurel, de mare folos acum. Trecu pe lîngă o livadă cu nuci ; cîndva fusese livada lui Rogozea, lui îi plăceau nucii,

apoi livada o luase statul cu pădure cu tot, oamenii tăiaseră din nuci pentru foc, ori pentru mobilă ; de vreme ce averea era a statului şi statul zicea că e al oamenilor nevoiaşi, nevoiaşii intraseră cu topoarele, şi numai Rogozea, înfuriat pentru paguba mare, îi oprise venind seară de seară cu arma la pîndă. Nu prinsese pe nimeni, iar de cînd Aurel începuse să-şi facă veacul prin împrejurimi, Rogozea nu mai avu de ce să păzească frumuseţe de pomi. Despre pomii ăştia îi povestise Aurel în serile lor, acolo, în mansarda bucureşteană, unde intrase peste el mai mult dintr-o joacă şi unde rămăsese nu numai cu trupul, ci cu sufletul ; sufletul şi-l vînduse lui pentru vecie. Mîncau nuci, nuci trimise în traistă de cînepă de Rogozea, el făcea şi pe mama şi pe tata, el cosea străiţile pentru „pochete", şi Lovica îşi amintea de nucile sparte de Aurel în pat, de miezul uleios vîrît în gura încinsă de dragoste şi potolită apoi, ca o apă ajunsă în vîrtecuşuri şi căderi adînci la un liman calm şi întins. În calmul acela el îi spărgea nuci iar ea le mînca nu pentru că îi plăceau, le mînca pentru poveştile lui despre nuci, pe unii îi sădise chiar el cu mîna lui. Sigur, nucii lui Aurel din poveste erau mai puţin falnici decît cei văzuţi acum, pentru ea nucii erau simpli nuci, toţi pe-o potrivă, or, nucii lui Aurel erau altfel de nuci, cu fructul tare, nuci costelive, înveliş de piatră şi miez de miere, cu ulei gros ca păcura. Nucile lui Aurel se spărgeau greu şi trebuia să le strîngi într-un anumit fel, şi Aurel şi pe ea o strîngea într-un anumit fel, iar ea la rîndu-i în felul ei neştiut de nimeni. Dar felul ei de-a strînge lui îi plăcea, mai ales cînd bătea cineva la uşă, de cele mai multe ori proprietăreasa. Aşa-l strîngea cum strîngea nucile între degete, îi zisese el, după prima spaimă cu proprietăreasa, apoi spaimele începură să-i placă şi ar fi dat oricît să mai vină zgripţuroaica după chirie, dar proprietăreasa nu mai venea sau venea la orele de calm, ca acum, calmul urcuşului de munte, fără opinteli şi fără dureri ameţitoare. Nucii lui Rogozea, cei care mai rămăseseră, semănau cu nişte stejari, poate chiar mai mari şi mai răsfiraţi în crengi decît cei mai falnici stejari. Lovica le simţi umbra rece pe gît, cu toate că era rece şi întuneric, dar răceala lor era altfel de răceală. Trăiau mult nucii lui Rogozea şi nu-şi dădeau drumul la mugure decît după o lege ascunsă a

lor, după ce toţi mugurii pădurii ieşeau la lumină, îşi fereau viaţa şi vîrsta, doreau să ajungă la adînci bătrîneţe. Această grijă nemăsurată faţă de traiul lor îl făcuse pe unul, uite pe acesta, cu tulpina groasă ca un trunchi de taur, cu coarnele pornite în două părţi, sădit de bătrînul Rogozea Pamfil, bunicul lui Alixandru, să ajungă la două sute de ani, şi copleşea prin frumuseţea lui nu numai locurile din preajmă, ci întregul munte. De unde te uitai, de pe coamă ori din sat, întîi şi întîi nucul gros, de forma unui taur, se lăsa vederii, cu rămurişul iarna ca o pînză uriaşă de păianjen şi vara ca o lună verde, rotundă şi imensă, cine ştie cum ajunsă pe pămînt, acolo, în poala de munte. Voiseră să-l taie de cîteva ori ; topoarele se frînseră în lemnul tare ; Lovica văzu şi acum fierul spintecat în locul unde fusese coada toporului, fier rămas de ani şi ani în lemnul ca piatra. Nimeni nu putuse să scoată scoaba, şi neputînd-o, uitaseră că e fier şi trecătorii o mîngîiau ca pe o icoană. De atîta mîngîiat, icoana începuse să strălucească nefiresc.

Trecuse de mult de fosta livadă a lui Rogozea, de unde mîncase nuci costelive, şi, după paşii maicii din faţă, Lovica înţelese că femeia e obişnuită cu drumurile de munte, nu se auzea de pe potecă nici un gîfîit. Cînd se convinse că cea de dinaintea ei ţine cărarea care duce la sălaş, Lovica nu se mai grăbi să n-o piardă, îşi domoli mersul cu gîndul la nuci şi nicicum nu-i putu alunga din minte, cu toate că i se părea o copilărie să-şi mai piardă vremea cu ei. Cu toate astea, îi venea să se întoarcă, să stea sub coroana nucului bătrîn cu trupul bubos, cu fierul de topor intrat adînc în carne : Fierul nu mai era simplu fier, era parcă un cuţit înfipt în propriul ei trup. Dacă n-ar fi trecut pe lîngă nuci, nu şi-ar fi adus aminte de Aurel într-un anumit fel, şi felul acela i se păru nu numai o amintire, mai mult un vis, şi, după ce se gîndi la nucile trimise în traistă de Alixandru, îşi zise că totul a fost într-adevăr o poveste. Auzi un plînset în ea şi Lovica se opri. Îşi puse mîinile pe pîntece ca şi cum cu ele ar fi putut înţelege mai bine zgomotul străin şi atît de apropiat totodată ; zgomotul era al ei, nu-i fu greu să-i ghicească proveniența cînd îşi duse două degete sub pleoapa dreaptă ; plîngea, cu toate că plînsul venea parcă şi el dintr-o mare depărtare. Ce scurtă îi fusese viaţa, şi

în viaţa aceasta scurtă cum se schimbaseră toate ! Pînă şi Aurel se schimbase, omul ei bun şi cald, mai mult copilăros decît înverşunat cînd voia să facă pe aprigul cu ea. Cu ea nimeni nu putea face pe aprigul. Şi-apoi cearta lor. Întîrziase să vie acasă, cu toate că ştia de la Achim că sosise în seara aceea cu trenul, ştiuse şi nu se grăbise să-i vină în întîmpinare, şi pentru că nu venise, se înfurie pe bărbatul ei. Cu nişte tîrlici în picioare o luă pe uliţă în sus şi după glas dădu de el în curtea lui Onuţu Roşior. Îi găsiseră lui Onuţ două gîşte tăiate şi o sută de ouă, le găsiseră din şmecheria lui Aurel şi prostia lui Onuţ, altfel cui i-ar fi trecut prin cap că gîştele şi ouăle sînt sub coteţul cîinelui ; cîinele, sătul să plesnească, nu numai că nu mirosea carnea, dormea dus deasupra ei ? Aurel îşi scosese ceasul din buzunar, un ceas mare cu limbile aurite, şi, chemîndu-l pe Onuţ lîngă el, îi spusese că ceasul e trimis de americani şi arată cu limba oriunde s-ar afla carne ascunsă, şi Onuţ înlemni şi asudă, mai ales sub nas îl potopiră picăturile de apă. „Uite, bade Onuţ, în partea asta arată că ai ascuns carnea", şi Onuţ lovi cu căciula de pămînt şi singur se dusese spre locul unde arăta limba ceasului ; dînd coteţul cîinelui la o parte, scoase cele două gîşte ce trebuiau date, aşa cum zicea legea, la cote. Roşioara lui Roşior se dădu de ceasul morţii, nu lăsă nici gîştele şi nu-l lăsa nici pe Onuţ să fie luat din curte, gîştele le ţinuse pentru fata aflată la şcoală, îi trebuiau ba de unele, ba de altele, cum striga în gura mare să afle satul şi să-i sară în ajutor, dar în ajutor nu-i sări nimeni, numai Lovica veni la ea. Aruncînd gîştele în braţele femeii, îl prinse pe Aurel de centură şi-l trase la poartă. Aurel, ştiind-o, nu se împotrivi. În seara aceea nici nu-l lăsă să se apropie de ea, iar noaptea, cînd Pintilie veni cu un ordin, Lovica, trează şi înfuriată, luă pistolul aflat lîngă pat, aşa dormea Aurel, cu pistolul lîngă pat, şi-l trînti în uşa grea de stejar. Un cartuş porni pe ţeavă, şi Aurel, de frică, îşi trase pătura peste cap, nu ştiuse de unde pornise glonţul, înţelese numai după ce auzi rîsul din care n-o mai putea opri. Doamne, de ce-şi aducea aminte de toate astea ? Se înrăise Aurel, viaţa şi meseria îl înrăiseră şi înţelese schimbarea lui numai cînd văzu că oamenii cunoscuţi o ocolesc sau o salută cu o spaimă grăbită.

Pădurea se rărea, de acum Lovica ştia exact unde se află şi cît mai e pînă la sălaşul lor. Se opri înfrigurată. Se opri odată cu paşii celeilalte, călugăriţa poposise lîngă un stejar unduios cu o ramură fragedă pornită orizontal spre potecă ; şi acolo maica începu să se dezbrace. Traista în formă de desagă se odihnea la cîţiva paşi, în ea îşi ascunse cu grabă veşmintele întunecate şi tot de acolo scoase o cămaşă albă, desfăcută larg la grumaz ; după felul cum îi săltau sînii, după cum îi intrase cămaşa între picioare, Lovica înţelese că femeia nu avea nimic pe dedesubt. Din desaga mare scoase o traistă şi, după ce ascunse într-o scorbură ce avea de ascuns, numai cu traista pe umăr, călugăriţa plecă mai departe ; mersul ei desculţ, în ciorapi, o sperie şi mai mult. Curiozitatea n-o lăsă multă vreme în pace. Arătarea albă dispăru după un cot ; Lovica se duse la scorbură şi scoase una după alta straiele femeii. Pînă şi chiloţii şi-i lăsase maica împachetaţi cu grijă în furoul alb de mătase, mirosind a parfum. Lovica pricepu că femeia care se uitase cruciş prin deschizătura porţii mînăstirii nu era o maică de rînd. Chiloţii nu erau ca ai ei, de bumbac grosolan, erau ca o mîngîiere dacă puneai buricele degetelor pe ei ; Lovica îi atinse, apoi îi aşeză la loc cu o imensă invidie. Era maica Lucreţia, aşa scria pe hîrtia ţinută între două coperţi, hîrtie cu fotografie. Nu tresări cînd se convinse că Lucreţia se dusese la sălaşul lor să se întîlnească cu un bărbat, şi numai o pizmă surdă, nelalocul ei o făcu să-i treacă prin minte numele lui Aurel. Ce să caute Aurel acolo, la sălaş, cînd la sălaş îi spusese să vină în fiecare zi ei ? Aşeză lucrurile în desagă şi desaga în scorbură. Urcă poteca gîfîind. Nu mai luă aminte dacă se afla cineva în faţă sau în spate, gîndul că poate acolo în fîn o aşteaptă Aurel o făcu să alerge. Numai cînd simţi o durere puternică în pîntece se dumiri că alerga la deal şi sub coaste greutatea vie îi dădea de ştire că dorea să trăiască. Sălaşul se distingea clar sub luna galbenă, de unt ; pînă şi umbra arătării în alb, aflată la cîţiva paşi de sălaş, avea strălucirea soarelui, nu a lunii. Lovica se opri, o oprise nu maica Lucreţia, intrată în pridvorul barăcii de munte, o oprise altceva şi, cuprinsă de nelinişte, se feri din drum şi întoarse privirile înapoi. De la marginea luminişului cărarea se deschidea mai puţin clară, era ca un tunel, cu partea de deasupra întă-

rită de crengi vînjoase de stejar, cer şi paltin. Înapoi, acum, după ce dăduse de luminişul potopit de lună, i se păru că bîntuie un întuneric de funingine, dar nu întunericul o făcuse să-şi tragă broboada de la urechea dreaptă, să audă mai bine. Nu putea greşi, aşa cum nu greşise nici maica Lucreţia, cineva se mişcase în spatele ei, era mers nu de animal sălbatic, ci de om, de om care învăţase şi el că trebuie să se oprească atunci cînd cel din faţă face acelaşi lucru. Poate o fi Dobrin cu ai lui, îşi zise Lovica şi, dintr-odată, teama pentru ea dispăru din pricina altei spaime mai mari, spaima de maica Lucreţia, de bărbatul ce trebuia să se întîlnească cu ea, oricine ar fi fost. Luna intră pentru cîteva secunde într-o pîclă de ceaţă trecută dinspre un versant al muntelui spre altul şi în cîteva clipe adăpostul acoperit cu şindrilă dispăru cu totul. Lovica se simţi singură şi neajutorată fără lumina din poiană, a nimănui. Acoperişul sălaşului se zări din nou şi Lovica o văzu pe maică cum scoate capul printre şindrilele ce ţineau loc de fereastră ; deci femeia continua să fie acolo singură, cel cu care trebuise să se întîlnească nu venise sau se afla în întîrziere. Cum de nu-i trecuse prin minte că sălaşul era supravegheat, şi era sub observaţie nu de la primul ei urcuş, ci de atunci cînd se întîlnise cu Dobrin ? De sub acoperişul de şindrilă se auzi un ţipăt de bufniţă, apoi altul şi, la un interval nu prea mare, din pădure, o cucuvea îşi făcu auzit glasul. Glasul ei era un strigăt de ajutor, un ţipăt de moarte. Din dosul sălaşului, prin cele două scînduri ce ţineau loc de uşă, Lovica ghici o umbră sub lumina înşelătoare a lunii, părea un corp de femeie gol sau era o simplă vedenie şi, cuprinsă de emoţie, i se păru ei că-i femeie. Tot ce se poate ca strigătele de bufniţă să fi fost simple semnale, un mesaj, altfel Lucreţia nu şi-ar fi lepădat îmbrăcămintea, n-ar fi alergat spre celălalt capăt al pădurii, să se ascundă de eventuali urmăritori. Dacă maica Lucreţia se dezbrăcase de cămeşoiul de noapte şi o luase în partea dreaptă, înseamnă că era o bună cunoscătoare a muntelui, deoarece cărăruia ce despica pădurea în două în spatele sălaşului se pierdea într-un şuvoi năpraznic de apă. Puţini erau aceia care ştiau că apa venea de sub munte şi că un om aplecat de spate putea intra în peştera de unde torentul năvălea în jos. Îi explicase Aurel într-o zi cînd venise cu el în plimbare că muntele calcaros e

plin de burți și dușmanii cunoșteau ca pe propriile buzunare aceste pivnițe ce puteau ascunde... Tot el îi spusese că la interogatoriu un țăran fugit peste Brîu și apoi cine știe de ce coborît la ai săi, sătul de traiul de sus, le spusese că banditii descoperiseră o peșteră necunoscută, cu ieșiri în toate versantele, așa că orice atac, din oricare parte, era în zadar, fugarii erau oricînd la adăpost. Îl lăudase atunci Aurel pe Cotoban pentru ușurința cu care îl făcuse pe țăran să spună tot și, un an de zile după aceea, întîmplător, văzură omul care le dăduse vestea ; era liber.

— Aurele, dacă ajungi și tu într-o zi pe mîna lui Cotoban ?! glumi Lovica.

Aurel se încruntă, nu dădu nici un răspuns. Lovicăi îi păru rău apoi că-și pusese bărbatul pe gînduri. Uite, avusese gura spurcată, dacă Aurel avea să coboare cum coborîse țăranul acela...

Luna sclipi din nou, arătarea goală, despletită, se făcuse una cu codrul întunecat, și Lovica, mai mult pentru a-și da seama dacă e urmărită sau nu, urcă agale spre locul de unde plecase femeia. Ușa era deschisă, de un cui era legată traista cu care maica suise, și după miros Lovica își dădu seama că în traistă se află slănină și brînză, amestecul de mirosuri în care domnea cel de brînză și ceapă făcînd-o pe Lovica să înghită în gol. Se urcă pe fînul din pod, privi locul de unde venise, dar nu văzu mare lucru. Cuprinsă de oboseală, se întinse pe fînul moale, acoperit cu un strat gros de otavă. Simți ceva tare sub mijloc, o părere, dar șocul acelei păreri îl avu cu mult mai tîrziu, cînd înțelese că în lutul roșcat, de sub patul lui Dobrin, cineva meșterise trupul ei, trupul din ziua cînd el se urcase peste ea fără să-i facă nimic. Asudă din belșug, o sudoare rece, cum nu mai avusese. Își pipăi sînii ; erau la locul lor, ușor ridicați, unul într-o parte, și Lovica se întrebă de unde o știuse cel ce o tipărise în pămînt atît de bine, ori migăleala formelor ei era o simplă întîmplare. Se întoarse pe aceeași potecă, tîrziu, după ce luna își lovise lumina de ultimul brad de pe cornișă. În depărtare se auzi un foc de armă, apoi o răpăială scurtă, și din nou bufnița de la început scoase țipete de fiară rănită. Desaga

maicii Lucreţia dispăruse de la locul ei, nu mai era ascunsă în scorbură ; degeaba o căută Lovica în jurul stejarului, stejarul era şi el mutilat, craca tînără întinsă spre potecă era tăiată, cineva făcîndu-şi din ea în noapte toiag de drum.

33

— E suficient să faci un compromis capital, celelalte urmează de la sine, legate unele de altele, mai mari sau mai mici, nici nu mai contează gravitatea celor din urmă din moment ce compromisul iniţial, oricum, le-ar fi înglobat pe toate.

Folosea migălea lutul ; migălea nu după închipuire, cum modelase altădată, migălea după nişte fotografii aruncate în scobitura ce ţinea, împreună cu cetina de brad, loc de pat. Numai cînd se auzea în pădure un semnal anume, Folosea, fără grabă, cu o plictiseală vădită, se îndrepta spre priciul lui Aurel, îl lega cu lanţul aurit de parul bătut adînc în pămînt şi ieşea pe prag. Cernea o ploaie măruntă de toamnă, o ploaie plumbuită, şi greutatea ei se aşeza nu numai pe copacii cu crengile atîrnate de pămînt, ci şi în suflet, şi ca sufletul să nu o ia razna, omul era nevoit să se despovăreze ; asta făcea acum Folosea, dăduse un cep propriului suflet şi se citea pe faţa lui că povestitul îl uşurează. În pădure nu se auzise nici un semnal, Aurel era dezlegat, Folosea îi dăduse o ţigară, şi Aurel, grăbit, o luă şi o aprinse de la bricheta celuilalt. Erau „Naţionale", moi cu tutunul proaspăt, semn că ţigările erau primite de curînd. Erau din dota militară, un mic semn albastru de pe pachet îi spunea limpede acest lucru. Folosea se aşeză pe scăunelul de lîngă prici şi, după ce ochi o fotografie de pe pătură, schimbă ceva în mişcarea omuleţului zămislit acolo, sub ochii lui, din lut ; trăgînd un fum adînc, zîmbi la un gînd numai al său. Povesti mai departe, ferindu-se să privească prin sita ploii, cenuşie, tot mai deasă.

— Marele compromis l-am făcut atunci cînd mi-am zis că ajunge cu lupta, să mai moară şi alţii, eu voiam să trăiesc. Eram servant la un tun, trăgeam tunul cu patru cai ; poate

n-ai să mă crezi, nu atît moartea camarazilor m-a îngrozit, m-a îngrozit moartea cailor, nu puteau să strige, nici să spună unde-i doare. Trăgeam cu tunul uneori în gol, trăgeam cîte patru-cinci ore, inamicul se retrăsese de mult, în prima lor linie nu mai era nimeni, în afară de cadavrele puse deasupra tranşeelor, ca să-i ţină pe ai noştri în loc, şi ca să alungăm morţii, trăgeam obuz după obuz, ca bezmeticii, dar morţii nu voiau să fugă, morţii sînt cei mai vajnici luptători, au curajul în propria lor nefiinţă, or, noi cu nefiinţa lor ne luptam. Nu te tot uita la ţigară, să nu crezi că nu mi-am dat seama că ai înţeles, le avem de la ai voştri, dar în acelaşi timp nu ţi se pare ciudat că sînt lansate din avion, cu paraşuta ? Mie mi se pare, cu toate că, sincer, mi se rupe în paisprezece... Mi se rupe şi nu prea, poate într-o zi o să termin cu povestitul şi ai să înţelegi şi tu de ce...

Se tutuiau ; într-o zi, în urma unei căni de borş, Folosea îl rugase să-i spună pe nume şi-şi spuseseră de atunci ; el, Aurel Rogozea, lui Folosea pe numele mic, Iscander.

— Să nu mă iau cu vorba şi să pierd firul principal, adică acel compromis pe care l-am făcut şi de la care au pornit ulterior celelalte... Cum ziceam, trăgeam cu tunurile în morţi şi morţii ne-au ţinut pe poziţii patru zile, ştiu asta pentru că abia după patru zile am ajuns inamicul din urmă, furgoanele cu răniţi şi cu morţi, că vreme de cîteva luni numai cu răniţii şi morţii am avut de-a face... Am primit ordin să tîrîm tunul după un deal şi l-am tîrît cu cei patru căluţi de munte ; un cal avea scris pe copită cu fierul înroşit Abrud, adică de acolo fusese rechiziţionat, şi stăpînul, dintr-o superstiţie naivă, îi scrisese localitatea de origine, crezînd că poate îşi va primi animalul înapoi... Sînt plecat de la ţară, dar cai n-am avut niciodată, oameni săraci, o vacă şi un bou aveam, cu bietele animale ne făceam treaba ; n-am să uit niciodată cum într-o iarnă tata ne-a ţinut flămînzi cîteva zile, n-avusese ce da la vite de mîncare, eram mulţi şi, în durerea lui, îi citeam în priviri dragostea incomparabil mai mare pentru animale decît pentru noi. Fusese o iarnă cumplită şi lungă, nici noi nu mai aveam de nici unele, o dublă de făină de mălai pe fundul lăzii, din ea ne făcea cîte o mămăligă subţire pentru toate gurile şi băgam terciul în zeama de prune uscate, două prune la o farfurie de zeamă, apoi

n-a rămas decît zeama, mămăliga a dispărut. Ca să-mi dau seama de ce a dispărut, a trebuit să mă duc în grajd. Acolo l-am văzut pe tata cum dădea din palmă vacii gata de-a făta cîte un pumn de făină, şi boului de-alături porţia lui nemîncată în seara aceea, de zeamă de prune. L-am urît în sinea mea, l-am urît pentru că nu l-am înţeles, nu l-am înţeles atunci, în ziua aceea, cînd socoteam că făcusem o mare descoperire. Mai tîrziu am priceput calculul de o integritate ţărănească perfectă, dar ca să înţeleg, a trebuit să sufăr şi eu, ani şi ani, să trec prin stări greu de închipuit. Dacă n-ar fi hrănit vaca ea ar fi murit, odată cu ea ar fi pierit şi viţelul, aşa, vaca a scăpat, a murit doar unul din fraţii mei, cel mic, născut şi cu o malformaţie la şold. La două săptămîni după ce vaca a fătat, tata a vîndut viţelul, cu banii luaţi a cumpărat făină, lapte aveam. Ce-a pierdut ? A pierdut un viţel şi un copil, un copil ce nu era nici prea sănătos. Că dorea ca acest frate să moară, mi-am dat seama după cum îi făcea porţia de mîncare, mai mică decît la ceilalţi, în zeama lui nu punea decît o prună... Voiam să-ţi spun că dragostea nefirească pentru animale poate am moştenit-o de la el ; plecase în război cu un cal luat împrumut, visul vieţii lui să aibă un cal, cu acelaşi cal s-a întors după patru ani. După spusele martorilor nu o dată era să-şi piardă viaţa numai să-şi salveze calul... Toată mîndria lui asta era, calul, şi calul îşi îndeplinise menirea, îl adusese teafăr acasă şi după cîteva zile muri. Tata l-a luat pe popă la bătaie că n-a vrut să-i facă animalului slujbă de îngropăciune ; pe cal îl chema Omul şi tata îi zicea Omule, şi-i murise Omul, şi tata voia să-l însoţească pe drumul de veci cu tot dichisul cu care erau însoţiţi oamenii. Comandantul bateriei noastre era un sublocotenent, un învăţător, patriot nevoie mare, dornic să învingă cît mai repede, altfel nu ne-ar fi luat după el cu întreaga baterie fără să aibă un ordin precis, de fapt niciodată n-am ştiut dacă primise ordin sau nu să părăsească poziţia şi să înainteze acel kilometru care ne-a fost fatal. Am instalat tunul în spatele unei cornişe cu deschidere perfectă spre tranşeele unde se vedeau soldaţi inamici, unul lîngă altul, cu puştile lîngă ei, soldaţi morţi, dar chiar în clipa cînd a ordonat foc, un obuz ne-a orbit, după şuierat am înţeles că ne ţintesc din spate, un avion de vînă-

toare nemțesc ne semnalase prezența la alte cote decît cele stabilite, și am fost loviți în plin, după cum am aflat mai apoi, erau ai noștri, ei primiseră ordinul de la nemți să tragă în bateria străină. M-am trezit simțind o năclăială caldă, picioarele îmi fuseseră prinse sub murgul din Abrud, nu puteam să le scot și nici el nu putea să se miște. Eram vlăguit, nu auzeam decît inima murgului, inima pe care o vedeam sub ochii mei, pîntecele calului era deschis, coastele secționate, dar nu atît de adînc ca să atingă și organul vital, inima bătea spasmodic sub ochii mei înspăimîntați și plini de groază. Din toată bateria n-am scăpat decît eu și unul Piper Vasile. La început am crezut că valul de pămînt căzut peste el îl orbise, pînă la urmă s-a dezmeticit și a spus că vede. A vrut să împuște calul ; nu l-am lăsat, am pus mîna pe inima lui, am prins-o în palmă și inima s-a lăsat moale în mîna mea, mi s-a dăruit fără să mai bată, și n-am să uit privirea acelui cal din Abrud, cum se holba la mine în clipa cînd i-am oprit inima cu mîna. Și-a ridicat capul în sus, ochiul mare, omenesc, m-a privit rugător și, după ce inima s-a domolit, capul s-a lăsat lin, lin de tot, pe pămînt, ca o frunză ce dorea să ierneze. Multă vreme i-am mai citit în ochiul deasupra căruia pleoapa se zbătea, viața, cu toate că inima nu mai bătea de mult. I-am cerut lui Piper Vasile să-mi dea pistolul, voiam să mă împușc, în spaima de atunci credeam că am rămas fără picioare, dar nu picioarele voiau să-mi dicteze gestul, gestul venise dintr-o altă dorință, argumentat de cu totul altceva, și dacă Piper nu mi-ar fi intuit hotărîrea, m-aș fi împușcat pe loc, nu în gură sau în tîmplă, cum spun unii că ar fi mai ușor de murit, direct în inimă, doream să prind în priviri trecerea în neființă, scurgerea de o clipă a timpului, de la încetarea inimii pînă la moartea definitivă a creierului. M-a scos de sub cal, n-aveam decît o fractură, Piper m-a luat în brațe și pînă în liniile noastre m-a înjurat de mamă, înțelesese că voiam să mă omor pentru un cal, în vreme ce atîtea milioane de oameni mor de foame și mizerie fără să-i ajute nimeni... Tot drumul m-a îndoctrinat vorbindu-mi de clasa muncitoare, despre țărănime nu-mi vorbea, ca și cum țărănimea ar fi fost pleava societății, cu toate că și el plecase de la țară, era prima generație în papuci. Așa cum am avut eu grijă înainte de-a muri de calul din Abrud, așa a avut el grijă de mine, nu era zi

să nu vină în spitatul de campanie să vadă ce fac şi nu s-a lăsat pînă ce n-am citit o broşură soioasă, o păstra în buzunarul de la piept ca pe o carte de rugăciuni, o carte fascinantă în felul ei, utopică în acelaşi timp. Pentru un om ca mine, fugit de acasă, socotit de ai mei un taie-frunză-la-cîini, pentru simplul motiv că-mi plăcea cartea şi voiam să învăţ, pentru un om care a îndurat cele mai incredibile lipsuri numai ca să se poată cultiva, alinierea la o inteligenţă comună, pe care mi-o băga în suflet Piper Vasile, din dorinţa de a deveni unul de-ai lor, m-a făcut să nu stau prea mult în cumpănă atunci cînd am fost chemat de serviciul secret al batalionului ca să dau relaţii despre salvatorul meu. Să fii pe front şi să propagi comunismul printre soldaţi era egal cu condamnarea la moarte. M-am convins de acest lucru la scurt timp, cînd am fost dus într-o celulă şi obligat să asist la cele mai cumplite torturi ; Piper Vasile n-a scos o vorbă, n-a dat un nume, nega şi faptul că mi-ar fi oferit broşura soioasă s-o citesc, cu toate că broşura era la mine şi pe prima pagină era trecut numele lui. Nu ştiu nici acum de ce am procedat aşa, cred că nu din teamă faţă de zbirii siguranţei militare, nici din opoziţie faţă de o orînduire cunoscută superficial, în goana tancurilor, ceea ce văzusem cu propriii mei ochi, dincolo de ravagiile războiului, nu era suficient pentru a fi convins, în rău sau în bine, despre viaţa lor. De ce-am făcut-o ? Dacă m-ar fi înjurat sau dacă s-ar fi uitat urît la mine, mai treacă-meargă, aş fi avut un motiv de care să mă leg, dar în afară de tristeţea privirilor, de sentimentul durerii că se înşelase atît de crunt în privinţa mea, n-am citit pe chipul lui nimic, adică nimic deosebit ca să mă contrarieze. Într-un moment de răgaz, probabil moment calculat de cei de la siguranţă, am rămas singuri, şi clipele acelea au fost cele mai grele, n-aveam unde să-mi întorc ochii, trebuia să-l privesc, indiferent dacă voiam sau nu, şi l-am privit cu un soi de insolenţă de care ulterior mi-a părut şi mai rău... „Pentru un cal, da, pentru el, am avut încredere în tine, pentru Abrud, da, şi pentru inima lui", a rostit Piper ştergîndu-şi buzele umflate şi crăpate de lovituri — „şi să ştii că nu sînt supărat pe tine", a continuat el, „nu eşti un trădător, n-ai stofă, eşti pur şi simplu un rătăcit, numai eu sînt de vină că n-am avut timp şi răbdare să stăm mai serios de vorbă. Pruncii care învaţă prea repede să umble întotdeauna cad", îşi

încheie el puţinele cuvinte, absolvindu-mă de vina datorată, din punctul lui de vedere, greşelilor sale. Am înţeles, fără voia mea am trădat, nu o cauză, care, sincer să fiu, nu mă interesa, nu un om, pe Piper Vasile, am trădat o posibilitate de existenţă din mine, acesta a fost marele compromis, şi i-am înţeles resorturile intime mai tîrziu, pentru că povestea cu Piper m-a obsedat şi mă obsedează.

Se auziră din spatele bordeiului două fluierături scurte, ecoul aduse alte două, din altă parte a muntelui, şi Aurel nu mai avu nici o îndoială că aici unde se afla nu putea fi cartierul general, fluierăturile veniseră de undeva de departe, dintr-un loc pe care nu-l putu localiza. După iuţeala zgomotului, ordinul venise de dincolo de munte, de pe partea stîngă a versantului, acolo se stinseseră ultimele vibraţii ale fluierăturilor, sau totul era doar o părere că se stinseseră, puteau foarte bine să vină din altă zonă a masivului, cele patru vîrfuri putînd ascunde pe coastele lor nenumărate adăposturi... Avea dreptate Achim, să înconjori întinderea uriaşă, goală pe dinăuntru ca un şvaiţer, era un lucru posibil, dar în acelaşi timp şi inutil, muntele i-ar fi înghiţit pe duşmani pe o parte şi i-ar fi vărsat întregi şi sănătoşi prin alta, în timp ce soldaţii expuşi automatelor şi mitralierelor n-ar fi fost altceva decît o pradă uşoară.

Folosea îi prinse mijirea ochilor la fluierăturile-semnal ; aşteptă cîteva secunde, apoi scoase din spatele priciului, de pe o poliţă de pămînt, ascunsă privirilor de cetina de brad, un aparat nu mai mare decît întinderea unei palme şi, numai cînd auzi în el un zumzet de albine, îşi lăsă vechea îndeletnicire la o parte. Nu scoase nici un cuvînt, vîrî aparatul la loc, îl legă pe Aurel de lanţul prins de priciul de lemn, apoi, cu grijă, ca şi cum cel mai preţios material era lutul galben, îşi luă figurina la care lucrase în timp ce povestise şi, învelind-o în batista udă, o făcu nevăzută, cu fotografii cu tot, în valiza de sub pat.

— Nu-ţi mai bate mintea de pomană, tot n-ai să ghiceşti unde se află comandamentul şi nici grosul rezistenţei noastre. Sau poate nici nu avem vreun şef şi nici o rezistenţă, cum vă închipuiţi acolo jos, poate sîntem o mînă de adunaţi uniţi de soartă în aceeaşi însingurare, Dumnezeu ştie... Nu mă crezi, îmi dau seama, nici nu trebuie, aşa cum nu te cred nici eu că în momentul cînd ai auzit fluierăturile nu te-ai gîndit la ceea ce

te-au învățat cei de unde ai fugit ; ai da orice să afli dispozitivele noastre, pozițiile și depozitele, ți-ai spăla îngrozitoarea jenă față de ai tăi pentru faptul că ai venit la noi. Nici n-ai venit, te pot asigura că n-ai venit să lupți de partea noastră, ci împotriva noastră, felul cum ai ascultat semnalele este o dovadă, dar mie îmi este indiferent ce-ți trece prin minte, vei mai avea de stat aici dacă șeful nu va găsi o soluție mai rapidă să te încerce. O fi avînd el multe cusururi, — Iscander Folosea se puse pe rîs — dar are și o mare calitate, nu știe ce-i mila, și trebuie să recunosc că numai datorită lui supraviețuim și pierderile noastre, în comparație cu ale voastre, sînt minime.

— Avionul care s-a rotit acum cîteva zile n-a fost un avion nemțesc, spuse ca pentru sine Aurel.

Folosea se încruntă la această remarcă, își vîrî două degete în gură, inelarul și arătătorul de la mîna dreaptă, și scoase un fluierat scurt. Nu peste mult timp în fața bordeiului se ivi Vasîlie Gogolea, și lui Aurel nu-i făcu nici o plăcere cînd înțelese că acesta avea să-l păzească pînă la întoarcerea celuilalt.

— Te las pe mîini bune... spuse Folosea rîzînd. Deși i-am spus de zeci de ori că voi i-ați omorît tatăl, ciopleşte la un jug, nu-i vine să creadă, cu toate că a fost martor cînd l-ați arestat. Nu-i așa, Vasile, că el l-a arestat pe taică-tău ? întrebă Folosea. Mocanul dădu din cap, mai mult din vîrful căciulii, și zîmbi tîmp, ca și cum și-ar fi cerut scuze că întărise o asemenea părere despre omul ce stătea cu o mînă legată de prici.

Folosea ieși. Abia acum Aurel observă că sub genunchi cizmele îi erau prinse de o parte și de alta cu două curele, îmbrățișînd pulpa neînchipuit de groasă a picioarelor.

— Îi supărat dumnealui, zise Vasîlie, și numai după ce Folosea se pierdu în stînga bordeiului își scoase căciula mițoasă și își șterse fruntea brobonită de sudoare. Îi supărat că mai amu cîteva zile avea întîlnire la sălaș cu o femeie...

Vasîlie tăcu, nu mai spuse al cui era sălașul, s-ar fi dat de gol, el nu voia să-i pricinuiască vreun rău domnișorului Aurel, așa cum îi spusese în seara cînd, voind să ia părinților săi apărarea, sfîrșise prin a le face mai mult rău.

— Acolo acum ară și seamănă, trecu Vasîlie de la una la alta, și Vasîlie, după ce ciopli o vreme la un ic de lemn, își strînse

căciula în mîinile butucănoase de om bătrîn. Noi toamna punem grîul, tata aşa zicea, că grîul de toamnă e mai bun, dacă primăvara e secetoasă ori ploioasă şi nu poţi semăna, dacă... Grîul de toamnă altfel se înfrăţeşte, altfel dă rod, şi primăvara, cînd se duce zăpada, odată-l vezi de-o palmă, şi atunci nici ploaia, nici seceta nu-i mai pot face nimic... Numa că acum Căcălici Spiridon dă dispoziţii în sat cum să se are şi cum să se semene, el, care n-a avut în viaţa lui o palmă de pămînt... Îl ştii, domnişorule, pe Căcălici, doară cu el ai venit la noi, el căra gunoiul, asta îi plăcea lui, să mîne vitele şi să-l vadă fetele... Că eu ştiu că din pricina lui aţi venit atunci, el ne-o pîrît. Că acum ăia mari şi tari numai cu pîrîtu se ţin... Că badea Rogozea Alixandru a fost om harnic şi n-a făcut niciodată satul de rîs, şi dumneavoastră aţi fost om al satului, ca să nu mai zic de domnişorul Liviu, că tata avea mare dragoste faţă de el...

Vasîlie tăcu brusc, tot atît de brusc pe cît începuse, lăsă cioplitul în plata domnului, se uită la Aurel cu reproş şi îşi puse căciula pe cap... Apoi scoase de la chimirul peticit un alt cuţit, un cuţit asemănător cu cel făcut de Ionu Firii din Bularca, cu o inimioară identică pe prăseaua de lemn. Începu să-şi taie unghiile cu lama ascuţită ca briciul.

— Că eu ştiu de ce ne-a urît şi ne urăşte Căcălici, că toate relele de la el ni s-au tras, şi Vasîlie îşi şterse fruntea înaltă de două degete, cu pielea groasă şi aspră, la mijlocul căreia îşi făcuse jgheab o cută timpurie, adîncă şi plină de praf. Era tot o toamnă ca asta, toamnă tare frumoasă, aram cu Joiana şi Bondi, ale dracului animale, vaca nu voia să tragă decît cu boul, boul nici că se mişca fără ea, acum de unde ştia el, că doar nu era taur, să-l ajute mirosul, că ea e vacă, el era aşa, un taur jugănit, doar cu urma bărbăţiei sub burtă, cum de ghicise Bondi că ea, Joiana, e vacă, nu-i aşa, domnişorule, doar animalele n-au minte ca omul, şi Vasîlie se uită cîtva timp la Aurel, ca şi cum el ar fi fost capabil să le dezlege pe toate, inclusiv întrebările lui.

Dădu din cap, semn că pricepuse că nu trebuie să se aştepte la vreun răspuns ; continuă povestitul, nu înainte de a încerca vîrful cuţitului pe cele cîteva fire de barbă răzleţe, galbene şi

pufoase. Firele căzură tăiate ; Vasîlie arăta caraghios aşa, cu jumătate de barbă nerasă.

— Căcălici era lîngă noi, între pămîntul lui şi al nostru era un răzor din care tăia mereu, tata se făcea că nu vede, cu toate că vedea. Căcălici ara ca pişatul boului, îl ducea calul de împrumut cum voia el ; Căcălici după cal, şi calul oprea în acelaşi loc, cam pe la mijlocul răzorului. Atunci Căcălici se odihnea, că mai mult se odihnea decît lucra. Primise Căcălici la împroprietărire pămînt, da' lui îi ardea de putere, nu de pămînt, că de la început i-au plăcut şedinţele, altfel nu l-ar fi poreclit lumea Căcălici-Şedinţă. Şi ce crezi dumneata că făcea el, domnişorule, de ce se luptase să primească anume lotul de lîngă noi, cu răzorul lat şi plin de buruieniş, că dacă îşi făcea omul nevoile într-o parte, din partea cealaltă nu se vedea, aşa era zmeurişul şi iarba de mare ! De multă vreme sub răzor o iepuroaică îşi săpase culcuş, acolo se împerechea şi acolo scotea pui, el se împrietenise cu iepuroaica şi cu puii, le aducea de mîncare, stătea ceasuri întregi zăludul şi vorbea cu iepurii. Acum el, ca mai mare peste sat, mai avea de unele,de altele, multe n-avea, că puterea nu se mănîncă dacă nimeni nu-ţi dă sau nu furi, or, de dat nu-i dădeau, iar de furat Căcălici nu fura, asta o ştia toată lumea. Nu-i plăcea să muncească, lui îi plăcea să care cu căruţa gunoi şi seara se uita ca prostul la stele şi tot vorbea el că lumea nu se termină acolo unde se opreşte ochiul cu puterea lui, că dincolo de ce vede ochiul e altă lume şi tot aşa numai lumi şi lumi. Eu ştiam de iepuri, eu îi descoperisem, şi, cu toate că-mi înflorise un gînd, am tăcut şi am înghiţit în gol, eu iubeam iepurii, nu l-aş fi trădat pe Căcălici pentru nimic în lume, mai ales că avea cinci copii şi cu toate astea nu se atinsese de urechiaţii lui. Într-o duminică ne cheamă mama mai devreme la prînz ; spre mirarea noastră carnea aburea pe masă din belşug, am mîncat două feluri, zamă cu carne şi carne cu varză murată, că ne rămăsese pînă primăvara varza din iarnă. Numai cînd am zărit uitîndu-se din varză un ochi roşu, ca un nasture, am îngheţat, că doar numai iepurii lui Căcălici aveau ochii roşii. Pe uşa porţii a năvălit Căcălici cu căciula în mîini, plîngînd, şi i-a zis tatii că are să-i plătească el pentru fiecare iepure înzecit şi de-atunci numai necazuri ne-a făcut... Că, domnişorule, într-o zi, dar

dumneata trebuie să știi, că doar erai de-al lui, a venit cu perceptorul și a zis să dăm cotă de fazani, doi fazani să dăm, că pe județ era așa o cotă și el s-a gîndit bine că dacă tot ne plăcea vînatul, de ce să nu dăm noi cotă de fazani ? De unde să dea tata fazani ? Cîtăva vreme în pădurea grofului au fost fazani, pînă ce pădurea a devenit a poporului, poporul n-a iertat-o și, odată cu ea, nici viețuitoarele ce-și făcuseră sălaș acolo. A umblat tata hăbăuc după carne de fazan, a fost și la Sibiu să caute și lumea îi rîdea în nas și pînă la urmă tata a făcut două săptămîni de arest în primăria lui Căcălici pentru că n-a putut să-i ducă fazanii. Acum, dacă stau bine și mă gîndesc ce vină a avut tata pentru nenorociții de iepuri, nu erau iepurii lui Căcălici, erau iepuri sălbatici, erau pe răzorul comun, așa că puteau foarte bine să fie și ai noștri, și era vreme grea, domnișorule, și noi eram la masă atîtea guri flămînde. Și dumneata ai fost de partea lui, de partea puterii, va să zică, numai el ți-a zis de gîște și de ouă, numai el ne-a pîrît. Un copil de-al lui, Lelu, mai mic ca mine cu doi ani, nu făcea altceva decît stătea pe gardul dinspre ulița mare și se uita în curtea noastră și seara dădea raportul lui taică-său în privința gîștelor.

Vasîlie tăcu și privi spre soare. Făcu cu briceagul o gaură într-o bucată de lemn, înfipse în gaură un vreasc uscat, apoi, legînd de capătul bățului o sfoară, trase cu vîrful briceagului un cerc în jurul lemnișorului...

— E trecut de șase, spuse el și, voind să se verifice, se uită la ceasul lui Aurel, era într-adevăr șase și zece minute. Numa cu cinci minute am greșit, că totdeauna mă grăbesc să fac cercul, și uite că și acum l-am strîmbat... Seara boii trag cel mai bine, simt că se apropie mersul acasă, că îi așteaptă mîncarea... Că Joiana noastră, cînd eram cu ea, pe la ceasul ăsta lăsa să-i picure din uger bobițe de lapte, așa știam că pînă se înnoptează nu e mai mult de un ceas ; știa și ea, săraca, și trăgea la jug, de tata abia-abia se mai ținea pe urma plugului, că nu o dată i-au scăpat cormanele din mînă. Noi sîntem făcuți pentru pămînt, domnișorule, și eu nu înțeleg un lucru, de ce vor să ne strice rînduielile noastre de demult ? Dar, oricum ar fi de rău, tot acolo jos e de noi, jos se ară și noi stăm aici și învățăm fruntul și să ne batem, parcă nu ne-am bătut destul,

adică cei mari, noi ăştia mai mici ne-am bătut altfel, ne-am bătut cu nevoile, cu grijile celor rămaşi acasă. Că eu de copil am pus mîna pe plug, nici nu puteam apăsa ca lumea pe cormană, şi Joiana şi Bondi simţeau că-s puţin în puteri şi nu mergeau iute, mergeau încet, cu înţelegere omenească pentru mine, mă lăsau să apăs şi din cînd în cînd întorceau capul şi-mi dădeau curaj. Atunci nu mai plîngeam de dor după tata şi de ruşine pentru puţinele mele puteri... Şi dumneata l-ai dus pe tata, noi am venit aici, şi dumneata, în loc să ne iei apărarea... Că dacă aş şti că tata trăieşte şi s-ar întoarce acasă, eu ţi-aş tăia lanţul ăsta, că tata fără mine poate face treabă, dar fără el ce se face biata mama care mîine-poimîine mai naşte un copil ?

Pe stejarul din apropiere zburară două coţofene ; Vasîlie, ca şi cum ar fi uitat de întrebare, privi într-acolo şi, mirat de sporovăiala lor, uită de Aurel. Acum parcă nu mai avea nici cei optsprezece ani, acum avea cu mult mai puţin, şi Aurel, făcînd anumite socoteli, înţelese că cel mai mic dintre copiii lui Gogolea n-avea decît paisprezece împliniţi, minţise atunci cînd jurase că are mai mult, îi împlinise primăvara iar acum era toamnă, deci o ţinea pe cincisprezece şi vorbise cu el sfătos, ca un om în toată firea. Reproşurile negîndite, spuse în felul lor, nu erau reproşuri de copil, ci de ţăran necăjit, trecut de la vîrsta copilăriei la cea a bătrîneţii. Se întîlniseră şi jos, nu o dată, se întîlniseră şi aici, dar parcă aici sus înţelegea cu adevărat ceea ce ar fi trebuit să priceapă acolo ; uite, acolo nu voise sau nu putuse să înţeleagă. Cuţitul cu lama licărindă în geana de soare strecurată printre crengile dese ca o perie ale stejarului îl obligă să-şi micşoreze pupila unui ochi şi ochiul stîng se temu la vederea mîinilor butucănoase şi a lamei late, ascuţite ca un brici. Într-adevăr, Căcălici îl pîrîse pe Gogolea cu gîştele, dar în afară de pîră, nu-i ceruse nici să-l aresteze, nici să-l ţină închis în beciul primăriei, nici să-l trimită mai departe cu ordin scris de mînă : că înaintează spre cercetare la centru un duşman înrăit. Chiar aşa scrisese, *duşman înrăit.* Atunci n-avusese vreme să-şi judece gestul, fiecare hotărîre pe care o lua i se părea bună de vreme ce o lua în numele poporului, uitînd că şi Vasîlie era tot popor, tot carnea lui îl plămădise. Ce putea să-i spună despre bătrîn ? Îl trimisese însoţit pînă

la centru. Aurel voi să se liniştească socotindu-şi responsabilitatea încheiată prin această ultimă hotărîre, dar Vasîlie, care zîmbea uitîndu-se la cele două coţofene jucăuşe, îl făcu să nu fie mulţumit de acea linişte din care voise să-şi alunge răspunderea. De ce s-o fi simţind omul atît de puternic cînd are arma în mînă ? se întrebă Aurel şi îşi aduse aminte de răspunsul lui Achim pe care-l întrebase o dată la un pahar de vin exact acelaşi lucru. Achim ridicase din umeri şi numai într-un tîrziu îi răspunse, aşa cum putuse, şi-i zisese Achim că şi acolo la ei, la cazangerie, cuptoarele pline de topitură ar sări în aer şi tonele de oţel s-ar revărsa potopind totul în calea lor dacă n-ar fi omul care să vegheze puterea cuptorului. Or, pe-a omului cu arma, cine o supraveghează ? Se gîndise mult la ceea ce îi zisese atunci Achim, dar trebuise să ajungă aici, deasupra Brîului Alb, să înţeleagă că acolo jos puterea trezită din umilinţă şi controlată tot cu umilinţă nu era dreptatea şi cinstea cea mai mare. El socotise că de vreme ce puterea era de partea lui şi se lupta pentru ordinea noii puteri, adevărul nu putea fi decît al puterii. Şi după ce-i arestase tatăl şi încă şase fraţi, iată-l aici, în faţa lui Vasîlie, gata să-i taie lanţul de la mînă şi să-l ajute să fugă, să-l ajute pe el, care-i oropsise familia celuilalt. Da, acolo era locul lui Vasîlie, la pămînt, la jug, dar al lui, al lui Aurel unde era ? Aflase că bătrînul Gogolea murise la canal, murise de tifos, bătrînul îi îngrijise pe ceilalţi, şi pentru că era ultimul dintre vii şi ştia că nu mai are scăpare, aruncase pe paie spirtul medicinal din canistră dînd singur foc barăcii şi morţilor aflaţi în ea. Nu-i venea lui Aurel să creadă că cel mai tînăr Gogolea nu ştia de moartea bătrînului, ori ştia şi voia să-l joace cum poftea, judecîndu-i fiecare cuvînt, fiecare spusă.

Coţofenele zburară. Vasîlie se întoarse spre Aurel ; zîmbetul îi pieri, copilul se transformă din nou în tînăr, tînărul în bătrîn, şi Aurel se înfioră de acea scurgere brutală a timpului prin om, de acele schimbări ivite sub ochi ca una din marile minuni ale lumii. Se simţi golit, nu mai rămăsese în el decît pielea întinsă pe nişte oase subţiri, găurite pe dinăuntru ca nişte paie, simţea aproape că pluteşte, şi se simţi fericit cînd înţelese că lanţul de la mînă, atît de temut, reprezenta salvarea

lui, fără el ar fi plutit în afară, curentul l-ar fi dus spre Brîul Alb, spre ceaţa lăptoasă pe care iureşul aerului o învîrtea bezmetic în jurul muntelui. Cu siguranţă furtuna l-ar fi purtat şi pe el, drept pedeapsă, la nesfîrşit, în jurul masivului muntos, înainte de a-l izbi de stîncile golaşe. Nu, nu trebuia să se lase, fusese de totdeauna un fricos, de mic îi spusese Liviu că e un fricos, făcuse totul ca să-şi învingă spaima ; o învinsese măcinîndu-şi teama din el prin zămislirea alteia, mai adîncă, în alţii. N-ar fi trebuit să facă decît un gest, vorbele le avea în gît, capul de mult le pregătise pentru rostire ; ce l-ar fi costat să-l mintă pe Vasîlie spunîndu-i că nu-l omorîse pe taică-său ; de fapt nu-l omorîse direct nimeni şi Vasîlie în schimbul acelei veşti l-ar fi eliberat, şi el, pe căile ştiute, ar fi ajuns la ai lui, le-ar fi explicat... Ce să le explice ?... Cine l-ar fi crezut, cine i-ar fi dat ascultare ? Aurel simţi că-i crapă capul din pricina întrebărilor, nu era omul să-şi pună întrebări despre lumea asta mare, întrebările lui erau totdeauna legate de lucrurile mici ale vieţii, şi iată că dintr-odată se trezise în faţa unui zid uriaş, gata să se năpustească pe el dacă ar fi refuzat să-şi pună acele întrebări. Acum era sigur, el îl împuşcase şi pe Liviu, auzise de existenţa lui, deşi nu voise să spună la nimeni, chiar Achim îi dăduse de înţeles ceva şi în sinea lui dorise să-l întîlnească şi să-i facă felul pentru a-şi apăra... Ce voise să-şi apere ? Gradul, puterea, puterea şi arma, sau liniştea de a nu-şi pune întrebări ? De ce zisese Folosea că primise ordin să-l suprime pe Liviu ? Ar fi trebuit să întrebe, era dreptul lui să întrebe, de vreme ce Iscander adusese în discuţie numele fratelui său. Nu-l întrebase, tăcuse, să nu creadă celălalt că e interesat mai mult decît se cuvine, şi Folosea sau uitase sau nu voise să continue...

— La ce te gîndeşti, domnişorule, că de gîndit, se vede cît de colo că te gîndeşti... Dacă îi adevărat ce se zice, că Ionu Firii din Bularca a zis că dumneata n-ai fugit ca noi, de bunăvoie, ci silit de ai dumitale, ca să ne prinzi de vii, eu îţi zic să fugim ; Ionu Firii s-a înrăit, de cînd a căpătat automat, nu mai vrea să ştie de jug, şi mi-e teamă, domnişorule, să nu-mi deie şi mie oarece armă ca să-mi fie mai dragă puterea decît casa, vitele şi pămîntul, că dacă toţi sîntem cu puterea, cu pita cine mai e, că pita fără dragoste nu se face, iar arma nu-i meşte-

rită să aducă omului liniște și dor de sămănat. Uite... se aud la posturi fluierături, semn că vine oarece ordin... Numa să nu te împuște, domnișorule.

34

Aurel nu se trezise de cîteva zile, poate zilele erau săptămîni, n-avea de unde să știe cînd își căpătase cunoștința ultima dată, și nici cei ce treceau din cînd în cînd prin celula-infirmerie nu-și aminteau de ultima lui revenire. Oricum, sigur era că nu se vorbise cu el de mult și tot de mult viața lui nu mai interesa în mod deosebit pe nimeni ; pe noptiera de la marginea patului praful se ridicase de un deget, perna îi era murdară de scursorile galbene-roșcate ale salivei, de multele transpirații neșterse, iar în încăpere duhnea a oțet și aburi de spirt. Îi lăsase cineva pe marginea noptierei un pistol cu butoi și cu gloanțe oarbe, fusese ideea unui adjunct de-al lui Dobrin, așa Aurel se putea da de gol, praful de pe noptieră l-ar fi trădat dacă s-ar fi repezit la arma de foc cu gînd să-și curme zilele sau să omoare pe cineva. Nu, Aurel nu voise nici să se sinucidă, nici să omoare, martore erau cartușele, toate la locul lor, praful adunat pe pistol și noptieră, semn că jucăria metalică nu fusese atinsă. Giurgea aștepta pe un scaun, de cîteva ore, trezirea bolnavului ; așteptare zadarnică. O știa prea bine, cu toate astea, nu se mișca de pe taburetul incomod pentru trupul dintr-o bucată, îndesat și în ultima vreme mai buhăit. Pierduse Giurgea nu numai din suplețea mișcărilor ; barba îi era nerasă, cizmele lucioase ca oglinda aveau la tocurile zdravene urme de noroi, cîteva numai, dar urme, totuși, de mizerie, și, după ce își privi cu propriii lui ochii decăderea, după ce își masă cu o palmă lată și aspră barba țepoasă, își descheie gulerul de la manta și nu se sfii să facă același lucru și cu nasturii de la vestonul devenit incomod. Toate îi deveniseră prea strîmte. Oglinda cercetată cu o zi înainte îi reproșase pungile de sub ochi, gușa adunată sub gulerul aspru de postav. Îl poftise în-

tr-o zi Dobrin în noul lui sediu ; era departe de ceea ce își visase, dar toate la timpul lor, îi spusese sublocotenentul mulțumit pentru clădirea impunătoare, cea mai impunătoare din celelalte existente în cazarmă, unde își instalase cu subordonații arhiva atît de dragă. În ziua inaugurării noului sediu totul strălucea de curățenie, însuși Dobrin își schimbase îmbrăcămintea, noua uniformă era subțire, elegantă, de o țesătură aparte. Pînă și pistolul minuscul se odihnea într-un toc nou de piele de căprioară, vopsit în culoarea uniformei și, spre surprinderea lui Giurgea, Iosulică fusese obligat la intrare să se legitimeze, să înțeleagă că noua instituție își avea rolul ei, de departe cel mai important. Iosulică, emoționat de impozanța clădirii îl salutase primul pe Dobrin la intrare, la fel căpitanii și maiorii, grade simandicoase în ierarhia militară ; brusc, aceste grade își pierduseră din importanță de vreme ce posesorii lor își duceau primii mîna la chipiu. Dobrin era și el uluit de această nouă scară a valorilor, parcă înnebuniseră cu toții. După cîteva zile nu numai că nu se mai mira de întorsătura lucrurilor, dar cînd Giurgea, trecînd prin curtea cazărmii, la un pas de noul sediu, se întretăie cu Dobrin, tocmai apărut pe scări, sublocotenentul nu numai că nu-și duse mîna la chipiu : cu degetele vîrîte ostentativ în lăcașul dintre cureaua lată și haină, îl întrebă ironic dacă nu dorește să-l urmeze. Giurgea îl urmă. Dobrin îl purtă aproape o jumătate de oră prin coridoarele tuturor etajelor, ca și cum ar fi vrut să-i arate celuilalt mărimea împărăției lui ; se opri cu Giurgea în apropierea unei uși nici măcar păzită și, printr-o izbitură de picior, o deschise. Ușa ascundea o cameră minusculă, mizeră, ticsită de dosare proaspăt cercetate, altfel bentițele, albe și albastre, galbene și roșii, mov și verzi, n-ar fi fost prinse într-un cui, așteptînd fiecare să-și schimbe destinația în funcție de mișcarea hîrtiilor dintr-o mapă în alta.

— Astea toate se referă la dumneata, atît îi spuse Dobrin cu ochii micșorați, așteptînd să citească pe chipul maiorului spaima.

Dar Giurgea nu numai că nu se temu, dimpotrivă, strigă la Dobrin cum ar fi strigat la un simplu soldat :

— Drepți !

Dobrin, îngălbenit, se execută, avusese chiar cîteva momente de îndoială că ordinul putea fi adevărat, dar cuvîntul rostit imperativ lovise direct. Dobrin luă poziţia cerută de superior, spre surprinderea soldaţilor de pază, înlemniţi, ca şi şeful lor.

— Culcat, drepţi, culcat, drepţi ! urmară asprele ordine.

Şi un coridor întreg de soldaţi, în frunte cu sublocotenentul, executară fără crîcnire înjositoarele mişcări, firești pentru recruţi nu pentru oameni aflaţi, prin noua lor menire, în fruntea unei instituţii atît de importante.

— Pe loc repaos ! tună Giurgea şi, după ce Dobrin, transpirat şi cu lacrimi de umilinţă în ochi, luă poziţia indicată, maiorul se îndepărtă fără să ia aminte la salutul sublocotenentului, fără să citească în privirile umilite ale celuilalt propria lui decădere.

De atunci, în fiecare zi, era chemat în termenii cei mai politicoşi cu putinţă de subofiţeri obscuri să răspundă la fel şi fel de întrebări, cea mai importantă şi persistentă dintre ele fiind legată de activitatea pe frontul din Est şi de un văr care îşi făcuse studiile în medicină într-o ţară capitalistă. Ştia, nu mai avea de stat mult în armată, poate tocmai din acest motiv se încăpăţîna să-şi ducă cercetările la bun sfîrşit, cercetări legate de propria lui conştiinţă, de nimic altceva. Nimeni nu-i ceruse vreun dosar privind activitatea lui Aurel, nimeni nu-i dăduse de înţeles că strădania lui de zile şi nopţi i-ar fi fost cuiva de folos, cu toate acestea, Giurgea dorea să afle adevărul, şi acest adevăr îl obseda mai mult decît propriul viitor. N-avea copii, nici nevastă, în afară de o mamă în vîrstă, aflată la un azil al militarilor, nu păstra nici o altă legătură în afara cazărmii, temerile de acest gen erau de prisos, teama era alta, că s-ar fi putut să-l deblocheze înainte de a fi în posesia tuturor datelor menite să-i lumineze, pentru viitorul armatei, faptele, toate faptele legate de activitatea lui Aurel. Credea sincer într-o revenire la adevărata armată, nesupusă capriciilor, unde ordinul să fie ordin, unde gradul să fie grad, unde valoarea să fie indiscutabilă, din proprie experienţă ştiind ce înseamnă incapacitatea în armată ; se convinsese pe ambele fronturi, cînd mii de oameni fuseseră sacrificaţi prosteşte, unii comandanţi socotind

că nu mintea duce la victorie, ci crezul, un crez egal cu cel de dincolo de moarte, capabil să se destrame la primul glonte, singurul real și obiectiv într-o luptă. Nu mîncase nimic în ziua aceea, fusese sculat de la masă și chemat să dea o declarație oarecare, o declarație pe care nici n-o scrisese, un caporal considerase pînă la urmă că nu mai e necesară pentru investigații, cele existente erau suficiente, plusul de dovezi era inutil, după cum îi spusese caporalul, salutîndu-l regulamentar. Între timp, mîncarea i se răcise, Giurgea refuzase să se întoarcă în sala de mese. Venise la infirmerie, unde Aurel, uitat, fără nici un fel de îngrijire, începuse să miroasă îngrozitor. Noua stare a lui Aurel i se păru nefirească maiorului, ea reprezenta tot o degradare a armatei și, cu o energie pe care și-o credea adormită, strigă cu toată foarța plămînilor să vină subofițerul de gardă. Ușa se deschise în cîteva secunde, semn că pe coridor îl păzeau mai mulți soldați. Cînd sosise, coridorul fusese cu desăvîrșire pustiu, pînă și stratul gros de praf fusese neatins, așa că apariția neașteptată a oamenilor de pază îl miră.

— Apă, prosoape, săpun, cearceafuri ! ordonă el unui sergent, cel mai mare în grad. Nu după mult timp sergentul se întoarse, adusese cu el absolut tot ce i se ceruse. Giurgea dădu cearceaful cu pătura zdrențuită la o parte și cu greu se menținu pe picioarele solide din pricina damfului ieșit de sub învelitoare. Cu toată greața, își dezbrăcă mantaua și vestonul, își suflecă mînecile de la cămașa albă de in și, ca o mamă grijulie, îl apucă pe Aurel de subțiori și-l întinse pe podea. Biruindu-și starea de vomă, trăi impresia unei izbînzi în fața propriului trup. Aurel nu i se mai păru un sublocotenent oarecare, degradat și condamnat, ci o rudă... Se simți învăluit de un sentiment de duioșie cînd băgă săpunul în apa călduță și începu să-l frece vîrtos pe omul ce încetase, prin halul în care arăta, să mai fie om.

— Tovarășe maior, de ce nu lăsați, că eu... spuse caporalul și, cu toate că maiorul se uita la el piezîș, Pintilie își rezemă automatul de zid, se dezbrăcă pînă la brîu, și amîndoi, el și maiorul, îl spălară pe Aurel cum ai fi spălat un prunc.

Abia acum se vedeau ravagiile făcute de răni, Giurgea înțelese că numai o forță supraomenească îl ținea în viață, poate

o forță egală cu dorința lui de a afla adevărul, forța de supraviețuire a muribundului stînd în cealaltă dorință de a da adevărul în vileag.

„Ar trebui împușcat, își zise sieși Giurgea și își simți pleoapele alunecînd peste ochii reci și metalici, de ce este lăsat să se chinuie, doar există un ordin în acest sens ?“ Un simplu glonte la tîmplă, tras în starea de inconștiență, ar fi repus trupul muribundului în drepturile lui de liniște. Giurgea înțelese că era în stare să facă acest gest pentru omul purtat în brațe spre patul înfățat și aerisit. Cu restul de apă Pintilie spălă podelele încăperii și cu mătura alungă puzderia de șoareci mărunți, aciuiați sub pat și prin salteaua de paie. Geamul cît o palmă, nedeschis de ani de zile, fu spart, rama era prea veche și încrîncenată în cuietorile ei ruginite ; prin sticla spartă năvăli în cameră aerul răcoros al muntelui, și Giurgea văzu prin ferestruică Brîul Alb deasupra căruia nu se mai zărea nimic din pricina ceții, ca și cum deasupra acelui Brîu era o altă lume, cu taine nedezlegate încă.

— De ce plîngi, caporal ? ! Drepți, culcat, drepți ! tună Giurgea cînd îl văzu pe Pintilie ștergîndu-și ochii, și ordinul lui era dat mai mult pentru a-și înfrînge sieși starea de slăbiciune. Îmbrăcarea, și mîine dimineață la raport ! mai spuse maiorul și se întoarse cu spatele la caporal, ca acesta să se poată șterge la ochi.

— Am înțeles, tovarășe maior ! spuse Pintilie. Giurgea îl fulgeră din priviri.

— Eu nu-s tovarăș, tovarășii de luptă mi-i aleg eu...

Giurgea voi să se ridice de pe scaun, era inutil să mai stea acolo, Aurel nu era în stare să vorbească, pierdea timpul de pomană, dar cînd voi să plece, înțelese că numai o parte se ridica din el, trupul continua să rămînă pe scaun lîngă muribund. Partea înălțată se lovi în spațiu de ceva și mai ușor. Cînd se uită mai bine, înțelese că era numai el cu Aurel, că mergeau amîndoi, atingîndu-se cu pași de fum ; Giurgea se miră pentru starea aceasta. În ultima vreme se mișca tot mai dificil, trupul i se îngreunase, multele nemulțumiri îl făcuseră mai puțin aspru cu propriul trup, superiorii neavînd o preocupare deosebită pentru ținută, îl uitaseră și pe el în para-

ginã. Giurgea se întristă pentru decăderea generală, după el ţinuta ostaşului reflectînd în direct starea lăuntrică a armatei. Se ciupi de ureche, desigur aţipise pentru o clipă, visase, nu era mort, şi nici Aurel nu era încă, n-avea de ce sufletul lui să se detaşeze de trup, să zboare deasupra resturilor pămînteşti, da, era adevărat, într-adevăr, aţipise şi visase desprinderea de real. Maiorul se întristă cînd pricepu că se afla pe acelaşi scaun şi lîngă el era Aurel, cu ochii larg deschişi şi întrebători. Cît dormise ? Nu-şi putu da seama.

— Domnule maior, din nou dumneata ? Ce-aveţi cu mine? şopti Aurel. Cuvintele lui se legau cursiv, fără greutate, ca şi cum n-ar fi ieşit dintr-un trup vlăguit. Cui foloseşte adevărul după care tînjeşti dumneata, lumea n-are nevoie de adevăr, n-am avut multă vreme nevoie de el nici eu, şi am trăit, te rog să mă crezi, foarte bine. Este cu mult mai uşor să nu judeci şi să execuţi orbeşte, să nu-ţi pui întrebări şi să arunci responsabilitatea nu pe propriul tău suflet, ci pe sufletul altora...

— E nevoie de adevăr, fără adevăr, neadevărul n-ar mai putea fi judecat, adevărul, de cele mai multe ori, ca bun cîştigat de omenire, se transformă în judecătorul suprem... În numele lui străduieşte-te să trăieşti, să pot afla tot ce-i de aflat. Nu va trece mult, te asigur, şi adevărul şi dreapta judecată vor învinge, chiar dacă acest *nu mult* va însemna ani, numai adevărul şi minciuna nu mor, ele coexistă ca să se poată confrunta în faţa omenirii de azi şi de mîine, numai ele nu pot fi înfrînte, indiferent de dosarele care se ard cu scopul de a le ascunde. Dobrin... n-ai avut cum să vezi, lîngă noua lui clădire, şi-a construit un crematoriu, în fiecare zi sute de dosare sînt arse sub pază, de curiozitate într-o seară m-am dus şi m-am apropiat de coşul disimulat între alte două clădiri, şi am simţit miros de carne arsă, dosarele nu erau simple dosare, erau suflete, şi unul dintre ele m-a luat de mînă şi mi-a spus : „Să nu uiţi niciodată, *domnule maior...*"

Aurel rîse ca de o glumă bună, tot ce-i povestea maiorul erau închipuiri de om care crede în viaţa de dincolo de moarte, din acest punct de vedere el nu avea păreri de rău, îi spusese Iosulică că lumea de apoi nu există decît pentru proşti ; cu toate că odată colonelul voise să-şi limpezească afirmaţia, Au-

rel rămăsese la prima lui credință și refuză să-și bată capul cu ceea ce nimeni nu reușise să dovedească. Făcu un efort supraomenesc să-și ridice perna, așa cum stătea, nu-l putea vedea pe maior, și Giurgea, intuindu-i dorința, îi prinse ceafa cu o palmă iar cu mîna cealaltă ridică perna proaspăt înfățată.

— Nici nu știți cum v-am disprețuit, domnule maior, împreună cu Dobrin și Achim, nu o dată v-am imitat, ne băteam joc de asprimea nefirească pentru noi, de ordinele dumneavoastră severe, de temnicer. Mi se părea că ați venit de pe alt pămînt și întîmplător ați poposit cu un grad de maior printre noi, poate de aceea nu s-au luat măsuri atît de rapide împotriva dumneavoastră, erați un reper pentru ce nu trebuia să fim noi, ceilalți. Pînă la un punct sincer am crezut în tot ce ne spunea Iosulică despre noul militar, al cărui crez și abnegație sînt suficiente pentru a putea lupta împotriva dușmanului. Nu cu aceste mărunte mărturisiri voiam de fapt să vă reținem, mi-am dat seama că stați de mult și înțeleg că numai datorită dumneavoastră arăt acum așa cum arăt... Am considerat, domnule maior, în orgoliul nemăsurat în care trăim, că ideea de putere poate suplini adevărurile mici din care este făcută viața, că noua ordine, cu marile ei principii, poate îngloba întîmplătoarele greșeli, chiar atunci cînd printre aceste greșeli se strecura și viața unui om. Mă cunoașteți, n-am făcut nimănui rău dintr-o convingere personală, nu pornirile mele m-au făcut dur, ci dorința de a scăpa țara de dușmani. Mă credeți că mă bucuram că, pe zi ce trece, în locul celor vechi, apăreau alți dușmani noi ? Pentru prima dată m-am întrebat de ce ? Mulți dintre cei arestați erau oameni cunoscuți de mine, fetei lui Nicolae Gogolea i-am făcut curte înainte de a fi însurat și țin minte că pe drum, pînă la județ, cînd mi-a cerut voie s-o las să-și facă nevoile, nici n-am vrut să aud, și nu s-a jenat să și le facă, domnule maior, lîngă mine, pe scîndurile căruței, și eu, intransigent, nu mă uitam într-acolo. După ce-am văzut cum mă sfidează, pentru că eu sfidare am înțeles din purtarea ei, am fost și mai convins că numai forța îi va pune pe toți acești dușmani cu botul pe labe. Sincer am crezut asta, domnule maior... V-am povestit, credința că Achim și Iosulică m-au trimis sus, să mă înfiltrez și să-i aduc pe cei

de acolo legaţi, fără jertfe inutile ; mi-aţi spus că aţi cercetat, că aţi răscolit dosarele şi n-aţi dat de nici un document în acest sens, de nici o hartă. Parcă pentru mine documentele au valoare ? Pentru mine n-au, orice document poate fi măsluit, o ştiu din proprie experienţă ; la acest punct v-am dat întotdeauna dreptate, indiferent că Iosulică a zis că totul este admis cînd se face în numele revoluţiei şi că revoluţia suportă orice fel de justificare dacă ea duce la victoria maselor. Ajuns sus, am înţeles de ce apăreau aici jos atîţia duşmani. Am întîlnit nişte ţărani, plecaţi de la noi din sat, printre ei pe Vasîlie Gogolea, prin felul de a se purta am înţeles că acest copil de ţăran oropsit de noi avea mai mare încredere în mine decît Iosulică şi Achim, deoarece, domnule maior, sînt sigur că m-au lăsat să fug ca să se verifice pe ei, să-mi încerce credinţa în noua ordine şi sufletul să mi-l încerce dacă e în folosul ei... N-au avut curajul să-mi spună deschis, sublocotenent Rogozea, cu toate că ai avut un frate legionar, avem încredere în tine, du-te sus, dar nu ca un om ce trebuie să-şi plătească o vină, ca un tovarăş de-al nostru pe care-l stimăm şi în care credem... M-au trimis să mă scape de o pedeapsă capitală, dar şi cu convingerea că n-am să-i trădez. Şi în acest caz nu numai că nu le-ar fi fost judecat gestul de a mă fi ajutat, dar ar fi binemeritat laurii cîştigaţi din acest gest... De ce n-au fost deschişi cu mine ?... De ce într-o lume pentru care mi-am pus viaţa nu o dată la bătaie să n-am dreptul la încredere, doar e lumea mea, de ce n-au recunoscut că harta adusă de mine i-a ajutat să limpezească ceaţa de pe munte ?

Aurel se opri din povestit, perna îl deranja din nou, acum i se părea că e prea sus şi mijlocul slăbit se frîngea sub greutatea trupului îndoit. Giurgea îl ajută să coboare, îi trase pătura pînă sub bărbie, apoi, cu marginea cearceafului îi şterse transpiraţia de pe frunte, o transpiraţie roşie, ca şi cum prin porii larg deschişi ar fi curs sînge.

— Vasîlie Gogolea, trebuie să-l ştiţi, stă la capătul satului, mai la margine, casa aceea lungă aflată între cîmpuri, înconjurată de roşcovari, m-a păzit mai multe zile la rînd şi era măcinat de o singură întrebare, dacă l-am ucis sau nu pe tatăl lui. Voia să-mi dea drumul, voia adică să mă ajute să fug; sînt convins că ar fi plecat cu mine şi s-ar fi întors la ai săi,

fără să înțeleagă că în aceeași clipă ar fi fost arestat pentru că stătuse vreme îndelungată printre legionari. Mi-am pus întrebarea, domnule maior, cum a ajuns la dușman, de vreme ce era sus, numai dușman putea fi ; răspunsul, oricum o aduceam din condei, nu era decît unul singur, noi l-am făcut dușman. Știți cum a murit bătrînul Gogolea, nu știți însă un lucru, nu o dată acolo sus m-am întrebat ce m-a făcut să nu-i îndeplinesc o rugăminte și ce l-a împins pe el să mi-o ceară mie. Dacă mi-a cerut-o mie, înseamnă că nu mă socotea dușmanul lui, dimpotrivă... În gară, cînd l-am dat în primire celor de la județ, care l-au dus la canal, mi-a vîrît în mînă un bilet, un bilet pe care-l scrisese în căruță, doar l-am văzut ; m-a rugat să i-l dau soției lui. La întoarcere i-am citit biletul și ce crezi că scria în el, domnule maior ? Îi spunea nevestei lui, Maria : numai pe ea a iubit-o, că în afara ei n-a cunoscut o altă femeie că, orice s-ar întîmpla, să nu arunce vina pe mine, pe fiul lui Rogozea, chiar așa a scris, că eu sînt om de omenie și n-am nici o vină. Am rupt biletul și nu i-am spus femeii nimic, l-am rupt de teamă să nu ajungă cele scrise la superiorii mei, aceștia să vadă că eu, Aurel Rogozea, eram un om de treabă și duceam de la un dușman de clasă un bilet în care se afla și o vorbă bună despre mine. Și acest băiat al lui Gogolea voia să-mi dea drumul, să-mi taie lanțul și să fugă cu mine, aici, la pămîntul lui, la rosturile lui.

Chiar în fața ușii, pe coridor, se auzi un fornăit de cal și niște copite potcovite lovind zgomotos podeaua de beton. Aurel se bucură, recunoscu în apelul blînd al căruțașului vocea lui Pintilie, el îndemna armăsarul să se oprească, și o făcuse pe un asemenea ton, încît parcă s-ar fi adresat omului celui mai apropiat. Peretele celulei-infirmerie dispăruse, se vedea căruța cu coviltirul deșirat, și Aurel, ridicîndu-se în șezut, rîse cînd prin coastele calului zări de cealaltă parte a coridorului o santinelă înlemnită de spaimă. Își făcea cruci santinela, apoi crucile nu-i dădură liniștea de care avea nevoie, și omul, stăpînit de frigurile spaimei, se așeză în genunchi și făcu mătănii după mătănii doar-doar vedenia din fața lui va dispare. Vedenia nu era vedenie, era o căruță ca toate căruțele, cu roțile mari din spate învelite în cîrpe groase, să nu facă zgomot, iar cele din față în vată, iar soldatul de caraulă nu se minuna

atît de căruţa ciudată, în instituţia în care lucra văzuse el destule lucruri nevăzute în altă parte, frica venise de la cal, care mînca acum dintr-o traistă de campanie ovăz şi prin gît se vedea cum alunecă grăunţele din esofag în stomac iar din stomac cum cad pe sub ciotul de coadă. Toată viaţa visase Pintilie să aibă un cal şi căruţă, se înscrisese în partid în ziua în care Căcălici îi dase o declaraţie că are să primească negreşit de la noua orînduire o căruţă proprietate personală, ziua aceea fusese cea mai fericită zi pentru Pintilie, om gospodar şi sărac, intrat în armată s-o slujească cu abnegaţie ostăşească.

— Sînt gata, tovarăşe maior, spuse Pintilie mîndru de pe capră.

Transpiraţia îi năvălise pe frunte, o transpiraţie de plăcere, ţinea hăţurile cu amîndouă mîinile uitîndu-se mereu la ceasul de la mînă, un ceas pe care i-l dăduse în dar Cotoban, îl sechestrase de la Piper, ceas „Doxa", cu minutar, şi minutarul, ca şi cele două limbi, se oprise la ora douăsprezece. Cu toate acestea, Pintilie se uita mereu la cadran, ca şi cum s-ar fi temut să nu fie în întîrziere. Acum era cu calul şi căruţa lui, îl înlocuise pe căruţaş, un ţigan, la ora scrisă pe orologiul încătărămat la mîna dreaptă ; prea fusese fericit ţiganul, cu funcţia lui. Slujise vreme de zece ani, fără înlocuitor, uite, înlocuitorul venise, nu orice fel de înlocuitor, unul de seamă, militar, şi ţiganul se despărţi de hăţuri şi de biciuşcă cu păreri de rău, cu toate că era timpul să se odihnească. Obosise colindînd cu căruţa şuie şi calul costeliv tărîmurile lumii. Înainte de a lua în primire căruţa, Pintilie semnase un bon în paişpe exemplare, i-l dăduse direct Dobrin, de la două exemplare acum se ajunsese la mai multe, pentru siguranţă, să nu existe vreo îndoială că pînă la schimbul cuvenit căruţaşul avea să fie caporalul Pintilie. Primise un glonte în frunte, pe munte, pe Muntele Înalt unde se aflaseră Aurel şi ai lui ; îl trimisese sublocotenentul Dobrin s-o urmărească pe Lovica. El o urmărise, pînă în clipa cînd în faţa lui apăru o femeie îmbrăcată în negru, maica Lucreţia, şi ea îl împuşcase de la distanţă de-o palmă ; îi făcu apoi cruce, aşa cum stătea întins pe pajiştea verde ; nici

nu auzise glonțul cum pornise pe țeavă, nu auzise decît zgomotul căruței neunse, butucii negri de atîta umblet, pe ei îi auzise, și nechezatul calului ce se apropia. Atunci frica de glonte îi pieri și sărută mîna maicii, neștiind că de la ea pornise glonțul aducător de moarte. Cînd se trezise, era tîrziu, se apropia de miezul nopții, nu era o noapte ca oricare alta, era noaptea de Anul nou, și el dorea să moară la ceasul dintre ani, să capete, așa cum îi spusese colonelul, căruța. Dorința îi fusese împlinită, exact la ora dorită clopotele începură să bată peste comună și împrejurimi ; el se liniști, nu mai avea de ce să se țină cu dinții de viață de vreme ce în lumea fără de sfîrșit va fi căruțașul mult visat, va fi și el proprietar ca atîția alții. Îl înlocuise pe țigan. Îmbrăcat regulamentar, își luă locul pe capră și moartea îl chema mereu spre cazarma de unde plecase, acolo își instalase sediul principal. În căruță erau Achim, Iosulică și sublocotenentul Dobrin, cu nelipsitu-i dosar negru sub braț. Colonelul era supărat, se aflau în mare întîrziere, și Giurgea nu se grăbea să iasă din subsolul urît mirositor. Aurel era treaz, atît cît putea fi după istoveala la care fusese supus de maior, povestitul îl obosise peste măsură, era livid și nu înțelegea de unde zgomotul îndepărtat de căruță neunsă și nechezatul calului, mai ales de unde vocea cunoscută a lui Pintilie, care murise cu aproape un an înainte, de un an nou, acolo pe munte. Tot acalo pe munte îi spusese Folosea că cine moare de Anul nou va ajunge căruțașul morților, al tuturor morților, pînă la venirea altuia, stins și el la cumpăna dintre vremi. Crezu că are vedenii, se ridică în șezut și, cînd îl văzu pe Giurgea că plutește spre căruță, înțelese că era singur în acel beci-infirmerie, stătuse pînă atunci de vorbă cu alt Giurgea, unul mai tînăr cu un an, un Giurgea doritor să afle adevărul cu orice preț. Numai de adevăr putea fi vorba, altfel acel tribunal militar nu l-ar fi luat cu el să dezlege cine știe ce taine necunoscute lui ca om viu și numai cînd începu să plutească văzu aievea căruța și calul descărnat, pe Pintilie pe capră, pe ceilalți trei sub coviltir. De teamă să nu moară cumva la ceasul acela nemernic, se strînse în el și chemă cu glasul stins numele mamei, singura care-l putea ajuta în acea clipă

de grea cumpănă. Se trezi în căruţă şi, curios lucru, nimeni nu-l băgă în seamă, stătea pe o bancă în spate, locul rezervat celor pregătiţi să moară la o anumită oră, gata să ocupe locul lui Pintilie, Pintilie cel mîndru nevoie mare de noua lui avuţie ; deci pe bancheta din spate Aurel nu era singur, se mai afla un om. I se păru că acel om era Liviu, fratele lui, apoi Aurel rîse, ce să caute Liviu acolo, doar îl împuşcase el, şi îl împuşcase cu un an şi ceva în urmă, n-avea ce căuta în căruţa lor. Cu toate astea, cel de lîngă el era Liviu, îi fu destul să-i audă vocea şi să-i vadă ochii.

— Tu eşti, Liviule ?

— Eu sînt, Aurele, îi răspunse Liviu zîmbind şi caninul rupt la vîrf îşi arătă despicătura ca atunci, demult, în copilărie... Sînt bolnav, Aurele, s-ar putea să mor, vin acum din prizonierat, să ştii că cel pe care l-a împuşcat Folosea n-am fost eu, acela era alt Liviu, şi dacă voi muri, am să-ţi povestesc cum s-au petrecut lucrurile. Numai să nu murim amîndoi la acelaşi ceas de noapte în răscrucea anilor, nu vreau să fim învrăjbiţi şi dincolo, ar însemna să ne batem pînă ce vom muri a doua oară, iar eu nu mai vreau să mă bat şi nici nu mai vreau să mor, o singură viaţă şi o singură moarte îmi sînt destule.

— N-o să murim, Liviule, nu putem muri aşa uşor, noi, neamul Rogozea, sîntem făcuţi să trăim.

35

Achim se mutase din cazarmă, mai bine zis i se pusese în vedere s-o părăsească în două ore ; îşi adunase puţinele lucruri în valiza de lemn, singura valiză lăsată de Florica, fosta lui nevastă, valiza de recrut, Achim rîse cînd se văzu cu ea în mînă, toată averea lui. Îl chemase Iosulică la el în birou, ridicase neputincios din mîini şi-i zise să se dezbrace într-un colţ al camerei, şi Achim se dezbrăcă, în vreme ce fiul lui Samuel închise uşa cu cheia. Fusese iubit Achim în cazarmă, era printre primii veniţi acolo, sosise cu valiza lui de lemn vopsită în

roşu, aşa i se spusese, din verde s-o schimbe în roşu ; el o mîzgăli cu minium de plumb, singura vopsea avută la îndemînă.

Generalul fusese aspru cu Iosulică. Achim putea antrena trupa la insubordonare, putea să provoace o răzmeriţă, gradul lui ar fi impus, or, fără grad Achim în faţa militarilor nu mai era militar, era un simplu civil. Iosulică se uită atent la fiecare lucru de care se debarasa Ieronim, să poată raporta că ordinul a fost îndeplinit întocmai. Iosulică nu mai purta mănuşile cu degetele vinete de hipermanganat, Cotoban îl lecuise de teama inofensivelor vieţuitoare, nu mai căra după el nici sticla cu lichidul violet, în locul soluţiei diluate Iosulică turnase altceva şi, ori de cîte ori simţea o sfîrşeală la stomac, ducea sticluţa la gură şi în sticlă făcea mărgele ţuica de pere ; dintre toate ţuicile, i se părea cea mai bună. Numai Achim era vinovat, nu trebuia să-şi fi aruncat hainele militare, ori poate nu hainele erau de vină, adevărata cauză putea fi Aurel, şi Achim ştia foarte bine că aşa era. În chiloţi, Achim părea caraghios, chiar foarte caraghios. Iosulică, în timp ce sorbea o înghiţitură de pară, se străduia să nu rîdă, namila de Achim fără uniformă, redus la vestimentaţia intimă, trecuse de faza ruşinoasă, intrase în alta, umilitoare ; Iosulică, supărat, se simţi el jignit de felul în care ajunsese unul din colegii săi. Colonelul îi scoase din valiza mînjită cu miniul de plumb costumul civil, şi Achim se îmbrăcă, la început cu încetineală, cu un soi de curiozitate pentru noua lui ţinută, apoi se obişnui odată intrat în pantaloni şi nu-şi mai făcu probleme cînd trebui să-şi pună puloverul cîrpit la coate, haina în carouri, haina pe care o iubise cel mai mult în civilie.

— Nu trebuia, tovarăşe colonel, ştiţi doar, eu, începu să vorbească Achim, referindu-se la acel mod de a i se schimba uniforma, eu nu mi-am trădat niciodată patria, nici n-am de gînd, nu înţeleg de ce sînt supus la un asemenea tratament.

— Parcă eu le înţeleg pe toate, Achime, crezi că eu le înţeleg ?... Nu le înţeleg nici eu... Ordinul mi-a fost transmis printr-un sergent, sergentul l-a primit de la Dobrin, iar Dobrin cine ştie de unde... Nici generalul nu e în apele lui, se ascunde de trupă, parcă i-ar fi ruşine că e superiorul ei, dacă mă crezi, am vrut să stau de vorbă cu el, nu o singură dată, martor mi-e

cerul că n-am putut ; atunci am invocat organizaţia de bază ca ultim argument, i-am zis că întîi ar trebui să te discutăm acolo, comuniştii să hotărască ce şi cum. S-a uitat la mine ca la un idiot arătînd cu degetul în sus, spre cer. Mi-a mărturisit că organizaţia n-are nici o cădere să se amestece, că nu e treaba ei. Are dreptate Pintilie cu cotizaţia lui, nu ne-am plătit-o la timp şi acum cînd apelăm la sensurile ei, ea ne zice : V-aţi sustras obligaţiilor mele, acum adio şi-un praz verde, prea tîrziu. Uneori cred că Giurgea cu căutările lui să ne fi încurcat, poate şi eu cu căutările mele, nu trebuia să pun la îndoială identitatea lui Liviu. Aş fi putut pune mîna pe pistol la a doua plecare a lui Aurel. Pentru prima ar fi încasat o pedeapsă, ar fi fost scos din armată, ar fi făcut închisoare, în schimb, situaţia ta şi a mea ar fi fost alta — n-am fi dat apă la moara lui Dobrin, apa curge în ultima vreme mai mult pe acolo... Ştii la ce concluzie am ajuns, Achime ?... Că sînt laş... Nu este vorba de laşitatea de care mă acuză fără să mi-o spună Dobrin, laşitatea naţiei, e un prost dacă îşi închipuie aşa ceva, sînt laş că nu mă duc la general să-mi impun punctul de vedere în privinţa ta, cine te cunoaşte mai bine ca mine ?... Nu m-am dus şi n-am să mă duc... Culmea este că pot explica aproape exact traiectoria destinului tău şi al meu, destine într-un fel asemănătoare ; ceva s-a deteriorat pe parcurs în existenţa noastră, şi deteriorarea nu face altceva decît să confirme, pe propria noastră piele, greşelile săvîrşite în destinul altora. Vezi, în numele idealului pentru lumea asta ţi-ai sacrificat viaţa, în numele aceluiaşi ideal trebuie să părăseşti cazarma şi poate tot în numele lui, într-o zi... Bea, e de pere, mi-o face un ţăran nevoiaş pentru mine.

— Nu beau, Iosulică, în ultima vreme am băut cam mult, am băut nu din plăcere, nici ca să-mi ascund dureri netămăduite, am băut ca să beau, aşa cum tu îţi ungeai degetele cu hipermanganat... Acum bei tu, nu mai beau eu, şi Achim îşi măsură lărgimea pălăriei cu borurile mari în timp ce şi-o punea pe cap... De fapt, tovarăşe colonel, dintre toţi eu sînt cel mai fericit, pe cinstitelea, aşa mă simt, am fost scos la vreme, nu-mi mai pot încărca sufletul cu nimic... Ştii de cînd începe omul să-şi pună probleme de conştiinţă ? Din clipa cînd în moara

de suflete intră el, cum am intrat eu, pînă n-am intrat, am crezut că nu există decît conştiinţa ordinului care nu mă privea pe mine ca executant, acum mă preocupă, tot ce am să fac de aici înainte fac din proprie răspundere...

— Tocmai aici e, Achime, tocmai aici, şi nu mă mai tovărăşi, zi-mi pe nume, una pentru că nu-ţi mai sînt superior, a doua oară pentru că ne ştim de atîta amar de vreme. Sentimentele, cînd sînt sincere, n-au nevoie de apelative, or, eu îţi vorbesc sincer... Că nu sînt făcut pentru meseria asta, e clar, în acelaşi timp nimeni nu m-a obligat s-o aleg ; am ales-o cu dragă inimă. La centru am fost întrebat tot de un Goldştein ca mine, îţi jur, nu sîntem rude, în ce domeniu vreau să lucrez... Tocmai citisem o carte despre Felix Dzerdjinski Edmundovici, nu se poate să nu fi auzit de el, omul ăsta a trimis în lumea dreptţilor nu puţine suflete, şi cu toate astea poporul l-a iubit. Sigur, înţeleg, revoluţia e revoluţie, dar tocmai aici am îndoieli, în privinţa felului nostru de a ne comporta... Nu-mi dau seama ce s-a întîmplat la noi, cercetez dosarele din diferite etape, le primim goale... şi după cîteva luni... parcă necăjitul ăla de ţăran sau activist ar fi fost cel puţin un Troţki.

Achim îşi netezi reverul hainei, nu purtase haina de cîţiva ani, era singurul costum lăsat de Florica, restul de haine îi fuseseră luate ; Achim nu numai că nu protestase, îşi zisese că bine a făcut fosta lui femeie că le-a luat, tot n-ar fi avut ce să facă cu ele. Nu se gîndise niciodată că armata şi cazarma au să se dezbare de el atît de repede.

— Ştii ce, Iosulică, te-am ascultat, pe mine să nu mă bagi în teorii, eu tot nu mă pricep... În uzină mă pricepeam la cazane, cazane nituiam, nu făceam locomotive, locomotive făceau alţii, că se pricepeau la ele, aşa că mie nu-mi spune de revoluţie şi de Troţki, un duşman înrăit, după cîte am auzit, eu mi-am slujit ţara aşa cum mi-aţi cerut-o voi, superiorii, pe cei ce mi-au fost în subordine tot aşa i-am învăţat, s-o slujească... Numai cu Aurel am greşit ; n-am să-mi iert niciodată că te-am ascultat şi am fost de acord să nu-i spun atunci nimic. De ce ne-a fost teamă ? Să nu trădeze cumva, avînd dezlegarea noastră, adică de fapt ne-a fost teamă de noi, nu de el, cînd tot greul el l-a dus şi-l mai duce dacă o fi viu... Nu te-am pri-

ceput, pentru ce ai procedat aşa ? Şi dacă ai procedat aşa, nu va mai trece mult şi-ţi vei pierde definitiv încrederea în tine şi de aici pînă la trădare nu-i decît un pas.. Cînd eram de vîrsta liceului, ţin minte, aş fi vrut să mă duc şi eu mai departe la şcoală, nu eram coada clasei şi tata mi-a zis că de ce să merg să-mi stric mintea ? Sigur că a spus o prostie, dar în prostia asta a lui era şi un dram de adevăr, cartea îl face pe om mai deştept, dar şi mai fricos, Iosulică. Şi să ştii că orînduirea asta s-ar fi dus dracului fără noi, fără noi ăştia fără şcoală.

Iosulică se încruntă, la început voi să rîdă, dar apoi înţelese că Achim nu glumise, se duse la birou şi se aşeză pe scaun...

— Achime, dacă-i aşa cum spui, înseamnă că mai devreme sau mai tîrziu ori noi o să ne tragem un glonte ori alţii au să ne facă felul. Credinţa asta a ta am mai auzit-o, mi-a spus-o şi Dobrin nu o dată, o asemenea convingere a făcut posibilă apariţia clădirii impunătoare pe care o diriguieşte el şi a scoaterii controlului de partid pe uşa din dos. Pînă acum trecea cu actele la semnat pe la mine, îi sînt superior direct, acum mă ocoleşte şi nimeni nu-i cere socoteală pentru asta... De bine, de rău, mai este controlat de general, dar nu va trece mult timp, ascultă ce-ţi spun, are să se mulţumească şi fără semnătura lui, se va crede suficient de puternic să răspundă de toate... Eşti un om cinstit, Achime, de asta m-am convins, dar cinstea ta şi a altora ca tine este capabilă să ducă lumea la mari necazuri, ascultă ce-ţi spun...

Achim rîse, frica întipărită pe chipul lui Iosulică îl făcu să fie sigur pe rîsul lui, se înclină de spate atît de sincer rîdea de spaima de care se lăsase cuprins fiul lui Samuel...

— Rîd de ce mi-am adus aminte, mi-a povestit Aurel, şi Aurel o ştia de la Liviu, poate îmi spui dacă este adevărat sau nu, că zicea Aurel că la şcoală băiatul morarului şi alţi cîţiva derbedei te-au obligat să mănînci găinaţ, altfel te-ar fi aruncat în copca de la roata mare. E adevărat ? întrebă Achim şi se căută prin buzunare după ţigări.

Ţigările erau în veston. Achim se duse la cuier şi goli buzunarul hainei, în timp ce Iosulică se uita undeva în gol cu gîndul la timpul acela cînd într-adevăr mîncase găinaţ de găină ca fiul morarului să nu-l arunce în copca de la roată.

— E adevărat, Achime, spuse Iosulică şoptit. Achim se opri din rîs, nu se aşteptase ca Iosulică să recunoască atît de uşor, crezuse că băiatul lui Samuel băcanul avea să nege cele spuse despre el şi tocmai sinceritatea şi răspunsul fără ocolişuri îi tăie pofta să mai fumeze. Aruncă ţigara golită de tutun în scrumiera de pe masă, îşi strînse cravata cu nodul mic sub guler, o strînse mult, încît nodul semăna cu un buric de deget şi buricul sub nodul lui Adam se mişca hazliu.

— Ştiam că e adevărat şi n-am înţeles de ce nu i-ai plătit-o, trebuia să i-o plăteşti ; cînd i-am găsit grîul, l-am întrebat de povestea cu găinaţul. Pentru că n-a vrut să recunoască, l-am făcut să-şi mănînce propriile scîrnăvii, eu l-am băgat cu capul în ele, să nu uite batjocura pe care ţi-a adus-o...

Iosulică era cu mintea în altă parte, vag auzise şi înţelesese sensul celor povestite, şi durerea ce i se întipări pe muşchii feţei, adunaţi toţi spre rădăcina nasului, nu pornea numai de la felul cum îl răzbunase Achim, ci de la altceva...

— Achime, ştii ce cred, Liviu, fratele lui Aurel, Liviu cel împuşcat, nu era fratele lui, Aurel a împuşcat o dublură. Şi mai cred ceva, Achime, că adevărat legionar era Liviu cel împuşcat, dacă nu l-ar fi omorît Aurel, l-ar fi omorît altcineva.

Achim voi să rîdă din nou, buzele elastice pînă atunci nu voiră să se întindă, se adunară la un loc într-o strîmbătură de neputinţă.

— Nu cred... adică cum să cred... De unde ştii ?... Şi de ce vrei să-mi bagi în suflet îndoieli de care nu am nevoie ?...

Iosulică îşi aprinse o jumătate de ţigară, ţigara mai avea la un capăt culoarea vînătă a hipermanganatului, şi tocmai culoarea îl enerva pe colonel. Iosulică aruncă „Naţionala“ la coşul de gunoi şi se lăsă servit de Achim cu una nemurdărită de soluţia violetă. Achim se aşeză şi el pe scaun, cele auzite i se păreau în afara oricărei logici.

— De ce mi le spui mie pe toate astea, Iosulică ? De ce ?...

— N-am cui, Achime, sînt gînduri intime, numai ale mele, nu izvorîte din nişte vise urîte, ci din nişte date, incomplete, este adevărat, dar date, totuşi. Închipuieţi că sîntem la o şedinţă în doi, ca nişte comunişti, oare mai sîntem noi doi comunişti, Achime ? Poate nu ţi-aş fi spus dacă nu aş fi auzit zicînd că

armele noastre ţin în picioare puterea. Ăsta este ţelul final pe care îl urmăresc duşmanii. Mă pricepi, Achime, ce vreau să spun ?... Mă pricepi sau nu mă pricepi ? Atît cît pricepi, ţine în tine, dacă îţi vor lăsa răgazul... Fără imunitatea militară te poţi aştepta la orice.

— Nu înţeleg, Iosulică, nici ce-ai spus înainte, nici ce-ai zis mai pe urmă, adică ce-ai spus mai pe urmă am înţeles într-un fel... Adică de ce nu m-ar lăsa în pace, vreau să mă întorc la cazangerie, asta vreau, cu toate rănile primite aici, în munţi, mai pot lucra, mai am vlagă în mine ; Achim îşi încordă braţele ca şi cum ar fi vrut să demonstreze forţa muşchilor.

Şi în timp ce îşi ţinea mîinile încordate, ochii lui Achim străluciră vioi ca la o aducere-aminte, aşa îi ceruse şi lui meşterul cu ani şi ani în urmă, cînd intrase pe porţile cazangeriei, să-şi încoarde braţele şi să-şi zvîcnească muşchii, era testul cel mai bun şi mai eficace. Tot aşa, după ce devenise submaistru, apoi maistru plin, procedă cu noii angajaţi, şi nici Aurel nu scăpase de această încercare la care asista sub formă de comisie întreaga secţie. Muşchii nu mai erau ca piatra, haina în dreptul lor stătea fleşcăită, nici urmă de ghem adunat din miile de frînghioare ale unei îndeletniciri altădată zilnice ; pistolul era o jucărie în comparaţie cu baroasele uriaşe de nituit şi muşchii...

— S-au dus în mă-sa, Iosulică, se pronunţă Achim cu părere de rău şi, neconvins că numai în cîţiva ani se terminase în asemenea hal, îşi dădu haina jos, îşi suflecă mînecile de la cămaşă, apoi, în faţa lui Iosulică, îşi încordă mîna dreaptă din nou.

Iosulică se ridică în picioare, el era cel solicitat să măsoare stratul dens de carne oţelită, să-şi dea seama de adunătura vînoasă de sub piele, dar Iosulică, cu toate că era impresionat de tot ce vedea, nu putu să nu remarce că degetul încă vînăt de hipermanganat intrase în ridicătura antebraţului ca într-o mămăligă. Tot Achim dădu din gîtlej drumul unui „fîs", semn categoric al stării deplorabile în care se afla. Acest joc de moment îl făcu pe Iosulică să uite situaţia în care era fostul tovarăş de uniformă, situaţie deloc de invidiat, proastă, mai bine zis, altfel cel puţin un sfert din echipa tot mai numeroasă a lui Dobrin nu s-ar fi grăbit să adune de la colegii de arme dovezi peste dovezi, rupîndu-se cele neconcludente şi determinînd în locul lor altele ce puteau fi luate în considerare, ca, apoi, aceste

ultime hîrtii să fie returnate celor ce le scriseseră, cu indicația să mediteze asupra lor, să le readucă rescrise, nesiliți de nimeni, la secția specială. Iosulică era la curent, cu toate astea, nu dăduse prea mare importanță cazului în sine, era evident că Achim fusese muncitor, membru de partid, și simpla alianță a lui Aurel cu sora lui era insuficientă pentru epurarea din armată. La scurt timp se convinsese că nu-i așa ; cuprins de furie, pusese mîna pe telefon să sune centrul în legătură cu acest abuz ; se răzgîndi, dacă existau totuși și alte relații între Achim și Aurel, dacă Aurel acolo sus trădase ?

Iosulică se rușină pentru felul de a gîndi ; după trecerea unei nopți de meditație, ajunse la concluzia că dorința de a nu acționa era mai puternică în el decît cealaltă, însemna că acestei dorințe ultime se cuvenea să-i dea dreptate, ea era singura în măsură s-o judece cum se cuvenea pe prima nepusă în aplicare... Judecata i se păru nefundamentată, dar era o judecată, și cu toate că Iosulică îi intuia inconsistența, se felicită pentru hotărîrea lui, se felicită fără însă să se bucure. Nu se bucura Iosulică și pentru altceva, avusese probe concrete ; tovarășii de arme nesuspectați tot mai rar întindeau o mînă de ajutor colegilor de luptă puși sub semnul întrebării, deși pînă atunci ar fi fost în stare să jure unul pentru cinstea revoluționară și integritatea politică a celuilalt...

— Iosulică, hai cu mine la cazangerie, îți găsesc un loc de contopist.

Iosulică nu numai că nu se supără, din pricina propunerii, se bucură, îi strînse mîna lui Achim cu o căldură de care nu se știuse în stare altădată.

— Ce s-a întîmplat, tovarășe colonel, întrebă Achim ? mirat de această amiciție necunoscută.

N-o înțelesese decît în clipa cînd ușa se deschise încet și în rama ei, de o parte și de alta, văzu doi militari, pe Pintilie, cu cearcăne vinete la ochi, și pe un tînăr cu mustață, ochios, sub bărbia căruia se vedea ciocul unui canar de culoare roșie de o tinerețe incredibilă...

Căruța, cu Pintilie pe capră, opri în subsolul clădirii noi ; drumul de la infirmerie pînă la clădirea vecină fusese neînchipuit de lung și de greu, coridoarele erau întortocheate, apoi

Pintilie nu condusese niciodată o căruţă decît pe drumuri obişnuite ; spaţiile erau înguste şi înfiorător de greu de ocolit. La intrarea în clădire, un ofiţer de serviciu îl legitimă şi pe Dobrin, acesta îşi scoase hîrtiile din buzunarul lăuntric al vestonului cu dificultate ; din teamă să nu-i fie sustrase, în loc de nasture pusese un mic lacăt, şi cheiţa manipulată cu emoţie nu voia să intre în spaţiul rezervat.. Achim începu să tremure, ştia că îl vor lăsa acolo, nu era prima dată cînd fusese obiectul de cercetare direct al lui Cotoban.

Cu greu îşi putu înfrîna umezeala de la ochii tot mai uscaţi, tot mai urduroşi. Rămase fascinat de noutăţile din laboratorul lui Cotoban; sala nu mai era o încăpere oarecare, îmbrăcată în faianţă albă, cu cîteva scaune desperecheate, sala era un salon, tapisat în alb, bine izolat fonic, să nu pătrundă în afară nici cel mai mic zgomot.

Albise Cotoban, anii lăsaseră urme pe chip, urme adînci, de om care trudeşte, chinuit de perfecţiunea muncii lui ; această scurgere a timpului se observa în penajul canarilor, pe alocuri albiseră şi ei, cum albise şi părul des, ca peria, al patronului. Părul, treacă-meargă, nu-i dădea prea multă importanţă, nici cutele adunate ca nişte labe de gîşte la marginea ochilor nu-l deranjau peste măsură, era normal ca timpul să se scurgă nu numai în afara lucrurilor, ci şi în interiorul lor, ca să nu mai vorbim de suflet. Cum sufletul nu era altceva decît un „obiect", conştiinţa existenţei lui îl lăsa aproape rece ; altceva îl mîhnea peste măsură pe Cotoban, o mîhnire ce-l făcea de multe ori să se trezească noaptea şi să-şi privească tatuajul cu o lupă specială, canarii nu numai că albiseră, dar unii îşi pierduseră, din pricina multelor transpiraţii, cozile, iar ceea ce nu făcuse nici truda şi nici sudoarea desăvîrşise o nefericită de rîie contractată de la un duşman înrăit ; scărpinatul, ca şi alifiile sulfuroase şi acide schimbaseră culorile vii ale sufleţelelor înaripate. Cotoban, în ciuda diminutivelor întrebuinţate la adresa lor, în ciuda mişcărilor arcuite făcute cu braţele şi cu pîntecul, pricepea că tinereţea canarilor era pe cale să apună. Şi atunci înţelese că viaţa nu era dată omului de mai multe ori, că a lui trebuia să se supună aceloraşi legi ale existenţei. Cînd ajunse la această concluzie, rămase pe gînduri mai bine de o jumătate

de oră. Atunci, în clipa aceea, fu pătruns de însemnătatea continuității ; toate trebuiau să se continue în lume, inclusiv meseria grea și, mai ales, canarii. După un riguros examen, își alese ucenicii meniți să-i urmeze cariera. Sub impresia acestei supărări îl primi pe Achim în camera oficială de lîngă salonul de „instrucție", cameră aranjată cu dichis, cu gust. Cotoban de fiecare dată, înainte de a pune mîna pe toc, se uita în ochii inculpatului și, în funcție de ceea ce vedea acolo, diriguia dinainte asprimea sau blîndețea tratamentului. Achim, însoțit de Pintilie și de celălalt caporal, era uimit; ferestruica apărată de gratii avea o perdeluță albă cu doi canari cusuți migălit, unul alb, altul negru, perdeluța era legată la mijloc cu o fundiță, iar pe un perete, deasupra unei chiuvete curate ca lacrima, odihnea, prinsă în patru cuie, o țesătură pe care scria: „Buna gospodină seamănă cu o albină". Pe podelele spălate proaspăt un preș din cîrpe multicolore înveselea atmosfera, îi dădea ceva aparte, și Achim se bucură pentru ordinea feminină, fără îndoială, întreținută de nevasta lui Cotoban.

— Nevastă-mea, Achime, ea, săraca, vine și mă ajută, am îmbătrînit, cu toate că n-ar trebui să mă plîng, cu ce cîștigă ea la spălătoria cazărmii, cu ce mai cîștig eu, plus gratificațiile, ne descurcăm, copii din pricina revoluției nu ne-am învrednicit să avem și pe urmă nici n-am avut timp de ei. Mă crezi, Achime, la început sarcinile acestea speciale mă goleau de vlagă, mă duceam acasă și nu mai eram bun de nimic, într-o vreme am fost chiar în prag de divorț... O cunoști pe nevastă-mea, nu-i o femeie s-o mulțumești cu sferturi de măsură, muncea săraca toată ziua, se cuvenea măcar seara, așa frînți de oboseală, să ne aducem și noi aminte că sîntem vii. Am îmbătrînit dacă am ajuns să vînd castraveți grădinarului, știi doar foarte bine ce viață ducem noi, nici a ta n-a fost ușoară. A trebuit să treacă timp, nu glumă, ca să-mi revin și, te rog să mă crezi, fără ea întoarcerea la viață mi-ar fi fost al dracului de grea. M-o înțeles, dragă. Toate necazurile îmi veneau de acolo că nu puteam, dom'le. Cînd dădeam de cîte unul din clasa muncitoare, mi se tăiau picioarele și toată știința mea se ducea dracului. Pînă la urmă m-am obișnuit. Omul se obișnuiește cel mai ușor atunci

cînd ştie că o face în numele unui crez, şi cînd am văzut că tot mai mulţi erau din tagma revoluţionarilor, mi-am dat seama ; se cuvenea să-mi ridic moralul şi să înţeleg ceea ce mi-a spus tovarăşul Dobrin ; că dacă la mine intră un prieten, trebuie să iasă... Numele ! strigă Cotoban.

Şi Achim se uită în jur, neştiind dacă e vorba de el sau nu şi, nevăzînd pe nimeni, îşi spuse numele şi răspunse şi la celelalte date cerute pe un ton aspru.

— Poftim, spuse Cotoban, şi se lăsă cu spatele uriaş pe spetează, muncitor cazangiu... Acum cîţiva ani aş fi lăsat-o pe nevastă-mea fără bărbat patru săptămîni, asta a fost perioada din care a trebuit să mă dezmeticesc. Perioadă grea, dar interesantă dintr-un anumit punct de vedere, spuse Cotoban în timp ce trăgea pe hîrtia imaculată, cu o riglă uzată, cîteva linii pentru noi căsuţe ce dorea să le completeze... ulterior... Un capitalist înrăit mi-a spus că dacă o să fiu blînd cu el, îmi ţine lecţii despre economia mondială şi, trebuie să recunosc, am cedat rugăminţii, totdeauna mi-au plăcut cărţile, mai ales conferinţele. La conferinţe numai urechile sînt datoare să trudească... pe cînd să citeşti...

Îi părea rău lui Cotoban pentru tratamentul la care era dator să-l supună pe fostul căpitan Achim, mai ales că acesta nu o dată îi adusese de la Bucureşti pentru nevastă-sa plăcerea vieţii ei, halviţă cu alune.

36

Ceva nu era totuşi în ordine, îşi spuse Cotoban, şi, supărat, se sculă de pe scăunel şi se plimbă prin încăperea poate prea mică pentru stări asemănătoare celei de acum ; cei cîţiva metri liniari din faţa biroului încropit dintr-o masă obişnuită erau insuficienţi pentru paşii lui mari şi apăsaţi. În sala de instrucţie se auzea un geamăt slab, era geamătul lui Achim, ziua fusese săracă în muşterii, cu el în încăpere nu se mai afla ni-

meni, şi acel geamăt reţinut, de om puternic ajuns la capătul suferinţei, îl făcu pe Cotoban să fie nemulţumit, o nemulţumire ce nu şi-o putea explica. Nemulţumirea era însă reală şi în ultima vreme tot mai des se simţea cuprins de ea, mai ales de cînd erau obligaţi să facă cunoştinţă cu metodele lui oameni pînă mai ieri superiori în grad ; nu atît numărul treselor îi mărea amărăciunea, ci faptul că ofiţerii erau oameni de treabă, devotaţi, îi cunoştea nu de ieri, de azi, îşi consolidase cariera cu ei, ca acum... Cotoban auzi nechezatul unui cal, un nechezat venit parcă de pe altă lume. Se întrebă cum de putea să răzbată în subsolul armat cu zeci de uşi, şi uşile apărate de zeci de santinele, un asemenea zgomot, sau era o simplă halucinaţie ; în ultima vreme îl vizitau coşmarurile tot mai des, semn că îmbătrînirea era ascunsă în el şi la ore neaşteptate îşi scotea capul, dîndu-i de veste, ca acum, că e trează şi-l pîndeşte. Nechezatul era însă nechezat, căruţa cu roţile neunse scîrţîind aproape de urechile lui era un semn al neîndoioasei ei existenţe pe meleaguri aflate în totala lui subordine. Voi să alunge scîrţîitul din minte, se putea printr-un geam deschis să răzbată pînă în cămăruţă şi un asemenea zgomot, de ce trebuia neapărat să se gîndească la visul înfiorător în care se făcea că murea la ora douăsprezece din noaptea Anului nou, motiv pentru care era hărăzit de un tribunal suprem, ce nu avea nimic de-a face cu tribunalele lumeşti, să fie căruţaşul morţii ? Nu numai că nu dorea să ocupe o asemenea funcţie, el se obişnuise să aibă de-a face cu oamenii vii, nicidecum să culeagă de pe toate drumurile pe cei care se săturaseră de viaţă. Simţea nevoia s-o roage pe nevastă-sa să-i facă un ceai întăritor, el nu visase niciodată, faptul că visul nerod, avut cu mai bine de o săptămînă în urmă, îl încerca şi în stare de trezie, îl făcu să transpire la tîmplele încărunţite. Nu, nu proceda bine, îşi zise Cotoban, gîndindu-se la Achim. S-ar fi cuvenit ca fostului său tovarăş să-i aplice un tratament deosebit, să nu-l lase pe mîna unor neştiutori, învăţăcei, desigur, cu multe lipsuri şi poticneli în arta „storsului", mai ales că era sigur că Achim n-avea ce să divulge, nu era primul din această categorie care, în locul răspunsurilor aşteptate, preamărea patria şi deopotrivă instituţia care îi supunea la cumplitele necazuri. În zadar trăsese liniile cu creion

mic pe hîrtia albă, căsuţele aveau să rămînă goale, Achim nu era duşman, era tot aşa de sigur de acest adevăr cum era de visul lui afurisit, sîcîitor. Se opri din plimbat şi se uită la rubricile menite să fie umplute cu scrisul mărunt ; cînd şi cum a luat legătura cu duşmanul, cărei ţări se vînduse, ce complici avea în activitatea criminală etc., etc... Cotoban se îmbufnă şi mai tare, întrebările i se păreau fără sens ; nu-i lipsi mult să ia hîrtia, s-o rupă şi s-o arunce la coş. Se pregătise pentru acest gest nebunesc ; numai smintit putea fi din moment ce voia să rupă o hîrtie oficială, avusese degetul arătător cu unghia ascuţită pe marginea colii albe, cînd din sala învecinată, în locul ţipătului care l-ar fi făcut să creadă în vinovăţia lui Achim, se porni un rîs în cascade, rîdeau ucenicii şi calfele lui şi nu numai ei rîdeau, se hlizea şi Remeşan. Dacă îşi permitea să rîdă mîna lui dreaptă, însemna că, într-adevăr, era ceva de rîs. Mai stătu cîteva clipe, încercînd să distingă după rîsete pe autorii lor, într-o asemenea instituţie şi în subordinea lui rîsul era cu desăvîrşire interzis, deci rîsetele acelea se cereau puse la punct, amendate cu dispreţ şi brutalitate. Da, da, putea numi de pe acum vreo patruzeci şi cinci din cei care îşi permiseseră să ia în derîdere un lăcaş ce se cuvenea tratat cu mai multă pioşenie decît o biserică, în biserică erau aduşi oameni morţi, pe cînd suferinţa se cerea respectată. Nu o dată le spusese elevilor săi că n-aveau nici un viitor dacă îşi închipuiau că puteau trata cu superficialitate o disciplină grea şi plină de neprevăzut. Se obligase să facă o nouă selecţie şi o făcuse cu rigurozitate extremă ; rezultatul? Acest rîs incredibil, rîsete de copii certaţi cu orice fel de bună-cuviinţă. Îşi luă vîna de bou şi, înainte de a ieşi val-vîrtej din încăperea prea caldă şi neaerisită, deschise geamul. Sala de instrucţie era la nici cincisprezece metri. Rîsul nu încetă nici în clipa cînd îşi făcu apariţia. Această lipsă de disciplină îl făcu să roşească, iar cei doi canari, cel galben şi cel albastru, se dublară din cauza încordării nemiloase a muşchilor pectorali.

— Cum vă permiteţi să rîdeţi de un om care suferă, de ce rîdeţi ? Remeşan, imediat la raport !

Se opri însă tîmpit şi el, nu, nu era nici o glumă, băieţii lui nu glumeau cu „obiectele", Achim era cel care stîrnise hazul, şi pînă şi Cotoban cu greu îşi putu înfrîna veselia. Aşezat pe

un scaun de frizerie, cineva îi trăsese lui Achim izmenele lungi pînă aproape de genunchi şi ce rămăsese dezgolit în partea intimă te mira şi te îmbia la veselie. Terminaţia genitală lipsea cu desăvîrşire, în locul ei se vedea introdus în abdomen un tub de cauciuc de culoare rozalie, nu mai gros şi nu mai lung ca un creion oarecare. Aceasta era priveliştea pe care soldatul o dezgolise în faţa asistenţei. Un caporal voi, în glumă, să smulgă tubul din pîntece şi ar fi făcut-o dacă Cotoban nu s-ar fi pus pe un rîs isteric, degenerat apoi în plîns. Mult timp nu se putu opri, spre nedumerirea trupei, incapabilă să înţeleagă ce se petrecea cu şeful lor. Primul care înţelese deteriorarea adîncă a şefului fu Remeşan şi cu greu îşi înfrînă bucuria la gîndul că nu peste mult timp va prelua conducerea secţiei. Cotoban îşi scoase batista din buzunar, tună un „drepţi" asurzitor şi tot ce era viu în încăpere înlemni într-o clipă. Chiar şi becul de la capul lui Achim pocni, se arsese filamentul ; această subordonare a materiei în faţa strigătului omenesc îl determină pe Remeşan să-şi schimbe opinia despre apropiata avansare.

— Cine a fost de serviciu azi? întrebă Cotoban.

Şi, supuşi şi mai ales smeriţi, dar mereu în aceeaşi poziţie de mecanisme umblătoare, se înfăţişară în dreptul lui cinci tineri, în frunte cu o vicecalfă, omul lui Remeşan, cum îşi mărturisi Cotoban, atent de cîtva timp la felul cum încerca pe ascuns Remeşan să-şi alcătuiască o echipă.

— Arest patruzeci şi opt de ore la carcera numărul doi.

Carcera numărul doi însemna aproape o condamnare la moarte. Cei pedepsiţi în acest fel trebuiau să se călească în apa ce trecea printr-un refrigerator, o apă rece ca gheaţa. Nu se auzi nici un murmur, nici o obiecţie, şi cînd Cotoban îl privi îndelung pe Remeşan, acesta îşi lăsă privirile, înţelegînd perfect aluzia acelor ochi iscoditori. Cotoban îl ierta şi îi lăsa pe soldaţi să facă baie în locul lui, cu toate că el fusese acela care dăduse ordinul ca Achim să fie dezbrăcat pînă la piele. Cotoban aduse singur cearceaful alb, abolit de multă vreme, şi cînd îl acoperi pe Achim, înţelese că vremile acelea fuseseră vremi de aur, că n-aveau să se mai întoarcă pentru el niciodată. Îl scoase pe Achim din încăpere cu ajutorul unui cărucior cu roţi de cauciuc şi singur se îngriji de rezerva în care fusese

dus ; o rezervă curată, cu perdeluțe la fereastra zăbrelită, avînd un singur mare inconvenient, patul era de beton, ca și masa și scaunul, beton brut, turnat direct din podea, ca deținutul să n-aibă nici o posibilitate să-și pună capăt zilelor. În loc de saltea, Cotoban își întinse propria lui manta, pînă în clipa cînd un subordonat veni cu cele de trebuință. Tot Cotoban, fără să-și pună întrebări, se duse în încăperea lui și veni de acolo cu ceainicul aburind, ceainic al cărui miros aducea a rom.

— Orice ați spune, domnilor, nu cred că noi am fost capabili să creăm în acest orășel o asemenea mașinărie, spuse Iosulică de sub coviltirul de in, cîrpit grosolan spre părțile laterale și acoperiș, am merita să fim puși la zid. Nu mi-ai spus nimic de această încăpere, sublocotenent Dobrin, îl apostrofă colonelul pe omul de lîngă el, permanent cu ochii la ceas, deoarece era vineri și maică-sa vinerea avea obiceiul să-l viziteze la cimitir.

— Tovarășe colonel, de ce uitați și de ce nu recunoașteți că instituția noastră n-a fost și nu este o instituție de caritate, ci organ de represiune, cu ce-ați fi vrut să punem la punct dușmanul de clasă dacă nu cu forța ?

— Adică eu am fost dușman de clasă ? se auzi vocea stinsă a lui Achim. Adică de ce-am fost eu dușman de clasă, Dobrine ? și Achim îl prinse pe sublocotenent de gulerul vestonului, pe trei sferturi putred. Ai consemnat, domnule maior, ai consemnat, am ajuns să-ți dau dreptate, atîtea lucruri n-am știut despre noi, încît ieșirea adevărului la lumină... Pintilie, de cînd nu ți-am plătit cotizația... Doamne, doamne, ce uituc.

— Adevăr, adevăr, cotizație, cotizație, spuse șoptit Giurgea. Cînd ai fost lovit acolo, în sfîrșit... De ce n-ai spus nimănui, omule ? îl întrebă Giurgea prietenos și, contrar obiceiului, își desfăcu nasturele ultim de la veston, ca să poată respira în voie.

— Eram sub comanda dumneavoastră, domnule maior, știți, sub Rîpa-Dracului, eram în avangardă cu Dobrin și Aurel, dumneavoastră cu trupa ați rămas mai în urmă, să ne acoperiți la nevoie. Am văzut cum unul deasupra prăpastiei aruncă o legătură de grenade și noi eram jos și nu puteam face nimic. Noroc cu Dobrin, cu prezența lui de spirit, el a luat ghemotoacele rotunde și le-a aruncat la vreo douăzeci de metri mai departe. O schijă m-a lovit între picioare și alta la cap. Dobrin m-a scos și Aurel m-a dus în aceeași noapte la București. Cui să poves-

tească așa ceva un bărbat ?... Povestea n-ar fi fost deloc plăcută, că ați fi rîs și dumneavoastră, cum au rîs și ei. Mai bine nu m-ar fi salvat Dobrin... Cînd am dus mîna la pantaloni, simțind acolo o căldură mare, mi-am dat seama că mîna nu putea apuca nimic... Mi-au propus să mă pensionez ! I-am spus medicului că dacă mă scoate la pensie, îl lichidez întîi pe el, apoi îmi iau zilele.

— Tovarășe colonel, ar trebui schimbată căruța asta, să trăiți, spuse Pintilie de pe capră, încercînd, din poziția aceea incomodă, să și salute și să se și ridice în picioare, poate n-ar strica să avem în loc de cal și căruță un tractor cu cîteva remorci, ar merge mai repede și nu ne-am mai măcina rinichii cu toate hîrtoapele astea, să trăiți, doar acum fabricăm tractoare.

Pintilie se lăsă în șezut, își luă mîna de la chipiu, ceea ce ceruse era o tîmpenie, el era un căruțaș mort, era suficient să-și ducă mîna la frunte, să pună un deget exact în mijlocul cutei adînci, ca să simtă gaura lăsată de glontele maicii Lucreția. La ce-i trebuia lui tractor, tractorul ar fi fost potrivit la arat, ce n-ar fi dat el să aibă un tractor, să iasă dimineața, înainte de răsăritul soarelui, la semănat... I-ar fi destăinuit colonelului această dorință a lui, dar cum să i-o spună, colonelul, cu toate că trăise în sat, habar n-avea de arat și semănat, nici ceilalți nu știau prea multe despre munca pămîntului. Poate Aurel să mai fi avut în el vechi aduceri-aminte, dar Aurel era cu gîndul în altă parte, oricînd putea muri și se vedea după chipul palid că nu voia nicidecum să ajungă căruțașul morții.

— Hai, tovarășe, trezește-te, ne-au adus zeama de hrișcă, auzi Achim o voce.

Și cînd deschise ochii, căruța dispăruse din priviri, intrase în zid, cu oameni cu tot, deși în timpane îi mai sunau încă vorbele lui Pintilie despre nevoia unui tractor în acest sezon cînd moartea răpunea atîtea suflete. Era așezat pe pat, simțea sub el salteaua umplută cu coji de nucă. Numai cînd se uită spre stînga, acolo unde se afla masa, îl văzu pe omul care-l strigase ; ședea cu fundul direct pe rotundul de beton și într-o margine abureau cele două castroane de aluminiu pline cu o zeamă neagră.

— Tovarășe Achim, sînt eu, Căcălici, Căcălici-Ședință, hai, adu-ți aminte, nu se poate să nu-ți amintești de mine, am fost

prîmar în satul lui Aurel și al lui Liviu, de cîte ori nu v-am ajutat cu cotele și cu altele, spuse Căcălici-Ședință, pe numele adevărat, Spiridon Cătăligi, nume căpătat de la picioroangele de lemn ; cu ele îi plăcea să meargă la ședințe, ca să nu-și murdărească ghetele date de nevastă-sa cu seu. Într-o zi un flăcău făcuse pe poteca pe unde-i plăcea lui Spiridon să umble o groapă, o umpluse cu noroi ; Spiridon, trecînd țanțoș cu cătăligile, habar n-avea ce-l așteaptă. Abia cînd se trezi cu fundul în groapă, Buculete, gîngăvitul satului, strigă la cine voia să-l asculte că a lui Căcălici căzuse în ședință... Căcălici-Ședință îi rămăsese numele, cu toate că Spiridon plătise pe cîțiva din sat să-l numească așa cum îl numiseră înainte. Cum să nu-și aducă aminte Achim de el ? Voi să se ridice, reușind numai după eforturi supraomenești. Căcălici se uita la el prostit, neștiind ce pățise Achim de se afla acolo, cu obrazul vînăt și stors de vlagă, tot așa cum nu înțelegea nici el cum ajunsese în aceeași încăpere. I se spusese că trebuia să mai zăbovească cîteva zile și iată-l ajuns într-o cazemată și numai vederea lui Achim îl liniști de la spaima de moarte.

— Cum ai ajuns, nea Spiridoane, aici ? bolmoji Achim, simțind cum zîmbește pe dinăuntru, deoarece fusese cît pe-aci să-i zică în loc de cum îl numise altfel, pe numele poreclei, și abia în ultima clipă înțelese că omul s-ar fi supărat dacă i-ar fi zis cum îl numea toată lumea.

— Probabil tovarășii... Probabil n-au avut unde să mă cazeze, probabil că erau foarte ocupați, zise Căcălici, pronunțînd cuvîntul „probabil“ cu mare plăcere ; îl auzise în acea zi într-un moment de spaimă, îl rostise cineva la etajul de sus, cînd zisese despre el că *probabil e dușman de clasă*. Spiridon nu reținuse decît cuvîntul străin și legat de numele lui, cuvîntul părea mai mult decît salvator. Că nu mi-au explicat exact de ce m-au adus aici, probabil că... Îi știi pe ăia lui Gogolea, frații ăia mulți, cum să nu-i știi, doar Aurel i-a dus pe bătrîn și pe ăilalți la județ.

Achim se strîmbă de durere, nu știa nici el ce anume îl doare, își simțea trupul cu saci de nisip în el.

— Te doare ceva, tovarășe căpitan ? întrebă Spiridon, și pentru că văzu că Achim se caută în buzunare, se căută și el de

țigări și-i aprinse una lui Achim cu vădită plăcere. Ei... continuă el după ce frecă îndelung chibritul stins pe podeaua de beton.

Fu nemulțumit de acel gest negospodăresc și coborî de pe masă să arunce chibritul în gaura din colțul celulei prin care se vedea fuiorul de apă curgînd cu o iuțeală incredibilă și chiar zăbovi cu degetul în apa rece ca gheața, minunîndu-se cum de putea fi așa rece... Reveni la masă, gustă din supa de hrișcă, o scuipă grăbit, cu ochii holbați ; abia pe urmă se întristă că i se putuse da o asemenea zeamă, pe care nici necuvîntătoarele n-ar fi mîncat-o...

— Păi asta-i probabil mîncare de pușcărie, ce dracu ? ! își permise el să zică. Și cum îți spuneam, tovarășe căpitan, de la întîmplarea cu ai lui Gogolea a trecut ceva vreme, dacă stau și mă gîndesc bine, vreo doi ani și jumătate, între timp eu am fost avansat, am plecat de la primărie și am ajuns instructor cu agricultura... leafă de două ori atît, în plus, probabil, am primit și o casă mai mare și probabil am avut și baie, bucuria copiilor că se puteau spăla, că știți cum e la țară cu apa... Orașul, altceva... Am plîns de fericire, credeți-mă, un copil sărac ca mine să ajungă instructor, probabil... În primul an n-a prea fost recoltă agricolă, revoluția n-a lăsat oamenii să-și vadă de treburile lor, oamenii nu știau cum să-și ascundă ce aveau, de unde tu lucru la cîmp și altele, probabil... Hai, Spiridoane, pe ogoarele patriei, să vedem ce se poate face, și am umblat, tovarășe căpitan, de dimineața pînă seara, nemîncat, ca să nu zică lumea care n-avea ce băga în gură că instructorul probabil are, că grîul nu creștea nici el fără dragoste și aplecare și cu atît mai puțin porumbul... Cinci perechi de încălțări a stricat Spiridon, le țin și acum acasă, să vadă copiii mei cînd vor fi mari ce-a făcut taică-său în viață, să nu le fie rușine cu el, care, probabil, a făcut colectivizarea... Și după cîteva luni am înțeles de ce n-au fost recolte... Acum eu nu mă laud, mare agricultor n-am fost, probabil tocmai că din cauza asta, că nu eram așa direct legat de pămînt, m-au pus mai mare peste pămînt, și, cum ziceam, probabil, am înțeles de ce nu sînt recolte, păi cum să fie dacă la noi grîul n-a crescut niciodată, la noi creștea ceapa, porumbul și sfecla, or, ei voiau probabil, tovarășii, grîu în primul

rînd, că am auzit pe unul spunînd că a' dracului de prieteni grîu vreau de la noi... Parcă am prins pe Dumnezeu de picior... M-am dus la Alixandru Rogozea, că el a fost om al pămîntului, și am vrut să-i cer un sfat, pas de-i cere, e beat măr de dimineața pînă seara, cu nevasta lui Drăghia cu tot. Și la nevasta lui Gogolea am fost, și la alții, care s-au dovedit mari gospodari pe vremuri și acum probabil au ajuns chiaburi. Toți mi-au zis că-i o prostie să pui la noi grîu, că ne rîd și curcile... Am dat dispoziție să se pună ce-a pus lumea de totdeauna, adică ceapă, cartofi, porumb, sfeclă, și au crescut producțiile probabil atît de mari, încît tovarășii au fost nemulțumiți și mi-au spus că am încălcat indicațiile de partid, că mă iau după voci din străinătate care probabil mint că partidul nu se pricepe la agricultură și m-au invitat aici ca să se stea de vorbă cu mine... probabil și-au zis că dacă viu la dumneavoastră, o să vă spun altceva decît celor de la etaj, dar pentru mine hotelul e tot hotel, indiferent probabil de etaj.

Achim voi să zîmbească, felul de a povesti al lui Căcălici îl amuza. Cel mai mult îl bine dispuse confuzia în care se afla instructorul agricol care sau făcea pe prostul sau, într-adevăr, nu știa unde se află. Căcălici era vesel, faptul că se descătușase, că-l găsise pe Achim, un cunoscut, și-i spusese de ce fusese chemat, îi mai atenuase spaima ; dacă și căpitanul se afla acolo, nu mai era nici o îndoială că era cazat la loc sigur, n-avea de ce să se teamă. Înghiți cu greu prima lingură de zeamă de hrișcă, apoi a doua, la a treia socoti că fiertura nici nu-i așa de rea ; în patruzeci și șapte, dacă ar fi avut așa ceva, ar fi fost cel mai fericit om din lume, uite cum probabil evoluează oamenii și gusturile, își spuse Spiridon, supărat că se domnise fără să-și dea seama. Încercă și Achim să mănînce, nu atît pentru el, cît pentru liniștea celuilalt ; era adevărat ce zicea lumea despre Spiridon ăsta, era căzut cam din nori, de vreme ce era atît de lipsit de realism și nu înțelegea unde se află...

— Tovarășe căpitan, uite, trebuie să fiu cinstit, vă spun un lucru pe care nu l-am spus nimănui, din rușine și din, cum

să zic, probabil, că așa e omul, intră într-o afacere, lasă să se înțeleagă că a rupt cu trecutul, dar trecutul nu vrea să rupă cu tine, și atunci ce te faci ? Că așa sînt eu, un încîlcit și un probabil... Că am intrat în partid printre primii, nu m-am lăsat mult împins de la spate, eram sărac, adică idealul nostru era avuția, eu de ce să nu tind spre ea ?... Că mai zilele trecute, mama, știți, am luat-o la mine la oraș, prea e bătrînă, săraca, și mi-am zis că de-aia lumea e făcută așa, ca tinerii să aibă grijă probabil de bătrîni ; ce crezi, tovarășe căpitan, toată ziua stătea cu bățul lîngă veceu, să nu tragă copiii apa, de ce să se risipească atîta avuție ? ! Vorbesc încîlcit, că mai mult am fost pe teren cu agricultura și nu prea aveam cu cine vorbi, că tocmai vă spuneam de partid, în care am intrat probabil și am mințit cînd am zis acolo că eu nu cred în Dumnezeu, și Căcălici se descoperi iute și își făcu o cruce pe furiș, fiindu-i și acum teamă de cele spuse atunci. M-a urmărit pe toate cîmpurile minciuna asta mare, și pe unde mă duceam, fie ca primar sau agent agricol sau instructor, că eu numai de agricultură am avut parte, și eram atît de supărat că mințisem, încît pe mulți i-am reclamat ca dușmani de clasă din supărarea asta, cînd împricinații erau numai niște probabil oameni ca și mine. Cum să nu mă supăr, să intru eu în partid și să mînt ? M-am dus la comună după o lună de zile, eram slab ca un ogar, nu mîncasem mai nimic în zilele alea de cînd mă tot pregăteam să spun adevărul, și, odată ajuns, am zis, fie ce-o fi. I-am spus secretarului tot ce aveam pe suflet. Am crezut, gata, Spiridoane, acum îți cere carnetul roșu ca sîngele și s-a zis cu bunăstarea, cu plimbatul pe ogoare. Mirarea mea a fost probabil atît de mare, încît secretarul mi-a strîns mîna să mi-o rupă ca o pedeapsă prietenească și mi-a zis că sînt un om cinstit, că să nu mai cred în viitor în Dumnezeu. M-au propus primar, dar de crezut eu tot am crezut... Ce să fac, dați-mi un sfat, cum să nu cred ?... Și pe urmă, auziți... să mă facă primar, că am mințit ?... Am plecat de acolo cătrănit, tovarășe căpitan, vi le spun toate astea ca la nevoie să mă ajutați, sînteți de-al nostru, nu-i

așa, cîți nu v-am dat eu pe mînă, că fără noi, probabil... Că ieșeam așa seara pe ogoare și mă uitam la cer și mă înfoiam în pipotă și ziceam, no, acuma, Spiridoane, ești așa de mare cît cerul ăsta, în Bularca ești cel mai mare și mai tare, și i-am mulțumit lui Dumnezeu, că fără el nu eram, că, vedeți, dacă nu m-aș fi dus să spun minciuna aia ținută în mine, n-ar mai fi fost Spiridon primar niciodată. Nu mîncați, tovarășe căpitan, probabil are așa un gust bun, uite, eu am mîncat-o.

Și Achim într-adevăr începu să soarbă din zeama neagră cu miros de rînced și tutun și, după ce zăbovi cîtva timp ca să-și aducă aminte de ceva, înțelese de ce mirosea zeama a tutun ; porcul de bucătar mesteca tutun și, așa mestecat, îl scuipa în ciorba deținuților. Achim se opri din mîncat. Se întrebă de ce atunci cînd îl văzuse prima dată nu-l chemase la raport sau nu-l obligase să mănînce el din porcăria de care își mai și bătea joc...

— Arunc-o, tovarășe Spiridon, în gaura aia, m-am săturat, zise Achim și se uită la fostul primar din Bularca cum se ridică ceremonios, cum ia farfuria de aluminiu cu grijă și cum îi răstoarnă conținutul în gaura ce ținea loc de tinetă.

Spiridon zăbovi cam mult lîngă gaură, apoi, în pas alergător, veni la Achim.

— Tovarășe căpitan, probabil acolo sub apă e ascuns cineva, că vorbește, și Căcălici încercă să-și ducă din nou mîna la piept, să încrucișeze încrederea în atotputernicia Celui-de-Sus.

Achim se ridică cu greu, tot plumbul topit i se scursese din trup în picioare, abia putea să-și salte bocancii fără șireturi și cu un miros ciudat de transpirație acră. Se aplecă deasupra găurii și observă că jetul de apă se micșorează, apoi dispare cu totul. În acel interval cînd apa încetă să mai curgă Achim auzi o voce parcă de dincolo de pămînt, de fapt din celula alăturată, plină cu apă rece ca gheața. Era vocea tînărului care îl maltratase, el îl lovise cu ciocanul de lemn în osul cotului stîng, cel mai dureros loc din cîte are omul.

— Cum ați ajuns acolo ? întrebă Achim scurt, știind că cel care ținea apa la canal cu ambele mîini n-are s-o poată face pentru multă vreme, nivelul apei creștea și oricum lichidul ar fi trecut peste mîinile lui...

— Din cauza dumneavoastră, tovarășul Cotoban a ajuns un sentimental, tovarășe căpitan. O țigară, tovarășe căpitan, o țigară, vă rog, dacă se poate aprinsă, știți dumneavoastră cum o putem primi, că dumneavoastră ne-ați învățat cum să oprim dușmanul de clasă să comunice la nevoie...

Căcălici nu pricepu nimic, stătea smerit cu pălăria mare în mînă și privea prostit la ce făcea căpitanul. Din clipa aceea își zise că locul în care se afla el era mai mult decît un hotel, era probabil un hotel cu totul și cu totul aparte.

37

Ofițerul de servici de la poarta cazărmii luă poziție de drepți, tocurile cizmelor se atinseră mai tare ca de obicei, iar mîna zvîrlită la chipiu rămase împietrită sub cozoroc, cu degetele strînse unul lîngă altul. Menirea lui era să nu lase suflet de om să intre fără să-și arate legitimația, dar arătarea omenească ce trecuse născuse în el un gest, uitat de mult și renăscut acum din pricina uluirii. Maiorul Giurgea era de nerecunoscut. Îmbrăcat în uniforma nouă, cu puternic miros de naftalină, cu cizmele de iuft mai strălucitoare ca oglinda, cu toate decorațiile atîrnate pe ambele părți ale mantalei, părea o arătare ce impunea respect militar. Ofițerul asta și făcuse, prin felul său de a se purta, să-i arate lui Giurgea cinstea cuvenită. Decorațiile îl orbiseră, ele fuseseră de vină că-și uitase obligația pentru care era în ziua aceea acolo, cu banderola roșie legată de brațul drept, să nu dea voie nimănui să pătrundă sau să iasă fără bilet de voie. Nu văzuse în viața lui atîtea decorații : unele își loveau metalul de catarama aurie a centurii, ne mai

avînd loc sub revere, altele porneau chiar de sub epoleţi ; cele ce fuseseră prinse acolo scînteiau orbitor în lumina soarelui plăpînd de toamnă. Cîtva timp Giurgea îl privi pe sublocotenentul de serviciu, apoi îi trase cu severitate cravata spre stînga. Numai după ce-l inspectă cu de-amănuntul dădu din cap mulţumit.

— Să ieşi la raport, sublocotenent, spuse el cu asprime. Îmbrăcămintea unui ofiţer trebuie să fie exemplu pentru trupă.

În răstimpul cît îl examinase, ofiţerul avusese vreme să-i numere decoraţiile : treizeci şi cinci, cu bentiţele de toate culorile. Iar sus, sus de tot, chiar la ieşirea gulerului mantalei de după ceafă, una te făcea să te cutremuri de admiraţie : *Virtutea militară* clasa întîi. Ce se întîmplase cu maiorul ? Ofiţerul nu mai avu timp să se întrebe şi nici să ceară superiorului permisul de intrare în cazarmă ; fusese informat că a doua zi Giurgea urma să iasă la pensie ! Atunci ce căuta împopoţonat ca la paradă, dînd ordine şi chemînd la raport, el care nu mai avea nici o autoritate ? ! Primul gînd fu să alerge după maior şi să-i ceară legitimaţia, dar picioarele erau parcă prinse de betonul zgrumţuros al porţii, nu se depărtau unul de altul. Cînd îşi reveni era tîrziu, Giurgea se afla în mijlocul curţii, privea la impunătoarele clădiri, cele mai multe noi, deschise la culoare, ca nişte simple blocuri de locuit. Pînă şi o companie aflată la instrucţie, ce se apropia în pas alergător de un obiectiv închipuit, se dezorientă la vederea maiorului ; un soldat căzu de-a buşilea, fără să-şi poată ascunde uluiala în faţa cantităţii de metal strălucitor aflată pe piept. Sergentul îşi duse şi el mîna la chipiu. Giurgea nu-şi mai pierdu timpul cu răspunsul la salut, un sergent putea fi ignorat, nu pentru că n-ar fi meritat o mînă moale ridicată în sus, pentru cu totul alt motiv. Doar o clipă se opri ţintuindu-şi cizma stîngă acoperită la bombeu de praful stîrnit de soldatul căzut la pămînt şi, în clipa aceea, fără să poată fi urmărit, suflă printre buze aer, să alunge colbul alburiu. Praful, supus şi el aceleiaşi consternări, fu luat de o pală de vînt, semn că se aşezase acolo pe luciul cizmei într-o doară. Era grăbit Giurgea, foarte grăbit, altfel nu s-ar fi uitat la ceasul

brățară și n-ar fi dat din cap tocmai cînd soldatul de pază de la intrarea sectorului special încerca să-și deschidă buzele și să ceară respectuos permisul semnat de general ; în acel corp cu zăbrele la etajele inferioare nu putea intra nimeni fără o hîrtie de o anumită mărime, cu un anumit scris, și mai ales cu o anumită ștampilă. Soldatul avusese senzația că pronunțase cuvîntul de ordine. Îl pronunțase sau nu ? Nu-și mai aducea aminte nici el, cert este că Giurgea, fără să-l salute, trecuse pe lîngă el, iar dacă trecuse însemna că maiorul, ca mai mare în grad, nu putea să nu-i fi arătat petecul de hîrtie. Poate i-l arătase tocmai în momentul cînd își pironise privirile curioase și speriate pe multele decorații întinse de la un umăr la celălalt și coborînd într-un triunghi larg pînă la centura din piele nouă-nouță.

Numai în fața grilajului care ascundea în spatele lui celulele deținuților aflați sub strictă supraveghere Giurgea fu oprit, ofițerul încercînd să explice ceva fără să reușească.

— Deschide imediat, îți ordon ! tună Giurgea, dar omul apărat de perdeaua de fier nu se lăsă intimidat și, spre consternarea lui, îl văzu pe maior cum scoate din buzunarul mantalei un pistol. Ofițerul, crezînd că maiorul a înnebunit, învîrti cheia în sens invers decît ar fi dorit și ușa, automat, se dădu în lături.

— Să ieși la raport, înțeles, sublocotenent ?

— Înțeles, tovarășe maior.

Și sublocotenentul nu mai avu timp să-și continue fraza, Giurgea îi îndreptă nodul de la cravată cu atîta brutalitate, încît tînărul aproape că se prăvăli peste grilajul abia deschis.

— Păzește poarta pe dinafară și să mă strigi numai în clipa cînd voi fi căutat de cineva de la centru. Ai merita să fii degradat și scos din armată, un ofițer care se pierde în fața unui pistol și deschide ușa în loc s-o închidă nu poate fi un militar de nădejde !

Și Giurgea îl împinse pe sublocotenent în afara spațiului porții metalice și, sigur pe el, învîrti cheia în sensul dorit. Grilajul se derulă sub ochii lui pe rulmenți și Giurgea, nemaiavînd ce face cu pistolul, se uită la el, apoi îl vîrî în buzunar.

— Înţeles, sublocotenent ? Numai dacă mă caută cineva personal de la centru.

Giurgea luă din cotlonul umbros al nişei din stînga cheia de la celula numărul doi. Cine nu ştia destinaţia concretă a încăperii cu numărul doi ? Cu toate astea, de la darea ei în folosinţă Aurel acolo îşi făcuse veacul ; ceva sau cineva întîrzia nepermis de mult executarea unei sentinţe dată de atîta timp. Pe coridor se auzi zgomotul surd al semnalului de alarmă, semn că subofiţerul trezit la realitate şi înspăimîntat de un gînd negru apăsase pe butonul roşu. Semnalul de gravitate maximă era dat, dar maiorului puţin îi păsa de zumzetul discret ce învăluia coridoarele serviciului special. Închise uşa pe dinăuntru de două ori. Numai pe urmă înţelese că arhitecţii făcuseră o mare prostie ! O celulă nu trebuia să se zăvorască pe dinăuntru. Nemulţumit, Giurgea îşi aşeză chipiul pe marginea patului lui Aurel.

— Din nou dumneata, domnule maior ? ! spuse Aurel, calm.

Se simţea incomparabil mai bine, tot mai rar mintea o lua razna constituindu-se cu de la sine putere în tribunal militar. Numai spre dimineaţă chipurile omeneşti cu care avusese de-a face noaptea îi mai împrumutau personalitatea, şi atunci Aurel Rogozea intra în pielea lor şi-i obliga să se poarte cum dorea el.

— Cînd am auzit uşa de la grilaj deschizîndu-se, am crezut că mi-a sosit vremea, domnule maior. Timpul omului pe pămînt este limitat, iar al meu cu atît mai mult. Aşteptam să se deschidă uşa şi chiar mă bucuram că se va termina acest calvar. Foştii colegi s-au purtat cu mine mai mult decît frumos, i-am rugat să mă lase să fac o baie, la noi în sat oamenii sînt spălaţi după ce mor, aici cine mai poate avea grijă de un mort ? Însoţit, m-am primenit şi pe dinafară, pe dinăuntru m-am primenit de mult. Ce faceţi, domnule maior ? întrebă Aurel cînd îl văzu pe maior că îşi scoate mantaua şi o aşează cu grijă pe spătarul unicului scaun, ca apoi să introducă meticulos pe ţeava pistolului un glonte.

Îşi aşeză arma la îndemînă.

— Te miri că mă vezi aici, sublocotenent, te miri, nu-i aşa ? Şi eu mă mir, cu toate astea eram dator să-mi îndeplinesc me-

nirea pînă la capăt ; iată-mă lîngă tine şi n-am să plec pînă cînd lucrurile nu se vor lămuri. Iosulică mi-a spus că dacă se va întîmpla ceva cu el să sun într-un anumit loc, el mi-a dat numărul de telefon şi am sunat. Uite raportul amănunţit asupra cazului tău, cu date exacte... Şi Giurgea scoase din poalele mantalei un dosar legat cu un fir elastic. Datoria mea de militar, dacă tot am fost purtat prin coclaurile acestor locuri, este să fac ca spusele acestui dosar să iasă la lumină, chiar dacă ele nu vor birui dintr-odată. Te văd că zîmbeşti, mă crezi într-o ureche, poate multele decoraţii să te fi speriat. Te asigur, niciodată n-am fost mai lucid şi mai sănătos ca acum, fiecare decoraţie mi-am cîştigat-o cinstit, de la copil de trupă pînă la această vîrstă de şaizeci de ani. Da, Aurele, mîine împlinesc şaizeci de ani, ziua ieşirii mele la pensie. Mi-am dat seama că decoraţiile au puterea lor. Pe această putere am scontat şi am avut dreptate, fără ele n-aş fi aici lîngă tine.

— Domnule maior, v-aţi ostenit de pomană, n-are să vină nimeni, cel mult se vor grăbi să vă aresteze pentru încălcarea disciplinei militare, asta are să se întîmple, în clipa asta telefoanele turuie de la un cabinet la altul, se întocmesc planuri cum să fie forţată uşa, cum să pătrundă aici să vă prindă de viu pentru nebunia pe care aţi făcut-o, dumneavoastră cel mai disciplinat dintre disciplinaţi.

Giurgea rîse, un rîs copilăresc. Aurel nu-l văzuse niciodată rîzînd. Se uita la capul maiorului, aşa cum era întors cu profilul spre el şi încerca să-i numere învîrtecuşurile de la ceafă, cu osebire ar fi vrut să-l vadă pe cel mare de sub creştet în care odată îşi fixase cătarea pistolului. Da, învîrtecuşul era acolo, se vedea bine prin părul între timp rărit.

— Sublocotenent, un militar n-are decît o singură posibilitate de protest în cazul cînd onoarea lui militară este lezată, uite ! şi Giurgea îşi arătă pistolul bine întreţinut, altfel culoarea bromată de pe el n-ar fi fost strălucitoare. N-am avut emoţii în faţa morţii, am întîlnit-o de tînăr în primul război mondial, am avut de nenumărate ori de-a face cu ea şi în cel de-al doilea. Armata a fost viaţa mea şi viaţa aceasta, dacă nu merită să i

se respecte adevărul, n-are de ce mai face umbră pămîntului. Acum, că te-am înţeles mai bine, să ştii că orice s-ar întîmpla nu trebuie să porţi pică armatei şi nici hainei militare, şi una şi alta sînt mai presus de viaţa omenească, ele sînt un simbol şi tu ţi-ai făcut datoria aşa cum mi-am făcut-o şi eu în această lume născută greu, ca orice lucru viu, dealtfel. Mi-a trebuit timp să vă înţeleg pe voi, ăştia numiţi peste noapte ca militari. Cred că dacă aş fi fost mai tînăr şi v-aş fi putut muştrului cum se cuvine aveaţi toate şansele să deveniţi militari adevăraţi. Timpul cu durerile lui va muştrului altfel, în încleştările pe viaţă şi pe moarte n-am înţeles decît tîrziu că moartea este, înainte de datorie, durere. Şi cei mai mulţi au intrat în această durere fără să crîcnească. Sînt prea bătrîn să pricep lumea asta, dar lumea există, e clar, ce păcat că nu m-a vrut şi nu m-a dorit !

— Mai ţineţi minte, domnule maior, cînd v-aţi înaintat dosarul să fiţi primit în partid ? Cred că Iosulică a vrut să-şi bată joc de dumneavoastră, altfel nu pricep cum de v-a propus şi v-a dat recomandare şi cum în şedinţă m-am ridicat şi am strigat că... Şi după tot pustiul de bine pe care vi l-am făcut sînteţi gata să vă daţi viaţa pentru adevărul meu.

— Nu pentru al tău, sublocotenent, spuse Giurgea şi zîmbi amar.

— Dar atunci pentru al cui ?

— N-ai să înţelegi, sublocotenent Rogozea, poate încolo, mai tîrziu... da, da, cum să uit atunci cînd m-aţi chemat la şedinţă, venisem cu toate decoraţiile ca acum, dar n-am reuşit să impresionez pe nimeni, v-aţi pus pe rîs, numai Iosulică n-a rîs, el a înţeles ce solemnitate dădeam momentului. Vorba ta, ce să caut eu în partid, partidul vostru, care v-a dat galoane şi-a uitat să vă muştruluiască ! Am suferit cumplit că nu m-aţi primit, dacă m-aţi fi primit v-aş fi muştruluit şi mai abitir, un partid fără muştruluială, nu-i partid... Lasă-mă, Aurele, să mă întind lîngă tine, sînt mort de oboseală, toată noaptea mi-am

lustruit decoraţiile, unele erau coclite, nu toate sînt fabricate din metal bun, în timpul războiului metalul de calitate se bagă în arme, nu în decoraţii...

38

Folosea venise de vreo patru zile, patru zile în care tăcuse. Nu-şi mai continuă povestea cu Piper, se mulţumea să-şi vadă de figurinele tot mai neglijent modelate, nici nu mai cerceta fotografiile, clişeele le lăsase în gaura din perete unde îşi ţinea lucrurile intime, modela după imaginaţie şi era limpede pentru Aurel că mintea nu-i stătea la îndeletnicirea cu care îşi omora cea mai mare parte din timp. Afară burniţa, frunzele pomilor începeau să cadă, se loveau unele de altele ca nişte săbii moi, scoteau un zgomot abia perceptibil şi apoi, despărţite de ram pentru totdeauna, pluteau încet, învinse de anotimp, spre pămîntul devenit, prin moartea lor, sîngeriu. Prin uşa bordeiului se zărea Brîul Alb, acum vîntul bătea în sens opus, şi Aurel avu senzaţia că zăreşte în depărtare, pe o altă coamă de munte, sălaşul lor. Se putea să fie numai o părere, sălaşul, privit de jos, trebuia să fie pe partea stîngă, or, de aici apărea în partea dreaptă, nu, era pur şi simplu o închipuire. Sălaşul se găsea pe cealaltă coamă a muntelui. Aurel făcu eforturi supraomeneşti să se orienteze, aceşti munţi făceau parte din locurile lui natale, cu toate astea, nu-şi dădea seama unde se află exact şi nici de ce Brîul Alb înconjura întregul munte, şerpuitor în ceaţa mişcătoare şi ea. Nu ştia de ce se gîndeşte la toate aceste lucruri, de ce-l interesa în care parte se află sălaşul, din moment ce urcase în munţi, la cei împotriva cărora luptase... Ideea orientării în locurile străbătute în vremea copilăriei continua să-l frămînte, însă, chiar şi atunci cînd Folosea ridică spre lumină ghemotocul de lut, un amestec ciudat de două fiinţe într-o îmbrăţişare sodomică. Sigur, îşi zise el, nu era simplu să te descurci în locuri cu înfăţişarea schimbată ; versante întregi

erau defrișate, zmeurișul și încîlceala tufelor de mure schimbau imaginea de odinioară, pășunile, din lipsă de animale, își modificaseră relieful, vetrele de pir dominau întinderile golașe dintre păduri și un amestec de arbuști de făget și de brazi pitici, fără formă, născuți ca în urma unui cataclism. Toate astea puteau foarte bine duce la încîlceala din mintea lui. Nu putea fi sălașul lor... dacă ar fi fost sălașul lor, în anumite zile l-ar fi putut vedea, aerul la munte e cu mult mai curat, puterea de cuprindere a ochiului n-are stavili, și Aurel își aduse aminte cum odată, tînăr fiind, se urcase într-o dimineață de toamnă cu soare pe cel mai înalt pisc și avusese senzația că vede marea. La început crezuse că-i o închipuire, niciodată nu fusese la mare, din spusele altora marea era o întindere uriașă de apă, cînd verde, cînd albastră. Dacă așa se arăta marea altora, marea văzută de el se vălurea la fel în sclipirile de argint. Adusese a doua zi toată suflarea tînără a satului ; cerul era la fel de senin și soarele lumina din aceeași parte, un caporal de jandarmi venise cu un binoclu rămas de la un neamț ucis în timpul războiului, dar ceea ce ochiului liber nu-i era îngăduit să vadă nici ocheanului nu-i fu dat, cu toate lentilele lui. Aurel voia să-și încredințeze prietenii că în partea stîngă, sub luceafărul de noapte încă neadormit în faptul acelei zile, se vede o corabie. Rîseseră de el, avea vedenii, îi plăcea să vadă ceea ce alții nici măcar nu visau și, rușinat, Aurel coborî muntele. A doua zi, luîndu-și în traistă puținele lucruri, se dusese să vadă marea cu ochii lui, nu se putea ca privirile să-l fi înșelat ; putea zări lupul la stînă prin hățișul pădurii, și dacă se întîmpla ca satul să dorească să iasă pe puținele pămînturi la arat, el era chemat să vadă dacă pe vîrful îndepărtat al Muntelui Înalt nu se adunaseră norii albi ca o căciulă, loc de unde veneau de obicei ploile lungi și reci ale primăverii sau burnițele toamnei. N-ajunsese la mare, nici nu reușise s-o vadă. Încă din ziua cînd o luase pe Lovica de nevastă, se lăudase, ca un mare cunoscător, că vrea să-și petreacă primul concediu la mare ; dădu chiar amănunte cum arată nisipul și corăbiile fără pînze și Lovica, cu gura căscată, îl asculta ținîndu-și mîinile împreunate în poala caldă a picioarelor. Nu mai era în stare să se orienteze, obsedat de

același gînd al înstrăinării îşi zise dacă nu cumva amestecul de locuri să fie în el; poate în suflet să se fi răvăşit totul şi drept pedeapsă să nu mai fie capabil să deosebească sălaşul de un adăpost oarecare de munte. Şi Brîul Alb, cingătoarea inexistentă în vremea de demult, cum se zămislise acolo, de jur-împrejurul muntelui, de nu puteai zări nimic din ce se petrece mai jos ? Parcă avea albeaţă, şi Aurel îşi luă cu două degete genele de sus ale fiecărei pleoape cu intenţia să spele cu perdelele lor vii globurile văduvite de văzul tineresc de altădată, dar, cu toate că irisul era primenit de căldura şi umezeala lor, tot nu putu străpunge cu privirile depărtarea... privirile se opreau în acelaşi punct fix. Se auzi o bătaie bolovănoasă în uşa deschisă, şi cînd Folosea se întoarse, zări capul lui Vasîlie Gogolea; nu era singur, în spatele lui se înghesuiau cîteva căciuli, şi, cu smerenie, Vasîlie ciocăni cu degetul noduros în scîndura negeluită încă o dată, cu toate că îi văzuse pe cei dinăuntru şi cei dinăuntru pe proaspeţii sosiţi.

— Ce-i, Vasîlie ? întrebă egal Folosea şi îşi acoperi bucata de pămînt modelat cu o cîrpă udă.

Vasîlie îşi luă căciula de pe cap şi, după felul cum era tuns, nedibaci, cu părul scurtat cu o foarfecă de oi, Aurel înţelese cam de cînd se afla tînărul acolo şi iar se întrebă de unde la el această nestinsă sete de a observa totul, doar urcase sus pentru altceva ; meseria, meseria ca o boală, îşi zise sieşi şi zîmbi cînd în bordei cîţiva tineri tîrîră un sac, nu prea greu după felul cum îl mutau dintr-un loc în altul, cu teamă că nu i-au găsit locul potrivit.

— Tărîţe, dom'Folosea, tărîţe, dacă nu vă e cu supărare, poate ne daţi şi nouă o cană de borş, prîslea de Vasîlie a furat cu Ionelu ăsta a' lui Pantea, zise Ionu Firii din Bularca şi arătă spre un ţăran slab ca o arătare, cu nişte mîini incredibil de mari şi noduroase, cu care omul nu prea ştia ce să facă. O ţîră de borş, că am luat şi două căpăţîni de varză, varza dulce cere borş, mai avem şi un dărab de slănină, nu vă fie cu supărare, că vă dăm şi dumneavoastră din zamă dacă nu vă e scîrbă de mîncarea noastră.

Folosea se duse la sac, îi desfăcu baierele, își băgă mîinile în tărîțe, o prefiră printre degetele încă murdare de pămînt și rămase pe gînduri... Pe chipul lui Ionu Firii din Bularca trecu o umbră, parcă intrase soarele în nori și lumina se stinse pe chipul lui. Fălcile din osoase se făcură și mai osoase, în timp ce își întrerupse zîmbetul umil cu care intrase.

— Adică de ce nu ne dai, dom' Folosea, v-am adus tărîță bună, de la moară, nu-i din altă parte, tărîță curată de grîu, că așa ne-ați zis să fie, noi tărîță frumoasă v-am adus, să trăiți ! și gura știrbă a lui Ion se lăți, arătînd hruba goală a dinților, doar în partea stîngă un canin răzleț și galben, impresionant ca mărime, dădea chipului privit din partea aceea a feței ceva de animal pus pe harță.

— Mă Ioane, spuse Folosea învîrtindu-se în spațiul podelei înguste de lut, acoperit ca să nu se facă noroi cu cetină de brad, ieri noapte și eu am fost pînă în preajma morii, tot după tărîță, vino să vezi cum arată borșul și cît mai e, vino, nu te codi, dacă ai venit la mine la tîrguială. Folosea deschise cele două lacăte și îndepărtă semnul știut numai de el și Aurel împotriva hoților. Nici nu mai e galben, Ioane, borșul meu era galben, dacă îi puneam și cîteva coji de pîine neagră, îl scoteam aproape roșu, știi doar că nu o dată ți-am dat să bei... Acum, zi tu, dar cinstit, față de toți, ce culoare are...

Ionu Firii își vîrî cușma pe cap și numai pe urmă se aplecă să privească în interiorul bidonului de aluminiu ; într-adevăr, borș nu mai era decît pe fund, iar cînd Ion luă cănița din cui și o umplu ca să-i vadă culoarea, își dădu seama de ce Folosea refuzase de la bun început să-i dea borș.

— Ioane, cineva a umblat la borșul meu, a băut sau Dumnezeu știe ce-a făcut cu el, apoi a băgat fără rușine apă... Trei furturi deci dintr-odată, unul că a umblat și a violat lacătele, al doilea că a furat borș, al treilea că a turnat apă, adică a vrut să mă înșele în privința cantității, ceea ce pentru mine tot furt se cheamă. Bun... dar cum ți-am zis, alaltăieri am dat și eu tîrcoale morii ; moara era păzită pînă-n dinți... Tu crezi că de săteni păzeau moara ? O păzeau de noi și, după cîte știu, cam de doi ani de zile tu zici că ești de-al nostru... Cum vine asta că

tu poţi lua tărîţe şi eu nu pot, eu, care mă pricep de zece ori mai bine ca tine ce trebuie să fac ca să mă strecor la un duşman... Or, dacă eu n-am făcut nimic şi m-am întors cu coada între picioare, înseamnă că n-aveam nici o posibilitate, şi atunci mă întreb tu cum ai luat ?... Adineauri ai spus că s-a dus Vasîlie Gogolea şi cu Ionel, dar, după cîte ştiu, dezlegare să cercetezi partea de jos a muntelui ai avut tu. Deci încă o minciună, şi pentru mine este egală cu un alt furt... Ai venit la mine să-mi faci o bucurie, văd bine, ai adus tărîţe de calitate superioară, aşa ceva n-am mai văzut de mult la moara noastră de apă, tărîţă mare, făguroasă, ce mai, borş a-ntîia... dar preţul acestei tărîţe, preţul îl vreau, nu cel pe care îl ceri acum de la mine, cel pe care l-ai plătit tu jos... Eu zic că preţul a fost trădarea, Ioane... Şi am mai observat ceva, ceva foarte important, pe tine te apucă gustul trădării toamna, pe vremea semănatului, parcă acolo jos ai avea o avere şi averea te aşteaptă să intri cu tractoarele în ea, cînd ştiut este că n-ai decît o jumătate de pogon de păşune şi o mîrţoagă chioară. Şi Vasîlie, parcă eu nu ştiu de ce tot ciopleşte la jug. Se gîndeşte să plece cu el acasă.

— Eu n-am trădat, dom'Folosea, dacă voiam să trădez, trebuia mai înainte să mă înţeleg cu neamurile din cer, să mă primească ele acolo, că eu nu mai am pe nimeni şi după cele pe care le-am făcut, cei de jos... Eu n-am unde să merg, dom' Folosea, eu nu-s dom'Aurel, care a urgisit cu sutele dintr-ai noştri, pe urmă a umplut satul că şi-o omorît fratele, cînd de fapt noi ştim cine l-o omorît... Dumnealui are pe cine trăda, se vede că nu-i place aici, altfel nu l-aţi ţine ferecat, pe cînd eu...

Folosea îşi scoase brusc pistolul ; intuise o mişcare rapidă în spate şi glontele lovi mînerul cuţitului gata să fie aruncat şi îl nimeri drept în inima desenată pe el şi de acolo, ricoşînd, se înfipse sub umărul lui Ion... Glontele, de calibru mare, aproape îi smulse umărul din loc. Folosea, calm, mai calm decît fusese înainte, suflă pe ţeava armei scurte, apoi o vîrî la cingătoare, ignorînd tocul de piele prins de centură, loc unde pistolul se odihnise pînă atunci... Aurel nu văzu decît aplecarea lui Ion înceată, opinca cu gurguiul gros, ca un deget bătucit, voi să

înfrîneze căderea trupului, dar nu reuşi. Aurel mai putu vedea doar în privirile ţăranului o tristeţe adîncă.

— Acolo jos se seamănă, atît mai putu spune Ion şi un fir de tărîţă stîrnit de mîna lui Folosea se aşeză cuminte pe ochiul ce încetase să mai clipească.

— Cum a fost, Vasîlie, cum a fost, Ionele, ori voi, în afară că v-aţi prins la minciuna lui, n-aţi făcut nimica, hai, chiar aşa să fie ?...

— Dom' Folosea, poate scapă, dom' Folosea, spuse Vasîlie, uitîndu-se la omul întins pe jos.

— Pentru nişte borş, dom' Folosea ? se amestecă şi Ionel, timid şi neconvins că pentru nişte borş un om putea fi omorît. Că noi eram în apropierea morii şi ne era frică să coborîm, nici n-aveam învoire, ne-am dus aşa, să vedem roata mare cum se zbenguie în apă, n-am văzut-o de mai bine de un an, dom' Folosea, şi ştiam că dacă ne ducem jos, putem s-o păţim, şi nu ne-am dus...

— Poate scapă, dom' Folosea, poate scapă, zise Vasîlie, dar ultima mişcare a muşchiului gîtului nu era mişcare de viaţă, era ultima zvîcnire spre moarte şi Ionu Firii din Bularca muri cu firul de tărîţă pe ochiul deschis şi în trecerea iute în altă lume firicelul i se păru imens, cît un pogon, iar cel ce apăsa cormana plugului era el, Ionu Firii. Îi veni să plîngă ţăranului că pogonul era aşa mic şi calul neputincios ; nu mai avu timp, o ceaţă neagră i se lipi de ochi, şi ceaţa îl luă cu el, apoi din ceaţă şi om nu mai rămase nimic... Pe duşumeaua de lut acoperită cu cetină de brad trupul celui ce fusese Ionu Firii din Bularca stătea nemişcat, cu irisul de la ochiul drept mărit, ca să poată prinde în lentila lui fărîma de tărîţă la alte dimensiuni decît cele reale.

— Zi, Vasîlie, zi, băiatule, de ce te-ai oprit ? îl îndemnă Folosea, uitîndu-se la copilandrul speriat de vedenia celui nemişcat. Zi dacă ai fost acolo şi mai ales să-mi povesteşti cu cine s-a întîlnit, ca să nu fiu eu obligat să-ţi spun pînă la urmă unde ţi-ai ascuns jugul de paltin. Frumoasă lucrare...

— Cum am zis, dom' Folosea, stăteam și ne uitam la roată, zău așa, ca niște copii, parcă n-am mai văzut roată de moară ; am văzut, și Vasîlie se șterse la frunte, povestitul nu-i era curgător, vorbea și se opintea mereu cu privirile în ochii celui mort și cel mort parcă-i făcea cu ochiul din tărîță și atunci Vasîlie se pierdea și nu știa de cine să asculte, de viu sau de mort.

— Zi, Vasîlie, zi, îl îndemnă Folosea și, făcîndu-i cu ochiul lui Ionel, acesta trase mortul de pe crengi, îl trase afară.

Numai cuțitul îl luă Folosea, cuțitul cu lamă din pînză de fierăstrău și cu prăsele de lemn, meșterite frumos ; mai ales inima aceea cu I-ul cioplit stîngaci îi atrase atenția. Nu trăsese să-l omoare și nici nu l-ar fi omorît dacă glontele n-ar fi lovit lemnul și lemnul de corn n-ar fi fost tare ca fierul și Folosea înțelese de ce lemnul făcuse glontele să ricoșeze.

— Era bun cioplitor, spuse Folosea.

Și spusele lui erau sincere, și mai era ceva sincer în el, dar acel ceva nimeni nu-l putea ghici, nici măcar el, o umbră doar îi citi Aurel pe chip, o umbră de amărăciune adăugată probabil la multe altele, conchise tot el, dar nu era sigur că înțelegerea lui era cea adevărată, altfel Folosea nu i-ar fi făcut din ușă semn lui Vasîlie să revină și să-și continue povestitul.

— Că așa a fost, dom' Folosea, ne uitam la roată și el ne-a văzut, eu tocmai aruncam cu o piatră în bulboană... Ionu a trecut mai departe, ca și cum noi nici n-am fi fost acolo. Ne-a văzut, nu ne-a văzut, nu-mi pot spune, a trecut ca și cum nu ne-ar fi văzut și dus a fost.

— Dus, dus, dar tărîțele cum le-a luat ? Jos la moară era plin de militari, i-am văzut cu ochii mei...

— Erau, dom' Folosea, da' nu erau gradați, erau soldați, poate ei nici nu știau cine e Ionu Firii din Bularca, am văzut că a stat de vorbă cu ei, că și acolo jos oamenii sînt nemulțumiți, ca și aici sus... Vasîlie se opri, înțelese că mersese prea departe cu comparațiile lui, josul era josul și susul era sus și nu se cădea să...

— Și a venit și v-ați întîlnit voi cu el și v-a dat tărîțele și a zis să-mi spuneți că nu el a fost la moară, ci...

— Așa ne-a zis, dom' Folosea, așa ne-a zis, intră în vorbă Ionel, înfricoșat și mereu cu ochii pe gaura de sub brațul lui Ion, o gaură cît un pumn.

— Și de ce crezi tu, Vasîlie, că a voit să arunce cuțitul dacă nu era de vină, ori îți închipui că eu aș fi tras chiar dacă nu vedeam cuțitul scos de la brîu ?... Păi a vrut să-l arunce, că aseară, la postul numărul cinci, ai noștri s-au trezit cu o companie de soldați, de acolo s-a auzit focul de mitralieră ; dacă nu-i zdrobeam pînă la unul, azi era aici un regiment că odată dibuit drumul... nu-i așa, Ionele ?...

— Așa-i, dom' Folosea, așa-i cum ziceți dumneavoastră...

— Mergeți și îngropați-l și tăiați-l de la rații, de rest mă ocup eu...

Folosea se încruntă, ceva nu-i plăcuse, ceva îl nemulțumise ; fără să scoată o vorbă, îi desfăcu lanțul lui Aurel, și Aurel îl urmă pe tăcute, omul din fața lui neavînd nevoie de cuvinte. Așezat pe un pat de crengi, cei doi, Vasîlie și Ionel, îl ridicară pe Ionu Firii din Bularca și-l duseră spre o costișă. Folosea merse în urma mortului, pe drum se opri și, scoțînd din buzunarul de la piept un capăt de lumînare, îl aprinse și călători cu el așa aprins pînă la locul unde cei doi din față lăsară mortul la pămînt. Vasîlie dădu un trunchi putred la o parte, apoi niște vreascuri și la urmă ridică un chepeng de lemn. Aurel văzu niște trepte albe săpate în calcarul alb și coborî după Folosea în adînc, tot mai în adînc. Sub o boltă uriașă se vedeau o sumedenie de găuri săpate în munte, unele mai purtau urmele pămîntului la capete, pe altele le astupase apa calcaroasă în scurgerea ei domoală și continuă. Îl vîrîră pe Ionu Firii din Bularca într-o gaură în perete, apoi Vasîlie, după ce împinse bine opincile în interior, umplu capătul găurii cu pămînt luat de jos, apoi unse marginile cu calcar alb, moale ca o cocă de pîine. Folosea bolmoji cîteva cuvinte în semn de rugăciune și lipi capătul de lumînare pe o ieșitură ; nu-i băgaseră bine un picior și gurguiul opincii ținea acum loc de odihnă pentru lumînare. Aurel tremură. Nu știuse niciodată în copilărie sau tinerețe de o asemenea grotă, și multele găuri zidite în peretele peșterii îl făcură să înțeleagă că nu puțini au fost cei care și-au

dat duhul pe munte. Mai la fiecare pas se vedeau mucuri de lumînări, iar deasupra unei bolți mai largi cineva scrisese un nume, șters apoi de o mînă nemiloasă ; cuțitul lăsase urme adînci în piatra moale și numele nu voise să dispară cu totul : Piper Ion. Aurel simți că se înăbușe de mirosul umed și dulceag de putreziciune, cu toate că grota avea și o altă ieșire, de asta era sigur, altfel lumînarea pusă de Folosea nu și-ar fi îndreptat flăcăruia spre stînga, semn că aerul avea tragere în partea aceea

— Nu mă întrebi de ce-am făcut-o ? se interesă Folosea odată ieșiți afară, și Aurel înclină din cap.

Ce era de văzut văzuse, ce se ascundea în spatele întîmplării nu se grăbea să afle.

— Bine, atunci te pun eu în gardă, nu de alta, dar ți-am citit pe chip dezaprobarea ; n-aș vrea să ne judeci mai aspru decît trebuie, cu toate că, sincer să fiu, puțin îmi pasă ce loc îmi rezervi în judecata ta. Știam mai demult că vrea să ne trădeze, om simplu, dar nu chiar așa de simplu pe cît îți închipui, toamna, cum ți-am spus, îi citeam în ochi o ură adîncă, așa cum citesc și în ochii lui Vasîlie și Ionel... Nu sînt singurii țărani, singurii însă de care aveam nevoie în acest patrat, unul din multele, dealtfel, dacă te interesează cum sîntem organizați... Dintr-un țăran n-ai să poți face niciodată un revoluționar sadea, nici un aventurier, nici un contrarevoluționar, cum îți închipui în această clipă că sînt eu, nu mă simt lezat, cunosc mecanismul gîndirii simpliste venit de jos, îl știu foarte bine... Am avut parte de nu puține dezertări, dezertări al căror mobil n-a fost decît aratul, fugeau noaptea acasă și arau, într-o noapte voiau să facă totul, să are, să semene și dacă s-ar fi putut să și prășească și peste o zi, două se întorceau, fără să înțeleagă că se întorceau pe un loc pustiu ; nu mai găseau pe nimeni, orice dezertare dintr-un patrat punînd în mișcare în zece minute de la constatare întreg efectivul pentru stabilirea lui pe un alt patrat dinainte stabilit. Nu s-a dus după tărîțe, s-a dus să stea de vorbă cu cineva din sat, să afle cum e cu semănatul și, fără să-și dea seama, a adus momeala pe urma lui... Poate nici n-aș fi tras, dar, te asigur, dacă nu trăgeam, eram acum în lumea drepților, n-am văzut om să arunce cuțitul atît de bine... Mă ura, o știu precis, pentru borș, credea că am atentat la ceva ce i se cuvenea numai lui, și slugărnicia de care dădea dovadă ori de de cîte ori venea să-mi cerșească o cană nu era altceva decît

modul lui superior de a-şi bate joc de mine pentru o îndeletnicire ce în concepţia lui nu era de nasul meu. M-ar fi ucis fără să crîcnească şi nu s-ar fi dus la primul post să trădeze, le cunosc comportamentul foarte bine, m-ar fi ucis dintr-o necesitate de eliberare personală, pentru un timp, evident, pînă cînd ar fi înţeles că totuşi, aici sus, chiar fără pămînt, libertatea este incomparabil mai mare... Şi simţeau această libertate pînă toamna sau pînă primăvara, atunci îi apuca... Ştiu, în sinea ta mă condamni. E dreptul tău să ne judeci şi mai ales să mă judeci, dar trebuie să mă înţelegi că tu aveai nevoie în primul rînd să trăiesc, pe urmă eu, dacă vrei să intrăm în amănunte. Pînă la un punct, eu mi-am încheiat socotelile, să fiu bine înţeles, pînă la un punct. Mi-am dat seama cu cîtă atenţie te-ai uitat la numele scris în calcar şi apoi şters ; să nu-ţi închipui că am ţinut să faci parte din cortegiul funerar din sentimente de o neîngăduită stimă faţă de omul care a vrut să mă omoare ; i-am aprins lumînarea pentru că sînt vieţuitoarea acestui pămînt, i-am citit cu jumătate de glas rugăciunea morţilor pentru că iarăşi mi se pare firesc să îngropi un creştin după datină. Te-am luat cu mine în grotă nu numai să vezi zecile de găuri săpate în munte, ci să-ţi verific spiritul de observaţie. Ţi l-am verificat, eşti mereu cu mintea trează, vicleană, de animal de pradă prins pentru moment în cursă, dar capabil oricînd, scăpat de ea, să ne pricinuiască cel mai mare rău. Nu te uita zîmbind la mine, zîmbetul nu mă poate convinge că nu este aşa, credinţa este adînc implîntată în subconştient, se vede de la o poştă că eşti prima generaţie de păpucari, deci fără nici un fel de tradiţie, pe dinăuntru şi pe dinafară, tot ţăran ai rămas, cu mult mai îndatorat acestei clase tocmai pentru că te-ai desprins de ea. Acest subconştient te conduce, nu zîmbetele înşelătoare, nu vorbele pe care le-ai rosti la fel de cinstit împotriva... să zicem, dacă cineva ar fi capabil să-ţi sondeze sfertul de scoarţă în care ai înmagazinat toată nemulţumirea faţă de cei de jos. Dar restul de trei sferturi ? Dovada ? Nu te-a impresionat nici cripta în care a fost vîrît nefericitul de Ion şi nici noutatea peisajului mortuar inedit, în felul lui, să nu-mi spui că nu-i aşa. Te-ai uitat la acel nume, tot aşa cum în fiece clipă te gîndeşti la Liviu, la afirmaţia făcută de mine că eu l-am împuşcat. S-ar

fi cuvenit să te interesezi, primul lucru asta ar fi făcut un om pregătit în adîncul sufletului să rupă definitiv cu cei de unde a plecat ; nu, n-ai rupt și nici n-ai de gînd. Știai că mai degrabă sau mai tîrziu am să-ți povestesc, iar dacă, dimpotrivă, aș fi tăcut, ai fi preferat să te chinui cu întrebările pînă în momentul cînd te-ai fi clarificat, și dacă ai fi trecut definitiv de partea noastră, pot să jur, mi-ai fi pus nu întrebări, mi-ai fi cerut socoteală pentru gestul meu de acum. Ești rudimentar, unul din acei rudimentari de o mare forță lăuntrică, numai în asemenea soluri fertile, necultivate înainte, se pot prinde marile credințe, ca și marile minciuni. În tine a prins credința lumii noi, cu toate balivernele care se spun despre ea. Sînt la curent cu ele... Dacă această credință n-ar fi încolțit în tine, ți-ai fi tras un glonte, nu ești omul erorilor capitale, ești incapabil să le suporți, iar împușcarea propriului frate ar fi făcut parte din categoria acestor erori. N-ai făcut-o, și n-ai făcut-o nu din frică — fricos ești, dar nu din frică — din convingerea că el fiind dușmanul țării, implicit era dușmanul tău personal, ai tras cu sînge rece, și degeaba te-ai scremut ulterior, cerșind în propriul trup compasiune, n-ai reușit s-o capeți pentru că nu poți să plîngi pentru ceva ce nu te doare. N-am modelat numai statuete grotești, uneori cu o anumită iscusință artistică ; simt cînd îmi merge mîna și cînd nu, arta își are legile ei, se refuză ideilor imediate, altfel n-ai fi rîs cînd i-ai văzut pe cei doi îmbrățișați obscen, atîta doar ai reținut din mișcarea lutului care mie îmi sugera cu totul altceva. În orice gest văd natura întreagă, gestul este o dumnezeire dacă vrei, ea însăși naște creația, această dumnezeire, și dacă știi puțină religie, amintește-ți cum l-a zămislit Dumnezeu pe Adam ; pămîntul este suma tuturor creațiilor, și imboldul care stă în mîna care modelează este de natură divină... Știu că îmi pierd vremea, nu arta te interesează pe tine, deși o clipă am înțeles că nu ești lipsit de sensibilitate, ți-am citit un fior în priviri legat de mișcarea presupusă a celor doi în lutul care-i unea, actul sexual, starea biologică cea mai curată, stare pe care evoluția, în grija pentru viitorul ei, nu i-a schimbat-o, nu i-a îmbrăcat-o nici în haine, nici nu i-a dat automat și nici mii de anticorpi s-o distrugă. Se va ajunge și aici, te asigur, totul este făcut să se nască și să piară, și dacă nu ne vom distruge prin orgoliul nemăsurat al puterii, natura

care ne-a dat viață are să ne suprime altfel ; într-o bună zi nu vom mai simți plăcerea formei unui picior, nici nu ne va mai obseda mișcarea șoldurilor unei femei, iar unghiul ascuns, acoperit tocmai pentru a-l putea descoperi ulterior, ne va lăsa rece și speța se va stinge prin lenea simțurilor, natura înțelegînd că pentru a crea ceva superior omului va trebui mai întîi să-l distrugă pe acesta pornind de la propriile lui pasiuni. Ți-am zis, deci, n-am modelat numai figurine, ți-am modelat gîndurile, comportamentul ascuns.

Folosea își scoase din peretele de lut ultimele creații și le înșirui pe masă ; Aurel rămase trăznit cînd se recunoscu în fiecare bucată de lut, în poziții în care el nu stătuse niciodată ; era el, nu era nici o îndoială, și Folosea, din teamă pentru opera lui, se grăbi să prindă lanțul de la mîna lui Aurel de parul de la capătul patului. Numai după aceea se bucură de privirile aiurite ale singurului său spectator, model pînă atunci în ipostazele furate dinlăuntru, smulse din străfundul sufletului său și date în vileag aproape cu nerușinare.

— ...Uite, de pildă, statueta pe care am intitulat-o El și Ea. El deasupra ei, cu pantalonii dați jos numai pînă la jumătatea fundului, ea cu bocancii în picioare, cu ciorapii groși pînă sub genunchi, cu fusta trasă pînă la buric ; dar nu mișcarea îl impresiona pe Aurel, ci cu totul altceva, femeia dăltuită în lut și aflată sub el nu era o femeie oarecare, inventată, picioarele subțiri, ușor strîmbe, felul cum și-l ridicase pe unul peste torsul gol al bărbatului îl făcură să îngălbenească, iar cînd se uită la chip, la ochii măriți de plăcerea așteptării, la fruntea cu o singură cută transversală, nu mai avu îndoieli, femeia de sub celălalt lut, bărbătesc, în care se condensase toată dorința lui nemărturisită, era Lovica. De unde o cunoștea Folosea pe nevasta lui ? se întrebă Aurel. Calm, își șterse transpirația de pe frunte și se lăsă pe o parte, ca și cum ceea ce văzuse pînă atunci ar fi fost suficient.

— Deci reacționezi la artă, nu mi-aș fi închipuit să te poată emoționa în asemenea hal jucărioarele mele, spuse Folosea fericit, deci nu ți-ai pierdut mîna, Iscander băiatule... da, chiar așa mi-a zis Piper Vasile cînd m-a găsit la drumul-de-fier, și Folosea, supărat cine știe pe cine, își strînse dintr-o mișcare

figurinele. Cîtva timp rămase încruntat, ca şi cum interesul pentru migăleala artistică nu mai avea nici o importanţă.

Era limpede, amintirile puseseră stăpînire pe el, erau incomparabil mai brutale, zăgazul sub care aparent dormitaseră pînă atunci se fisurase, apoi tăvălugul desăvîrşise ce mai era de desăvîrşit şi acum Folosea îşi băga cu o grabă vecină cu indiferenţa strădania de luni şi luni într-o traistă, claie peste grămadă, fără să-i pese că nasurile cît un vîrf de chibrit se puteau deteriora şi urechile rupe, mai ales că unele figurine erau proaspăt modelate.

— Pe vremea aceea nu-mi intrase în cap că sînt artist, întîmplător am trecut prin cîteva expoziţii ; timp pierdut, dar un timp cu care puteai să-ţi înfrumuseţezi ochii, aşa mi-am zis ca să-mi justific în faţa seriozităţii mele minutele petrecute într-un perimetru al culorii şi formelor ce nu-mi spuneau mare lucru... Eram împreună cîteva sute de mii de oameni, construiam o cale ferată undeva departe spre nord, da, ţin minte acest amănunt, nu l-am uitat şi n-am să-l uit niciodată, unul dintre noi avea o hartă la care ţinea ca la ochii din cap, era un reper al existenţei în lume, şi lumea în care trăiam era atît de departe de cealaltă din care plecasem, încît de fiecare dată cînd măsuram distanţa pe hîrtie, în palme, înţelegînd din mărimea unei palme zecile de mii de kilometri ce mă despărţeau de ţară, simţeam cum mă trece un fior de spaimă, uneori sălbatic. La drumul oaselor am lucrat mai bine de un an şi jumătate, drum de oseminte omeneşti, sub traverse erau mai multe oase decît pietre de terasament, în mlaştinile îngheţate obiectele tari erau singurele care ajutau drumul acela parcă fără început şi fără sfîrşit, şi atunci un soldat de pază a avut strălucita inspiraţie să îngroape morţii în primul strat de pămînt de sub pătura de gheaţă. Erau duşmani, inventaţi, aşa cum i-aţi inventat şi voi acolo jos, oameni ca vai de ei, cu familiile răzleţite, avînd singura mare vină că aparţineau unei naţii socotite ostilă. În primăvara anului următor am asistat la trecerea pe o porţiune de cîţiva kilometri, a primului tren ; spre uimirea noastră, de sub pămîntul înmuiat au început să apară, printre traverse, picioare şi feste albe, mîini cu degetele răşchirate, ochi încă plini de expresia trece-

rii în moarte ; paznicul nu se gîndise că mlaştinile erau sărate, fund de lac sau de mare cîndva, trupurile îngropate se conservaseră perfect în saramura lutoasă. Nici nu ştii ce bine ţin oasele la tăvăleală, nu se crăpau sub greutatea roţilor şi vagoanelor, aveau un pîrîit aparte, un ţipăt sau geamăt ieşea de sub roţi în loc de tic-tac, apoi gestul mecanicului înnebunit de atîtea oseminte aproape vii, fuga lui peste cîmpuri pînă a căzut sub un plaur lăsîndu-şi afară doar o mînă, singura care nu voise să se scufunde sub nisipurile mişcătoare. Da, la acel drum m-a găsit Piper ; credeam că va rămîne mut de mirare la privelişlea de apocalips, dar, spre surprinderea mea, după ce s-a interesat de ce naţie erau oamenii chinuiţi sub traverse, a ridicat din umeri. Am crezut că nu mă va recunoaşte şi m-am temut că bănuind cine sînt mă va face să plătesc cu vîrf şi îndesat denunţul meu în urma căruia avusese atît de suferit. Nu numai că nu mi-a făcut nici un rău, dar m-a asigurat de un respect constant, incomparabil mai mare decît cel oferit colegilor de suferinţă recrutaţi ca şi mine pentru o meserie despre care atunci nici nu aveam habar cum avea să se numească. Din aproape douăzeci de mii de prizonieri mai rămăseserăm cîteva sute, gata cu toţii să înfruntăm glonţul decît o viaţă ca aceea pe care o dusesem pînă atunci. Am plecat într-o seară şi am mai avut timp să rup dintr-un pom o floare sălbatică, singura care creştea acolo din abundenţă. Am pus-o pe terasamentul acelui drum al oaselor unde muriseră atîţia oameni de aceeaşi limbă cu mine. În acele luni nu numai că nu mi-a părut rău de felul cum procedasem cu Piper Vasile, nu mă mai chinuiau nopţile fără sfîrşit pentru bătăile primite de el din cauza denunţului meu; lumea în care trăiam şi căreia el i se dedicase m-a lecuit, am înţeles definitiv că din mine n-are să poată ieşi niciodată un revoluţionar de acest tip, de tipul salvatorului meu, deoarece era limpede că dacă hazardul nu-l aducea pe acele meleaguri, aş fi zăcut acum sub o traversă oarecare, obiect de arheologie peste sute de ani, într-o epocă în care absurdul ar fi avut şansele să fie tratat ca o trăsătură a unei omeniri ajunse în pragul demenţei. Dealtfel, de atunci, moartea nu m-a mai impresionat şi n-am şovăit să trag la nevoie, am înţeles că stă în firea omului voinţa de distrugere, că toată evoluţia lui n-a putut înfrîna în el o dominantă

cultivată adînc vreme de milioane de ani, aceea de a ucide și a-și demonstra supremația...

Aurel asculta cu atenție spusele lui Folosea, se vedea după chip și mai ales după cum făcea pauze între cuvinte că povestirea era autentică, nepovestită încă și altora, se reconstituia acolo, pe loc, în acel bordei de pămînt. Mai înțelesese ceva Aurel, că Iscander era nemulțumit, o nemulțumire adîncă, nu una de suprafață, cu care omul se poate ușor împăca. Luase iar din traista udă o bucată de lut. Aproape mecanic începu s-o modeleze : masa era una și aceeași, un lemn ascuțit prins între genunchi, și lutul la rîndu-i înfipt în capătul bifurcat, ca pămîntul moale să nu se răsucească. Ionul Firii din Bularca parcă murise de o veșnicie, și Aurel se întrebă cum de uitase așa de ușor de moartea lui, Iscander îi povestise orori cu nimic mai puțin grave decît cea comisă de el, indiferent de explicațiile pe care cîinele lui de pază, cum ajunsese să-i spună în gînd, și le dăduse.

— Știu la ce te gîndești, chiar acest gînd nemărturisit aș dori să-l prind în lut, ar însemna că sînt capabil să transform o idee abstractă într-un chip real, chipul tău care tăinuiește întrebări pentru mine deloc curioase. Adică mă compari cu ăia și legitimul meu drept de apărare îl aduci la același numitor comun cu moartea celor nevinovați, care nici măcar nu aveau cu ce să se apere. Așa cum am aflat mai apoi, linia ferată n-a fost dată niciodată în exploatare, era o linie a morții, făcută doar ca oamenii să poată pieri prin propriul lor efort. Ideea de patrie există în fiecare om în felul ei, la mine era concretă, avea formă și viață, pentru că eram departe de ea ; cînd ești departe de locul unde te-ai născut, aruncat la dracu în praznic de soartă, atunci dragostea capătă alte forme, aproape ciudate, patria devine femeie, pentru ea poți să plîngi, poți să te sinucizi sau, cel mai adesea, ești capabil de orice act s-o salvezi. N-ai cunoscut acest sentiment, poate că nici nu-ți va fi dat să-l cunoști.

Aurel se încruntă, sub mîinile lui Iscander din nou lutul lua forme grotești, felul cum modela cu degetul mare femeia de dedesubtul bărbatului îi dădu de înțeles că Iscander repetă chipul soției lui, numai că bărbatul de deasupra era altul.

Folosea rîse cu gura pînă la urechi cînd văzu pe chipul prizonierului apărînd o transpirație ciudată, cu un iz de acru...

— Ești curios, dar nu întrebi, nu-i așa ? Multe nu întreabă domnul... proaspătul clasă muncitoare, hai, de ce nu întrebi de unde știu chipurile astea, doar nu le puteam inventa, văd că te interesează în egală măsură și unul și celălalt, cu toate că acum o oră, cînd te-am înfățișat pe tine cu această femeie, curiozitatea nu era dublată de furia de acum...

— De unde îi știi ? se interesă Aurel și se șterse pe frunte.

Întrebase cu calm, cu un calm atît de dezinteresat, încît Folosea se chestionă dacă nu cumva sudoarea avea o altă sursă, un deranjament stomacal sau o balonare excesivă. Folosea se uită spre dulapul din perete și scoase de acolo o fotografie, o privi cîtva timp, ridică din umeri ca și cum ar fi vrut să spună că lui acele figuri nu-i spuneau nimic, apoi i-o întinse lui Aurel. În fotografie era Dobrin cu Lovica, el deasupra ei, pozat din spate, cu pantalonii trași pînă la genunchi, ea cu rochia ridicată pînă aproape de buric ; de aici surprinsese Iscander gestul cu piciorul ridicat peste tors, un vechi obicei al Lovicăi.

— Îi cunoști ? întrebă Folosea, pregătindu-și un rîs larg.

Dar Aurel îi restitui fotografia și înclină din cap, nu, cei doi îi erau total necunoscuți, nu-i văzuse în viața lui.

39

— Nu mai plînge, dragul mamei, nu mai plînge, șopti mama lui Dobrin.

Picioarele n-o mai dureau, nu stătea în pat, se ridicase din așternut de dimineață, avusese chiar un vis frumos, uite că visul se adeverise, cel puțin așa voia să-i spună băiatul ei fără să reușească. Îi întinsese o hîrtie cu mai multe parafe și semnături, cu litere aurite în fruntea celor cîteva rînduri bătute la mașină, și cu toate că femeia nu înțelesese mare lucru din ceea ce îi citise el, Dobrin începu să plîngă, deci veselia lui și visul ei nu se potriviseră, omul la veselie rîde, pe cînd el... Îi luă

hîrtia din mînă şi o puse deoparte şi, cum stătea în genunchi în faţa ei, Amalia îi luă capul în palmele mici şi fine, cu miros de tămîie, şi-i apropie fruntea de rotulele picioarelor subţiri. Multă vreme îi simţi zvîcnirea tîmplelor sub degetele uşor asudate, întrebîndu-se cu ce greşise faţă de Cel-de-Sus pentru atîtea nefericiri ale fiului ei. Nu greşise mai mult decît altele, poate chiar mai puţin, voise doar cu tot dinadinsul ca băiatul ei să fie fericit, şi uite... De cînd îl simţise în pîntece, îi închinase rugăciuni pentru împlinirea vrerilor ei ; îi plăcea să-şi închipuie vrute şi nevrute ; uita să mai închidă ochii cu gîndul la ce-o s-ajungă el, era convinsă că zborul minţii peste timp şi oameni, peste sărăcia lor şi a celor în jurul cărora trăiau are să se înfăptuiască pînă la urmă, negreşit copilul ei are să fie nu numai cel mai frumos bărbat de pe lume, dar şi cel mai deştept, iar dacă nu va fi frumos şi nici foarte deştept, îl va paşte cel mai mare noroc. Avea variante pentru toate stările în care s-ar fi putut naşte ; şi-l închipuia pînă şi orb, urmînd ca apoi orbul, prin marea lui credinţă, să ajungă cel mai de seamă călugăr clarvăzător în toate cele legate de numele Domnului. Nu ieşise perfect în nici o variantă, ieşise un copil ca oricare altul, poate mai pricăjit şi nu atît de arătos. Atunci îşi închipui că ea era aceea care trebuia să plătească. Făcu totul să nu sufere băiatul cu nimic... Ce nu sacrificase pentru el ?... Acum înţelegea că vedeniile de atunci nu erau altceva decît visuri de fată tînără şi săracă, doritoare să trăiască altfel prin pruncul ei ; din multele ei preziceri, puţine se împliniseră, dar, cu toate astea credea că nimic nu este pierdut, ce anume nu era pierdut neştiind prea bine nici Amalia. Va ajunge mare, acestea erau cuvintele rostite cel mai adesea, şi, nu o dată, îi spusese gîndul ascuns şi lui, cu teamă ca nu cumva, fiind bărbat în toată firea, s-o socotească neîntreagă la minte. Precizarea statornică îi plăcu nu numai Amaliei, îi plăcu şi lui Dobrin, tot mai mult îşi dorea îndeplinită această dorinţă ; şi plînsul de acum nu era altceva, decît bucuria înfăptuirii ei. Se dezlipi de lîngă genunchii osoşi ai mamei şi, cu lacrimile şiroind pe obrajii ţepoşi, desfăcu pachetul voluminos. Femeia aproape înlemni de spaimă cînd îşi închipui că are să scoată hainele civile în locul celor militare. Nu se putea ca băiatul să fi fost scos din armată. De teamă îşi încordă picioarele să nu tremure. Numai după ce aţa fu dezno-

dată cu grijă înţelese că acea grijă a băiatului nu putea ascunde o neşansă. Într-adevăr, de sub hîrtia ceruită se lăsă vederii un rînd de haine militare dintr-o stofă cu mult mai fină şi abia cînd pipăi materialul pricepu că Dobrin plînge nu de supărare, ci de bucurie. Nu se mai uită la grad, pentru ea locotenent-colonel nu însemna cu nimic mai mult decît sublocotenent, nu se pricepea la grade, şi cu atît mai puţin la treptele lor intermediare, pentru ea era suficient că prezicerea şi rugăciunile de fiecare seară se adeveriseră, băiatul ei ajunsese altceva decît fusese pînă atunci, şi după durerea lui însemna că ajunsese destul de mare. Erau două rînduri de haine acolo, unul de iarnă, altul de vară, încălţări la fel, tot două rînduri, cămăşile aveau două grosimi, ca să nu existe nici o încurcătură în privinţa anotimpurilor pentru care au fost făcute, şi Amalia, ca să-l înveselească, luă costumul de vară şi se duse în faţa oglinzii, se măsură cu el în toate felurile, apoi, uitînd de durerile de picioare, începu să se îmbrace în hainele băiatului ; i se potriveau de minune hainele lui, strîmte în talie şi largi în umeri, aşa cum era şi ea. Dobrin, uitînd de lacrimi, se prinse în jocul maică-si şi, dezbrăcîndu-se grăbit de efectele de sublocotenent, le puse pe cele de locotenent-colonel, hainele de iarnă, nu-şi uită nici cizmele, cu tureatca înaltă, poate prea înaltă pentru picioarele lui scurte. Dobrin îşi legă centura peste veston. Cuprins de o frenezie neobişnuită, aşeză vechiul patefon pe masă şi, după ce-i învîrti manivela, lăsă placa să lălăie ; un marş cu multe voci şi în faţa acelor voci Dobrin deveni solemn şi începu să mărşăluiască prin cameră de la stînga la dreapta, apoi invers, şi Amalia, în spatele lui, ţinea pasul, amîndoi din ce în ce mai serioşi.

— Drepţi ! tună Dobrin, uitînd că femeia din spatele lui era mama lui, şi Amalia, neştiind ce trebuia să facă, stătu răscrăcănată, întrebîndu-se dacă joaca s-a terminat ; da, joaca se terminase.

Dobrin era cu ochii injectaţi, comanda lui suna pentru a doua oară la fel de ameninţătoare ca şi prima dată, dacă nu chiar mai aspră. Văzînd că cel căruia se adresa nu reacţionează, se îndreptă cu furie spre maică-sa, ca şi cum ar fi fost un răcan, şi voi să repete comanda pentru a treia oară.

— Ai strigat frumos, dragu mamei, ai strigat frumos, spuse Amalia speriată ; glasul ei moale și catifelat îl readuse pe Dobrin la realitate.

După o clipă de uluială începu să rîdă și să-și strîngă mama în brațe :

— Mamă, dragă mamă, n-am crezut niciodată în vorbele dumitale, uite că s-au adeverit, dacă direct de la sublocotenent m-au făcut ce m-au făcut, înseamnă că într-o bună zi pot veni acasă general, și după general... Dobrin se opri, un nod i se puse în gît și înghiți cu greu saliva înăsprită la acel gînd uluitor, fulguit pentru o clipă prin mintea aprinsă. Stai, mamă, am uitat, uite și solda nouă, neapărat să te duci să-ți cumperi cîteva rochii, chiar în după-masa asta să te duci ; Dobrin îi întinse un plic dezlipit de plin ce era.

În timp ce Amalia număra banii, Dobrin o dezbrăca de hainele militare, nemulțumit interior că maică-sa își permisese să se joace cu niște simboluri făcute nu pentru femei și pentru copii, ci pentru bărbați în toată firea, chiar netezi cămașa la gît, boțită de graba cu care Amalia se îmbrăcase. Rămas numai în napoleonii cenușii, Dobrin se îmbrăcă cu hainele subțiri, calde încă de la celălalt trup. După ce se dichisi pînă la ultimul amănunt, trecu în fața oglinzii și nu rămase mulțumit decît în clipa cînd își vîrî între călcîi și ciorapul kaki un ghemotoc de vată. Așa părea cu piciorul drept incomparabil mai înalt ; ca să se cumpănească, își vîri aceeași cantitate de adaos și la celălait picior, și Amalia, cînd își luă ochii de la banii numărați, trebui să-și ridice privirile în sus ; copilul ei crescuse, nu cu un centimetru, doi, crescuse în ochii ei cu mult mai mult. Îl petrecu pînă la poartă, apoi se reîntoarse la geam. Deschizîndu-l, îl privi multă vreme din urmă ; numai cînd Dobrin ajunse la colț și de el se apropie în praful drumului o limuzină neagră, cu caroseria ca o carapace de broască-țestoasă, ghici că băiatul ei are la dispoziție și mașină. Într-adevăr, Pobeda venise în întîmpinarea locotenent-colonelului, întîrziase cîteva minute deoarece avusese o mică pană de motor ; Dobrin transpiră abundent pînă ce se văzu în fața cazărmii. O singură dată mai fusese cu mașina mică și i se făcuse rău, de cîte ori stătea în spate, i se făcea rău, acum tot în spate se așezase, așa îi spusese șoferul,

care răspundea și de paza lui personală. Mașina îi stricase buna dispoziție. Faptul că trebuia să stea în spate îi provoca o nemărturisită spaimă, nu suporta din copilărie clătinările, nici cu leagănul nu se dăduse vreodată, iar în tren vărsa cu regularitate la curbe și la frînările bruște. „Nu-i nimic, nimeni nu s-a născut cu mașină, o să mă obișnuiesc, își zise Dobrin și coborî chiar în mijlocul cazărmii, unde o companie de recruți făcea instrucție sub directa conducere a lui Pintilie. Cînd îl văzu coborînd din „Pobeda" neagră, Pintilie înlemni, nu fu în stare să-și ducă mîna la chipiu ; atunci Dobrin îl salută primul, prietenește, salută și compania strigînd încet, ca o mîngîiere :

— Pe loc repaos, băieți !

Devenise mai bun, de unde pînă atunci cu greu își saluta superiorii, acum el saluta primul, spre uluiala subalternilor, care nu știuseră de această înaintare rapidă în grad ; abia acum îi vedeau stelele de pe umăr, stelele vorbeau de la sine, n-aveau nevoie de explicații. În dreapta cazărmii se lucra la noua construcție a „obiectelor", o construcție în formă de colivie, așa o voise Dobrin, arhitecții înțeleseseră planurile lui perfect, clădirea trebuia executată din fier și beton, cu scări interioare, cu acoperișul în pantă dublă, cu zece nivele subterane, dușmanii de clasă se înmulțiseră simțitor, deveniseră perfizi și cu mijloace simple nu se mai putea ajunge la rezultatele dorite... În dreapta clădirii se afla, încorporat perfect, un spital în stilul construcției, prevăzut cu două lifturi, unul în față, de la nivelul parterului pînă la etajul zece, celălalt în spate, care urca și cobora la toate înălțimile, inclusiv la etajele din subsol, un lift cu totul special, ale cărui uși nu se deschideau decît cu ajutorul unui cifru. Construcția era aproape gata, cea veche în comparație cu ce se afla acum în fața lui era o joacă de copii, și Dobrin își zise că poate ultima vizită a ministrului să fi hotărît înaintarea lui atît de rapidă în grad, nici ministrul nu văzuse în viața lui o asemenea clădire. Dobrin se duse la vechiul separeu din clădirea popotei, ar fi dorit din toată inima să-l vadă pe colonelul Iosulică, acum nu se mai temea că l-ar fi putut deranja, acum ar fi vrut să-l deranjeze, dar în subsol nu era nimeni, vag se mai simțea un mi-

ros de hipermanganat dominat de altul de alcool ; Dobrin se miră la acest ultim miros şi, ca să se convingă că nu greşea, îşi suflă nasul în batistă, apoi mai inspiră pe nările lărgite şi curăţate aerul încă o dată. Mirosea a alcool. Ieşi din pivniţă şi se îndreptă spre bucătărie ; niciodată nu intrase în marea bucătărie a trupei, acum nu se mai sfia să vadă ce pregătesc bucătarii de mîncare şi nu-i certă cînd în oalele mari, ca nişte cazane de spălat rufe, văzu un şoricel opărit ; aproape i se făcu milă de bietul animal cum sălta din cauza bulbucilor de fiertură, iar fiertura nu era orice fiertură, fasole, hrana aflată în ochii lui la cel mai înalt preţ. Îl chemă pe şeful bucătar ; acesta îngheţă nu la vederea şoricelului, la vederea steluţelor strălucitoare, şi chipul lui căpătă o culoare cadaverică. Dobrin, ca să nu-l sperie prea tare, zise doar atît :

— Se mai întîmplă, tovarăşe, pe viitor să fii atent, trupa are nevoie de hrană higienică şi gustoasă, scoateţi ceapa aia vînătă de acolo, spuse el arătînd mortăciunea.

Şi bucătarul se uită cu groază, pînă la urmă ghici că superiorul glumise cu el şi, ca să nu-l oblige să arunce mîncarea, spusese *ceapă* în loc de *şoarece*.

Plecă din nou în curte, apăsat de bunătatea interioară, niciodată nu fusese atît de bun şi atît de eliberat de vechi şi nevindecate ranchiune. Zîmbea duios şi saluta în continuare primul. Ca să-şi dovedească sieşi apogeul acestei bunătăţi, coborî la celula lui Achim, o deschise singur şi, în semn de prietenie, împărţi cu el ţigara, singura pe care o mai avea în pachet. Ceru santinelei să-i aducă un pachet întreg şi fumă în tăcere. în vreme ce Achim, zăcînd pe patul de beton, nici măcar nu-i văzuse steluţele. Dobrin deschise fereastra vopsită pe dinăuntru cu negru, dar nici atunci Achim nu observă noutatea, în schimb văzu el că Achim nu avea cu ce să vadă, ochii i se ascunseseră cu desăvîrşire în dosul unor umflături vinete ; îi dispăruseră sub aceste umflături şi genele şi sprîncenele ; Dobrin se întristă pentru privelişlea de o tristeţe fără seamăn. Numai într-un tîrziu Achim se dumiri cine se afla în camera lui, cu o unghie îşi ridică pleoapa tumefiată şi, ca printr-o sită deasă, îl văzu pe sublocotenent.

— Cum se schimbă lumea, Dobrine, spuse Achim ridicat de pe paiele umede cu miros ascuţit, elevii din celula vecină, elevii lui Cotoban, nu-i trimiseseră capătul de furtun în care vîrîse ţigara aprinsă, sau îl trimiseseră şi apa îl luase cu ea, destul doar că de atunci lichidul i se împrăştia pe sub haine prin gaura rămasă la nivelul pielii... Am o rugăminte, fă-mi rost de un capăt de furtun, unul de grosimea degetului mic, nu mă pot duce la interogatorii în halul ăsta, o să creadă colegii că-mi bat joc de ei ; Achim, fără jenă, se deschise la pantaloni şi lăsă vederii acel loc despre care era vorba.

Dobrin înţelese, dădu din cap şi, cu o furie reţinută, chemă ofiţerul de serviciu. Îi arătă gaura abia vizibilă, şi ofiţerul alergă pe coridor. Dobrin se bucură cînd auzi fuga bezmetică, numără chiar paşii pînă la scara ce ducea la celălalt subsol, rămase mulţumit de numărul lor, însemna că ofiţerul se căznise, nu glumă, argument că noile grade funcţionau mai eficient decît îşi închipuise.

— Ar mai trebui să schimbăm şi metodele astea, ale noastre, spuse Dobrin calm, aproape ca o rugăminte, ca şi cum Achim ar fi fost locotenent-colonel, iar el un amărît de căpitan ; îşi şterse chiar o pleoapă umezită poate de la aburul încăperii şi de la mirosul de amoniac, nici amoniacul nu-l putuse suferi, pentru amoniac fugise de la o fabrică de chimicale unde îl angajase nu fără eforturi Amalia. Au trecut totuşi nişte ani, îşi reluă ideea Dobrin, s-ar cădea să evoluăm cu aceiaşi paşi gigantici cu care a evoluat ţara. Chiar voiam să te întreb, ce crezi că e cazul să lăsăm din vechiul arsenal, ce consideri că a fost mai folositor, mai convingător, asta din proprie experienţă, evident, un om care a trăit o încercare pe pielea lui ştie să aleagă binele de rău. Peste o zi, două, dăm în folosinţă clădirea nouă şi îţi promit că te iau acolo, am să mă ocup personal de tine, tu eşti un om de-al nostru, Achime, cu tine n-avem dreptul să ne purtăm cum ne purtăm cu lumea de rînd, măcar atîta lucru ar trebui să înţelegem în această evoluţie, mai spuse el şi îşi şterse praful imaginar de pe epoleţi, tot mai convins că Achim n-a remarcat încă uriaşa schimbare din viaţa lui.

Achim gemu, îl apăsa cumplit băşica şi nu se putea uşura fără riscul de a se umple de urină pînă la gît, mai ales că mîinile abia şi le putea mişca, cu osebire mîna dreaptă, cea mai necesară, cea care fusese cel mai urît maltratată. Se auziră din nou paşii grăbiţi pe coridor, poate ceva mai puţin rapizi ca în urmă cu cîteva minute. Dobrin înregistră neplăcut lenea din mişcări a ofiţerului şi se căută în buzunar după carnet, numai că, îmbrăcat în grabă, uitase să-şi ia blocnotesul cu el. Nu-i nimic, îşi va aduce aminte şi-l va trece pe ofiţeraşul acesta în dreptul unui anumit semn, semnul însemnînd de fapt gravitatea pedepsei ce trebuia aplicată pentru indisciplină. Tubul, proaspăt tăiat, cu inserţii metalice, se dovedi cam gros, Achim cu greu îl putu introduce în orificiul strîmtat ; Dobrin îl ajută pe căpitan cînd văzu că acesta nu e în stare să se descurce singur. Fostul căpitan se simţea incomparabil mai bine, făcu cei cîţiva paşi pînă la pat fără să se clatine şi refuză ajutorul lui Dobrin cînd, grijuliu, sări de pe scaun, oferindu-i sprijinul. Achim se aşeză pe marginea patului de beton şi, încercînd să privească, îşi dilată cu degetele spaţiul dintre pleoape, dar ochiul roşu refuză să se arate. Achim renunţă la încercare.

— Uite, chestia asta simplă, cu cotul, invenţia lui Remeşan, mi se pare foarte bună... Durerea este atît de violentă, încît am leşinat de la prima lovitură, de unde deduc nevoia ca lovitura să fie aplicată la început mai delicat, numai pe urmă cu duritate maximă, spuse Achim, oarecum preţios pentru felul lui de a vorbi. Pe urmă, unghiile... Nu mai zic că după o asemenea durere te încrîncenezi mai rău, nu-ţi vine să mai zici nimic, uite, de exemplu, eu, chiar dacă aveam ce mărturisi, aş fi tăcut, cred că trebuie siluit şi torturat moralul, Dobrine, nu trupul, cu moralul cîştigi incomparabil mai mult... Acum, în clipa asta, aş spune absolut totul, dacă aş şti ceva, pentru gestul tău cu tubul, îţi dai seama că ai făcut o chestie de umanitate nemaipomenită, cred că aşa ar trebui procedat cu cei a căror forţă stă în trup, nu în cap. Trebuie lucrat de la caz la caz, zic eu.

Dobrin mai aprinse o ţigară, o vîrî singur în gura lui Achim. Acesta trase cu nesaţ din fumul acriu-amărui.

— Aţi primit stoc nou de „Naţionale".

— Am primit, am primit şi un stoc de ţigări recuzită consumabilă, pentru intelectuali, „Camel", alte prostii, tragi un fum şi nu înţelegi nimic... Achime, Achime, se lamentă Dobrin, puteai semna şi tu declaraţia aia, ce dracu, ai fi scăpat de chinuri şi alte o mie de neplăceri... Ce te costa, nu te costa nimic, dosarul s-ar fi încheiat, porcăriile la care ai fost supus s-ar fi terminat, te-ar fi judecat şi gata, făceai puşcărie şi aveam noi grijă să te mutăm într-un loc mai civilizat, doar noi ne ocupăm de închisori.

Ideea i se păru nemaipomenită lui Dobrin, fără să-şi dea seama, intra într-o altă fază a interogatoriilor, dovada era însăşi încercarea de a-l convinge pe Achim să semneze. După buzele strînse şi lacrimile de sub pleoapele umflate, înţelese că încă un mic efort ar fi fost suficient ca Achim să facă ceea ce nu reuşiseră să-l convingă toate suferinţele fizice. „Ce ciudat, îşi spuse în continuare locotenent-colonelul, cu siguranţă că în calitate de simplu sublocotenent n-aş fi fost în stare nici să vorbesc aşa de frumos, nici să ajung la maturitatea unei noi înţelegeri despre meserie" ; Dobrin se duse la Achim şi-i scutură scrumul de la ţigară, ca acesta să nu-i cadă căpitanului pe bărbie şi să-l ardă. „Ale dracului de grade ce sînt în stare să facă !" conchise Dobrin pentru el şi din nou îi reveni chipul sfînt al maică-si în faţă. Îşi înnodă un mic fir kaki de la uniformă, în dreptul unei butoniere, un semn invizibil care trebuia să-i amintească să cumpere o cutie mare de rahat, dacă se putea de lămîie, delicatesul cel mai iubit de Amalia. Prezicerile ei au să se îndeplinească, îşi zise Dobrin, poate chiar mai repede decît se aşteaptă, sărăcuţa, şi locotenent-colonelul avu revelaţia deşteptăciunii ; ceva se frînse în creier, o legătură ce nu permisese pînă atunci sîngelui să intre în zona fertilă inteligenţei ; simţi deznodarea vasului aproape fizic, în partea stîngă a scoarţei, aproape de învîrtecuşul părului din creştet. O căldură binefăcătoare îi lumină partea de creier tulbure pînă atunci. Ochii îi deveniră limpezi, mai strălucitori, adîncul lor negru ca nişte

ochiuri de nămol verzui, și Dobrin se ciupi de degetul mic de la mîna stîngă, ca fericirea să nu-i ia mințile. Dacă înainte se gîndise șmecherește la ideea cu închisoarea și procesul lui Achim, acum propunerea făcută i se părea mai mult decît firească, Achim își făcuse datoria față de patrie pînă în momentul trădării, deci trebuiau definitiv despărțite cele două activități, prima dîndu-i dreptul la un tratament preferențial. Rupse nodul de la butonieră, i se păru o copilărie că își lua atîtea griji pentru un fleac, prea era sentimental, pe urmă cum avea el să treacă cu vederea, să uite ființa căreia îi datora prin previziunile ei aproape totul ?

— Ascultă-mă, tovarășe Achim, ce dracu, nu-ți mai îngreuna situația inutil, parcă eu nu știu că n-ai legături cu țările străine, știu foarte bine, dar dacă cei de la centru zic, sîntem în armată, ordinul se execută, nu se discută. Dacă ar fi după mintea mea, n-aș da atîta importanță nici legăturii de rudenie indirectă cu Aurel Rogozea ; în privința trădării lui lucrurile-s clare, dar este trădarea lui, nu a ta, este trădarea lui și a soției sale, altfel Lovica n-ar urca în fiecare zi muntele să-l caute, să dea de el... Crezi că-mi convine în fiecare zi să dizloc din efectiv cîțiva oameni pentru ea ? Nu mi-e ușor, dar o fac pentru că trebuie, nu-i așa, să-mi onorez gradele, munca asta a mea la care țin ca la ochii din cap. Ea este toată averea mea, toată dragostea mea, Achime, uite că mă spovedesc ție, tu n-ai să mă spui nimănui, nici nu te-aș sfătui, dacă cineva mi-ar pune în față o femeie, pe cea mai frumoasă femeie din lume, iar alături un dosar, și aș fi pus să aleg, eu aș alege dosarul, pentru că în hîrtiile lui, în prinderea dușmanului de clasă, văd singura mea iubire, dacă vrei, marea iubire. Așa că semnează, îți promit o condamnare cel mult pe zece ani, o să-ți fac rost de o închisoare mai civilizată, poate o să obțin cu timpul o derogare și te aduc înapoi pentru munci mai mărunte, supravegheate, evident, și ele, dar, oricum, cazarma e cazarmă, nu ?...

Achim simți cum mucul de țigară sfîrîie în pielea buzei arse, dar n-avu puterea să ia arsura de acolo ; Dobrin se oferi singur să-l ajute și fostul căpitan înclină din cap în semn de mulțumire. Îl ascultase pe Dobrin cu atenție, ceva se schimbase

radical în atitudinea sublocotenentului. Nu o dată se gîndise și el să semneze pomelnicul de învinuiri, atît de departe de adevăr, încît la început aproape că îl umflă rîsul, dar asta numai la început, ulterior citirea acuzațiilor începu să-l pună pe gînduri, ca pînă la urmă să aibă sincere îndoieli în privința cinstei sale. Poate nici nu era cinstit, poate, fără să-și dea seama, încă de pe vremea cînd lucra la ateliere, să fi mocnit dorința de parvenire, iar el să o fi urmat ca un orb.

Dobrin avea perfectă dreptate, de unde era el, Achim, atît de convins de nevinovăția sa, cu ce-o putea demonstra, fie și numai fiind vorba de Aurel ? De cîte ori nu bătuse palma cu el, cîte secrete nu-i spusese despre viața intimă, despre traiul comun ; numai bețiile făcute împreună după misiuni al dracului de grele, cînd erau convinși că nu mai scapă de glonțul dușmanului, beții de bucurie că totuși scăpaseră cu viață. Sigur, Dobrin avea perfectă dreptate, un Giurgea ar fi trebuit să fie pensionat pe loc, cu toate prostiile lui, cu toate patriile lui inventate, ce avea patria cu semnătura lui. Achim, făcînd un efort uriaș, își deschise un ochi ca o rană și direct în el scînteiară mai întîi ochii ciudat de străini și răi ai lui Dobrin, apoi steluțele sclipitoare de pe epoleți.

— Nu te obosi, tovarășe Achim, nu fă efort, te rog, m-au făcut locotenent-colonel, asta m-au făcut, nu general, pînă acolo mai e, spuse Dobrin roșind ușor că îl luase gura pe dinainte, dar s-ar putea ca și acest salt să nu dureze prea mult. Deci gîndește-te la ce ți-am spus, nu ne obliga la măsuri severe, oamenii noștri trebuie să înțeleagă, oamenii noștri ajunși aici unde ai ajuns tu sînt altfel de dușmani, dușmani iubitori de patrie, dacă vrei, cărora sîntem datori să le acordăm alt statut. Desigur, nu pot să-ți promit nimic în legătură cu Lovica, cu toate că știi, încă din vremea aceea... și Dobrin arătă cu un deget în spate, ca și cum vremea aceea era încrustată în ușa celulei, încă din vremea aceea aș fi dorit să-mi fie prietenă, ea l-a preferat pe Aurel. Nu-i nici o tragedie. Dar aș vrea să înțelegi că în privința ei trebuie să-mi ridic mîinile în sus, n-am ce face. Și situația ei, dacă mă gîndesc bine, ar fi alta dacă ai semna, o parte din vina ta recunoscută ar șterge un sfert din vina ei nerecunoscută încă.

— Dă-mi hîrtiile, Dobrine, să știi că și pînă acum aș fi vrut să semnez dacă nu era Giurgea cu teoriile lui, el ar trebui de urgență înlăturat din armată, ar trebui să fie în locul meu, armata n-are decît un singur adevăr și o singură memorie, aceea a momentului, restul este istorie scrisă de cei care habar n-au ce-i istoria.

— Drepți ! se auzi vocea pițigăiată a lui Iosulică.

Dobrin la început crezu că ordinul și l-a dat singur în calitate de locotenent-colonel, abia după ce își miji ochii îl văzu în față pe fiul lui Goldștein și înțelese că visase, rămăsese în biroul colonelului după o noapte de nesomn, noapte în care îl interogase pe Achim.

40

Lovica dădu de mîncare la vacă și viței ; tăiase de cu seară, din fundul grădinii, un braț de trifoi, alesese postața cea mai deasă, trifoiul crescuse ca o pernă verde, cu mii de cusături în formă de inimă, și de acolo cosise Lovica hrana grasă pentru Reluț, așa-i zicea vițelului, Reluț. Voia să-l înțarce pe Reluț, era și timpul, dealtfel avea nevoie de lapte, alimentele primite de Aurel ca militar încetaseră să mai vină, nici bani nu avea, iar pe Alixandru nu se putea bizui. O ajuta Alixandru într-un fel ce-o umplea de rușine, inventase împreună cu Saveta un joc umilitor, două bucăți de placaj, legate din două părți cu sfori, ca una să-i atîrne în față și alta în spate, și pe cele două placaje un nepot de-al Savetei scrisese cu litere mari : *Uite-așa pățesc dușmanii de clasă*, adică Alixandru era dușman de clasă și Saveta purta dușmanul de mînă, și oamenii nu așteptau să fie rugați, le umpleau desagele cu de toate, ca și cum le-ar fi făcut mare plăcere că puteau ajuta un dușman. Unul îi băgase în desagă și cîteva gheme de lînă : „Cota mea, Alixandre, decît să le-o dau lor, mai bine să-ți facă Saveta niște

strimfi". Alixandru, ca un mut, tăcea și primea. Rușinea dispăruse din el, din omul mîndru care își cosea cioarecii de cîte patru ori dacă nu cădeau bine pe pulpă, nu mai rămăsese aproape nimic ; curat era și acum ca înainte, poate chiar mai dichisit, Saveta îl spăla și curăța, uitase cu desăvîrșire că Drăghia fusese împușcat de oamenii din munte, unde se aflase și Liviu, se credea oropsită ca și Alixandru, pentru ea conta moartea în sine, nu cine stătuse cu pistolul în mîinile scheletice, și în numele morții colindau amîndoi satele după pomană.

Alixandru se întorsese în sat în dimineața aceea, cu placajele umede atîrnate ca de obicei, oamenii ordinii nu se legau de el și nici de Saveta, vedeau în purtarea lui o căință ascunsă, dureroasă și înscrisele de pe tăblii nu făceau altceva decît să exprime exact o realitate. Numai subordonații lui Dobrin nu-i scăpau din ochi, fiecare dar primit din partea sătenilor și mai apoi a orășenilor era un semn că darnicul era împotriva noii ordini și curînd registre întregi fură umplute cu numele miloșilor, în care sublocotenentul vedea virtuali dușmani. Făcuse verificări minuțioase privindu-i pe cei în cauză, alcătui rubrici speciale, cu date personale amănunțite, apoi, într-o noapte, ridică primul grup de miloși. Îi ridică cu familii cu tot și-i trimise în niște vagoane de vite în cîmpia deschisă a bărăganului, să se învețe minte să mai dea de pomană la cei care singuri își scriseseră pe față și pe spate că erau împotriva regimului.

Lovica se uita la animalul legat de iesle, vaca rumega cu cumpătare, după același număr de mestecături, nici una mai grăbită decît cealaltă, și aproape îi dădură lacrimile cînd se simți privită de necuvîntătoare îndelung, ca și cum vaca ar fi priceput durerea femeii. Vițelul nu voia să se atingă de trifoi, se uita la el dintr-o parte. Lovica se sperie, crezînd că vițelul are un ochi cîș. Ochiul cu pricina era la fel ca și celălalt, dar acesta era obiceiul vițelului să se uite într-o dungă. Lovica respiră ușurată cînd înțelese că Reluț era sănătos, numai obiceiul lui prostesc îl făcea să pară altfel. Mirosi cu botul umed verdeața crudă, apoi părul i se zbîrli pe spate ca la un cîine pregătit de atac ; speriat, se dădu doi pași înapoi, pînă aproape de ugerul doldora de lapte. Izbind în ugerul mare, cu vinele

proeminente, își alese o țîță îndesată și o prinse cu gingiile din care dinții își arătau vîrfurile albe. Vaca se scutură de durere, voi să lovească cu copita, gîdilitura de la uger o liniști și cîtva timp încetă să mai mestece, lăsîndu-se mulsă de vițelul nesătul. Lovica se așeză pe marginea ieslei și privi îndelung la vacă și viței ; era bucuroasă că fusese de folos la venirea pe lume a vițelului. Cît de mare crescuse vițelul și cît de iute, își zise Lovica și, cuprinsă de un gînd tainic, își pipăi pîntecul umflat, poate prea puțin față de cît ar fi dorit. Era spre luna a cincea și, în loc să-i crească burta, îi crescuse fundul, la fund n-o mai încăpeau fustele și nu înțelese de ce la ea trebuia să fie altfel decît la celelalte femei. Ca să i se vadă pîntecul la rotunjimea dorită, își băga sub rochie, în dreptul buricului, două mîneci rupte de la o cămașă veche de-a lui Aurel și așa, cu mîinile odihnindu-se deasupra ridicăturii, călca mîndră pe ulița satului. Sprijinul ei era în ea, în acel pîntece înfoiat copilărește, și nu o dată se trezea vorbind cu pruncul despre vreme și greutăți, despre flori și iarbă și niciodată despre viitor. Într-o zi Alixandru o povățuise să divorțeze, era mai bine și pentru ea și pentru el, pentru Alixandru, că avea să scape de ea, pentru Lovica deoarece se putea întoarce la ale ei, lăsîndu-l pe Aurel în plata Domnului. Îl urî pe bătrîn pentru sfat, cu toate că dreptatea era de partea socrului, numai că ea n-avea nevoie de dreptatea lui, ea avea nevoie de bărbat. Cum putea să-și lase copilul fără tată ? Atîta vreme cît nu știa nimic de Aurel, însemna că mai putea fi între vii, și datoria ei de femeie juruită în fața lui era să meargă alături de el pînă la capăt. Prin deschizătura ușii îl privi pe Alixandru ; nu părea nebun, cum îl credea satul, și, ca să-și verifice presupunerea, Lovica trînti ușa de la grajd fără să se ridice de pe iesle ; brusc, Alixandru își schimbă înfățișarea, spatele drept i se curbă, o mînă începu să-i tremure, iar saliva, ca la comandă, se prelinse prin partea stîngă a colțului gurii. Nu fusese Lovica niciodată la teatru, era unul nu departe de cartierul ei, ce să caute ea la teatru, se zicea că acolo oamenii se joacă de-a viața, ce nevoie avea ea de joacă, trăia viața, și asta îi era destul. Numai la circ fusese, o dusese Aurel și văzuse pe unul boit cu toate culorile, făcîn-

du-se cînd bolnav, cînd nebun, cînd om mare, cînd copil, și rămăsese mută de mirare că oamenii se puteau minți în asemenea hal și mai luau și bani de la alții pentru minciunile lor. Dar minciunile îi rămăseseră în minte, nu le uitase, și Alixandru nu făcuse decît să-i aducă aminte de acel pitic care, de la naștere la moarte, știa să treacă într-o jumătate de oră prin toate stările, făcînd lumea să rîdă. Alixandru nu voia însă ca lumea să rîdă de el, el voia mila și îndurarea lumii, adică simțea lumea pentru înțelegerea de care avea nevoie și Lovica voi să meargă la el și să-i spună că l-a prins cu înșelăciunea, dar pînă la urmă nu se duse. De ce să se ducă ? Bătrînul nu-i cerea de nici unele, nu o aștepta să-i pună de mîncare în blid, ea putea să-și vadă de ale ei și el de ale lui, pe deasupra desagile pline aduse de două ori pe săptămînă o bucurau, nu mai trebuia să cheltuie puținele economii pe mîncare și cu altele. De grîul din lădoi Alixandru nu voia să se atingă, își avea socotelile lui ; porumb mai avea în coșer și nici porumbul nu-l măcina de vreme ce pîine, covrigi și prescuri avea din belșug, încît putea îngrășa și porcul cu ele.

Într-o seară, Lovica se întorsese tîrziu, umblase pe la mînăstire, ar fi vrut să aibă o vorbă cu maica Lucreția, n-o găsise. Întunericul se lăsase de mult și, spre mirarea ei, văzuse la poartă o mașină și din ea cineva scosese doi saci și îi cărase în curte. Stătuse pitită în spatele unui gorun pînă ce se terminase descărcatul, nu voise să fie de față și nici să se amestece în trebile bătrînului ; prefera să se facă neștiutoare și așa se și făcu pînă ce intră în cămară și văzu cîteva slănini tăiate la fel, una nu mai mare ca alta, și două ruzi de salam, iar în lădița din cămară se odihnea mai bine de un sac de făină tuciurie, făină pentru pîine soldățească ; Lovica nu mai știu ce să creadă. Își închipui că Aurel primește rația în continuare, dar dacă ar fi fost așa, rația ar fi primit-o ea, și pe urmă de ce să primească rația Aurel, cînd el fugise ? Că nu era pentru bărbatul ei se văzu după cîteva zile, cînd bătrînul nu numai că ascunse alimentele, dar se supără cînd fu întrebat de unde le are ; erau de la oameni, nu era pentru prima dată că venea acasă încărcat de bucate, de ce se găsise să-l întrebe tocmai acum? Poate o fi fost o

afacere de-a lui, cine știe, își zise Lovica, și pentru că mașina nu mai apăruse în zilele următoare, bătrînul se făcu a da uitării întîmplarea. Numai Lovica n-o dădu, prea umbla Alixandru liber prin lume, prea își făcea de cap prin sate cu Saveta și prea nimeni nu le zicea nimic, umblatul lui cu cele două înscrisuri o fi avut înțelesul lui, și înțelesul acesta Lovicăi îi scăpa. Adică de ce făcea pe nebunul dacă nu era și de ce se înhăitase cu Saveta, care nu știuse toată viața decît să cînte și să bîrfească și, cum auzise prin sat, să-i prindă pe bărbați fără nici o rușine de locul ascuns ? Satul era sat, putea să vorbească vrute și nevrute, ea nu credea în balivernele satului. Adică de ce Saveta să se poarte așa cu bărbații, cînd avusese și ea bărbat ?

Ieși din grajd. Ziua se scurtase, soarele mai mult ocolea muntele în loc să se ridice peste el, toate opintelile de-a încălzi valea erau de pomană. Cum își ascundea razele ieșite după coamă, se lăsa nu numai răcoarea, dar și umbrele serii. Or, seara, ca o bufniță, era lumea ei, seara obișnuia să iasă din casă, seara se strecura pînă la mînăstire ca să pună mîna pe maica Lucreția. Căută în desagile mari, murdărite la fund, scorțoase din pricina pămîntului lutos, întărit ca o pată de clei, cu gînd să găsească ceva de mîncare. Pînă ajunse la prescuri, pîine și covrigi, dădu de un pachet legat cu ață, mirosind frumos ; Lovica nu înțelese de ce obrajii încep să-i ardă. Avea o presimțire. Deschise pachetul sub privirea aruncată într-o doară de Alixandru și descoperi sub învelișul de hîrtie creponată o cămășuță de nou-născut, cîteva scutece, un biberon și două punguțe din tifon pline cu zahăr, pentru băgat copilului în gură, să tacă și să doarmă mai bine. Cine i le dăduse bătrînului ? Alixandru tuși de cîteva ori, ridică din umeri și, deși Lovica nu-l întrebase nimic, simțise plutind întrebarea și răspunsese în felul lui arțăgos, de cînd ea îi refuzase sfatul cu despărțirea... Apoi tot el se îmbună și, venind pe prispă, se așeză lîngă ea, îi luă o mînă în palmele lui mari și bătucite și începu să scîncească cu sughițuri, un plîns fără lacrimi, amar.

— Io nu-s prost, Lovică, io nu-s prost și mi-i rușine de ce fac, dar uite că așa scap, mă lasă în pace, din ziua cînd am în-

ceput să colind satele cu Saveta și cu cele două tăblii de după gît, Dobrin nu mă mai amenință, da' io simt, draga mea, că ceva nu-i în regulă, că de cerșitul ăsta cineva se bucură și eu nu știu cine.

Dacă pînă atunci Lovica crezuse în sănătatea deplină a bătrînului, acum, după plînsul muieresc, se îndoia că era chiar așa zdravăn cum crezuse, prea o strîngea de mînă, prea se băgase în ea cu spaime de copil căruia îi e frică de întuneric și simte nevoia unui trup apropiat. Ce-i putea răspunde omului care numai cu două săptămîni înainte se răstise și-i ceruse să divorțeze, adică să-și lepede bărbatul, pe băiatul lui, cum ar fi lepădat de pe ea o haină ce nu-i mai era de trebuință ? Nu greșise, bătrînul Alixandru nu era în ale lui, prea trecea de la una la alta, prea era aspru și prea lăcrima atunci cînd era vorba de spaimele lui și nu ale altora. Ea avea spaimele ei și nu plîngea și nici nu-și striga durerea, cu toate că numai ea știa cît de rău și adînc suferea pentru tot ce se întîmplase cu familia ei. Aflase de la Pintilie; o oprise la colțul străzii, o trăsese după el într-un gang și-i spusese de arestarea lui Achim. Nu plînsese și nici nu se zbuciumase, toate erau urmări aproape firești pentru ceea ce făcuse Aurel, numai că Aurel dacă fugise avusese motive s-o facă, iar dacă o făcuse din îndemnul altora, atunci însemna că fuga lui avea alt motiv, or, motivul adevărat ea n-avea de unde să-l știe. Urcase, nu chiar în fiecare zi, dar urcase, nu trecuseră două zile fără ca pașii să nu încerce umezeala potecilor de munte, și nu primise nici un semn și nici o veste, cu toate astea speranțele că Aurel trăiește nu se stinseseră. Altceva se stinse, credința că Aurel fugise din îndemnul altora; nu mai credea că urcase sus cu înțelegerea ascunsă a superiorilor ; lipsise și altădată săptămîni întregi fără să știe unde se află și răbdătoare îl așteptase și el venise și nu-l înșelase niciodată, cu toate că i-ar fi stat în putință. Cîți bărbați nu dau ocol casei unei femei cînd femeia e tînără și cu bărbatul plecat ; chiar colegi de-ai lui zăboveau în cămăruța lor mai mult decît trebuia, purtîndu-și ochii doritori cînd la pat, cînd la picioarele ei. Oare ce-or fi găsit la picioare, toți bărbații în-

torceau capul pe drum după ea, crezuse că are picioare urîte şi buzele prea subţiri ca să pară femeie drăgăstoasă, şi uite că bărbaţii o plăceau.

Aurel nu-i dăduse nici un semn, înainte mai căpăta pe căi ocolite cîte-o vorbă de linişte, acum, în locul liniştii, începeau marile nelinişti, o ştia foarte bine de vreme ce şi Achim fusese arestat. De ce n-o arestau şi pe ea, doar e lucru ştiut că cel mai aproape de bărbat e femeia, bărbatul împarte nu numai aşternutul, bărbatul e trup din trupul ei şi asta nu pentru că se împreună, de împreunat se împreună şi jivinele, bărbatul şi femeia prin iubire au nu numai acelaşi sînge, dar şi aceleaşi gînduri, aceleaşi chinuri şi aceleaşi griji ; bărbatul mai spune de-ale lui, şi în meseria aspră Aurel nu o dată se scăpase cu unele vorbe, atîta lucru puteau şti, aveau şi ei neveste, întemeiaseră şi ei familii. Era cu gîndul la Aurel şi în acelaşi timp, dincolo de gîndul bărbatului, în cap o potopiseră alte griji, cele legate de Achim ; cu toate că Achim fusese mai mare în grad, era în felul lui mai neajutorat, şi Lovica îşi trecu cu repeziciune faptele tinereţii prin faţa ochilor închişi şi-l văzu pe Achim aşa cum fusese, mătăhălos ; parcă ieri strigase după ea să vină să-l spele pe cap, nefiind în stare să se limpezească singur. Şi unghiile de la mîna stîngă nu şi le putea tăia. Cînd Lovica refuza să i le rotunjească cu foarfeca, Achim şi le scurta cu dinţii, foarfeca în mîna lui arătînd ca un ciocan. Avea palmele cît nişte hîrleţe, cu degetele de forma unor cîrnaţi, cu pete cînd roşii, cînd albe, din pricina topiturii de oţel ; nu purta mănuşi de protecţie. Ce făcea acum Achim în puşcărie, în puşcăria aia nouă ? Şi pe urmă ce vină avea el ? Vina de a-i fi soră, cu asta greşise, că avea o soră căsătorită cu unul care fugise. Mare vină, ce să zic, şi Lovica îşi mişcă ceafa, o ţinea de cîtăva vreme un junghi... Dacă Achim ajunsese la plutonierul cu păsări pictate pe burtă, picioare şi braţe, şi l-a luat la întrebări, era rău de tot. Achim nu ţinea la bătaie, nu era ca ea, putea s-o bată de dimineaţa pînă seara, nu scotea o vorbă, pe cînd el... Îşi aducea aminte cum urla de scula toată strada cînd maică-sa lua cureaua şi îi lăsa lăţimea întipărită pe fundul mare.

Doamne, ce lume... Parcă ieri îl arestaseră pe bătrînul Achim ; lucrase tot la ateliere, era copilă, dar ţinea minte, era în douăzeci şi nouă. După moartea lui, pe Achim îl angajaseră pe salariul bătrînului, ca să nu se facă vîlvă. Îşi meritase Achim salariul, de la început îl cîştiga cu vîrf şi îndesat, era harnic, învăţase cît doi şi avea putere cît patru, or, la fabrică aveau nevoie nu numai de minte, ci şi de putere, mai ales la topitorii şi cazangerie, unde, ca să baţi un nit, îţi trebuia forţă, nu glumă.

Achim cel de odinioară îi era mai drag decît cel de pe urmă, cel de cînd devenise militar, pe ăsta de acum nu-l avea la suflet, şi asta din ziua cînd se ferise s-o vadă, de cînd îi ocolise casa. De ce nu venise ca un frate mai mare, ea aşa ar fi făcut la necaz, prima s-ar fi dus şi l-ar fi întrebat şi l-ar fi ogoit şi i-ar fi dat la nevoie ultimul leu, aşa trebuie să se poarte fraţii între ei. Nu, el nu se purtase aşa. Lui îi fusese frică, din pricina fricii o ocolise, şi nici nu ridicase vreun deget cînd îl spînzuraseră pe Liviu, ce ruşine să spînzuri un om mort ! Lovica oftă, nu prea adînc, mînecile prinse sub chiloţi ca să-i mărească burta o stînjeneau la răsuflat şi Lovica se ruşină ; nu le băgase numai ca să-i fie pîntecul rotund, le băgase să fie la vedere, se temea pentru viaţa ei şi îşi închipuia că avînd burta la gură au s-o lase în pace. Da, acesta era adevărul... şi ce-i cu asta, se răţoi la ea însăşi Lovica, era dreptul şi datoria ei să se apere, mai ales acum, cînd în Alixandru nu avea nici o nădejde, cînd Achim era arestat, iar de Aurel nu ştia nimic. Lăsă mîna lui Alixandru pe prag, mîna era caldă, o încălzise şi mirosea a parfum prost. Numai Saveta îl dăduse cu parfum, ea avea asemenea obiceiuri. Şi simţind în nări mirosul de busuioc, o apucă greaţa. Auzi, om bătrîn cu un copil mort şi altul ca vai de capul lui, să se dea cu parfum ! Scuipă lîngă ea şi se ridică de pe prag. Bătrînul nu zise nimic, nu protestă şi nici nu se şterse la ochii urduroşi din pricina lacrimilor sărace, ulcioase, ca untdelemnul, cleioase aproape de vreme ce pleoapele abia se tîrau peste ochi. Se duse în bucătăria mare, luă oala de aramă de pe foc şi turnă apă caldă în lighean. O încercă cu mîna, era prea fierbinte,

mai adăugă puţină apă rece din cană, amestecă lichidul pînă îl uniformiză şi se spălă îndelung, mai întîi de la cap pînă la brîu, apoi, schimbînd apa, de la brîu în jos. Ăsta era obiceiul de mică, să se spele înainte de a merge undeva ; o moştenise pe maică-sa, numai ei îi era frică să n-o calce vreo maşină sau vreun tramvai şi cei de la spital s-o găsească nespălată. Pe ea n-avea cum s-o calce, aici nu se aflau nici tramvaie şi nici maşini, cel mult putea da peste ea o căruţă cu omul de pe capră ameţit de băutură, se înmulţiseră băutorii în ultima vreme, sau totul nu era decît o simplă părere. Obiceiul era obicei, şi obişnuinţa, obişnuinţă, şi ea se supunea acestor reguli învăţate de copilă şi îşi schimbă şi rufăria intimă, cu toate că numai cu o zi înainte o lepădase... Îl înjurase pe Alixandru pentru parfum, dar nu se sfii să-şi toarne în palmă cîteva picături dintr-o apă de colonie adusă de Aurel de pe drumurile lui, franţuzească, cu un miros muced. Poate după miros se întorc bărbaţii, nu după ea, uite, la asta nu se gîndise, şi Lovica se stropi şi sub braţe, să miroasă a curat şi frumos. Acolo îşi încălzise Aurel nu o dată fruntea asudată după clipele de dragoste, tot mai furate şi mai grăbite în ultima vreme, cu somnuri subţiri, străfulgerate de vise sîngeroase şi spaime de moarte, altfel n-ar fi sărit în sus ţipînd şi n-ar fi cerşit ocrotire sub braţele calde şi mîngîietoare. „Dormi, Reluţule dragă, dormi, eşti cu Lovica ta acasă, dragule", aşa-i zicea, şi el se potolea şi adormea îndată, strîngînd-o cu o mînă puternică de mijloc, temător să nu o piardă. Voi să-şi pună sutienul roz, tot un dar de la Aurel, pînă la urmă renunţă, sînii i se întăriseră ca nişte pepenaşi ; dacă înainte stăteau ca nişte pere, certaţi unul cu altul, stînd unul într-o parte a pieptului şi altul în alta, acum se rotunjiseră ca nişte pui de lubeniţe, sfîrcurile semănau a vrejuri groase, sucite într-o parte, tocmai bune ca pruncul să le poată prinde uşor, fără multă caznă, şi Lovica îşi zise ce proastă fusese că nu adusese pe lume o companie de copii. Uite cum o schimbase pruncul şi schimbările le vedea singură, erau mai mult decît bătătoare la ochi. Pînă şi o cută de la gît, acolo unde avea lănţişorul de aur, în loc să se adîncească, dispăruse, se mai vedea o urmă stinsă în partea

dreaptă, mai mult de la soare decît de la fosta încreţitură, şi ca să se convingă, Lovica îşi întinse cu degetele pielea gîtului şi se dumiri că şi aici pruncul lucrase în folosul ei. Nasturii de la bluză stăteau gata să se rupă în butonierele lărgite de mişcarea arţăgoasă şi uniformă a sînilor la fiecare răsucire a trupului, şi pentru că nasturele de sus, ultimul, n-o mai ajungea, îşi zise că are să-şi pună un fular, să n-o pătrundă frigul. Din nou intenţiile i-o luau înainte, numai că acum se gîndise, ştia că vrea să meargă la mînăstire, avea însă de gînd să meargă altfel, nu ca o cucernică de rînd, răbdătoare şi fără putere, cum făcuse altădată, cînd maica din dosul ferestruicii din poartă, mieroasă, dar categorică, îi spusese că Lucreţia plecase prin părţi depărtate de ţară. Trebuia reparată bolniţa, şi fără aprobări speciale la biserici nu se mai putea repara nimic, şi maica Lucreţia, fiind mai arătoasă, îşi luase asupra-i sarcina să facă plîngeri şi să cîştige drepturi firești pentru repararea mînăstirii. Ştia Lovica cam în ce părţi de ţară umblă maica Lucreţia după aprobări, dar îi fu ruşine să-i spună femeii în negru că minte ca o scroafă.

— Lovica, ia, fată, ăsta cu tine, s-ar putea să ai nevoie, şi unde te tot duci pe-nserat, să nu-ţi baţi joc de bietul bărbatu-tău, cum zice satul că în fiecare seară îţi iei valea şi numa tu ştii pe unde umbli. Acu femeia fără bărbat îi femeie, eu pricep, şi eu ca bărbat am rămas fără femeie din vina ei, nu a mea, şi tu din vina lui, aşa că eu nu mă amestec, cu toate că unei femei ar trebui să-i fie ruşine...

— Ce-i ăsta, tată-socru' ? întrebă Lovica, uitîndu-se la darul oferit de bătrîn, şi atunci Alixandru, viclean, apăsă pe un buton, din prăselele de lemn sări o lamă de cuţit, lungă şi ascuţită, încît Lovica se sperie în urma reculului simţit în palmă. Ce să fac cu el, tată socrule, doar n-are cine să-mi vrea răul, sînt femeie şi pe deasupra şi făloasă, şi Lovica îşi arătă pîntecul sub rochia umflată cu ajutorul celor două mîneci de la cămaşa lui Aurel.

— Azi slabă pază îi aia, spuse el arătînd cu capul spre burta ţuguiată, poate cine ştie cînd să ai nevoie de o sperietoare pentru unul prea focos... Că sînt şi din ăştia.

Alixandru îi arătă cum să bage lama la loc și Lovica își vîrî cuțitul în buzunarul de sub șurță, cu toate că răceala și greutatea lui nu-i făceau plăcere. Parcă se lărgise în șolduri, i se desfăcuseră picioarele din pricina sarcinii, cu toate astea, mersul îi era ușor și spornic, n-o durea trupul, și în afară de tutunul lui Alixandru, nimic nu-i făcea greață. Dacă ar fi avut în desaga ei o bucată de aur, n-ar fi fost atît de mîndră cum era acum pentru boțul de carne vie și pe măsură ce trecea timpul și nu afla vești despre Aurel, cu atît mai apropiată se simțea de viitorul copil. Oare cum o să fie cînd începe să dea din picioare ?

Era gata îmbrăcată. Cu toate astea, nu se grăbea să iasă din curte, își plimbă privirile din nou la grajd, se duse să vadă vițelul și, nemulțumită, mai puse un așternut de paie la vacă și curăță balega de pe cărarea de beton, înjurîndu-l în gînd pe Alixandru pentru lipsa lui de hărnicie. Schimbă apa la cîine, cu toate că era seară și destul de frig, mai aruncă o mînă de boabe la găini, deși în afara cotețului nu se afla decît cocoșul, ultimul ce se ducea la adăpost. Ce-o apucase ? De unde dintr-odată o dragoste așa mare pentru lucruri ce nu erau ale ei ? Nu se știuse înainte gospodină, acasă n-avusese niciodată ceea ce are un om la țară în gospodărie. Prinsese gustul averii, își zise, și, supărată, își atîrnă traista pe spate și, ridicîndu-și un ciorap, se îndreptă spre uliță. Porcul guiță de două ori și Alixandru își făcu cruce cînd auzi poarta scîrțiind în urma ei. Ar fi trebuit tăiată craca roșcovarului de care fusese atîrnat Liviu, din trunchi, un ciot se afla deasupra porții ; voiai, nu voiai ciotul te obliga să te uiți spre el, să-l bagi în seamă ; se uscase, o uscăciune nelalocul ei, numai spre vîrf se roșise și se scorojise, lăsînd să se vadă în rest carnea albă și tare a lemnului. Poate n-o tăiase de la început cum trebuie, și Lovica porni pe sub deal ; pe sub deal îi plăcea să umble, poteca era mai puțin bătută, nu risca să întîlnească curioși, s-o întrebe unde se duce la un ceas atît de nepotrivit. Nici nu-și dădu seama cum ajunse la mînăstire, clopotul mic bătea de vecernie și el o trezi din gînduri și gîndurile nu erau de liniște. Uite-așa, fără un motiv anume,

era mai supărată ca de obicei, mai pornită pe lume, nimeni nu-i întindea o mînă de ajutor, de toate trebuia să se ocupe singură, ca și cum pătimirile pentru tot ce se întîmplase i se cuveneau numai ei. Ajunsă la poarta mînăstirii, nu se grăbi să bată în lemnul de stejar prins în canaturi groase de fier și pe dinafară și pe dinăuntru ; aşteptă o bucată bună de vreme, știa că părintele Ambrozie are să se arate în curînd, îi prinsese obicciul de a bea un păhărel înainte de fiecare slujbă de seară, știa și unde se duce să bea, la o femeie care fierbea singură țuica de prună, în pivniță, uitînd, proasta, să închidă ferestruica de la drum, pe unde ieșea un miros ascuțit de borhot. Nu greșise. Părintele, tîrîndu-și un picior, ieși pe portița dosnică a casei, își frecă mîinile înspăimîntat că întîrziase și, grăbindu-se caraghios cu piciorul înțepenit de gută, se apropie de poarta mare. Avea părintele Ambrozie cheia lui de la ușă, o cheie cît toate zilele, și-o ținea undeva în dosul unei cărămizi din perete ; Lovica îi urmări fiecare mișcare, cum scoate cheia, cum deschide ușa și cum se strecoară în interior. Dacă a scos cheia, înseamnă că și pe dinăuntru, după ce închide poarta, tot într-un asemenea loc o pune la odihnă pînă la următoarea drumeție spre țuică, poate ascunzătoarea avea pe partea cealaltă o gaură în perete. Și Lovica, după ce scoase cărămida de afară, înțelese că cheia era acolo sub o piatră pătrată... Deschise poarta ca și cum ar fi deschis ușa casei ei, fără teamă, maicile erau în biserică, își dădu în curînd seama după lumînările aprinse. Femeile, așezate în genunchi, stăteau înghesuite lîngă pronaus, ca și cum le-ar fi fost frică de altarul sfînt. La intrare în bisericuță ardea o candelă mare și Lovica se înspăimîntă cînd văzu jocul luminii pe picturile care reprezentau intrarea păcătoșilor în iad ; mai fusese acolo, dar niciodată nu zăbovise cu privirile la sacul în care intrau părți din trupuri de femei, picioare goale, capete de păcătoase, ori numai mijlocuri de fetișcane grăbite să piară din văzul curioșilor după ce cu părțile alea de trup se bucuraseră de plăcerile lumești. Uite ce picioare frumoase are aia, își zise Lovica fără să piardă

din vedere interiorul bisericii ; maica Lucreţia nu era acolo, ar fi văzut-o după spatele drept, era singura tînără dintre celelalte şi n-avea obiceiul să primească sfînta rugăciune smerită şi pocăită, ca suratele ei, dimpotrivă, sfida glasul lui Ambrozie, un glas piţigăiat, de om bătrîn, dedat la băutură. Lovica se depărtă de bisericuţă şi pe lîngă tîrnaţurile de lemn începu să cerceteze chiliile ; făcuse drumul de pomană, nu se vedea nici urmă de lumină, doar candelele din interior scăpărau firave scînteieri pe pereţii albi. Se auzi o uşă scîrţîind, şi Lovica văzu o umbră cum se desprinde de zid şi coboară pe scara ce ducea în curte. Era maica Lucreţia. Încremeni. Abia acum înţelese că intrase în mînăstire nu ca orice cucernică venită să-şi dezlege sufletul în faţa trimişilor Domnului în zilele învoite, intrase altfel, cum ar fi intrat un hoţ, cu toate că dorinţe de hoţie nu avea. Dorinţa ei era alta, şi Cel-de-Sus avea s-o ierte că nu găsise altă cale de a pătrunde în lăcaşul lui. Maica Lucreţia nu se îndreptă spre bisericuţa din mijloc, o luă în partea opusă, pe lîngă tîrnaţuri, strecurîndu-se ca să nu fie zărită de nimeni, şi, prin poarta zidului care despărţea mînăstirea propriu-zisă de bolniţă, intră în grădina alăturată, unde se aflau coteţele pentru păsări, stogurile cu fîn şi şurile de coceni de porumb, hrana de iarnă pentru vite şi un fel de pivniţă zidită din pietre de rîu, unde se adăpostea spălătoria şi vopsitoria de lînuri. Lovica se luă după maica Lucreţia, nevoind s-o piardă din ochi, era sigură că prin poarta din dos obişnuieşte să iasă din mînăstire, refuza intrarea şi ieşirea principală de teamă. Ca să nu piardă vreme, Lovica voi s-o strige, nu dorea să urce coclaurile să se convingă în ce parte a muntelui voia maica să se ducă, ştia de acum, o văzuse o dată. N-o strigase pentru că Lucreţia, în loc să iasă prin portiţa dosnică, intră în beciul prin al cărui coş se înălţa un fum subţire cu miros de răşini de brad. Prin uşa întredeschisă un abur dens ieşi din interior, luat repede de vînt, împrăştiat sub pomii deşi cu coroanele încă nevăduvite de frunze. Ce să facă ? Cel mai bun lucru era să aş-

tepte. Cît trebuia să aştepte şi mai ales de ce să aştepte ? Stătu o vreme nehotărîtă şi, văzînd că maica nu apare, coborî două trepte şi privi prin ferestruica din stînga. Nu văzu nimic, aburul dinăuntru era gros, la lumina opaiţului prins de peretele opus al încăperii nu se distingea decît o ceaţă albă. Înciudată, urcă treptele şi reveni la locul de unde plecase. Auzi în partea dreaptă a gropniţei o izbitură de fereastră, şi Lovica ocoli zidirea îngropată pe jumătate în pămînt. Se chiorî prin fereastra deschisă de-o palmă în spaţiul din interior ; văzu o sobă ca un cuptor plină cu lemne, un cazan de rufe deasupra, iar pe o bancă alăturată, scoţîndu-şi un ciorap subţire, maica Lucreţia. Nu avea nimic pe ea în afară de ciorap, şi după ce îl scoase, îl cercetă la călcîi, unde cîteva ochiuri fugiseră... Maica înciudată udă cu salivă ţesătura, apoi, aruncînd ciorapul pe celelalte haine, se ridică şi îşi vîrî degetele de la un picior, apoi tot piciorul într-o covată de lemn plină cu apă. Lovica înlemni. N-o interesaseră niciodată în mod deosebit femeile, pentru ea femeile erau simple femei, dar aşa frumuseţe de trup nu-i mai fusese dat să vadă şi scoase un oftat de mirare, amestecat cu unul de pizmă. Maica Lucreţia se răzgîndi, îşi scoase piciorul din apă şi veni la fereastră cu gînd s-o închidă şi rămase la rîndul ei înmărmurită cînd zări chipul omenesc lipit de sticla din afară. Cîteva secunde nici una, nici cealaltă nu putură scoate o vorbă, şi maica fu cea care îşi recăpătă mai repede sîngele rece. Nu trînti fereastra, aşa cum s-ar fi aşteptat Lovica, ci, cu o voce blîndă, o întrebă :

— Ce vrei, femeie, de ce te uiţi prin fereastră ? Nu-i frumos, se adresă ea Lovicăi aşa cum te adresezi unui copil surprins asupra unei necuviinţe.

Şi atunci Lovica se pierdu cu firea şi nu putu spune ce o adusese acolo şi de ce o pîndise la geam.

— Vino înăuntru, hai, vino, o îndemnă maica şi, pe vîrful picioarelor, după ce închise fereastra, se îndreptă spre uşa cu zăvorul mare şi greu pus pe dinăuntru.

Doamne, ce-o apucase să se bîlbîie în fața acelei tîrfe ? își zise Lovica supărată pe prima ei pornire de slăbiciune și, cu traista sub braț, ocoli repede pivnița și se înfățișă la ușa de lîngă care plecase. Ușa era deschisă, și maica Lucreția, cu îmbrăcămintea neagră pe deasupra și cu picioarele goale, o întîmpină ca pe o rudă apropiată, trăgînd-o blajin de mînă.

— E frig și nu prea avem lemne, în pădurile noastre nu mai sîntem stăpîne, zise cu voce joasă și își luă în picioare niște tîrlici de papură. Treptat, ochii maicii se mijiră, bunătatea din ea se topi și în locul luminițelor calme apărură altele zbuciumate de un vînt interior și în aceeași clipă Lovica înțelese că maica a recunoscut-o. Te știu, zise maica Lucreția simplu, te-am văzut pe-aici și nu mi-a scăpat că de cîteva ori m-ai urmărit.

Se așeză pe bancă și trase lîngă ea traista învîrstată cu negru și, după mișcările grăbite din interior, Lovica înțelese că degetele căutau un instrument de apărare. Nu se înșelase. Mîna maicii zăbovi încleștată pe ceva și fața i se liniști.

— Este adevărat, am mai fost pe-aici și v-am și urmărit, dar înainte de a fi ce sînteți aveți inimă de femeie ca și mine și veți înțelege. Bărbatul meu a plecat sus și nu știu nimic despre el, e viu ori mort, sînt în luna a cincea, minți Lovica, și aș vrea să știu dacă tatăl copilului meu trăiește. Cu cine să vorbesc și pe cine să întreb ? Nu mi-o lua, măicuță, în nume de rău că am intrat peste dumneata fără nici un drept, și dacă ai știut că te-am urmărit, înseamnă că știu și unde te duceai și nu mi-e rușine și nici teamă să te întreb dacă n-ai vreo știre despre Aurel.

Maica Lucreția scoase mîna din desagă, era inutil s-o mai țină acolo, femeia din fața ei n-o mințea, se vedea după pîntecul mare adevărul din vorbe, iar în privința urmăririlor...

— În seara cînd m-am dus la sălaș, dacă nu erai dumneata, m-ar fi prins, erau trei, i-am văzut prin acoperiș, luna bătea tocmai într-acolo, nu mă urmăreau atîta pe mine, cît pe

dumneata. Ești nevasta lui Aurel, oricum, pentru seara aceea îți mulțumesc, m-ai scăpat fără să vrei și tot fără să vrei i-ai pus pe urmele mele. Nu m-au recunoscut, de asta sînt sigură, altfel ar fi venit ei peste mine aici, cum ai venit dumneata, n-au venit, și asta e semn că pe dumneata te voiau.

Lovica se îndepărtă de sobă, dogorea drăcește, prea era cald, simțea cum îi curge transpirația pe sub combinezon.

— Numai despre Aurel am vrut să aflu, dacă se cade să mai aștept sau să plec de unde am venit, ca nevastă îi dreptul meu să aflu.

Maica se ridică, un ceas mic așezat pe laviță îi spusese că e tîrziu și, fără jenă, ca între femei și ca între prietene, maica Lucreția se dezbrăcă și intră în troaca mare de lemn. Luă de pe margine săpunul și începu să dea cu el întîi sub brațe, apoi la gît, pe sub sîni și la urmă pe genunchii ridicați cîte unul în sus, și numai cînd apa se umplu de clăbuci, Lovica, după mișcarea mîinii, ghici unde se plimbă săpunul frumos mirositor.

— Nu mi-e teamă că ai să te duci să mă spui, îți cunosc povestea, cine n-o cunoaște la noi și în satele din împrejurimi !... Pe viitor să nu mai bați la poartă, n-au să-ți deschidă, maica stareță nu vrea necazuri pe cap, pentru asta de fiecare dată ți s-a zis că nu sînt aici. Uneori chiar nu eram, de cele mai multe ori însă te-au mințit. Nu prea sînt maică de felul meu, să știi, am venit aici în patruzeci, bărbatul meu a fost legionar, atunci cu rebeliunea au vrut să pună mîna și pe mine. Nu m-am lăsat, apoi vremurile s-au schimbat, pentru alții, nu pentru mine. Nu totdeauna adevărul și dragostea de țară înving, cei ce intră într-o asemenea luptă trebuie să știe să și piardă, la nevoie să trăiască cu sferturi de măsură dacă măsurile s-au schimbat. Nu mă speli puțin pe spate ? Te rog, nu te jena, maicile de-aici mă spurcă de fiecare dată cînd vin, ele sînt prea sfinte ca să aibă nevoie ca mine de două băi pe săptămînă, ele sînt îmbăiate numai după ce mor, în rest, o jumătate de lighean de apă, acolo, în chiliile lor, le este suficient pentru curățenie. Nu-ți pune mai multe întrebări, n-are rost, mînăstirea a primit destul ca să fie înțelegătoare cu mine, cu toate că săracele femei sînt mai mult

decît speriate de prezența mea. Niște biete oi rupte de marea turmă, nu vor altceva decît pace și mîntuire și fac tot ce pot să nu le aduc necazuri pe cap... În curînd am să mă liniștesc, presimt, am să plec de aici și o să-mi găsesc o meserie, sau dacă maica stareță se duce în lumea dreptților, am s-o înlocuiesc, sînt cea mai veche aici, și pe urmă restul de maici sînt analfabete.

Lovica o săpuni îndelung, pielea subțire și fină îi gîdila palmele mari și cu bătături. Cînd își scoase mîna din apă și stoarse tifonul cu care o spălase, ca din nebăgare de seamă îi atinse un sîn, era tare ca piatra. Se putuse convinge și prin fereastră, după felul cum arătau, erau mai mari și mai țepeni ca ai ei, cu toate că maica Lucreția arăta cu mult mai bătrînă, bătea spre treizeci și cinci, așa-i ziceau ridurile de sub ochi.

— Ce frumoasă sînteți, pentru asta m-ați și găsit la fereastră, n-am putut să-mi iau ochii.

Maica Lucreția surîse, un surîs obosit.

— La ce mi-a folosit și mai ales la ce-mi folosește dacă frumusețea mea nu vede lumina zilei și nici soarele n-o bate ? Mă iubesc ca o țărancă oarecare cu unul de sus, așa am ajuns la sălaș, la voi, or, dragostea grăbită nu e dragoste. Aurel al dumitale trăiește, atîta știu, cu toate că nu e în libertate, n-au încredere în el, dar în curînd, după cîte am aflat, va fi liber, poate o să vă puteți vedea dacă pînă atunci n-o să se întîmple cine știe ce. Ia prosopul, uite-l colo în traistă... Nu te speria, e și un pistol, nu te-am recunoscut din prima clipă... Și pe urmă, draga mea, nu uita că soțul dumitale n-a fost un sfînt, și mai ales n-a fost un om drept, poți să mă crezi, la o mînăstire multe se află cînd popa Ambrozie bea un pahar mai mult, taina împărtășaniei nu mai e taină. Țăranii ți-au urît bărbatul, și pe drept cuvînt, unul din Bulanca, moț venetic, a cerut dezlegare pentru omor, și omorîtul trebuia să fie bărbatul tău. A scăpat fugind sus, dar liniște n-are nici acolo, deși ce se petrece sus n-am de unde să știu... Cu cîțiva ani înainte am vrut să rămîn și eu, dar șeful lor nu vrea dureri de cap, și pe urmă el cu femeile nu prea are de-a face. Aici la mijloc, șterge-mă bine, rochia lungă și legătoarea mă taie, uite ce urmă urîtă a

lăsat... A plecat de la noi una să se angajeze, lucrează la o fabrică, a învăţat să scrie şi să citească, a devenit membră de partid...

— Adică e sănătos, aşa aţi auzit, că e sănătos, voi să se convingă Lovica, frecînd cu grijă spatele cu pielea albă ca laptele... Dacă aş fi fost aşa frumoasă... pronunţă Lovica în continuare gîndul de-al doilea, fără voia ei.

— E sănătos, ţi-am zis, dar frumuseţea e trecătoare, pe ea nu poţi întemeia nimic, am vrut eu să întemeiez şi nu mi-a ieşit... Nici pe tinereţe nu poţi clădi, şi ea se duce fără să observi şi nu-ţi dai seama decît în clipa cînd anii au fugit şi înţelegi că nu i-ai folosit cum se cuvine... Mulţumesc, ai mînă uşoară.

— Am lucrat la miezuri, miezurile sînt ca puful, dacă n-ai mînă uşoară, odată le zdrobeşti şi la revedere piesă turnată, trebuie să iei toată treaba de la capăt.

— Ai o mutricică interesantă şi un mers ciudat, cred că-ţi place patul la nebunie, se vede după gura hulpavă, eşti tipul de femeie urîţică, dar după care aleargă bărbaţii, frumuseţea mea intimidează, ştii ce-i aia intimidat ?

— Ştiu chiar mai multe decît vă închipuiţi, se iţi Lovica, nemulţumită că maica Lucreţia o credea aşa de proastă.

— Nu-mi mai spune Lucreţia, e un nume de împrumut şi nici nu-mi place, mă cheamă Hortensia.

— Chiar că e un nume frumos, pe bunica bărbatului meu o chema tot aşa.

— Am douăzeci şi patru de ani, m-am măritat la şaisprezece, credeam că n-am să mai găsesc bărbaţi, nu-i aşa că arăt a patruzeci ?

Lovica îşi muşcă buza subţire de sus, nici prin cap nu-i trecuse că în faţa ei se afla o femeie atît de tînără.

— A treizeci şi cinci arătaţi, atîta v-am dat, atunci la poartă am crezut că aveţi cu mult mai puţin...

— Îţi dai seama că la anii dumitale voi fi o epavă ? şi maica Lucreţia se îmbrăcă încet, cu grijă, ştiind sigur că frumuseţea, curburile perfecte ale coapselor şi picioarelor o vor umili pe cealaltă. Mă spăl să fiu curată pentru un nespălat, mai zise ea şi îşi aranjă părul, apoi gulerul alb într-o oglindă prinsă pe

perete, o oglindă ciupită de negreală, cu argintul pe dedesubt mîncat de aburii vopselelor.

— Am în traistă ceva mîncare, dacă vă este de trebuinţă, eu niciodată nu plec de acasă fără traistă şi totdeauna bag în ea de-ale gurii, nu ştie niciodată omul ce se întîmplă.

— Nu, mulţumesc, Lovico, ce nume frumos ai, zise maica Lucreţia acoperindu-se cu gluga mantăii, astă-seară nu merg sus, am altă întîlnire, dar n-ai să te superi dacă nu-ţi spun cu cine şi te rog să nu mă urmăreşti, ar fi prea periculos pentru amîndouă... Mă bucur că te-am cunoscut, poate o să ne putem ajuta, poate să-ţi fiu de folos cu ceva, deşi mă îndoiesc, niciodată nu m-a lăsat ăla de sus să depăşesc înălţimea sălaşului, aşa că tot atîtea ştiu despre ei ca şi tine... Cu greu am luat legătura cu cei de sus, cei de sus însemnînd pentru mine un singur nume, omul cu care m-am încurcat, nu atît din dorinţa mea, deşi îţi poţi da seama ce greu îi e unei femei fără bărbat... Maica Lucreţia rîse, un rîs uşor, abia gîlgîit. Să nu te superi că-ţi povestesc intimităţi, aici n-am cu cine scoate o vorbă, zile întregi sînt cu adevărat mută, încît mă mir că n-am înnebunit de atîta urît. Vorbesc în pat cu mine însămi, poate nu mă crezi, cu voce tare, şi-mi schimb vocea în funcţie de interlocutor, mi-o pot schimba atît de bine, încît m-am mirat şi eu, şi Lovica rămase fără grai cînd auzi ieşind printre buzele femeii vocea părintelui Ambrozie, gîngăvită şi spartă. Acum du-te, ieşi prin portiţa din spate, îţi deschid eu, spuse maica Lucreţia şi părăsi prima grobniţa şi numai după ce se uită roată îi făcu semn Lovicăi s-o urmeze.

Poarta mică şi veche din zidul de piatră se lăsă deschisă cu uşurinţă, balamalele nu scîrţîiau, iar cheia se învîrti fără zgomot, de unde Lovica deduse că maica pe acolo obişnuia să iasă. Ajunsă în drum, se miră şi mai mult, deoarece pe partea cealaltă a zidului nu se mai vedea poarta, nişte cărămizi doar, ceva mai rare, parcă desprinse din împrejmuirea veche.

— Să nu mă mai cauţi... dacă aflu ceva în plus, îţi dau de ştire. O să ne întîlnim tot aici la baie, mai stăm de vorbă, îmi place cum m-ai spălat, ai mîinile aspre, ca de bărbat, mai spuse maica Lucreţia şi lăsă uşa să se închidă încet, fără zgomot.

Lovica făcu cîțiva pași pînă în dreptul nucului bătrîn, cu toporul înfipt adînc în carnea lemnoasă, apoi se petrecu ceva cu ea, o apucă un fel de ameteală și nu-și dădu seama dacă își pierduse cunoștința. Cînd se trezi, se afla în același loc și, după frig, își zise că s-a întîmplat ceva... Se ridică cu destulă ușurință. Traista era lîngă ea, nu i-o luase nimeni. Dusă de un gînd, căută înăuntru cuțitul dăruit de Alixandru ; cuțitul era la locul lui. Nu-i fu greu să umble, picioarele parcă n-o țineau așa de bine, dar de mers putea să meargă și în curînd greața venită de la stomac și mirosul greu al respirației îi trecuseră și păși grăbită să vadă de ce se umezise așa. Deodată se opri, neînțelegînd cum sînii doldora cînd plecase de acasă erau acum moi, aproape fleșcăiți, parcă cineva o storsese vreme îndelungată și pe lîngă lapte scosese din ei și fibra ațoasă și tare care le dăduse forma cu care se mîndrise pînă atunci. Își duse mîinile la pîntece, mînecile de la cămașa lui Aurel erau la locul lor, numai că burta nu mai era aceeași, mîinile nu i se mai puteau odihni pe rotunjeala ei. Lovica, după ce se sperie cumplit, rîse ca de o glumă bună, adică cine putuse să-i ia burta cu care venise și cine putuse să-i moleșească sînii dacă nu o închipuire bolnavă ?... Călcă mai apăsat și mai grăbit, pentru prima dată dorea să ajungă mai iute acasă la Alixandru, ca și cum socrul ei ar fi putut-o ocroti.

41

Aurel nu putuse dormi cîteva nopți, bucata de lut modelată de Folosea, apoi fotografia scoasă din lăcașul peretelui îl întorseseră pe dos, la orice s-ar fi putut aștepta, numai s-o vadă pe Lovica trîntită la pămînt, nu, de ce s-o trîntească Dobrin și de ce s-o fotografieze Folosea ? Prea erau lucrurile cusute cu ață albă, și Aurel se întrebă dacă nu cumva poza era măsluită. Ar fi dorit să-i ceară lui Iscander fotografia. Privită cu atenție, și-ar fi dat seama de trucaj. Se ferea să întrebe ; cel mai mic interes, după ce spusese că nu-i cunoaște pe cei doi, ar fi dat de bănuit. De ce mințise, de ce nu recunoscuse deschis că femeia

de sub bărbatul străin era nevasta lui ? Folosea s-ar fi simţit obligat să dea amănunte, poate i-ar fi lămurit originea fotografiei luată pe munte, că era făcută între Brîie, era sigur. Ceva se frînsese în el, ceva adînc de tot, misterul acelei spaime ce-l însoţise pretutindeni, din copilărie pînă atunci, pînă în acea clipă, cînd îl văzuse pe Dobrin cu chipul descompus deasupra Lovicăi, cu pantalonii scoşi pînă la noadă ; i se păru că pantalonii lui Dobrin erau prea sus, şi ei puteau fi o măsluială. Într-un moment de răgaz, cînd Folosea se dusese afară, se dezbrăcă grăbit, îşi lăsă pantalonii pînă la locul unde şi-i coborîse celălalt. Înţelese că intimitatea de care se temuse fusese posibilă, Lovica putuse să-l înşele, şi dacă ea apucase pe drumul ăsta, nu mai avea nici o scăpare. Aflase după căsătorie că încă din fabrică Dobrin umblase după ea, atunci vestea îl pusese pe rîs, legătura dintre cei doi suna hazliu, ca acum să i se pară altfel, iar dacă i se părea altfel, numai ea putuse să-l înşele. Nu-i mai fu teamă de nimic. căzuse într-o stare de nerecunoscut, dacă cineva ar fi băgat cuţitul în el, n-ar fi curs sînge, şi în această nouă stare nu-şi mai acorda sieşi nici o importanţă. Folosea îl trimisese sub escortă de cîteva ori la spălat ; refuzase în prima zi şi mîncarea, îi era silă de toate şi cel mai silă îi era de cei de jos cînd, reluînd amănuntele, se convinse că Folosea habar n-avea cine era femeia modelată în lut.

— Deci nu te laşi surprins de nimic, s-ar părea că absolut totul îţi este indiferent, spuse Folosea după ce-şi luă porţia zilnică de borş. Aurel înregistra fizic schimbarea lui Iscander după fiecare sorbitură de tărîţă acrită şi se întrebă de unde nevoia omului de a turna în el cu încăpăţînare lichidul cu gust oţetit şi, mai ales, de unde rara plăcere de a bea în fiecare zi cîte un pahar, socotit de Folosea purificator nu atît pentru trup, cît mai ales pentru suflet. Te-au pregătit bine, după părerea superiorilor mei, chiar foarte bine, nici un gest care să-ţi trădeze stările ; mare lucru chiar pentru un individ ca mine, trecut prin zeci de încercări, pe care voi, cei de jos, nici nu le-aţi visat. Mai ieri m-am uitat din observator la Brîul gol al muntelui şi am surprins în oculare făptura pe care ţi-am arătat-o şi căreia i-am dat o formă exagerată în lutul meu, reală în esenţă, şi, pentru că n-am putut trece cu vederea încruntă-

tura ta, m-am interesat la cei din Bularca, le-am arătat lutul, orgoliul artistului este nemăsurat ; l-am rugat pe Vasîlie Gogolea să-mi spună cine era femeia de sub omul cu brăcinarii atîrnați pe fundul gol și n-am așteptat prea mult ca să ghicească în acea făptură chipul soției tale. Abia pe urmă i-am băgat sub nas și fotografia. Vasîlie Gogolea n-a avut nici o îndoială că era nevasta ta. L-a recunoscut și pe celălalt, cu toate că fotografia îl prinsese doar din spate. Un coleg de unitate cu același grad. Și am înțeles că fuga ta n-a fost mistificată, fuga ta a avut un scop precis, altfel ai fi recunoscut direct cine erau cei doi, mi-ai fi spus de ce ai ascuns adevărul despre ei și de ce n-am simțit pe chipul tău urma durerii tale. Mi-ai zis că soția îți este însărcinată, ți-am citit bucuria în ochi și liniștea că orice s-ar întîmpla carnea îți va fi continuată, aceasta este marea dorință a bărbaților, dorință de care eu n-am avut și, probabil, n-o să am parte. Te-au pregătit bine, nimic de zis, cu toate că la mijloc poate fi și alt motiv ; nu-ți iubești nevasta, și asta este posibil, ți-e indiferent că și-a ridicat poalele în cap, sau îți este, în general, totul indiferent ; în acest caz, lucrurile stau cît se poate de rău, ești tînăr, ai avea multe de făcut, cred că jos nici n-ai fost una din ultimele lichele, aveți și din astea, sufletește mai poți fi recuperabil... Știi că am fost la șef și mai știi că am fost chemat pentru tine. Ce s-a hotărît în privința ta n-am să-ți spun, n-am să-ți spun încă, mai avem vreme, timpul nu ne împinge din spate, marea zi încă n-a sosit, ea se pregătește acolo jos, nu depinde de noi, cu toate că, în mare măsură, este determinată de învingători. Învingătorii totdeauna au dreptate. Aș fi vrut să plîngi, să te zbați ca un leu în cușcă, aș fi dorit, la vederea acelei pornografii făcute de mine, să încerci să mă strîngi de gît, n-ai făcut-o și nici n-ai s-o faci, ești în cea mai cumplită derută. Îmi dau seama că aștepți moartea și vreau să te anunț că din partea noastră vei fi ferit de ea, mai avem nevoie de tine. Văd că discuția despre colegul tău și soția ta nu te interesează, crezi pesemne că aș fi fost capabil de trucuri ; află, băiete, eu trucuri nu fac, cu atît mai puțin fotografice, pentru asta îți trebuie un laborator special, or, eu așa ceva... Bine, punct la acest capitol, cînd o să manifești interes, am să-ți povestesc cum am făcut fotografia, pot să-ți dau amănunte, cred

că ai priceput că poza e făcută cu un teleobiectiv puternic, altfel nu s-ar fi distins cu claritate amănunte care s-au petrecut pe Brîul Alb, la mai bine de doi kilometri depărtare de mine.

Aurel continua să stea nemișcat, culcat pe spate, cu cureaua de la pantaloni prinsă anapoda în cataramă. Se grăbise în experința făcută, călărind patul, să nu fie surprins de Folosea, și avusese dreptate să se grăbească, numai la cîteva minute Iscander apăruse în ușă, secondat de Vasîlie Gogolea, care îl privise ca și cum nu l-ar fi văzut niciodată, cu o curiozitate bolnăvicioasă și cu o milă țărănească, batjocoritoare, ușor de dezlegat pe chip.

— Nu vă supărați că am recunoscut-o pe doamna Lovica, domnișorule, așa, nu m-am gîndit de ce trebuie să spun eu cine e, pe urmă, după ce am ghicit și i-am făcut domnului Folosea mare bucurie, mi-a părut rău pentru dumneata, domnișorule... Că și pe ofițerul ăla mic l-am cunoscut după statură, poate pe dumnealui nu chiar așa iute, că era cu fundul în sus, că eu, prost ce sînt, credeam că de-alde dumneavoastră nici nu faceți așa ceva. Nu-l credeam pe domnul Dobrin în stare, dumnealui, acolo jos, o fost cu mult mai bun, domnișorule, nu te supăra că-ți zic adevărul, acuma, cînd n-ar trebui peste o durere să viu cu alta și mai mare. Că atunci după ce ne-a pîrît Căcălici și ai venit dumneata și ne-ai luat, domnul Dobrin a doua zi i-o dus mamei un sac de mălai și o slănină și două pachete de chibrituri și știu asta că mama mi-o povestit cînd m-am întors, înainte de a fugi aici, și cel mai tare s-a bucurat de chibrituri, că trebuia să meargă la fierar în fiecare seară să ia un jar ca să aprindă focul, și fierarul dracului nu dădea jarul decît pe lapte sau pe un culcat. Și noi de unde să avem lapte, iar de culcat, mama nu era din alea. Și i-o spus Dobrin mamei că-i pare rău de tot ce s-a întîmplat, că așa e vremea acum, aspră și grea, că s-a schimbat istoria și revoluția acum îi stăpînă și s-ar putea ca în revoluții să mai cadă și oameni proști, așa cum era tata, că doar îl cunoscuse. Mi-a zis tot atunci mama că domnu Dobrin i-a spus că primarul nu era bun de primar, că n-avea spirit revoluționar, era un căcăcios visător care nu luase din revoluție decît romantismul, ce dracu o mai fi și ăla. Se mai înșeală oamenii, domnișorule, se mai înșeală, că eu nu-l credeam pe domnul Dobrin în

stare, apăi între prieteni să te cotoiești cu nevasta omului care-ți intră în casă... Urît obicei...

— Du-te, măi Vasîlie, și lasă-ne, na aici o cană de borș pentru osteneala de a fi venit, dar să știi că dacă vă prind cum l-am prins pe Ionu Firii, vă jupoi pe toți și, pe deasupra, și pe cei de jos, îl sperie Folosea în timp ce deschidea cu cheile prinse la cingătoare cele două lacăte ale bidonului cu borș.

Vasîlie bău de parcă ar fi băut țuică, se clăti întîi cu lichidul vînăt în gură, îl încălzi printre măsele și dinții mari și rari și numai după aceea îi dădu drumul pe gît și gîtul scoase un pocnet ca și cum prin el ar fi trecut un ou întreg și cartilajele obligate să se lărgească pocniseră, gata să se rupă. Nici după ce-și bău cana de acriturâ Vasîlie nu voi să plece, fu nevoie de cîteva îndemnuri grăbite, din partea lui Iscander, ca tînărul să-și vadă de ale lui.

— I-am recunoscut din primul moment, spuse încet Aurel după plecarea lui Vasîlie. Te înșeli, o iubesc foarte mult și purtarea ei m-a uimit, mi-a luat graiul... Am iubit-o ; la început a fost mai mult o joacă, ea a vrut să trăim împreună, ca să înțeleg pînă la urmă că viața fără ea nu mai e viață... Am încercat cînd eram flăcău să mă leg de una sau două, fără vrerea femeii un bărbat e neputincios dacă nu întrebuințează forța, adică pumnul, s-o lase latâ și pe urmă să-i facă felul ; eu la pumn n-am vrut să ajung, dar nici dragoste nu mi-a fost dat să fac. Uită-te la gît, și acum mai port semnul acelei unghii ucigătoare, o fată pe care am văzut-o și mi s-a părut a fi doritoare și care n-a vrut pînă la urmă... Avea douăzeci de ani. Îmbătrînesc repede oamenii la țară. Adică Lovica a vrut, asta am dorit să spun, se vede și după picior, cum și-l ține, așa-i place să-și țină piciorul cînd face dragoste. Aurel se încruntă, asemenea lucruri nu se povestesc între bărbați și nu înțelegea cum de se pomenise zicînd asemenea vorbe tocmai despre ea. M-a dus atunci, după noaptea aia de dragoste, la frate-său, la Achim Ieronim, comandantul meu, pe atunci meșter la cazangerie, și l-a mințit spunînd că i-am luat fecioria cu forța și el a zis cum de nu îi e rușine, eram al cincilea bărbat cu care mersese la el zicîndu-i același lucru. După ce Achim a dat-o de gol, ea a

rîs şi am rîs şi eu şi am înţeles că lîngă iubăreaţa şi mincinoasa asta o să-mi mănînc zilele. Nu m-a înşelat, de asta pot fi sigur, dar, uite, n-a trecut decît...

— Am făcut fotografia din observator, ei stăteau pe Brîul Alb, pe brîu, cum se vede din poză, nu era ceaţă şi am zis : ia să văd dacă pot să scot ceva de la o asemenea distanţă... dacă ştiam că-ţi pricinuiesc rău, ţi-aş fi pregătit răul altfel, ţi l-aş fi servit cu bucăţica. E bine să înţelegi exact de cîtă simpatie şi respect te-ai bucurat între ai tăi, între camarazii de arme, şi Folosea rîse privind din nou bucata de lut pe care avea de gînd s-o ardă şi la timpul cuvenit s-o spoiască cu smalţ, reuşita artistică părîndu-i-se deplină. Sau, poate, înscenarea de care m-ai crezut capabil pe mine să fi fost acolo, între Brîie, făcută de ei, dar în acest caz nu văd sensul, cum s-a putut preta o femeie, şi încă o femeie însărcinată, la aşa ceva, sau poate la voi, la comunişti, totul este posibil... Chiar că este posibil, spuse Folosea şi, încruntat, ca şi cum ar fi intrat cu gîndurile într-un alt timp, uită cu desăvîrşire de cei doi şi povesti cu totul altceva. Eram dator să-ţi dau cîteva amănunte pe care ştiu că le aşteptai, sînt sigur că dacă nu-l aduceam pe Vasîlie, n-ai fi recunoscut nimic din marea ta dramă familială, tot aşa cum nu ţi-ai manifestat, în tot acest răstimp interesul faţă de Liviu ; o dată nu m-ai întrebat cum l-am cunoscut şi mai ales unde. Cînd am poposit cu Piper într-o gară, la multe sute de kilometri în spatele frontului, l-am găsit pe Liviu Rogozea acolo, după cum arăta, am înţeles că fugise sau căzuse prizonier cu mult înainte. N-am fost prieteni, dealtfel, în afară de o baracă unde puteam juca din cînd în cînd popice, dar de fiecare dată cu alţi parteneri, restul de barăci erau pentru antrenament, în plus cîteva hectare de teren în care găseam absolut toate dificultăţile posibile, ca, în caz de luptă, în spatele frontului, să fim familiarizaţi, să nu fim surprinşi de nimic şi să putem acţiona în deplină siguranţă. La popice l-am întîlnit pe Liviu, o singură partidă am jucat cu el şi mi-a spus să fiu atent, absolut toate discuţiile sînt interceptate. La cîteva zile am văzut doi inşi, amîndoi au fost lichidaţi la liziera unei păduri, vorbiseră ca proştii noaptea în pat, nimeni n-avea de unde să ştie ce vorbiseră, de ajuns că plătiseră cu viaţa o apropiere ce era interzisă. Trăiam, dar de fapt nu vorbeam unul cu altul,

n-aveam voie, era întreţinută între noi suspiciunea, se cultiva cu un anumit scop delaţiunea, pentru a fi bănuitori unii faţă de alţii. Cel mai bine era să n-ai încredere în nimeni. N-am schimbat cu Liviu în total mai mult de o sută de cuvinte, cu toate că am stat în acelaşi perimetru vreme de cîţiva ani, atît a durat instruirea noastră, şi trebuie să recunosc că instructorii erau aşi în meseria lor. Şi pe Piper l-am văzut rar, de vorbit cu el n-am mai vorbit ; o singură dată, aşa cum ţi-am spus, îmi era teamă din cauza denunţului meu, dar Piper uitase de el, de cîte ori ne întîlneam, îmi zîmbea binevoitor. Pe Liviu îl recunoşteam de departe, avea un zîmbet al lui, şi a trebuit să treacă mai bine de un an ca să ghicesc că zîmbetul avea ceva deosebit din pricina unui canin cu vîrful rupt, şi acest canin da chipului un ceva aparte... Mult timp nu i-am mai văzut nici pe Liviu, nici pe Vasile Piper, fuseseră transferaţi în alte centre de instruire. Cu regularitate unii dintre noi eram transferaţi ; mă liniştisem în privinţa lor din acest punct de vedere, cînd, într-o bună zi, l-am zărit din nou, prima dată, pe Piper şi la o lună de zile pe Liviu. Am trecut pe lîngă Piper cum trecusem şi înainte şi am rămas surprins cînd m-a privit cu o curiozitate străină, cu toate că aproape ne încrucişaserăm. Nu se putea să nu-şi fi dat seama cine eram. Am înţeles mirarea lui cînd m-am privit în oglindă, primisem sarcina să nu mă bărbieresc cîteva zile, ca apoi, cu ajutorul unui plasture special, să pot face acelaşi lucru pe care îl făceam în mod obişnuit cu briciul, desigur cu preţul unor dureri atroce, în sfîrşit, asta mi-a fost explicaţia. Piper nu mă recunoscuse din cauza bărbii şi a hainelor nemţeşti, îmbrăcat cu ele pentru familiarizare... La o săptămînă s-a oprit, cu toate că ne era interzis, cum ţi-am spus... mi-a strîns mîna şi m-a întrebat cum mă simt ; în orice caz, mai bine ca la Drumul Oaselor, a adăugat el. Ne-am zărit o dată la antrenamente, apoi la o tragere specială, şi atunci mi s-a întărit îndoiala că Piper nu este Piper cel care venise după mine ; Piper cel de acum trăgea atît de bine, încît am rămas uluit, cu toate că înainte, la o tragere asemănătoare, eram pe departe mai bun decît el. Bănuiala mi s-a confirmat la venirea lui Liviu. El m-a recunoscut de la început, dar tocmai pentru că m-a recunoscut din prima clipă şi mi-a zîmbit m-am mirat, neînţelegînd de ce zîmbetul de altădată era schimbat. La cîteva săptă-

mîni am descifrat taina, își pusese o plombă la canin, caninul stîng nu se mai dezvelea în felul lui aparte. Nu pot să-mi dau seama nici acum dacă presupunerile mele erau adevărate sau nu, înclin să cred că erau simple presupuneri, lipsa celor doi și a altora ca ei dintre noi pentru un timp era suficientă, în acele condiții grele de viață, ca să intervină în comportament și înfățișare schimbări, numai că ideea mea se întipărise adînc, n-o puteam alunga, cu toate că, pe măsură ce timpul trecea, și îi vedeam pe cei doi zilnic, micile și nesigurele întrebări legate de adevărata lor identitate dispăruseră, numai subconștientul refuza să le alunge. Nu știu dacă ți s-a întîmplat vreodată să intri la idei, la idei privind lucruri fundamentale, nu fleacuri, nu simple bănuieli, legate de un bărbat sau o femeie, ci de existența unui om sub alt înveliș ; să vezi același chip și tu să ai îndoieli că este el. Eu la asemenea idei intrasem în privința lui Piper și a lui Liviu. Poate că totul ar fi trecut, aș fi uitat, am capacitatea să-mi impun un punct de vedere mai comod, mai ales cînd viața numai de îndoielile mele n-avea timp, dar într-o noapte de nesomn mi-am adus aminte de cîteva vorbe adresate mie de Piper, ieșisem de la cantină, cînd am auzit vocea cunoscută a salvatorului meu : „Să știi că ce ți-am zis atunci despre Transilvania și... a fost o prostie, se pare că n-am știut ce înseamnă dragostea de patrie, am subordonat-o atașamentului față de idei, pot să-ți spun că a fost o prostie, țara e înainte de toate..." Sigur că eu îți povestesc cu vorbele mele, vorbele lui erau încete și cuvintele neduse pînă la capăt, parcă era drogat sau o spaimă uriașă îl copleșea și nu mai era capabil să se exprime corect, cum o făcuse înainte. Ținînd cont de spusele lui Liviu, am crezut că poate fi vorba de o provocare, mai ales că nu-i văzusem fața, a ieșit din cantină cu mult după mine, cu toate că am pîndit cîteva minute după o baracă, făcîndu-mă că-mi leg șireturile la bocanci, nu i-am zărit chipul, nici nu știu de ce mă legasem de chip, de ce dorisem atît de mult să-l văd și să rămîn liniștit în privința feței lui, parcă cineva mă obliga să leg cuvintele auzite de gura celui ce le rostise, și eu acea gură voiam s-o zăresc. N-am văzut-o și nici chipul lui Piper nu l-am văzut ; a doua zi a fost transferat, nu l-am mai revăzut decît după cîteva luni, neschimbat și totuși, pentru mine, alt om. Ca să-mi treacă timpul

liber, am început să modelez ; exista un mic atelier, cu un fel de sculptor în fruntea lui ; sigur, scopul nu era să devenim artiști, era altul, un exercițiu al memoriei. Ți se arăta un manechin, vreme de cîteva minute, apoi, peste două săptămîni, eram chemați din nou și ni se așeza lutul în față, un lut de o calitate excepțională, moale ca plastilina, țin minte acest lucru deoarece la primul contact cu pămîntul am înțeles că asta-mi lipsise din viață, huma neagră și mîngîierea ei m-a făcut dintr-odată fericit. Desigur, nu eram în stare după un interval de timp atît de mare să modelăm, și atunci ni se arăta manechinul în cîteva reprize rapide, urmînd ca imediat să încercăm să-i redăm trăsăturile. De la prima încercare am dat rezultate satisfăcătoare, și moara trierii, și în acest domeniu, a lucrat fulgerător, din cei selectați la început n-am rămas decît vreo patru, eu, încă un român și doi polonezi... românul asemănător cu cel modelat de mine în compania soției tale. O simplă coincidență de figuri, dacă ar fi fost același, l-aș fi reținut, memoria mea a fost socotită acolo ieșită din comun, și pe urmă el nu s-a mai întors în țară. N-am înțeles prea bine de ce aveau nevoie să fim și instrumente întîmplătoare ale artei, probabil în lipsa unui aparat de fotografiat nu strica să avem capacitatea de a executa cu maximum de acurateță o figură importantă, și trebuie să-ți mărturisesc că ajunsesem la o asemenea tehnică, încît îmi era necesară doar o treime dintr-o figură ca s-o pot reda în întregime, lucru pe care l-am făcut și aici sus, dacă ai observat, colegul tău apare în fotografie doar dintr-o latură, în schimb eu am modelat chipul din profil, aceasta și este diferența dintre fotografie și artă, eu i-am înnobilat chipul sugerîndu-i un efort pe care fotografia nu-l evidențiază. Pe mine mă chema acolo Numărul 354, acesta era codul meu ; la un moment dat îmi și uitasem numele adevărat, nu eram strigat decît cu acest număr, iar la antrenamente, cînd trebuia să izolăm un dușman, selectat tot din oamenii grupului, ni se spunea doar atît : „Suprimați pe 65 sau 424", și noi trebuia să știm cine deținea acel număr, și trebuie să recunosc că și din acest punct de vedere eram niște mașini perfecte, cu ochiul format pentru a vedea și prinde victima ca o pasăre de pradă. O singură dată am greșit. Trebuia să-l atac pe Numărul 12, totdeauna cifrele

mici mă dezorientau, de la început îmi îndreptasem atenţia asupra cifrelor mari, ele erau mai greu de reţinut, şi în loc să vîr pumnalul în numărul indicat, l-am pus, cum sunau instrucţiunile, la gîtul românului cu numărul 11. Şi, pentru prima dată, uitîndu-mă în ochii lui goliţi de expresie, am vrut să înfig cuţitul cu adevărat. În clipa aceea am înţeles că teama de a ucide dispăruse în mine, aş fi putut fără nici o tresărire să omor tot atît de uşor cum aş fi strivit o muscă. Ei bine, Numărul 11 a înţeles că eram capabil să fac o greşeală, au mai făcut şi alţii, victimele rămîneau simple victime, iar supravieţuitorii îşi vedeau mai departe de antrenamente, după ce în prealabil ancheta constata că între cei doi nu acţionase decît grija pentru executarea ordinului. „Ai vrut să mă ucizi pentru că modelez mai bine decît tine", asta a găsit tipul să-mi spună la cîteva săptămîni, justificîndu-mi starea de orbire. Gîndindu-mă atent la spusele lui, i-am dat dreptate, avea un plus de expresie cînd modela o femeie, pînă şi chipul i se schimbase, şi am rămas pînă azi cu convingerea că Numărul 11 n-avusese de-a face cu prea multe femei, era incapabil să se manifeste decît platonic, de aici tremurul degetelor şi al buzelor cînd sub buricele degetelor lua naştere strălucit figura unui model în mărime naturală, numai aşa sculpta el. Nu ştiu dacă mi-a intuit gîndurile sau reacţia a fost de moment în întîmplarea petrecută mai apoi, destul doar că într-o altă zi, era iarnă, o iarnă aspră şi viscolită, rolurile noastre au fost inversate, reacţia mea primară se cerea verificată şi cel care trebuia teoretic să moară de data asta eram eu, iar atacatorul, Numărul 11. M-a răsucit cu o forţă de care nu-l ştiam capabil, dar în locul cuţitului, cu o iuţeală de fulger, m-a lovit peste carotidă cu brutalitate şi nu m-am trezit decît peste cîteva minute, cînd am simţit şiroindu-mi pe obraz ceva cald. Era lîngă mine, urina. „Te rog să modelezi mai prost decît mine, lasă-mi măcar această plăcere, dacă mă elimină din competiţie, mă sinucid, mi-am descoperit vocaţia şi nu te-aş ierta niciodată dacă aş fi împiedicat să mi-o continui", mi-a zis Numărul 11 cu o ură neomenească în priviri.

Aurel se răsuci de pe o parte pe alta, poziţia în care se afla îl incomoda vădit, şi Folosea, fără nici o precauţie, îi deschise cătuşa cu care era fixată mîna dreaptă de parul puternic înfipt în pămînt.

— Îţi mulţumesc, Iscander, spuse Aurel simplu.

Şi Folosea se opri brusc din povestit, era pentru prima dată cînd prizonierul său îi mulţumea pentru ceva, dar nu atît gestul în sine îl mirase, cît tonul cu care Aurel pronunţase puţinele cuvinte : un ton febril, de om bolnav, cu maladia cuibărită adînc în el.

— Sper că ai fost generos, continuă Aurel, şi de data asta tonul se schimbase, era altul, durerea fugise, îşi făcuse culcuş în altă parte, şi, scăpat de ea, se transformase în acelaşi interlocutor incolor, bun doar să-şi ciulească urechile şi să-l asculte.

— Ce-i cu tine, ce s-a întîmplat ? întrebă Folosea.

Şi Aurel, dîndu-şi ochii peste cap, se îngălbeni, apoi, brusc, se albi şi nu-şi reveni decît în clipa cînd tuşi de cîteva ori, ultima dată scoţînd pe gură o dîră aburindă de sînge...

— De la bătăi, spuse Aurel bîlbîindu-se, am simţit din prima zi cînd am fost lovit că între coaste şi pleură s-a cuibărit un cocoloş de sînge, uite cum arată, aproape smîntînit, şi Aurel zîmbi cînd se uită pe podea şi văzu nodul cald, teşit de pămîntul ce ţinea loc de pardoseală.

— M-ai întrebat dacă am fost generos, crede-mă, aş fi dorit să fiu, dar nu dintr-odată, am plăcerile mele, în funcţie de împrejurările în care mă găsesc, şi împrejurările nu mi-au fost niciodată prielnice ; n-aveam de unde să ştiu că generozitatea, există sau nu există, n-o oferi din calcul, or, eu doream să storc de la Numărul 11 ceva mai mult decît îmi arătase, partea din el mai puţin explicată, mai mult ghicită în condiţiile noastre de izolare, cînd n-aveai voie să schimbi o vorbă cu colegul de pat, intuiţia fiind singurul fel de comunicare. Mai tîrziu am putut vorbi cifrat, din priviri, există un morse al pleoapelor, introdus de un inginer pripăşit la noi datorită ingeniozităţilor lui tehnice, şi totdeauna cînd simţea că îl paşte suprimarea, se ducea la comandant să-i raporteze că dispariţia lui ar aduce prejudicii incomensurabile cauzei, datorită unei noi invenţii mintal încheiate ce aştepta doar să fie pusă în aplicare. Închipuie-ţi un far, pe mare, care semnalizează unei corăbii aflate într-o zonă periculoasă, tot aşa Numărul 621 semnaliza din pleoape, fiecare literă latină din alfabet avînd un corespondent în mişcarea ochilor. În felul acesta eram şi mai greu de dibuit, translatorii erau români, cunoşteau bine şi limba gazdelor, şi cu toată teama că într-o zi vom fi denunţaţi de cineva, mijlocul de comunicare a luat proporţii, deşi inginerul, după ce-l descoperise, încerca temeri tot mai mari cînd i se

cerea să instruiască pe cîte unul din noi folosind același procedeu. Îți amintesc de acest inginer deoarece într-o dimineață mi-a comunicat că rivalul meu în ale artei, după întîmplarea pe care n-o știam decît eu cu el, căzuse într-o apatie totală, nu-l mai interesa nimic sau aproape nimic, numai pămîntul, lutul, ce-i devenise ființă apropiată și confidentă, îl mai sustrăgea de la o fixitate de om cu mintea plecată aiurea. Numărul 11 fusese împușcat, i se descoperise sub haina nemțească o hartă de lut modelată din memorie, cu o exactitate demnă de invidiat, harta locurilor unde ne aflam. N-am mai putut fi generos, n-am avut cum. durerea însă nu m-a încercat prea tare și nici n-a fost de lungă durată, simțămintele de o oarecare tristețe ce m-au însoțit la aflarea veștii s-au stins, trăiam fiecare pentru el, atît cît viața noastră se putea numi viață, și sentimentul fraternității dispăruse în noi ; am fost educați să dispară. Într-o pădurice exista un cimitir, toți știau de existența lui, dar nimeni nu-l văzuse, n-aveam voie să-l cercetăm, cu toate astea, în timpul unei acțiuni de anvergură, m-am putut strecura spre partea aceea de teren și, într-adevăr, am văzut sute de morminte, avînd fiecare, în loc de cruce, un simplu lemn și pe bucata de lemn nu scria nici un nume și nici un număr. Morții își pierduseră cu desăvîrșire identitatea, și pentru că n-aveam timp, am rupt o mînă de iarbă și-am aruncat-o pe o moviliță ; aceasta a fost toată părerea mea de rău că nu-mi manifestasem generozitatea la timp față de omul ce descoperise în humă suprema legătură cu viața.

Folosea își scoase din bîrlog figurinele de lut, se uită la ele ca la niște obiecte de o imensă valoare, apoi, rîzînd, îi arătă lui Aurel o plăcintă de pămînt reprezentînd și ea ceva asemănător unei hărți, dar pe care scria deasupra un simplu cuvînt încrustat cu pietricele multicolore : *Borș*. Aurel nu înțelese nimic din ceea ce voia să reprezinte acel relief lutos și mai ales cuvînul fără legătură cu desenul modelat în pămînt ; avu chiar credința că Iscander nu era cu mintea întreagă, dar chiar în clipa cînd voise să-și exprime nedumerirea, Folosea, învelindu-și cu grijă luturile, spuse pe un ton sticlos :

— Ce înțelegeți voi, voi sînteți niște animale, voi acționați în numele unei idei devenită instinct, sentimentul profund al apartenenței sufletești scapă ideologiei voastre. Poate ai să mă întrebi de ce-am insistat asupra unor lucruri pe care nici nu știu,

cu mintea ta rudimentară, dacă le înţelegi, de ce mi-am pierdut vremea. Am făcut-o nu din nevoia de a mă descătuşa, asemenea nevoi nu mai am, pot înlocui sentimentul cu o emblemă a lui, în schimb, la tine, am zărit tresăriri nemărturisite, existente încă, sufleteşte n-ai fost măcelărit de tot, eu în nici o lume n-aş mai fi bun, iar asta în care trăiesc are ceva fals. N-am înţeles ţelul existenţei noastre aici, pentru mine acest ţel a rămas încă necunoscut. Micile incursiuni, sabotaje şi omoruri sînt paravanul unor maşinaţii de anvergură, şi aceste maşinaţii îmi scapă. Omul care se duce în pămînt fără să lase nimic din memoria lui supravieţuitorilor încetează să mai fie om, în ordinea cosmică am convingerea că şi un animal nu se naşte şi nu moare, nu supravieţuieşte faţă de membrii aceleiaşi specii întîmplător, totul este legiferat de sus, de mişcarea uriaşului univers, şi nu vreau să reintru în plasma lui cu memoria slovei aruncată strîmb în eter. Existenţa noastră peste sute şi milioane de ani nu-şi va căpăta identificarea decît din ideile şi faptele noastre. Materialul în care sădesc această memorie este slab, dar între Vasîlie Gogolea, inexistent ca forţă intelectuală şi incapabil să înţeleagă alte reacţii decît cele legate de arat, şi tine, te-am preferat, cu toate că deosebirea nu este mare. Ea, această deosebire, va fi însă considerabilă, suferinţa dă creierului puterea să-şi dubleze celulele active şi, dintr-un oarecare, se poate naşte un om însemnat. Tu mai ai de suferit, eşti abia la începutul credinţei, pentru că şi suferinţa este pînă la urmă tot o credinţă. Uitasem, trebuia să încep cu altceva, cu ceva incomparabil mai important, cu o veste deloc plăcută pentru tine, dar înainte de a-ţi fi dat această veste, eram dator pe căi dosnice să aflu cine ţi-a fost comandant şi, aflînd, sînt obligat să-ţi acord şi lovitura de graţie. Şeful meu, cum ţi-am spus, n-are încredere în tine, nu te putem ţine la nesfîrşit legat cu acest lanţ aurit, este timpul să-l eliminăm sau să te prindem cu el de gît, şi momentul a sosit. Ca să-ţi dovedeşti adeziunea faţă de noi, va trebui să-ţi suprimi comandantul, cum şi în ce zi, asta e treaba noastră, datoria ta este pînă la ora haş să te gîndeşti dacă eşti în stare sau nu. După comportamentul tău de pînă acum... Ei bine, răspunsul nu poate fi decît unul singur, acordul imediat pentru îndeplinirea ordinului, numai că eu n-am nevoie de acest acord al tău pe loc, vreau să te chinui puţin, să-i judeci consecinţele, vreau ca hotărîrea să te

doară, memoria pămîntului are nevoie de durerea acestui pămînt, nu de vorbele exprimate patetic în numele lui. Deci Ieronim Achim, fostul tău maestru, ajuns căpitan, ţi-a fost comandant ; din cîte am înţeles, vă apropie nu numai aceeaşi optică asupra lumii, dar sînteţi şi rude, plăcerea şefului la aflarea ultimei noutăţi a fost nemaipomenită, iar hotărîrea ta, în funcţie de acest adevăr ultim, şi mai chinuitor de luat.

42

Alixandru Rogozea se uita pieziş, stătea pe prispă numai în cămaşă şi cioareci, fără să-i pese de vîntul de afară, vînt usturător, de sfîrşit de toamnă. Din cînd în cînd îşi ducea sticla la gură şi sorbea mărunt, nu ca înainte ; Saveta îl învăţase să bea aşa, domneşte, şi tot ea îi făcuse rost de sticla fumurie, plată, încît cu uşurinţă o puteai vîrî într-un buzunar de suman fără ca trecătorul să ghicească ce ţii ascuns acolo. Se uita pieziş la Lovica, pe ea n-o suferea în clipa aceea, împotriva ei îşi îndrepta toate sudalmele tăcute, măcinate mărunt printre sorbiturile la fel de mărunte.

— Fără ruşine ai ajuns să laşi viţelul şi porcul nemîncaţi, porcul ca porcul, că-i vieţuitoare nesimţitoare, dar viţelul, că doară tu te-ai lăudat că ai ajutat vaca să-l aducă pe lume ! Unde-ai fost, curva dracului, pe unde-ai fost, că dacă ţi-am zis ca om de omenie să te laşi de Aurel, nu te-ai lăsat, dar să-mi faci şi mie şi lui numele de ocară, asta da, că tătă lumea vorbeşte că trei zile n-ai fost acasă, spurcata dracului !...

Lovica stătea în uşa grajdului, pierită, fără să ia aminte la cuvintele socrului, dealtfel aproape nici nu le auzea, erau rostite să nu fie prea auzite, doar cîte o vorbă spusă mai tare era adusă de vînt, şi atunci ea tresărea, scuturată parcă de friguri, ca apoi să reintre în starea de uimire de dinainte. Înnebunise bătrînul, înnebunise de-a binelea, cu Saveta lui cu tot, nu mai aveau ruşine nici unul, nici altul, cu colindul lor mincinos, cerşind din durerea oamenilor pentru durerea lor închipuită. Adică unde

să fi lipsit, în fiecare seară fusese acasă, singură, cu zăvorul tras și la poartă și la ușa din tîrnaț, cu ferestrele acoperite, să n-o vadă nimeni din drum, și, cu toate astea, bătrînul, venit cu un ceas înaintea ei, găsise vițelul mort, cu pîntecul supt ; se sugrumase singur smucindu-se spre ugerul vacii, fără să poată ajunge la el ; vițelul era și acum în grajd, așa cum îl prinsese moartea, legat cu funia de grumaz, dar funia era largă, ea o lăsase așa, voise să înțarce vietatea. Porcul nu murise, porcul guițase cît guițase, apoi rupsese bîrnele groase cu capul ca un berbec, și Lovica îl găsise pe Alixandru muncindu-se să-l bage la loc în ocol. Porcul ca porcul, vorba bătrînului, își zise Lovica, dar vițelul... îi tăiase trifoi proaspăt doar cu cîteva ore înainte, și trifoiul, fără să fie călcat de copite, era acum veșted, mucegăit în partea de dedesubt, îl văzuse cu ochii ei. Însemna că cineva luase trifoiul cel bun și-l înlocuise, dar pînă la urmă Lovica dădu din cap, cine să nu fi încăput de trifoi și de Reluțul ei, acum mort, cu botul încă jilav, întors spre ea. Vaca era slabă, cu burta strînsă spre coapse ca într-o pungă goală, cu ugerul spăimos de mare, și din țîțele dolofane și gălbui laptele se prelingea singur, dospit de nemuls, pe alocuri cu urme de puroi. Doar mulsese vaca, înainte de a pleca la mînăstire o mulsese, dovadă era laptele din tindă, cu coaja prinsă peste el și pe marginile vasului de lut. Simți un junghi la mijloc, dar nu-l băgă în seamă, nu-i era acum de mijloc. Se duse și luă șuștarul de la locul lui și, grăbită, spălă ugerul bolovănos și, la atingerea lui, animalul își săltă un picior, semn că durerea fusese mare. Hotărît, vaca era nemulsă, dovadă curgerea ca de la șipot a laptelui cu miros coclit, dar pe măsură ce ugerul se golea de lapte, vaca se uita tot mai des la vițelul întins lîngă ea, neînțelegînd ce se petrecuse. Șuștarul se umplu de lapte, niciodată la un muls nu se umplea, cel mult pe jumătate, adică vreo patru litri, restul rămînînd pentru vițel, or, acum dăduse spuma pe de lături, clăbucii albi se mișcau în unduirea laptelui gros. Lovica se duse după găleata din dosul ușii și aproape o umplu și pe aceea. Rămase trăznită. După cantitatea de lapte, era limpede că vaca nu fusese atinsă vreme de cîteva zile, cu toate astea, ea își aducea bine aminte că înainte de a pleca... Veni Saveta cu măcelarul ; vițelul era încă moale și cald, era bun de tăiere, nu murise de boală, ci din

neatenţia stăpînului, chiar aşa sunase dojana lui, neatenţie, şi cu cuţitul despicase burta lui Reluţ. Lovica nici nu tresări, nici nu se miră cînd înţelese din spusele măcelarului că viţelul avea stomacul gol, fusese nemîncat de cîteva zile.

— Apăi ar fi putut să-ţi fie ruşine, Alixandre, îl porcăi el pe stăpînul ce stătea nesimţitor pe prispă.

— Adică de ce să-i fie lui şi nu ei, Neculiţă, doar dumneaei o rămas acasă, dacă o vrut să se facă ţărancă, atunci să fi stat şi să vadă de gospodărie, ca noi să ne putem striga durerea, că doar noi...

— Taci, Savetă, din gură, taci, tu, că numai durere nu-i aia pe care o cerşeşti şi o boceşti, totdeauna ţi-o plăcut să umbli brambura, că parcă nu-l ştiu pe săracul Drăghia, că era mereu nemîncat şi tu mereu pe drumuri !...

Lovica duse laptele în tindă, aţîţă focul, vărsă laptele într-o cratiţă mare păstrată anume pentru răcituri de Crăciun şi se întoarse din nou la grajd, unde măcelarul îşi făcea meseria rapid şi cu vădită plăcere.

— Am să-l duc prin grădina din spate, doamnă Lovică, să nu mă vadă lumea ori să mă pîrască cineva, ştii şi dumneata cum e vremea... Acum, cu Aurel fugit, nu mi-e teamă să-ţi spun toate astea, oameni sîntem şi trebe să trăim. Am cumpărat nişte carne mai bătrînă şi slăninoasă pentru cotă, pe asta o ţin s-o duc la nişte clienţi de la oraş, n-au de unde să ştie că viţelul l-am tăiat mort, şi pe urmă orăşenii parcă ştiu ce mortăciuni mănîncă ? Numai că nu înţeleg de ce n-aţi avut grijă de el, ce mai tăuraş ieşea... şi Neculiţă cîntări în mîini cele două greutăţi rotunde ale viţelului atunci scoase de sub picioarele din spate. Astea am să le frig, mie-mi plac, spuse el şi le vîrî direct în buzunarul hainei de pănură, cu toate că sacul mare cu gura larg căscată era în faţa lui.

— Eu l-am hrănit, bade Neculiţă, acum cîteva ore l-am hrănit, uite, trifoiul ăsta era proaspăt, rogu-te să vii cu mine în grădină, rogu-te mult, şi Lovica nu se lăsă pînă nu-l duse pe măcelar în grădină, dar acolo, spre nedumerirea ei, locul tăiat era înverzit, cu toate că se vedea că din acel loc cosise cineva.

— Acuma eşti femeie singură, de ce trebuie să-i dai raportul bătrînului ? zise măcelarul fără s-o mai domnească, socotind

descoperirea suficientă pentru el ca relaţiile lor, intime prin taina comună, să-i dea dreptul la aşa ceva...

— Adică nu mă crezi, bade Neculiţă...

Omul se uită încă o dată la cositurâ, îşi pierdea vremea, nu era aşa de prost ca să-i dea lui lecţii o orăşancă în privinţa timpului cerut de trifoi să crească din nou, chiar dacă înălţimea trifoiului proaspăt nu era asemănătoare cu a restului grădinii.

— Adică tu drept ce mă iei, zise el şi, grăbit, se întoarse la grajd şi, scoţînd de la cizmă al doilea cuţit, mai scurt şi mai butucănos, se apucă să desprindă pielea, apoi încrengătura oaselor la încheieturi.

Lovica îl urmă încet, încercînd să-şi aducă aminte de tot ce făcuse în ziua aceea ; îşi amintea perfect, pînă şi vorbele maicii Lucreţia îi sunau încă vii în urechi. Ceva se întîmplase, totuşi, leşinul, răul mare de la stomac şi trezirea pe iarba jilavă, toate astea erau semne că se întîmplase un necaz, numai că nu-şi putea închipui că leşinul o putuse ţine mult, dovadă că ajunsese acasă la ceasul cinei, văzuse prin gard cum ai lui Hirean sorbeau laptele cu mămăligă în bucătăria de vară. Simţi din nou durerea la mijloc, o durere ascuţită. Mai avusese asemenea dureri, nu era pentru prima dată, îi povestise chiar Saveta că, înainte de a se mişca pruncul, femeia simte altfel acel început de viaţă dinlăuntru, deci acolo, sub hainele groase, sub mînecile de la cămaşa lui Aurel, i se dădea de veste că marea taină a venirii omului pe pămînt se pregătea... Osul de la genunchiul viţelului pocnise sec, Neculiţă lucra în grabă, cu osîrdie, dar speriat, nu mai avea răbdare să taie ca un meşter ce era, mai punea şi sudoarea la tăvăleală. Zgomotul de os frînt o luă cu gîndurile de la ale ei. Nu văzuse niciodată un viţel tăiat şi mai ales un viţel crescut de ea, de la fătat şi pînă în ceasul cînd, fără voia ei, se petrecuse ciudata lui moarte, şi se uită mirată la măruntaiele ce atîrnau de grinda grajdului. Neculiţă îşi bătuse cuiele în grindă ca nişte belciuge, să-şi poată uşura munca. De o parte erau inima şi cu cei doi plămîni ; Lovica numai spre acea parte se uita. Ar fi vrut să vadă inima bătînd, mişcîndu-se măcar, dar pumnul vînos, plin de sînge, atîrna ca o zdreanţă, şi doar ea ştiuse foarte bine că inima bă-

tuse, nu o dată își ținuse palma sub pîntecul lui Reluț, să se convingă singură că și la animal, ca și la om, inima bate la fel. Simți un sughiț dureros în gît, semn că lacrimile, fără voia ei, erau gata să pornească ; era pentru prima dată cînd voia să plîngă din senin. Ei, acum vițelul era vițel, nu om, soarta lui tot asta ar fi fost, să-l taie cineva, cu toate astea... Se ridică de pe pragul ușii. La ce bun să privească cum despică măcelarul, era meseria lui, prețul cuvenit n-avea decît să-l ia Alixandru, deși după cum se învîrtea Saveta pe acolo, Lovica bănui că tîrgul ea l-a făcut, și dacă l-a făcut, însemna că în prostia lui socrul ei n-are să-și dea seama cît i s-ar fi cuvenit cu adevărat pentru mortăciune. Luă în mînă un șomoiog de trifoi și-l scoase la lumina felinarului atîrnat de perete ; trifoiul era zbîrcit, semn limpede, dacă avea mintea întreagă, că nu era verzitura tăiată de ea, iar dacă trifoiul era cel cosit de cîteva ceasuri, cum se putuse ofili în asemenea hal ? Cel mai bun lucru era să meargă înapoi la maica Lucreția, numai ea i-ar fi putut spune cînd anume se întîlniseră, în ce zi și în ce ceas, numai ea ar fi putut-o liniști sufletește sau, dimpotrivă, pune pe gînduri și mai mult. Cum s-o pună pe gînduri, se întrebă ea și aproape zîmbi, doar n-o luase nimeni în ceruri fără să știe și nimeni n-o adusese din nou pe pămînt în același loc. „Doamne, m-am prostit", își zise Lovica și, fără să mai piardă vremea, se îmbrăcă.

— Curva dracului, uite, numa ce-o vinit, și iar se duce, și dacă-i spune omu că-i stricată, nici nu-i pasă și nici cuvinte de iertare n-are !

— Adică de ce să-mi cer iertare și mai ales cui să-i cer ? întrebă Lovica.

Dar Alixandru se răsuci pe noadă, el nu pomenise cuvintele ca să capete răspuns, el le pomenise și atîta tot.

— Adică de ce să-ți cer iertare, tată-socru', că te-ai înhăitat cu aia, că umblați după cerșit ca și cum n-ai avea de mîncare și de băut, oare un tată căruia i s-a întîmplat ce i s-a întîmplat cu copiii așa trebuie să se poarte ? Te-ai dat la mintea nebunei ăleia ! și Lovica arătă spre femeie.

Saveta, calmă, asculta ocările ca și cum ar fi fost adresate alteia, nu ei.

— Mie mi-or omorît copilul, pe mine să nu mă sudui tu, şi nici de Alixandru să nu te legi, că numai un părinte ştie durerea după copiii morţi, întîi să te învredniceşti să-i naşti şi să-i creşti şi apoi, dacă Cel-de-Sus vrea să-l ia la el, atunci să te văz cum şi mai ales cui îţi strigi durerea ! Că tu crezi, doamnă de curvărie, că numai curve sînt pe-acolo de unde ai venit, că noi umblăm după o bucată de pîine, că pentru asta batem satele şi coclaurile, apăi proastă trebe să fii dacă îţi faci aşa gînduri, noi umblăm să ne liniştim sufletul şi trupul, că dacă n-ar fi obosite, ne-am agăţa de grindă, aşa să ştii, femeie nesimţitoare ce eşti... Că dacă militarii voştri veneau la vreme, copilul meu n-ar fi fost mort, cremenalul de Liviu şi ăilalţi ca el n-ar fi tras în oameni, nu i-ar ierta Dumnezeu acolo în pămînt unde se află, nici hodină să n-aibă nici ei şi nici viermii ce se înfruptă din ei. Că Liviu o fost ce-o fost, treaba lui, şi al meu o fost ce-o fost, apăi după moarte ce-mi pasă cum or murit, dacă nici unul nu e viu să-l cheme pe celălalt la judecată ?! Ce-i fi vrînd, să ies cu furca şi să dau în Alixandru pentru ce-o fost copilul lui ? Păi Aurel o fost mai bun ? Îţi spun eu, spurcata dracului, că n-a fost, el era cel apucat, nu Liviu, care de totdeauna a fost copil de omenie, că doar eu i-am dat să sugă ţîţă, că s-a născut în aceeaşi lună cu Drăghia al meu, şi aveam la lapte de puteam să te înec în el, nu ca tine, că nici ţîţe n-ai, că nici nu ştiu cu ce-o să-ţi hrăneşti plodul din tine, dacă ai cumva în tine un plod. Că parcă nu ştiu că ţi-ai pus dedesubt cîrpe, acu trei zile dinadins te-am lovit cu cotul, să văd ce-ai acolo, şi cotul n-o atins foalele, cotul o dat de minciuna din tine. Şi tu vii acum să-mi ceri mie socoteală pentru durerea mea şi a lui Alixandru? Că moartea tot moarte se cheamă, ori vine de la glonte comunist ori de la glonte preten, aşa că de ce să n-avem dreptul să ne înfrăţim durerea, că în doi şi durerea e mai uşor de purtat. Încă patru sute, Neculiţă, că viţelul a fost de lapte, n-a gustat iarba, şi acum, în postul mare, carnea se caută, nu te mai zgîrci atît, fire-ai al dracului de chiabur, că nu vă mai satură Dumnezeu ! spuse Saveta, aşteptînd ca măcelarul să-i numere în palmă suma cerută.

Lovica nu ştiu cum să-i răspundă, Saveta o luase iute şi gîndurile i se învălmăşeau în minte. Pînă la urmă îşi zise că femeia

avea dreptatea ei. altfel, după ce primise banii, nu s-ar fi așezat pe un plîns ce aducea a bocet și bocetul n-ar fi fost sfîșietor, încît se cutremură la nodurile vocii, cu suișuri și coborîșuri.

— Ce-i, Savetă, iar a murit cineva ? se auzi o întrebare de pe drum, și Saveta se grăbi să răspundă că n-a murit nimeni, că-și plînge durerea veche și are s-o plîngă pînă cînd răsuflarea are să-i înghețe.

Își puse în traistă merinde ; o bucată de pîine rumenită, două felioare de slănină, gata tăiate de Saveta și așezate în tindă pentru Alixandru... Și, ca răzbunare, cînd văzu masa întinsă, nu se sfii să-și ia și din sticla de țuică și, din trei cepe, nu lăsă pe fundul de lemn decît una. Uită sarea și nu se liniști pînă nu o înjumătăți pe cea aflată pe masă. Abia după aceea ieși pe poartă. Glasul Savetei se auzea și mai distinct, de la depărtare bocetul avea o frumusețe aparte, venea parcă din ceruri, și Lovica, cu toată graba, stătu locului s-o asculte, voia să-i audă și cuvintele. De la Niculae al lui Drăghia, mort de mîna dușmanului, cuvintele se duseră repede la vale, ca și cum femeia schimbase potecile, luînd-o pe una mai abruptă, și în locul numelui celui mort Lovica și-l auzi pe al ei. De data asta Saveta n-o înjura în cîntec, avea vorbe bune și calde, adică și ea, Lovica, suferea pentru cel dus, ori mort, așa cum sufereau și Saveta și Alixandru. Nodul greu din gît iar se ridică pînă la omușor și Lovica trebui să-și adune puterile ca să-l înghită și în același timp să-și oprească lacrimile. Parcă urcase mai sprintenă cărarea cu cîteva ore înainte, mai iute ajunsese la nucul bătrîn din fosta grădină a lui Alixandru. La primul dus avusese vreme să se uite la toporul lucios înfipt în trunchiul cît o casă, acum trecu repede pe lîngă el, crezu că trece repede, deoarece puterile îi erau pe sfîrșite și nu înțelegea de unde atîta sfîrșeală. În mers, sînii i se loveau cînd într-o parte a bluzei, cînd în alta, scofîlciți, nu mai aveau nimic din tăria cu care se mîndrise, aproape îi fu rușine că nu-și pusese sutienul, cu toate că era noapte și nimeni n-avea cum să-i vadă zbaterea de sub bluza înflorată. Chiar, de ce i se înmuiaseră așa, dintr-odată avuțiile ei iar ajunseseră ca niște pere... Dacă înțelesese că trifoiul era veșted și că în grădină peste cositura veche se ivise altă verdeață, semn că trecuse un oarecare timp, în privința propriei ei schimbări nu mai pricepea nimic. Cine știe ce s-o fi întîmplat cu Reluț, în vremea sarcinii

multe se pot întîmpla cu o femeie. Şi pe urmă de ce să se tot gîndească, maica Lucreţia are să-i spună singură, ea era cel mai bun martor pentru toate semnele ei de întrebare. Ajunse la locul unde îi fusese rău, găsi piatra lîngă gorun şi iarba pe care se aşezase, cu capul în sus, spre deal, ca sîngele să n-o ameţească. Locul era curat, îl pipăi cu mîna, dorind ca verdele întunecat al ierbii să-i spună ceva, dar locul n-avea nici un răspuns. Cu toate că nu descoperi nimic, nu voi să plece, petecul de pămînt ce-i odihnise trupul o ţintuia locului. Simţi ceva cald şi duios la amintirea acelei odihne, cu toată ameţeala cu care se sculase. Găsise în ea la trezie şi o fericire aparte, ca şi cum cineva i-ar fi dat să bea o zeamă fermecată, menită să-l bucure pe om, şi ea pusese acea fericire pe seama lui Aurel, nu se putea să nu-l găsească pe omul ei, şi mai drag de cînd îi căşunase prin cap să fugă. Se ridică cu tristeţe, ar fi putut sta pe iarbă o veşnicie, nici nu-i simţise umezeala, iar răcoarea strecurată printre fuste o gîdila plăcut. Întoarse de cîteva ori capul după ce se depărtă de gorunul falnic cu coroana lui mare şi largă. Poarta din spatele zidului era închisă, doar auzise cum maica Lucreţia trăsese zăvorul în urma ei, pocnetul îl avea şi acum în urechi, zăvor ţigănesc din fiare bătute cu ciocanul. Într-o doară Lovica îşi zise că n-ar fi rău să încerce totuşi, încercarea moarte n-are, şi rămase trăznită cînd auzi scîrţîitul încet al porţii grele deschisă la o simplă apăsare. Mai mult ca sigur Lucreţia plecase la al ei, nu în zadar se spălase cu săpunul frumos mirositor atît de îndelung, femeile cînd se spală pentru un anumit lucru se spală altfel, gîndesc lucrul în fiecare mişcare, trăiesc de două ori întîmplarea, o dată prin pregătirea ei şi altă dată cînd o fac. Lucreţia parcă iubea mai mult pregătirea, ochii ei verzi, unul mai întunecat la culoare decît celălalt, trăiau ceea ce avea să se întîmple mai apoi. Făcuse drumul de pomană. Dacă Lucreţia ieşise, însemna că tot pe acolo avea să se întoarcă, cînd anume, n-avea de unde să ştie. Nici chiar aşa de proastă nu era să aştepte în răcoarea tot mai deasă a nopţii. În grobniţă se vedea lumină, o lumină palidă, nu de lămpaş, de lumînare, şi lumina mişcătoare o făcu pe Lovica să intre în curtea unde maica fusese înainte. Ca o hoată îşi mici paşii şi călcă pe vîrfuri, cu teamă să nu fie auzită.

N-avea cine s-o audă, maicile erau la cuhnie, se auzea zgomot de vase ce se spălau, și Lovica, mai puțin temătoare, înaintă spre fereastra de unde o văzuse prima dată pe Hortensia. Nu-și mai lipi obrazul de geam, să nu se dea de gol, cu toate că era convinsă că înăuntru nu se afla nimeni, dar ce văzu... Pe podea, pe niște mițe de lînă aduse la vopsit, luneca un picior de femeie, și deasupra, un bărbat. Doamne, și ce avea bărbatul în mînă i se păru înfiorător. Din grobniță răzbătu pînă afară fiorul unei dureri adînci. Lovica, smintită de curiozitate, nici nu înțelese că-i place priveliștea și își lipi fruntea transpirată de fereastră, dar în afară de gemete, nu mai auzi și nu mai văzu nimic, aburise cu propria ei gură ochiul de fereastră și, ca să nu fie observată, nu voi să-l șteargă. Se retrase de la locul de pîndă și ieși în luminișul din afara zidurilor, nu prea departe, la nevoie să poată fi cît mai iute lîngă poartă. Nu dură mult timp așteptarea. Bărbatul dinlăuntru ieși și luă drumul oilor spre sat. Era mic de statură, spătos și așa cum alerga semăna cu Dobrin, dar ce să caute Dobrin la maica Lucreția ? Lovica numai cînd auzi zăvorul tras, se repezi spre intrare și bătu încet, fără să spună nimic. Poarta se deschise din nou, mai mult ca sigur că maica Lucreția crezuse că bărbatul ieșit s-a întors cine știe pentru ce, dar nu tresări prea mult cînd, în locul bărbatului, zări chipul Lovicăi.

— Ce-i, draga mea ? sună vocea Hortensiei, smerită, dar Lovica simți în timbrul ei o urmă reținută de durere și nu se minună cînd observă că femeia își duce mîna la pîntece, undeva sub brîul cu care era legată.

— Maică Lucreție, spune-mi, rogu-te, cînd am fost eu ultima dată la dumneata ?

— Acum cîteva ceasuri, draga mea, sună răspunsul liniștitor, și Lovica se aplecă să-i sărute mîna, dar maica și-o retrase și închise ușa cu violență.

Cei de acasă minteau, Alixandru, Saveta și chiar măcelarul, toată povestea cu trifoiul și vițelul mort de foame și porcul ieșit din coteț, cu toate că erau adevărate, nu porneau de la lipsa ei de acasă, altfel maica nu i-ar fi spus că fusese la ea cu cîteva ceasuri înainte. Cine era bărbatul ieșit din curtea dosnică a mînăstirii ? Poate să fi fost iubitul ei, dar atunci, se întrebă în-

mărmurită Lovica, de ce omul o luase spre sat și nu spre munți ? Ori maica Lucreția trăia cu mai mulți ? Și ăsta putea fi un adevăr. Dacă ar fi stat mai aproape de poartă, l-ar fi văzut, așa, nu observase decît o umbră măruntă, care lunecase pe lîngă zid și fugise în jos, pe drumul ce cobora spre pajiștile din vale, unde se odihneau stînele și de unde oile coborau cu măgari și cîini la șes pentru iernat. Vestea maicii Lucreția o înveselise, cele spuse de ea veneau în ajutorul dreptății ei, dar numai după cîteva sute de pași ceva o făcu să se oprească și se pomeni din nou sub gorunul noduros. Avu o tresărire cînd își aminti de greața venită prin nas, de acolo îi pornise tot răul ; parcă aerul serii purtase în el miasme de putreziciune și o găsise tocmai pe ea s-o înconjoare în poalele lui dușmănoase.

„Acum ce-o tot întorc pe toate fețele, își zise Lovica, de ce vreau cu orice preț să aflu ce nu-i adevărat ?“ Adevărul i-l potolise maica și, ajunsă din nou cu gîndul la ea, revăzu scena cu de-amănuntul ; la fereastră prea se uitase doar spre un anumit loc. Firul se desfăcea din ghem, și Lovica se pomeni stînd în drum refăcînd întîmplarea din grobniță. Pielea i se făcu de gîscă, dar nu din pricina scîrbei. Treptat, cele văzute i se părură de rușine, de rușine că avea timp să mestece în cap viața altora, cînd a ei era atît de chinuită.

„Păi altfel omul ar muri dacă s-ar gîndi numai la necazuri !“ își zise Lovica, voind să-și justifice ațîțarea și, hotărîtă să-și alunge totul din minte, păși mai vioaie pe cărăruia de sub poalele muntelui. Ieșise din nou luna, semn că se apropia de miezul nopții, și Lovica auzi din depărtări un țipăt, ca și cum luna, trecută peste munte, își strigase izbînda ; brîul dintre păduri fu luminat ca ziua ; nu avu nici o îndoială că zgomotul continuu, ca un scîncet, nu era altceva decît furtuna pornită prin făgașul Alb. Stînd locului, avu sentimentul că poate urmări exact scurgerea vîntului pînă la cotitura dinspre sud, apoi șuierul încetini și, odată ajuns dincolo de munte, se pierdu ca un vaier.

„...Cu ce-mi pierd eu vremea“, își zise Lovica, neînțelegînd de ce-și amînă mereu întorsul acasă. Numai gîndul că avea să dea din nou ochii cu Saveta și Alixandru o făcu să simtă durerea la pîntece. Scoase din traistă sticla de țuică și bău un gît, o singură sorbitură nu-i putea face rău fătului, avea nevoie și el de un scutec cald, pornit din sîngele mamei. Nu mîncase

în ziua aceea mai nimic, dimineaţa băuse cu scîrbă o cană de lapte, şi laptele îl băuse mai mult pentru Reluţ... Oboseala din trup şi moleşeala sînilor puteau veni foarte bine de la flămînzeala aproape zilnică ; uite, se făcuse ca un ţîr. Îşi aşeză sub şezut fusta groasă de lînă, ca răceala lemnului pe care sta să n-o ajungă la piele. Desfăcu traista în care avea merindea. Înghiţitura de palincă o poftise parcă la cină, şi ea mîncă cu poftă după ce îşi aşeză bucatele pe o ştergură, aşa cum făcea Alixandru înainte de a pleca la drum. Acasă la ea puţin îi păsa cum mănîncă, Aurel venea atît de rar la masă, încît obiceiul mîncatului aşezat, gospodăreşte, dispăruse ; mînca pe apucate, de multe ori în picioare, alteori din mers, numai cînd se nimerea să pice la vreme de prînz, sau de cină, punea masa cu grijă. Acum o aşezase pe ştergura de cînepă, parcă ar fi venit Aurel, cine ştie de unde. Se strădui să fie cît mai atentă cu felul de a mînca, pînă o pufni rîsul, cine ar fi venit s-o vadă sub lumina tulbure a lunii cum mănîncă ? Ce-ar fi să se ducă pe la fosta ei casă ? gîndi printre îmbucături. Avea uneori obiceiul, de cînd plecase Aurel, să treacă pe strada centrală, unde avea cvartir Aurel ; plătise de pomană, mai mult dormea la cazarmă, şi odată Achim îi spusese că doarme acolo de frică, îi era teamă să doarmă singur în camera luată cu chirie. Camera o păstrase pentru venirile ei, şi cînd sosea la Aurel, era altfel, îl simţea din primul moment, ceva se lumina în el, prindea viaţă, în camera aceea îl zămislise pe Reluţ... Mîncă cu poftă, de mult nu-i mai tihnise mîncarea. Oamenii le dăruiau celor doi bucate bune, dovadă slănina untoasă şi bine rumenită de fum, cu un iz plăcut de paprică şi usturoi, şi pîinea era bună, cu toate că, din cînd în cînd, mai dădea cu dinţii şi de mici cocoloaşe, semn că gospodina care frămîntase coca fusese grăbită sau nu-i arsese de frămîntat. Aruncă firimiturile sub un brad, să fie păsărilor de pomană şi după ce vîrî restul de mîncare în traistă, se puse din nou pe drum ; nu, n-avea de ce să meargă la casa închiriată de Aurel. Proprietăreasa, după plecarea lor, o dăduse altcuiva, nu era proastă s-o ţină goală. Pe urmă amintirile trăiesc numai atîta vreme cît sînt şi oamenii cu ele, îşi zise Lovica, ori ea, fără Aurel, n-avea acolo amintiri.

De departe auzi în ograda lor veselie. Alixandru rîdea ca un apucat ; cu Saveta după el. Se opri pentru o clipă, să nu dea nas în nas cu o femeie care, trecînd pe lîngă poarta lor, își făcea cruce, ca și cum ar fi trecut pe lîngă Necuratul, și numai pe urmă pătrunse în ogradă. Cei doi erau pe prispă, Saveta numai în bluză, cu laibărul îmblănit deasupra, Alixandru îmbrăcat și mai subțire. Se vedea de departe că amîndoi erau făcuți, altfel capetele lor nu s-ar fi apropiat unul de altul cu înverșunare și nu s-ar fi îndepărtat de parcă cineva i-ar fi tras pe amîndoi în același timp de ceafă.

— S-a întors stricata, spuse Alixandru.

Și Saveta îi puse mîna la gură, voind să-l oprească din drăcuit.

43

Căcălici fusese dus și readus în aceeași carceră pentru a patra oară, de fiecare dată mai surprins decît plecase ; acum îl aduseseră pe sus Pintilie și un caporal. Cu toate astea, Căcălici nu era leșinat, ochii îi umblau în cap vii, zîmbetul strîmb din cauza „storsului" era prezent și el, și Achim nu știu ce să răspundă în clipa cînd Spiridon spuse cu bucurie și cu răutate de învingător în același timp :

— N-am semnat, tovarășe Achim, pești pe mama lor !

Îl așezară pe patul de beton, acolo unde pînă atunci stătuse întins Achim. Îl urcaseră cu greu, picioarele îi erau inerte, și Ieronim înțelese că de Căcălici se ocupase Cotoban în persoană, numai el era în stare într-un răgaz atît de scurt să facă dintr-un om neom.

— De ce nu-l rugați, tovarășe căpitan, să semneze, zău că e o prostie, o să moară din prostie, își permise să zică Pintilie.

Și ieși urmat de caporal, nu înainte de a strecura sub paiele umede o țigară și un chibrit ; pentru asta și simțise nevoia să vorbească despre „obiect", ca să poată distrage atenția celuilalt caporal, numai ochi și urechi. După plecarea celor doi,

scoase un oftat adînc, parcă ar fi vrut să-şi dea duhul, şi Achim voi să se ducă la uşa de metal, să bată în ea şi să ceară ajutor. Spiridon îi făcu semn că nu moare, răsuflarea adîncă nu era altceva decît nevoia de a-şi recăpăta puterea spre a vorbi ; într-adevăr, la scurt timp se ridică din pat, se duse la gaura din postament, unde se auzea apa curgînd, apoi, cu ajutorul lui Achim, se culcă din nou pe paiele putrede.

— Tovarăşe Achim, nici nu-ţi dai seama ce înseamnă partidul, pe cuvîntul meu, mare forţă !... Aşa mi-am zis în mine, că partidul probabil cere să nu trădez, dacă mă crezi, în cuvintele astea a stat şi stă toată puterea mea, nu m-au putut face să semnez şi probabil nici n-au să mă facă, chiar dacă au să mă pună la zid. Adică de ce să semnez eu, domnule ? ! începu el să se enerveze şi, după primul fum de ţigară tras din jumătatea aprinsă de Achim, căpătă şi mai multă vlagă şi incomparabil mai mult curaj. Adică de ce să semnez că îmi iau angajamentul probabil să semăn grîu în loc de cartofi, cînd mie Alixandru şi alţii, cei mai buni gospodari, mi-au zis că rîd de noi şi curcile probabil dacă pe locurile astea de deal umbrit semănăm grîu ? ! Cum să semăn eu, care probabil am răspunderi agricole, eu, care n-am arat din plăcere niciodată, dar care ştiu ce înseamnă să asculţi un gospodar adevărat ? Şi ei mă bat întruna ca proştii, întrebîndu-mă probabil de ce ţară străină sînt legat de nu vreau să semnez, şi nu mă cred, dom'le, cînd le spun că eu, în afară de Făgăraş, n-am văzut alt oraş în viaţa mea şi că întreaga activitate mi-am dus-o pe aceste locuri, unde am devenit probabil membru de partid... Ce zici de forţa asta din mine, tovarăşe Achim, adică de ce să semnez, dumneata m-ai îndemna să semnez, aşa cum probabil mi-au cerut ei şi cum o zis la plecare Pintilie ?

Achim stătu pe gînduri, nu mult, atît cît să nu piardă din chiştoc ultimul fum, totdeauna socotise că ultimul fum e şi cel mai bun, şi după ce se uită la mucul cît un sfîrc de deget, cu ajutorul unui pai îndoit îl prinse de mijloc şi i-l dădu lui Căcălici, să-şi mai umple şi el o dată plămînul cu fum.

— Nici vorbă, spuse Achim convins de cele ce-i ieşeau pe gură, de ce să semnezi dacă nu crezi, parcă eu am semnat ? se luă el drept exemplu şi se înfoie, uitînd de durerea de la piept,

durerea din partea stîngă, unde inima, de cîteva zile, începuse să bată alandala.

— Mie mi s-a spus la partid, cînd am fost primit, să nu mint, tovarăşe Achim, atunci de ce să mint ? Cu toate că eu nu zic, probabil, şi ei au dreptate să încerce omul, să vadă dacă poate ascunde în el niscai duşmani, uite, eu duşman nu sînt probabil pot să jur, dar grîu în loc de cartofi nu pun, de ce să rîdă de mine Alixandru şi ăilalţi, că destul au zis că cu aşa gospodari ca mine se duce agricultura de rîpă ? Uite, n-are să se ducă, ţi-o jur, chiar dacă mă lasă fără picioare, chiar dacă va trebui să mor, spuse el patetic după ce o clipă stătu pe gînduri, să vadă dacă nu a mers totuşi prea departe.

Nu, nu mersese, indignarea din el era o dovadă, ca şi mîndria că nu cedase presiunilor, amîndouă la un loc erau un argument, şi Căcălici încercă din nou să se ridice din pat fără sprijin şi reuşi, spre mirarea lui Achim, convins că n-are să fie în stare. Din tremurul degetelor şi mai ales din privirile îndreptate sub paiele sub care se afla cealaltă jumătate de ţigară Achim îi înţelese dorinţa ; nu stătu pe gînduri, nici pentru el cele cîteva fumuri nu-i fuseseră suficiente. Ascultă paşii santinelei de pază, un soldat din regimentul lui, care din jenă nici măcar nu trecea prin faţa uşii ; Achim, plin de remuşcări faţă de omul pe care nici nu-l băgase în seamă înainte de a ajunge aici, aprinse cu dibăcie jumătatea de „Naţională“ şi, după primul fum, i-o întinse lui Spiridon. Acesta trăgea cu nesaţ din ţigară, ochii i se umeziră de plăcere şi recunoştinţă. Cîtva timp, pe tăcute, se poftiră unul pe celălalt să termine mucul. Pînă la urmă birui Achim, lui fumul începea să-i facă greaţă. Simţi prin celulă un fel de adiere, cu toate că fereastra şi uşa erau închise, apoi o fluturare îi atinse obrazul ; Achim îngălbeni. Nu era pentru prima dată cînd lucruri de neexplicat se petreceau cu el, acesta era unul dintre ele, şi era cu atît mai de temut cu cît era de neînţeles ; îi intrase în cap că la apropierea morţii sufletele văduvite de trup, înainte de a se călători definitiv în cealaltă lume, trec să-şi ia rămas bun de la cel care le scurtase viaţa. Şi, cu toate că Achim nu-şi simţea conştiinţa încărcată, avea toate motivele să se teamă că alături de ceilalţi era amestecat pînă peste cap...

— Tovarăşe Achim, îşi aduse Căcălici aminte de ceva, şi Ieronim îi fu recunoscător fostului primar din Bularca pentru cuvintele spuse, avînd nemaipomenitul dar să-l scoată din fixaţia în care intrase. De unde să ştiu eu, tovarăşe Achim, că sînteţi aici, dacă aş fi ştiut... Că mai acum vreo lună, să tot fie o lună, probabil, stătu el pe gînduri, ca şi cum o zi sau două în plus ar fi însemnat mare lucru, am fost la grădiniţă, ştiţi, aia pentru care dumneavoastră v-aţi dat toată strînsura. Uite, am stat şi m-am gîndit dacă eu aş fi fost în stare să fac aşa ceva, dom'le, pă cuvînt, n-aş fi fost, că lumea şi tovarăşii de la partid probabil se şi întrebau dacă nu sînteţi nebun, şi Căcălici îşi duse un deget la tîmplă şi-l răsuci de cîteva ori, să-i arate exact lui Achim cam ce părere aveau tovarăşii de la partid de darul lui. Erau acolo adunaţi toţi copiii rămaşi fără părinţi din diferite pricini, şi unul, de ziceau că-i copil de duşman, crezînd că eu sînt binefăcătorul, a venit să-mi pupe mîna, auzi, tovarăşe Achim... Nu-s decît paisprezece copii, atît au adunat şi la atît au ajuns banii pe care i-aţi dat probabil şi hainele şi bicicleta şi celelalte care v-au aparţinut şi stau şi eu şi mă întreb acum ca prostul dacă dumneata probabil n-ai ştiut că te vor închide şi grijuliu ţi-ai înstrăinat avuţia, ca să nu se piardă sau să pună cine ştie cine mîna pe ea.

Achim nu-şi mai aducea bine aminte de ceea ce făcuse, fusese beat atunci, simţise pe lîngă mîna stîngă tot un fel de fluturare ; se făcea că sufletul mort al lui Iosulică trecuse pe lîngă el şi de teamă se îmbătase şi se dusese la Căcălici, atunci primar şi mai-mare peste Bularca, şi îşi pusese pistolul pe masă şi sub ochii îngroziţi ai lui Spiridon scosese din buzunare teancurile de bani legate cu sfoară, n-avusese încredere în C.E.C., cele cîteva obiecte de aur cumpărate de demult, un inel şi un lanţ rămas de la maică-sa ; ar fi trebuit să i le dea Lovicăi, dar pînă la urmă îşi zise că mai bine să le dea copiilor. Cu pistolul întins spre Spiridon, îl obligase să primească darul pentru o creşă ce trebuia să se facă în Bularca, unde copiii rămaşi orfani să aibă adăpost. Şi uite că Spiridon se ţinuse de cuvînt.

— Trebuiau, tovarăşe Achim, aprobări peste aprobări, pe cuvînt, şi asta era chiar înainte ca eu să fiu probabil numit mai-mare peste agricultură, dar cu toate astea probabil m-am

ţinut de cuvînt. Acum trebuie să vă spun că dacă aş fi ştiut că sînteţi aici, nu m-aş fi omorît aşa cu firea, a dracului şi firea asta, dom'le, cum dinamitează omul şi-l face să fie plin de energie şi gata de acţiune, spuse Spiridon şi, după ce unse jăratecul mucului cu salivă, băgă restul de tutun în gură şi începu să-l mestece cu o plăcere deosebită. Moşu meu aşa îl mesteca, nu mai băga în el hîrtie şi alte prostii, băga numai zeamă de tutun, şi trebuie să-ţi mărturisesc, tovarăşe Achim, că e foarte bun, da' uite că mă luai probabil cu vorba şi nu v-am spus că înainte de a veni tovarăşul Dobrin după mine, am avut o presimţire şi m-am dus la cămin sau la creşă, cum aţi zis să-i spunem, şi aşa, tam-nisam, am scos şi eu un pachet de bani şi, după ce l-am înregistrat fain frumos, l-am lăsat pe masa tovarăşei Mieluţa, ştiţi, fata aia... Şi uitîndu-mă aşa pe hîrtia donatorilor, am văzut mai multe nume şi l-am văzut şi pe-al tovarăşului colonel, el a donat hipermanganat pentru creşă, cîteva kilograme, aşa scria...

Spiridon mai voi să spună ceva, dar ochii i se umplură de lacrimi şi, cu toate că şi le şterse rapid, lacrimile apărură din nou şi Achim le observă.

— Ce-i, tovarăşe Spiridon, ce s-a întîmplat, doar nu plîngi pentru ce-am făcut ? Dacă vrei să ştii, îmi pare rău că atunci te-am ameninţat, puteai face creşa şi fără pistolul ăla nenorocit, că stau uneori şi mă întreb de ce scoatem aşa de repede pistolul, la orice chestie. Deci, s-a făcut creşa, bun, cînd am să ies de aici, neapărat am să mă duc s-o văd şi eu, dar pentru atîta lucru nu trebuie să plîngi.

— Nu plîng pentru asta, tovarăşe Achim, probabil simt aşa că m-au părăsit puterile şi mai simt că ăştia au să mă cheme din nou şi cred că n-am să mai rezist, ăla cu păsările lui pe piept a băgat o groază de moarte în mine, dacă n-ar fi el, aş rezista şi cu cartofii şi cu ţara aia cu care zic ei că am legături, dar tare mi-e frică.

Pe coridor se auziră paşi, erau două perechi de paşi, şi Achim fu primul care se ridică în picioare. Voi să spună : „Să fim tari, partidul ne-o cere", dar fraza i se păru ne la locul ei, de ce avea nevoie de asemenea întăritoare dinafară dacă ele nu erau pe dinăuntru. Căcălici nu mai putea fi ajutat cu ni-

mic ; se albise ca varul, buzele începură să-i tremure şi, într-o criză de nervi, începu să ţipe ca un apucat că nu semnează. Uşa se deschise şi Pintilie şi caporalul apărură din nou, primul cu o foaie de hîrtie în mînă şi cu un creion chimic atunci udat în gură. Spiridon, după ce se uită la Achim, dădu din cap, luă foaia şi o rupse în faţa celorlalţi şi, colorat la obraji, porni singur pe coridor, grăbit, ca şi cum cineva l-ar fi chemat la o masă aleasă. Pintilie ridică din umeri ; îmbătrînise Pintilie, era amărît şi pentru Căcălici şi pentru hîrtia aruncată bucăţele jos. Plecă urmat de caporal, şi Achim, neavînd ce face, luă hîrtiile şi le puse cap la cap : era un formular tip, conceput de el cu un an înainte ; nici măcar nu se obosiseră să-l schimbe, nici pomeneală să fie vorba acolo de cartofi, acolo era vorba doar de capitalism. Brusc înţelese cît de găunos şi neadevărat era acel text ; acum era prea tîrziu, ar fi putut bate în uşă pînă la miezul nopţii, cei ce-ar fi venit ar fi rîs de el cînd l-ar fi auzit că cere desfiinţarea rîndurilor scrise de propria lui mînă.

„Alé dracului şi amintirile astea !“ îşi zise Achim cînd gîndurile îi fugiră la Lovica, puteau foarte bine să-i fugă în altă parte, la Iosulică, de pildă, pe care nu-l mai văzuse de atîta timp ; nu, ele voiau să-l ducă la soră-sa, şi acolo îl duseseră, unde voiseră ele. De ce o ocolise de la fuga lui Aurel, de ce se ferise să mai dea ochii cu ea, timp avusese, slavă Domnului, numai de cînd îl dăduseră afară din armată trecuseră cîteva luni, şi atunci ? Îşi aminti de cazangerie, de ziua cînd fusese luat de poliţie Tică al lui Maţu, un nituitor de prima mînă ; el, Achim, nu dormise nopţi întregi acasă, stătuse pe scările chesturii, şi nici bătăile, nici găleţile cu apă aruncate peste el în plină iarnă nu-l mişcaseră de acolo pînă cînd nu aflase adevărul despre colegul de trudă. Îl eliberaseră pe Tică şi n-avea să uite beţia de pomină făcută la crîşma din dreapta chesturii ; cîntase cu Tică al lui Maţu pînă dimineaţa şi fusese fericit, cu toată pneumonia făcută mai apoi, fericit că putuse ajuta un om. Şi pe soră-sa se ferise s-o ajute. Iar îi veni în minte Giurgea, cu adevărurile lui, cu dorinţa lui de a spune viitorului totul despre zilele astea, trăite în orăşelul de la poalele muntelui departe de celelalte frămîntări ale vieţii... fire-ar el să fie

cu adevărul lui ! De cîte ori îi fugea mintea la maior, în Achim se năştea alt om, trecea grăbit de partea lui Dobrin, în compania lui se simţea mai la adăpost, nu era obligat să-şi pună atîtea întrebări şi să dea mai ales răspunsuri. Întrebările ca întrebările, dar răspunsurile îi spărgeau ţeasta ; nu prea fusese tare niciodată la răspunsuri, pentru asta şi făcuse celo cîteva clase primare cu greu ; numai de Casablanca nu putea uita, găsise într-o carte numele şi apoi căutase febril pe hartă şi rămase minunat nu numai de cuvînt, care-i plăcea la nebunie, ci şi de ţara unde era înscris acel nume. De atunci, de fiecare dată cînd se simţea fericit, pronunţa cu voce tare numele oraşului, şi cînd îi trăgea, în vremurile bune, cîte una Floricăi după ceafă, înainte de a o lovi, tot Casablanca zicea. Uite-aşa era şi Giurgea ăsta, ca oraşul visurilor lui din copilărie, mereu îi venea în minte, şi înainte de a rosti ceva, maiorul cu ceafa de taur îi apărea în faţă, şi cînd îl vedea, Achim nu se mai simţea în apele lui. Avea dreptate Giurgea, prea îşi făcuseră de cap în orăşelul ăsta uitat de lume, uite că avea dreptate, îşi zise Achim cu gîndul tot la Lovica, tot la greşeala lui de-a nu-i fi dat vreo veste, de-a nu o fi ajutat în vreun fel. Pe coridor se auziră iar paşi, de data asta era o singură pereche de paşi, deci un singur om se îndrepta spre celula lui. Şi Achim, ştiind că în afară de el nu mai au pe cine duce la interogatoriu, îşi îndreptă haina şi voi s-o închidă la gît, uitînd că haina nu era veston. Uşa nici nu era zăvorîtă, Pintilie uitase sau nu o închisese dinadins, ca să nu-l jignească pe căpitan, şi Achim se supără din pricina unei asemenea neglijenţe ; ce s-ar fi întîmplat dacă în locul lui ar fi fost un alt duşman de clasă şi acesta ar fi încercat să pună mîna pe o armă şi să fugă ? Era Iosulică Goldştein, fiul lui Samuel. Achim se bucură cînd îl văzu pe colonel că-i face cinstea de a-l vizita. Colonelul nu avea obiceiul să intre în celule decît în două împrejurări, înainte de executarea unei sentinţe ori cînd avea ceva deosebit de comunicat. După cîte îşi amintea Achim, nu era condamnat, dar, mai ştii, îşi zise el, nemaiavînd timp să-şi termine gîndul.

— Nu, Achime, nu te speria, azi s-ar putea nici să nu te interogheze, depinde numai şi numai de tine, spuse el şi scoase din tarţa veche două ţigări, le aprinse pe amîndouă cu acelaşi chibrit, apoi îi întinse o „mărăşească“ lui Achim.

Capătul umezit mai mirosea şi acum a hipermanganat, cu toate că ţigările nu erau vinete la margini ; dar ce mai contau acum ţigările, cînd Iosulică îi spusese deschis că nu venise la el pentru a-şi lua rămas bun, aşa cum îşi închipuise o clipă ?

— Giurgea ce mai face, Iosulică ? întrebă Achim şi se miră şi el că întrebarea îi ieşise nechemată, nici o clipă nu-i trecuse prin cap să-i pună colonelului o asemenea întrebare. Şi cînd văzu că Iosulică păleşte, îi păru rău că-i stricase fostului coleg de arme buna dispoziţie.

— Înainte de a intra aici, m-am gîndit şi eu la el, ce ciudat, zise Iosulică şi trase amarnic din ţigara scuturată.

Ochii lui Goldştein erau galbeni, pungile mari de sub ei se măriseră şi mai mult, şi pentru o clipă Achim îşi zise că lui Iosulică, cînd plînge, lacrimile îi curg sub pleoape, acolo se depozitează, ca la nevoie să le poată întrebuinţa din nou. Îi trebui tărie, nu glumă, să nu facă haz de această descoperire.

— I se fac formele pentru a trece în rezervă, i s-a şi comunicat, se mai aşteaptă doar dezlegarea de sus... Acum îmi pare rău pentru el, Achime, stau ca prostul şi mă întreb, după ce l-am înjurat cît mi-a stat în puteri, acum îmi pare rău că nu mai are cine să mă sîcîie, uite-aşa lasă omul sîcîielile în alţii şi el pleacă fără ele. Am actele la mine, nu le-am semnat, cu toate că Dobrin mă întreabă în fiecare zi dacă le-am trimis... Aşa un dosar i-a făcut, dar ce să mai vorbim, Giurgea singur nu a negat nimic şi nici nu-i trece prin cap să nege.

— Ce să nege, tovarăşe colonel, se trezi Achim întrebînd oficial, ce să nege ?... Eu de cîteva ori am vrut să-l... fără să-mi ceară nimeni socoteală, eram în misiune, în misiune mulţi cad, deci n-aş fi avut de cine să mă tem, dar mă credeţi, tovarăşe colonel, că mă temeam de el, şi nu de el cel viu, de el cel mort, Giurgea şi mort este periculos, eu cred că este cu mult mai periculos decît viu, pentru asta n-am tras şi nici n-aş îndemna pe nimeni s-o facă.

Iosulică îşi stinse ţigara, o călcă cu piciorul pe podea pînă nu mai rămase nimic din muc, apoi, aducîndu-şi aminte de ceva, mai scoase două, după ce le numără pe cele rămase în tarţă, şi

le vîrî sub paie, exact în locul unde îi băgase și Pintilie „Națională" și chibritul.

— Ne-am luat cu Giurgea și am uitat să-ți spun pentru ce am venit, doar n-am venit de pomană, ca să ajung aici, am avut nevoie de trei aprobări, eu, care de fapt conduc... Iată ce-i, Achime, am primit de sus, de pe Muntele Înalt, o scrisoare pe numele unității, dar adresată ție, de ce ți-au adresat-o ție, nu mă mir, asta înseamnă că Aurel a ajuns acolo, că e viu și sănătos și a făcut el ceva din moment ce legionarii vor să trateze predarea lor doar cu tine. Scrisoarea am primit-o ieri, cîteva rînduri, se specifică locul de întîlnire și condițiile, adică să nu fii înarmat. Și-au dat seama că lupta nu mai are nici un sens. Eu nu cred în toată povestea asta, Achime, nu cred. Adică vreau să-ți spun ție și numai ție, ca să mă înțelegi perfect, am credința că ăia de sus nu sînt legionari de duzină, sau legionari pur și simplu, mă înțelegi ? De o lună de zile de cînd te-au arestat am cercetat cît am putut, așa se întîmplă totdeauna la noi, ai un gînd, o idee, vrei s-o luminezi, în loc să te lase în pace, îți cer zeci de aprobări. Nu mi-au dat voie să cercetez arhivele secrete, noroc că acolo era un general din promoția mea, fugar și el, ca mine, în munți, el mi-a înlesnit unele cercetări, dar și el, la un anumit dosar, a pus pumnul pe masă. Știi ce-nseamnă asta ?... Legionarii adevărați nu se predau, sau dacă o fac, o fac cu de-amănuntul, niciodată în grup, or, acest semn îmi spune ceva, dar mă-ntreb, ce-mi spune ? I-am povestit și lui Giurgea, îți dai seama unde am ajuns dacă m-am simțit obligat să-i mărturisesc și lui, și i-am spus tot și a rămas cu gura căscată la supoziția mea. Supoziție, în afară de cîteva date, nefondată, Achime. Grupul de sus încearcă să facă o diversiune de alt ordin, menirea lui este să stîrnească neîncredere în noi, să ne lichideze prin noi înșine, înțelegi ? Știu foarte bine ce comportă, dragul meu, această întîlnire, poate exagerez, dar riscuri mari există, și cel ce va trebui în ultimă instanță să le suporte vei fi tu, desigur, în cazul în care accepți, dar am în același timp îndoieli că-ți vor face ceva, cred că vor să pertracteze... Aurel i-a convins ori apropierea iernii să fie argumentul suprem, sau poate un plan al lor necunoscut nouă și din care am pricepe ceva dacă am sta de vorbă cu ei ? Nu i-am spus lui Dobrin și sper că pînă

în ziua cînd va trebui să pleci să găsesc răgazul să-i explic pe-ndelete ce motive mă determină să-ţi cer acest efort. Ideea ta de împuiat capul cu necesitatea salvării trupei de la pieire, că totdeauna a fost sacrificiul personal, mai ţii minte cît ne-ai trupa e datoare să facă copii şi alte bazaconii din astea ? Se vede treaba că nimic nu-i întîmplător pe lumea asta, că acolo sus cineva înregistrează fiecare vorbă spusă de noi, le selectează pe cele importante şi mai devreme sau mai tîrziu le pune pe tapet. Acum a venit rîndul dorinţei tale, propria ta dorinţă te pune la încercare, Achime ; desigur, stă în căderea ta să refuzi, să spui că te împotriveşti, este dreptul tău, mai ales că nu mai faci parte din cadrele armatei, dar în caz că accepţi, noi sîntem gata să-ţi dăm cu împrumut haine militare şi, evident, nu sîntem chiar aşa de proşti, şi un pistol, ca să te aperi, la nevoie. Ne-am gîndit şi la un mic detaşament care să stea ascuns în timpul discuţiilor, dar pînă la urmă am ajuns la concluzia că ar fi repede reperat, ei cunosc munţii mai bine ca noi şi nerespectarea condiţiilor ar pune sub semnul întrebării însăşi loialitatea şi seriozitatea pe care o punem în tratative.

— Şi dumneata ce părere ai, tovarăşe colonel ? întrebă Achim grav, folosind apelativele de rigoare ca şi cum nu din ordinul lui Iosulică i se luaseră gradele şi haina militară.

— Eu zic să nu te duci, Achime, ăsta este sfatul meu, şi Achim rămase surprins de această bruscă schimbare din atitudinea comandantului, una spusese la început şi cu totul alta acum. Le-aş da cu tifla pur şi simplu după felul cum s-au comportat cu tine.

— Adică cum s-au comportat, tovarăşe colonel ? şi ochii lui Achim, din luminoşi şi calmi, nişte ochi de vită bună, cum îi spusese nu o dată Florica, se înăspriră, mici lumini străine se cuibăriseră în iris şi priveau spre fiul lui Samuel altfel de cum priviseră pînă atunci. Acum dumneata vrei să mă faci să cred că n-ai ştiut nimic de tot ce mi s-a întîmplat, dacă într-adevăr mi s-a întîmplat ceva ? Adică Iosulică, trecu Achim brusc la un alt ton, aproape prietenesc, în care solicita şi afecţiunea celuilalt, tu n-ai ştiut că am fost degradat, n-ai ştiut că am fost arestat, n-ai ştiut că m-au bătut ca pe ultimul bandit, n-ai ştiut că am cerut trei audienţe la partid şi drept pedeapsă că am îndrăznit... Să-ţi spun eu ce mi-aţi făcut ? În tot timpul

ăsta nu te-am văzut niciodată, n-ai dat un semn de viaţă. Nu, nu, să ştii că nu te judec în nici un fel şi în această nejudecată a mea stă de fapt dreapta mea judecată. Adică tu, care ştiai şi laptele pe care l-am supt de la mama, m-ai lăsat pe mîna ăstora ; ştii cine s-a purtat omeneşte dintre toţi colegii mei pînă acum ? Cotoban şi Giurgea. Toate le-aş fi crezut pe lume, numai asta, nu ! Şi acum, dintr-o dată, te-a apucat amintirea mea cu nevoia trupei ? ! Acum în felul meu îl înţeleg pe Dobrin. Cel puţin el nu umblă cu fofîrlica, el e aşa cum e, prins de spaima puterii şi în acelaşi timp dominat de dorinţa de a o avea, dar tu, tu ce urmăreşti, că doar să nu-mi spui mie că eşti făcut pentru ceea ce faci ? ! Vezi, Iosulică frate, dacă ne-a venit în acelaşi timp în cap numele lui Giurgea, eu zic că nu ne-a venit de pomană, armata asta nouă şi secţia asta specială din care am făcut şi eu parte nu se poate rupe de tot ce-a fost şi eu vreau să-ţi spun un lucru şi ţi-l spun cu răspundere pentru că am avut vreme să mă gîndesc la el, nu tot ce-a fost înainte a fost rău numai pentru că ne-a intrat nouă în cap că numai noi sîntem buni. Şi am mai înţeles ceva de la Giurgea, dincolo de prostia lui cu adevărul şi alte gogorişte care nu mă lasă să dorm, că de aia bîjbîim, că ne-am tăiat firele cu trecutul, cu ce-a fost bun în acest trecut, socotim că noi sîntem singurii pe lume capabili să închegăm această lume nouă. Or, Iosulică, ascultă de la mine, nimic n-o să facem cu lumea asta dacă la naşterea ei nu stă dragostea. Şi-ai mai venit pentru ceva, colonele, şi Achim scoase de sub paie una din ţigări, stătu pe gînduri dacă s-o rupă în două sau nu şi pînă la urmă deveni generos cu sine şi o aprinse întreagă, spre fericirea lui că fusese în stare să nu facă pe economul. Tu mai vrei să verifici ceva, de data asta în calculele tale intrînd şi eu, cu dragostea ta întortocheată faţă de mine, că-ţi sînt în felul tău drag, de asta nu mă îndoiesc, dar dragostea ta este ca dragostea mea, trece pe dincolo de Brîul Alb al muntelui, e ocolitoare, în loc să vină de-a dreptul, ca omul să înţeleagă exact ce are de înţeles. Uiţi că pe tăcute noi l-am trimis pe Aurel acolo, cu toate că nu există nici o aprobare în acest sens. Ştiu, dacă nu i-am fi favorizat fuga, poate acum era în lumea dreptilor, cel puţin aşa ai zis tu, deşi eu n-am crezut nici atunci şi nu cred nici acum că el e duşman. Trimiţîndu-l acolo, am vrut să-l verificăm dacă ne trădează sau nu, ca să nu

zic că tu n-aveai nimic de pierdut, şi acum mă trimiţi pe mine, singurul care ştie de această afacere pornită din mintea ta iscoditoare, trebuie să recunosc. Dacă mă lichidează ăia, cercul se închide şi tu rămîi curat ca lacrima, dacă Aurel trăieşte şi a reuşit să-i convingă în vreun fel, chestia se deschide şi meritele sînt ale iniţiatorului ; adică tot ale tale. Iosulică, te bag în p... mă-ti, mai dă-mi un chibrit, că mi s-a stins ţigara !

Iosulică nu reacţionă în nici un fel, vorbele îi fugiseră pe lîngă urechi. Cu toate că în privinţa sustragerii de la răspundere faţă de partid era şi el de acord, nu odată... Zîmbi după ce-i dădu foc ţigării şi nu se sfii să-şi pipăie tocul pistolului şi îngălbeni pentru o clipă cînd înţelese că în legătura de piele nu avea nimic ; dormea cu pistolul sub pernă şi uitase cînd se sculase să şi-l pună la loc.

— Măi Achime, pe cuvînt, pe cuvînt dacă mata n-ai o gîndire bună, spuse Iosulică pentru prima dată utilizînd un accent cîntat, cu totul străin în vorbirea lui, dar existent în el, cel obişnuit dominîndu-l pe cel ascuns, altfel în momentele de încordare n-ar fi ieşit necenzurat la suprafaţă, pe cuvînt dacă tu nu ai o gîndire aproape dialectică ! Aşa-i cum spui, aşa-i, şi ce-i cu asta ? Ce crezi că aici sub mîna ăstora o să-ţi fie mai bine, n-o să-ţi fie, măi băiete, ascultă-l pe Iosulică ! Da' eu n-am venit la tine să tăiem firul în patru, el e gata tăiat, eu am venit la tine să-ţi dau o şansă să scapi cu viaţă, două şanse să scapi, spuse Iosulică, uitîndu-se speriat spre uşă, şi tu n-ai decît s-o alegi pe a treia, care nu e nici o şansă, şi dacă nu e şansă, ce poate fi, că doar aici ai venit şi tu nu o dată în inspecţie şi ştii foarte bine că cine este încvartiruit în acest loc nu mai are nici o scăpare. Eu nu spun că tu ai sau n-ai dreptate cum gîndeşti, fiecare e liber să gîndească ce vrea, eu am venit la tine să-ţi dau o posibilitate să scapi şi să-mi dau şi mie una ; vreau să înţeleg în ce măsură sînt deştept, Achime, ai priceput ? Să zicem că te omoară. Ei şi ? Numai că eu sînt sigur că n-au să te omoare, şi atunci, ajuns înapoi, toate au să se schimbe pentru tine şi s-ar putea să fii tu colonel şi să ajung eu în locul tău. Că tu crezi că tîmpitul ăsta de Giurgea nu mi-a băgat îndoiala în suflet, unul ca ăsta ar fi trebuit înlăturat din

prima clipă, nu făcut maior în secţia noastră. Tu n-ai mintea mea, Achime, adică de ce să nu fiu cinstit şi să recunosc că, în comparaţie cu mine, tu eşti un mare prost, eu ar trebui să tac şi să n-am îndoieli, să nu mă intereseze ce-s unii şi ce-s alţii, eu ar trebui să-mi văd de carieră, şi dacă mi-aş fi văzut te asigură Iosulică, băiatul lui Samuel, că pînă acum de mult eram ministru, dar eu vreau altfel să slujesc lumea asta nouă, eu vreau cu adevăr şi cu îndoieli, m-ai priceput, că acolo unde nu există îndoială, nu există adevăr, tu îi zici la adevăr partid, eu numai adevăr, că adevărul e mai presus de toate.

Nu pricepuse Achim mare lucru, dar de înţeles tot înţelesese ceva, şi anume că trebuia să-i dea ascultare colonelului. Îl privi pe colonel cum stătea pe marginea mesei de beton, stătea numai cu o parte de fund, galben la ochi şi cu cearcăne vinete de hipermanganat, şi cînd îi văzu alunecînd spre buza de sus două lacrimi cleioase, îi fu scîrbă de fumul pe care îl trăgea în piept nepăsător, ca un animal, obişnuit din instinct cu lucruri obişnuite. Îi citea lui Iosulică în privirile mioape teama că n-are să accepte invitaţia de a deveni din nou, pentru scurt timp, căpitanul Achim. Ieronim ar fi dat în clipa aceea tot, tot ce omeneşte ar fi fost posibil, să se ascundă pentru o clipă în capul lui Iosulică, să afle ce fel de gînduri mişunau acolo. Colonelul îşi şterse nasul cu mîneca largă a mantăii, privi dungile uleioase rămase pe stofa kaki, se strîmbă şi, ca să nu le mai vadă, luă un şomoiog de paie şi îşi curăţă mîneca.

— Iosulică, dă-mi hainele, dar hainele pe care le-am purtat înainte, hainele mele de căpitan, ai înţeles ? Dacă nu mi le aduci pe alea, refuz, poate să vină să mă convingă şi Dumnezeu!

44

Deci acesta era preţul încrederii, sau al unei părţi din încredere. Pînă la urmă mai puteau să-l supună şi la alte încercări, şi Aurel transpiră abundent cînd îşi aminti că el

trebuia să-l omoare. Crezuse la început că Folosea glumise, voise să-l încerce. Doreau refuzul lui răspicat, să afle cu cine au de-a face, şi la ideea că Iscander, în numele şefului, îl supusese unui şantaj moral, se mai linişti. Nu era însă liniştea mult dorită, cu o asemenea linişte nu avea să se mai întîlnească, marea neliniște se fărîmiţase în altele mai mici, cele mici se răspîndiseră în tot corpul, nu-i mai apăsau numai inima şi ceafa, acum pînă şi degetul mic de la piciorul stîng îl apăsa, un deget degerat într-o misiune, zvîcnea şi el în felul lui amorţit ; vasele de sînge reveniseră la viaţă, şi Aurel fu tentat să se descalţe şi să-şi pipăie carnea moartă, vineţie, descojită şi rece, ca gheaţa. Îşi aminti de spusele mai vechi ale lui Folosea, că era suficient să faci un compromis o singură dată, unul care să-ţi lege sufletul pentru totdeauna de trădarea propriei înţelegeri despre lume, şi ireparabilul era gata făcut ; un asemenea compromis făcuse şi el, nu cu cei de sus şi nici cu cei de jos, îl făcuse cu el însuşi, stînd luni de zile într-o muţenie lăuntrică, nevoind să dea curs nici unui îndemn, aşteptînd ca în viaţa lui să se petreacă ceva neobişnuit, ca şi cum viaţa ar fi fost un ghiont venit din spate cu putere şi menit să-l împingă pe el la altă viaţă. La ce fel de viaţă ? Ghiontul venise, i se spusese clar că nu aveau încredere în el, ca şi cum el le-ar fi cerşit încrederea, că trebuia să-l omoare pe fostul lui comandant, pe căpitanul Achim, întîmplător fratele soţiei lui. Crezuse, la aflarea noutăţii, că are să sară în sus, că are să încerce să rupă lanţul aurit cu care era legat la mînă, că într-un moment de conştientă nebunie are să-l sugrume pe Folosea pentru neomeneasca cerinţă ; nu, nimic din aceste porniri. Rămăsese calm, mai calm decît s-ar fi aşteptat, şi asta nu pentru că intuise în vorbele lui Folosea şantajul ; stătuse calm dintr-o lehamite mai adîncă decît crezuse şi, pînă la urmă, cînd voi să închege în dosul pleoapelor chipul căpitanului, trăsăturile lui se legară cu greu în dosul retinei obosite şi plictisite de viaţă. De cînd urcase pe Muntele Înalt, nu încercase să întreprindă nimic, nici în folosul unora, nici în dauna altora, se gîndise să-şi curme viaţa într-un fel penibil lunecînd în hăul veceului, atîta tot.

Ușa era păzită. Din clipa cînd Folosea îi comunicase vestea, nu-l mai lăsase singur, lanțul nu mai era o garanție, garanția stătea la ușă, cu automatul pe umăr, era Vasîlie Gogolea, preocupat mai mult de arma cu care fusese dotat decît de răspunderea ce se afla în spatele ei. Nu avusese pînă atunci în viața lui o asemenea armă și acum o cerceta minuțios ; fusese instruit cum s-o mînuiască, altfel n-ar fi scos din ea cu ușurință cartușele, nu le-ar fi pus cu aceeași iuțeală la loc. Aurel privi cartușul strălucitor din mîna lui Vasîlie, plumbul din fața patronului și simți cum inima îi bate mai iute la gîndul că plumbul ar putea pune capăt neliniștii amare din el. Încercă să-și amintească prilejul cînd simțise și el o bucurie asemănătoare ; bucuria lui Gogolea era tiparul exact al alteia trăite de el mai demult, și Aurel zîmbi cînd înțelese că omul din fața ușii repeta, la altă vîrstă, aceeași satisfacție încercată și de el cînd primise în inventar primul automat. Atingerea rece a metalului nu numai că-i dădu înțelegerea exactă a noii lui forțe, ci și convingerea că era capabil să o întrebuințeze. Ochii lui Vasîlie Gogolea deveniră mai mari, brusc se maturizase, nu mai era copilul de acum cîteva zile, cu privirile întrebătoare, sub ochi îi apărură două urme vineții, și cutele ce legau colțurile gurii de nas, prezente și înainte, se conturaseră definitiv, ca și cum arma îi dăduse tînărului și maturitatea să se slujească de ea. Într-adevăr, Vasîlie devenise de nerecunoscut, dincolo de îmbătrînirea prematură căpătase pe chip pecetea profesiei ce putea deveni sîngeroasă ; sclipirile din ochi dispăruseră, ceva opac și înghețat luîndu-le locul, iar buzele, veșnic umede, se uscaseră, căpătînd forma unor dungi alungite, unite ca o teacă de pumnal la capete. Era momentul, un moment bun, n-avea cum să uite celălalt moment, din cealaltă viață a lui, cînd, stăpîn pe puterea de distrugere a instrumentului cu gură de foc, plecase în prima misiune, uitînd de teama din născare pentru viața lui firavă, așteptînd să vadă primul om ucis de el. Îl lovise fără să ochească, văzuse doar un tufiș mișcîndu-se și trăsese cum ar fi tras într-o ciută ce nu se lăsa vederii. Numai cînd, cuprins de un sentiment ciudat, dăduse cu piciorul la o parte tufele de zmeuriș și văzuse trupul chircit al omului cu degetele unei mîini duse la fruntea unde îl lovise glonțul, înțelesese că pe omul îmbrăcat în haine țărănești îl omorîse el. Gaura din frunte

era curată, pielița era ușor intrată în interiorul rozaliu, și Aurel își vîrîse degetul mic în orificiu, avînd sentimentul că glonțul, lovindu-se de osul frunții, fusese aruncat în afară. Se înșelase, gaura era adîncă, și numai cînd înțelese că degetul nu era atît de mare pentru spărtura rotundă, îl apucă teama și rușinea de propriul gest, gestul necuviinței față de moarte. Căutase febril în hainele mortului, îi găsise o hîrtie din care aflase că cel ucis era dintr-o comună nu prea îndepărtată, îl chema Piper Ion. Moartea intrase în firesc, nu-l mai bucura, iar instrumentul ei era o simplă unealtă. Vasîlie Gogolea nu omorîse oameni, era limpede, se vedea după chipul lui fericit, în așteptarea marelui eveniment pentru care primise automatul, și Aurel, fluierînd strident, atrase atenția țăranului de la ușă, și acesta, înainte de a-l privi, își și îndreptă țeava cu gaura neagră spre el.

— Îți place arma, Vasîlie ? întrebă Aurel.

Și trebui să treacă cîteva secunde bune ca Vasîlie să-și revină din starea de încrîncenare ; numai tîrziu înțelese că Aurel i se adresase lui și că întrebarea se referea la plăcerea...

— Îmi place, domnișorule, da nu mai mult decît plugul, dar rogu-te să nu mă mai fluieri, așa m-ai fluierat dumneata în noaptea aia la poartă, cînd i-ai luat pe tata și pe ai mei. Puteam să vă omor, domnișorule, și mi-ar fi părut rău, că acuma știu de ce era tata așa de fălos cînd și-o cumpărat prima vacă, se simțea altfel, mai în putere, ieșise din golănimea satului și intrase în altă stare, acum dumneata pricepi, domnișorule, în ce stare, că doară numai cu oamenii gospodari ați avut de-a face, leneșii și neisprăviții erau lăsați în bună pace, apăi, domnișorule... și Vasîlie tăcu, își mușcă buza de jos și Aurel văzu cum din ruptura pielii uscate o picătură de sînge umezește firișoarele blonde abia ieșite din pielea bărbiei.

Aurel tăcu pentru un timp, obosise, obosise și de atîta vorbit și de multele îndemnări ale lui Giurgea de a nu se opri ; de fapt, nu mai știa exact cît povestise cu voce tare și cît din ceea ce trebuia povestit se consumase în el, tot sub formă de poveste ; nu o dată starea lui de om între viață și moarte îi jucase asemenea renghiuri, credea că își aude vocea, dar vocea era

ascunsă, se lovea de coşul slăbit al pieptului, încerca să iasă pe gîtlej, dar, odată ajunsă la omuşor, se reîntorcea în interior, neputincioasă şi umilită. Era suficient să-şi închidă pleoapele ca în spatele lor să vadă în mişcare, ca pe un ecran, firul evenimentelor prin care trecuse. Puterile nu i se sfîrşiseră, dimpotrivă, se simţea incomparabil mai bine ca în ajun, starea de însănătoşire era evidentă, poate contribuise la ea şi camera albă, cu draperii la ferestre, cu un tablou înfăţişînd un muncitor lucrînd la cazane, poate chiar portretul lui, n-avea de unde să ştie, desenul nu-şi lăsa vederii decît contururile... Nu-şi amintea cînd îl aduseseră în acest nou lăcaş şi îi era teamă să întrebe, dintr-o convingere intimă că trăia permanent într-o halucinaţie, povestirea fiind o mică parte din tot ce se perinda prin creierul tulburat şi prin faţa ochilor, deschişi din cînd în cînd să se convingă că e viu. Putea să vorbească, îşi mişca buzele, cuvintele aşteptau în spatele lor cuminţi, rînduite logic şi... Giurgea scăpă o înjurătură urîtă cînd văzu că sublocotenentul Rogozea este pus din nou pe un somn adînc.

Se schimbase Giurgea ; din ofiţerul ordonat de altădată nu mai rămăsese vie în el decît o singură dorinţă, aceea de a afla de la Aurel întreaga poveste, de poveste avea nevoie, fiind convins că micul lor orăşel reprezenta o excepţie faţă de rest, şi timpul lucra în defavoarea lui, timpul îi devenise duşman de cînd i se pusese în vedere că trebuia să părăsească unitatea ca simplu civil. La toate se gîndise, numai la cel mai important lucru, nu ; unde să se ducă, el de totdeauna fusese militar, îşi făcuse liceul la militari, îl găsiseră părăsit într-o gară, la vîrsta de patru ani, pe lîngă o trupă militară trăise, n-avea unde să se ducă. Cîtva timp se gîndi la ce cazarmă să-şi ceară transferul pentru pensionare, uitînd cu desăvîrşire că cetăţile cenuşii, păzite şi pe dinăuntru şi pe dinafară, nu erau făcute pentru pensionari. Rămăsese trăznit. Fără cazarmă, el nu mai avea patrie, nici rost, viaţa în afara ei se termina la poarta de ieşire. Pielea gîtului i se tăbăcise, se roşise mai jos de urechi, guşa îi atîrna sub bărbie din pricina kilogramelor pierdute din clipa cînd intuise că n-are unde să se ducă. N-avea decît o rudă, cea mai îndepărtată şi cea mai apropiată erau contopite într-una şi aceeaşi instituţie, şi iată că sosise clipa ca instituţia să se debaraseze

de el. Poate tocmai din dorința de a uita se legase atît de strîns de aiurelile spuse de Aurel, aiureli la prima vedere lipsite de logică, pe măsură însă ce firele se adînceau în hăul conștiinței lui, mici sclipiri se ciocneau între ele, dînd naștere la străluciri ce nu puteau să nu fie luate în seamă. Ceea ce socotise luni în șir povestire de om bolnav se dovedea a avea, în adîncul lucrurilor, o împletitură solidă ; un fluviu subteran aduna în calea lui întunecată toate sursele de apă învecinate și le ducea la vale împreunate, dîndu-le sens.

Giurgea auzi un șuierat ascuțit, buzele lui Aurel se întredeschiseseră, și, odată cu primul licăr roșu ce se sparse fără zgomot în colțul gurii, auzi și primul cuvînt.

— Mai țineți minte, domnule maior, cînd m-ați trimis în permisie la București ? Dumneavoastră mi-ați semnat biletul de voie. Știu pentru ce mi-ați dat învoire. Învoire mi-ați dat nu pentru Lovica, nu soarta ei vă interesa, vă interesa ce-am să fac după ce numai cu trei luni înainte îl dusesem pe bătrînul Gogolea la gară și-l predasem cu ai lui cu tot cu destinația, știți și dumneavoastră cu ce destinație... Era pentru prima dată în viața mea cînd mă rodea ceva pe dinăuntru, era primul atac al conștiinței la persoană, cum vă place să spuneți dumneavoastră, și din pricina acestui atac nu m-am dus la București, și dumneavoastră știați înainte de a mă urca în tren că n-am să mă duc. Aflasem de moartea lui Gogolea în acel loc și m-am dus singur să verific această moarte, mă apăsa ca și cum de ea aș fi fost vinovat, altfel nu m-aș fi dus. Crezusem cîteva zile după ce-l arestasem că misiunea, ca și răspunderea mea, se terminaseră în acea gară de munte, mai departe trebuiau să răspundă alții pentru viața lui, curînd am înțeles că în suflet mă judecați cu asprime, așa i-am spus atunci, asprime, ca apoi să înțeleg că mă judecați cu dușmănie pentru ușurința cu care l-am arestat și pentru subțirimea faptelor cuprinse în acel dosar ce putea condamna un om... M-am îmbrăcat civil la o mătușă de-a mea din Deva, acolo mi-am lăsat hainele militare, și, grăbit, din teamă de a nu pierde nici un minut, am pornit mai departe, și numai eu știu cîte a trebuit să inventez ca să ajung la locul unde murise bătrînul Gogolea. Le-am spus

că am venit într-o misiune importantă ; actele dovedeau cine sînt, iar explicaţii prea multe pentru ce doresc să stau printre deţinuţi nu mi s-au cerut. Am stat cu ei şi le-am cunoscut viaţa ; douăzeci de zile am stat, domnule maior, atît cît scria pe biletul de voie semnat de dumneavoastră, şi încă a doua zi după sosire am înţeles că la rîndu-mi eram urmărit şi-am bănuit din prima clipă că mă urmărea conştiinţa dumitale întruchipată într-un sergent, de la o unitate prin care trecusem şi eu, şi pe care întîmplător îl cunoscusem. Nu mi-a spus ce vrea şi nici n-am crezut de cuviinţă să-i spun cine sînt. Ne mînţeam unul pe altul ştiind foarte bine ce căuta fiecare dintre noi. Atunci am avut primul şoc ; nu mă dusesem printre duşmani, mă ascundeam printre oameni necăjiţi. Trăiam ca simplu deţinut şi mergeam în rînd cu ei la lucru, mîncam la cotul lor, şi-mi era ruşine că trebuia să trag cu urechea. Cred că această ruptură în conştiinţa mea s-a datorat tăcerii cu care mă urmăreaţi, suspiciunii la care mă supuneaţi, pentru că, domnule maior, există şi o asemenea suspiciune care doreşte binele omului. Or, dumneavoastră binele mi l-aţi dorit, nu-i aşa ? Am aflat unde a fost îngropat tatăl lui Vasîlie Gogolea, i-am văzut numele bifat în registrul morţilor şi, drept pedeapsă pentru remuşcarea mea, am vrut să mă răzbun pe dumneavoastră, tovarăşe maior, pentru că nu-i bine să clocoţti în sufletul omului altceva decît ce i-a fost dat prin menirea lui. Într-un război pe viaţă şi pe moarte, nu-i bine să gîndeşti, domnule maior, aşa credeam eu atunci, că războiul era pe viaţă şi pe moarte, numai că nu era război, şi cred că Folosea avea dreptate, duşmanii nu erau numai sus, duşmanii erau şi în noi. La întoarcere am plecat în misiune, la Brîul Alb ; parcă acum văd Brîul ca o centură cazonă uriaşă, nu ştiu de ce vopsită în alb, ceaţa aceea deasă care s-a abătut asupra noastră imediat ce am ajuns la liziera pădurii şi în ceaţa pornită din senin şi în vîntul năpraznic din care credeam că nu mai scap mi-a fulgerat prin minte ideea să vă răpun. Trăisem liniştit pînă atunci, îmi îndeplinisem misiunile calm, cu frică, dar calm, calmul pornea din siguranţa pe care mi-o dădea meseria, frica din temeri adînci rămase din copilărie, or, dum-

neata nu numai că nu mi-ai ajutat frica să dispară, ai ajutat-o să crească, omorînd în mine liniştea de care aveam atîta nevoie. M-am uitat la dumneata din spate, eraţi în primul rînd, aşa cum stă bine unui comandant, la dreapta mea era Dobrin, şi poate că nu mi-aş fi aţîţat pofta de răzbunare dacă n-aş fi citit-o şi în ochii lui. Am încărcat arma; prin lunetă vă adusesem ceafa la cîţiva paşi, alesesem locul, puteţi să vă uitaţi în oglindă, aveţi un vîrtecuş la ceafă, or, eu în vertecuşul acela voiam să lovesc ; vîrtecuşul era duşmanul meu principal şi m-am simţit eliberat sufleteşte la gîndul că omor un vîrtecuş, nu un om. Şi în clipa cînd am vrut să apăs, v-aţi întors şi mi-aţi spus să rămîn în spate, sînt tînăr, am nevastă, trebuie să depună cineva mărturie la timpul cuvenit pentru istoria nescrisă, şi faptul că m-aţi ales pe mine pentru mărturia viitorului m-a făcut să vă urăsc. Am ştiut însă din clipa aceea că n-am să vă mai pot omorî. Dobrin îmi citise în ochi ruptura de suflet, îl atinseseră vorbele şi pe el, altfel chipul nu i s-ar fi îngălbenit, ca şi cum ar fi avut în familie un mort. V-a acoperit ceaţa, ne-am retras şi, noaptea în pat, lîngă Lovica, am plîns, n-am fost în stare să-i fac nimic şi a adormit înjurîndu-mă de mamă ; făcuse atîta drum de pomană pînă în zonă. Mă întrebaţi, poate, de ce vi le spun toate astea, de ce sar dintr-o parte în alta ; aşa e pîrdalnica de conştiinţă, domnule maior, chiar în faţa morţii nu se lasă trasă pe sfoară ; voiam să înţelegeţi ce era în sufletul meu cînd am aflat că trebuia cu mîna mea să-l omor pe Achim... eu, care voisem să vă ucid pe dumneavoastră...

Gogolea Vasîlie asculta atent povestea, de cîteva ori se mirase auzind despre taică-său fapte de care nu-l crezuse în stare, apoi se miră şi se încruntă cînd, mai departe, „domnişorul“ povesti amănunţit cum îl „omorîse“ pe bătrîn.

— Acum dumneavoastră de ce-aţi scornit toată povestea asta, adică de ce mă minţiţi pe mine cu lucruri pe care nu le-aţi făcut, domnişorule ? auzi Aurel rostite cu simplitate cuvintele din faţa uşii.

Pentru scurt timp Vasîlie devenise din nou tînărul de la început, puterea armei se topise în el, rămăsese singur doar

cu amintirile, și Aurel nu înțelese de ce spusele lui, ce trebuiau să-l înfurie pe paznic, îl moleșiseră parcă, îi luaseră vlaga și marea bucurie că era posesorul unei arme. Arma nici nu mai conta, o așezase pe genunchi și se uita la ea cu obidă, un corp străin, un păduche de care nu se putea descotorosi, da, chiar așa arăta arma după privirile amărîte și scîrbite...

— Ce-i cu dumneavoastră, domnișorule, ce s-a întîmplat, că dacă v-a trecut prin minte să-mi spuneți așa niște minciuni, ori poate nu-s minciuni, o fi adevărul cel spus de dumneavoastră, numa că atunci minte Tudose, fratele mai mare, doar și pe el l-ați luat odată cu tata, și alaltăieri, cînd m-am dus noaptea acasă ca să beau o cană de borș, că zgîrcitul de nea Folosea a zis că ne împușcă dacă mai bem de la el, Tudose era în vîrful patului, l-am văzut prin fereastră, și povestea neamurilor viața lui de acolo unde vor să mute Dunărea. Și povestea lui de la un punct suna altfel, domnișorule... Că chiar îmi părea rău că v-am tot întrebat înainte dacă l-ați omorît dumneavoastră, apăi cum să-l omorîți ? Pe bătrîn l-a răpus tifosul, că Tudose locuia numai la cîțiva kilometri de tata, dar de aflat tot a aflat și a fost și la înmormîntare, că doar era tatăl lui, și de ce să nu-l lase dacă el o dorit... Domnișorule, dumneata vrei să mori ? întrebă simplu Vasîlie Gogolea cînd văzu tristețea din ochii lui Aurel. Adică de ce să mori și mai ales de ce să te omor eu pentru ce n-ai făcut ?... Și, pe urmă, uite cum fuge timpul, că chiar mă gîndeam în vreme ce mă uitam la arma asta, că odată o să ningă și odată o să se topească zăpezile, și dacă a venit Tudose, el o să are, asta-i sigur, adică aratul de toamnă are să fie făcut, am dus acasă și jugul, jug frumos de paltin, eu l-am meșterit... Adică la primăvară de ce n-aș semăna eu, că viața pentru mine fără pămînt nu-i viață... Că Tudose o spus că și dumneavoastră ați fost închis acolo, într-o dimineață v-a văzut sub escortă, mergeați împreună la aruncat muntele în aer, dumneavoastră înainte, el în spate, numai că nu v-a suflat în ceafă, așa era de aproape, și, tot uitîndu-se la vîrtecușul din părul de la ceafă, i-o venit să rîdă, că mai are omul vîrtecușuri, unul ori două, eu am trei, dar toate în creștet, dumneavoastră la ceafă, și Vasîlie își scoase căciula, ca Aurel să se convingă de numărul vîrtecușurilor din

creştet. A vrut să vă bată pe umăr şi să vă zică o vorbă bună, doar eraţi din acelaşi sat, vă cunoştea familia şi el, ca mai mare, chiar o lucrat de cîteva ori la nea Alixandru, tatăl dumneavoastră... Aşa o zis, că îi era milă, dumneavoastră nu eraţi făcut pentru o viaţă amară, v-aţi rupt de sărăcia ţăranului, aţi ajuns domn, şi se vedea de la o poştă că domnia v-a sărăcit, nu mai aveaţi putere pe dinlăuntru... V-a văzut şi la cimitirul comun din dealul ăla de cretă, Tudose săpa la taluz în apropiere şi s-o cutremurat cînd o înţeles că v-aţi aşezat în genunchi la groapa unde stătea scris după număr că se află tata, că pe cruce avea un număr, şi Tudose ştia numărul pe dinafară. Cînd i-am spus alaltăieri că sînteţi sus la duşman, a rămas trăsnit Tudose, nu i-o venit să creadă şi s-a încruntat, iar mie mi-o zis să vin acasă, că lui nu-i place să are, că eu trebuie să duc mai departe strînsura, că aşa îi e ţăranului dat, să-şi lucre pămîntul din tată în fiu, că mama nu mai are mult şi trebuie să nască ; eu cred că nesătulul de la fierărie i-a făcut felul pentru un jar de aprins focul. Că nici tata nu era chiar aşa uşă de biserică, domnişorule, acum, că ştiu povestea lui, pot să vă spui, că el de aia a stat pînă la urmă şi o avut grijă de ceilalţi deţinuţi bolnavi, că el, cînd s-o întors din America pe vapor, tot aşa s-au îmbolnăvit unii de tifos şi tata nu, şi tatăl lui Busuioc din Grădinari o murit, şi înainte de-o murit i-o dat tatei banii să-i dea muierii şi tata nu i-o dat, cu banii ăia puţini s-o ajutat să ajungă acasă, da' faptul că nu i-o dat muierii banii luaţi de la unul ce murea de tifos l-a urmărit pe tata şi numa tîrziu am înţeles de ce-a vîndut el cei patru boi cumpăraţi a doua zi după ce venise, păi i-a vîndut, vă zic eu, că vitele erau luate din banii nevestei lui Busuioc. S-a dus bătrînul să-i dea banii femeii, dar femeia murise, şi tata n-a mai avut cui să-i dea şi a trebuit să poarte cu el moştenirea acelui furt şi din pricina asta nici cu noi nu era bun, ne bătea din te miri ce... Poate şi dumitale, domnişorule, ţi-a părut rău de ceva de vreme ce te-ai dus la mormîntul lui şi-ai îngenuncheat, că oamenii cînd au ceva pe suflet Cel-de-Sus nu-i lasă în voia lor, îi poartă pe drumul cel bun... Io, cu mintea mea puţină, cred că dumneavoastră vreţi să muriţi, asta cred, şi io zic, domnişorule, că nu-i bine, nu-i bine deloc... Că

dumneavoastră nici nu știți că eu tot la două zile plec acasă fără să știe nimeni, adică eu în munții mei să nu cunosc cărările, apăi cine să le cunoască atunci ? Poate vă folosesc la ceva, că l-am auzit pe domnul Folosea vorbind cu cineva de nevasta dumneavoastră care urcă în fiece zi la sălaș, apăi eu, dacă vreți, pot să-i zic vreo poruncă dacă mi-o dați...

Vasîlie cercetă împrejurimile, se pregătea să spună ceva de seamă, altfel nu și-ar fi luat automatul de pe genunchi, nu l-ar fi ținut caraghios în poziție de tragere, convins că cineva în spatele bordeiului îl ascultase. Nu-l ascultase nimeni, făcuse ocolul fără să dea de cineva, și atunci Vasîlie intră în bordei și-l întrebă pe Aurel în șoaptă :

— De ce vreți să muriți, domnișorule ? Alaltăieri din cer o căzut cu parașutele vreo douăzeci de lăzi și mîncare multă și aparate de tot felul, eu cred că se pregătește ceva, și sfatul meu, domnișorule, e să fugim și să-i lăsăm dracului, ori poate dumneavoastră ați făcut acolo jos ceva atît de rău încît nu vă mai puteți întoarce ?... Dacă-i așa... și Vasîlie, cu teamă, se retrase în fața intrării, speriat că, într-adevăr, omul legat la mînă putuse face acolo jos ceva deosebit de grav de vreme ce îi era teamă să coboare. Eu pot pune mărturie, domnișorule, dacă vreți, că aici sus n-ați făcut nimic rău pentru cei de jos.

Aurel se întoarse cu spatele, Vasîlie își pierduse din importanță, își răcise gura de pomană și aproape îi veni să înjure că în povestire se zugrăvise ca pe un criminal, inventase o groază de amănunte încît începuse singur să creadă în ele repetîndu-le cu lux de amănunte. Vasîlie nu-l crezuse. Din fața bordeiului se auzi fluierată o doină, apoi cîntată încet, fără vorbe, cu suișuri și coborîșuri de dor, ăsta era cîntecul lui Vasîlie. Aurel se posomorî și mai rău, ar fi vrut să fredoneze și el cîntecul, îl știuse cu vorbe cu tot, dar cu toate încercările făcute nu și-l aduse aminte.

— Domnișorule, spune-mi drept, m-ai mințit, ori poate Tudose, dar Tudose ce cîștig ar fi avut să mintă, el n-avea nici un cîștig, și atunci zic eu că de mințit numai dumneavoastră ați mințit, și stau și eu ca prostul și mă întreb de ce ? Că poate v-ați legat de zisele mele, m-am înfierbîntat și eu, cînd am

fugit, mi s-a spus că dumneavoastră l-aţi omorît, apoi Tudose a zîs că nu, şi Vasîlie tăcu, i se părea că şi aşa vorbise prea mult despre unul şi acelaşi lucru, nu se mai cădea din bunăcuviinţă să turuie în continuare aceleaşi fapte...

Giurgea înţelese că de data asta bolnavul nu mai poate, ultimele cuvinte îi ieşiseră din gură însoţite din nou de spuma roşie ; exagerase, îşi dădea singur seama, cu toate că medicul intrat peste el îi spusese, după un control sumar, că banditul are şapte vieţi în pieptul de aramă şi are să se facă bine. Medicul plecase. Giurgea adună la un loc faptele auzite în ziua aceea ; fruntea i se încreţise, din nou cîteva amănunte se legau între ele. Maiorul se întrebă de ce apărea atît de des numele acelui Piper şi ce legătură există între aceste nume.

— Apă, apă, şopti Aurel, şi Giurgea luă cana de pe masă şi turnă într-un pahar aflat şi el alături.

Aurel îşi înmuie buzele, apoi bău cîteva înghiţituri, şi Giurgea îşi mărturisi că medicul abia plecat putea avea dreptate în presupunerile lui... Mai bine ar muri, îşi zise maiorul şi, încheindu-şi nasturele de la veston, luă poziţie de drepţi ; avu certa impresie că în faţa lui apăruse colonelul Iosulică, şi Giurgea se şterse la fruntea transpirată cînd înţelese că răceala străcurată pe lîngă el nu era altceva decît aerul de afară intrat prin geamul întredeschis deasupra.

45

Iosulică îi adusese hainele militare. Achim urmărea nerăbdător să vadă cum se descurcă colonelul cu sforile multe şi înnădite în care Pintilie legase pachetul ; numai Pintilie putuse să-l lege atît de temeinic, tot ce făcea el făcea cu simţire şi serios, ca un om de la ţară, asta era mîndria lui, să spună că de-aia face ce face, că-i de la ţară. Tot el scrisese cu creion chimic pe hîrtia din sac de ciment : „Hainele lui dom' căpitan al meu Achim Ieronim". Achim zîmbi cînd citi înscrisul,

și Iosulică nu zîmbi, îl invidie pentru acele cuvinte, lui nimeni nu-i spusese că aparține cuiva. Nu mai încăpea îndoială, Pintilie împachetase hainele pentru un timp anume, nu crezuse că vestonul, pantalonii, mantaua, cizmele și celelalte mărunțișuri importante, ce fac parte dintr-o uniformă, au să stea multă vreme date uitării ; spera în nevinovăția lui Achim, altfel nu le-ar fi împachetat cu atîta grijă. Achim își trase cu zgomot umezeala din nări, brusc nările i se umeziseră, și cum n-avea batistă și nici nu voia să piardă nimic din ritualul despachetatului, preferă să aspire odată cu aerul și nenorocita de emoție cuibărită ca un răufăcător într-un asemenea loc.

Iosulică stătea în genunchi în fața straielor kaki ; rînduise fiecare obiect în parte pe podeaua de ciment, ca Achim să-l recunoască. Numai după ce căpitanul dădea din cap, întîrziind voit gestul, tocmai spre a mări spaima colonelului că s-ar fi putut ca ciorapii să nu fie ai lui, și atunci ar fi trebuit să-i caute în toată cazarma ciorapii. Iosulică, cu un oftat de ușurare, își lăsa greutatea pe celălalt genunchi și lua alt obiect în mînă, spre a fi identificat. Se ciorovăiră la galoane ; Achim nu și le recunoștea, erau galoane străine, pe cele originale i le rupsese chiar Giurgea în fața regimentului, deci n-aveau cum să fie în pachet galoanele adevărate. Achim îi zise că preferă să-l reîntîlnească pe Cotoban decît să accepte niște galoane purtate de altul. Iosulică, sfîrșit, se lăsă pe fund, nu mai suporta tensiunea inutilă, și voind să se răzbune, își scoase țigările. Achim observă că „Naționalele" aveau din nou la un capăt culoarea hipermanganatului. Pe măsură ce vedea că i se împuținează „Națională", Iosulică se îngălbenea, înțelegea că, odată terminată țigara, n-are să-l mai poată momi pe căpitan, pofta de a fuma cînd îl vezi pe altul e de o mie de ori mai mare decît atunci cînd fumezi de unul singur.

— Trage și tu un fum, Achime, spuse simplu Iosulică, cu vocea lui blîndă, și Achim uită pentru ce anume nu voise să ceară țigara și molatec prinse chiștocul între degetele umflate și sorbi un fum. De ce faci atîta caz pentru niște galoane, cu ce sînt galoanele de aici mai puțin ale tale ? spuse Iosulică tărăgănind vorbele, ca și cum ar fi fost plictisit și subiectul nu-l inspira.

Sau de la început ai știut că n-am să pot face rost de galoanele tale, ai mizat pe acest lucru ca să refuzi misiunea ; de misiune îți era frică, galoanele nu erau altceva decît pretextul de a refuza să urci pe munte. În fond, ești liber, tu hotărăști, lăsă Iosulică să cadă greutatea răspunderii pe omul ce trebuia să și-o ia.

Se ridică din poziția incomodă și subalternă și, cu toate că îi era frică, își așeză fundul pe masa de piatră. De la această înălțime altfel îl privea pe Achim ; superior, nu din pricina gradului, ci a înălțimii, dar nici această supremație nu-l convinse pe Achim să renunțe la ceea ce el afirmase răspicat ; el dorea echipamentul lui și numai al lui. Sigur, nu era vorba de galoane în sine, celelalte vîrîte de Pintilie în pachet erau la fel de galoane ca și primele, cu o deosebire fundamentală, pe galoanele vechi își așezase Florica, în vremurile de altădată, fruntea ei albă și bombată, pe ele plînsese de bucurie că ajunsese femeie de căpitan. Plecase Florica, dar Achim n-o urîse și nici n-o certase, el pregătise clipa despărțirii, omenește, viața îi este dată omului o singură dată. Îi scria și acum, scrisori de dragoste, se vedea după graba cu care Florica își furișa gîndurile pe hîrtie, și cu toate că spunea că celălalt bărbat e de omenie și cumsecade, Achim înțelegea că fosta lui nevastă mai ține la el. De multe ori își zisese că trebuie să curme iubirea deșartă, ce dragoste poate fi aia cînd te culci cu unul și te gîndești la altul, și Achim înțelese că numai moartea o să-l poată scoate din mintea femeii. Și pe urmă cu galoanele astea, pe atunci noi și cu steluțele strălucitoare îi rupsese ciorapii aduși tocmai în cinstea evenimentului, și femeia, mîndră de împletitura de nailon, nu mai avusese răbdare să aștepte... „Doamne, cît ne-am iubit“, zise Achim cu o amară nostalgie, și din nou își aspiră udătura din nări, gest molipsitor, altfel Iosulică n-ar fi făcut la fel.

— Trăiești viața galoanelor, Achime, așa-i ? întrebă Iosulică, înțelegînd că nu mai avea nici o șansă să-l înduplece pe căpitan să accepte compromisul.

— O trăiesc, tovarăşe colonel, o trăiesc, dar vă rog să mă credeţi că o trăiesc ca un vis, parcă nici n-ar fi fost viaţă, viaţa aceea, parcă de totdeauna numai viaţa asta am trăit-o cu adevărat... Numai viaţa care doare e viaţă, tovarăşe colonel...

— Mi-a spus Giurgea că degeaba îţi duc hainele fără galoanele adevărate, n-ai să accepţi, de unde mă-sa a ştiut că ai să recunoşti galoanele, de unde bănuia că ai să procedezi cum ai procedat ? Îţi dau cuvîntul meu de onoare, Achime, era să mă apuce isteria la gîndul că ai să descoperi că galoanele sînt străine, şi cînd am înţeles că ţi-ai dat seama, mi-a venit să te sărut ! Mă crezi, nici eu n-aş fi acceptat, deşi cum să-ţi spun, nu-mi pasă de galoanele astea ale mele, tot galoane sînt, am acasă vreo zece perechi, tocmai ca să nu fiu pus într-o situaţie delicată. De fapt, m-am cam plictisit de galoane, simt că sub greutatea lor capul meu nu mai scapără ca altădată... Ştii cum scăpăra ? Doamne, Doamne !... Mă duc uneori acasă şi, grăbit, mă dezbrac, mă poţi crede sau nu, dar în clipa aceea îmi năvălesc în minte fel de fel de gînduri, care mai de care mai năstruşnice... Poate nu-ţi vine să crezi ; într-o zi am făcut o experienţă, gîndul s-o fac mi-a venit stînd aşezat pe pat, grăbit m-am îmbrăcat în hainele civile, am urcat scările pînă în pod de patruzeci de ori ; ştii de cîte ori le-am urcat îmbrăcat în ţinuta militară ? Pe mine haina asta mă doboară, simt că n-am s-o mai pot purta, îmi sechestrează nu numai gîndurile, îmi reduce iniţiativele la nimic. Atunci, la ce bun galoanele ? Şi nici nu înţeleg această dorinţă a ta de a te îmbrăca neapărat în hainele tale, cine le poate deosebi pe astea de altele proaspăt călcate, să zicem, cu ce-ţi vor ţine mai cald nădragii ăştia purtaţi decît alţii noi ?

Achim rîse, încercarea colonelului de a-l convinge suna în urechile lui palid, Iosulică intrase pe panta amintirilor, parcă uitase de ce se afla acolo. Apăru Pintilie, tras la faţă, încruntat; raportă scurt ceva despre deţinutul Căcălici Spiridon.

— Am început să ne măcinăm între noi ca proştii, şi cînd materia începe să-şi omoare propria ei fiinţă... Tu ştii ce-i neantul, caporal ? întrebă Iosulică.

Şi caporalul Pintilie se uită în tavan, aşteptînd răspunsul de acolo, dar răspunsul nu veni, şi pentru că nu ştia ce să spună, începu să sughită ca un copil !

— De ce vă bateţi joc de mine, tovarăşe colonel, ce v-am făcut ? Nu eu mi-am ales această meserie, am fost trimis aici, de unde să ştiu eu ce e porcăria aia de ziseră ţi dumneavoastră ?... Că numai pe mine mă trimiteţi noaptea în pădure după maica aia, maica precistii cui a făcut-o, pînă ce într-o zi are să-mi facă felul, că şi în seara asta am văzut-o ieşind din mînăstire după ce înainte a ieşit unul de la ea, şi unul acela, în loc să urce muntele, a intrat în cazarmă, şi semăna cu tovarăşul Dobrin, pe urmă mi-am zis că nu poate fi el, cum să-şi permită tovarăşul Dobrin să aibă de-a face cu o duşmancă, tovarăşe colonel... Atunci, de ciudă, am tăiat muntele şi i-am ieşit muierii în faţă, am ajuns-o lîngă sălaşul lui Rogozea şi acolo s-o întins cu altul, şi asta eu nu mai înţeleg.

— Păi ce-ai văzut tu e tot un fel de neant, Pintilie, un soi de nălucire, asta e neantul, şi neantul ăsta are să te mănînce şi pe tine dacă nu găseşti galoanele vechi ale căpitanului Achim, cele originale, unul are o pată vineţie, ţin minte că atunci cînd i le-a rupt Giurgea, am luat unul cu mîinile umede de hipermanganat.

Pintilie se codi un timp, apoi tropăi ca şi cînd i-ar fi comandat cineva pe loc repaos, şi, timid, scoase din buzunarul de la piept al vestonului cele două galoane, cu şireturile rupte din care unul era vînăt la un capăt.

— Am vrut, să trăiţi, ca amintire le-am luat, erau în dosarele de sus de la reformaţi, cum îi place să spună tovarăşului Dobrin, or, eu am avut şi am o mare dragoste pentru dumnealui, şi Pintilie îşi şterse mustăţile. M-am săturat de viaţa asta, să trăiţi, tovarăşe colonel...

„Două zile de arest !“ voi să comande Iosulică, dar pînă la urmă se răzgîndi, bătu aerul cu mîna, îi făcu semn caporalului să plece şi, după ce mai privi o dată galoanele cu steluţele oxidate, i le înmînă căpitanului.

Întinerise Achim, ţinea galoanele în mîini cum ar fi ţinut un lucru de preţ, pînă şi privirile i se schimbaseră, deveniseră

mai agere, negrul din mijlocul lor se limpezise. Cu un ton poruncitor, ceru apă, săpun și mașina de bărbierit, nu putea ieși așa în lume.

— Dacă ai cumva vreo vînătaie sub barbă, nu ieși din cazarmă, înțeles, căpitan Achim ? Să nu vadă lumea că așa și pe dincolo, cu toate că nu cred, Cotoban nu lasă urme pe față, el știe, băga-l-aș în mă-sa, unde să le lase, și unde le lasă, doare o viață. Nu dai nimănui nici o explicație, refuzi să comentezi detențiunea, ca și misiunea, mai ai pînă atunci patru zile, căpitane, folosește-le cum trebuie, zise dar cînd văzu firul lung și argintiu, cu inserții metalice, ținut de Achim de un capăt, își mușcă buzele.

— Ce furtun e ăsta, Iosulică, eu cred că de la vreo mașină, miroase a motorină, ce dracu, doar n-a vrut Dobrin să-și bată joc de mine ? ! spuse Achim și rîse, un rîs gălăgios și fals.

— De la un avion căzut în timpul războiului, se poate spînzura omul cu un asemenea tub. Iosulică veni lîngă căpitan și pipăi partea de mijloc, să-i vadă rezistența.

Într-adevăr, furtunul era solid și practic.

Achim se bărbieri cu atenție, colonelul îi ținea ciobul de oglindă, și tot el îi pregăti o soluție ușoară de hipermanganat, să nu i se infecteze fața ; lama era nouă. Nu se vedea pe chipul lui Achim nici o vînătaie, doar ceafa i se înfundase în gît, semăna cu gîtul lui Giurgea, remarcă făcută imediat și de Iosulică.

— Măi, al dracului, pînă la urmă porcul ăsta o să ne facă pe toți să semănăm cu el, zise colonelul în glumă și își masă ceafa îngroșată și la el.

Arăta bine Achim în haine militare. Iosulică se învîrti în jurul lui ; nu-i convenea ridicătura de la pantaloni, unde își ținea Achim tubul de cauciuc, și atunci, ca să nu se vadă ghemul, i-l ridică pe sub cămașă pînă la buzunarul din interior al vestonului ; acolo stătea cu mult mai bine. Îi perie mantaua, i-o întinse în partea de jos, să nu se vadă dungile rămase de la împachetat, și, plin de admirație, Iosulică înclină din cap.

— Cazangiu, cazangiu, pe cuvîntul meu dacă n-ai fost făcut pentru a fi militar.

Bocancii erau pe alocuri mucegăiți. Iosulică scuipă de cîteva ori pe ei, apoi, cu marginea propriei mantăi, îi curăță de praf ; Achim rîse de atîta grijă părintească...

— Îți doresc noroc, căpitane Achim, spuse colonelul cu vocea tremurîndă și ieși primul din celula unde deținuții nu zăboveau niciodată mai mult de o săptămînă. Achim fusese o excepție.

La ofițerul de serviciu găsi o hîrtie în care erau înscrise cele cinci zile de permisie, adică patru pînă la misiune și una după ea. Doar aceste zile înscrise pe petecul cenușiu erau menite să-i dea dreptul să poarte mantaua militară, și Achim înghiți în gol. Ce ușor se debarasase în curtea lui Alixandru și de manta și de veston, cu cîtă ură le aruncase și cît de sincer convins își ceruse demisia. Uite că venise ziua cînd trebuia să regrete acele porniri, crezuse că gestul va fi socotit firesc în starea de atunci ; nu fusese, dovadă tot ce se întîmplase mai apoi. Se simțea ca în prima zi cînd plecase din cazarmă cu galoanele noi pe umeri, avusese, ca și acum, sentimentul că toată lumea se uita la el. Care lume ? Pe stradă nu se vedea țipenie de om, pe trotuarul din partea cazărmii circulația era interzisă, iar pe cealaltă nu se zărea urmă de pieton. La poarta numărul doi se vedeau camioane cu prelată verzuie intrînd unul după altul, și Achim înțelese ce transportau mașinile. Nu, n-avea nici un rost să meargă pe strada Coliviei, așa stătea scris pe peretele unei case de vizavi, strada Coliviei ; era pentru prima dată că vedea inscripția albastră, măcinată de rugină la margini. Știuse de totdeauna că porțiunea aceea de drum se numea strada Cazărmii, n-avusese cum să observe schimbarea, tot așa cum nu observase clădirile noi din interiorul acelor ziduri devenite între timp de nerecunoscut... Nu se opri nimeni pe drum să-l întrebe de unde vine și unde se duce, oamenii rari și grăbiți treceau înfofoliți nu atît de frig, era o lună relativ caldă în acea toamnă, poate păreau zgribuliți din cu totul alte motive, necunoscute lui. Ridică din umeri și simți galoanele cum se înalță, dar bucuria că le purta din nou dispăruse, sau era o simplă impresie de moment datorată încercărilor prin care trecuse. Îl depăși un convoi mortuar și avu impresia că printre puținii civili vede și ceafa groasă a lui Giurgea. Era doar o părere, ce

să caute maiorul la o înmormîntare civilă, ce avea el cu femeia cu faţa ascunsă în vălul des, ţinută de braţ de doi tineri şi urmată de alţi trei ? Un voal făcut din tifon, aruncat peste o haină ţărănească, cusută cu flori în partea de jos. Achim ridică din nou din umeri, tot mai des la năluciri ridica din umeri, acesta era singurul răspuns pe care putea să-l dea. De fapt, de ce dorise aşa de mult să iasă din beciul întunecos ? Uite, îl apuca strănutatul, se dezobişnuise de aerul curat, încăperea neaerisită îi priise mai mult. Se şterse la nas cu dosul mîinii, batistă nu avea, uitase să-şi ceară batista, şi, înciudat, începu s-o caute în buzunarul de la veston ; batista era acolo, era batista cusută de Florica. Văzu inscripţia unei grădiniţe, asta era grădiniţa unde lăsase cu limbă de moarte să i se întrebuinţeze fondurile, economiile de militar, de om plecat în misiune, de om plecat cel mai adesea la moarte, economii nu puţine, nici multe, suficiente ca să poată aduna o duzină de copii sub un acoperiş, copiii pe care şi-i dorise şi pe care nu-i putuse avea. Se întoarse cîţiva paşi ; firma roşie era prinsă de uşa mare a porţii, geamul de la clădire era undeva în spate ; ridicîndu-se pe vîrfurile cizmelor, voi să privească în interior peste perdeluţele de hîrtie. Nu reuşi, perdeluţele acopereau mai bine de jumătate de geam, iar fereastra era şi ea destul de ridicată de la trotuar. Ca să-şi poată satisface curiozitatea, fu nevoit să deschidă uşa de lemn şi să pătrundă în curtea interioară, ca o boltă. În curtea mare şi frumoasă, în afară de cîteva leagăne, de cîteva mingi şi un scăunel, nu se mai vedea decît instalaţia sanitară din fundul grădinii ; timpul nu avusese vreme s-o înnegrească, scîndurile erau proaspăt geluite, şi Achim cu greu îşi înfrînă rîsul cînd văzu un băieţel cum iese cu pantalonii lăsaţi pe vine şi cum aleargă ţinîndu-i de bretele spre uşa deschisă a casei. Achim o luă pe urmele puştiului. În partea din spate a imobilului se deschidea un coridor larg, pe pereţii căruia erau prinse zeci de desene, majoritatea reprezentînd soldaţi şi puşti, ici-colo cîte un avion în poziţie de picaj. Deasupra unei uşi stăteau scrise pe o banderolă roşie, cu litere albe, cîteva cuvinte, şi Achim le citi ca şi cum n-ar fi fost vorba de el, ci de un străin. „Copiii orfani mulţumesc tovarăşului Achim, părintele lor." Deci ajunsese părinte. Ar fi vrut să lăcrimeze, viaţa îl răsplătise într-un fel, avea şi el copiii lui, nu fu în stare. O uşă se dădu în lături şi o mu-

trișoară se sperie cînd îl văzu în rama ei. Ușa se închise și la scurt timp apăru educatoarea, o femeie corpolentă, îmbrăcată în alb, speriată de ceea ce probabil îi spusese fetița. Achim intră în clasa mare, cu paturile rînduite pe o parte și cu măsuțele și scaunele pe alta ; nu auzea explicațiile femeii, ele îi treceau pe undeva pe lîngă ureche, îl interesau desenele la care lucrau cei cincisprezece copii cu osîrdie. În fața lor se vedea un canar împăiat, de culoare galbenă, și puștii se străduiau să-i redea pe hîrtia de desen contururile.

— A trecut într-o zi un tovarăș militar și ne-a adus canarul, a zis că ar fi tare fericit dacă l-ar desena copiii.

— Cotoban, nu ? întrebă Achim, și femeia, zîmbind, răspunse afirmativ, tovarășul Cotoban le adusese canarul. Știți în această grupă sînt copii rămași orfani de la ultimul atac de pe munți și pe care mamele au preferat să-i lase peste zi la noi, să nu le stînjenească la muncă, se simți datoare educatoarea să explice. În curînd statul ne va aloca fonduri, așa mi s-a spus, chiar tovarășul acela cu canarul ne-a promis, iar tovarășul colonel Iosulică se ocupă de problemele igienei, ne-a adus pînă acum vată și hipermanganat.

— Să trăiți, se auzi glasul copiilor, ridicați la un semn ascuns al educatoarei, în clipa cînd Achim se pregătea de plecare.

Era stînjenit, emoționat, parcă el era unul din micuții cu feștilele la nas ; nu fu în stare să zică nici bună ziua, și numai cînd își aduse aminte că plecase ca un necivilizat, se întoarse și strînse puternic în palmă mîna femeii și cine știe de ce o sărută pe amîndoi obrajii, ca și cum și-ar fi luat de la un prieten apropiat un ultim rămas bun. Se auzi o salvă de automate, probabil în cimitirul din apropiere se îngropa un militar, și Achim, curios și cu sufletul liniștit de ceea ce văzuse în grădiniță, aproape alergă pînă la cimitir. Nu era vorba de un militar, era îngropat un civil cu onoruri militare, și cînd se apropie mai mult de groapă, îl văzu pe Giurgea.

— Îl îngroapă pe Spiridon, spuse acesta în șoaptă, și Achim se miră, nu înțelegea ce căutau soldații acolo, acum în poziție relaxată, după ce își îndepliniseră misiunea.

Un om în civil, cu capul acoperit de o căciulă miţoasă, ţinea un discurs, Achim se minună de laudele aduse defunctului, de marea lui valoare ca activist de partid, de ajutorul dat ţării în lupta ei pentru industrie şi agricultură. Sicriul era descoperit, Căcălici zîmbea dintre meşele albe în care îi era vîrît capul, şi Achim, care-l văzuse numai cu cîteva zile în urmă, observă vînătaia de la ureche, şi pentru că nu-i putu vedea lungimea, se apropie şi mai mult. Reveni lîngă Giurgea. Era roşu ca focul, era nervos, n-avea stare şi îşi trecea greutatea trupului, altădată masiv, cînd pe un picior, cînd pe celălalt.

— De ce, căpitane Achim, de ce, cine are nevoie să ştie că Spiridon a fost ceea ce a fost, poate nevasta lui, uite cum îi soarbe cuvintele mincinosului ăluia, locotenentul Opricã, dacă-l ţii minte, el e cel cu cuşma, nici măcar atîta respect nu-i oferă, ca să şi-o dea jos.. Am auzit că ţi-au dat drumul, mă bucur, peste o săptămînă ies la pensie, zise Giurgea şi plecă, nu înainte de a arunca o mînă de pămînt peste sicriul coborît între timp în groapă.

Oficialităţile îşi văzură de drum, soldaţii, în pas alergător, ieşiră din cimitir, şi atunci, peste liniştea şi singurătatea crucilor strîmbe de timp şi de vreme, se auzi plînsul sfîşietor al nevestei lui Căcălici, un bocet straniu, în care femeia îşi rostea propriile ei păreri despre cel ce-i fusese bărbat. Cuvintele nu numai că erau de reproş, femeia îl acuza pe Căcălici că-şi merita pe deplin soarta şi-i mulţumea bunului Dumnezeu că-i îndeplinise rugămintea şi-l dusese pe bărbat acolo unde ea voise. Îl observă pe Achim, şi, smulgîndu-şi tifonul negru de pe chip, arătă căpitanului o faţă înfuriată, o faţă de ţărancă mîniată peste măsură. Dar cînd înţelese că militarul n-are de gînd s-o lase singură, luă bruşi de pe mormînt şi aruncă cu ei în Achim.

— Fire-aţi ai dracului de golani, că voi l-aţi omorît şi pe urmă tot voi îl...

Femeia lui Spiridon se îndepărtă, îi era lehamite să mai bocească lîngă un străin încăpăţînat ce nu voia să plece ; împărţi cei cîţiva colaci şi blidul de colivă lui Alixandru şi Savetei, atunci intraţi în cimitir. Auziseră şi ei rafala şi, cu toate că aveau de gînd să meargă în oraşul învecinat, îşi ziseră că ceva dulce

pentru stomac n-ar strica, dulcele ţine de căldură. Saveta prima îşi îndreptase paşii spre cimitir. Cînd văzu cimitirul gol, Alixandru scuipă într-o parte, cuprins de obida efortului inutil, iar Saveta se puse pe plîns ; alergase ca o disperată de pomană. Numai cînd zări dincolo de buza gropii chipul răvăşit al femeii în doliu, Saveta înţelese că nu totul era pierdut. Îşi luă coliva într-un castronaş, nevoile o învăţaseră să poarte cu ea obiectele de trebuinţă pentru felurite prilejuri, castronaşul era special pregătit în traistă pentru colivă. Ea primi toată coliva mirată de dărnicia văduvei. Un asemenea gest nu putea fi lăsat nerăsplătit ; îşi lăsă desaga şi începu să bocească, urmată de Alixandru, înveselit de colăceii proaspeţi şi de paharele de vin, trei la număr, atît încăpuse în paharul lui mare din sticlă fumurie în care nevasta lui Căcălici ţinuse vinul. Saveta alese unul din bocetele ei pentru necunoscuţi, un bocet ce nu putea jigni nici mortul, nici pe cea rămasă în viaţă. Dacă ar fi ştiut ceva despre traiul celui băgat în pămînt, ar fi ales altceva, putea plînge şi boci pentru orice necaz al semenului. Necazul femeii de lîngă ea, mirată de vocea dumnezeiască a Savetei, îi era necunoscut, aşa că însoţitoarea lui Alixandru se mulţumea să-l laude pe mort, nu prea tare, să-l critice că n-a avut grijă de femeia rămasă fără sprijin, dar nici critica să nu fie din cale afară de aspră, nu cumva să-l necăjească pe Cel-de-Sus.

— L-au îngropat fără popă, eu numa aseară am aflat că azi îl îngroapă, parcă s-ar fi spînzurat, l-au îngropat ca pe un necredincios, el care era membru de partid şi nu lipsea de la o slujbă !

Atît îi trebui Savetei să afle, cîntecul ei se înălţă pînă la cer. Şi Alixandru, cu vocea lui groasă, făcu melodia şi mai gravă, încît Achim avu impresia că asistă pe viu la ceva deosebit de apropiat ; cîntecul era de o tristeţe fără margini. Nu se putu stăpîni. La început îşi strînse umerii, apoi umerii începură să-i tremure, şi numai cînd femeia lui Căcălici îi dădu una după ceafă, înţelese felul jalnic în care se purta.

— De ce plîngi, omule, că nu ţi-a fost neam şi nici bine nu cred să-ţi fi făcut, cu toate că, Dumnezeu să-l ierte, el rău o făcut oamenilor numai din pricina animalelor, aşa era el, avea înţelegere mai mare pentru o găină decît pentru un om, cu va-

cile stătea de vorbă ceasuri întregi, iar pentru mine n-o avut vreme niciodată, în douăzeci de ani de căsnicie nu cred să fi schimbat cu mine două vorbe. Și cînd mă chema în pat pentru treburi lumești, îmi făcea semn cu degetul să dau fusta jos, atunci cum să plîng pentru așa un om ? ! și femeia hohoti, de data asta sincer, altfel plînsul nu i-ar fi sufocat respirația și nu s-ar fi transformat mai apoi în ceva liniștitor și duios. Și tu ce tot cînți, Alixandre, doar mortul a încercat frînghia de creanga roșcovarului, Doamne, Doamne, cum se încurcă toate în lumea asta...

Deci bărbatul cu părul vîlvoi, cu barba albă de patriarh, omul care cînta alături de Saveta era tatăl lui Aurel și al lui Liviu. Achim se uită îndelung la omul ajuns de nerecunoscut. De cîtăva vreme timpul parcă lucra altfel, supradimensionase zilele și săptămînile, o zi făcea cît un an și o lună cît o viață, și, într-adevăr, o viață trecuse de cînd nu-l mai văzuse pe Alixandru. Nici nu l-ar fi recunoscut dacă văduva lui Spiridon nu i-ar fi pomenit numele. Saveta uitase că se află în cimitir și că boceşte un mort ; bucuroasă de propria ei voce, cînta, de data asta o arie dintr-o operetă. O auzise la difuzor, îi plăcuse și o introdusese în repertoriul de bază și o cînta atunci cînd nimerea cu Alixandru în vreo crîșmă. La intrarea în cimitir din nou apăruse lumea, aceeași lume abia plecată, și parcă acum era înmormîntat cu adevărat cineva, îngropăciunea petrecută cu o jumătate de oră înainte fusese doar o repetiție. Văduvei lui Căcălici îi păru rău, cînd văzu puhoiul de oameni, că își dăduse toată coliva și covrigii. Și pentru că nu-i rămăseseră decît lacrimile, le dădu drumul, potolit și cu bună-cuviință. Vocea Savetei îl adusese de acasă și pe preot ; nu pricepea ce se putuse întîmpla în cimitirul păstorit de el. Venise grăbit cu diacul, acesta strîngîndu-și din mers brăcinarii, așa că văzînd lumea adunată, popa se porni pe slujbă, Saveta dîndu-i aminurile.

— Amin'doane, la loc cu verdeață...

— La loc cu verdeață, se auzeau parcă de pe altă lume cuvintele moi ale preotului.

Și Achim se trezi făcîndu-și cruce și nu-i fu rușine că în ceasul acela de cumpănă se arătase în fața hainei militare om slab. Nu-i păsa că Giurgea era în spatele lui și-l măsura din pri-

viri, n-avea decît să-l măsoare, asta era menirea lui, să-şi piardă timpul cu alţii. Achim voi să-l înjure dar cînd îşi răsuci gîtul, nu văzu în spate pe nimeni ; Giurgea se putea foarte bine nici să nu fi fost, tot mai des cînd era vorba de el, avea năluciri, umbra lui îl urmărea oriunde s-ar fi aflat, sau poate starea lui era de vină, nervii şubrezi de atîtea încercări şi mai ales întrebările ce-i brăzdau creierul ca un fier de plug, ele, întrebările, fără răspunsuri. Cimitirul devenise un spectacol, nu mai era cimitir ci un soi de demonstraţie a durerii şi a veseliei, dovadă era corul behăit al celor prezenţi, deasupra căruia se înălţa limpede vocea popii şi, mai presus de a lui, a Savetei. Sticlele de băutură se treceau din mînă în mînă, în semn de respect pentru marele dispărut. Achim se uită roată, să vadă măcar o figură cunoscută. În afară de Alixandru şi Saveta nu întîlni nici una, doar cîţiva civili cu căciulile trase pe ochi îi atraseră atenţia. Cînd privi mai bine, înţelese că oamenii cu căciuli ce umpleau jumătate din cimitir erau oamenii cazărmii ; uitaseră că sarcina lor era alta, plîngeau mai abitir decît văduva mortului. Achim, ca să n-aibă de-a face cu întrebările lor, preferă să plece, cu toate că din inimă ar fi dorit să mai rămînă. Niciodată nu avusese ca acum sentimentul rudeniei cu tristeţea aceea generală. Spiridon dispăruse din memoria lui, trează era doar mişcarea de oameni născută prin călătoria cuiva drag, şi acel cineva drag putea fi oricine. O clipă Ieronim avu intenţia să urle şi să înjure adunătura de gură-cască ce-l înmormînta pe el, nu pe Spiridon ; Spiridon murise de mult, putrezise între timp în groapa de lut, cel proaspăt înmormîntat se afla încă viu, de faţă, şi acesta era el, Ieronim Achim.

46

Vasîlie Gogolea trecuse de Brîu şi, odată trecut, privi înapoi ; nu mai văzu nimic, coborîse parcă din abur şi se sperie cînd îşi aminti că pînă la acel loc pustiu, văduvit de verdeaţă, vă-

zuse totul, nu se poticnise nici măcar de un ciot, ca dintr-odată, ajuns aici să i se pară că plutise pînă la locul unde se afla pe un nor. Aurel îi dăduse o poruncă, se afla în cele cîteva rînduri scrise pe un petec de hîrtie, hîrtie ruptă dintr-o margine de ziar, și Vasîlie ar fi vrut să știe ce veşti îi trimite Aurel soţiei lui ; pînă la urmă se rușină și împături rîndurile la loc. Ce ajutor mai e ăla dacă vrei să afli gîndurile de taină ale celui ajutat ? Nu s-ar fi încumetat la acest drum periculos dacă n-ar fi înţeles din minciuna „domnișorului" o aprigă dorinţă de-a muri. Voise să-l aleagă pe el, pe Vasîlie, dar în loc să fie ucigaș, preferase să-l ajute pe cel ce-i năpăstuise pe-ai lui. Nu acesta era însă gîndul de căpătîi ce-l îndemnase să coboare. Pămîntul, semănăturile de toamnă ce dăduseră colţ, cu toate că sub poala muntelui își arătau chipul mai tîrziu. Fusese însă o toamnă lungă, cu soare ; o căldură neobișnuită pentru acel anotimp măturase cu mantia-i fierbinte așezările din vale, și Vasîlie dorea să știe dacă ai lui puseseră cele de cuviinţă în ţărînă, ei erau datori să trăiască și să împingă mai departe agoniseala neamului lor. Sus, pe făgașul din mijloc al muntelui, se porni iarăși vîntul. Tot așa se auzea zbaterea lui și de pe cornișă, dar aici era însă mai tînguitor, mai puţin aspru și palele lui răzleţe, ajunse pînă la el, nu erau așa de reci și neprietenoase. Sălașul lui Alixandru Rogozea se vedea luminat de soare în poiana încă verde ; se zăreau chiar cîteva cupe de albăstrele, pitice și aprinse la culoare prin iarba pe alocuri pîrlită de vînt și de răcoare. Însă petalele lor îl făcură pe Vasîlie să uite că trebuia să nu se arate vederii. Cu ocheanul lui puternic, Folosea l-ar fi putut repera de sus chiar și prin ceaţa albă, și atunci ? Uită repede ce s-ar fi petrecut atunci ; o albină dezmorţită de soarele cald încerca anevoie să se ridice spre mijlocul florii, de cu seară căzuse potopită de frig lîngă nectarul nestrîns, și în amorţeala ei de vietate nu simţise decît mirosul îmbietor al albăstrelei, mirosul o ţinuse în viaţă, și acum albina o răsplătea cu căldura filtrată prin aripile de mătase. Vasîlie scoase din buzunar o cutie de chibrituri, vîrî beţele într-un buzunar, apoi luă albina cu floare cu tot, floarea să-i

ţină vietăţii de urît în întunecimea de carton. Jos avea să-i dea albinei drumul. Sus n-avea să mai reziste o noapte la frig, îşi zise Vasîlie şi îşi simţi sufletul mulţumit pentru bunătatea lui de a da lumii în plus o albină. Auzi vorbe ; nu-i veni să creadă că se puteau auzi vorbe acolo unde se afla, cu toate astea, cuvintele porneau din sălaş, vîntul le aducea pînă la el, şi, de vreme ce unul vorbea, însemna că neapărat se cuvenea să fie şi al doilea, altfel cum să vorbească omul de unul singur ? Ar fi trebuit să fugă spre pădure, ar fi fost cel mai bun lucru pe care îl avea de făcut. Dar curiozitatea vîrstei lui fu mai mare, nu voi să fugă. Ţinînd într-o mînă cutia în care se aflau albina şi floarea şi în cealaltă cuţitul rămas moştenire de la Ionu Firii din Bularca, se apropie tiptil ; se sperie de el însuşi, atît de cu grijă umbla, voi chiar să-şi audă propriii paşi, dar nu fu în stare, şi atunci, ca să-i piară spaima şi urîtul, fluieră în el, fără zgomot. Se dovedea a nu fi un ajutor prea de nădejde, altfel la ce bun această abatere de la porunca pentru care plecase de sus ? Dar Aurel avea pînă la urmă să-l ierte dacă totul urma să se termine cu bine. Şi adică de ce nu s-ar termina cu bine, îşi zise Vasîlie, şi înghiţi în gol ultimul crîmpei de melodie smuls din fluieratul lui fără sunet. Era o voce de femeie, se auzea limpede, cînta ceva, parcă vorbea de un prunc, lui îi cînta şi lui i se spovedea, şi pentru că după un răgaz destul de mare nu auzi şi cealaltă voce, Vasîlie prinse curaj şi ocoli din cîţiva paşi alcătuirea de lemn cunoscută de pe vremea cînd venea cu oile la munte. Teama îi dispăru cu totul, în tîrnaţul cabanei nu era decît o singură femeie, o mai văzuse el pe undeva, cu siguranţă o mai văzuse. O fi vreo aiurită din alea multe care au apărut în ultima vreme în jurul cazărmii, vreo nebună scăpată de la azil şi urcată în munte să-şi piardă urma. Liniştit de această explicaţie, Vasîlie coborî alergînd, pînă în vale mai era drum, nu glumă, cu toate că se vedea turla bisericii şi acoperişurile caselor ; ca om născut sub poala muntelui ştia că ochiul se înşeală, ceea ce la prima vedere i se părea aproape, era de fapt foarte departe, aerul de munte e altfel şi altfel se vede lumea prin curăţenia lui, la munte totul ţi se pare mai aproape, ca şi durerea, ca şi dragostea. Aşa auzise el odată zicînd pe unul înalt unei fete

de la liceu. Îi știa, îi erau vecini. Chipurile liceenilor se topiseră în amintire, dar cuvintele rostite în seara aceea îi rămăseseră în urechi, i se păreau o adevărată descoperire : auzi, durerea și dragostea... Ajunse într-un loc de unde se vedeau petecele de semănături ; acolo, între negrul și cafeniul postăților, se întindea fîșia verzuie ; acolo era grîul lor de toamnă, singurul grîu de toamnă dealtfel. Vasîlie simți cum îi tremură mîna în care avea cutia cu albina. Alergă în jos fără nici o luare-aminte și nu se opri decît la marginea viitorului lan ; grîul dăduse colț, nu era mai mare firul de un sfert de deget, dar, cu toate astea, avea un miros de grîu copt. Vasîlie, închizînd ochii, văzu cuptorul încins și aluatul strecurat de mamă-sa sub bolta lui roșcată ; pîinea cea de toate zilele. Deschise cutia ; albina își prinse picioruşele încărcate de polen de două petale albastre, și galbenul pe albastru, în lumina roșietică de amurg, străluci ca un diamant. Prinsă de căldura soarelui, albina se dezmetici, cu picioruşele din față își mîngîie trompa, își desfăcu aripile, voind să le încerce trăinicia, apoi, moale și fără zgomot, își luă zborul, nu înainte de a face două cercuri în jurul capului lui Vasîlie. Băiatul cel mic al lui Gogolea își strecură în cutie beţele de chibrit, apoi se așeză în genunchi. Pămîntul era plin de bruși, multe fire nu-și arătau capul din cauza țărînei nefărîmițate, și Vasîlie se înfurie pe fratele lui, scăpat de la ocnă, că își bătea joc de puțina lor avere. Nu-i nimic, avea să se întoarcă el, Vasîlie, definitiv, știa de ce are nevoie pămîntul, nu plecase niciodată de lîngă el. Luă un bruș în palma lată și sfărîmă țărîna între degete pînă ce o făcu făină, apoi își întinse palma și suflă praful gălbui ca și cum ar fi vrut să-i dea viață. Nu zbură tot colbul, rămăsese din el printre liniile asudate ale palmei, și Vasîlie se minună cînd văzu noul tipar din căușul mîinii, linia vieții scurtă și a inimii lungă și groasă ca un maț. Numai aceste două linii le putea desluși, îl învățase cineva Sus, un ghicitor, ce valoare aveau acele două linii ; la început Vasîlie nu crezuse, cum putea el să moară devreme, numai pentru că linia ce trebuia să treacă peste încheietură se oprea cu mult deasupra ei ? O prostie, își zisese atunci Vasîlie, dar, pe măsură ce se gîndea la spusele ghicitorului, înțelesese că

minciuna se cuibărise adînc, ca o amintire ce nu putea fi dată uitării. Își mirosi palma, pămîntul avea aromele lui cunoscute. Numai pămîntul lor mirosea așa ! Odată îl văzuse pe taică-său cum duce la nas pămîntul vecinului ; nu mirosea nici pe departe atît de puternic și de frumos ca pămîntul lui. Își șterse palma de fundul pantalonilor și, fără grabă, și mai ales cu teama alungată din el, coborî mai la vale ; parcă fusese într-o simplă plimbare, o plimbare lungă de cîteva luni, și acum se întorcea la ai săi, uitînd de orice grijă. Crezu că s-a lovit cu cotul de o creangă și haina de pănură s-a agățat de ceva dar numai cînd simți o apăsare grea și o smucitură înțelese că în spatele lui era un om. Nu mai avu timp să scoată cuțitul. Folosea îl răsucise cu tot trupul spre el și mîinile îi prinseseră încheieturile cu atîta putere, încît scoase un geamăt. Nu putea ascunde biletul. Dacă Folosea i-l ceruse, însemna că l-a văzut pe Aurel cînd i l-a dat. Vasîlie, posomorît, cu lacrimile în ochi, scoase din șerpar petecul de hîrtie și i-l întinse.

— Ai merita să fii împușcat, asta ai merita, nu mai aveți în voi pic de cinste, spuse Folosea în timp ce despăturea hîrtia.

Într-o clipă, Vasîlie se gîndi să fugă, automatul era trecut cu cureaua peste umăr ; alungă acest gînd fiindcă, oricum numai Sus putea să se întoarcă, ori cel mult putea urca pe alți munți. În semn de resemnare simți cum umerii i se pleoștesc, cum mîinile îi devin mai lungi, cum palmele aproape i se lovesc de rotulele genunchilor.

— Ai vrut să fugi, nu-i așa ? Noroc că ți-ai dat seama că n-ai unde, prostule, și pe urmă crezi că un Iscander e atît de tîmpit să nu-și ia măsuri de precauție ? și scoase de sub cureaua din spate a pantalonilor un Nagan uriaș și-i vîrî țeava cu mirosuri de uleiuri și praf de pușcă sub nas. Te duci la nevasta lui și-i spui prin viu grai ce scrie aici. Adică Achim Ieronim să nu urce sus, că Aurel are ordin să-l pușt e : repetă ce ți-am zis ! comandă Folosea, și numai a patra oară Vasîlie putu îngîna conținutul biletului împăturit la loc și băgat de Folosea în propriul buzunar al scurtei sale de piele. Diseară să fii înapoi, și să nu-i spui lui Aurel nimic, ai înțeles ? Asta este pre-

ţul pentru care îţi las viaţa, şi Folosea îşi vîrî pistolul la loc, în timp ce Vasîlie se îndepărta de-a-ndaratelea.

— ...Diseară, auzi ? diseară, vii direct la mine şi-mi spui ce-a zis şi ce-ai văzut.

Vasîlie îşi şterse nasul, se îndepărtă cîţiva paşi, apoi se opri şi privi la omul butucănos cum urca muntele cu uşurinţă de căprioară. Deodată îi răsări în minte faţa Ionului Firii din Bularca, gaura făcută de cartuş sub umăr şi roşul unghiilor cum se decolora treptat, ca şi cum în locul sîngelui începuse să curgă prin vine ceară topită ; culoarea ce vopsise chipul lui Ion îl copleşise cel mai mult, îl speriase mai tare decît gaura care-i luase suflarea, cu toate că nu mai văzuse gaură de glonte în viaţa lui. Vasîlie avu credinţa că şi din trupul său sîngele fuge, în loc intrînd ceva din trupul mort al lui Ion. Îl urî pe Folosea, o ură rece, şi ca primă pornire a urii voi să apuce un bolovan şi să arunce cu el în omul ce se oprise locului şi-l privea de la înălţimea potecii ce ducea spre creastă. Lăsă să-i cadă piatra din mînă, Folosea o văzuse şi, în loc să-şi arate pumnul, se puse pe rîs, un rîs cald, aproape părintesc...

— Du-te, mă Vasîlie, unde te-am trimis şi să nu faci vreo prostie, să nu te întorci, că-i vai de tine... O să vă ardă şi casa şi grajdul şi-o să vă omor şi prăpădita aia de vacă ce-o aveţi în bătătură, mai zise el, şi Vasîlie se minună că Folosea ştia totul despre strînsura lor.

Coborî cu frică întreită să nu fie prins de cei de jos, prinderea lui ar fi însemnat acelaşi lucru ca şi fuga de Folosea ; nu mai putea face decît un singur lucru, să transmită cuvintele scrise în hîrtia lui Aurel, apoi să se întoarcă din nou în pustietoarea lume de sus.

Casa lui Alixandru Rogozea se vedea spre stînga, la nici o jumătate de kilometru după cotul pîrîului spumos ce trecea pe marginea drumului, şi Vasîlie îşi zise că n-are dreptul să rişte pînă nu se întunecă. Mai bine dă o fugă pînă acasă, îşi zise el şi, ocolind poiana în care se afla, o luă pe partea cealaltă a drumului. Nici într-o jumătate de oră văzu căciula ţuguiată a acoperişului de paie. Simţi o căldură mare în tot

trupul. Se cățără într-un nuc din preajmă și privi de acolo în curte. Acasă nu era decît mamă-sa, dădea de mîncare la păsări din trocuță, avea patru găini și un cocoș, își ținea o mînă pe pîntecul rotund și abia călca. Însemna că tăiase șase găini. Vasîlie se posomorî cînd nu văzu printre orătănii porumbaca lui preferată, cu creasta ca dinții unui fierăstrău, alungită pînă aproape de vîrful ciocului. Nu prea era porumbaca ouătoare, o dezvinovăți Vasîlie pe mamă-sa cînd o văzu cum calcă de greu, și numai umezeala de sub bărbie îl făcu să înțeleagă că plînge de dor și de drag pentru femeia care-l adusese pe lume, pe el, ultimul dintre atîția copii, pe el, cel mai iubit dintre toți. Dacă ar fi avut o mînă lungă s-o poată trimite pînă la grădină și s-o mîngîie pe maică-sa, dar mîna lui abia îi ajungea să se țină de creanga groasă, mîna lui cu linia scurtă a vieții nu putea să se transforme în altceva și n-avea cum să mîngîie. Își șterse lacrimile, la ce bun să plîngă, tot nu-l ajutau cu nimic, și pe urmă tot mai ades se gîndea că de fapt ultimul nu era el, ultimul abia avea să vină pe lume, și după cum zicea satul... Frate, un țigan... Grivei îmbătrînise și el, ședea în coteț, cu toate că era soare încă, și Vasîlie se sperie că dulăul stă legat în lanțul cel gros. Cînd mamă-sa îi aruncă dintr-un buzunar al șorțului un os, cîinele coborî pînă la jumătatea drumului, mirosi osul și se retrase înapoi la culcuș. „Îi bolnav, își zise Vasîlie, sau îi e dor după tata". Asta era motivul, taică-său nu plecase niciodată pe cîmp sau la munte fără el, și la crîșmă îl lăsa să-i bată urma, așteptîndu-l cuminte la intrare, fără să-i facă cuiva vreun rău. Grivei, care spintecase atîția lupi cu colții lui puternici, se uita acum la osul ajuns în colbul curții cu ochii pe jumătate închiși. Un cîine fără stăpîn nu mai e cîine, își zise Vasîlie, stăpîn îi fusese omul mort. Vasîlie înțelese că Grivei n-avea nici o scăpare, el nu era ca alții gata să se întindă de plăcere pentru orice bucată de mîncare, el fusese ca și stăpînul său, nu știa ce-nseamnă să-ți îndoi șira spinării. Amurgul căzu brusc, aruncat din ceruri ca o plasă cenușie. Vasîlie nu mai văzu decît lampa aprinsă în casă și feștila fumegînd. Coborî din nuc și se apropie de gard ; îi fu teamă că Grivei are să-l latre, dar cîinele nici

măcar nu-l simți, și atunci Vasîlie sări gardul, zicîndu-și că „fie ce-o fi", și, încurajat de liniștea ogrăzii, trecu pîrleazul în dosul grajdului. Grivei nu-l simți sau nu voi să-l simtă, și Vasîlie, temător dar și curios, se îndreptă spre cușcă. Prinse laba cîinelui în mînă și o simți rece, apoi văzu capul cum se bălăngăne într-un fel ciudat, cum ochii tulburi devin treptat de sticlă : și Grivei își alungi gîtul spre el într-un horcăit scurt. Vasîlie încercă să-i închidă ochii sticloși, dar nu reuși. Desfăcu lanțul de la gîtul cîinelui și așa cald îl luă pe Grivei în brațe. Slăbise. Altădată abia de-l putea ridica, acum se ofilise, numai părul era de el, și Vasîlie, cu un nod amar în gît, se duse în fundul grădinii, sări gardul și intră cu cîinele în pădure. Ochi un stejar bătrîn, și acolo, la rădăcina lui, îi săpă culcușul de veci cu cuțitul. Așeză cîinele cu capul spre răsărit, trase cu mîinile pămîntul peste prietenul drag al bătrînului, și ca să nu-l dezgroape vreo sălbăticiune, cără peste pămîntul proaspăt cîțiva bolovani mari de pe malul pîrîului. Se descoperi în fața pietrelor ; își puse cușma pe cap, mai privi o dată la casa părintească și se îndreptă spre gospodăria lui Alixandru Rogozea. Îi dispăruse teama, la ce bun să se mai teamă, putea trece și el oricînd în lumea cealaltă cum trecuse Grivei, fără să-și mărturisească părerile de rău. Nu știa Vasîlie ce e moartea, și pentru că nu și-o putea lega de el, încercă să-și liniștească durerea zicîndu-și că un cîine nu-i decît un cîine, că omul are altă menire pe pămînt. Dar, spre surprinderea lui, explicația nu-i aduse liniște, dimpotrivă, îi urcă nodul plin de amărăciune de la piept la gît, iar de acolo pînă la ochi durerea nu mai avu decît un pas. Grivei nu era decît un prilej pentru multele lui necazuri adunate zi cu zi, îl plîngea pe el, dar de fapt se plîngea pe sine, neînțelegînd de ce soarta fusese atît de crudă cu ai lui, ei oameni săraci și ai pămîntului... Prin albul ochilor lui Grivei se perindară, ca într-o oglindă, chipul mamei, apoi chipul tatălui său. Vasîlie se opri o clipă din plîns, chipul tatălui său ascuns undeva în amintire, îl simțea cald în suflet, dar în fața ochilor nu voia să se adune cu trăsăturile lui de altădată. Și numai cînd refăcu drumul lui Grivei în urma căruței pînă la gară, felul cum îl găsise în spatele gării bătut și

flămînd, numai atunci îi reveni pe deplin în fața ochilor statura țeapănă a bătrînului. Vasîlie se bucură de apariția lui neașteptată acolo în noaptea ce devenise adîncă. De ce stătea locului, ce aștepta ? De ce simțise nevoia să și-i perinde prin fața privirilor pe toți ai lui ? Pe cîțiva dintre frați nici nu-i chemă spre aducere-aminte, nu se simțea prea legat de ei, nici cu prea mulți frați nu-i bine, își zise tot el, n-ai timp într-o viață de om să ți-i apropii, pînă te naști tu, cei mai mari dintre ei sînt bătrîni, și-au trăit viața și nu mai au nici ei vreme pentru cealaltă generație de frați abia intrată în lume. Își închise pleoapele, încercînd să strivească între ele imaginea lui Grivei și a amintirilor. Reuși. Cu un oftat se ridică de pe piatra așezată pe marginea drumului și nici nu-și dădu seama cum răspunsese la salutul unui om aflat în trecere. Numai după o sută de metri înțelese că cineva-l văzuse, altfel nu l-ar fi salutat, și ca necunoscutului să nu-i treacă prin minte să se întoarcă, Vasîlie o luă la fugă și nu se opri decît în poiana de deasupra casei lui Rogozea. În pridvor ardea un lămpaș. Vasîlie văzu o femeie cum spală în troacă niște rufe, cum le stoarce și cum le întinde pe sfoară între cei doi stîlpi de susținere ai tîrnațului. Ulița era pustie. Nu se auzeau urme de care și nici voci omenești. În depărtare hăuli urletul unui lup singuratic și Vasîlie tresări cînd își aminti că în aceeași noapte trebuia să se întoarcă. În pădure n-avea de ce să-i fie frică, umblase de atîtea ori în pădure singur, încît întunericul adăpostit de arbori îi făcea bine, îl încălzea. Ca să nu mai piardă vremea, deschise ușa porții și se apropie de femeia care, cine știe de ce, luase din nou rufele de pe sfoară, le băgase în troacă și cu înverșunare le spăla din nou...

— Doamna Rogozea, întrebă Vasîlie de la cîțiva pași, ca femeia să nu se sperie de apariția lui bruscă.

Și Lovica se întoarse calmă și la fel de liniștită întrebă cine e acolo.

— Eu, Vasîlie a' lui Gogolea, viu de Sus și am poruncă de la domnișorul Aurel...

Lovica lăsă rufele în albie, se șterse pe mîini cu șurța și se apropie de flăcăul înlemnit la vederea ei. Făptura din fața lui nu era altcineva decît femeia de la sălaș și Vasîlie simți cum îi tremură picioarele. Cu toate astea, la lumina lămpașului văzu un chip obișnuit, de om sănătos, și ca dovadă că era așa, Lovica îl pofti în tîrnaț, îi aduse pe masă o plăcintă cu brînză și una cu varză murată și Vasîlie mîncă mai mult de frică decît de foame...

— Ce face Aurel ? întrebă ea simplu. Și, după ce turnă într-o cană lapte, își completă întrebarea : Cînd are de gînd să vină acasă ?

— Doamnă Lovica, mie mi-o poruncit să mergeți la Achim Ieronim, fratele dumneavoastră, și să-i spuneți să nu urce muntele la întîlnire, că domnișorul Aurel are ordin să-l pușteă, își spuse Vasîlie grăbit lecția învățată pe de rost și înghiți de cîteva ori în gol că fusese în stare să nu uite porunca lui Folosea. Să mergeți și să-i spuneți, asta a zis, cît despre întors, nu știu cînd se întoarce, poate mai devreme sau mai tîrziu, eu cred că mai devreme, nu-i pentru dumnealui muntele și nici pentru mine, că nu dumnealui l-o omorît pe tata, se pomeni spunînd Vasîlie, ca și cum Lovica ar fi știut sau trebuia să știe viața și sfîrșitul bătrînului Gogolea.

— Să-i spui... mai bine să nu-i spui nimic, auzi Vasîlie vocea înceată a femeii și rămase mirat cînd o văzu îmbrăcîndu-se. Femeia nu-i dădu nici o atenție, trecu pe lîngă el și deschise poarta, lăsîndu-l singur la masa din pridvor.

— Să-i spui să nu se mai întoarcă, asta să-i spui de la mine, mai auzi Vasîlie din rama porții, unde Lovica se opri pentru o clipă, și el încuviință din priviri ca și cum Lovica ar fi putut să-i înregistreze mișcarea pleoapelor în întunecimea de smoală.

Nu voi să lase lămpașul arzînd. Trase feștila în jos, suflă în ea, așeză sticla cu grijă la loc și, cuprins de amărăciune, ieși în drum. Umbra Lovicăi se pierdu în întunericul dens, doar pietrișul de sub încălțări se mai auzea cînd și cînd scîrțiind, și țipătul unei cucuvale căzute cine știe cum în coșul de la casa Savetei. Pasărea, în încercările ei de a ieși afară, se scufunda tot mai adînc ; țipătul încă sperios se domoli treptat, ca și

cum vietatea era în stare să înțeleagă că sfîrșitul îi era aproape. O luă înapoi pe același drum ocolitor și, ajuns din nou în dreptul peteculuí lor de pămînt semănat cu grîu de toamnă, Vasîlie se opri. De pe drum își rupsese dintr-un stejar o creangă noduroasă și din mers și-o transformă în măciucă bună de fărîmițat pămîntul. Nu-și simți spinarea umezită de sudoare și nici leșinul de la genunchi din pricina felului cum stătea aplecat. Lovea mai departe, ca și cum pentru asta venise, să plesnească pămîntul în moalele capului, el fiind vinovat de toate necazurile de pe lume. Peste lună se așeză un strat gros de nor, și Vasîlie în zadar încercă cu ochii de viezure să găsească bulgării de pămînt nefărîmițați de truda de mîntuială a fratelui său.. Nu mai dădu de ei. De teamă să nu calce grîul, se lăsă păgubaș și urcă spre sălașul lui Rogozea. Nu-și pusese nici o clipă întrebarea ce-o să se întîmple cu Aurel din cauza biletului găsit la el de Folosea. Lovi cu bîta într-un trunchi golaș și lemnul uscat aruncă în tăcerea nopții un sunet de toacă. Cît de mult ar fi dat să fi putut rămîne jos, lîngă ai lui, atîția cîți rămăseseră dintre toți, aproape de maică-sa, cu toate că maică-sa... Oare cîți ani să aibă ? se întrebă Vasîlie și, oprit locului, stătu să se gîndească. Nu știa. De fapt, nu știa nici cîți ani avusese taică-său. Nu fusese obișnuit să gîndească dincolo de trebile zilnice, niciodată nu avusese vreme să se uite la cer și la stele, la menirea omului pe pămînt, socotise cerul o parte din pămînt, partea ce se cuvenea doar ochiului, și nu o dată în vremea din urmă se întrebase ce bine ar fi fost dacă cerul ar fi putut fi semănat cu grîu de toamnă, ce avuție s-ar fi putut strînge de pe el. Avea să se întoarcă la ai lui și la îndeletnicirile de totdeauna ; mai întîi se va duce direct la cazarmă, să le spună ce și cum ajunsese el în munte și mai ales de ce socotea că ei, cei de jos, erau vinovați pentru fuga lui, apoi, dacă au să-l lase în pace, își va vedea de casă și treburi, își va găsi o nevastă și va continua ceea ce învățase de la ai săi, de la ceilalți de dinaintea lor. Ce-i păsa lui de domnișor și de ce o să se întîmple cu el, și așa făcuse destul pentru el, își pusese viața la mezat, odată ce Folosea aflase ce însărcinare primise, și avea să și-o mai pună o dată întorcîndu-se acolo de unde plecase.

47

— În curînd mă veţi putea executa, domnule maior, mă simt incomparabil mai bine, aş putea să mă ţin pe picioare, spuse Aurel şi, ca să-şi dovedească sieşi că nu se lăuda, se ridică cu greu în şezut, apoi, sprijinit de maior, încercă să pună picioarele pe linoleumul vernil.

Simţi că se clatină, n-avea putere, iar pieptul se bomba în partea stîngă din cauza bătăilor puternice ale inimii. Se aşeză din nou cu capul pe pernă, bucuros că putuse face acest act de voinţă atît de necesar pînă la celălalt, de a umbla definitiv pe propriile lui picioare. Cred că v-aţi plictisit de mine, domnule maior, nu-i aşa, pe dumneavoastră v-am văzut cel mai des în ultima vreme, iar înainte tot dumneavoastră îmi stăteaţi în preajmă cînd mintea o lua razna şi inventa întîmplări despre care abia îmi mai aduc aminte. Poate şi în lumea cealaltă omul rămîne tot cu frînturi din viaţa lui, or, în viaţa mea s-au topit toate faptele mele, aici adunarea era făcută, mai trebuia să trag linia înainte de ultima cifră. N-am tras-o şi n-am de gînd s-o trag, aş fi tras-o, credeţi-mă, dacă aş fi avut convingerea vinovăţiei mele, dar omul şi în moarte se duce mai uşor cînd ştie că n-are de ce să-şi ceară iertare. Am fost împins spre o asemenea viaţă, domnule maior... În ziua cînd l-am văzut venind pe Folosea în bordei, cu un surîs strîmb pe buze, am înţeles că ceva s-a întîmplat, că Vasîlie sau mă dăduse de gol, sau căzuse în vreo capcană, altfel Folosea nu şi-ar fi aşezat Naganul la îndemînă înainte de a-mi scoate belciugul aurit. M-a condus pînă afară şi m-a aşteptat cu răbdare aproape o jumătate de oră, timp în care am încercat să-mi umplu creierul cu argumente pentru dovezile lui împotriva mea. Că asemenea dovezi avea, de asta eram sigur.

Giurgea îşi desfăcu gulerul de la cămaşă, gulerul îi era murdar, la fel şi degetele cu care îşi descheiase nasturele de sidef, şi Aurel îşi miji ochii, avea impresia că maiorul nu-l mai ascultă cu încordarea de la început, că ceva din interesul lui pentru viaţa petrecută sus dispăruse.

— Domnule maior, dacă vă plictisesc, să-mi spuneți, n-am să uit zilele cînd mă torturați să vorbesc, aș fi vorbit și atunci, mai mult să scap de prezența sîciitoare, dar îmi era imposibil, cu o parte a minții gîndeam și observam ce se petrece în jur, cealaltă însă, aflată în dezordine, îmi paraliza nu numai graiul, dar și dorința de a vorbi. N-am să uit, domnule maior, cînd mi-au fost înfipte de medic acele în locul cel mai dureros, ca să vă convingeți că nu simulez boala, durerea am simțit-o însă, deși nu puteam în nici un fel să mă mișc. Ochiul treaz, singurul care mă ajuta să observ, vă condamna pe tăcute, nu crezusem vreodată că omul, un om ca mine, devotat cauzei, să fie pus la asemenea cazne ; le-am suportat, înțelegînd ce înseamnă durerea la care eu îi pusesem pe atîția la încercare. V-am mai spus, sînt sigur că v-am mai spus de ce n-am insistat ca Folosea să-mi mărturisească motivul pentru care l-a împușcat pe Liviu, de ce l-a lichidat pe cel ce le fusese comandantul grupului, Piper Vasile, tovarășul care îi salvase viața. N-am insistat deoarece știu din proprie experiență că tot ce nu-i de spus nu se spune, el gîndea și proceda la fel, pînă la un punct ; am zis pînă la un punct, deoarece eu n-aș fi palavragit niciodată cum a făcut-o el. Ei bine, în ziua cînd l-am rugat pe Vasîlie Gogolea să coboare cu un mesaj legat de venirea lui Achim pe munte, am înțeles că ceva s-a petrecut cu el, ceva adînc, și nu în sensul în care mă așteptam ; eram convins că după aflarea tărășeniei cu Vasîlie are să mă execute pe loc; eu, dacă aș fi fost în locul lui, l-aș fi împușcat fără nici o părere de rău, el mi-a așezat petecul de hîrtie în față și, după ce l-a citit cu voce tare, m-a privit îndelung, mai întîi cu răutate, cu dispreț, apoi cu o vădită înțelegere. Mi-am dat seama că Vasîlie a fost prins, altfel n-ar fi intrat în posesia biletului, și-am înțeles că voia să mă destăinui ; n-am făcut-o, așteptam verdictul lui și îmi era indiferent ce verdict avea să dea. Aflase deci că încercasem să-l conving pe Achim să nu urce sus, că nu voiam să-l împușc, argumente suficiente pentru dovedirea lipsei mele de sinceritate față de ei și noi știm, din proprie experiență, cum se plătește...

— Eram sigur, mi-a zis, că vei încerca să ne înșeli, din primul moment am fost sigur că ai venit cu intenția de a afla amplasamentul grupului. Ce dovadă mai grăitoare decît acest bilet, spuse Folosea și își luă petecul de hîrtie înainte ca Aurel să poată deschide gura. Altfel te-ai fi comportat, mai ușor ți-ai fi dat arama pe față dacă nu ți-aș fi spus că eu l-am împușcat pe Liviu, pe acel Liviu a cărui identitate mi-a dat totdeauna de bănuit. Am simțit în clipa cînd ți-am amintit de el că am distrus în tine arma capitală a răzbunării, paloarea de pe chip era dovada că rupsesem ceva în tine, și rupsesem intenționat, n-aveai cum să verifici dacă spusele mele erau adevărate sau nu. N-ai să crezi că ți-am urmărit în noaptea morții lui Liviu fiecare gest, experiența și calmul mi-au fost suficiente ca în spaima în care te aflai să apăs pe trăgaci în același timp, unind zgomotul celor două cartușe într-unul singur, făcînd să se audă o singură bubuitură, cînd în realitate au fost două, a mea mai puternică pentru că eu îmi fac singur cartușele. Prin această mărturisire de început am intenționat să rup ceva în tine definitiv, să-ți încerc sufletul, să văd cît e de întinat, dacă în mecanismul creierului tău mai sînt angrenaje capabile să se miște în folosul unei omenii ce păreai s-o fi pierdut definitiv... Și mai voiam să aflu ceva, dacă îndoiala vîrîtă cu forța în tine mai poate salva ceva din cel ce ai fost cîndva, voiam să pricep în ce măsură școala voastră, dincolo de ce-ați învățat de la alții, și-a adăugat propria amprentă. Am înțeles că multe metode vă aparțin, nu pot fi puse pe seama nimănui. Am omorît oameni, nu numai pe front, pe front fiecare omoară fără să-și dea seama, am omorît de la doi metri, am tras în ceafă, sufletul meu cît de încăpător ar fi pentru interpretarea tragismului altora este definitiv compromis pentru mine, nu în fața celor de Jos, loc printre ei nu am și nu doresc, compromis în fața conștiinței mele, ea este singura care îmi dictează destinul. M-am interesat îndeaproape, știu despre tine totul, și ca să fii convins că nu te mint, vreau să-ți dau un mic amănunt cu care ți-ai încondeiat biografia, dorind-o cît mai tragică. În prima zi cînd te-ai întîlnit cu Lovica în mansardă, n-ai putut din pricina *foamei* să...

Aurel înlemni, era adevărat, dintr-un exces de zel scrisese în autobiografie incomparabil mai mult decît se cuvenea, trecuse pragul chestionarului civilizat în care datele simple ar fi fost suficiente, adăugase, din zel și supușenie, toate amănun-

tele vieţii particulare, şi faptul că Folosea ştia de întîmplarea amintită însemna că cineva de Jos îi pusese la dispoziţie dosarul. Cineva de jos trăda cauza. Cine ? se întrebă Aurel, amintindu-şi de povestea lui Iscander.

Folosea zîmbi, despături din nou petecul de hîrtie pe care Aurel scrisese cele cîteva rînduri, apoi se îndreptă spre canistra cu borş, deschise ambele lacăte, băgă un beţişor în rotundul de aluminiu, să verifice nivelul lichidului, şi cînd se convinse că nu i s-a furat din nepreţuita comoară, avu un moment de satisfacţie.

— Ionu Firii din Bularca a fost principalul hoţ, de la moartea lui, nimeni n-a mai dat iama în averea mea. Ţi-ai spart creierii să înţelegi cum de am fost capabil să omor un om pentru o cană de borş şi cum nu te execut pe tine pentru o trădare evidentă. Nu-i aşa că-ţi pui şi ţi-ai pus această întrebare simplă şi la îndemîna oricui ? Borşul n-a fost decît un pretext, iar motivul măsurii mele aspre a fost altul. Simţeam că mă vinde, pe mine personal mă vinde, şi nu mă vinde oricui, nu lui Iosulică sau altora ca el, motive concrete n-am avut niciodată, altfel de motive mă încurajau în această credinţă, cele care se simt dincolo de dovezi, intuiţia mea a lucrat fără greş şi sînt sigur că şi de data asta mecanismul ei inconştient s-a insinuat în trădarea celuilalt, dîndu-mi dezlegare pentru ce-am făcut... Verificarea mea nu s-a terminat, ea continuă încă şi va continua pînă în clipa totalei convingeri. Consideră că nu ţi-am citit biletul trimis lui Achim, că nu ţin cont de el, şi Iscander scoase din buzunar petecul de ziar şi-l aprinse la flacăra unui chibrit. Nu mai am nici o dovadă a trădării tale, şi vreau să-ţi amintesc că Vasîlie a primit dispoziţii să spună soţiei exact conţinutul mesajului şi, din cîte mi-a relatat, l-a transmis... Dacă Achim se va duce la locul de întîlnire prevenit fiind să nu se ducă, înseamnă că misiunea noastră aici a dat între voi roade neaşteptat de bune.

Aurel deschise ochii, avu impresia că purtase un monolog interior pînă în clipa cînd îl văzu pe Giurgea aşezat pe scaun la marginea patului ; abia atunci înţelese că dialogase cu celălalt, cu Folosea, că prezentul povestirii se contopise cu trecutul nu

prea îndepărtat, semn că nimic nu aparţinea trecutului, nici măcar durerea legată de lucrurile povestite. Simţea cum Folosea se strecoară lîngă el sub aşternut, cum pătrunde prin pielea vînătă în corpul pe jumătate răcit, cum pune stăpînire pe trupul său, preluîndu-i funcţiile pînă la a le anula cu totul. Aurel îi simţi respiraţia în propria lui respiraţie şi, ca să se verifice, se ciupi cu unghiile pînă la sînge, dar în loc să simtă durerea, auzi în interior un geamăt străin, pielea maltratată îl durea pe celălalt, semn că ajunsese să se contopească cu el.

— Nu te simţi bine ? întrebă Giurgea cînd zări paloarea apărută pe chipul lui Aurel, şi pentru că dorea noutăţi în continuare, insistă ca bolnavul să-şi adune forţele şi să vorbească. Ştii că timpul îmi e măsurat, poate mai măsurat decît al tău, diferenţa între noi nu e mare, scoaterea mea din armată este tot o moarte, acesta este motivul pentru care insist să-ţi duci povestea mai departe ; încep să cred în nevinovăţia ta. Am o menire, sînt purtătorul ei, cu toate că nu sînt unic, mi-am asumat sarcina aflării adevărului şi vreau să rămîn în continuare martorul lui. Pentru tine întîmplările îşi pierd din însemnătate odată povestite, dovadă că nimeni pînă acum cîteva luni nu-ţi dădea mai mult de cîteva zile de trăit, pe măsură ce te-ai despovărat de adevăr, te-ai întremat, am convingerea că în clipa cînd ai să ajungi cu el la sfîrşit, o să poţi umbla ca un Isus Cristos reînviat.

— Cred că Folosea a minţit, că minte în continuare. Scopul minciunilor este simplu, să mă convingă că putem fi corupţi pentru o ordine străină acesteia pentru care au luptat şi au murit atîţia dintre noi.

— N-ai înţeles nimic, replică Folosea, împrumutînd vocea lui Aurel, poate domnul maior Giurgea să fie capabil să descifreze ce se ascunde în spatele povestirilor mele, în care adevărul n-a fost trunchiat cu nimic. Mai vreau să-ţi spun că acolo unde am fost instruiţi erau şi cîteva femei. Într-o zi s-a dat un ordin curios. Au fost aleşi cîţiva dintre noi, cei care au dat rezultatele cele mai bune, şi am fost martor cum aceşti colegi, pe rînd, au trebuit să se culce cu una dintre ele. N-a fost un viol. Termenul este impropriu, pentru că femeia nu s-a opus, avea ordin să rabde, cum ceilalţi aveau ordin să se dezlănţuie, viaţa

nu o dată le putea pune în situaţii similare, duşmanii dorind în felul acesta umilitor să le înfrîngă cerbicia, şi a răbdat femeia, cu faţa acoperită, ca să n-o recunoaştem, şi nici ea să nu-i ştie ; a răbdat cu stoicism, fără să scoată o vorbă, numai cirpa cu care era legată la ochi s-a îmbibat cu lacrimi, lăsînd să se vadă coşmarul trăit în adînc. Am crezut exerciţiul deplasat şi inutil, nu-i vedeam sensul şi mai ales nu înţelegeam de ce toată treaba se cerea făcută în faţa unei numeroase asistenţe. Logica aveam s-o înţeleg mai tîrziu, cînd am aflat pe căi ocolite că femeia al cărui nume nu-l ştiam a rămas însărcinată. Cine era tatăl copilului ? În femeie acest exerciţiu trebuia să nască revoltă şi apoi stăpînire de sine, ca să-şi poată canaliza ura spre un ţel ideologic precis, numai că socoteala de acasă nu se potriveşte cu cea din tîrg, femeia a refuzat să fie chiuretată, şi pentru că a refuzat, într-o noapte, a fost adormită fără să-şi dea seama. Multă vreme a avut sentimentul că poartă în ea copilul născut dintr-un exerciţiu de rutină, fără ca şefii ce ne conduceau să înţeleagă că firea omenească nu poate fi în întregime răpusă, această fire rămăsese în femeie trează, puternică şi frumoasă, ea îşi dorea copilul zămislit fără voia ei. Timpul trecea şi pînă la urmă a înţeles ce s-a întîmplat şi, înnebunită de durere şi probabil şi din dorinţa de a se răzbuna, s-a dezbrăcat în pielea goală, era într-o după-masă, ne-am dat seama că s-a petrecut ceva după felul cum a scăzut tensiunea curentului în becurile veşnic aprinse. Am ieşit afară crezînd că pîlpîirea reprezintă un semnal, un indiciu necunoscut nouă, şi am văzut trupul femeii răstignit pe gardul de sîrmă ghimpată al lagărului, gard prin care trecea curent de înaltă tensiune. Se răstignise exact cum fusese răstignită pe pămîntul gol în ziua cînd primise dispoziţii să se supună acelei încercări dure şi murise în acelaşi chip, moartea ei abia acum sugerînd în chip fatal chinurile prin care trecuse înainte. Sperase în izbăvirea ruşinii dînd naştere unui prunc şi, neputînd, se sacrificase pentru el.

Aurel rîse, rîsul venea de undeva din adînc, trebuise să treacă prin trupul celuilalt, să iasă afară şi, odată ieşit, în urma efortului şi drumului lung, păru dogit, un rîs ce nu mai semăna cu rîsul obişnuit.

— Vezi, domnule maior, cum vrea să înnebunească liniştea din mine ?

Folosea se revoltă că era întrerupt ; deschise uşa bordeiului, apoi se aşează pe pragul de pămînt, contemplînd Brîul Alb de dedesubt. Îşi duse ocheanul puternic la ochi şi măsură prin ocularele negre poala muntelui. Convins că obiectivele n-au să-i aducă în faţa privirilor nimic nou, se lăsă păgubaş.

— N-am să uit gardul acela cu curent de înaltă tensiune ; întîmplarea s-a petrecut într-o vară ; noaptea florile îşi deschiseseră potirele, albastre, roşii şi galbene, aceste culori dominau verdele de dedesubtul sîrmei ghimpate ; florile numai în porţiunile mereu zumzăitoare ale firelor îşi făcuseră apariţia, poate în lungul firelor să fi fost cald ? Nu-mi dau seama, cert este că am avut senzaţia că sîntem închişi într-un careu al cărui zid era făcut din flori. În după-masa cînd femeia s-a răstignit, florile au murit, mai întîi s-au aplecat într-o parte, lovite de trăznet, apoi s-au chircit, răsucindu-se în jurul tulpinii, apoi, pur şi simplu, s-au făcut scrum, şi asta pe toată porţiunea gardului. Am încercat să-mi explic fenomenul, n-am putut, nici astăzi nu sînt în stare să găsesc motivaţia necesară acestui măcel floral. Atît am înţeles, că plantele nu sînt nesimţitoare faţă de lumea înconjurătoare, faţă de intenţiile oamenilor, am fost convins de acest adevăr cînd am aflat că femeia, cu învoirea comandantului, îşi luase permisiunea să ude zilnic răsadurile ; ea culesese de pe întinderea pajiştilor verzi florile şi le replantase în preajma sîrmelor aducătoare de moarte. Şi florile şi sîrmele îi erau femeii apropiate, poate avea în sinea ei dezlegarea celor două mari taine : a vieţii şi a morţii. Viaţa este întîmplătoare, un accident, în rest ne înconjoară o imensă tăcere, şi femeia în această tăcere a vrut să intre, fără teamă, fără să schiţeze nici cel mai mic gest de supuşenie. Revolta ei m-a uluit, am priceput atunci că există dincolo de noi forţe superioare, unele cuvinte care n-au corespondent imediat reprezintă propriile noastre senzaţii adunate în formule lexicale de nepipăit; norocul nostru, fericirea noastră, dorul nostru, patria noastră, patria lăuntrică a individului legată de ceva drag, cum ar fi nevasta, să zicem, doar nu sînt prost să nu-mi

dau seama că te uiți prin mine cum te-ai uita printr-o bucată de sticlă și în realitate ești cu gîndul la această patrie feminină pentru care pe front ai trage în dușman și ai muri... Într-o zi va dispărea și ceața care ne separă de rest, și ea este o senzație acută a izolării, o fata morgana a claustrării noastre, toate trebuie să dispară într-o zi dacă vrem, fiecare în felul său, să rămînem în conștiința altora.

Un vînt puternic, stîrnit în mijlocul Brîului, alungă întinderea lăptoasă, și Folosea din nou își duse binoclul la ochi. Zăbovi cu el într-un anumit punct, apoi, curios, se ridică în picioare. Grăbit, scoase cureaua trecută peste grumaz și îi întinse ocheanul lui Aurel.

La primul contact cu lentilele puternice Aurel rămase copleșit de forța lor ; așezarea de jos se adunase la mărime naturală în apropierea Brîului, acolo văzu biserica și cimitirul, dar Folosea îi atrase atenția asupra altui punct. Aurel se uită într-acolo. Sălașul părintesc, aflat în poiana atît de cunoscută, i se arătă privirilor în toată singurătatea, apoi, din spatele lui, apăru o femeie. Era Lovica. Aurel își șterse cu o mînă transpirația de sub frunte, apoi privi din nou. Lovica dispăruse, înconjura sălașul cu o lumînare aprinsă. Aurel fu cuprins de presimțiri rele.

— Ce-ai face cu un pistol în clipa asta, Aurele ? întrebă Folosea ghicindu-i gîndurile ? Aurel simți în spatele lui statura muntoasă a lui Iscander, căldura răsuflării în ceafa netunsă, cu cute adînci în pielea tăbăcită de murdărie. M-ai împușca și-ai fugi, așa-i ? Cred că ți-am intuit exact gîndurile, fugi, îți dau voie, ia și harta asta, s-ar putea să-ți fie de folos, sînt trecute dispozitivele și depozitele de muniții, s-ar putea să te salveze, dar dacă te salvează, înseamnă că am dat greș, misiunea noastră n-a fost îndeplinită cum trebuie deoarece, dragul meu, misiunea noastră n-a fost și nu este una simplă, noi sîntem conștiința diversiunii din voi, murind trebuie să vă distrugem sufletește, pentru asta îți dau drumul.

Folosea se uită la ceas, apoi zîmbi în felul lui din care nu se putea înțelege dacă se bucură de ceva sau îi pare rău.

— De o oră Achim se află la locul cuvenit, că a venit n-am nici o îndoială, vestea mi-a fost transmisă odată cu știrea că Dobrin, conform planului nostru, se află pe urmele lui. Numai că tu vei întîrzia la întîlnire, timp în care Dobrin îi va face felul lui Achim, ca apoi, cu sentimentul misiunii împlinite, să dispară și el ștergîndu-se astfel orice posibilitate de a se afla adevărul... O singură îndoială am, în privința lui Iosulică. Dacă n-a înțeles jocul nostru, va trăi în continuare încercînd să-l dezlege. Dacă l-a înțeles, îl va suprima propria conștiință, că n-a acționat sau n-a putut acționa la vreme ca să-și salveze prietenii. Cred însă că băiatul lui Samuel Goldștein este singurul care știe să joace șah și pînă vei ajunge tu jos își va da mat singur. În istorie piesele de șah nu contează. Numai cele care învinge. Se va autodesființa cu plăcere, va trage cu pistolul în nebunul nefolosit la timp. Iar pe tine, indiferent ce vei povesti acolo jos, nimeni nu te va asculta și astfel suspiciunea și ura vor domni între voi pînă cînd veți fi în stare să recunoașteți adevărul. Cînd va fi ziua aceea ? Numai suferind din pricina lui veți ajunge să-l stimați și veți scăpa de minciună. Trăiește acel om între voi, capabil să se ridice deasupra vremii și să-i dea adevărului sensul lui profund ?

Iscander se puse pe rîs, rîse cu poftă minute în șir, apoi tot minute în șir, fixînd în perete un anumit punct, tăcu. Brusc se grăbi, îi strecură lui Aurel harta împăturită, apoi, cu o cheiță, îi desfăcu lănțișorul de la mînă. Fără lanț, Aurel se simți mai puțin sigur, mai puțin curajos.

— Din punctul meu de vedere ești liber. Uite, Lovica a coborît de la sălaș, o văd cum aleargă, în timp ce căsuța de bîrne arde, în cîteva minute nu va mai rămîne nimic din ea, adio întîlnire cu maica Lucreția ! mai spuse Iscander și se duse la canistra de aluminiu.

Aurel auzi plescăiturile lichidului în gura cu buzele groase. Nu vedea flăcările sălașului, Brîul Alb oprea privirile să pătrundă pînă acolo, iar Iscander nu-i dăduse binoclul să se convingă singur de adevărul celor spuse. Nările prinseră, în tremurul lor, un miros de ars, un ars de lemn uscat și dat cu catran, un ars de fîn de munte cu iz aparte, și Aurel înțelese

că Folosea s-ar fi putut să nu-l mintă. Se aşeză pe prag, umilit de libertatea dorită atît de mult şi refuzată de propriul trup. Frica de la început, frica cu care urcase Muntele, Înalt, îl stăpîni din nou şi Aurel simţi frigul intrîndu-i în oase.

48

Lovica se îmbăie, îi rămăsese o bucată de săpun cu miros de scorţişoară, i-l adusese Aurel în dar după o percheziţie la un fost perceptor ; ţinuse cu dinţii de el, acum îi sosise vremea. Apoi se primeni ; nu-şi uită furoul alb de milanez, cu broderie în partea de jos, nici sutienul devenit mare şi inutil de vreme ce nu putea să-i ţină sînii cum îi ţinuse pruncul cuibărit în pîntece. Cu toate astea, nu renunţă la el şi nici nu fu leneşă cu spălatul. Se limpezi îndelung. Acum călcîiele arătau albe, pielea se subţiase, crăpăturile se micşoraseră, nu se mai vedea prin ele albiciunea scamei moarte, pielea era netedă, ca şi cum ar fi fost dată din belşug cu alifie. Pe albul imaculat al veşmintelor de dedesubt Lovica îşi puse rochia neagră ; era singura rochie rămasă de la maică-sa. Toată viaţa umblase maică-sa în negru, după bărbatu-său, parcă lumea nu ştia că nu-l iubise şi fusese nepăsătoare la moartea lui, dragostea şi amintirile veniseră mai apoi, şi Lovica privi rochia neagră cu nostalgie, prin ea o vedea pe femeia ce-i dăduse viaţă, tot aşa cum ar fi trebuit să-i dea şi ea lui Reluţ. În timp ce se îmbrăca, începu să cînte, mai mult îngînînd melodia. Rochia neagră nu-i venea rău, la burtă era cam largă, maică-sa se lăţise după ce-o născuse. Vreme să strîngă rochia nu avea şi nici cheful s-o ducă la altcineva, se mulţumi să-şi pună un cordon de piele neagră de la o altă îmbrăcăminte şi rămase mulţumită cînd se cercetă în oglindă. Nu se cuvenea să întîrzie, Achim urma să urce pe munte şi primise poruncă de la băiatul lui Gogolea să-i spună să nu se ducă, dusul sus ar fi însemnat moarte, Aurel trebuia să-l împuşte. Dar de ce trebuia să se ducă Achim şi pentru ce Aurel se pregătea să-l omoare, asta

n-avea importanţă, pe ea o interesa porunca lui Vasîlie Gogolea, atîta tot, şi pentru poruncă se cădea să se grăbească. În şură atîrnau slăninile. Saveta şi Alixandru pîrjoliseră scroafa şi o gospodăriseră cu pricepere, vîntul, sarea şi fumul se prinseseră bine de şunci, dar Lovica nu înţelegea, cu toată foamea simţită în trup, de ce o apuca greaţa cînd se apropia de porcul tăiat. Vag îşi amintea că şi ea luase parte la înjunghiat, în ce fel, nu-şi bătea capul. Cu toate astea, o nemulţumea delăsarea lui Alixandru, oricînd putea veni în şură un cîine să se agaţe cu dinţii de o slănină. Lovica uită grija faţă de avuţia lui Alixandru, preocupată de înfăţişarea ei. Multă vreme, căută într-un săculeţ ciorapii potriviţi. Pînă la urmă, găsi doi ciorapi desperecheaţi, unul cu dungă şi altul fără, amîndoi de culoare neagră, şi, grăbită, şi-i trase pe picioarele subţiri ca nişte fuse. Alixandru şi Saveta plecaseră cu bocetul prin comune, devenise rentabilă suferinţa ; aduceau acasă mobilă, lămpi şi gaz pentru lămpaşe, droburi de sare pentru oi, primeau tot ce li se dădea, şi Alixandru, ca să nu mai audă pe drumurile pietruite zgomotul şinei de fier, schimbă roţile carului cu altele de cauciuc, luate de la un camion distrus, lăsat în părăsire sub poala muntelui. Acum căruţa lui era de invidiat, ţăranii se uitau la ea cu desfătare, îl pizmuiau pe Alixandru pentru „invenţia“ lui ; gropile n-o mai săltau pe Saveta pe capra de lemn pînă la durere, fundul îi stătea moale şi odihnit pe banca acoperită cu sumanul îmblănit al lui Alixandru şi cîntecul îi era de zece ori mai frumos şi mai simţit de cînd înţelese că ceea ce făceau acum era meserie, nu altceva, şi o meserie se cade îndeplinită ca lumea, să nu-ţi pară nici ţie rău că primeşti şi să nu-i fie ciudă că a fost înşelat nici cel ce dă. Prinsese curaj şi Alixandru, el ţinea notele joase cu glasul grav şi moale, ea, Saveta, era cu suişurile, şi cînd îşi trăgea răsuflarea şi se oprea pentru o clipă din cîntat, cîntecul nu se pierdea, se continua prin vocea lui Alixandru, groasă de parcă venea dintr-o pivniţă. În grajd, în locul vitelor, se afla adunătura procopselii lor, aveau închise acolo de toate, lăzi cu grîu şi bidoane cu ulei, saci cu zahăr şi cu sare, din beţele de chibrituri adunate umpluseră un li-

ghean. Saveta, în zilele de odihnă, cînd rămîneau acasă, vindea oamenilor ba de unele, ba de altele, la preţuri piperate, şi banii strînşi îi ţinea sub rochia de lînă într-o traistă ; parcă era în luna a noua Saveta din pricina asta.

Lovica închise uşa de la bucătăria de iarnă, unde se spălase, şi ieşi pe poartă. Se opri la roşcovarul unde îl văzuse atîrnat pe Liviu, coaja jupuită se adunase, lăsînd rana albă să se vindece, lîngă trunchi se vedeau viitorii muguri. Se bucură pentru creanga pe care multă vreme o urîse. După vreo oră, ajunse în strada Coliviei... se mărise oraşul între timp, se adăugaseră cartiere noi, unele case aveau etaj, devenise oraş alcătuirea de case, uliţele fuseseră acoperite cu asfalt, altele betonate, iar în jurul cazărmii sîrma ghimpată se înălţa la mai bine de un metru deasupra zidurilor, înalte şi ele. Nici nu observase aceste schimbări, parcă trecuseră ani de zile de cînd le văzuse ultima oară, nimic nu mai era de recunoscut, nu-i vorbă, se schimbase şi ea. Se minună cînd, oprită, privi la clădirile mari şi multe ; cînd lucrase Aurel acolo, abia se zăreau de ziduri, acum zidurile păreau pitice pentru ce se construise în interiorul lor. Şi Lovica, cu mintea şubrezită, îşi zise că marele oraş era înăuntru, afară rămăsese doar ceea ce nu putuse încăpea în interior. O zări un ofiţer, şi omul, după ce o salută trecu grăbit pe partea cealaltă. Lovica nu se socotea civil, puţin îi păsa de plăcuţa aşezată la vedere la marginea cazărmii, pusă ca oamenii să ia aminte şi să se conformeze, ea văzuse, dar nu înţelese, şi nu luă aminte că din postul de observaţie un soldat îi făcea semne să treacă pe partea opusă. De ce să treacă ? Doar era om ca toţi oamenii, ieşise la aer, în plus, Vasîlie al lui Gogolea îi dăduse poruncă şi ea era grăbită, n-avea timp de soldaţi şi nici de ordinele lor. Cei cîţiva trecători aflaţi vizavi îi făcură semne discrete, apoi o chemară între ei ; Lovica nu luă aminte şi nici n-o deranjară strigătele soldatului postat la colţul gardului, temător şi hotărît totodată în cuvîntul „stai“ strigat de cîteva ori. Nici nu voia să audă, strada era făcută pentru trecători. Cineva coborî dintr-o maşină, un ofiţer de bună seamă, şi Lovica îl recunoscu după pleoapele galbene, după mănuşile albe, — nu o dată fusese Iosulică în casa lor, cum să nu-l recunoască pe colonel ?

— Lovică ! strigă Iosulică, nevenindu-i să creadă că arătarea slabă era nevasta lui Aurel ; numai cînd ea rîse, arătîndu-şi buza de sus strivită de albul dinţilor, înţelese că femeia cu ochi ciudaţi era ea. Ce faci, de cînd nu te-am văzut ? întrebă Iosulică şi privi în jur, întîlnirea cu nevasta lui Aurel nu-i venea la îndemînă, ar fi preferat să nu dea ochii cu ea...

— Mă duc pînă la Achim, n-am ştiut că nu e voie pe aici, răspunse ea indiferentă.

Iosulică îşi scoase grăbit batista dintr-un buzunar, iar din altul sticluţa cu hipermanganat şi, stropind-o din belşug, o duse la nas, spre mirarea Lovicăi.

— Sînt cam răcit, pentru asta, ştii, eu, cu hipermanganatul, mai spuse Iosulică. Transmite-i salutări lui Achim, şi colonelul, după ce salută, se întoarse spre poarta mare de unde ieşise, umblînd mai mult de-a-ndaratelea.

Pînă la Achim nu mai era mult, se mutase din nou la gazda unde locuise înainte şi... Nu-i păsă de maşinile kaki, duduind şi strecurîndu-se spre cazarmă ; niciodată nu mai văzuse Lovica atîtea maşini şi stătu locului pînă ce se ascunse în cazarmă ultima. Se făcuse aproape seară, acum înţelese de ce era Iosulică neliniştit, trebuiau să vină camioanele şi îi era teamă pentru viaţa ei, pentru asta îi ieşise în întîmpinare.

Îl găsi pe Achim în încăperea simplă, cu chiuvetă în perete ; se miră cînd fratele ei îi veni în întîmpinare şi-o luă în braţe, n-o mai luase în braţe de pe vremea cînd o bătuse ultima dată ; acum nu numai că n-o bătea, o ţinea strîns în mîinile mari şi osoase şi-i şoptea la ureche ceva ce nu prea înţelegea.

— Cum o mai duci, Lovică ?

— Cum s-o duc ? O duc şi gata...

Lovica se încruntă, apoi muşchii feţei se destinseră, ochii îi străluciră, înfrîngînd în dosul pleoapelor cine ştie ce porniri răutăcioase.

Achim se plimbă prin cameră, apoi se duse la fereastră şi voi să aerisească încăperea ; pînă la urmă se răzgîndi, locuinţa dădea spre stradă, pe sub fereastră se vedeau din cînd în cînd trecători, şi de-ar fi fost numai ei, dar tot la zece minute, de după

zidul roșu, apărea o figură cu mustață, un chip necunoscut, dar ale cărui îndeletniciri nu-i erau străine lui Achim.

— Ți-e teamă că te fac de rușine, Achime, nu-i așa ? Apăi, să știi că văzîndu-te înțeleg de ce de zece ori mi-a devenit mai drag Alixandru, îți citesc teama pe față, ce ți-au făcut în lunile astea, Ieronime, că nici ochii nu-ți mai stau bine în cap ? Am crezut, ca un frate ce-mi ești, că la necazul ăsta mare ceva are să se destrame în gîndurile tale, din sluga cuibărită în tine ai să faci stăpîn ; m-am înșelat, văd că te ferești și de umbra ta, și ăsta-i semn că ai rămas de partea lor. Adă-ți aminte cînd eram la școală, cînd m-a bătut Lică al zugravului, n-am să uit niciodată, tu erai într-a șaptea primară, da, într-a șaptea erai, ai deschis ușa clasei și învățătoarea a rămas trăznită cînd a văzut cum îl tocai pe Lică al zugravului că a îndrăznit să-mi zică o vorbă de ocară. Noi doi am rămas pe lume, eu așa cum sînt, tu așa cum ești, dar decît să fiu nevoită să trăiesc cum vreți voi, mai bine fără viață, Achime, pentru mine viața nu mai are rost. De cînd a plecat Aurel, n-ai dat o dată pe la mine, nu mi-ai spus o vorbă, m-ai făcut să înțeleg că ți-e rușine că-ți sînt soră, în sinea ta îl socoți pe Aurel dușman ; dar dacă el e dușman, tu ce ești, Achime ?

Achim se duse la policioară, știa că Lovicăi îi place cafeaua de cicoare, cafea adevărată nu băuse vreodată ca să-i placă, și puse două linguri în ibricul aflat pe soba încinsă. Lovica zîmbi, n-o mai îmbiase Achim cu cicoare de mult, dacă se gîndea bine, ultima dată îi făcuse cafea după ce-o îngropaseră pe mama lor. Și Lovica, zdrobită nu atît de durere, cît de mirare că maică-sa lipsea din casă, se uită la spălătorul de vase, acolo unde o găsea cel mai adesea pe femeia ce-i dăduse viață.

— Lovică, știi ce-ar însemna să-mi pierd încrederea în mine acum, tocmai acum să mi-o pierd ? Sînt convins că pot să fac pentru oameni ceva deosebit, că prezența mea într-un anumit loc și la un anumit ceas ar putea să pună capăt vărsării de sînge, or, pentru asta îmi trebuie forță și încredere. N-am avut de unde să știu că lucrurile vor evolua așa, și lucrurile astea ne-au copleșit, faptele au devenit mai importante decît noi, ele ne dirijează. Să-ți spun prin ce-am trecut în ultimul timp, sau poate aștepți de la mine să renunț la temelia acestei cazărmi, unde mi-am pus tinerețea ? Nu-mi cere așa ceva, n-am să pot, în su-

fletul meu am dorit numai bine oamenilor și numai în clipa cînd faptele noastre s-au abătut și asupra mea cu toată ura și prostia am înțeles că am scăpat din mînă ceva important, ceva ce ar fi trebuit să știm de la început și n-am știut. Dar asta este viața mea, Lovică, la ea țin, în ea cred, fără ea... Dar important este faptul că mă vezi și te văd. Mi-au dat drumul, pot deveni om între oameni din nou.

Lovica își privi fratele, era bucuros că dăduse cicoarea în foc, asta îl obliga să nu se mai explice. Își aduse aminte pentru ce venise, să transmită porunca lui Vasîlie Gogolea, dar privindu-l pe Achim, își spuse că n-are nici un rost, el era mort de mult, se vedea după ochii vineții cu cearcăne negre, după mișcările molatice, de fapt fratele ei nu mai era de mult om, era un simplu cadavru care-i făcea ei cafea din cicoare. N-avea sens să-i spună să nu urce muntele, vestea lui Vasîlie Gogolea l-ar fi speriat sau, poate și mai rău, l-ar fi făcut orgolios, s-ar fi socotit dinainte un erou și s-ar fi lăfăit în această credință. Lovica bătu aerul cu mîna ; ar fi vrut să se ridice și să plece dar cafeaua cu mirosul de ars o făcu să-și aducă aminte de ziua de după înmormîntarea maică-si ; acum se afla într-o zi asemănătoare, cu deosebire doar că Achim încă nu fusese îngropat. Lovicăi ar fi vrut să-i fie milă de Achim, dar mila era moartă și ea. Lacrimile îi secaseră și, treptat, intră din nou în starea cu care venise. Rîse ca o apucată cînd înțelese că, nespunîndu-i lui Achim porunca lui Aurel, acesta avea să-l omoare, că glonțul era ea. Nu-i păru rău. N-avea remușcări, nu le mai avea din clipa cînd descoperise viața scoasă din ea cu forța, atunci înțelesese că nu trebuie lăsată nici viața chiar pe mîna oricui. Achim se învîrtea în jurul mesei, voia să-i facă și un sandviș cu marmeladă ; Lovica îl refuză din priviri, dar nu-l împiedică să întindă marmelada pe pîine, prea îi tremurau mîinile și ei îi făcea plăcere să vadă acele mîini tremurînd.

— Lovică, dacă mi se întîmplă ceva, am lăsat în acest plic ultimele mele dorințe, aș vrea ca pensia să rămînă copiilor de la grădiniță, am fost acolo, nici nu-ți dai seama ce bine e să se simtă omul legat de ceva trainic, să știe că în urma lui rămîne ceva. Am vrut să zic că Alixandru nemaiavînd pe nimeni și tu fiind soția legitimă a lui Aurel, o să ai un acoperiș și o

bucată de pîine, n-are rost dacă se întîmplă ceva să-ţi las din strînsura mea. Ştiu că n-ar trebui să pun răul înainte, dar în meseria noastră la toate te poţi aştepta.

— Ce meserie, Achime, şi de ce a noastră, ori tu nu-ţi dai seama că nu te mai numeri de mult printre „ai noştri", că te-au scos pentru cîteva zile să vadă ce faci ? Cînd am venit aici, m-a întrebat cineva după colţ unde mă duc, cu toate că ştia foarte bine că vin la tine, era Remeşan, ăla de i-ai botezat copilul, sau nu mai ţii minte ?

Şi Achim, înroşit la obraz, îşi lăsă privirile în pămînt : ştia foarte bine că el îi botezase copilul lui Remeşan.

— Mi-a adus de Crăciun o bucată de cozonac făcut de nevastă-sa, ştii că are nevastă de pe undeva din Moldova, face un cozonac a-ntîia ! I se păru ridicol lui Achim să vorbească despre cozonacul făcut de nevasta lui Remeşan, cînd Remeşan numai cu o zi înainte îl omorîse aproape. Lovică, vreau să-ţi spun un secret, simt nevoia să ţi-l spun, poate mărturisindu-mă o să-mi fie mai uşor şi o să mă înţelegi şi tu.

— Ce să-mi spui, Achime, unei nebune te apuci tu să-i spui secrete ?... Eu zic să nu-mi spui nimic, poate de aici de la tine ies pe drum şi, cum sînt într-o ureche, mă apuc şi urlu lumii marile tale secrete, pe care nu dau doi bani !... Îţi citesc în ochi fericirea că te-au pus din nou în situaţia de a avea secrete, ai fi în stare de orice, ca şi pe mai departe să le ai. Achime, şi ce bărbat erai tu înainte... Doamne, de ce n-am rămas cu toţii acolo unde am fost, poate acum nu eram atît de goi şi de singuri, Achime. Nimeni la ateliere nu mi-a spus că ai fi un nevolnic şi nici pînă azi n-am înţeles de ce a plecat Florica de la tine... Poate te-ai culcat mai mult cu dosarele şi-ai avut mai mare grijă de duşmani decît de ea, or, o femeie îi femeie, Achime, orice i-ar fi bărbatul, orice funcţie ar avea, femeia tot vrea de la bărbat ce i-a dat în ziua cînd s-au împreunat pe viaţă şi pe moarte. Tu vrei să-mi spui mie secrete ? Încă o dată te întreb, ce să fac eu cu secretele tale ? Ţi-e frică şi ţie de ele, pentru asta vrei să le spui, şi-apoi, Achime, ce încredere mai poţi avea tu în oamenii care au făcut dintr-un om neom, dintr-un bărbat o jivină oarecare, temătoare ca o rîmă pentru viaţa ei ? Unde-i

Achim cel pe care l-am ştiut ? Eu am fost o nebună, Achime, cînd am fost fată, dar după ce m-am măritat, nu mi-am înşelat bărbatul cu trupul, cu toate că nu o dată m-am culcat cu el şi în gîndul meu eram cu altul, ce să fac, l-am moştenit pe tata, iubăreţ, Dumnezeu să-l ierte ! Dar cu toată cumînţenia mea, tot nebună am rămas, nu nebună cum crezi tu, că tu aşa crezi. Şi pe Aurel vreau să-l pedepsesc, Achime, nu numai pe tine, pentru asta şi umblu şi fac pe nebuna, ca lumea să vadă şi să audă ce zic şi el să afle şi să fugă aici unde trăiesc şi să-l prindă, asta vreau, şi să sufere. Adică tu mă faci pe mine nebună, tu, care ai rămas o mortăciune, tu puţi dinainte de-a muri, măcar spală-te, dacă te vor găsi oamenii spînzurat ori împuşcat şi te-or îmbăia, să nu-mi fie ruşine că te-au găsit jegos, că ţie niciodată nu ţi-a plăcut să te speli.

— Tu eşti nebună, Lovică, acum îmi dau seama că eşti nebună de-a binelea... Adică cine să mă spînzure şi cine să mă împuşte, adică de ce crezi tu că eu trebuie să mor ?

Lovica trecu pragul casei, îl trecu cu greu şi îi trebui multă forţă să nu întoarcă privirile spre Achim. Achim era fratele ei, unicul ei frate, căruia refuzase să-i spună adevărul. Plînse de obidă pînă în stradă, dar de privit nu-l privi pe Ieronim, cu toate că o strigase de cîteva ori. Simţise Achim că ea dorise să-i spună ceva şi plecase fără să se destăinuie şi intuise în tăcerea ei pedeapsa ; cu asta îl pedepsise, nespunîndu-i.

Lovica se opri la colţ ; îşi scoase batista de sub mîneca bluzei, era un truc învăţat de la Aurel, dar întrebuinţase trucul de pomană. Remeşan nu mai era acolo, lîngă zid se afla numai mustaţa falsă, plină de ceva cleios, şi Lovica rîse cînd înţelese că Remeşan plecase pentru că, suflîndu-şi nasul, îşi pierduse, odată cu mucii, şi mustaţa. Trecu mai departe ; i-ar fi plăcut să dea ochii acum cu Remeşan, să-i zică vreo două aşa cum ştia ea să le zică şi la nevoie să-i amintească cum plînsese în ziua cînd venise la Achim şi-i ceruse să-l ajute să-şi schimbe serviciul, că n-avea putere în braţe pentru munca de nituitor.

Lovica ştia unde avea de mers, dar înainte de a o lua pe strada pe care mai fusese de două ori, trecu din nou pe lîngă cazarmă, civilizat, prin locul îngăduit. Cine ştie de ce zăbovi îndelung în faţa unui turn de control de unde începea să se des-

fășoare ca o cuvertură de fier plasa de sîrmă ghimpată. Soldatul de caraulă o zări, era altul decît cel de acum două ore, semn că santinelele se schimbau des, își zise Lovica cînd auzi vocea gîngavă a soldatului „să plimbe ursu", chiar așa-i zisese, să „plimbe ursu". Drept răspuns, Lovica se uită la tinerelul din turn uimită, parcă era un alt Aurel la vîrsta începuturilor, poate tot așa strigase și Aurel atunci la vreo trecătoare, nemulțumit că zăbovise prea mult cu privirile în locuri neîngăduite. Nu, atunci nu era așa, își zise Lovica, pe atunci nu erau nici turnuri și nici atîtea caraule. Dar la ce-i mai folosea să-și aducă aminte cum era atunci, dacă din acel atunci ieșise acest acum și cum era acum o știa foarte bine. Cu bună știință se mai plimbă aproape o oră prin oraș, de la răsărit spre apus. Soarele se îndrepta și el spre zenit, și Lovica se simțea bine cu lumina lui caldă. Trecu prin parcul mare cu o statuie înaltă cît toate zilele, fără s-o observe, — nici nu-și dăduse seama cînd se construise acel parc și mai ales cînd fusese așezată statuia roșcată de aramă. Văzu copiii ieșind de la școală cu cravate roșii la gît și-i privi absentă, ca și cum n-ar fi fost făpturi omenești, ci niște păpuși din care vii erau doar cravatele strălucitoare. Lumea începu să se întoarcă după ea, auzi chiar o vorbă de laudă de la un tînăr subofițer, laudă adresată picioarelor frumoase ; nu luă aminte la nimic, de mult nu-i mai păsa de ele. În locul lor se afla o mașinărie simplă cu ajutorul căreia se deplasa dintr-o parte în alta, atîta tot ; pînă în partea unde avea să se ducă nu mai era mult, își dădea seama după casele joase, case gospodărești, așa cum era și casa în care locuia Dobrin. Se înșelase în privința casei lui, nu semăna deloc cu cea de odinioară, deasupra vechilor ziduri se ridicase un cat nou și, odată cu el, se înălțase și gardul exterior. Lovica zîmbi ; casa lui Dobrin semăna cu cazarma, zidul ce-o înconjura avînd și el cinci rînduri de sîrmă ghimpată, țesută meticulos. Sună la poarta mare de metal, era aproape sigură că n-are să-i deschidă nimeni, că nimeni nu putea fi la ora aceea acasă, și-i fu teamă pentru toată strădania ei și mai ales pentru planul ce-i înflorise încă înainte de a pleca din casa lui Alîxandru la drum. Spre mirarea ei, la al doilea sunat

ceva clincăni în poartă, o uşiţă se dădu în lături şi Lovica văzu un ochi negru, mare şi vioi, şi la cîteva secunde o cheie se învîrti în broască şi uşa grea, scîrţiind, se dădu în lături. Era mama lui Dobrin, o recunoscuse imediat, şi femeia înţelese pe dată cu cine are de-a face. Cînd se uită spre stradă, văzu patru oameni opriţi la umbra pomilor de peste drum şi Lovica se întristă cînd înţelese că Achim, în grija lui pentru cei ce-i dăduseră din nou haina militară, se grăbise să anunţe unde se află. Nu, nu era nebună, niciodată nu fusese atît de limpede la minte ca acum, parcă ar fi avut optsprezece ani, numai pe vremea aceea nu-i păsase de nimeni şi de nimic, cum nu-i păsa nici acum, de ce să-i pese de o bătrînă ?

— Dumneata eşti, ai mai fost o dată la noi, îngînă femeia, şi Lovicăi îi plăcu vocea cîntată ; cuvintele întîrziate se înfrînau singure în gît şi coardele vocale cînd le scăpa din strînsoare le alunga însoţite de o melodie liniştită.

— Am mai fost o dată cu Aurel, a doua oară am fost singură, recunoscu ea cea de a doua vizită, şi pentru că se dădu de gol, în loc să se înspăimînte, se puse pe rîs, ducîndu-şi o palmă la gură. Nu mă credeţi, nu-i aşa ? cum o să mă credeţi, am şi eu ciudăţeniile mele, cum le are şi băiatul dumneavoastră, numai că ale lui sînt cu mult mai mari, şi Lovica se apropie de uşa celei de a doua camere, zăbrelită, — se vedea după grătarul metalic strîns acum într-un colţ ca burduful unei armonici.

„Doamne, de-ar fi uşa deschisă !“ îşi zise ; uşa era deschisă, cheia era o dovadă, şi fără să ceară voie, o deschise şi prima uitătură fu sub pat. Statuia de lut era acolo, i se vedeau picioarele, şi Lovica nu stătu mult pe gînduri ; prinse lutul de un picior, îl trase afară, sub privirile încruntate ale femeii, şi, după ce statuia se văzu în lumina amurgului, trecu în partea dreaptă, fără să zică nimic. Mama lui Dobrin îşi aruncă privirile cînd la ciudăţenia de pe podea, cînd la femeia subţire de alături, şi-i trebuiră cîteva minute pînă ce ochii ei înţeleseră că modelul acelei alcătuiri cu asemănare de om era femeia din faţa ei, şi obrazul palid deveni şi mai palid. Nu voi însă să-şi arate mirarea, mirarea era acolo în ea, incomparabil mai mare decît în afară, dar şi-o sugruma în lăcaşul de

tainã, înţelegea cã vizita neaşteptatã avea un scop aparte, se primejduia viaţa copilului ei. Şi privirile Amaliei se înăsprirã şi mai adînc şi nu-i trebui mult să simtă cum se varsă în ea veninul celeilalte femei.

— Pentru asta am venit, doamnă Dobrin. Ştiu că Dobrin m-a iubit, doamnă, şi mă mai iubeşte, o ştiu încă de cînd lucram împreună, dar de spus nu mi-a spus-o niciodată, pînă nu m-am măritat. Nu l-aş fi refuzat, dar eu m-am măritat, şi femeia măritată... Vîrî statuia sub pat, aşa cum fusese înainte, şi după ce privi femeia adînc în ochi, se apropie de ea şi o sărută pe obraji.

— Eu n-am mamă, spuse Lovica şi ieşi grăbită din casă şi din curte.

Cei patru o urmăriră îndeaproape, printre ei era şi Remeşan, avea acum o nouă mustaţă, pe oală, şi Lovicăi îi veni să zîmbească văzînd că-şi duce două degete la nas ; n-ar fi vrut să-i cadă din nou mustaţa. Nu-i căzu, Remeşan se ştergea grăbit de fundul pantalonilor, în timp ce-şi urma colegii la oarecare distanţă, fiecare cu cîte o umbrelă neagră în mînă, umbrelă pliabilă şi cu cîte un ziar în buzunarul pardesielor de piele, toate de aceeaşi culoare, neagră. Poate că şi Aurel a făcut la fel, şi Lovica, cînd îşi aminti de el, nu tresări ; nu-l mai avea drag pe omul ei cel drag, nu se mai simţea legată de sufletul lui, altfel nu s-ar fi gîndit la el cum te gîndeşti la un străin. Se apropia de cazarmă. Era veselă Lovica. Pe un caldarîm văzu un şotron şi se apucă să sară în pătratele desenate pe negrul asfaltului cu cretă şi, ca să-i fie mai uşor, îşi prinse fusta în faţă cu mîinile şi mai sări o dată pătratele, cu spatele, aşa cum făcuse în copilărie.

Cazarma era aproape, strada Coliviei, acoperită de roşul amurgului, avea în galbenul zidurilor ceva de jar arzînd. Caraula tînără era la turn, făcea doi paşi înainte şi doi înapoi, n-avea mai mult de nouăsprezece ani şi vîntul de sus îi înroşise obrazul şi vîrful nasului şi Lovica se bucură cînd el o îndemnă să nu stea locului cu aceleaşi cuvinte : „plimbă ursul". De data asta nu mai avea de gînd să-l plimbe, ursul era chiar ea.

49

Se auzi uşa deschizîndu-se şi în rama ei apăru Iosulică, Achim şi Dobrin, iar la urmă caporalul Pintilie, ţinînd mînerul

unui cărucior. Giurgea îşi mişcă nările largi, păroase în interior ; căruciorul împins de Pintilie răspîndea un miros de fasole şi slănină afumată, iar mai jos, pe etajul inferior, abureau cîteva sticle cu vin roşu, Achim plescăi din buze de plăcere.

— Domnule maior, în cinstea dumneavoastră şi a lui Aurel, această cină despre care nimeni nu are ştiinţă ; dacă nu era Achim, pe care l-a pufnit rîsul cînd am trecut pe lîngă compania înarmată aflată la intrare, nimeni nu şi-ar fi dat seama că sîntem noi. Unul chiar şi-a pregătit arma să tragă, apoi înfrigurați s-au înfăşurat în mantale, i-am îngheţat cu suflul nostru, domnule maior...

Pintilie aşează masa chiar pe cărucior, el împărţi farfuriile de tablă şi tot el, cu polonicul, turnă frăţeşte fasolea aburindă şi slănina bine prăjită. Lui Achim îi puse o jumătate de polonic mai mult, era ca statură de două ori cît ceilalţi, şi îi era şi cel mai drag. De Achim se simţea legat ca de un frate şi nu-i fu ruşine de ceilalţi cînd culese uleiul roşu cu paprică de deasupra oalei şi-l răspîndi cu grijă peste boabele mari din farfuria lui Ieronim.

— Lăsaţi să rup eu pîinea, tovarăşe colonel, spuse Dobrin.

Şi Iosulică îl lăsă ; se sfrijise Dobrin, nu-i pria viaţa veşnică, era numai piele şi os, dar pîinea o rupea atent, să nu primească unul o bucată mai mare şi altul una mai mică. De afară se auziră zgomote, cineva îi cerea maiorului Giurgea să iasă, dar mesenii n-avură urechi pentru glasurile autoritare, mîncau şi beau cu încetineală de gospodari aşezaţi la masă pentru vecie.

— Tovarăşe Dobrin, daţi-ne carnetele înapoi să ne plătim cotizaţiile, nu putem sta aici pînă-i lumea, s-ar putea ca tovarăşul general să se supere şi eu vreau să fiu cu cotizaţia la zi.

Dobrin se codi cîtva timp, apoi descheindu-şi vestonul scoase învelite în ziar carneţelele roşii, dădu fiecăruia cîte unul, numai lui Giurgea nu-i dădu, şi atunci Aurel, cu paharul de vin roşu în mînă, zise :

— Eu i-l dau pe al meu, ce zici, Achime, merită să ne fie tovarăş !

Dobrin, ştergîndu-şi nasul, mai scoase un carnet şi i-l dădu lui Giurgea şi toţi cei de faţă îl semnară. Şi Pintilie, care ţinea în buzunarul de la piept o fotografie de grup, o fotografie mai veche, cu tribunalul militar, decupă chipul maiorului din poză cu ajutorul unui briceag şi cu miez de pîine înmuiat în salivă

lipi capul lui Giurgea la locul cuvenit, în spaţiul haşurat cu negru al carnetului. Giurgea cu greu îşi putu ascunde emoţia ; pînă la urmă îşi zise că un militar ca el s-ar umple de ruşine dacă s-ar da în spectacol. Nu găsi cei doi lei ce trebuiau achitaţi pentru cotizaţie. Iosulică scoase el două hîrtioare vinete pe la colţuri de hipermanganat şi mirosind a spirt denaturat.

— Vă mulţumesc, domnule colonel, sînt primii bani împrumutaţi în viaţa mea.

Pintilie desfăcu şi ultima sticlă de vin, vinul gîlgîi în gîturile setoase, numai Dobrin nu putea bea, nasul îi curgea în pahar. Apoi paharul dispăru, şi sublocotenentul fu primul care se topi din încăpere. Calul aflat pe coridor bătea nervos dintr-o copită în beton şi Pintilie se simţi obligat să adune masa cu părere de rău...

— Dar le sforăiţi, domnule maior, nu glumă ! spuse Aurel şi maiorul se sculă buimăcit şi se uită temător prin încăpere.

— Ce fasole bună am mîncat, sublocotenent.

— Cam puţină slănina, zise Aurel.

— Nu m-a căutat nimeni ? întrebă Giurgea.

— Nu, domnule maior, cu toate că uite, se înserează...

Prin faţa ferestrei minuscule, zăbrelite, se auzeau paşi grei alergînd. Se petrecea ceva afară, ceva neobişnuit, prea mare era forfota.

— Am avut un vis, sublocotenent Rogozea, ca să fiu sincer tot timpul trăiesc între realitate şi imaginaţie. Eu am fost şi am rămas militar ; puneam capul pe pernă să adorm şi adormeam, culcatul face parte din regulament, n-aveam timp de pierdut cu vedenii. Cu toate astea sînt dator să mărturisesc...

— Toţi avem vedenii, domnule maior, eu poate cele mai multe, de copil le-am avut, n-am scăpat nici pînă în ziua de azi de ele. Mai adineauri am mîncat fasole scăzută cu slănină afumată, bine prăjită în untdelemn de bostan...

— Şi eu am fost la masă, sublocotenent Rogozea, ai uitat, numai că masa s-a încheiat exact în clipa cînd uşa de metal de la coridor s-a deschis. Ca un prost, am trecut cu vederea că orice uşă se poate deschide şi pe dinafară, nu numai închide pe dinăuntru. Pe uşa aia a intrat, cine crezi ?

— Cine să intre, domnule maior, poate omul de la centru... N-are să vină nimeni, să ştiţi. Ca nu cumva să faceţi vreo prostie cu pistolul, în timp ce sforăiaţi i-am scos încărcătorul ; gloanţele le-am înghiţit... Puteam să scot praful din ele, asta am vrut să fac la început. M-am opintit, n-am putut. Nici fasolea din vis n-am înghiţit-o cu atîta plăcere, zise Aurel şi-i arătă maiorului încărcătorul gol...

Giurgea se ridică în şezut, privi arcul încărcătorului şi înciudat dădu din cap. Brusc rîse.

In fereastra de afară cineva lovea cu un drug de fier, iar poarta metalică de pe coridor se auzi manevrată. Paşi grei se apropiară de celulă. Giurgea se aşeză pe pat lîngă Aurel şi îşi puse mîinile sub ceafa groasă.

— Acum au să mă judece şi pe mine, asta au să facă, zise el încercînd să mai adauge ceva, dar de pe coridor se auzi o voce cunoscută, apoi uşa se deschise ca şi cum el, la intrare, n-ar fi zăvorît-o.

Necunoscutul împins înăuntru, cu traista legată ca o raniţă pe spate, căută spre pat la cei doi oameni întinşi. Aurel continuă rîsul întrerupt al maiorului : în faţa lui se afla Liviu. Liviu cel atîrnat de roşcovarul din faţa porţii, poate mai slab ca celălalt, dar cu aceeaşi ochi şi nas, cu aceleaşi buze uşor întredeschise ce lăsau să se vadă printre ele un canin cu vîrful rupt...

— Sînt eu, Aurel, Liviu... de doi ani sînt pe drumuri, am fugit, m-am ascuns, nimeni nu vrea să creadă că sînt eu, nici tata. A zis că eu am murit de două ori, mi-a arătat o hîrtie venită de pe front şi craca de care am fost atîrnat... Sînt eu, Aurele, dacă nici tu nu mă recunoşti sînt pierdut, mi-au zis că anume am fost trimis de...

— Nu vrei să mănînci nişte fasole, Liviule ? spuse Aurel şi încercă să se ridice fără să reuşească ; a mai rămas ceva de la masa cu Iosulică, Dobrin şi Pintilie. Dacă Achim n-ar fi mîncat două porţii ar fi rămas mai multă, zise el şi îşi închise pleoapele, aşteptînd să apară din nou căruciorul cu cina ortacilor săi...

— Aurele, sînt eu, Liviu, nu văd aici nici un fel de mîncare, doar încărcătorul acesta gol şi pistolul de pe masa de beton...

Giurgea îşi închise ochii de cîteva ori, apoi cu spaimă îi deschise. Figura omenească din faţa lui se dovedea a fi aievea.

Atunci se ridică de pe pătură și ca să n-aibă sentimentul că visează călcă pe podeaua de ciment. Podeaua suna sub blachiurile noi, metalic. Nu, de data asta nu visa.

— N-am crezut că mai ajung acasă, Aurele. Mi-a spus un ofițer că Iosulică s-a îndoit că cel trimis aici, printre voi, aș fi fost eu... Acum se îndoiesc de mine. Giurgea luă dosarul așezat pe ridicătura de beton, ce ținea loc de masă, și scoase de acolo un caiet de matematică. Abia mișcîndu-se îl desfăcu la jumătate și-i arătă noului intrat scrisul.

— Scrisul meu, domnule maior, mă medita Iosulică la matematică, dacă nu mă înșel eram într-a patra primară, el la liceu și într-o vară...

— Las că împart eu fasolea, sublocotenent, spuse maiorul și luînd în mînă o tavă imaginară o așează odată cu caietul de aritmetică pe masă, apoi grijuliu începu să taie o felie de pîine...

— Ceapa o zdrobesc eu, se oferi Aurel și lovi cu pumnul bulgărele roșu cu miros ascuțit...

— Aurel, sînt eu Liviu, fratele tău geamăn...

— Te-am așteptat să vii să mănînci, a fost aici și Iosulică și Pintilie și Dobrin, am crezut că vii și tu și tu n-ai venit, mănîncă cu noi ce-a rămas, mie niciodată nu mi-a fost așa de foame...

Liviu năucit se uită la cei doi oameni cum se prefăceau că mănîncă de pe masa pustie ; ud de transpirație începu să înghită din mîncarea nevăzută.

— Actele dovedesc că el e Liviu Rogozea cel adevărat, tovarășe maior, se auzi vocea ofițerului de lîngă ușă, dar nimeni din încăpere nu luă aminte la spusele locotenentului.

Aurel, Giurgea și Liviu se înfruptau, albi la față ca varul, din cina cea de taină. Primul care se întrerupse din mîncat fu Liviu, apoi Aurel. Numai Giurgea continua să înfulece ca și cînd nu i-ar fi băgat pe ceilalți doi în seamă.

— E el, domnule maior, e el, spuse Aurel și cuprins de un spasm își duse mîna la stomac.

La picioarele maiorului căzură cele cinci cartușe, unul după altul, cu greu, scoțînd la impactul cu betonul un zgomot ciudat. Erau curate, lucioase...

— Gata, băieți, ajunge, spuse Giurgea și adunînd cartușele le puse în încărcător iar încărcătorul îl vîrî în pistol. Își luă

mantaua grea de atîtea decoraţii şi după ce se încinse cu centura lată, îşi aşează chipiul. Îşi pipăi metalele lucioase de pe piept. Mînat de un gînd ascuns desfăcu două petliţe şi le aşează pe masă. Ieşi apoi pe coridor, cu mîinile la spate, fluierînd.

— Adevărul, domnilor, adevărul, se adresă el soldaţilor de pază aflaţi pe coridor, apoi iar se apucă să fluiere.

În curtea cătărmii începuse să ningă.

EPILOG

Ochise Vasîlie o postaţă de pămînt pe deal deasupra lotului înverzit de grîu ; pămînt bun pentru arat, uşor de desţelenit, fără vetre de pir în iarba numai pe alocuri coaptă pentru iernat. El nu aşteptă primăvara ca să adauge pămîntului din vale cîteva hălci bune, rupte din poiana din deal. Zile la rînd tăie cu toporul tufele de jnepeniş şi nu se lăsă pînă nu dezgropă buturugile de brad din pădurea de altădată, acum putregai scînteietor în lumina serii. Lemnul bun de ars îl puse deoparte pentru foc, putregaiul roşcat îl împrăştie ca pe o mraniţă deasupra verziturii, îngrăşămînt pentru locul ce se cerea răscolit adînc cu plugul. Plecase Tudose de acasă, stătuse doar cîteva luni şi plecase, voind să uite pe unde fusese dus şi, mai ales, să fie uitat de sat ; îşi luase traista în spinare şi pe-aici ţi-e drumul... Nu-i plăcuse niciodată prea mult pămîntul, şi Vasîlie, în timp ce se opintea în jug, îşi zise că poate mai bine ar fi făcut să fi luat şi el calea oraşului ; se spunea că altfel se cîştigă pîinea acolo. Asta pînă în clipa cînd văzuse grîul ca peria, cu bulgării pe alocuri nefărîmiţaţi din pricina lenii şi nepriceperii lui Tudose ; dorinţa de înstrăinare îi pierise şi a doua zi urcase în zori, cu maică-sa şi se puseseră să desţelenească fîşia de poiană ce trebuia în gîndul lui de ţăran să se transforme în lan de porumb. Vasîlie trăgea în partea stîngă a jugului, Joiana în partea dreaptă, locul vitei era mai greu, pentru asta era şi animal, să nu-i fie viaţa uşoară, şi Vasîlie, din cînd în cînd, se oprea din opintit şi vaca îi înţelegea şi-i ierta puţina putere. Vasîlie luase partea lui de jug în piept. Aşa se simţea mai în voie, altfel împingea jugul din lemn de paltin meşterit şi

lustruit de el cu atîta dragoste. Acum ţinea el loc de vită şi nu se simţea umilit, munca pămîntului cere dragoste adîncă, şi cînd iubeşti, nu socoteşti cu ce-ţi plăteşti iubirea. Părţile laterale ale jugului le ţinea cu mîna şi, ca vaca să nu-l smucească, îşi trecu frînghia cu care-i legase coarnele peste jug, să-i fie la îndemînă. Uitîndu-se la împletitura de cînepă, Vasîlie simţi că-l podidesc lacrimile. Era aceeaşi frînghie cu care îl bătuse taică-său ultima dată ; fusese chiar cu cîteva zile înainte de a fi ridicat de Aurel şi Căcălici ; stătuse mai mult decît se cuvenea la locul de taină unde bătrînul voise să-şi ascundă agoniseala. Tatăl luase privirile insistente ale copilului drept o batjocură pentru neputinţa de a înfrunta altfel legea ; se răzbunase pe el croindu-l cu împletitura plesnită pe alocuri de soare şi vreme.

Doamne, cum trece timpul şi le şterge pe toate, numai pămîntul rămîne cu ale lui şi, ca un stăpîn, îl cheamă pe om la treabă, iar alteori îl pedepseşte, cum îl pedepsea pe el, Vasîlie Gogolea, să asude alături de o altă făptură a lui Dumnezeu, ca şi cum glia voia să-i încerce marea lui dragoste. Din spate se auzi un icnet şi ruda ce pornea de la plugul cu un tăiş se răsuci într-o parte ; Vasîlie nici nu luă aminte, ştia că icnetul era al mamă-si, pe ea o dureau şalele. Ori pruncul din pîntecul ei să fi fost de vină ? Nu privi şi nici nu luă aminte la plug, acum se cădea să-şi vadă de treaba lui. Nu peste mult timp ruda se îndreptă, semn că plugul mergea prin brazdă oblu, aşa cum se cuvenea cînd era ţinut bărbăteşte de coarne. Joiana înţelesese şi ea că în urmă cormana stătea strîmb, privise îndelung cu negrul lucitor al unui ochi în ochii lui Vasîlie, dar el nu-i dădu ei de ştire sucind din frînghie să se oprească şi ea nu se opri din călcatul apăsat şi uniform. Îl eliberaseră după ce fusese prins. Numai o săptămînă îl ţinuseră într-un beci : Doamne, ce beci, era beton curat, cu lumină electrică şi ferestre zăbrelite şi cu perdeluţe maron ; aşa-i spusese mamă-sa că se numeşte culoarea văzută, atunci cînd, întors acasă, îi povestise cu de-amănuntul şi cu veselie ce se petrecuse cu el.

„Nu vedeţi că-i ţăran prost, daţi-i drumul acasă“, zisese unul mai mare altuia mai mic în funcţie în luna aia friguroasă a anului 1951. Că era prost sau nu, asta n-aveau ei de unde să ştie. De vreme ce ajunsese la pămîntul lui, însemna că nu era prost, că el era mai tare decît ceilalţi, pentru că ceilalţi nu ajun-

seseră acolo unde crezuseră că le e locul. Dorul lui se împlinise, trăgea la jug, dar trăgea cu drag, de parcă în spatele lui ar fi fost o căruță plină cu aur. Rămîie acolo unde au fost, își zise Vasîlie, gîndindu-se la trecut și își răsuci capul spre vîrful muntelui ; acum Brîul dispăruse ; în locul pădurii de brazi nu se mai vedea decît varul alb, ceţos, parcă era o scară ce ducea pînă la Dumnezeu. Și Dumnezeu era la locul lui și se arăta fericit că el, Vasîlie Gogolea, cel mai tînăr dintre ai lui, rămas singur în viață cu leneșul de Tudose și cu amărîta de maică-sa, era acolo unde îi fusese sorocită ursita, adică la pămînt și la nevoile lui.

Ajunseseră la capătul poienii ; făcuseră șase brazde și ar fi fost timpul să se odihnească. Numai la întoarcerea plugului pentru o nouă brazdă văzu chipul femeii pătat, cu ochii măriți, și i se păru că zărește sub broboada ce-i acoperea fruntea umezeala sudorii ieșite de sub păr și strecurată hoțește în cîrpa întunecată la culoare. Burta îi era lăsată în jos și o clipă Vasîlie se întrebă cum de căzuse în jos, dimineața, cînd plecaseră de acasă, era la locul ei. Pînă la urmă scuipă într-o parte ; nu era treaba lui să aibă grijă de copilul fierarului. Nici maică-sa nu tăgăduise că era al lui Danciu.

Vasîlie se uită la verdele crud al grîului de toamnă, la mărimea lui uniformă, și își zise că niciodată n-are să împartă pămîntul lui cu cineva, mai ales cu un frate ivit din sărăcie și necredință. Ar fi putut maică-sa să-i arunce fierarului jarul în ochi, să apuce o bucată de fier și să-l lovească în moalele capului ; nimic din toate astea nu făcuse femeia ce-i dăduse viață, și doar de la moartea tatălui lui și a bărbatului ei nu trecuse prea multă vreme. Doamne, cum se scurge timpul, se pomeni Vasîlie zicînd în gînd și, ca s-o pedepsească pe maică-sa, lăsă trasul la jug mai moale. Din spatele lor iar se auzi icnetul greu al femeii, neputincioasă să țină cormana în sus, cum se cerea la arat. Nici o clipă nu crezuse Vasîlie că maică-sa rămăsese groasă cu fierarul ; pe urmă îi aflase obiceiul lui; așa își arăta puterea, iubind femeile rămase văduve de război, ori năpăstuite, și nu se găsise nimeni să le ia apărarea, iar femeile nu-i purtau pică, fierarul nu era urît. Într-o dimineață zărise la poarta casei, bătută în grinda de sus, o potcoavă nouă-nouță ; numai Danciu o putuse face atît de măiestrit, nimeni cale de zece sate, nu era în stare să meșterească potcoave ca el ; potcoava

era prinsă într-o caia galbenă, şi cînd Vasîlie se uitase mai cu luare aminte, înţelesese că galbenul din caia era aur. Era bogat fierarul, altfel... Vasîlie, dacă n-ar fi fost cuprins de presimţiri, nu şi-ar fi purtat paşii pe uliţele comunei şi n-ar fi văzut o duzină de potcoave, fiecare cu un cui aurit în partea de sus, şi explicaţia numai asta putea fi ; Danciu îşi recunoştea în felul lui copiii născuţi pe de lături, ori pe cale să se nască. Adică şi frăţiorul lui nedorit era de-al lui, îşi zisese Vasîlie atunci, în ziua aceea, cînd descoperise potcoava, şi n-o certase pe maică-sa, el pe maică-sa, care îi dăduse viaţă, n-avea dreptul s-o certe, asta era legea lor, aşa îl învăţase de mic taică-său şi învăţătura îi intrase în minte pentru totdeauna. Dar nici de iubit nu-l putea nimeni obliga s-o iubească. Nu-i vorbă, nu mai duceau lipsă de chibrituri şi de petrol, fierarul le adusese într-o zi şi lemne de foc ; cum făcea, numai el ştia, pesemne se înţelegea cu pădurarul, altfel, cele douăzeci de care încărcate vîrf cu foastăne de stejar şi gorun nu s-ar fi răspîndit pe uliţele comunei la femeile cu potcoava bătută în cui aurit pe poartă.

— Mă doare, Vasîlie, auzi el.

Se prefăcu surd şi trase mai departe la jug, de data asta cu puteri înzecite, s-o oblige pe femeie să alerge după plug, să plătească ruşinea pe care i-o făcea lui, singurul Gogolea din atîţia bărbaţi... Nu, el nu era prost, degeaba îl făcuse cel care îl eliberase şi-l arătase cu degetul cum ai arăta un stîlp, el era mai tare şi avea pînă la urmă să-i dovedească pe toţi şi asta pentru că împreună cu pămîntul nimeni nu putea fi ca el.

Stătea în cumpănă ; nu ştia ce să semene pe dunga de pămînt cu ţărîna grasă ca untul, caldă şi arzîndă. Un asemenea pămînt putea da rod bun şi la orz ; orzul amestecat cu făină de grîu... Nu, tot porumbul e mai bun, şi în locul grîului tot porumb s-ar fi cuvenit să pună, era mai zdravăn la creştere şi ţinea la apa repede ce se pornea la vale după ploile mari. Pe urmă porumbul era hrana săracului ; întinsă într-o lingură de ulei cu ceapă prăjită, mămăliga ţinea de saţ o jumătate de zi, din mălai şi animalele trăiau împărăteşte dacă mai adăugai făinii un braţ bun de iarbă. Grîul e prea domnesc, din el numai pită puteai face, or pita nu era pentru oameni săraci, ca ei.

Nu-i nimic, la anul o să pună peste tot locul porumb, la primăvară poate mai fură poienii o postaţă de pămînt ; cu cît are şi cu cît va mai lua muntelui, se putea gospodări. Venise ordin ca în comună să nu se facă gospodării colective, arăturile erau puţine, şi de cînd venise legea şi viaţa începuse să semene a viaţă, adică nimeni nu-ţi mai intra în bătătură să-ţi caute pe sub paie sau coteţe, perceptorii se duceau la vale.

Privi din nou spre muntele altădată semeţ, acum ajuns fără cap şi grumaz ; îşi avea şi muntele viaţa lui, plătise darea cuvenită oamenilor pentru tot ce se petrecuse pe creştetul său. Îl apucă frica, el care nu era de felul lui un fricos. De sus se auzea bocetul Savetei şi al lui Alixandru, cu toate că de dimineaţă îi văzuse pe amîndoi în bătătură, el cu piciorul olog şi gura strîmbă de băutură, cum zicea lumea, ea aprinzînd focul pentru cuptor ; or, dacă ea se pregătea să coacă pîine, nu putea fi nicicum pe munte. Cu toate astea, bocetul se auzea din ce în ce mai tare ; acuma cutreiera peste văi şi ridicături. Stejarii falnici se clătinau ca şi cum i-ar fi bătut din partea înaltă a muntelui vîntul, deşi nu se simţea pe obraz urmă de adiere.

Joiana se opri, şi Vasîlie, cu toate că ar fi dorit să are mai departe, se opri şi el. Singur nu putea face faţă jugului şi bucata de pămînt dinspre pădure era mai aţoasă... Se şterse la frunte cu dosul mîinii, hoţeşte, să nu fie văzut, să nu creadă cumva martorii că lui, singurul bărbat, îi e greu ; greu îi era, dar asta era treaba lui, şi pe urmă nu atît trasul la jug îl ostenise, cît teama de acel bocet venit de sus şi de niciunde. Dimineaţa, cînd sărise din pat, tot bocetul îl trezise. Se putea ca adevărul să fie în zisele oamenilor ; muntele de var aruncat în aer îşi strînsese în el bocetul Savetei şi al lui Alixandru, şi acum, puţin cîte puţin, din hrubele uriaşe de sub pămînt ieşea numai el ştia pe unde. Vasîlie îşi făcu o cruce grăbită cu limba în cerul gurii, apoi, cu duioşie, scărpină vita între coarne. Se opinti şi trase din nou, trase din greu ; fierul se înţepenise în vreo rădăcină, nu voia să lase drum tăişului să-şi facă loc. Joiana împinse cu grumazul în jug cît o ţinură puterile ; cu ochii ieşiţi din orbite, Vasîlie făcu un pas, apoi îşi mişcă şi celălalt picior din faţă şi plugul, eliberat din strînsoare, înnegri brazda proaspăt răsturnată... Icnetul ajuns din urmă la urechile lui semăna acum a durere, dar Vasîlie îşi zise că pînă

la marginea pogonului nu mai era decît o nimica toată, n-avea rost să se oprească taman acum, cînd greul pornitului fusese înfrînt. De cînd îl auzise pe acel civil zicîndu-i insului aflat la masă să-i dea drumul că-i ţăran prost, ceva se rupsese în el, umilinţa tăcută cu care se născuse şi cu care crescuse se răsucise ca un cuţit. De mult nu-l duruse ceva aşa de tare ca vorbele aruncate de omul zîmbăreţ; prost nu-l făcuse nimeni niciodată, chiar învăţătorul îi spusese lui Gogolea bătrînul că ar fi fost bine să cheltuie ceva bani pentru înşcolarea lui Vasîlie, da, chiar aşa zisese, era în tîrnaţ şi auzise cu urechile lui sfatul dat de învăţător, că era băiat cu ţinere de minte... Uite, asta cu ţinerea de minte îi rămăsese întipărită în cap, ca dintr-odată civilul... „Nu-i nimic, om vedea noi care pe care, se certă mai departe Vasîlie, o să vedem noi pînă la urmă cine-i mai prost şi cine-i mai deştept!“ îşi zise şi, ca să-i strivească mîndria, împinse jugul cu toată forţa, încît Joiana, pînă să înţeleagă ce se întîmplă, se văzu cu grumazul liberat din strînsoare. Jugul se ducea înainte, tras de Vasîlie cu o putere uriaşă.

— Tu cu cine vorbeşti, dragul mamei ? se auzi din spate vocea gîfîită a femeii, care abia se mai sprijinea în coarnele plugului.

Şi Vasîlie din nou nu răspunse, el nu vorbise cu nimeni cu glas tare, maică-sa îi auzise vocea lăuntrică ; însemna că ea avea puterile ei de vreme ce-l înţelesese. Vasîlie zîmbi, cum să nu audă maică-sa ce ascundea în el, ea şi nu alta îl adusese pe lume. Dacă el nu se socotea prost de ce trebuia s-o creadă pe ea mai puţin ascuţită la minte ? Bocetul se auzi din nou, de data asta mai puternic, parcă Saveta s-ar fi aflat la cîţiva paşi de ei. Femeia se pomeni certînd-o pe Saveta că nu-şi vede de treabă acum, cînd legea aspră îi lăsase în pace şi oamenii se puteau mişca din pricina multelor dări şi corvezi ridicate peste noapte. Mai mare la primărie era Lionel Spiridon, el le luase oamenilor cotele, aşa zicea el, aşa-i spusese şi lui Vasîlie, şi tot el îl povăţui să nu plece printre străini, că amîndoi erau de-ai pămîntului şi se cuvenea să se ajute unul pe altul. Lionel îi dăduse dezlegare să are postaţa de pămînt, şi Vasîlie, în timp ce trăgea la jug, îşi pipăi înscrisul de la piept semnat de al lui Căcălici, că el, Vasîlie Gogolea, are dreptul, de la stat, să are pămîntul... şi ce-o mai fi scris acolo... Lionel stătea toată ziua pe scaunul primăriei şi nu scotea un cuvînt, primea la el pe

cine voia şi nu voia şi cînd nu avea audienţe trimitea paznicul să vină oamenii la el, indiferent cu ce pricini, numai să vie, şi oamenii veneau şi Lionel semna după ce le asculta păsurile de dimineaţa pînă seara. Lionel lui numai bine îi făcuse, nu se cuvenea să rîdă de mintea cam plecată la plimbare şi se certă că gîndise batjocoritor despre omul care-i dăduse zece picioare de pămînt în lăţime şi patru sute de metri în lungime, pămînt ca untul, deloc bolovănos, ca o pîine bună de pus pe masă. Ce ţi-e şi cu bocetul ăsta, îşi zise Vasîlie, Alixandru şi Saveta parcă erau lîngă el, nu acolo Sus, ori acolo Jos, în bătătură la ei. Vasîlie se şterse la frunte, dacă cei doi bocitori erau jos, n-aveau cum să cînte sus, şi dacă erau sus, cum se făcea că plînsul Savetei îi spărgea urechile, şi, Doamne, ce plîns... Joiana se opri şi, cu toate că Vasîlie o îndemnă cu vorba bună, vaca o ţinea pe-a ei, nu voia să-şi opintească grumazul de jug, se uita drept înainte. Vasîlie văzu cu ochii lui cum prin înghiţitoare urca spre gură ghemul de verdeaţă păşunat în zori, verdeaţă amestecată cu tărîţe şi zer de la caşul strîns de cu seară. S-o fi speriat vaca de bocetul afurisit al Savetei ? Numai Saveta era de vină, nu-i păsa că el era acolo şi ara, ea cu Alixandru aveau de toate, vindeau la preţ de speculă pînă şi tărîţele, doar şi el cumpărase de la ei pentru borş. Cînd înţelese că nu face nimic cu vorba bună, începu să ridice glasul, dar Joiana îşi văzu mai departe de rumegat. Parcă măcina timpul şi viaţa ei, atît de calm şi uniform îşi mişca maxilarele cu măselele late ca nişte bucăţi de piatră de moară. Se gîndi să lovească vita cu funia de care era legată, dar alungă gîndul netrebnic, niciodată nu lovise un animal sau o pasăre ; de tăiat tăiase şi găini şi porci, se pricepea, asta era soarta lor, să-l îndestuleze pe om. Dar cîtă vreme pasărea ori altă vieţuitoare ce se mişca prin curte era vie nu ridicase asupra-le nici măcar un pai, niciodată. Cum să lovească în vacă ?

— Las', că-ţi arăt eu, zise el cu voce tare şi trase puternic aer în piept, apoi se propti în picioarele sale muşchiuloase şi îşi înfipse umerii în jug.

Plugul se lăsă tras cu prea mare uşurinţă, şi atunci Vasîlie, cuprins de un gînd, se întoarse şi-o văzu pe maică-sa căzută pe răzor, cu poalele ridicate în cap, aşezată cu spatele între

brazdele reavăne, iar lîngă picioarele albe ca laptele zări capul negru al unui copil. Vasîlie înlemni de uimire. Maică-sa năştea, acolo... Vietatea ce se străduia să iasă din trupul femeii dădea semne că doreşte lumină, şi Vasîlie, dezlegîndu-se din funie, lăsă jugul pe gîtul Joianei şi se apropie încet, cu sfinţenie, de femeia ce-l adusese şi pe el altădată pe lume. Maică-sa ţipa acum rar, bocetul apropiat se dovedea a fi al ei, buzele şi acum îi erau strînse de dinţi şi numai printr-o parte a gurii răbufnea durerea mare dinlăuntru. Apoi boţul de carne aburindă căzu pe pămînt, şi Vasîlie se uită la maică-sa, neştiind ce să facă.

— Taie-i buricul, Vasîlie, da' înainte leagă-l, uite aici la sîn am arniciul de la bluză, şi pe urmă să-l mai legi cu un fir de busuioc, îl am în laibăr, lîngă traistă, să-i poarte copilului noroc şi să-l păzească Cel-de-Sus de necaz.

Vasîlie desfăcu arniciul roşu de la bluza maică-si, legă aţa la locul cuvenit, apoi prinse maţul lung şi-l trase pe tăişul ascuţit al fierului de plug. Alergă grăbit la traistă după busuioc şi numai după ce îndeplini şi ultima poruncă luă pruncul în braţe şi se uită la el încruntat.

— E negriu, Vasîlie, ori porţălănos ?...

— Negriu, mamă, şi-i băiat...

Femeia îşi trase ruşinoasă fusta peste genunchi, şi cînd Vasîlie îi arătă pruncul, ea îl înveli grăbită în haina aflată lîngă ea. Copilul chiţcăi o dată, apoi, ca să rupă în el pieliţa dintre viaţa ce-l legase de maică-sa şi cea de afară, îl bătu cu palma peste fund, şi atunci copilul ţipă încreţindu-se la obraz. Privindu-i lacrimile adunate sub bărbie, Vasîlie înţelese că maică-sa nu plînge numai păcatul de a fi adus pe lume un copil făcut cu un străin, plîngea altceva, şi ce plîngea, Vasîlie nu putu ghici şi nici nu dorea să ghicească...

— Am un frate, mamă, nici nu-i aşa negriu, parcă seamănă cu...

— Gheorghe să-l cheme, Vasîlie, tu ce zici ?

— Gheorghe să-l cheme, mamă, ca pe tata.

Şi Vasîlie luă pruncul din mîinile maică-si, îl strînse cu haină cu tot în braţe şi se uită la Muntele Înalt, cu capul tăiat, la muntele fără frunte, ca un om schilodit şi zise ca pentru el : Gheorghe al durerii.

Joiana se oprise din rumegat, stătea smerită cu ochii țintă înainte, ca și cum din capătul pădurii ar fi trebuit să răsară ceva, și într-adevăr printre crengi își făcură loc întîi cîteva raze, apoi soarele se năpusti peste munte, învăluind poiana în păienjenișul lui auriu. Simțind căldura la ceafă, Vasîlie se întoarse spre soare ; era puternic soarele, te bătea la ochi și ochii nu se putură ține multă vreme uscați. Gheorghe al durerii, intrat în scutecele calde ale soarelui, se opri din plîns, deschise mai întîi un ochi, apoi pe celălalt, ca un om mare trezit dintr-un somn adînc, și privi drept în față rotocolul arzînd al astrului vieții.

SFIRȘIT

Lector : GEORGETA NAIDIN
Tehnoredactor : GH. CHIRU

Bun de tipar : 7.IV.1984. Apărut : 1984.
Format : 16/61×86. Coli de tipar : 28.

Comanda nr. 30 076
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România

Lei 22